

Diosta nooki yorem nokpo

Mayo Bible

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

San Mateo.....	4
San Marcos	41
San Lucas.....	64
San Juan.....	103
Hechos	130
Romanos.....	166
1 Corintios.....	181
2 Corintios.....	194
Gálatas	203
Efesios.....	208
Filipenses.....	213
Colosenses.....	217
1 Tesalonicenses.....	221
2 Tesalonicenses	224
1 Timoteo	226
2 Timoteo	230
Tito.....	233
Filemón.....	235
Hebreos.....	236
Santiago.....	247
1 Pedro	251
2 Pedro	255
1 Juan.....	258
2 Juan	262
3 Juan	263
Judas	264
El Apocalipsis.....	266

San Mateo

Jesústa yoiyöhuam bannaataka kateme

(Lc. 3:23-38)

1 İri libropo jiojteri Jesucristota bétana áchayhuariapo bat kat-riam, Davidta ä usiatukaï bétana entok Abrahamta bétana.

² Abraham Isaacta üusek, Isaac éntok Jacobta, Jacob éntok Judáta entok jume ä sailahuam. ³Judá juka Faresta entok juka Zarata üusek, Ímëi éntok Tamarta áyekay. Fares juka Esromta üusek, Esrom éntok Aramta üusek. ⁴Aram Aminadabta üusek, Aminadab éntok Naasónta, Naasón éntok Salmónta. ⁵Salmón Boozta üusek; İri éntok Rahabta áyekay. Booz Obedta üusek, İri éntok Rutta áyekay. Obed éntok Isaíta üusek. ⁶Isaí réy Davidta üusek, réy David éntok Salomónta İri éntok Uriasta jubekäu áyekay.

⁷Salomón Roboamta üusek, Roboam éntok Abíasta, Abías éntok Asa ti téhuaakamta. ⁸Asa Josafatta üusek, Josafat éntok Joramta, Joram éntok Uzíasta. ⁹Uzías Jotamta üusek, Jotam éntok Acazta, Acaz éntok Ezequíasta. ¹⁰Ezequías Manaséstta üusek, Manasés éntok Amónta, Amón éntok Josíasta. ¹¹Josías Jeconíasta üusek, entok ä sailahuam. Huámëi taahuarimmet éntok, jume Israeliitam úttiapo Babilooniau bíchaa nuksákahuak.

¹²Huanäi Jeconías Salatielta üusek, Salatiel éntok Zorobabelta. ¹³Zorobabel Abiudta üusek, Abiud éntok Eliaquimta, Eliaquim éntok Azorta. ¹⁴Azor Sadocüta üusek, Sadoc éntok Aquimta, Aquim éntok Eliudta. ¹⁵Eliud Eleazarta üusek, Eleazar éntok Matánta, Matán éntok Jacobta. ¹⁶Jacob Joséta üusek, Mariáta kuuna. Íachi éntok Jesús yeu yoremtuk, jü Cristo.

¹⁷Júnakoy Abrahamta jiápsay naateka Davidta jiapsäu tájti guoj mamni áma naikimme, jume nat sáú tómti kateme. Davidta jiápsay naateka israeliitam Babilooniau bíchaa úttiapo nuksákahuakäu tájti guoj mamni áma naikimme; entok israeliitam Babilooniau bíchaa úttiapo nuksákahuakäpo naateka Cristota yeu yoremtukäu tájti kéchim guoj mamni áma naiki.

Jesucristota yeu tómtékähui

(Lc. 2:1-7)

¹⁸Jesucristota yeu tómtékäu ínel yeu siika: Ä áyehua Mariá Joséta kunaseka áutukay; tē kee jee náu am jiápsayo abe asoaka yeu siika, Espíritu Santota bétana. ¹⁹Tē José, Mariáta kunasëihui Diosta bíchäpo lútüla jiápsa, huatem bíchäpo kaa tiusi ä tahuanakē béchïbo éhuil ä tō sim-báarey. ²⁰Tē áapörík íneli ä éaysu Diosta ángel tenkuriapo áu yeu machiak huanäi ínel au jiaahuak:

—José, Davidta üusi, katē májhueka Mariáta jubiapo mabeta; bueituk jü Mariáta tómpo asoa bárëu, Espíritu Santota bétana huéiye. ²¹Huanäi ili usi outa asoanake, entok Jesús tē ä téhuaanake, bueituk Áapo ä pueblohua jínëuriata am máknake bem Dios bejrim bétana.

²²Sime İri yeu siika Señorta nokakäu chúpna-kē béchïbo profetata huámi ínel ä jíako:

²³Én éntok jü jámut beme abe asoaka tahuanake huanäi ili outa asoanakē;

entokim Emanuel ti ä téhuaanake;

itom nokpo: “Dios itomaki”, tiau báare.

²⁴Huanäi José búsaka, ángelta nésahui yáuhuaak, ä jámut mabetaka. ²⁵Tē kaa ä jubeka bénasi amak jiápsak, bueituk kësam huëpo ili usi outa Mariáta ä asoau tájti; huanäi Jesús ti ä téhuaatuak.

Jume magom ä bít báreka áu yájakame

2 Júnakoy Jesús yeu yoremtuk Belén pueblopo jum Judea buiärapo, ímechi taahuarimmet Herodes áma réytukay. Huanäi jume jita täyame magom täata yeu huë bétana kateka Jerusaléniu yájjak, ²ínel jíaka:

—¿Jáksu aane, jü judíommeu réy yeu yoremtulame? Bueitukte itom buiärapo aneka ä chókíhua bitchak, én éntokte äbo yáij-la ä yöri báreka.

³Íkai jíkkajaka, jü réy Herodes kaa yánti ée táytek, entok sime Jerusalénpo jóakame két áamaki. ⁴Huanäi am núnutebok jume tiöpopo chë nésahueme, jume pueblopo jiojteleerom entok jume Moiséjta ley am mamajtífame. Huanäi am nátemajek jákun yeu ä yoremtunakëhui, juka Cristota. ⁵Bempo éntok ínel ä yómmiak:

—Belén pueblolo Judea buiärapo; bueïtuk ínel ä jïojtek, jü profeeta:

⁶Empo éntok, Belén pueblo, Judá buiärapo joome, katë chë ilitchi, jume Judea buiära pueblom násuku; bueïtuk emót yeu huéenake, jü gentetapat huéenakeme, juka ín pueblo Israelta suyanakeme.

⁷Huanäi Herodes jume magom éhuil núnnuk, simeta bé-tana huitti am temaïj báreka, jauhuey juka chókita yeu machiakähui. ⁸Huanäi Belén pueblou lúl-la am katchahuaka, ínel ámeu jiaahua:

—Ámanem sájaka simeta nátemaje, ïri ili usi outa bé-tana. Huanärem ä téakátek nee téjhuaanake, bueïtuk áman sikane két ä yörinake.

⁹Huanärim bempo réyta jikkaijsuka sájjak. Jü chóki éntok täata yeu hué bétana bem bíchakäu ámepat huéesimey. Áman am yáijboy ili usita ané béppa taahuak. ¹⁰Juka chókita bíchakam tüisi al-léiyak. ¹¹Huanärim káriu kimuka ä bitchak. Juka ili usita ä áye Mariatamaki. Ímirim tónomia jápteka ä yörek, entokim tómita béjrek étapoka ä mi-ikak, oro tómita, inciensota entok mirrata. ¹²Chúkula jünee huame tenkupo ámeu yeu machiak, kaa Herodestau bem nóttinakähui. Huanärim bem buiärau bíchaa nóttek täbui böochi.

Egiptou bíchaa tennihuakähui

¹³Chúkula bempörim sákasuko, jü Señorta ángel tenkupo Josétau yeu machiak. Huanäi ínel áu jiaahuak:

—Yejteke juka ili usita nüye, ä áyemaki. Huanäre Egiptou bíchaa siime. Ámaniré taahua, enchi ín téjhuäu tájti; bueïtuk rey Herodes juka ili usita më báanake.

¹⁴Huanäi José búsaka, juka usita entok ä áyehua nüka, huäri tukaarit Egiptou bíchaa siika. ¹⁵Huanärim áman taahuak, Herodesta mukëu tájti, juka Señorta nokakäu chúpnekë béchibo, profeetata ínel jíakähui: “Egipto bétana ná núnnuk, juka ín Üusi.”

Rey Herodes jume ili usim súatebok

¹⁶Huanäi rey Herodes jume magom bétana áu junneri-ahuak tíaka tüisi öomtek. Huanäi síme ili usi ohuim súatebok, guoy huásuktiriam kóm bíchaa huériame, pueblo Belémpo joomem entok áa chíkola, juka tiempota magom nokakäu ámet ä jüneakä pámani. ¹⁷Huanäi áu chúppak, juka profeeta Jeremíasta nokakähui, ínel ä jíakähui:

¹⁸Ramá pueblolo jikkaijtuk, jü jïokot jíahui entok buanhuame: Raquel ä asoam béchibo buaanay, entok kara jíapsi yejtey, bueïtukim béja kókkolamtukay.

¹⁹Të chúkula juka Herodesta muksuko, Señorta ángel tenkupo Josétau yeu machiak Egiptopo, ínel jíaka:

²⁰—Yejteke ili usita nüye, entok ä áyehua. Huanäre Israel buiärau bíchaa huéiye, bueïtukim kókkosuk, jume ili usita më báreiñhui.

²¹Sep yejteka, ili usita nüka, entok ä áyehua. Huanäi Israel buiärau bíchaa siika. ²²Arquelao Judea buiärapo réytukay, ä áchay Herodesta réytukaïpo. Íkai jikkajaka májhueka taahuak, áman huéé béchibo. Të tenkupo jünee huamta jípurek; huanäi Galiléa buiärau bíchaa siika. ²³Ími yepsaka áma jóatek, jum Nazaret pueblolo, bueïtuk íneli áhuä chúpanakë béchibo, jume profeetam nokakähui, nazareno tä téhuanä béchibo.

Juan Bautistata gentemueu nokakähui

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

3 Huámechi taahuarimmet Juan Bautista áma yepsak mékka ánia see päria Judeapo, Diosta noki noksiméka ²ínel jíaka:

—Emóem jíapsi kúaktia, bueïtuk téhuekapo Dios réy nésauro äbo jëla ansime.

³Íri ájária jü profeeta Isaíasta áa bétana nokakähui, ínel jíaka:

Mékka ánia see päriapo chay noki jikkaijtuk:

“Señorta böomem nanahuite, éntokem jume ili böom rúttukia.”

⁴Juan camello bóata sánkokay, entok huakäbiata huikosakay; ä buäyeu éntok buere guöchim entok mumu sitörimtukay. ⁵Huanäi jume Jerusalénpa, Judeapo, entok Jordán bathue mayoat jóakame simetakam áu yeu sájjak. ⁶Bem Dios bejrim am yeu buíseko, áapo am batöay jum Jordán bathuepo.

⁷Juebena pariserom entok saduseom áu yájjay, emo batö íaaka. Juan am bíchaka ínel ámeu jiaahuak:

—¡Bakot asoarim bénnam! ¿Jábesu júkai enchim téjhuak, juka ára enchim ä tö tennëhui, juka Diosta ómti-
raa äbo huémata bétana? ⁸Jü enchim jíapsi kúaktiä, júya-ta türim takä bénasi enchimmet jünakiachitunake!

⁹Katem enchim jíapsipo emo jábele: “Abrahamtatte yeu kat-ria” ti éaka, bueïtuk ínenne enchimueu jiaahua: Dios ími tétampo ára áma yam kattua, jume Abrahamta úusim. ¹⁰Entok ketchi, jume tépuam béjam jípuhua, júya nahuam chúktiä béchibo; bueïtuk síme júya kaa türik takame chúk-tiahuaka tájju jímmana. ¹¹Lútüriapo, ínapone báampo enchim batöa, jíapsi kúaktihuamta enchim jípunakë béchibo; të hua íno sáu huéeme, katchanne júne ä bocham huériapo yúmala, Diosta bétana Áapo ino béppa chë útti-
tiarata jípureka nésehue. Áapo, Espiritu Santoy enchim batónake, entok tájji. ¹²Jü tirijkom áy huijhuitiahuame ä

mámpo óorek; erata éntok tútenake, tirijkom éntok náu tó-jaka, báchiam ériahuäpo am érianake; juka tirijko ótata éntok táanake, jum táijta kaa tutuképo.

Jesústa batóhuakähui

(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Huanäi Jesús Galiléa buiära bétana huéeka Juantau yepsak, jum Jordán bathuepo, áapörík ä bató äaaka. ¹⁴ Të Juan kaa báarey, ínel jíaka:

—Émpë nee batópo yúmala. ¿Én éntoke émpoisu inou huéiye?

¹⁵ Të Jesús ä yómmiak, ínel jíaka:

—Júnälë ä tójja, bueituk türi simeta Diostau bíchaa lútu-la huémta itom chúpanakähui.

Huanäi Juan ínel ä tójjak. ¹⁶ Jesús entok batósuhuaka, báapo yeu simlataka jikau ä huey téhueka áu étapok. Huanäi juka Diosta Espíritu bitchak, áa béppa guókouta bénasi kóm huémta. ¹⁷ Jíahui nooki téhueka bétana jíkkajituk, ínel jíaka:

—Íri ín Üusi tüisi ín nákehui; áa bétanane tüisi al-leiya.

Jesús kaa türikuy jíöbilahuak

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

4 Chúkula jü Espíritu Santo Jesústa núk siika, mékka ánia see päriau bíchaa. Ímíri jü diablo kaa türikuy ä jíöbila báarey.

² Cuarenta taahuarim entok tukaarimmak náuhui kaa jíbuäk; huanäi tébäurek. ³ Huanäi jü yore jioptua báreme áu yepsaka ínel áu jiaahua:

—Empo Diosta Üusitukátek, ímëi tétammeché nésahue, am páanimtunakë béchíbo.

⁴ Huanäi Áapo ä yómmiak, ínel jíaka:

—Diosta nooki jiojteri ínel jiaahua: “Kaa buáhuamtay jí-ba jíápsa, jü yoreme, ál-la síme nokta Diosta bétana huém-tayi.”

⁵ Chúkula jü diablo buere joära Jerusaléni bíchaa ä núk siika. Huanäi tiöpot chë mejikat ä jámutuak. ⁶ Huanäi ínel áu jiaahua:

—Empo Diosta Üusitukátek, kömë emo tójja. Bueituk jiojteri:

Ángelesim emou bíttuanake;

bem mámammea enchi tóboktianake,

em guókim kaa tétat tēitínakë béchíbo.

⁷ Jesús ínel áu jiaahua:

—Két ínel jiojteri: “Katë juka em Dios Átchay jíöbila báare.”

⁸ Huanäi jü diablo júchi ä núk siika, jum káhuít mejikachikun bíchaa. Huanäi síme huaka ániapo réyim

jípureu ä bíttuak, entok juka musäla ujoyória áusülik.

⁹ Huanäi ínel áu jiaahua:

—Íkaine simeta enchi máknake, inou tónommia kíkteka enchi nee yöreko.

¹⁰ Të Jesús ínel áu jiaahua:

—ÍSimëe, Satanás! Bueituk Diosta jiojteri ínel jiaahua: “Em Dios Áchaytë yörinake, éntoke ä nésahui jíba jonake.”

¹¹ Huanäi jü diablo ä tö siika. Sep éntok jume ángelesim áu yájaka ä aniay.

Jesús Galiléapo ä ministerio tékil naatek

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Jesús, Juanta pereesotukäu jíkkajaka, Galiléau buiaräu nóttek. ¹³ Nazaret pueblopo yeu sika, Capernáum pueblou yepsak. Huanäi ímí jóatek, bahue mayoachi, Zabulón entok Neftalí buiärapo. ¹⁴ Bueituk áhuä chúpanakë béchíbo, juka profeeta Isaiásta nokakähui, ínel ä jíapo:

¹⁵ Zabulón entok Neftalíta buíya, bahuéu bíchaa böo, Jordán bathue huáyтана, Galiléa buiärapo kaa judíom jóakaipo.

¹⁶ Jü pueblo kaa machikuu aneihui, buere machiriata bitchak;

entok jume mukia jékka kaa machikuu rejteka kókkolatukaihui,

machiria ámeu yuumak.

¹⁷ Júnaköi naateka Jesús ámeu nok táytek, ínel jíaka:

—Emóem jíapsi kúaktia, bueituk Diosta réytaka nésahueu béja äbo jëla ansime.

Jesús naiki kuchulerom núnnuk

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Huanäi Jesús Galiléa bahue mayoat hueramaka, guoyim bitchak emo sailakame: Simmom, Peero ti téhuakäme, entok Andrés ä sailahua. Bahuepom jítërim jímmay, bueitukim kuchuleromtukay. ¹⁹ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Ino sáukem kaate; ínapone kuchuleromsi enchim yáanake, yorememmehui.

²⁰ Huanäi bempo sep bem jítërim tójaka, áa sáú sájjak.

²¹ Chë huam jëla huéeka, júchi guoyim bitchak, emo saylakame: Jacobo Zebedeota üusi, entok Juanta ä saylahua. Barcopom bem áchay Zebedeotamak aaney, jítërim chäbuaka. Huanäi am núnnuk. ²² Bempo éntok barcota entok bem áchayhua tójaka, sep áa sáú sájjak.

Jesús juebena gententa majtiay

(Lc. 6:17-19)

²³ Huanäi Jesús síme Galiléapo naa siika, bem sinagogampo am majtiaka, juka tü nokta Diosta réytaka nésahue bétana huémta, entok síme kókoata entok kókosi

éehuamta am úhuay, jum pueblompo. ²⁴ Türi nooki áa bétana nokhuame símekut jüneriahuak, Siria buiärapo. Huanärim áu nüpahuak síme jume ják huanteme, kaa al-leaka sirokame bem kökoa bétana, kaa pappeame, lemooniom jípureme, táij múkëram, entok káraktilame. Ímëi símem bem kökohua am úhuak. ²⁵ Huanärim yuun áa sáú sájjak, Galiléa buiärapo joomem, entok Decápolis buiära bétana, Jerusalén pueblo bétana, Judea buiära bétana, entok bathue Jordán huáyta bétana.

Yúmalasi al-leehuame júya káupo nokhuak

5 Jesús juebena genteta bíchaka, káhuit jikau siika huämi yejtek. Huanäi ä discípulom áu yájjak. ² Huanäi am majtia táytek, ínel jíaka:

Jábesu yúmalasi al-lenake

(Lc. 6:20-23)

³—Yúmalasim al-leenake, huame espíritupo poloobem, bueítukim téhuekapo Diosta réytaka nésahuepo jíapsinake.

⁴Yúmalasim al-leenake, jume buaname, bueítuk Diosta bétanam jíapsi jóaana.

⁵Yúmalasim al-leenake, jume yánti emo nüyeka kaa emo jábeleme, bueítukim Diosta bétana ania buíata attipo mabetnake.

⁶Yúmalasim al-leenake, jume tebäureme entok ä bäimukeme, juka lútula huémta, bueítuk bempom yúmalasi ä mákna, juka ámeu bëyemta.

⁷Yúmalasim al-leenake, jume yore nák jiokoleme, bueítuk bempo két ä mabetnake, juka yore nák jiokolihuamta Diosta bétana.

⁸Yúmalasim al-leenake, jume Diosta bíchápo emo jíapsi báksialame, bueítuk bempom Diosta bínnake.

⁹Yúmalasim al-leenake, jume yánti jíapsihuamta huatem béchíbo huáatiaka jíapsame, bueítuk bempom Diosta üusimpo náikiatunake.

¹⁰Yúmalasim al-leenake, jume lütüriapo lútula huémta béchíbo guók jájjahuame, bueítuk bempom ä áttiaka tahuanake, juka téhuekapo Diosta réytaka nésahuepo.

¹¹Yumálasem al-leenake eme, jikot ino béchíbo kaa bíbitpehuame, ino béchíbo guók jájjahuáteko entok síme hua kaa türi enchim bétana kaa lütüriatata nokhuáteko.

¹²Al-leäem chíkti enchim jíapsimaki, bueítuk jü téhuekapo enchim mabetnakëu, símek béppa bėj-re, bueítuk jume profetam enchimpat kat-riam, guók jájasuakam jikot bít-huak.

Jü ímī buíapo oona

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³Emem ímī buíapo oona. Të ìri ona juka chökorata tärükáteko, ¿jáchisu júchi ára chökorata jípunake jáni? Kaa tūrīka tatahua, ál-la pákun yeu guötīahuaka, yoremem át naa kannake.

Jü ániat machiria

¹⁴Eme, ániachem machiria. Jü buere jóara káhuit jikat kátekame kara éso. ¹⁵Bueítuk kaabe machiriata nūka kajonta bétuk ä mámana, ál-la jikat ä órenake, ínëli jume símem jóapo aneme ä machirianakë béchíbo. ¹⁶Machiri-atem ínëli jípure, yoremem bíchápo, bueítuk bempom juka tūrīk enchim jóau bíchaka, enchim Áchay téhuekapo kátekamtam úttileka ä yörīnake.

Jesús entok jü ley

¹⁷Eme jamak ley nésauta entok profetam jiojteri kaitapo tahuaría báreka nee äbo yebij-la ti éiyay. Kanne kaitapo ä tahuaría báreka yebij-la, ál-la ä hué páman ä chúpa báreka. ¹⁸Bueítukne lütüriapo ínel jiaahua, téhuekata entok buíata ketune bíttuyo, huépul letra entok huépul punto júne kaa yeu tahuanake, juka leyta hué páman símeta áhuá chúpau tájti. ¹⁹Ínëli jábetaka junne, juka leypo nésauta chë ilitchik kaa yáakátek, entok ínëli huatem majtiakátek, ilitchisi jípuna, jum téhuekapo réy nésauta ayukápo. Të jábetaka junne, juka ley nésauta yáakátek, entok ínëli huatem majtiakátek, huatem béppa chë ériana, jum téhuekapo réy nésauta ayukápo. ²⁰Bueítukne ínel enchimue jiaahua, jü lútula huépo enchim jóau kaa jume escriibam entok pariserom jóau béppa chë tūrīakáteko, kaibem áman kimunake, jum téhuekapo réy nésauta ayukápo.

Náu omtihuamta bétana nokhuame

(Lc. 12:57-59)

²¹Akem ä jíkkaij-la, juka bannaataka kat-riamueu nokhuakamta: “Kaabetë ménake. Të jábe junne jábeta mäakátek, yäurata mámpo bétte noki át chúpatunake.”

²²Tëne ínel enchimue jiaahua, jábe junne ä sailabeu öomtekáteko, yäurata mámpo bétte noki át chúpatunake; entok jábetaka junne ä sailahua jájana, aahuame yäura conciliota mámpo yéchatunake. Entok kétéchi, jü kaa suamsi bétte nokta jábetat nokakame infiernou táijta béetëu ä huéenakeu át chúpatunake.

²³Bueítuk empo juka Diostau bíchaa em náikiari, tiöpo altariu ä töijseka áman yebisiseka huétek, huanäi huämi áu huáhuaatekáteko, jabetamak júne émomak kaa tüisi

tahualatukähui, ²⁴ huämire ä tójja, juka Diostau bíchaa em näikiari jum tiöpo altarpö; huanäre nótteka áu emo jiokoreka áamak emo tüte. Huanäre nótteka, juka Diostau bíchaa em näikiari áu óóre.

²⁵ 'Jábeta emou omtemta ä yäura bíb báareyo, ketune böot náu kateka láutë áamak emo tüte, kee yäurata mámpo enchä yéchanake; bueituk jü emou omteme juezta mámpo enchi yéchanake; íri éntok porista mámpo, enchi páttianä béchíbo. ²⁶ Lútüriapone ínel emou jiaahua, ímire kaibu yeu huéenake, bueituk simeta juka em huikiriäu em béjtuäu tájti.

Jubeka täbui jámuttamak jíapsihumta bétana nokhuame

²⁷ 'Akem ä jíkkaij-la, juka bannaataka nokhuakamta: "Jubekame entok kunakame katem täbuimak jíapsinake." ²⁸ Të ínapone ínel enchimneu jiaahua jábetaka junne täbui jámutta bíchaka ä ukulekame, ä jíapsipo ä jubeka tatahua. ²⁹ 'Iäri béchíbo em bátatana puusim kaa türikum bíchaa enchi am náyote máchirëteko, yehuë am huíkeka mékka am jímma; bueituk chë türinake éläposë huépul pusim täru të katë síme takaamak infiernou táijta kaa tutukëu jímmaatunake. ³⁰ Entok jume em bátatana mámmam kaa türikum bíchaa enchi am náyote máchirëteko, akë am chúktiaka mékka am jímma; éläposë huépul mámmam täru, të katë síme takaamak infiernou táijta kaa tutukëu jímmaatunake.

Divorciota bétana nokhuame

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ 'Akem ä jíkkaij-la, bannaataka nokhuakamta: "Jábetaka junne ä jubi jímmaakame juezta bíchäpo jíösia divorciota ä máknake." ³² Të ínapone enchimneu ínel jiaahua ä jubi jíösia divorciota ára ä mákka, täbui yoremam áhuä náyotelatuko. Kaa ä junëlituko, ä jubi jíösia divorciota ä mákame, täbuimak emo náyotehuäpo kúlpaka ä tatahuatua; entok jábe juka jímmaata jubekame két jíba júkái kúlpata huériunake.

Lútüria huitti nokhuame

³³ 'Entok kétchi, akem ä jíkkaij-la, bannaataka kat-riamneu nokhuakamta: "Juka em nokakäu Diosta bíchäpo katë kía kaitapä tahuaria báare; ál-lë juka em nokakäu chúpa báreka úttiata yáuhua." ³⁴ Të ínapone ínel enchimneu jiaahua lútüriata nok béchíbo, katë yörisi machik bát kéecha. Téhuekatë kaa bát kéecha, bueituk Dios nésahueka áma káttek. ³⁵ Entok buíata junne, bueituk Dios áa béppa guókeka káttek; Jerusalénta júne kaa bát kéecha, bueituk íkái buére jóäraata jü Réy símem béppa nésahueme, ä átti-

ak. ³⁶ Em kóba júne kara bát kéecha, lútüriata nok béchíbo, bueituk empo huépul chonta junne, karë tósalisi ö chukulisi ä yáuhua. ³⁷ Bueituk jü enchim nokäu huépulay-tunake jíbba: "Jehui, jehui", ö "Ée, ée"; bueituk jü huate íäri béppa büruk nokhuame, kaa türik bétana huéeka tatahua.

Kökosi itou johuamta bétana nóttiriahumta Jesús am ma-jtiak

(Lc. 6:29-30)

³⁸ 'Akem ä jíkkaij-la, juka nokhuakamta: "Senu jábeta pusim tärutuakame két pusimmey ä béjtuanake; entok senu jábeta támim ä tärutuakame két támimmey ä béjtuanake." ³⁹ Të ínapone ínel enchimneu jiaahua: Juka kaa türik emou joamta, katë ä béj báare; ál-la bátatana jópemmet enchi ä chóchonak, senu jópeme áu óóre. ⁴⁰ Entok két jábeta yäurapo enchi yeu tójaka súpem enchi ä úhua báarey, em béppa súpeme két ä mákka. ⁴¹ Entok jábeta senu kilometropo püaktiriata úttiapo enchi huéria íaay, guoy kilometropë áamak huéiye. ⁴² Entok juka jita emou né-tanemta, Akë ä miika; entok juka jita emou rerehuemta, Akë ä mákka.

Atam náknake, jume itom omtíame

(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ 'Akem ä jíkkaijsula, juka nokhuakamta: "Emo náapo anemte náknake, të juka enchi béj-reka éamta, Akë ä omtianake." ⁴⁴ Të ínapone ínel enchimneu jiaahua: Jume enchim béj-reka éame, akem am nákke; jume béttek enchimmet nokame, Diosta tü éáhuem am nétanria, jume enchim omtíame tühuatem am jorianake; entok jume jiokot enchim joame, Diostahuem am nok-ria. ⁴⁵ Huanärem itom Áchay téhuekapo kátekamta üusimtumake, bueituk Áapo tü yóremem entok kaa tü yóremem béchíbo, täata yeu sisimtua; entok lútula jíápsame entok kaa lútula jíápsame béchíbo júne yúyuktua. ⁴⁶ Të eme jume enchim nákeme jíba nákétek, ¿jitasem áma kobanake? Bueituk jume yäura tómita náu tóij-leerom két júkái johua. ⁴⁷ Entok eme jume enchimmak huerim jíba tebotuátek, ¿jachu buére éehuäpo huétche, jü enchim joähui? Bueituk jume kaa Diosta súaleme, kéchim júkái johua. ⁴⁸ Kaita yeu bëakem yúmalasi emo jípure, juka enchim Áchay téhuekapo kátekamta yúmalasi áhuä jípurë bénasi.

Jesús entok jü limojnahuame

6 'Juka lútula huémata johuäpem emo suaya yoremem bíchäpo kía bempörim enchim bíb íaaka. Ä ínelituk juka enchim yöokahuem kaa mabetnake, enchim Áchay téhuekapo kátekamta bétana. ² Empo limojnätek, katë pito jíahuita bénasi ä chaaye, bueituk ínelim ä jojoa, jume kaa

tü yoremtaka emo tü yöreme tíame, bem sinagogapo entok böommechi emo bít iaaka, yoremem bétana emo úttilnä béchïbo. Lútüriapone ínel jiaahua, bempom béja ä ma-bet-la, juka bem kobalähui. ³Të empo limojnätek, jü mïkõri kaa jüneenake, juka bátatana em joähui. ⁴Bueituk em limojnäu kaabe ä jüneríanake; ál-la Dios, Áapo kaabeta bíchäu bíchame, juka em kobakäu enchi máknake, simem bíchäpo.

Jesús entok Diostau nokhuame

(Lc. 11:2-4)

⁵Empo éntok oraciompo Diostau nokätek, katë huame huitti Dios huáateme mamatomta bénasi am báare; bueituk bempom juka oraciompo nokhuamta tüisi musäule, sinagogampo jäbueka entok böo ejkinampo, jume yoremem am bít iaaka. Lútüriapone ínel jiaahua, béjam ä jípure juka yölataka bem kobalähui. ⁶Të empo, oraciompo Diostau nokätek, káripë kibakeka, puertata páttia. Huanärë oraciompo Diostau nooka. Éläposu áma aneka kaa bíttu, bueituk ínëli jü em Dios Áchay kaabeta bíchäpo bíchame, simem bíchäpo em kobari enchi máknake.

⁷Empo éntok nokaka oraciónta joätek, katë kía juebé-nasi nát béppa nooka, huame kaa Diosta súaleme bénasi; ímëri juebenak nokaka Diostam am jíkkajä bénasi éiya.

⁸Eme éntok katem áme bénasi aane, bueituk enchim Dios Átchay jüneya jita enchimemeu bëyëhui, kee jee enchim áhuä aahuayo. ⁹Bueituk eme éntok, ínëlem oraciónta jonake:

Itom Átchay téhuekapo kátekame,
em téhuam santotaka täyahua.

¹⁰Jü em réy nésauri ito násuk itomaktunake;
jü em jo iäu ímï buíapo yáatunake, téhuekapo bénasi.

¹¹Jume páanim chíkti táapo itom buäyëhui, én itom buä-nakëhue itom mákka.

¹²Itom Dios bejrimmeche itom jiokore, jáchin jume kaa türik itou yáalame, itom jiokorë bénasi.

¹³Katë jum juénakuu itom jijiöbila, ál-lë kaa türiku itom yeu huíkke.

Bueituk émpë ä áttiak, juka réy nésauta entok juka úttiäraata,
entok juka looriata, síme huásuktiriampo. Júnentunake.

¹⁴Të eme jume huate yoremem, juka kaa türik enchimemeu yáakäu, am jiokorekäteko, jü enchim Áchay Dios téhuekapo kátekame két enchim jiokorinake. ¹⁵Të jume huate yoremem kaa enchim jiokoreko, jü enchim Áchay Dios jü Dios bej-ribet, két kaa enchim jiokorinake.

Jesús entok jü ayunahuame

¹⁶'Eme ayuunäteko, katem Dios huáateme mamato bé-nasi báare, sirokamta pújbaka, bem ayuunä bétana hu-atem am jüneria iaaka. Lútüriapone ínel jiaahua, bempom béja juka bem kobaläu yöla. ¹⁷Të empo ayuunaka Diosta yöreteko, emoë pújba báksiaka kóbat jita emót teeka, ¹⁸jume yoremem kaa emochä bínnakë béchïbo juka em ayuunähui; ál-la jü em Áchay áma aneka kaa bít-huame. Íri em Áchay kaabeta bíchäu bíchame, simem bíchäpo em kobari enchi máknake.

Símek béppa bėj-reka téhuekapo aayuk

(Lc. 12:33-34)

¹⁹'Katem ímï buíapo tómita nat yécha báare, téepärim anëpo entok jita momoyëpo, entok jume lak-roonim áman kimuka jita ëekbuäpo. ²⁰Ál-lem téhuekapo náchá yétcha juka tómita béppa bėj-rek; ímëri jume téepärim entok jita junne kaitam momoiya, entok jume lak-roonim kara áman kiimu jita ékbuä béchïbo. ²¹Bueituk juka bėj-remta enchim jípurëpo, huämi jíba annake jü enchim jíapsi.

Jü takaahuata machiria

(Lc. 11:34-36)

²²Jume pusim, takaa am machiriak; júntuksan jume em pusim türiako, síme em takahua machiriay tápuninake. ²³Të em pusim kaa türiako, síme jü em takaa kaa machikuu annake. Të ínëli jü machiria em takat ayukame kaa machitukäteko, jíáchisu tepa chukuri jáni jü kaa machiria emót ayukame?

Dios entok yún tómihuame

(Lc. 16:13)

²⁴'Kaabe ára guoyim teeko, nana beu nésauta am joriaka, bueituk huépülakuu öomtinake jü senumak éntok al-leenake. Juka senuk yörinake; senuk éntok kaa jatteri-anake. Nana beu kara ä johua Diosta nésahui entok rikotuhuamta.

Jíta johuäpo kaa pappéhuame

(Lc. 12:22-31)

²⁵'Íari béchïbo, ínenne enchimemeu jiaahua: Katem jáchin emo éetua jü jáchin enchim jíapsinakë béchïbo, jita enchim buänakë béchïbo, jita enchim jínakë béchïbo, entok takaahuat jita enchim sánkonakë béchïbo. ¿Jachu jü jíapsihuame kaa buähuamta béppa chë ériahua, entok jü takahua sánkota béppa chë bát huéiye? ²⁶Téhuekahuem remteka huikichim bitcha: Katim ëecha entokim kaa etta tóboktia. Júnentaka junne enchim Áchay Dios téhuekapo

kátekame am jíjibuätua. Të eme, ¿Jachem kaa chë béj-re, ímëi huikichim béppa? ²⁷ Entok, ¿Jábesu enchim násuk útiata joaka senu téchompo ára áu yötutua jáni?

²⁸ ¿Entok jatchiakem sánkota bétana kaa yuuma? Jume liirio sehuamem bitcha: Buíapom síhuilataka yoyötu, kaa jíjjoaka entok kaa tekípanuaka. ²⁹ Tëne ínel enchimneu jí-aahua, jú réy Salomón yún uyjóriata áttiaka junne kaa áme bénasi uyorisi áu sánkotuak. ³⁰ Të íri júya ániat yötulataka senu táapo áma óreka yokoríapo tájju guötiana; të Dios ä súpetua. ¡Eme yoremem kaita súalëram! ¿Jachu kaa enchimneu chë júne ára túhuata yáa jáni? ³¹ Én éntok katem jáchin emo éetua, ínel jíaka: “¿Jítasute buänake jáni?” entok, “¿Jítasute jínake jáni?” entok, “¿Jítasute sánkonake jáni?” ³² Bueítuk jume Diosta kaa súaleme, íkái ániat ayukamtam jíba jária; të enchim Áchay Dios téhuekapo kátekame júneiya, íkái símeta enchimneu bëyëhui. ³³ Të tua bátchu, akem ä jariunake, juka Dios réy-taka ä nésahuëhui, entok lútula huémta; huanäi jú huate enchimneu bëyeme, kía áapola enchimneu ayu táytinake. ³⁴ Huä taahuari äbo huémtachem kaa jáchin éiya; jú yoko äbo huéeme két ä nüpanake, juka áapola kaa át yúmahuamta. Bueítuk íneli jú chíkti taahuari juka obisi ée-huamta huéria.

Béttesi huatemet nokhuame

(Lc. 6:37-38, 41-42)

7 ¹ Katem kía jábetat nooka, kaa enchimmet nok íäteko. ² Bueítuk íri huatemmet enchim nokäu enchimmet két nónokna, entok jú huatem enchim áy jujünaktëu emem két áy jünaktena. ³ ¿Jatchiakasë juka ili chukta täbui pújpo órekäu bitcha, juka júya chë buëuruk em pújpo órekäu éntoke kaa bitcha? ⁴ ¿Jáchisu júntukë täbuikuu jiaunake: “Bátchu chúkta pújpo em jípurëune enchi yeu huik-ria báare”, empo éntok em pújpo juka júya chë buëuruk jípureka? ⁵ ¡Empo juka Dios huáatihuaamta mamatome! Báchë juka júya buëuruk em pújpo jípurëu yeu huíkke. Huanäre tüisi bíchaka tahananake juka ili chúkta täbui pújpo jípurëu yeu huik-riä béchíbo.

⁶ Katem juka santosi täyahuaamta chüummeu guötia báare, entok katem jume perlam béj-reme kohuimmeu guötia báare, bueítuk ímëri ámechim chépteka am jámtianake, entokim enchimneu kúakteka enchim kikkisunake.

Jü noki tómi sahuallita béj-reme entok jú oración

(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ Entok jibem jita aahua, huanärem ä mákna; entok jibem jita jaria, huanärem ä téunake; jiben puertata poona, huanärem ä étaporiana. ⁸ Bueítuk jábe junne jíba jita

aahuame, ä mabetnake; entok jíba jita jariame ä téunake, entok jú jíba puertata poname ä étaporiana.

⁹ ¿Jábe yoremesu juka ä üusihua páanim áhuä aahuayo tétata ä máknake? ¹⁰ ¿Kúchuta áhuä aahuay éntok bakotta ä máknake jáni? ¹¹ Eme, kaa tü yórememtaka junne, enchim üusimem türik mámaka, të chë junne jú itom Áchay Dios téhuekapo kátekame túhuata am máknake jume áu jita aahuame.

¹² Íneli, juka símeta yoremem enchimneu yáa iäu ánëlem ámehua yáuhua; bueítuk jú Moiséjta ley entok jume profetam ínelim nookak.

Jü puerta näulay

(Lc. 13:24)

¹³ Puerta näulay pámanem kiimu. Bueítuk jú puerta bueeka entok jú böo emo táruhuäu bíchaa yore huériame, íri böochi juebénakam át kaate; ¹⁴ bueítuk jú puerta näulay entok jú böo junne jíapsihuäu bíchaa yore huériame; íkái böotam kaa jaikikam ä téulataka át kaate.

Ä takammey täyana

(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Profeeta ára nókíchiram bétanem emo suaya. Bueítukim kabaram bénasi sánkoka enchimneu yáijnake, tem bem sánko bétuk robom bénasi yoyolim. ¹⁶ Jíta bem joáhuem bíchaka ámet júneenake, júya huíchärat kaibu páras takam át téuna, entok chuna takam junne. ¹⁷ Júya türi, türim tataka, të jú júya kaa türi kaa türim tataka. ¹⁸ Jú júya türi kara kaa türim taaka, entok jú júya kaa türi két kara türim taaka. ¹⁹ Síme júya kaa türik takame chúkti-ahuaka táijta béetëu jímmana. ²⁰ Júnëlem bem takammey am täyanake.

Jauhuey júnene kaa enchim täyak

(Lc. 13:25-27)

²¹ Katim síme huame “Señor, Señor”, ti inou jíame áman kimunake, jum téhuekapo Diosta réytaka nésahuëpo, ál-la hua ín Áchay Dios téhuekapo kátekamta nésahui joame. ²² Júnakoy taahuata yúmako juebénakam ínel inou jiaunake: “Señor, Señor, ¿jachute kaa em téhuampo em noki profecia nokpo ámeu nookak? Entokte em téhuampo jume lemooniom yeu béebak, entokte em téhuampo juka kaa jaibu jojuhuamta yáuhuak, milagro téamta.” ²³ Huanäine ínel ámeu jiaunake: “Jauhuey júnene kaa enchim täyak. ¡Mékkem kaate, eme kaa türik jíba joo tékilekame!”

Jume guoy kári naahuam

(Lc. 6:47-49; Mr. 1:22)

²⁴ Jábetaka junne ín noki jíkkajaka entok ín nésahui joame, yoreme tü éehuumta jípuremtamakne ä näikianake, ä kári yáaka tétata ä nahuatuakamtamaki. ²⁵ Huanäi yúk táyteka, bathuem tápunak entok jekamak huéeka ä béb táytek, íkái kárita; të kaa huétchek, bueituk tétatat kutti ä nahuakä béchibo. ²⁶ Të jábetaka junne ín noki jíkkajaka, të kaa ín nésahui yáakame, jü yoreme kaa tü éehuumta jípuremtamakne ä näikianake, hua sèeta béppa káatekam-tamaki. ²⁷ Huanäi yúk táyteka, bathuem tápunak entok jekamak huéeka ä béb táyteka ä tátabek, íkái kárita; ínëli huécheka tüisi jìokot machisi taahuak.

²⁸ Chúkula Jesústa ámeu noksuko, jume áma aneme, juka jábeta yöríhuäpo ä bäsulekam taahuak, bem majtiahuakä bétana, ²⁹ bueituk Áapo yäura úttiata jípuremta bénasi am majtiay, të kaa jume escribam bénasi.

Jesús leprata jípuremta tütek

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

8 Jesústa júya káu bétana kömä siiko juebena gente áa sáú kaatey. ² Huanäi senu yoreme tüisi takahuat sáhuaka lepra támta jípureka áu yepsaka tónommia áu kíkteka, ínel áu jiaahuak:

—Señor, empo júnel éäteko, arë nee tüte.

³ Jesús mám rútukteka át mámtek, ínel jíaka:

—Jeehui, júnelne éiya; türiäe.

Huanäi jü leprata jípureme sejchúkti kaita jípureka taahuak. ⁴ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—¡Juyú! Katë jábeta téttejhua, ál-lë áman huéiye, jü tiöpopo nésahuemtahui. Juka Diosta baysahueka tiöpopo totoijhuamtë áman huéria, Moiséjta nésahuékä pámani, bempörím jüneenakë béchibo.

Jesús centuriónta jóapo sáhuamta kökoremta tütek

(Lc. 7:1-10)

⁵ Capernaum pueblou Jesústa yebisiseyo, senu centurión sontarommeu yäut áu rukteka jìokot áu jiaahuak, ⁶ ínel jíaka:

—Señor, jü ín sáhuëhui ín jóapo böka káraktilataka, kökosi kaa huéeläpo áu innëaka.

⁷ Huanäi Jesús ínel áu jiaahuak:

—Ínapone áman sika kökoata ä úhuuanake.

⁸ Të sontarommeu yäut ä yómmiaka ínel áu jiaahuak:

—Señor, kanne ín jóata bétuk enchi mabetpo yúmala; ál-lë kía nokta téhua; huanäi jü ín sáhuëu türínake. ⁹ Bueituk ínapone yóremtaka huatem ino béppa nésahueme jípure, entokne sontarom ín nésahue bétuk jípure. Huanäi

senuk jákun nee ä jaasek áman sisime; juka senuk éntok: “Binë huéiye”, ti nee áu jiaay inou sisime; juka ín sáhuëu jita nee ä yáa sáhuëy, ä jojoa.

¹⁰ Huanäi Jesús ínel ä jiaay ä jíkkajaka, áa bétana buére ëeak. Huanäi ínel ámeu jiaahuak, jume áa sáú katemme-hui:

—Lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, pueblo Israelpo júnene kaa ä téula, juka Diostat úttesi éehuumta. ¹¹ Inenne két enchimmeu jiaahua, juebénakam yáijnake, täata yeu huë bétana entok täata áman huéché bétana; huanärim Abrahamtamak, Isaactamak entok Jacobtamak jotenake, jum téhuekapo Diosta réytaka nésahuëpo. ¹² Të huame Diosta üsímipo näikiatukaíhuim, päkunim kaa machikun yeu bébna; ímírim kökosi éaka buannake, emo tám kume-ka.

¹³ Huanäi Jesús sontaro yäuttau ínel jiaahuak:

—Ámanë huéiye, bueituk em ä súalekä páman yáatunake.

Huanäi huämi orapo jü jóapo sáhuame sep türilataka taahuak.

Jesús Perota asu kökoremta tütek

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

¹⁴ Jesús Perota jóau yepsak. Huanäi Perota asu bitchak, táij huécheka bökamta. ¹⁵ Huanäi mámpo áachä mámtek, jü táij huéchiria ä tójjak; huanäi yejteka jita am joria táytek.

Jesús juebena kökoreme tütek

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Të chúkula tukariu yúmako, juebénakam lemooniom jípureme áu nüpahua; huanäi jü noki yume lemooniom yeu béebak, entok jume kökoreme simem tütek, ¹⁷ jukä profeeta Isaíasta nokakäu chúpnaekë béchibo, ínëli ä jiäpo: “Áapo juka itom kökoa nüka entok itom kökosi éäu núk si-ika.”

Jume Jesústat sáú kat báreíhuim

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Jesús juka genteta áa chíkola anemta bíchaka, nésahuëk bahue huáyтана bíchaa kat béchibo. ¹⁹ Senu escriiba áu yepsaka ínel áu jiaahuak:

—Maestro, jákun em huëu bíchane émomak huéenake.

²⁰ Jesús ínel áu jiaahuak:

—Jume ayesim buía guojökum jóuhuak; jume huikichim éntok toosak; të ínapo jü Yoremta Üusi jita mútekaka ín bönakeu júnene kaa jípure.

²¹ Täbui, ä disciipulohua ínel áu jiaahuak:

—Señor, nechë licencia áman sika bát ín áchay ín máanakë béchibo.

²² Jesús ínel ä yómmiak:

—Ino sáukë huéiye, Akë am tójja eläpo jume kókkolam bem kókkolam máanake.

Jesús buere jékata yánti tahuatuak

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Áapörík barcopo jámuko, ä discípulom áa sáú sájjak.

²⁴ Huanäi buere jéka bahuepo áu tóboktiak; jume bää máresim éntok röakteka barcotam patpattaiy; tē Áapo kótchey. ²⁵ Ä discípulom áu yájaka ä bússak, ínel jíaka:

—Señor, jítomë jínëu, bueitukte abe kókkol!

²⁶ Áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasem májhue, eme yoremem kaita sálëram?

Huanäi yejteka, jü jekatau entok bahuetau kutti nónokak; huanäi síme yánti taahuak. ²⁷ Huanäi jume yoremem áa bétana buere éiyay, ínel jíaka:

—¿Jábesa iri yoreme, juka jekata entok bahueta sáhueme? ¡Ímëi éntok ä nokäu johua!

Jume gadarenom lemooniom jípureme

(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Ínëli bahue mayoa huáytana ä yepsako, gadarenom buiapo, guoyikam ä nánkek, lemooniom jípureka, ánimam mamahuäpo yeu sákalataka; jujuëna jéjyehuiaka chuu yoyolim bénaaka. Íari béchibo iri böot kaabe ára áma huam huéiyey. ²⁹ Huanärim chay nónokak, ínel jíaka:

—¿Jítasë itomak jípure, Jesús, Diosta Üusi? ¿Jachë itom kaa pappeetua báreka äbo yepsa, ketune kee tiempota yú-maisu?

³⁰ Ímëi éntok ili ámeu mékka juebena kohuim áma jübuä sásakay. ³¹ Huanäi jume lemooniom jìokot áu nookak, ínel jíaka:

—Itom yeu béebakäteko, huame kohuimmechë itom kimutua.

³² Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahuak:

—Ámanem kaate.

Huanäi bempo yeu sájaka kohuimmet kíimuk; ínëli síme huame kohuim siba bënëku ámanim bahuéu kón huátteka áma kókkok.

³³ Huamë kohuim suayañhui éntok tennek. Huanärim buere jóärau yájaka símeta ettejhuak, jáchin jume lemooniom jípureñhui jita ámeu yeu sikähui. ³⁴ Huanäi síme jume buere jóäraapo jóakame, Jesústam nankirika yeu sájjak. Huanärim ä bíchaka jìokochim áu jiaahuak, bem bufäraapo yehuä huéé sáhueka.

Jesús káraktilata tütek

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

⁹ Huanäi Jesús barcopo jámuka, baubäa huáytana bíchaa siika. Huanäi ä pueblou yepsak. ² Ímëri am aneyo, senu yoreme káraktilataka áu nüpahuak, ä jípetekpo bösimeka. Huanäi Jesús Diostat éehuamta ámet bíchaka, jü káraktilatau ínel jiaahuak:

—Katë kóm éiya, ín üusi; em Dios bejrim bétanë jìokorihuak.

³ Huanäi jume escriibam bem jíápsipom ínel jiaahuay: “Íri Diosta béj-reka nooka.” ⁴ Të Jesús am jüneriaka jita ée-huamta am jípureñhui huanäi ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jatchiakasem kaa tüisi éiya enchim jíápsipo? ⁵ Bueituk, ¿jita nokisu chë kaa obiachi: “Em Dios bejrimmeche jìokorihua”, ö “Yejteke náa huéiye”? ⁶ Bueituk enchim jüneenakë béchibo, juka Yoremta Üusi ímë buíapo úttiata ä jìpurëhui, jume Dios bejrim ä jìokorinakë béchibo.

Huanäi jü káraktilatau ínel jiaahua:

—Yejteke juka em jípetekta nüka, em jóau bíchaa huéiye.

⁷ Huanäi áapo yejteka, ä jóau bíchaa siika. ⁸ Jü gente éntok ä bíchaka, áa bétanam buere éiyay. Huanärim Diosta úttiley, yoremem úttiata am mákakä béchibo.

Mateo núnuhuak

(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Jesús áma huan huéeka ä bitchak juka yoremta Mateo ti téhuaakamta, yäura tómita náu totoijhuäpo bankopo kátekamta. Huanäi ä núnnuk, ínel áu jíaka:

—Ino sáukë huéiye.

Huanäi kíkteka áa sáú siika.

¹⁰ Ínel yeu siika, huämi jóapo, Áapo mesau kátekay, jume yäura tómita náu totojame kéchim áma yájjak, entok huate yoremem kaa türik joaka jíápsame. Huanärim Jesústamak mesau jotek, entok ä discípulommaki. ¹¹ Jume pariserom íkai bíchaka, ä discípulommehuim ínel jiaahuak:

—¿Jatchiaka jü enchim Maestro ámemak jübuä, jume yäura tómita náu totojammaki entok jume kaa türik joaka jíápsammaki?

¹² Jesús íkai jíkkajaka ínel ámeu jiaahuak:

—Jume kaa kókoreme katim mérikota huáatia; tē jume kókoreme ál-la. ¹³ Sájakem át suaka ä bitcha, jáchin ä jiau bárëhui: “Emo nák jìokolihuamtane huáatia; kaa animaalim sáhuamta.” Bueituk kanne huame Diosta bíchäpo lú-tula jíápsame jínëu báreka yebij-la, ál-la Dios bejrita joame, emo am jíápsi kúaktianakë béchibo.

Ayunota bétana temayhuame

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Huanäi jume Juanta discípulom áu yájjak, ínel jíaka:

—¿Jatchiaka ítapo entok jume pariserom juebénasi áayuna, em discípulom éntok ée?

¹⁵ Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jachu jum emo jubiahua pajkopo núnurim sirokaka áma annake jáni, juka jubemta ketune ámemak aneyo? Ée, të taahuari yúmanake, júka jubemta bem uhuanähui, huanäi ál-lam ayuunanake.

¹⁶ 'Kaabe súpe mueram sánko bemelamey am chäbuä-nake; bueítuk jü sánko beméla báksiahuakátek náu sim-nake, huanäi chë buekasi sítuinake. ¹⁷ Entok kétchi jü vino bemela kaa huakäbia bóosa örapo tottöhua, íneli yáahuakátek jü huakäbia bóosa öram súsiute; jü vino entok guötínake, entok jü huakäbia bóosa kaa türíka tatahua, të jü vino bemela, huakäbia bóosa bemelaku tottöhua. Huanäi íneli náu bibinhuatu.

Jairota maala entok jü jámmut Jesústa sánkobet mámtékame

(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Të bát íkái áapörík ámeu nokaysu, senu judío sinagogapo tekiakame áma yepsaka áu tónnommea kíktek, ínel jíaka:

—In maala jübuëla muukuk; të áman sika áa béppa enchi mámték jíapsínake.

¹⁹ Huanäi Jesús kikteka, áa sáú siika, ä discípulommaki.

²⁰ Íneli ä huéesimey, senu jámut dooce huásuktiapo ójbo át yeu huéeka kökoreme áma bétana áu rúktek. Huanäi ä sánkobet mámték. ²¹ Bueítuk áapo ä jíápsipo ínel éiyay: “Kíane ä sánkobet mámték junne, türílatákane tahuanake.” ²² Huanäi Jesús kúakteka ä bíchaka ínel áu jiaahuak: —Empo jámmut, katë kóm éiya. Jü Diostat em éáu enchi tütek.

Huanäi naateka jü jámut türílataka taahuak.

²³ Jesús éntok sinagogapo tekiakamtau jóau kibakeka am bítchak, jume baka kusiammey jíponame entok juka genteta naa múksi kaa huéeläpo anemta. ²⁴ Huanäi ínel ámeu jiaahuak:

—Yeuem kaate, bueítuk í usi jámut kaa mukíla, ál-la kótche.

Huanärim ä junneriy. ²⁵ Të juka genteta yeu sákatuasuk, áman kibakeka, mámpo ä buíssek. Huanäi yejte, jü ili jámmut. ²⁶ Jü ímí yeu sikame síme buíárat buéresi júneríahuak.

Guoy liliptim bíchakam taahuak

²⁷ Jesústa áma huam huéeyo, guoy liliptim áa sáú sájjak, chay nokpo ínel jíaka:

—Ítomë nák jíokole, empo Davidta Üusi!

²⁸ Të íneli jóau ä yepsako, jume liliptim áu yájjak. Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jachem ára íkái nee yáa máchile?

Huanäi bempo inélim áu jiaahuak:

—Jehui, Señor.

²⁹ Huanäi pújpo ámet mámték, ínel jíaka:

—Enchim ä súalekä páman enchimmeu yáatunake.

³⁰ Huanäi bem pusim étapotaka taahuak. Jesús éntok tüisam téjhuak, ínel jíaka:

—Huitti nokhuäpo íkái kaabe ä júneríanake.

³¹ Të bempo huámi buíárapo yeu sájaka, símetam nok táytek, buéresi jita ä joähui.

Senu muro nookak

³² Chúkula bempörím yeu kateyo, huépul muro áu nü-pahuak, lemooniota jípureka. ³³ Juka lemooniota yeu béebiak, jü muro nookak. Jü gente éntok áa bétana buére éaka ínel jiaahuay:

—Ímí Israel buíárapo, jjuhuey júne kaa bíttuk jü én it-om bíchähui!

³⁴ Të jume pariserom ínel jiaahuay:

—Jume lemooniommeu yäutta téhuampo jume lemooniom yeu bébba.

Jü et chúpila juebenna

³⁵ Jesús ámet naa huéiyey buére pueblommet entok ili pueblommechi, bem sinagogampo am majtiaka juka réy nésaupo evangeliota; takaa huantiriata entok kókoata pueblopo bem jípurëu am úhuak. ³⁶ Íneli juka genteta juebenak bíchaka, am jíjiokolek, bueítukim kía tóijtaka chíbejtílatukay, kabaram kaa kabyerokä bénasi. ³⁷ Huanäi ä discípulommeu ínel jiaahuak:

—Lütüriapo jü et chúpila juebenna, të jume áma tekípanuame éntok kaa jaiki. ³⁸ Áhuem nooka, Señor etta áttiakamtahui, bueítuk tekípanuanakeme etta ayukäu am bíttuanake.

Dooce apóstolim yeu púahuak

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

10 Huanäi jume ä dooce discípulom núnuka, úttia yäuraata am mákkak jume lemoonio espíritu chícha machím yeu am bébnakë béchíbo, entok jume huantiriam jípureka kökoreme am tütenakë béchíbo.

² Ímërimme jume dooce apóstolim téhuam: Bát huéeme jü Simmom tíame, Peero ti téhuaakame, entok Andrés ä sailahua, Jacobo Zebedeota üusi, entok Juan ä sailahua, ³ Felipe, Bartolomé, Toomas, Mateo jü publicano, Jacobo Alfeota üusi, Lebeo jü Tadeo ti két téhuaakaïhui, ⁴ Símmom jü cananista entok Judas Iscariote, ä nénkinakëihui.

Jume doocem tékkil

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Jesús ímëi doocem áman bíttuak. Huitti am téjhuak, ínel jíaka:

—Jume kaa judíom böommechem kaa kannake, entok samaritano jóarahuem kaa kimunake. ⁶ Ál-lem israelita jóammet bát kannake, jume kabaram Bénasi emo tárulam-mehui. ⁷ Ámanem kateka ä nooka, ínel jíaka: “Jü téhuekapo réy nésauri äbo jëla huéiye.” ⁸ Kökoremem tüte, lepra sähuakame kétchi; kókkolamem jíabitetua, lemooniomem yeu béeba. Kíalem mikpo ä mabet-la; ínelëm huatem ä mi-ika.

⁹ Enchim huikoj bóosapem juka tómi sahuálita, tómi tósálita, cobre tómita, katem áma ä huériunake. ¹⁰ Éntokem kaa bóosapo nüuka boojonake, éntokem kaa guoy sánkota huériunake, entok kaa guoy páares boocham, entok bóroniata junne; bueituk jü tekipuanuame buähuamta kía ä mabetnakë béchïbo, lútüriata jípure.

¹¹ Të ják junne buére jóärapo, ö ili jóärapo enchim kimunakepo, nátemajëem jábesu áma Diosta bétana enchim mabetpo yúmala. Huanärem áma taahua, enchim áma yeu sákäü tájti. ¹² Entok jum jóapo enchim yájäpëm am tebotua. ¹³ Huanäi jume ímëi jóakame enchim am mabetpo yúmalatuk, jü yánti éaka enchim Dios huáatëu ámemaktunake; të kaa enchim am mabetpo yúmalatuk, jü yánti éehuaka enchim Dios huáatëu enchimmeu nóttinake. ¹⁴ Të jábe ä jóapo kaa enchim mabetakätek, entok juka enchim nokäü kaa jíkkajakätek, yeuem kaate huämi jóapo ö buére jóärapo, huanärem enchim guókpo juka tóröchiata tátake, Diosta noki kaa am mabetaka béchïbo. ¹⁵ Lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua, júnak táapo juka bette nokta chúpeyo, chë júne jïokot machinake, jume ímëi jóärapo jóakame béchïbo, bueituk Sodoomapo entok Gomoorrapo jóakame béppa.

Itom guojajjanähui äbo yúmanakeme

¹⁶ Ínapone enchim kabaramtukä Bénasi robom násukun enchim bíttua. Eme éntok jáchin juka bakotta ára áhuä suaya Bénasem emo suaya, entok jáchin juka guókouta kaitau suaka yánti ä jiapsä Bénasem emo nüye. ¹⁷ Yoremem bétanem emo suaya, bueitukim yäura conciliou enchim yeu tóijnake, entokim bem sinagogampo enchim bem-

muchatebonake. ¹⁸ Gobernadorim entok réyesim bíchäpëm yeu tóijnä, enchim nee súalë béchïbo. Inëlem juka ino bétana huémta ámeu noknake, bempörimmehui entok kaa judíommehui. ¹⁹ Të yäuraata mámpo joahuak, katem jáchin éiya, jita enchim noknakëhui; bueituk huämi horapo akem ä mákna, jita enchim noknakëhui. ²⁰ Bueituk eme katem enchim éäpo noknake, ál-la jü enchim Áchay Espiritu enchim tempo yeu ä huéetuanake, juka nokta.

²¹ Sailakame ä sailahua yäura mámpo tóijnake ä mënä béchïbo; jü áchayri éntok ä üusihua; usiarihuam éntok bem áchayrim béj-reka jáptenake, am súaná béchïbo.

²² Símetakam enchim omtianake ín téhuam béchïbo; të jábe ä jiapsäü tájti kaa áu náyoteme, íri jínëutuna. ²³ Ímëi buére jóärapo Diosta enchim súalë béchïbo omtiahuätek, täbui jóärau bichem kaate, bueitukne lútüriapo ínel enchimmeu jiaahua: kee jee jume buére jóärau israelitammet enchim naa katchuy, jü Yoremta Üusi yebijnake.

²⁴ Jü majtiahuame kaibu ä majtiakamta béppa chë yörisi machinake; jü tekokame júne kaibu ä teko béppa bát huéenake. ²⁵ Jü majtiahuame ä majtiakamta Bénasi áu jípu báanake; jü tekokame két ä teko Bénatu báanake. Jü familiapo áchaytam Beelzebú tíiya; jume jóapo usiarim éntok chë jünem buére áuna.

Jábetasute máujnake

(Lc. 12:2-9)

²⁶ Juari béchïbo, katem am májhue; jü éсотaka ayukame jíba júneriana, entok kaa bíthuäpo órekame júne két júneriana. ²⁷ Juka kaa machikuu enchimmeu ín nokäü, emëem machikuu ä nooka; entok juka lauti kaa kusisi nákkampo enchim jíkkajäü, kárichem jíkat jámuka huatemmeu kusisi ä nooka. ²⁸ Entok katem am májhue jume takaata ára mëame, tem juka jíapsita kara mëa; Diosta ál-lem majhuë, huaka jíapsita ára mëamta, entok juka takaata infierno béetëpo ára jímmamta.

²⁹ Éntokem át suuhua: ¿Jachu kaa ili guoy huikichim huépul ili tómipo nénenkihua jáni? Júnentaka junne, huépülaka júne kaibu buíau kón huénake, itom Dios Áchayta kaa ínel éayo. ³⁰ Júnentaka junne, síme enchim kóba chonim náikiarimme. ³¹ Íari béchïbo, katem májhue; eme chë júne béj-re, yún ili huikichim béppa.

Jume yoremem bíchäpo nee täyatebome

(Lc. 12:8-9)

³² Éntok jábetaka junne yoremem bíchäpo nee täyatebome, ínapone két ä täyatebonake, ín Áchay téhuekapo kátekamta bíchäpo. ³³ Të jábetaka junne yoremem bíchäpo kaa nee áu täya tíame, ínapone két kaa ino ä täya tíanake, ín Áchay téhuekapo kátekamta bíchäpo.

Jesústa béchibom emo näikimtek

(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Të katem ínel emo éetua bufau kóm yebij-la yánti jíap-sihuumta huériaka; bueitukne kaa yánti jíapsihuumta nüpa báreka yebij-la, ál-la ejparammea náu nássuahuumta.

³⁵ Bueitukne yebij-la, juka yoremta ä áchaymak nok nássuatua báreka, entok juka jámut asoahuarita ä áyemaki, entok júka jaborayihua ä asekamaki. ³⁶ Jume ä jóapo yoremta-mak aanim, akim ä béj-reka áamak annake.

³⁷ Ä áchayhua entok ä áyehua ino béppa nákeme, kaa ä jípuo yúmala, ínomak áhuä näikianakëhui; ánëli këtchi ä üsuhua entok ä malahua ino béppa nákeme, kët kaa ä jípuo yúmala, ínomak áhuä näikianakëhui. ³⁸ Entok hua kaa ä kúruj püaktiaka ino sáu huéeme, kët kaa ínomak áu näikiapo yúmala. ³⁹ Ä jíapsihua jariaka ä tíakame ä tárunake; hua ä jíapsihua ino béchibo tárukame éntok ä téunake.

Yore béjtuahuame

(Mr. 9:41)

⁴⁰ Jü enchim mabetame, nee mabeta; entok hua nee mabetame, Diosta nee äbo bíttuakamta mabeta. ⁴¹ Jü profheetata mabetame ä profheetatukä béchibo, profheetata béjtuanä béekik mabetnake; entok hua lútula jíápsamta mabetame lútula ä jíapsä béchibo, juka lútula jíápsaka béjtuanä béekik mabetnake. ⁴² Jábetaka junne senu vaaso sébe báam jíba am mikakátek, ímëi ili usim ín discípulomtukä béchibo, lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, kaibu ä tárunake, juka ä béjtuanähui.

Jume Juan Bautista noki huériame

(Lc. 7:18-35)

11 Chúkula Jesús ä dooce discípulom téjhuasuka jita am jonákë bétana, am majtiaseka yeu siika, ámeu nokaka bem jóáram beekatana.

² Juan Bautista cárcelpo káteka ä jíkkajak, Cristota joähui. Huanäi guoy ä discípulom áu bíttuak, ³ ä temay béchibo:

—¿Jachë empo ájária jü yebijnakeme, ö täbuike boobin-nake?

⁴ Jesús ä yómmiaka ínel ámeu jiaahuak:

—Ámanem sájaka Juanta téjhua, juka enchim jíkkajähui entok enchim bíchähui. ⁵ Jume lilipitim bitcha, jume lolöim naa kaate, jume lepra sähuata jípureme türía, jume nanakapim jíkkaja, jume kókkolam jíabite, jume poloobe-mmeu éntok evangelio ámeu nokhua. ⁶ Yúmalasi al-lee-huumta jípunake, hua kaa inot tēitekame.

⁷ Chúkula bempörím sákayo, Jesús genteta ettejoria táytek, Juanta bétana:

—¿Jábetasem bít báreka ánia see päriau yeu sájjak?

¿Bakata jekay yoohuumta? ⁸ Ö, ¿jitasem bít báreka yeu sáj-jak? ¿Yoremta musála ujjorosi tápsiolai áu sánkotualata? Bueituk jume musála ujjorosi emo sánkotualame, réyesim jóapom aane. ⁹ Të, ¿jitasem bít báreka yeu sájjak? ¿Senu profheetata? Jehuiteriapone enchim téjhua, áapo chë profheetata béppa. ¹⁰ Bueituk íari bétana jiojteri:

Ínëline ínapo áman ä bíttua, juka ín nésahui émpat huériamta;

Áapo juka böota tútenake, em huéenake pámani.

¹¹ Lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, jume jámuttat yeu yoremtulame násuku, kaabe Juan Bautistata béppa chë ériahuaka áu tóboktiala. Júnentaka junne, téhuekapo réy nésauta ayukäpo chë kaa ériahuame áa béppa chë yöhue.

¹² Juan Bautistata taahuarimet naateka én tájti, jü téhuekapo réy nésauri úttiata johua; jume ä nü báareme éntok úttiitam joaka ä nüye. ¹³ Bueituk síme jume profheetam entok jü ley, Juanta yepsäu tájti, Diosta bétanam nookak. ¹⁴ Én éntok, eme ä mabet bárëtek, áapo ínel jü Elías äbo yebijnakëihui. ¹⁵ Jü jíkkaj béchibo nákakame ä jíkkaj-nake.

¹⁶ ¿Am jábeta bënë tánake jáni, íkái yöremraata? Jume usim jübua yoyötume bénomme; jume plaazapo joka bem jálaimeu chayeme, ¹⁷ ínel jíaka: “Baka kúsiayte enchim jíponriak, të katem yëka; entokte siroksi enchim buik-riak, éntokem kaa buaanak.” ¹⁸ Entok Juan kët äbo yepsak, kaa jíbuäka entok kaita jëyeka; huanärem lemooniom ä jípure tíiya. ¹⁹ Huanäi ínapo jü Yoremta Üusi yepsak, símeta buäyeka entok símeta jëyeka; huanärem ínel jiaahua: “Jo ímí aane, jü yoreme jíbuära entok vino jëyëra; Diosta be-jrím joame entok yäura tómita náu totójame amiigoka.” Të jü kóba súahua Diosta bétana lútula huéeme tüisi huéeka bíttunake.

Jü pueblommeu kókosi huéenakeme

(Lc. 10:13-15)

²⁰ Huanäi kuttílasí ámeu nok táytek, jume buére jóárapo joomemmehui, bueituk juka buéresi yún jita ámeu ä yák junne, kaa emo am jíapsi kúaktiakä béchibo. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

²¹ —¿Empo Corazín, jiokot machisi emou huéenake! Entok, jemohui Betsaida! Bueituk jum Tiropo entok jum Sidónpo jü buéresi johuame ámet yáahuakátek, enchim-neu ä yáahuakä bënasi, bínhua naatekam chukurik sánkoteka emo jíapsi kúaktiasu éiyey, entokim emo nápoj-tuaka bem sirokäu jüneriatebo éiyey. ²² Huári béchibone ínel enchimneu jiaahua, Diosta bíchäpo yäura bít-huumta

taahuari yúmayo, eme chë júnem jìokot emo bínnake, jume pueblom Tiropo entok Sidónpo jiápsame béppa.
²³ Empo pueblo Capernaum, téhuekau tájti emo tóboktia máchileka éame, bétukum infierno tájta béetëhuë kóm jímmaana. Bueituk jü buéresi emo násuk yáahuakäme, Sodoomapo yáahuakätek, én tájti buére jóáraatu éiyey.
²⁴ Íari béchibone ínel enchimmeu jiaahua, Diosta bíchäpo yäura bít-huamta taahuari yúmako, eme chë júne jìokot emo bínnake, Sodooma buiärapo jiápsakame béppa.

Inohuem sájaka jimyore

(Lc. 10:21-22)

²⁵ Íkai noksuka Jesús ínel jiaahuak:
 —Enchine úttile, ín Átchay, téhuekapo entok buíapo símem béppa yótaka nésahueme; bueituk jume kóba súakame entok jita täyame, íkäre am éSORIAK. Huanäre jume ili usimmeu yä machiriak. ²⁶ Jeehui, ín Átchay, bueituk émpë junëli ä türek.
²⁷ Símetaka im mámpo tóij-ri, ín Áchay bétana; entok Diosta Üusiapo kaabe nee täya, ín Áchay jíbba, entok ä Áchayhua két kaabe ä täya; ál-la ä Üusihua jíbba të Áapo huame ínel ä éäpo ä täya iäü, ámeu yä machiria. ²⁸ Inohuem kaate, símetaka tekipanualataka lottilame entok püaktilame; ínapone enchim jimyoretuanake. ²⁹ Juka tékilita enchim ín mákähuem nüye, éntokem inot ä täya, juka lütüriata. Kanne béttek jíapsek, entokne yánti ino nüye; júnëlem enchim jiápsipo jimyorehuamta téunake. ³⁰ Bueituk jü enchim ín boojoria iäü kaa obiachi; entok jü püaktiria kaa tua bétte.

Jimyore táapo discípulom tirijko bújam chúktiay

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

12 Huámëchi taahuarimmet Jesús tirijkom etpo áman huéiyey jimyore táapo. Ä discípulom éntok tébäurey; huanärim tirijko bújam chúktiaka am buä táytek. ² Jume pariserom am bíchaka, ínëlim áu jiaahuak:
 —ÍAkem am bitcha, jó! Jume em discípulom jimyore táapo kaa jojuhuamtam johua.
³ Të Áapo ínel am yómmiak:
 —¿Jachem kaa ä nok-la, jum jìojteripo, jáchín juka Davidta ayukähui, áapo éntok jume áamak aneihui tebäureka? ⁴ Bueituk, ¿jáchin jum tiöpopo kibakeka, páanim Diostau bíchaa näikiarim buäka, áapo entok jume áamak rejteihui? Katim am buäpo yúmalatukay, ál-la jume sacerdote tékilita tiöpopo joame jíbba. ⁵ ¿Jachem kaa ä nok-la, juka leypo jìojteta, jáchin jum jimyore táapo, jume sacerdotem tiöpopom bem tékil jojoa, entokim kaa Diosta bejre? ⁶ Júntuksanne ínel enchimmeu jiaahua: Senu ímí aane, tiöpota béppa chë yörisi machika. ⁷ Bueituk eme

jüniäteko jáchin ä jiau bárëhui: “Juka yore nák jíokoli-huamtane huáatia, kaa jume animaalim altarpo Diostau totoihuamta”, huanäi ál-lem kaa bétte nokta ámet nok éiyey, jume kaita kúlpakammechi. ⁸ Bueituk ínapo jü Yoremta Üusi jimyore táhuarita béppane yaurata úttia ne-sauta jípure.

Jü yoreme huakiam mámakame

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Huámi áman yeu sika bem sinagoogau yepsak. ¹⁰ Ímiri senu aaney, huakiam mámaka. Huanärim Jesústa nátemajek, ä nätua báreka:

—¿Jachu lútula huëpo türi, jimyore táapo jábeta tüte béchíbo?

¹¹ Áapo ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jábesu enchim násuk senu yoreme huépülak kabarka, jimyore táapo guójöku kóm ä huéchék, jachu kaa áu mámtaka yeu ä huíknake jáni? ¹² Ä ínëlitunakey, ¿jachu kaa chë júne bėj-re jü yoreme, kabarata béppa? Íari béchíbo, türi jimyore táapo túhuata yáa béchíbo.

¹³ Huanäi jü yoremtau ínel jiaahuak:

—Em mámamë rútuaktia.

Huanäi áapo am rútuaktiak; huanärim türilataka taahuak, jume senu mámam bénasi. ¹⁴ Chúkula jume pariserom yeu sájaka, náu ettejhuak, Jesústa më béchíbo.

Diosta nésauri joame yeu píari

¹⁵ Jesús íkai jüneriaka, sékána bíchaa siika. Huanäi juebena gente áa sáú sájjak, entok kókoreme símem tütey, ¹⁶ entok kuttílasi ámeu nookak, kaa yeu áu buíjnä bétana.

¹⁷ Bueituk junëli áhuä chúpanakë béchíbo, juka profeeta Isaíasta nokakähui, ínel ä jíako:

¹⁸ Jü nésauta nee joriame ímí aane;

íkäine yeu púala, ín nákéhui;

ín jíapsi áa bétana al-leiya;

ín Espíritune áa béppa órenake.

Huanäi kaa judíommeu Dios yäura bít-huamta noknake.

¹⁹ Kaabetamak nok náassuanake, entok kaa chay noknake, entok kaabe ä nokäü jikkaijnake, jum böommechi.

²⁰ Juka sána riutilata kaa bóula kóttianake, entok kántela pabiilo buiichiamta kaa tuchanake, áapörök lütüriata jípureka ä nésahuëpo ä yosüu tájti.

²¹ Jume kaa judíom éntok, ä téhuampom át éaka ä boobinake.

Espíritu Santota bėj-reka nokhuame

(Mr. 3:19-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Huanäi senu lemooniota jípureme áu nüpahuak, líptitaka entok múurotaka; të Jesús ä tütek. Ínëli jü lípti entok

múuro bitchak, entok nookak. ²³ Huanäi sime gente át guómtilatata ínel jiaahuay:

—¿Jachu iri ájaria jáni jü Davidta Üusi?

²⁴ Të jume pariserom ä jikkajakam ínel jiaahua:

—Iri lemooniom yeu bébba, jü Beelzebú lemooniommeu yäutta úttiärayi.

²⁵ Jesús jünéaka jita bénak bem éaihui, ínel ámeu jiaahua:

—Sime réy nación kaa nanabeu éaka emo näikimtelame lülüte, entok buére jóära ö kía jóuhua kaa nanabeu éätek, kaibum bínhua ára náu jíapsinake. ²⁶ Entok jü Satanás, Satanásta yeu bébätek, áapo áu näikimtelatata tatahua.

¿Jáchisu jüntuk bínhuatunake jáni, jü réytaka ä nésahuëhui? ²⁷ Bueituk ínapo Beelzebúta úttiäray lemooniom yeu bébätek, enchim üusim, ¿jábeta úttiäraysum yeu am bébba? Huäri béchibo, jü enchim jiop-läpo, bempom yäura juezta bénasi enchim yuktianake. ²⁸ Të ínapo Diosta Espíritu úttiäray lemooniom yeu bébäteko, tua lütüriapo enchimmeu yebij-la, jü Diosta réytaka nésahuëhui.

²⁹ Bueituk, ¿jáchisu senu ára áman kibake, jü yorem úttiakamta jóahui, jita ä úhuä béchibo, bueituk kaa bát ä súmakäteko? Huanäi ál-la juka jóapo ayukamta ára ä úuhua.

³⁰ Jü kaa ínomak éame, nee béj-reka jíapsa; hua kaa ínomak jita náu tójame, ä chíbejta.

³¹ Huäri béchibone ínel enchimmeu jiaahua, sime kaa tühua entok Diosta béj-reka béttek nokhuame yoremem yáari, jiokorina; të jume Espíritu Santota béj-reka béttek át nokhuame kaibu jiokorina. ³² Entok jábetaka junne Yorem-ta Üusi béj-reka nokakätek jiokorina; të jü Espíritu Santota béj-reka béttek át nokame, kaibu jiokorinake, ími buíapo entok áman téhuekapo junne.

Jü júya ä takäpo täyana

(Lc. 6:43-45)

³³ Jü júya türi, türük takanake. Të jü júya kaa türi, kaa türük takanake; bueituk jü júya ä takäpo täyana. ³⁴ ¿Eme kaa tü yóremem bakot usiariem! ¿Jáchisem türük noknake, kaa tü yórememtaka? Bueituk jíapsipo tápuni jü tempo yeu huéeme. ³⁵ Jü tü yóreme ä jíapsipo türük ayukä béchibo türük johua; jü kaa tü yóreme éntok, ä jíapsipo kaa türük ayukä béchibo kaa türük johua. ³⁶ Të ínapone enchimmeu ínel jiaahua, sime nokta jájana kaa türük yoremem nokakäu, Diosta bíchäpo yäura bít-huamta taahuari yúmakim jüneenake, kaa türük bem nokakähui. ³⁷ Bueituk em nokakä bétana lütula huémata yáariana, entok em nokakä bétana bétte noki emót chúpána.

Yóremraa kaa tü éame señalta aahua

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Huanäi huete escriibam entok pariserom akim ä yóm-miaka ínel jiaahua:

—Maestro, juka kaa jaibu bít-huamta em joäute bít péiya.

³⁹ Huanäi Áapo am yóm-miak, ínel jíaka:

—Jü yóremraa kaa türük jíapseka ä jubimak kaa huépülsi áu nüyeme, Diosta ára jita joäue señalta aahua; tem täbui señalta kaa mákna, ál-la huaka Jonás profheetatau yeu sikamta jíbba. ⁴⁰ Bueituk jáchin jü Jonás báij táapo entok báij tukaapo buére kúchuta tópapo anakä bénasi, junéli kétchi ínapo jü Yorem-ta Üusi báij táapo entok báij tukaapo buíata bétuk annake. ⁴¹ Jume yoremem Nínivepo joomem, Diosta bétana yäura bít-huamta taahuarit yúmak, iri yóremraa én kat-riammakim emo tóboktianake, bétte nokta ámet chúpä béchibo; bueituk bempom emo jíapsi kúaktiak, Diosta noki Jonásta ámeu nokako. Të én éntok senu ímí aane, Jonásta béppa chë yórihuame. ⁴² Entok senu reina suriu jometaka, jü én kat-ria yóremraatamak áu tóbok-tianake, Diosta bétana yäura bít-huamta taahuari yúmak, huanäi bétte nokta ámet chúpánake; bueituk áapo mékka buiära bétana yepsak, juka rey Salomón-ta tüisi jita täyäu ä jikkaij báreka; të én éntok senu ímí aane, rey Salomón-ta béppa chë yórihuame.

Espíritu jaiti machi nóttekame

(Lc. 11:24-26)

⁴³ Jü lemoonio espíritu jaiti machi yorem-tat yeu sikätek, huakia buíapo ansisimnake, áma ä jimyorenakeu jariaka; të kaa ä tíakäteko, ⁴⁴ ínel jiaunake: “In jóaune nótti báare, ín yeu sikähui.” Huanäi áman yepsakätek, kaabeta áma téunake, ál-la chíchikta entok musála yáata. ⁴⁵ Huanäi sika, guoy búsan lemooniom áa béppa chë mamachim núnake. Huanärim át kimuka áma jóatenake. Chúkula iri yoreme chë júne machika tahuanake, bannaataka béppa. Ínëli kétchi ámeu yeu huéenake, jü yóremraa én kat-riammehui.

Jesústa áiye entok ä sailahuam

(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Ínëli ketune gentetau ä nokayo, ä áyehua entok ä sailahuam päkunim aaney, áu nok báreka. ⁴⁷ Huanäi senu ínel áu jiaahua:

—Em áiye entok em sailam päkunim aane, émomak nok báreka.

⁴⁸ Áapo ä yóm-miak, juka ínëli áu jíamta. Huanäi ínel jiaahua:

—¿Jábesu jü ín áiyé? Entok, ¿jábesamme, jume ín sailam?

⁴⁹ Huanäi ä discípulommeu lúl-la jikau mámtéka, ínel jiaahua:

—Ímírim aane, jü ín áiyé entok jume ín sailam. ⁵⁰ Bueituk jábetaka junne ín Áchay téhuekapo kátekamta nésahui joame, júri ín saila, ín huaayi, entok ín áiyé.

Et-leerota ejemplo

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

13 Huäri taahuarit Jesús jóapo yeu siika. Huanäi bahue mayoat yejtek. ² Huanäi juebena gente áu náu yájjak. Áapo éntok barcopo kibakeka, áma yejtek. Jü gente éntok símetaka bahue mayoa see páriapo aaney. ³ Huanäi juebenak am majtiak, ejemplommeyi ínel jíaka:

—Jü et-leero echíseka yeu siika. ⁴ Huanäi ä echay, huate báchia böo mayoat huáttek. Të huikichim áma yájaka ä buäka. ⁵ Huate éntok tétam násuk huáttek, kaa yún bufata ayukaipo. Huanäi láuti síhuek, kaa yún ä bufakäi béchibo. ⁶ Të täata yeu sik tájjak, entok kaa ä nahuakäi béchibo huaakek. ⁷ Huate éntok huícham násuk huáttek. Huanäi jú júya huíchära yótuka, ä jíabi mäak. ⁸ Të huate bufa türikuu huáttek. Huanäi taakak; huépul báchia síhueka cien báchiam ámuek; jú senu éntok sesentam; senu éntok treintam. ⁹ Jü jíkkají béchibo nákakame jikkajínake!

Jume ejemplom jita béchibotukähui

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Huanäi jume discípulom áu rúkteka, ínel áu jiaahuak:

—¿Jatchiakasé ejemplommey ámeu nooka?

¹¹ Huanäi Áapo am yómíiaka ínel ámeu jiaahua:

—Bueituk eme akem ä mák-ri, juka enchim át júneenakähui, juka téhuekapo réy nésauta obiachisi maachik. Të bempörím éntok, ée. ¹² Bueituk jábe junne jita jípureme, chë júne huatek mákna; huanäi chë yún ä jípunake. Të jú kaita jípureme, juka ä jípurëu junne ä úuhuaana. ¹³ Huäri béchibone ejemplommey ámeu nooka; bueitukim bíchaka kaa bitcha, entokim jíkkajaka kaa jíkkaja, entokim kaa át júneiyya. ¹⁴ Júnëli ámet áu chúpá, jú profeeta Isaíasta nokakähui, ínel jíaka:

Nákakem jíkkajínake, të katem át júneenake; éntokem bíchaka bínnake, të katem huitti át júneenake.

¹⁵ Bueituk í pueblota jíapsi námakaka tahuala; entokim náka páttilatata kaa jíkkaja; entokim bem pusim páttiala, pusimmey kaa bíb béchibo, entok nákamme kaa jíkkají béchibo, entok bem jíapsiy kaa am júneenaké béchibo. Të ínëline kaibu ára am anianake.

¹⁶ Të yúmalasi al-leeri enchimmet ayka; bueitukem puseka bitcha, éntokem nákaka jíkkaja. ¹⁷ Bueituk tua lútüri-apone ínel enchimmeu jiaahua, juebena profetam entok juebena lútula Dios huáteme, akim ä bíb péaka taahuak, juka én enchim bíchähui; të katim ä bitchak. Entokim ä jíkkají péiyay, juka én enchim jíkkajähui, të katim ä jíkkajak.

Jesús juka et-leerota ejemplo am téjhuak

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Akem ä jíkkaja eme, juka ejemplo et-leerota bétana. ¹⁹ Bueituk jábe junne, juka réy nok nésauta jíkkajame, të kaa at júniátek, íri báchiat böo mayoat ethuakamta bénna; bueituk jú diablo áu yepsaka, úttiapo ä úuhuanake, juka ä jíápsipo ethuakamta. ²⁰ Entok kétchi jú tétam násuk ethuakame, íri júnen juka nokta jíkkajaka, sep láuti al-leaka ä mabetnake. ²¹ Të kaa tüisi naahuak; íari béchibo kaa bíbinhuatu; bueituk Diosta noki béchibo obiachisi áu huéé táytek entok kaa tüisi bíb táytihuak, tëitinake. ²² Jú huícham násuk ethuakame, íri júnen juka Diosta noki jíkkajakame; të jú ániat kaa yúmasi huéeme, entok jú yún bem tómi péäu, Diosta noki bem mabetakäu nánayote. Huanäi kaa tataka. ²³ Të jú türi buíapo ethuakame, íri júnen nokta jíkkajaka át júnéakame. Huanäi takanake. Huépul báchia síhueka cien báchiam ámuenake; jú senu éntok sesentam; senu éntok treintam.

Júya tirijkom násuk ayukame ejemplo

²⁴ Júchi täbui ejemplota ámeu nookak, ínel jíaka:

—Jü téhuekapo réy nésahui, juka yoremta ä huajpo tü báchiaata ä echakä bénna. ²⁵ Të seenu, tirijkom áttiakamta ée béj-reme, tukaapo jume yoremem kócheyo, júya kaa türi báchiaata tirijkom násuk echaka siika. ²⁶ Huanäi juka etta yótuka ä taka táytek, jú júya kaa türi kët áma síhueka yótuk. ²⁷ Huanäi jume huajta áttiakamtau tekipanuame ínëlim áu jiaahuak: “Señor, ¿jache kaa báchiaata türik áma eechak, em huajpo? ¿Jatchiaka júntuk ket júya kaa türika áma síhuek?” ²⁸ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahuak: “Jábe nee béj éame íkái yáuhuak.” Huanäi jume áu tekipanuame ínel áu jiaahua: “¿Jachë áman sájaka itom ä popón íaa?” ²⁹ Áapo ínel ámeu jiaahuak: “Ée, bueituk jáchin aykem juka júya kaa türik pónátek, kët jume tirijkom ámak popónnake. ³⁰ Akem ä tójja; éläposu nánabeu yótunake, juka etta jójonaka ä tóboktiahuäu tájti. Huanäi jume tirijkom chúk-tia naatehuayo, ínapone am téjhuaanake, jume tirijkom chúk-tiame, báchem juka júyata kaa türik náu tójaka, lólopola ä súmma, ä táaná béchibo; të jume tirijkomem náu tójaka am éeria, jum íari béchibo kárta ín yáaläpo.”

Mojtaasa báchiata ejempló

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹Júchi tábuik ejemplota ámeu nookak, ínel jíaka:

—Jü téhuekapo réy nésahui, mojtasa báchiata senu yoremta ä huajpo ä echakä bénna. ³²Të ïri báchia lútüriapo síme báchiam béppa chë ilitchi; të yötukätek síme júya jíurim béppa chë yoyötu. Huanäi júya buëuruka tatahua. Ínëli jume huikichim téhueka bétana áu yájaka áma toto-sate.

Levaduura ejempló

(Lc. 13:20-21)

³³Júchi tábuik ejemplota ámeu nokaka, ínel jiaahuak:

—Téhuekapo réy nésahui, levaduura jámutta nükäu bénna, báisi jünakteri ariinampo ä töak. Huanäi síme náu küteka huécheka taahuak.

Jáchin Jesústa ejemplommea am majtiähui

(Mr. 4:33-34)

³⁴Jesús íkái símeta ejemplommey ámeu nookak, jü gentetahui. Am majtiätek, ejemplommey jíba ä jojoay, ³⁵bueituk íkái profetata nokakäu áhuä chúpanakë béchibo, ínel ä jíakähui:

Ejemplommeyne ín teni étafonake, huaka ániata kësampo naateka ésonane étapoka ä jüneriatebonake.

Jesús ä jüneriatebo, juka júya kaa türi ejemplota

³⁶Jume gentem sákatuasuka, Jesús jóapo kibakek. Huanäi jume discípolom áu rúkteka, ínel áu jiaahua: —Itomë téjhua jáchin ä jiau bárëhui, juka júya kaa türi huajpo ayukamta ejempló.

³⁷Am yómmiaka Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Ínapo jü Yoremta Üusi jü tü báchiata echame. ³⁸Huaj päria ínel jü ánia; jü báchia türi éntok, jume réy nésaupo usiarim; jü júya kaa türi éntok jü kaa tü yóreme diablo usiari. ³⁹Jü kaa türük echákame ínel jü diablo yore béj-reka huéeme; jü tirijko chúpila tóboktiahuame éntok ánia lüteme; jume etta tóboktéame éntok ángelesimme.

⁴⁰Jáchin juka júya kaa türük popónhuaka ä táahuakahui, ilë benanake, jü ánia lüteme. ⁴¹Jü Yoremta Üusi ä ángelesim áman bíttuanake, jum réytaka ä nésahuëhui, jume kaa túhuata huatem jotuame éntok jume kaa türük joame náu am tóijnakë béchibo. ⁴²Huanärim ornota béetëu am guötianake. Ímírim emo tam kumeka buannake. ⁴³Huanäi jume yúmalasi Diosta nésahui joame, bem Áchay réytaka nésahuëpom tää machiriata benasim bélojkosi bíttunake. ¡Jü jikkaij béchibo nákakame jikkaijnake!

Tesooro ésoni

⁴⁴'Entok kétéchi jü téhuekapo Diosta réy nésauri tómi béjhuata júya päriapo ésona benna. Huanäi senu yoreme ä tíaka, júchi ä éssok. Íari béchibo tüisi al-leaka símeta ä jípurëu nénkaka, huanäi huákai buíata jinnuk.

Jü téta perla yún béj-reme

⁴⁵'Entok kétéchi jü téhuekapo Diosta réy nésauri juka já-beta jita jinnü benna. Íri türi perlam jariaka am jíjinnu.

⁴⁶Huanäi juka perlata ujoyolisi musála machik téaka, sika símeta ä jípurëu nénkaka, ä jinnuk.

Jume jíterim

⁴⁷'Ínëli kétéchi jü téhuekapo Diosta réy nésauri jíterim benna. Ímëri bahuëu jímmahuakätek, kúchum kaa nánälaim nunüye, tuttürim éntok kaa tuttürim. ⁴⁸Huanäi senu huëpo tápunakätek, mayoau bícham yeu huíhuikhua. Huámírim joteka jume türim yeu püaka, huaripom am öore; jume kaa türim éntokim päkun yeu guöguötia. ⁴⁹Ilë benanake jü ánia lüteme: jume ángelesim yeu kannake; huanärim jume kaa túhuata joame náikimtenake, jume yúmalasi Diosta nésahui joame násuku. ⁵⁰Huanärim horno béetëu guötiana; ímírim emo tam kumeka buannake.

Tómi béj-reme jauhuey huéri éntok bemela⁵¹Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachem símekut jüniaka taahua? Huanäi bempo ä yómmiak, ínel jíaka: —Jeehui, Señor.

⁵²Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Huäri béchibo jü escriiba jü téhuekapo Diosta réy nésauri bétana tüisi áu majtialame, senu áchayhuariapo famiiliata benna. Tómi béj-remta áttiaka, bebëmelak éntok kaa bebëmelak áma yeu huíike.

Jesús Nazaretpo aane

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³Ínëli huëpo chúkula, Jesús ejemplom am majtiasuka, áma yeu siika. ⁵⁴Huanäi ä pueblo Nazareu notteka, am majtiay bem sinagogampo. Huanärim áa bétana buére éiyay, ínel jíaka:

—¿Jáksu ïri ä nüka ä jípure, juka jita täyahuamta? Éntok, ¿juka obiachik kara johuamta ä joähui? ⁵⁵¿Jachu kaa ïri ájária, jü carpinterota üusi? ¿Jachu kaa María ti téhuak, ä áyehua; éntok ä sailam, Jacobo, José, Simmom éntok Ju-

das? ⁵⁶ ¿Jachu kaa jume síme ä huayim ímï itomak aane?
¿Jákübosu jüntuk ïri íkái símeta jípure?

⁵⁷ Ä nokähuim kaa béj jóaka éiyay. Íäri béchïbo Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Síme profeeta yörïhua; të ä buiärapo entok ä jóapo, ée.

⁵⁸ Huämïri kaa yún ä yáhuak, juka obiachisi kara johuamta ä joaïhui, bempörim kaa ä súale béchïbo.

Juan Bautistata mëhuakähui

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

14 Júnaköri jü rey Herodes tetrarca, Jesústa bétana buéresi nokhuamta jikkajak. ² Huanäi jume ä sáhuemmeu ínel jiaahua:

—Íri Juan Bautista kókkolam násuk jíabitelame; huäri béchïbo úttiäraata jípureka ára jita johua.

³ Bueituk Herodes, Juanta buíseka cadenamnea ä súmaka carcelpo ä yéchalatukay, jámut Herodíasta béchïbo. Íkái ä sailahua Felipe ä jubekay. ⁴ Juan éntok ínel áu jiaahuay:

—Katë ä jípupo yúmala, juka em saila juubi.

⁵ Herodes éntok ä mëbáarey, të genteta májhuey; bueituk bempom Juanta täyay, ä profetatukä bétana. ⁶ Të Heroodesta huásuktiriam taahuareka pajkoyo, jü Herodíasta jámut asoa, símem bíchäpo yëka. Huanäi Herodes ä türeka taahuak. ⁷ Íäri béchïbo, ä chúpa rókaka nookak, jita ä ahuaü ä mák rókaka, ä obiachitu násuk junne. ⁸ Áapo ä áye bétana bát téjhuaataka ínel jiaahuak:

—Ímï puraatopë nee ä mákka, juka Juan Bautistata kóbba.

⁹ Huanäi jü réy sirokaka taahuak; të juka nokta ä nokakäu úttiatakäu ä chúpnakë béchïbo, entok jume yörisi machim mesau áamak jokame bíchaka, néshahuek ä máknä béchïbo.

¹⁰ Huanäi néshahuek, carcelpo Juanta kóba chúktianä béchïbo. ¹¹ Huanäi jü kóbba, puraatopo nüpahuakä, jü ili jámut ä mákhuak; áapo éntok ä áyebeu ä tójjak.

¹² Huanäi ä discípulom áma yájaka, ä takaahua nüka ä maäk. Huanärim sájaka Jesústa ettejhuariak.

Mamni miilim jïbuätuahuaakähui

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

¹³ Jesús íkái jikkajaka, huépul barcota nüka áma yeu siika, sékana mékka päriau bíchaa. Jü gente ä jikkajaka guókim-meyim áa sáu sájjak, buére jóärampo naateka. ¹⁴ Huanäi Jesús yeu sika, juebena genteta bíchaka, am jijiokolek. Huanäi jume áme násuk kókoreme tütek. ¹⁵ Béja tukariu yúma táytey, ä discípulom áu rúktek, ínel jíaka:

—Ímï kía päria, entok béja kúpte; Akë am sáka sáuhue, juka juebena genteta, bueitukim pueblomet sájaka buähuaamta jínunake.

¹⁶ Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Kaa úttia bem sákanakëhui; emem am jïbuätua.

¹⁷ Bempo éntok ínel jiaahua:

—Ímïte kaita jípure, mamni páanin jïbba entok guoy kútchum.

¹⁸ Áapo ínel ámeu jiaahuak:

—Äbem ínohuam huéria.

¹⁹ Huanäi juka genteta júya bájta béppa jote sáuhuek. Jume mamni páanim nüka, entok jume guoy kútchum. Huanäi téhuekau jikau remteka, Diosta baysauhuek. Am rébektiaka discípulommeu am buíssek; ímëi éntok gente-tahui. ²⁰ Símetakam jïbuäk, entokim jóbuak. Huanäi jume rerebem yeu bëkame, dooce canastam tátapunimim náu tójjak. ²¹ Jume jïbuäkame éntok mamni mil ohuimtukay, jáamuchim entok ili usim kaa áma näikiaka.

Jesús bahueta béppa huerama

(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)

²² Jesús sep ä discípulom barcopo jámutuaka áapat am sákatuak, bäa huáyтана bíchaa. Áapo éntok jü gentetamak taahuak, am sákasuü tájti. ²³ Juka juebena genteta sákatuasuka, sékana bíchaa júya káhuit jikau sika oraciónta johuay. Huanäi tukariu yúmak, áapola huämi aaney. ²⁴ Jü barco éntok béja bahue násuk huéiyey, jume bäa maaresim éntok emo tóboktiaka át huehuechey. Bueituk jü jeka ä nankirika huéiyey. ²⁵ Të abe matchuyo, Jesús ámeu yepsak, bahue bäata béppa huéesimeka. ²⁶ Huanäi jume discípulom, bahueta béppa huémta bíchakam guómtéka, ínel jiaahua:

—¡Jo jü jóusi! Huanärim májhueka chay nookay.

²⁷ Të huanäi Jesús ámeu nónokak, ínel jíaka:

—¡Katem kom éiya! Ínapone ím aane. ¡Katem majhuë!

²⁸ Huanäi Peero ä yómmiak, ínel jíaka:

—Señor, émpotuko, nechë emou bíchaa huéetua, báam béppa.

²⁹ Huanäi Áapo ínel áu jiaahuak:

—Binë huéiye.

Huanäi Peero barcopo kom chéptéka, báam béppa huéé táytek, Jesústau bíchaa huéé báreka. ³⁰ Të juka jeka útti-akamta bíchaka ä mámajhuek, entok kom kikkibak táyteka, chay táytek, ínel jíaka:

—¡Señor, nechë jínëu!

³¹ Jesús sep áu mámtéka, ä buíssek, entok ínel áu jiaahuak:

—¡Yoreme kaa yúmalasi Diostat éame! ¿Jatchiakasë Diostat éehuäpo kom éiya?

³² Huanäi bempörim barcopo jámuko, jü jeka yánti taahuak. ³³ Huanäi jume barcopo aneïhui áhuim rúkteka ä yörey, ínel jíaka:

—¡Tua lútüriapo empo Diosta üüsü!

Jesús Genesaretpo kökoreme tütek

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Huanärim bahue huáytana yájaka, Genesaret pueblou kiímuk. ³⁵ Jume yoremem áma jóakame ä tátâyaka, noktam áman bíttuak, síme pueblom beekatana. Huanärim síme kökoreme áu nüpak, ³⁶ entokim jiokot áu jiaahuay, ä súpem mantom mayoat jíba mámte rókaka. Huanäi síme jume át mámtekame, türilatakam taahuak.

Juka yoremta jíapsi nanasontume

(Mr. 7:1-23)

15 Huanärim Jesústau rúktek, huete escriibam entok pariserom, Jerusaléniu joome, ínel jíaka:

² —¿Jatchiaka jume em discípulom juka yoiyöturim boojoriau kaa johua? Bueítuk katim bábaijma, páanim buä bárëteko.

³ Áapo am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiaka eme ketchi, juka Diosta nésahuekähuem kaa johua, yoiyöturim boojoriau enchim jo bárë béchíbo?

⁴ Bueítuk Dios nésahueka ínel jiaahuak: “Em áтчay entok em áiye, Akë am yöre, të jábe ä áchaybet entok ä áyebet, bétte nokta am bėj-reka ámet nokakátek, kaita át temajeka mëtuna.” ⁵ Të eme ínělem jiaahua: “Jábetaka junne ä áchaybeu entok ä áyebue ínel jíáteko, jü áy ára enchi ín aniä eyhui, Diostau bíchaa nä näikiala”, ⁶ huanäi íněli jía-ka, béja kara am aniaka tatahua, jume áchayhuariam. Íněli jü Diosta nésahui kaita bėj-reka tatahua, juka yoiyöturi boojoriau enchim jo bárë béchíbo. ⁷ ¡Eme Dios huáti-huamta bénasi emo antua! Túisi enchim bétana nookak jü Isaías, ínel jíakari:

⁸ İri pueblo ä teniay jíba nee yöre, të bem jíapsi mékka inou aane.

⁹ Bueítuk kía béjja, jü bem nee yörehui, doctriinata bénasim yore ä majtia, juka yoremem nésauta.

¹⁰ Huanäi juka juebena genteta núnuka ínel ámeu jiaahua:

—Akem ä jíkkajaka éntokem át jüneiya. ¹¹ Kaa yoremta nasonte, jü tempo kimume; ál-la jü tempo yeu huéeme, İri ál-la yoremta nanasonte.

¹² Huanäi ä discípulom áu rúkteka, ínel áu jiaahua:

—¿Jachë kaa júneiya? Bueítuk jume pariserom íkái nokta jíkkajaka, kaa tüisi ámeu huétchek.

¹³ Të Áapo am yómmiaka ínel ámeu jiaahuak:

—Síme júya óuhuo, téhueka bétana ín Áchay kaa echakäu, nahuamak békti popónna. ¹⁴ ¡Akem am tójja! Liliptimtakam huete liliptim huíksasaka. Bueítuk jü lípti-

taka täbui líptita huíksimëteko, náhuichikam guójökun kóm huáttinake.

¹⁵ Peero ä yómmiaka ínel áu jiaahuak:

—Itomë ä téjhua, jáchin ä jiau bárëhui, íkái ejemplota.

¹⁶ Jesús ínel jiaahua:

—¿Jachu eme két juka kaa jüneehuamta jípure?

¹⁷ ¿Jachem kaa át jüneiya? Síme tempo kimume tónáu bíchaa huéiye; chúkula éntok yeu jujuyäutehua. ¹⁸ Të jü tempo yeu huéeme, huáijhua jíápsipo yeu huéiye; İri ál-la juka yoremta nanasonte. ¹⁹ Bueítuk jíápsipom yeu huéiye, jume kaa tü éerim, jü yore suahuame, jü jubeka entok júchi täbuik jípureme, jü kaa emo jubeka kía náu jíápsihuame, jü jita ékbua huame, jü kaa lútüriapo jábetat nokhuame, entok jü Diosta bėj-reka béttek nokhuame. ²⁰ İri síme, juka yoremta nasonte; të jü kaa áu mám báksiaka jibuähuaame, kaa yoremta nanasonte.

Jámüt Cananeapo joometa Diostat éahui

(Mr. 7:24-30)

²¹ Jesús jumü yeu sika, Tiro entok Sidón buiärau bíchaa siika. ²² Senu jámut Canaa buiärapo yeu simlataka, chay nokaka ínel jiaahuay:

—¡Señor, Davidta Üusi, nechë nák jiokole! In jámut asoa lemoonio át aneka jiokot áhuä bíttua.

²³ Të Jesús huépul nokta júne kaa ä yómmiak. Huanäi ä discípulom jiokot éaka áu rúktek, ínel jíaka:

—Akë ä simtua, bueítuk itot chäka huéeka chaysime.

²⁴ Áapo am yómmiaka ínel jiaahuak:

—Israel kabaram emo tärulammeune jíba bíttuari.

²⁵ Huanäi áapo áu rúktek, entok tónommia kíkteka ínel áu jiaahua:

—¡Señor, nechë jinëu!

²⁶ Áapo ä yómmiaka ínel jiaahua:

—Kaibu türinake, jume itom usim páanim buä éähui, am úuhuaka ili chüum am mik béchíbo.

²⁷ Të áapo ínel áu jiaahua:

—Jehui, Señor; të jume ili chüum bem teko mesapo juka lelebelaik kom huátemta jünem buabuäye.

²⁸ Huanäi Jesús ä yómmiak, ínel jíaka:

—Empo jámmut, İyún emót aika, jü Dios éehuame!

Emou yáatunake, tua em ä huáatiä pámani.

Huanäi ä jámut ásoa türilataka taahuak, huámi orapo naateka.

Jesús juebena kökoreme tütek

²⁹ Jesús huámi yeu sika, Galiléa bahue mayoau yepsak. Huanäi júya káhuit jikau sika áma yejtek. ³⁰ Huanäi juebena gente áu rúktek, lolöim, liliptim, múurom, kaa emo mám yekame, entok huete yún kökoreme huériaka.

Huanärim Jesústau am rúktiak, ä guókpo. Áapo entok am tütek. ³¹ Ínëli jü juebena gente buére éiyay, múurom nokame bíchaka, jume kaa emo mám yekame türilame, jume lolöim naa kateme, entok jume liliptim bíchame. Huanärim Israelpo Diosta tüisi úttiley.

Jesús naiki miilim jibuātuak

(Mr. 8:1-10)

³² Jesús ä discípulom núnuka ínel jiaahua:

—Juka gentetane jiokolë, bueitukim béja báij taahuare ínomak aneka, entokim buähumta kaa jípure, jibuä béchibo. Kaa jibuälame sákatua béchibo éntokne kaa báare. Jáchinai júnem böot katetek, tébäi tamunake.

³³ Huanäi ä discípulom ínel áu jiaahua:

—¿Jáksute ítapo yún páanim jípure ímí mékka jóa ániapo, símem jóbosi jibuänakre béchibo?

³⁴ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jaiki páanimsem jípure?

Bempo ínel jiaahua:

—Guoy búsaním, entok ili jaiki kútchum.

³⁵ Huanäi nésahuek, juka genteta buíapo jote sáhueka.

³⁶ Huanäi jume guoybusam páanim núka entok jume kútchum, ínëli Diosta baysausuka, am rébektiaka ä discípulom am mákkak; jume discípulom éntok genteta.

³⁷ Símetakam jibuäk, entokim jóbuak. Huanäi jume lelebelaim yeu békame náu tójjak, guoybusan canajtam táta-punim. ³⁸ Jume jibuäkame éntok, naiki mil ohuim-tukaimme, jáamuchim entok ili usim kaa áma náikiaka.

³⁹ Huanäi jume gentem sákatuasuka, barcopo jámuka buiära Magdala téau yepsak.

Huépul señaltam áahuak jume pariserom entok jume saduceom

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

16 Huanäi jume pariserom entok jume saduceom áhuim rúktek, ä jioptua báreka, señalta téhueka bétana áu aahuaka. ² Të Áapo am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Tukariu yúmamta bichátek: “Türi báare jü tiempo”, tem jijia: “Bueituk jü ánia téeka síkilisi chátu.” ³ Én kethueytana éntok: “Buére jeknake, bueituk jü ánia téeka síkilisi namu chátu.” ¡Eme lútula Dios huáatemta mam-atome! Akem ä täya, juka téeka ániata jáchin ä huëhui; té juka señal taahuata én huémta, ¡katem át jüneiya! ⁴ Jü kaa tü yóremra kaa huépülsi au nüyeme, señalta áu yáaria íaaka nooka; té kayta señalta éntok jípunake, profeta Jonásta señal jíbba.

Huanäi am tójaka siika.

Jume pariserom levaduura

(Mr. 8:14-21)

⁵ Jume discípulom huáyтана yájaka, jume páanimim kaa nüpak, ámebia kópteka. ⁶ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua: —¡Akem ä bitcha, jó! Jume pariserom entok saduceom levaduura bétanem emo suaya.

⁷ Bempo éntok ínel éiyay, ínel jíaka:

—Kaa páanim itom nüpakä béchibo júnel jiaahua.

⁸ Jesús ä jüneriaka, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasem ínel éiya? ¡Yoremem kaita súalëram: “Katte páanim jípure”, ti éaka! ⁹ ¿Jachem kaa ámeu huáate, jume mamni páanimmehui, mamni mil yoremem béchibo, entok jaiki canajtam enchim náu tójakähui? ¹⁰ Entok jume guoybusan páanimmehui, naiki mil yoremem béchibo, entok jaiki canajtam enchim náu tójakähui, ¿jachem kaa ámeu huáate? ¹¹ ¿Jatchiakasem kaa át jüneiya? Kanne jume páanim béchibo ínel enchimmeu jiaahua, ál-la jume pariserom entok jume saduceom levaduura bétana; fári bétanem emo suaya.

¹² Huanärim jünëiak, kaa jü levaduura páanim bétana emo suaya sáihuähui, ál-la jume pariserom entok saduceom juka doctrinata yore majtiahumta bétana.

Peero Jesústa yeu buíssek, ä Cristo tíaka

(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)

¹³ Jum Cesarea Filipino buiärau yepsaka, Jesús ä discípulom nátemajek, ínel jíaka:

—¿Akim ä jábesä tíiya, jume yoremem, juka Yoremta Üusi?

¹⁴ Bempo ínel jiaahua:

—Huate enchi Juan Bautistá tíiya; huate éntok Elías; huate éntok enchi Jeremías tíiya, ö jamak huate profetam.

¹⁵ Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Emesu, ¿nechem jábesä tíiya?

¹⁶ Símon Peero ä yómmiak, ínel jíaka:

—Émpë jü Cristo, Dios jíápsamta Üusi.

¹⁷ Huanäi Jesús ä yómmiak:

—Yúmalasë al-leehumta jípure, Simmom, Jonásta üusi, bueituk kaa kía jábe yoreme emou yä machiriak, ál-la ín Áchay téhuekapo kátekame. ¹⁸ Ínapone két ínel emou jiaahua, enchine Peero tíiya. Jü téta buëuruta béppa éntokne ín iglesia yoturianake; jü infierno puertam éntok kaibum áa béppa úttiata jípunake. ¹⁹ Enchine am máknake, jume réy nésauri téhuekapo yáabem. Símeta ímí buíapo em súmäu, téhuekapo két súmatunake; entok síme buíapo em búttiakähui, téhuekapo két búttiatunake.

²⁰ Kaabeta am téjhua sáhuek, jume ä discípulom, áu Cristotukä bétana.

Jesús ä muknakeu am tejhuak

(Mr. 8:31-9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Huanäi naateka Jesús ä discípulom huitti téjhua táytek, buere jóära Jerusalénii ä huéenakeu úttiakähui, entok jikot áu yáanähui, jume tiöpopo yoiyöturim bétana, entok jume sacerdote chë nésahueme entok jume escriibam bétana, entok mëhuaka báij taahuata huéy áu jíabitenakähui. ²² Huanäi Peero áapolaik sékãna bíchaa ä nuk sika áamak ettejhua táytek, ínel jíaka:

—¡Señor, emoë jikolë; bueituk jü emou yáanäu kaa emou huépo yúmala!

²³ Të Áapo Perotau kúakteka ínel jiaahua:

—In bíchãpe mékka huéiye, Satanás! Kialë nee teítitu-abáare, bueituk Diosta nokãhuë kaa bitcha, ál-la jume yoremem türëu bíchaa jíbba.

²⁴ Huanäi Jesús ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Jábetaka junne ino sáu huéé bárëtek, kaa áu beutireka áu tóijnake; huanäi ä kúruj püaktiaka ino sáu huéenake.

²⁵ Entok jábetaka junne ä jíapsihua jínëu báareme, ä tárúnake; entok jábetaka junne jü inot ä éã béchibo jíapsihua tárúkame, ä téúnake. ²⁶ Bueituk, ¿jítasu áma téúnake jü yoreme, jum ániat ayukamta yookateko, juka ä jíapsihua éntok ä tárúkateko? Entok, ¿jaikitsu ára béjtua jü yoreme, ä jíapsihua béchibo? ²⁷ Bueituk ínapo jü Yoremta Üusi yebijnake, jum símek béppa uiyorik ín Áchay áttiäpo, entok ä ángelesimmaki. Huanäi hueuhuëpulam am béjtuanake, jita bem yáakau bétana. ²⁸ Tua lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua, huate ímï aneme, katim kókkonake, ál-la taahuata yúmak Yoremta Üusi réytaka yepsamta bíchakátek.

Jesústa täbuiasi ä tahuakãihui

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

17 Búsan taahuarim simsuko, Jesús am nüka, Perota, Jacobota, entok Juan ä sailahua. Huanäi am nuk siika, júya káhuit jikahui bempolaim. ² Huanäi bem bíchãpo täbuiasi áu yáuhuak. Ä pújbahua täata bënasi bélojkosi bíttuy; ä sánkohua éntok tósalisi aayuk, machiriata bënasi. ³ Ímïri Moisés entok Elías ámeu yeu machiak, áamak ettejhua. ⁴ Huanäi Peero Jesústau ínel jiaahua:

—Señor, ¡türi ito béchibo jü ímï anhuame! Enchi ínel éayo, báij jótamte ímï yáanake: huépülak emo béchibo, senuk entok Moiséjta béchibo, entok senuk Elíasta béchibo.

⁵ Ketune áapörík ä nokayo, namu machiriaka am róptiak. Huanäi jáhuhui namupo jíkkajituk, ínel jíaka:

—Íri ájãria jü ín Üusi ín nákehui. Áamakne al-leiya; áapöríkem jíkkaja.

⁶ Jume discípulom íkãi jíkkajakam tónommey jáptek.

Huanärim buíau tájti kom kóbatek, tüisi májhueka.

⁷ Huanäi Jesús ámeu rúkteka ámet mámték, ínel jíaka:

—Jáptëem; entok katem májhue.

⁸ Huanäi bempo jikau remteka, kaabetam bitchak, Jesús-ta áapolaik jíbba.

⁹ Të chúkula júya káhuit kómam sájako, Jesús ám sáhueka ínel ámeu jiaahua:

—Juka enchim bíchakãu, kaabetem ä tettejhua, ál-la chúkula béja kókkolam násuk juka Yoremta Üusi jíabiteko.

¹⁰ Huanäi ä discípulom ä nátemajek, ínel jíaka:

—¿Jatchiaka júntuk jume escriibam ä úttiä tíiya, júka Elíasta bát yebijnakähui?

¹¹ Jesús am yómmiak, ínel jíaka:

—Lútüriapo, Elías bát yebijnake; huanäi símeta beme-lasi yánake. ¹² Tëne ínel enchimmeu jiaahua, Elías béja yebissuk, të katim ä täyak, ál-lam símeta bem yáa bárëu áu yáuhuak. Ínëli kétchi jü Yoremta Üusi áme bétana jikot yána.

¹³ Huanäi jume discípulom huitti jünëiak, Juan Bautistata bétana ä nokaïhui.

Jesús táij mukërata tütek

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Juka genteta yún anëu am yájako, senu yoreme áu yep-saka tónommey áu kíkteka ínel jiaahua:

¹⁵ —Señor, ín üusi táij múmukemtë nák jikolë, tüisi jikot áu bíbicha; bueituk juebénasi táijpo huehueche, entok juebénasi báapo. ¹⁶ Huanäine jume em discípulommeu ä núpak, të ímëri én tájtim kara ä tüte.

¹⁷ Jesús ä yómmiaka ínel jiaahua:

—¡Eme nat tómti kat-riam kaita sáalëram, entok símekut kaa türík joame! ¿Jauhuey tájtisune ikãi enchim-met ayukamta enchimmet bit yáatinake jáni? Inohuem ä huéria.

¹⁸ Jesús kuttílasi át nésahuek, jü lemooniotachi. Huanäi íri át yeu siika, jü usitachi. Huanäi naateka türílataka taahuak.

¹⁹ Huanäi ä discípulom bempola sékãna Jesústau yájaka, ínel áu jiaahua:

—¿Jatchiaka ítapo kara yeu ä béebak?

²⁰ Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Diostat éehuame ilikkik enchim jípure béchibo. Lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua, eme mojtãasa báchiata béechisi Diostat éátek, íri júya káhuitau ínel jíátek: “Sékãnë emo yetcha”, huanäi sékãna áu yécha éiyey. Ínëli enchim béchibo kaita kara yáataka tahua éiyey. ²¹ Të jü ilë béna kókoa lemoonio, ayuunopo entok oraciónimmaki jíba yeu sisime.

Jesús ä mänäu bétana júchi nookak

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Galiléa buiärapo bempörim aneyo, Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Ínapo jü Yoremta Üusi yóremem mámpo tóijna.

²³ Huanärim ä mänake; të báij taahuarim huéy jábitenake. Huanäi bempo tüisi sirokoka taahuak.

Tiöpo impuestom béjtuahuame

²⁴ Capernaum pueblou am yájako, Perotahuim yájjak, jume impuesto tómita náu totojame, ínel jíaka:

—¿Jü enchim Maestro kaa am bébejtua, jume guoy dracmam?

²⁵ Áapo am yómmiak:

—Jeehui.

Huanäi jóapo ä kibakek, Jesús bát au nookak, ínel jíaka:

—¿Jáchisä ä bitcha, Simmom? Jume ímī buíapo réyesim, ¿jábetasum ä úuhua, juka impuesto tómita: jume bem jóapo uusim, ö jume kaa áma joomem?

²⁶ Peero ä yómmiak, ínel jíaka:

—Jume kaa jóapo joomem.

Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Júnēli jume usim jóapo joome béja kaita béjtua. ²⁷ Jú-nentaka junne, kaa am omtinakē béchībo, bahuehuē sika anzuelota áman jímma. Huanäi juka kúchuta bát em yeu huíkekāu, Akē ä nüye huanäi ä tem étapokātek. Huanäre áma ä téunake, tómi estaterota. Íkäre nüka am mákka, íno béchībo entok émo béchībo.

¿Jábesu chē jü yöhue?

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

18 Júnakōri jume discípulom Jesústau yájaka, ínelim áu jiaahua:

—¿Jábesu chē júne áma yōrisi machi, jum téhuekapo Diosta réy nésahuepo?

² Huanäi Jesús ili usita núnuka, áme násuk ä kétchak.

³ Huanäi ínel jiaahua:

—Lütüriapone ínel enchimēu jiaahua, kaa júchi ili usim bénasi emo nukateko kaibem aman kimunake jum Diosta téhuekapo réy nésahuepo. ⁴ Júnensan jábetaka junne kaa áu buérialēka i ili usi ténasi áu nüyeme, iri júnen chē yöhue jum Diosta téhuekapo réy nésahuepo. ⁵ Entok jábetaka junne, juka ili usita ilē bēnnak ín téhuampo mabetakame, nee mabeta.

¿Jiokot áu huéenake, hua yoreme yore jioptuamtahui!

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ Jábe junne usi il-lichim nee súaleme, kaa türik am yáatuakame, chē türi éiyey, buru molino tétata kutánaapo át súmaka bahuéu kóm jímmaahuako. ⁷ ¿Jiokot maachi, jume ániat kaa türikuu yore jioptuame béchībo! Bueituk úttia júkái ayunakēhui, të ¿Jiokot áu huéenake, hua yoreme yore jioptuamtahui!

⁸ Á junēlitunakey, jume em mámam entok em guókim kaa türikum bíchaa enchi am huéria báareyo, Akē am chúktiaka mékka am guötia. Bueituk chē türinake, kaa má-maka entok kaa guókeka yü jíapsihuäu em huéenakēhui, të kaa yúmalam mámaka entok yúmalam guókeka táijta kaa tutukēu em jímmaanāhui. ⁹ Bueituk empo, em pusim kaa türik enchi yáatua báareyo, yeuhuē am huíkeka mékka am jímma. Bueituk chē türinake, huépūlam puseka yü jíapsihuäu em huéenakēhui, të kaa guoyim puseka táijta kaa tutukēu em jímmaanāhui.

Kabara täruri ejemplo

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ ¿Tüisem át suuhua! Kaabe kía kaitapo am bínnahe, huépūlak junne, ímēi ili uusim. Bueituk jume bem ángelesim téhuekapo ín Áchay pújapō jíbam aane. ¹¹ Bueituk ínapo jü Yoremta Üusi jume emo tärulamene jínēu báreka äbo yebij-la.

¹² ¿Jáchisem ä bitcha? Senu yoreme cienim kabaraka, të huépūlak täruko, ¿jachu kaa jume noventa y nuevem tösi-ka júyat náa huée táytinake, huaka áu tärukamta jariaka? ¹³ Tē íneli huémta násuk ä tiakātek, lütüriapone ínel enchimēu jiau báare, chē júne al-leenake, hua kabara áu täruka tēihuakamta bétana, huame noventa y nuevem kaa emo tärukame béppa. ¹⁴ Íneli kétchi, jü enchim áchay téhuekapo anemta nésau éeri, jume il-lichim ímī aneme, kaabeta áu tärü íaa, huépūlak junne.

Jáchisu jíjjiokorihua jü hermaano

(Lc. 17:3)

¹⁵ Bueituk Cristota súalhuäpo émomak aanik, kaa türik émou ä yáako, empo éntok áapo emepolem aneka, kuttilasē áu nooka. Enchi ä jíkkajako, Cristota súalhuäpo émomak anikē yōlataka tahuanake. ¹⁶ Tē kaa enchi ä jíkkajako, huépūlak ö guoyimē émomak huéria; bueituk guoyim ö bájjim jíkkajäpo síme noki lütüriataka tahuanake. ¹⁷ Tē bempörim kaa ä jíkkajako, igleesiapo náu aneme téjhua. Huanäi igleesiapo náu anim kaa ä jíkkajako, jume kaa judíom entok publicanom bénasē ä jípunake.

¹⁸ Lútüriapone ínel enchimneu jiaahua, simeta ímí buíapo enchim súmakähui, áman téhuekapo két súmatunake, entok simeta ímí buíapo enchim búttiähui, áman téhuekapo két búttiatunake.

¹⁹ Júchine ínel enchimneu jiaahua, eme guoyika, nanabeu éaka, ímí buíapo jita júne aahuátek, akem ä yáariana, ín Áchay téhuekapo anemta bétana. ²⁰ Bueítuk ják junne, guoyika ö bájika ín téhuampo náu anemmaki, huámíne ínapo áme násuk aane.

²¹ Huanäi Peero áu rúkteka ínel áu jiaahua:

—Señor, ¿jaikisisune ä jiokorinake jáni, juka ín hermaano kaa túrik inou ä yáako? ¿Guoy búsanisi?

²² Jesús ínel áu jiaahua:

—Èe; kaa guoy búsanisi jíbba, ál-la setenta guoy búsanisi.

Jume guoyika huikiriamé

²³ Íari béchibo jú téhuekapo réy nésauri senu réyta benna. Íri jume áu tékipanoame núnnuk, bempörim juka bem huikiriäu am jünerianaké béchibo. ²⁴ Huanäi cuentam ä jo táyteko, huépülaka áu yeu tóijhuak, guoj mamni mil talentom ä huikiriamé. ²⁵ Íri kara áu béjtuaka taahuak. Huanäi ä tekohua át nésahuek ä nénkinä béchibo, ä jubiahua, ä üusihuam, entok simeta ä áttiahua, junéli ä huikiriäu béjtuanä béchibo. ²⁶ Huanäi jú tekipanuario ä tekobeu tónommia kíkteka, tüisi jiokot áu nookak, ínel jíaka: “In teeko, yánti jíapsekë nee boobíchaihui. Ínapone simeta enchi béjtuanake.” ²⁷ Huanäi jú tekipanuariota teeko, jíapsi sóokteka ä búttiatebok, entok ä huikiriäbet ä jiokokrek. ²⁸ Huanäi yeu sika, senuk tékilpo ä jáláihua téhuak, cien denariom ä huikiriamta. Huanäi kutänapo át chätuka ä jíabi mëay, ínel áu jíaka: “¡Juka em nee huikiriähuë nee bejtua!” ²⁹ Huanäi jú tekohuäpo ä jáláihua, guókpo áu tónommia kíkteka, tüisi jiokot áu nookak, ínel jíaka: “Yánti jíapsekë nee boobíchaihui. Ínapone simeta enchi béjtuanake.” ³⁰ Të áapo kaa báarek, ál-la carcelpo ä yéchatebok, juka ä huikiriäu ä béjtuäu tájti. ³¹ Jume áamak tekipanuariom juka áma huémata bíchaka, tüisim sirokaka taahuak. Huanärim bem yoturibeu sájaka ä ettejhuariak, juka simeta áma yeu sikamta. ³² Huanäi ä tekohua ä núnuka, ínel áu jiaahua: “¡Tekipanoalero kaa tü yóreme! Simeta huaka em nee huikiriäune enchi át jiokokrek, inou enchi jiokot jíakä béchibo. ³³ ¿Jachë kaa két ínëli ä nák jiokoli máchiakay, juka em jálaï, enchi ín nák jiokoklekä bënasi?” ³⁴ Huanäi ä tekohua omteka, jume yore bébebame mámpo ä tójjak, simeta ä huikiriäu ä béjtuäu tájti.

³⁵ Jesús ínëli jiaahuak:

—Ánëli kétchi, jú téhuekapo ín Átchay két ínëli enchim yáanake, juka enchim béj-reka ayukamta kaa chíkti jíapsimak enchim ä jiokokreko juka em hermanota.

Jesús divorciota bétana am majtia

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹⁹ Chúkula Jesús íkái nokta noksuka, Galiléa buiärapo yeu sika, Judea buiärau bíchaa siika, Jordán bathue huáyтана. ² Juebenara gente áa sáu sájjak. Huämíri jume kökoreme tütek.

³ Huanärim áu yájjak, jume pariserom, ä jioptua báreka, ínel jíaka:

—¿Jachu yoremta béchibo túri jáni ä jubi ä jímmaanakähui, kía jita béchibo junne?

⁴ Áapo am yómmiaka ínel jiaahua:

—¿Jachem kaa ä nok-la, juka jiojteta? Bueítuk júnakoy ániata naateyo, “outa entok jámutta yáuhua”. ⁵ Entok két ínel jiaahua: “Íari béchibo jú yoreme ä áchayhua entok ä áyehua tösika, ä jubibeu rúkteka áamak jíapsinake. Huanärim ínëli huépülak náu takahuanake.” ⁶ Júnëlim béja katim náapat guooyi, ál-lam náu huépülak takaanake. Juka Diosta náu rúktiakähui éntok, jú yoreme kaibu am náikimtenake.

⁷ Inëlim áu jiaahua:

—¿Jatchiaka júntuk Moisés ä jímmaaka divorcio jíosiata ä mák nésahuek?

⁸ Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Enchim námakak jíapsekë béchibo jú Moisés junéli ä yáatebok, jume enchim jáamuchim enchim guóttianake bétana. Të tua kësampo naateka kaa junéli huéiyey. ⁹ Ínapone ínel enchimneu jiaahua, jábe ä jubi täbui yoremtamak áhuä náyotek ára ä jímma. Kaa ä junëlituko, ä jubi jíosiä divorciota ä mákaka täbui jubekätek, adulterio kúlpata jípureka tatahua; entok jábe juka jímmata jubekame két jíba júkái kúlpata huériunake.

¹⁰ Huanäi ä discípulom ínel áu jiaahua:

—Ä ínëlitunakey, kaa áma huétche, jú emo jubiahuame.

¹¹ Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Katim simetaka áma yuuma, ä mabet béchibo, ál-la huame Diosta bétana jünee huamta mabetame. ¹² Bueítuk huate yoremem jauhuey júne kaa jujube; bempo júnel yeu tómtila. Huate entok tua káponim, yoremem ínel am yáalä béchibo; huate entok bempo ínel emo yáala, kaitat obisi éaka, juka Diosta tékil joo béchibo. Juka íkái mabetakame áma áu yumäu jüneriaka ä yáanake; jíba túri éläposu jauhuey júne kaa jubnake.

Jesús tūhuata ili usim mákka

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Huanäi ili usim áu tóijhuak, áme béppa mámteka Diostau am buanianaké béchibo; tē jume discípulom kutti ámet nónokak, Jesústa kaa múksi bít íaaka. ¹⁴ Tē Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Akem am tójja Jume ili usim élāposum ínou kannake. Katem júkái am úuhua, bueítuk Diosta téhuekapo réy nésauta, bempom ä áttiak.

¹⁵ Huanäi áme béppa mámteka yeu siika, jum ä aneípo.

Jü riko jübua yótume

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Huanäi senu áu yepsaka ínel áu jiaahua:

—Türi Maestro, çjita tūhuatasune yáanake jáni, juka yü jíapsihuatma jípu béchibo?

¹⁷ Áapo ínel áu jiaahua:

—¿Jatchiake nee türi tíiya? Kaabe éntok türi, Dios íbba. Tē empo jíapsita ayukäu kibak bárëtek, Diosta nésahuim, Akē am ëeria.

¹⁸ Júnel áu jiaahua:

—¿Jíta nésaurim?

Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Katē yore súuhua. Jubekē kaa tábuimák jíápsa. Katē ékbua. Katē kía jábetat nooka. ¹⁹ Juka em áтчay entok em áiye, Akē am yöre; éntoke juka emo bénasi yoremta emo bénasē ä ériaka ä bínnake.

²⁰ Jü jübua yótume ínel áu jiaahua:

—Íkái simetane ëeriala ín usitukäpo naateka. ¿Jíta éntok júchi ínou bëye?

²¹ Jesús ínel áu jiaahua:

—Empo tua lútula jíapsi bárëteko, sikē juka simeta em jípurëu nénkaka, poloobem ä miika. Huanäre äbo sika ino sáu huéiye. Inelē simeta joaka, áman téhuekapo ä jípunake, juka juebenak béj-remta.

²² Íkái jíkkajaka jü jübua yótume, kaa al-leaka siika; bueítuk yún jita jipurey, rikotukay.

²³ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua, ä discípulommehui:

—Tuane lütüriapo ínel enchimmeu jiaahua, tepa obiachi jü riko jum téhuekapo réy nésahueu kibak béchibo. ²⁴ Júchine ínel enchimmeu jiaunake, chē júne kaa obiachi jü kameyo jüikia pusimpo áman ä huéenaké béchibo, juka rikota téhuekapo Diosta réytaka nésahueu huéenake béppa.

²⁵ Jume discípulom íkái jíkkajaka, tepam guómtilatata taahuak, ínel jíakari:

—¿Jábesu éntok béja ára jínëutaka tahananake jáni?

²⁶ Huanäi ám bíchaka Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jume yoremem béchibo íri tepa obiachi; tē Diosta béchibo kaita obiachisi maachi.

²⁷ Huanäi jü Peero ä yómmiaka, ínel áu jiaahua:

—Señor ítapo ëni, simeta itom jípurëu tóij-la; huanäite emo sáu kaate. ¿Jítasute, én, jípunake?

²⁸ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Tua lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, júnakoy béja simeta bemelasi tahuako, ínapo Diosta Üusi tua réytaka bankot yejteko jum símek béppa uyorikuu, eme ino sáu rejtilame, ámanïrem két jume dooce rey bankommet jotename. Jume Israelta dooce tribum béchibem jueezimtu-nake. ²⁹ Jábe junne juka ä jóuhua, ö áamak huéeri, ö ä áchayhua, ö ä áyehua, ö ä jubiahua, ö ä usihua entok buíata, ín téhuam béchibo ä tójakame, cientota béekisi áa béppa ä mabetnake, Diosta bétana, éntok két juka yü jíapsihuatma. ³⁰ Tē juebénaka bát kateme chükulam kannake; jume chükula kateme éntok bát kannake.

Párasim etpo tekipanuame

20 Jü téhuekapo réy nésauri éntok áchayhuari yorem-ta familiaka bënna. Íri kethueytana yeu siika, tekipanuariom tákia báreka, ä huajpo páras takam chük-tianakeme. ² Huanäi am tákiaka ámemak áu nok tütek, senu táapo huépul denariota am béjtua rókaka. Huanäi ä huajpo párasim ayukäu am bíttuak. ³ Chükula kethueytana bätanim ják jíay júchi yeu siika. Huanäi huatem bitchak, kaita joaka, plaazapo jokame. ⁴ Huanäi ínel ámeu jiaahua: “Emem ket áman kaate, jum huajpo párasim ín él-lähui. Ínapone juka tua enchim kobanakeu enchim béjtuanake.” Huanäi bempo áman sájjak. ⁵ Abe lúl-la yejtey júchi yeu siika, entok kúpteýo abe bájim jíayo; huanäi két alē bénasi aayuk. ⁶ Entok abe mamnim jíay júchi yeu siika. Huanäi huatem kaita joame téaka, ínel ámeu jiaahua: “¿Jatchi-akasem kaita joaka síme táapo ímí aane?” ⁷ Bempo éntok ínel áu jiaahua: “Bueítuk kaabe itom tákiala.” Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua: “Emem két áman kaate, jum huajpo párasim ayukähui; huanäine juka tua enchim kobanakeu enchim béjtuanake.” ⁸ Huanäi tukariu yúmako, jü yóturi huajpo párasim áttiakame, ä móoromabeu ínel jiaahua: “Jume tekipanuame núnuka am béjtua, huépul taahuata, jume chükula naatekame bátchu, jume bát naatekammeu tájti.” ⁹ Huanäi jume abe mamnim jíay áman yájakähui, hueepulakam huépul denariota mabetak. ¹⁰ Jume bát tékil-iu kimukame áman yájaka chem yún emo béjtua máchiley; tē bempom két hueepulakam huépul denariota mabetak. ¹¹ Huanärim ä mabetaka éhuil náu nookay, juka familiatau yóturita béj-reka, ¹² ínel jíaka: “Ímëi chükula kimukame senu orata jíbam tekipanuala, éntoke jíba ito bénasi am

béjtuala, ¡táttareka entok bétte tékilta síme táapo itom yáalatak junne!”¹³ Huanäi áapo am yómmiaka hupülakuu ínel jiaahuak: “Amigo, kaitane enchi úuhua. ¿Jachune kaa nokta émomak yáuhuak, huépul denariota enchi béjtua rókaka?”¹⁴ Juka em áttia nükè siime; të íkái chúkula kibakekamtane em mabetakäu béekiknä béjtua báare.¹⁵ ¿Jachune kaa lütüriata jípure, juka ín áttia ín yáa bárè páman ín yáanakèhui? Ö, ¿empo envidiata jípure jáni, ín tü yóremtukä béchibo?”¹⁶ Ínëli jume bát kateme chúkulam kannake; të jume chúkula kateme, ímëi bát kannake. Bueitukim juebenna, jume núnurim; tërim ilikki, jume yeu púarim.

Jesús ä muknakeu júchi júneriatebok

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷Jesús buere joära Jerusaléniu jikau sika, ä dooce discípulom naatepola am núnnuk. Huanäi böot huéeka ínel ámeu jiaahua:

¹⁸—Ímte Jerusaléniu jikau kaate. Ínapo jü Yoremta Üusi éntok jume tiöpopo chë nésahueme entok escriibam mámpo tóijna. Huanärim nokta át chúpánake, ä mënä béchibo,¹⁹ entokim kaa judíom mámpo ä tóijnake. Jiokochim ä joaka ä bemmuchanake. Huanärim kúrusit ä poponnake; të báij taahuarim huéy jábittenake.

Jacobota entok Juanta áye aahuähui

(Mr. 10:35-45)

²⁰Huanäi jü Zebedeota üusim áiye ä asoammaki Jesústau rúkteka, áu tónommia kíktek. Huanäi senu huémta áu aahuak.²¹ Áapo ínel áu jiaahua:

—¿Jítasè huáatia?

Jü jámut ä yómmiak:

—Ímëi ín guoy asoam, ámechë nésahue, buéituk réytaka em nésahuepom émomak jotenake, huépulaka bátatana, senuk éntok míkötana.

²²Huanäi Jesús ä yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Katem júneiya jita enchim aahuähui. ¿Jachem juka báasopo ín jínakeu ára ínomak jëye? ¿Jachu emëe juka jikot anhuamta ín innënakeu ára ínomak ä innëa?

Huanäi bempo ä yómmiak:

—Jeehui, ámate yuuma.

²³Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Lütüria báasopo ín jínakeu ára enchim jínakèhui, entok juka jikot anhuau ín innënakeu arem ínomak ä innëa. Të senuk bátatana entok míkötana, ino náapo jábem jotenakèhui, kanne ínapo ä jípure, juka jábem ín ä máknakèhui; ál-la jü ín Átchay áma am náikiala, jume fári béchibo yeu púarim.

²⁴Jume guojmamni discípulom íkái jíkajaka ámehuim öomtek, jume guoyika emo sailakammehui.²⁵ Huanäi Jesús am núnuka ínel ámeu jiaahua:

—Jüneäem, jume yäura tékiata naciónimmeu jípureme, bem nésahuepom úttiapo kaa türihuamta ámeu johua, entok jume buéresi emo jípureme úttiapom áme béppa nésahue.²⁶ Të enchim násuk kaa ínëlitunake, ál-la hua enchim násuk áu yö joame, íri jume huatem nésauta jori-anake.²⁷ Bueítuk jábe enchim násuk bát huériata jípu báareme, íri huatem bétuk áu jípunake, nésauta am joria-ka.²⁸ Ínapo jü Yoremta Üusi äbo yepsak, kaa nésauta jabeta nee jooria äaaka, ál-la símem nésauta joria báreka; entok símem béchibo muk báreka ä jíapsi tójjak, juebenam jínëu báreka.

Guoy lilipím bíchaka taahuak

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹Jum pueblo Jericópo bempörim yeu sájako, juebena gente áme sáú sájjak.³⁰ Jesústa áma huam huéy, guoy lilipím böo mayoat jokay. Huanäi ä jíkajakam kusisi cháchayek, ínel jíaka:

—¡Señor, Davidta Üusi, itomë nák jiokolè!

³¹Jü gente éntok ámet kutti nónokak, kaa múksi am jiau sáhueka; të bempo chë júne úttiaka chaayey, ínel jíaka:

—¡Señor, Davidta Üusi, itomë nák jiokolè!

³²Huanäi Jesús kíkteka am núnuka, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jítasem enchimmeu nee yáa äa?

³³Bempo ínel áu jiaahua:

—Señor, itom pusimte étapo äa.

³⁴Huanäi Jesús am jiokoleka, pújpo ámet mámték. Huanärim sep bíchaka taahuak, entokim áa sáú sájjak.

Yólataka Jesústa buere joära Jerusaléniu kibakèhui

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

21 Buere jóära Jerusaléniu jëla am kateyo, jum pueblo Betfagéhuim yájjak, káhui Oliivou kaa mékka. Huanäi guoy discípulom áman bíttuak,² ínel ámeu jíaka: —Íli jóära itobeu kátekähuep kaate. Huanärem buruta áma chákamta téunake, ili buruta jípuremta. Akem am búttiaka äbam huéria.³ Të jábeta jáchin enchimmeu jiy, ínëlem áu jiaunake: Jü Señor am huáatia; láutite äbam nóttianake.

⁴Síme íri yeu siika, áhuä chúpánakë béchibo, juka profeetata nokakähui, ínel ä jíako:

⁵Inëlem áu jiaunake, jü buere jóära Siónpo jóakammehui: “Ímë emou huéiye, jü em réy, kaa áu chëhualéka, buru jámuttat yetsimeka, ili buuru animal asoari ára púaktemtachi.”

⁶ Huanäi jume discípu-lom áman sájaka, Jesústa nésahuekä páman ä yáhuak. ⁷ Huanärim juka buru já-mutta nüpak, entok juka ili buruta; imirim jume bem mántom áme béppa óorek. Huanäi Áapo áme béppa yejtek. ⁸ Jü gente éntok tüisi juebénakay. Huanärim bem mántom böot tösakay; huate éntok júya sáhuatam chúktiaka böot ä huáttiasakay. ⁹ Jü gente bát kateme entok áa sáú kateme chayekam ínel jiaahuay:

—¿Buéresi al-leehuame Davidta Üusi béchibo! ¡Jü Señor-ta téhuampo äbo huéeme, tüisi buére al-leehuame áa béchibo! ¡Jikat bétana huéiye, jü buére al-leehuame!

¹⁰ Jerusaléniu ä kibakeko, síme áma jóakame tüisim al-leaka áu yeu sájjak, ínel jíaka:

—¿Jábese iri?

¹¹ Huanäi jü gente ínel jiaahuay:

—Íri Jesús, jü profeeta pueblo Nazaret Galiléa buiärapo joome.

Tiöpopo kaa türik joame yeu béebak

(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Jesús jum Diosta tiöpopo kibakeka, simem jita áma né-nenkame entok jita áma jínnume yeu am béebak, entok jume tómita áma nakuliame mesam am móbektiriak, entok guókohuim nénenkame sila-bankom mékka am huötiriak. ¹³ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Ínel jiojteri: “Jü ín káari, oración áma jojohua kári ti téhuaana”; të eme, tómi lak-ron káu guójoriata bénasem ä jípure.

¹⁴ Huanärim jum tiöpopo áu yájjak, jume lilipitim entok lolöim; huanäi am tütek. ¹⁵ Të jume sacerdotem chë nésahueme entok escriibam, juka buéresi jita ä joäu ä bíchaka, entok jume usim tiöpopo chay nokaka ínel jíame: “¿Buére al-leehuame Davidta Üusi béchibo!”, huanärim öomtek. ¹⁶ Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jachë am jíkkaja, juka ímëi nokähui?

Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jeehui. ¿Jachem jauhuey júne kaa ä nok-la, juka jiojte-ta? Bueituk íneli jiaahua:

Jume ili usim entok jume chëyeme tempo, ímëri chë yúmalasi enchi am yörinakë béchibo tüise am buiktuala.

¹⁷ Huanäi buére jóäraapo am tójaka yeu siika, pueblo Betaniau bíchaa; huanäi huämi taahuak.

Chuna óguotat bétte nooki

(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kethueytana buére jóärau nótteka tébäurek. ¹⁹ Chuna óguota böo mayoat huéekamta bíchaka, áu rúktek; të kaita át téhuak, kía sáhuam jíbba. Huanäi ínel áu jiaahua:

—¿Jauhuey júne kaa júchi takanake!

Huanäi sep huaakek, jü chuna óguo. ²⁰ Jume discípu-lom íkái bíchaka, buére éakam át guómtilataka ínel jiaahuay:

—¿Jáchisu iri chuna óguo sejchúkti huaakek?

²¹ Jesús am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, eme Diostat éaka kaa kóm éätek, katem kía íkái chunammeu ín yáakäu jí-ba ára jo éiyey; ál-lem ínel áu jíakätek, í júya káhui:

“Sóoktekë bahuéu emo jímma”, huanäi junëli áu yáa éiyey.

²² Símeta oraciompo súaleka enchim aahuäu, akem ä ma-betnake.

Jesústa yäura

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Tiöpopo ä yepsako, jume chë áma nésahueme entok jume pueblopo yoiyöturi nésahueme Jesústahuim rúktek, huatem ä majtiayo. Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jíta yäuratasë jípureka íkái johua? Entok, ¿jábese enchi ä mákkak, íkái yäurata?

²⁴ Jesús am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone két enchim temaijnake. Enchim nee yómmi-ako, ínapone két enchim téjhuaanake, jita yäurata jípureka íkái ín joähui. ²⁵ Jü Juanta yore batöahui, ¿jákübosu huéiye? ¿Téhueka bétana, ö yoremem bétana?

Huanäi bempo náu nookay, ínel jíaka:

—Bueituk téhueka bétana ti itom jiayo, Áapo ínel ítou jiaunake: “¿Jatchiaka júntukem kaa ä súalek?” ²⁶ Yoremem bétana ti itom jiaay éntok, pueblotate májhue; bueituk simetakam Juanta profeetapo jípure.

²⁷ Huanärim Jesústa yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Katte júneiya.

Huanäi Áapo két ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone két kaa enchim téjhuaanake, jita yäurata jípureka íkái ín joähui.

Guoy usiarim ejemplo

²⁸ Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—Të, ¿jáchisem ä bitcha? Senu yoreme guoyim üusekay. Jü huépülakuu rúkteka ínel áu jiaahua: “In üusi, í taahuarichë áman párasim ayukäpo tekipanua.” ²⁹ Áapo ä yómmiaka ínel jiaahua: “¿Kanne báare!” Të chúkula áu temajeka ä éäpo nótteka áman siika. ³⁰ Jü senukuu rúkteka két ínel áu jiaahua. Huanäi áapo ä yómmiak, ínel jíaka: “Jeehui, Señor, ámanne huéenake.” Të kaa áman siika.

³¹ Jume guoyika sáihuakame, ¿jábese ä áchay nésahui yáhuak?

Bempo ínel jiaahua:

—Jü bát sáihuakame.

Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Lútüriapone enchim téjhua, jume publicanom entok jume jáamuchim júyapo yorememmak rejteme enchim-pachim áman kaate, jum Diosta réytaka nésahuëhui.

³² Bueituk Juan enchimneu yepsak, böot lútula huémta huériaka; të katem ä susualek. Të jume publicanom entok jume jáamuchim júyapo yorememmak rejteme, ímëi ál-la ä susualek. Eme éntok íkái bíchaka junne, katem emo jíapsi kúaktiak, ä súal béchïbo.

Jume kaa tü yóreme tekipanualerom

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Akem ä jíkkaja, juka täbui ejemplota: Yoreme familiiakamta bétana. Ä huajpo páras óguom jábuaka am kóräituak. Párasim áma bähua nunühuamta yáaka, tétam náu cháiyak, mejikat tájti simeta bít béchïbo.

’Huanäi huatemneu ä perentaka, mékka bíchaa siika.

³⁴ Huanäi páras takam chúkianäu yúmako, jume ä sáhuëhuim áman bíttuak, ä huajpo párasim suayamme-hui, juka huajpo yeu huémta am mabet íaaka. ³⁵ Të jume tekipanualerom jume áman bíttuarim buíseka, huépülakim tüisi kókosi yáhuak; senuk éntokim mëak; senuk éntokim tétammey mámaasuk. ³⁶ Júchi bénasi ä sáhuëhuim chë búrum áman bíttuak; të jume tekipanualerom jume bát áman bíttuahuakame bénasim am yáhuak.

³⁷ Íkái simeta yeu simsü násuku, ä üusihua áman bíttuak: “In üusi ál-lam yörinake”, ti jíaka. ³⁸ Të jume tekipanualerom, juka huajta áttiakamta üusi bíchaka, náhuim et-tejhua ínel jiaahua: “Íri jü símek áttiaka tahuaseme. Binem kaate; atä mënake. Huanäite ítapo símemak tahuana-ke.” ³⁹ Huanärim páras etpo yä huíkeka ä mëak.

⁴⁰ Jü yóturi páras etta áttiakame yepsakátek:

—¿Jáchisu am yáanake jáni, jume tekipanualerom?

⁴¹ Inëlim áu jiaahua:

—Jume kaa türük jíapsekame, kaa am jíokoleka am súanake. Huanäi juka páras etta tattäbuim mámpo ä tóijnake, bueituk tiempota yúmak ä mabet éäu, ä béjtuanä béchïbo.

⁴² Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachem jauhuey júne kaa ä nok-la, juka Diosta noki jíojteta? Ínel jiamta:

Jume káateme, juka tétatam türük yeu tahuariak.

Íri tэта éntok ejkinapo nahuataka yeu simla.

Jü Señor íkái yáala.

Íri itom bíchäpo buéiasia maachi.

⁴³ Huäri béchïbone ínel enchimneu jiaahua, jü Diosta réy nésauritem úuhuana. Huanäi täbui gente ä mákna, Diosta éä páman türük taka báareme. ⁴⁴ Jábetaka junne, íri tétata

béppa huéhekame jámtiatunake; të jü tэта senuk béppa kóm huéhekátek jótasi ä tutujnake.

⁴⁵ Ä ejemplom jíkkajaka jume sacerdotem tiöpopo chë nésahueme entok jume pariserom jünéakam taahuak, be-mpörim bétana ä nokáihui. ⁴⁶ Të jáchin bem ä buíjnakeu áachim ä jariay; tem pueblota májhuey, bueituk bempom ä profetatukä bétana ä täyay.

Pajko bóoda ejemplo

22 Jesús am yómmiaka júchi ámeu nookak, ejemplom-meyi, ínel jíaka:

²—Jü Diosta téhuekapo réy nésauri, senu réyta bóoda pajkota yáakä bénna, ä üusi béchïbo. ³ Huanäi ä sáhuëhuim náasam bíttuak, bóodau néjunrim núnu béchïbo; të ímëi katim áman kat bábarek. ⁴ Huanäi júchi huatem ä sáhuëhuim áman bíttuak, ínel jíaka: inëlem ámeu jiaahua, jume néjunrimmehui: “In toorom entok an-imaalim äahuikam súasuri; buáhuamtane béja yáatebosu-la. Síme béja huéchiapo óorek. Bóodahuem äbo kaate.” ⁵ Të bempo kaa áman kat báreka sájjak, senu ä huasau bíchaa, senu éntok ä tékil bít báreka siika. ⁶ Huate éntok, jume áman sáyhuakame buíseka, kókosi am yáaka am súuhuak. ⁷ Jü réy íkái jíkkajaka öomtek. Huanäi ä yún sontarom áman bíttuaka am súatebok, jume huatem mëakame entok bem jóära am táariak. ⁸ Huanäi ä sáhuemneu ínel jiaahua: “Jü pajko bóoda béja yúmalasi huéchiapo óorek; të jume néjuntaka áman kannakeu katim áma náikiapo yúmalatukay. ⁹ Ámanem kaate, jume böom päkun bíchaa yeu katemmechi. Huanärem símem enchim tíäu bóodau núnu.” ¹⁰ Huanäi jume sáyhuame böommet yeu sájjak. Símem jume bem tíakáhuim náu tójjak, tü yóremem entok kaa tü yóremem. Huanärim áma tápunak, jume bóodau néjunrim.

¹¹ Huanäi jü réy áman kibakek, jume néjunrim bíchaka senu yoremta áma téuhuak, kaa bóoda súpem súpemkamta. ¹² Huanäi ínel áu jiaahua: “Amigo, ¿jáchise äbo kibakek, kaa bóoda súpem súpemka?” Huanäi áapo kaa jíaleka taahuak. ¹³ Huanäi jü réy ínel ámeu jiaahua, jume sáyhuammehui: “¿Akem ä súmma, guókpo entok mámpo! Huanärem päkun bíchaa ä jímma, kut huathuattëhui. Huämíri buannake, támim kumeka.” ¹⁴ Bueituk juebenamme jume núnurim; tem ilikki jume yeu púari.

Yäura impuestom

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Jume pariserom sájaka náu ettejhua, kaa ínel ä éäpo jita ä nokay ä jaatia báreka. ¹⁶ Bem discípulomim áu jaasek, herodianommaki, ínel jíaka:

—Maestro, jüneate lütüriata em türèhui, éntoke lútula lütüriay Diostau bíchaa huémta am majtia; éntoke kaabeta bétana emo suaya, bueituk juka yoremta, ä jülébénapo, katè ä bíchaka át suuhua. ¹⁷ Enè itom téjhua: ¿Jáchisè ä bítcha? ¿Jachu türi jáni rey Césarta impuestom béjtua béchibo? Ö, ¿ée?

¹⁸ Tè Jesús jünéaka kaa tü éehuaamta bem jípürèhui, ínel ámeu jiaahua:

—Emée kaa tü yórememtaka emo tü joame. ¿Jatchiakem nee jioptua báare? ¹⁹ Nechem ä bíttua, juka impuesto tómita.

Huanäi bempo huépul denariota áu buíssek. ²⁰ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábesa pújbak, entok jábesam téhuak, jume tómit jiojterim?

²¹ Bempom ä yómmiak:

—Césarta pújba.

Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Juka Césarta áttia, Césartem ä mákka; juka Diosta áttia éntok, Diosta.

²² Íkai jikkajakam buére éeak. Huanärim ä tójaka sájjak.

Kókkolam jábitè bétana nátemajhuame

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Huäri taahuarichi jume saduceom áu yájjak. Ímèri káttim ä súaley, juka kókkohuaka júchi jábitechuaamta.

Huanärim Jesússta nátemajek, ínel jíaka:

²⁴ —Maestro, Moisés ínel jiaahua, jábetaka junne kaa üuseka mukukátek, ä sailahua juka jámut jókoptulata ä nüpö yúmala. Huanäi át usiakátek, ímèri ä saila mukilat-achim náikiataka tatahua. ²⁵ Yoremem guoy-búsanika, emo sailaka ito násuk aaney. Huépülaka bát juubek, tè kaa üuseka muukuk. Huanäi ä jubí ä sailabeu tò muukuk.

²⁶ Ínèli kètchi jü chükula huéeme entok jü bájikun huéeme, guoy-búsanim yumäu tájtim kókkok. ²⁷ Chükula simem kókkosuk, jü jámut kèt muukuk. ²⁸ Jume kókkolam jábiteko, jume guoy-búsanika ä jubekaihui, ¿jábesu júntuk íkai jámutta jubeka tahananake jáni?

²⁹ Huanäi Jesús am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Jiop-läem, juka Diosta noki jiojteta entok ä úttiära kaa táyaka. ³⁰ Bueituk kókkolam jábitèpo, kaabe jubnake entok kaabe jubtuana; bueituk téhuekapom Diosta ángelesim bénasi jíapsinake. ³¹ Tè jume kókkolam jábitenake bétana, ¿jachem Diosta nokakäu jiojterita kaa nok-la, ínel ä jiäpo?: ³² “Ínapone Abrahamta Dios, entokne Isaacta Dios, entokne Jacobta Dios.” Dios kaa kókkolammeu Dios, ál-la jíapsammehui.

³³ Jü gente ä nokihua yore majtiahuaamta jikkajakam akim ä úttiley.

Jü buére nésauro

(Mr. 12:28-34)

³⁴ Huanäi jume pariserom ä jikkajak, Jesússta jume saduceom kaita am noktuakähui. Huanärim huépülay bénasim emo náu tójjak. ³⁵ Senu ámemak joome, Moisésjta ley am mamajtiaihui, ä nátemajek ä jioptua báreka, ínel jíaka:

³⁶ —Maestro, ¿jita nésauro chë yörisi maachi, jum Moisésjta leypo?

³⁷ Jesús ínel áu jiaahua:

—“Dios em yóturiè náknake, síme em jíapsiyi, entok síme em espírituyi, entok síme em éerimmeyi.” ³⁸ Íri ínel jü tua bát huéeme entok jü nésauro chë yörisi maachi. ³⁹ Jü chükula huéeme entok kèt alè bénna: “Juka emo bénasi yoremte náknake, em emo náké bénasi.” ⁴⁰ Ímèi guoy nésaurommet huíjjüte, jü Moisésjta ley entok jume profee-tam jiojteri.

¿Jábesu Cristota üusek?

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ Jume pariserom ketune náu aneyo, ⁴² Jesús am nátemajek ínel jíaka:

—Cristota bétana, ¿jáchisem éiya? ¿Jábesä üusek?

Ínelim áu jiaahuak:

—David ä üusek.

⁴³ Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasu júntuk David, Espiritu Santota úttiäray nokaka, “Señor”? Ti ä téhuak, ínel jíaka:

⁴⁴ Ínel jiaahuak jü Señor ín Señorahui:

“In bátatanè yejte,

jume enchi bėj-reka kateme em guókim bétuk nee am órèu tájti.”

⁴⁵ David “ín Señor” ti ä téhuak. ¿Jáchisu júntuk ä üussitunake?

⁴⁶ Kaabe ára ä nok yómmiaka taahuak; entok huäri taahuarit naateka kaabe júchi ä nátemajek.

Jesús pariserom nätua

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

23 Huanäi Jesús gentetau nookak, entok ä discípulommehui, ínel jíaka:

² —Jume escriibam entok pariserom, Moisésjta bénasim yáurata jípureka emo bíttebo, juka Moisésjta leypo huatem majtiahüapo. ³ Ínèli simeta huaka enchimmeu nokaka enchim éria iau, akem ä éria, éntokem ä yáuhua. Tè juka kaa tüisi aneka bem jíapsäu, katem ä joo báare; bueituk bempom senu huémta yore majtia, tem tábuiasi jíapsa.

⁴ Bueituk ánaatam súsuma béttesi maachik entok kara huériutumta, yoremem jénommetchim am öore; tè bem-

pom huépul sútuy júnem kaa át jálo-jálojte. ⁵ Ál-lam simeta bem joäu johua, yoremem bétana emo bít iaaka; bueituk Diosta nooki jiojteta kóba mejëku entok mám tébiapom ä jípureka, sëbem bem mánto súpem béppa chátcha. ⁶ Entokim pajkopo násuk joka jibuähuamta türe, jum sinagogampo entok bankom bát jokammet bem jote-nakëhui, ⁷ entok plázapo bem tebotuanähui, entok huate yoremem bétana, “¡Maestro, Maestro!”, ti ámeu jiyahuamta.

⁸ Të emëe, katem “kóba yöhue” ti emo téhua íaa; bueituk huépulaka enchimneu kóba yöhue, jú Cristo; eme éntok simetaka emo saylak. ⁹ Katem jábeta “ín Átchay” ti téttehua báare ímí buíapo; bueituk huépulak jíbate Áchayek, juka téhuekapo kátekamta. ¹⁰ Katem “Maestro” ti emo téhua íaa; bueituk huépulaka enchimneu Maestro, jú Cristo. ¹¹ Jú enchim násuk chë yörisi maachi, íri enchim nésauta jorianake. ¹² Bueituk jú jikau áu tóboktéame, kóm tahuariana; të jú bétuk áu jípureme éntok, jikau tóboktiana.

¹³ Të, jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Juka téhuekapo réy nésautem yoremem béchïbo páttiaka, eme júne kaa áman kíkkimu, entok jume áman kimu báareme júnem kaa áman kimutua.

¹⁴ Jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Jume jámut jókoptula káarim emo áttia mámaka, íachïrem jáhuiteka oraciónim tettëbem johua. Íari béchïbo chë bétte noki enchimmet chúpaturake.

¹⁵ Jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Buíachi entok bahuechi mékka tájti náa sájaka, juka religiompo kaa enchimmak anemta enchimmakem ä tahuatua. Huanärem ínëli ä yásuka, chë júne enchim béppa béetëu bíchaa ä huéenakeu, ä boo totoja.

¹⁶ Jjiokot maachi enchim béchïbo, liliptim huatem böota téjhuame! Inëlem jiaahua: “Bueituk jábetaka junne tiöpota bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, kaitapo tatahua; të jábetaka junne juka orota tiöpopo ayukamta bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, ä béjtuanakë béchïbo úttiataka tatahua.” ¹⁷ ¡Kaa susuakem liliptim! Bueituk, ¿jítasasu chë yörisi maachi? ¿Jü oro o jú tiöpo orota Diostau bíchaa náikiame? ¹⁸ Inëlem két jiaahua: “Jábetaka junne juka tiöpo altarta bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, kaitapo tatahua; të jábetaka junne juka ofrendata Diostau bíchaa náikiata altarta béppa órekamta bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, ä béjtuanakë béchïbo úttiataka tatahua.” ¹⁹ Enchim éäpem aane, éntokem liliptim! ¿Jítasasu chë yörisi maachi? ¿Jü ofrenda Diostau bíchaa náikiari, ö jú altar, juka Diostau

bíchaa náikiata áa béppa órekamta santosi joame? ²⁰ Bueituk jú altarta bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, kaa fári béchïbo jíba ä nokäu lütüriate, ál-la jú síme áa béppa órekamta béchïbo kétchi. ²¹ Jú tiöpota bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, kaa fári béchïbo jíba ä nokäu lütüriate, ál-la Dios áma anemta béchïbo kétchi. ²² Juka téhuekata entok Diosta áma yeyesäu bát kéchaka ä nokäu lütüriateme, huaka áma kátekamta béchïbo két ä nokäu lütüriate.

²³ Të, jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Bueituk eme juka júya méntata, anísta, entok cominota, diezmota áma yeu huíkeka Diostau bíchaa náikia; tem juka chë yörisi machik Moiséjta leypo huémnta yeu tahuaria. Juka lútula huémnta, yore nák jiolihuamta, entok Dios éehuamta, íkarem kaa yeu tahuaria ä yáa éiyey kétchi, të juka huaték kaa kóptiaka. ²⁴ ¡Liliptimtakem huatem böota téjhua! Juka huetëpäritem yeu baayu, të juka kameyota éntokem huíuktia!

²⁵ Të, jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Bueitukem juka báasota entok puraátota, béppatana tülisem ä bábaksia; të huáijhuatana enchimmet tápuní, jú ékbuahuame entok jú jáchin júne yún jítasu áttia péehuame. ²⁶ Parisero lipti! Báchë juka báasota entok puraátota huáijhua tüte; bueituk junëli béja päkutana két tütetaka ä tahuanakë béchïbo.

²⁷ Të, jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Eme kókkolam sepultura tósalisi béppa bíttu bënëam; yeutanem musäla machisi bíttu, të huáijhua éntokem mukira ótammeý tápuní, entok síme chïcha máchirayí. ²⁸ Ínëli kétchi emëe, lütüriapem päkutana yoremem bíchäpo, türík johuamta bënëasi emo nüye; të huáijhua kaa tü yórememtakem emo tü johua; kaa tühua éntok enchimmet tápuní.

²⁹ Të, jjiokot maachi enchim béchïbo, escriibam entok parisierom, kaa tü yóremtaka emo tü joame! Bueituk jume profetam sepulturamem johua, entok jume lütüriata boojoriaka kókkolame béppa monumentom sesehuatua.

³⁰ Huanärem ínëli jiaahua: “Bueituk ítapo itom áchayim taahuarimmet jíapsakátek, kaibute ámemak chátuka jume profetam ójbo guötia éiyey.” ³¹ Inëlem emesu emo yeu buísse, jume profetam súakame enchim áchayekä bétana.

³² Eme kétchi, jume bannataka kat-riam naatekähui, jakem ä chúpasu!

³³ ¡Bakochim! ¡Bakot usiataka nát tómti kateme! ¿Jáchisem emo ä guójania máchile, juka bétte nokta infierno táijta béetëu enchim huérianakëhui? ³⁴ Huári béchïbone enchimneu am bíttua, jume profetam, entok buére jita täyame, entok jiojtelerom. Ímërem huatem súanake, kúrusit am poponaka; éntokem huatem bemmuchanake,

enchim singoogampo; éntokem huatem jájjanake buére jóaram bëkatana. ³⁵ Jü lútula jiápsame ójbo, buíata béppa guótekame síme enchim béppatunake, jü Abelta ójbo lútula jiápsaka mukukäpo naateka, entok Zacarías, Berequías-ta üusi ójbou tájti, íkái jum tiöpota entok altarta násuk enchim mëakähui. ³⁶ Lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: Íri síme ámeu huéenake, jume én nát tómti kateka jiápsammehui.

Jesús buere joära Jerusalénta jioleka buaanak

(Lc. 13:34-35)

³⁷ Emëe Jerusalénpo joome, emëe Jerusalénpo joome! jÉmem am memësuk, jume profeetam, éntoke tétammej am mamaasuk, jume emou bíttuarim! jJaikisisune jume em üusim náu tóij bábarek, jáchin juka tótorita ili tótorim másam bétuk náhuä totoja bénasi! jTë katem báarek! ³⁸ Én éntok jü enchim jóuhua sipa sóola kaabe áma aneka tahuanake. ³⁹ Bueítukne enchimneu júnel jiaahua: Én naatekem kaa nee bínnake, ál-la júnakoy ínel enchim jíayo: “jBuére al-lehuamta jípureka itou yebisise, jü Señorta téhuampo huéeme!”

Jesús tiöpota tátapná tíaka nooka

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

24 Jesústa tiöpopo yeu simlataka ä huéeyo, ä discípu-lom áu rúktek, jume tiöpopo káarim ä bíttua báreka. ² Áapo am yómmiaka ínel ámeu jiaahua: —jÍkarem símeta bitcha? Lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, kaita ímí téta nát béppa kateka tahuanake, bueítuk síme tátaptaka tahuanake.

Ániata kee lütey señalim ayunake

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Jesústa káu Oliivompo ä kátek, ä discípu-lom bempolai-ka áu rúktek, ínel jíaka:

—Itomë téjhua, jzhueysu naatenake jáni jü huéenakeme? Entok, jjíta señalsu ayunake enchi yebijnakeyo, entok ániata lütinakeyo?

⁴ Jesús am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—jTüisem jítat suuhua! Kaabe enchim bätäunake, ⁵ bueítukim juebénaka yáijnake, ín téhuampo emo katë tíaka: “Ínapone jü Cristo”, ti jíaka; entokim juebenam bätäunake. ⁶ Éntokem náu nássuahuamta jikkaijnake, entok náu nássua báahuaka náu ettejhuamta. Katem jáchim emo éetua, bueítuk úttia símeta íkái huéenakähui; të ketune kee jee yuuma, jü taahuari ániata lütinakähui. ⁷ Bueítuk huépü nación täbui nacióntamak nássua báreka áu tóboktianake, entok huépü réy nación tattäbui réy naciónta bėj-reka áu tóboktianake. Tébaa entok kökoa ayunake, entok juebena

bëkatana buía áu yoonake. ⁸ Íkái símeta huë násuk, én jübuua naatenake, jü kökosi éehuame.

⁹ Huanäi huete jiole enchim jonakeme, yaura mampo enchim toijnake, éntokem súana, ínomak enchim katë béchíbo, síme gentem enchim omtianake. ¹⁰ Juebénakam Diosta bem súalëu tóijnake. Emom bėj-reka emo yeu buíjnake, entokim kaa emo huáatiaka emo omtianake. ¹¹ Juebénakam emo tóboktianakee profeetamtaka Diosta béchíbo emo nokä tíaka, entokim juebenam bätäunake. ¹² Juka kaa tühuata áu büruriakä béchíbo jü emo nákuame sipnake. ¹³ pTë jábe ä mukëu tájti ínot éaka jiápsakame, Diostamak jíbapo béchíbo jíapsinake. ¹⁴ Íri evangelio Dios réy, síme ániat jiápsammeu nokna; bueítuk jume naciónim ä jikkaijanakë béchíbo. Huanäi béja yúmanake ániata lütinakähui.

¹⁵ Eme ä bichátek, juka Diosta bėj-reka kaa türük áma johuamta, jum tiöpo altar chë yörisi machiku, profeta Danielta jiojtekähui —jü jiojterita nokame, át suaka át jüneenake—, ¹⁶ huanäi jume Judeapo jóakame júya káhuui bícham tenninake. ¹⁷ Jü kárit jikat aneme, kaa kóm sika káapo huáijhua jita nü báanake. ¹⁸ Jü huaj päriapo aneme, kaa amáu nótteka béppa súpem nü báanake. ¹⁹ jJioleto machinake, jume jáamuchim abe asoame béchíbo, entok jume il-líchim asoaka am chítuame! ²⁰ Diostahuem buaana, bueítuk juka yeu tennihuäa kaa séberiaapo entok kaa jimyore táapo ä huénakë béchíbo. ²¹ Júnakoy jioleto emo bíttu-huame ayunake. Íri ániata jünaktehuak naateka, kaabe ä bil-la, entok chúkula junne, kaabe ä bínnake. ²² Huámëi taahuarim kaa chúkthiakuakáteko, kaabe jínëutu éiyey; të jume yeu púarim ä náké béchíbo, huámëi taahuarim chúkthiatunake.

²³ Huanäi senuk ínel enchimneu jíayo: “jAkem ä bitcha! Ímí aane jü Cristo”, ö “Áman aane”, katem ä súale. ²⁴ Bueítukim emo tóboktianake emo Cristo tíaka, jume yore bätähuame, entok emo profeetam tíaka buéresim señalim entok milagrom jonake. Ínëli áma yumáteko jume yeu púarim júnem bätäu báanake. ²⁵ Bėjane bannaataka enchim téjhuaasula. ²⁶ Íari béchíbo, ínel am jíayo: “jAkem ä bitcha, jó! Áma aane, áman buéeka päriapo”, katem áman sásaka. Ö, “jAkem ä bitcha! Buére káapo aane, kárit jikachi”, katem ä súale. ²⁷ Bueítuk jáchin juka yúku bérokthiriata täata yeu huë bétana kóm sika entok täata áman huéchëu tájti ä machiriä bénasi, junëline bíttunake, ínapo jü Yoremta Üusi yepsateko. ²⁸ Bueítuk ják junne takaa mukirata bökäpo, tekuem áma náu yáijnake.

Yoremta Üusi yepsähui

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ Jioleto emo bíthuä násuk chúkula huámechi taahuarimmet sejchúkti, jü täa kaa machisi tahuanake; jü

mecha júne kaa machirianake; jume chókim entok téhueka bétana kóm huáttinake. Jü téhuekapo úttiára éntok áu yoyoonake. ³⁰ Huanäine téhuekapo bíttunake, ínapo jü Yoremta Üusi señalpo. Huanäi síme jü yóremra ánia buíapo náu huérim buanakam sirokname; entokimne bín-nake, ínapo Yoremta Üusi namupo téhueka bétana äbo kóm huéteko, úttiata jípureka entok buéresi símek béppa ujjoriku. ³¹ Trompeta jáhuita kuseka ä ángelesim náa bíttunake, jume yeu púarim náu am tóijnakë béchibo, jum naiki kátana jekata huépo, jákun buíata yumäu tájti, téekata naatëpo entok jákun ä chúpëpo tájti.

³² Jume chunam bétanem ä jüneria, juka ejemplota, jume mesëkiriam básiu táytek, entok jume sáhuam sisiali táytek, jü tasaria béja äbo yuuma. ³³ Ínëli kétchi emëe, íkai símeta bicháteko, júneäm béja puertapo äbo ä yú-masëhui. ³⁴ Lútüripone ínel enchimneu jiaahua, jume én nat tómti kateme kee jee kókkoy, íri síme bíttunake. ³⁵ Jü téhueka entok jü buíya lütinake; tē jü ín nooki jíbapo béchibotunake.

³⁶ Tē juka taahuata entok orata kaabe ä jüneria, jume téhuekapo ángelesim junne, ál-la ín Átchay jíbba.

³⁷ Tē juka Noéta taahuarimpo jáchin yeu ä síkã bénasi, junëline bíttunake, ínapo jü Yoremta Üusi yepsáteko.

³⁸ Bueítuk júnakoy diluviota kee jee naateyo, jibuákam vino jëyey, emom juubey, huate entok juptuahua; júnensu taahuari yuumak, Noéta barcopo kibaknakëhui. ³⁹ Katim jünëiak, júnensu yepsak jü diluvio huanäi símem nuksika, ínëlitunake kétchi, ínapo jü Yoremta Üusi yepsáteko.

⁴⁰ Huanärim guoyika huajpo annake; huépülaka núk sákana, senu éntok áma tō sákana. ⁴¹ Guoy jáamuchim molinopom tujnake; huépülaka núk sakana, senu éntok tō sákana.

⁴² Katem koptel-la, bueítukem kaa júneiä, ják ániata huépo ín yebijnakëhui, ínapo jü enchim Señor. ⁴³ Entok íkarem kët jüneriapo yúmala: jü jóapo nésahueme jüniateko ják orapo juka lak-ronta yebijnakëhui, kaa kócheka ä kaari suaya éiyey, lak-ronta kaa áman kibaknakë béchibo. ⁴⁴ Ínëli kétchi, eme yúmalasem emo jípureka aane; bueítuk ínapo jü Yoremta Üusi kaa enchim ä boobíhápone yebijnake.

Jü saulero tüisi tekipanuaame entok jü saulero kaa tüisi tekipanuaame

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ Jábese jü sáyhuame suaka ä teko éä páman áu nüyeme? Íri jü sáyhuamta mámpo ä familiahua tō sim-nake, tiempopo ä jibuátuanakë béchibo. ⁴⁶ Huanäi buére al-leehuame áa béchibotunake, jü tekipanualerotachi, ä teko yepsayo tekipanuaamta tíakáteko. ⁴⁷ Tua lütüriapone

ínel enchimneu jiaahua, símeta ä áttiahua ä mámpo yéchanake. ⁴⁸ Tē íri tekipanualero ä jíapsipo kaa tüisi ínel ée táyteko: “In teko kara láuti yepsa”, ⁴⁹ áamak tekipanualerom béb táyteko entok vino jëyemmak jibuáka vino jü táyteko, ⁵⁰ íri yoremta teko yebijnake, hua taahuari kaa ä boobíhápone, entok ják ániata huéy kaa ä júneäpo. ⁵¹ Huanäi bétte nokta át chúpánake. Kaa tü yóremtaka tü yóremta bénasi emo antuammak yéchatunake; huámírim támim kuchichiti jiautuaka buannake.

Guoj mamni jámut bebemem ejemplo

25 Jü Diosta téhuekapo réy nésauri guojmamni jámut bebemem bénanake. Ímëri juka jubemta mabet báreka bem lámparam núka yeu sájjak. ² Mamnikam suamsi emo nüyey; jume huate mamni éntok kaa suamsi. ³ Jume kaa suamsi emo nüyeme bem lámparam núka, tem aceiteta kaa núka. ⁴ Tē jume suamsi emo nüyeme, aceiteta boteampo núka, bem lámparammaki. ⁵ Juka jubemta kaa láuti yepsako, símetakam kótchok, yetem ámeu yúmako. ⁶ Huanäi éntok tukaa násuk huéy kusisi chayhuame jíkkaiktuk: “¡Ábo huéiye, jü jubiseme! ¡Yehuem sájaka ä mabeta!” ⁷ Huanäi síme jume jámut bebemem, jotekam bem lámparam tütek. ⁸ Huanäi jume kaa suamsi emo nüyeme, jume suamsi emo nüyemneu ínel jiaahua: “Aceitetem itom mákka; bueítuk jume itom lámparam tutuke.” ⁹ Te jume suamsi emo nüyeme am yómmiak, ínel jíaka: “Kaa itou ä bínakë béchibo, entok enchimneu junne, ámanem kaate, jume aceiteta nenenkammehui. Huanärem ä jínnu, enchim béchibo.” ¹⁰ Tē bempörim bát aceiteta áman jínnyo, jü jubeme yepsak. Huanäi jume yúmalasi emo jípuremente, áamaki jum pajko bóodau kímmuk. Huanäi jü puerta páttiahuak. ¹¹ Tē chúkula kéchim áma yájjak, jume huate jámut bebemem, ínel jíaka: “¡Señor, señor! ¡Puertatē itom étaoria!” ¹² Tē áapo am yómmiaka ínel jiaahua: “Lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, kane enchim täya.”

¹³ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—Katem koptel-la, bueítuk katem júneiä jita táapo entok ják ániata huépo, ínapo jü Yoremta Üusi yebijnake.

Talento tómita ejemplo

¹⁴ Bueítuk jü Diosta téhuekapo réy nésauri, yoremta mékka bíchaa sikamta bënna. Tē kee símekä ä tekipanualerom núnuka, ä tómihua bem mámpo tójjak.

¹⁵ Huanäi huépülak mamni talentom mákkak, senuk éntok guoy talentom, senuk éntok huépul talentota, ínëli hueepulam bem áma yumäpo ámani. Huanäi mékka bíchaa siika. ¹⁶ Huanäi jü mamni talentom mákhuakame, ámey tekipanuaaka júchi mamni talentom koobak. ¹⁷ Ínëli

kétchi jü guoy talentom mabetakame, júchi guoy talentom ámey koobak. ¹⁸ Të jü huépul talentota mabetakame, sika jíbuejeka ä teko tómi éssok, ä máakari.

¹⁹ 'Chúkula yún tiempota simsuko, jü tekipanualerom teko yepsak. Huanäi am núnuka am nátemajek, juka tómita bem mabetakáu bétana. ²⁰ Huanäi jü mamni talentom mabetakame áma yepsak, júchi mamni talentom huériaka, ínel jíaka: "In Señor, mamni talentomë nee mákkak; ímírim óorek; júchine mamni talentom áme béppa koobak." ²¹ Huanäi ä Señorhua ínel áu jiaahua: "Türi, empo tü tekipanualero ára emót eetu kaa jaikik mabetaka junne tüise tekipanuak. Én éntokne chë juebenak béppa enchi yéchanake. Señorta al-lerihuäpë kibake." ²² Huanäi jü guoy talentom mabetakame két áma yepsak, ínel jíaka: "In Señor, guoy talentomë nee mákkak; ímírim óorek; júchine guoy talentom áme béppa koobak." ²³ Huanäi ä Señorhua ínel áu jiaahua: "Türi, empo tü tekipanualero ára emót eetu; kaa jaikik mabetaka junne tüise tekipanuak. Én éntokne chë juebenak béppa enchi yéchanake. Em Señorta al-lerihuäpë kibake." ²⁴ Të hua huépul talentota mabetakame két áma yepsak, ínel jíaka: "In Señor, enchine täya, nésauta béttek em jípürëhui, entok kaa em echakäpo júne enchi jíjichupähui, entok kaita báchiata em guötíakäpo em jita náu totojáhui. ²⁵ Huäri béchibone májhueka, sika buíapo ä éssok, juka em tómmi. Ímíre ä jípüre, juka em áttia." ²⁶ Ä Señorhua ä yómmiaka ínel áu jiaahua: "¡Empo tekipanualero kaa türi entok obëra! Tüise júneyay kaa ín echakäpo ín jíjichupähui, entok kaita báchiata ín guötíakäpo ín jita náu totojáhui. ²⁷ Júntuksan empo juka ín tómmi, jume bankerommeu ä réutebo éiyey. Huanäi ínapo yepsakátek, juka ín tómi mabet éiyey, entok ä kobarimaki." ²⁸ Huanäi ínel jiaahua: "Juka talentotem ä úuhua. Huanärem juka guojmamni talentom jípüremta ä mákka. ²⁹ Bueítuk jü jita jípüreme, huatek mákna, chë yún ä jípünakë béchibo; të jü kaita jípüreme, jü ilikkik ä jípürëu junne ä úuhuatunake. ³⁰ Íri tekipanualero kaita béchibo türík, pákunem kaa machikun yehuä jímma. Huämírim támim kuchichiti jiautuaka buannake."

Naciónim yäura bíttuanähui

³¹ 'Júnakoy ínapo jü Yoremta Üusi símek béppa ujyoriku huéekane yepsayo, entok síme jume santo ángelesim ínomaki, huanäi jum áma jojohuäpo símek béppa ujyorikune yejtenake. ³² Huämíri jume síme naciónim áu náu tóijna. Huanäi hueepulam huatem násuk náikimtenake, juka kabyerota kabaram chivam násuk am náikimte bénasi. ³³ Huanäi jume kabaram ä bátatana jäbuanake; jume chivam éntok ä míkötana. ³⁴ Huanäi jü réy ínel ámeu jiaunake, jume ä bátatana jäbuekammehui: "¡Binem kaate,

emëe ín Átchay bétana al-leehuäpo yeu púarim! Akem ä mabeta, juka réytamak enchim béchibo náikiata ne-saunakëhui, juka ániata jünaktehuak naateka. ³⁵ Bueítuk nee tébäurey, nechem jibuä miikak; nee bää jü péay, nechem bääm miikak; ín jóau mékka nee hueramay, enchim jóapem nee mabetak; ³⁶ kaa nee sánkoko, nechem sánkotuak; nee kökorey, ínohuem nóiteka nee bitchak; cárcelpo nee kátek, ínohuem nóitek." ³⁷ Huanäi jume lútula jíápsakame ä yómmiakam ínel jiaunake: "Señor, ¿jauhueysute tébäuremta bíchaka enchi jibuātuak, entok enchi bää jü péayte enchi bääm miikak? ³⁸ Entok, ¿jauhueysute em jóau mékka enchi hueramay, itom jóapo enchi mabetak, entok kaa enchi sánkokte enchi sánkotuak? ³⁹ Entok, ¿enchi kökorey entok cárcelpo enchi kátekte emou nóitek?" ⁴⁰ Huanäi jü réy am yómmiaka, ínel ámeu jiaunake: "Lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, ímëi ínomak rejteme chë bétuk emo nüyeme enchim ámeu yáakähuem, ínohuem ä yáuhuak."

⁴¹ 'Huanäi jume míkötana anemmeu ínel jiaunake: "Sékäna bichem kaate, eme kaa türíkon bíchaa náikiarim, táijta kaa tutukëu bíchaa; íri jü diablota béchibo chúpari, entok ä ángelesim béchibo. ⁴² Bueítuk nee tébäurey, katem nee jibuātuak; nee bäi mukey, katem nee bääm miikak; ⁴³ kaa ín jóa bëmu nee hueramay, enchim jóapem kaa nee mabetak; kaa nee súpek, katem nee sánkotuak; nee kökorey, entok cárcelpo nee kátek, katem ínou nóitek." ⁴⁴ Huanäi bempo két ä yómmiaka ínel áu jiaunake: "Señor, ¿jauhueysute tébäuremta enchi bitchak, bää jü péamta, entok kaa em jóa bëmu enchi hueramay, kaa enchi sánkoko, enchi kökoreyo, entok cárcelpo enchi kátek, katte enchi aniak?" ⁴⁵ Huanäi am yómmiaka ínel ámeu jiaunake: "Lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, ímëri kaitapo bít-huammeu kaa enchim ámeu yáakäu, ínou júnem kaa ä yáuhuak." ⁴⁶ Ímëri jíbapo béchibo bétte nokta ámet chúpëhuim kannake; jume Diosta béchibo lútula jíápsakame éntok, jíbapo béchibo jíapsihuähui yáijnake."

Jü náu nokhuakame Jesústa buíj béchibo

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

26 Jesús símeta íkai noksuka, ä discípulommeu ínel jiaahua:

²—Jüniäem guoy taahuarim jíba bëyëhui, pajko pajkuata yáaná béchibo. Huanäi ínapo jü Yoremta Üusi huatem mámpo tóijna, kúrusit ín poponnä béchibo.

³ Huanäi jume tiöpopo chë nésahueme, entok jume escribam, entok jume pueblopo chë yö yáarim, Caifásta tebat jóapom emo náu tójjak, íri jume sacerdotemmeu kobanarotukay. ⁴ Náhuim yájaka nokta náu tütek, Jesústa bätäupo buíseka, ä më béchibo. ⁵ Tem ínel jiaahuay:

—Kaa pajko táapo, bueituk juka genteta kaa buére éaka emo am tóboktianaké béchibo.

Musäla juba Jesústat huáttiahuk Betaniapo

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Pueblo Betaniapo Jesústa aneyo, Simmom Leproso ti téttehuahamta jóapo, ⁷ jámut yepsak, botea alabastroso perfumeta tüisi béj-remta áma huériaka. Huanäi Jesústa mesau ä káteko kóbat áachä töak. ⁸ Ä discípulom íkái bíchakam oomtek, ínel jíaka:

—¿Jatchiakasu íri kía guóttiahua? ⁹ Bueituk íri ára nénki-tuy, yún tómpo; huanäi jume póobem áy ania éehuay.

¹⁰ Jesús ä jüneriaka, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasem íkái jámutta muksi bitcha? Bueituk jü ínou ä yáakäu, tuhuata johuäpo türi. ¹¹ Bueituk jume póobem jibem enchimmak jípunake; nee éntok ée. ¹² Bueituk íkái musäla jubak ín takaa béppa töak, huéchiapo ä tahuatuaka nee máaná béchibo. ¹³ Lútüriapone ínel enchimneu jiaahua, jákun tájti íkái evangeliota nokhuäpo, síme ániachi két nokna, íkái jámutta yáakähui, áapöríkúu huáatinä béchibo.

Judas Jesústa buíj báareme mámpo tóij rókaka nookak

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Huanäi huépülaka doocemmak náikiari, Judas Iscariote ti téhuaaka, jume tiöpopo chë yö yáarimneu siika.

¹⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jítasem nee máknake, Jesústa enchim mámpo nee ä tójako?

Huanäi bempo treinta tómi tósalita ä mák rókkak.

¹⁶ Huanäi naateka ä jariay, jáchin bem mámpo ä tóijnakéhui.

Yörisi machik kúptey jibuähuaamta Jesús ä yáuhuk

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Senu taahuata huéy, jume páanim kaa levaduuraka buähuaaka pajkohuay, ä discípulom áu yájaka ínel áu jiaahua:

—Juka pajkua jibuähuaamta yáa béchibo, ¿jákusë itom ä yáa ía?

¹⁸ Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Ámanem kaate buere jóará Jerusalénihui, ímirem yoremta áma téunake. Huanärem ínel áu jiaunake: “Jü Maestro ínel jiaahua: Jü tiempo ino bétana béja yúmase; em jóapo nee pajkuata kúptey jibuähuaamta ín discípulommak buä báare.”

¹⁹ Huanäi jume discípulom Jesústa nésahuekä páman ä yáuhuk. Inélim pajkuata buä béchibo simeta huéchiapo tójjak.

²⁰ Tukariu yúmak, mesau yejtek, jume doocemmaki. ²¹ Am jibuä násuk ínel ámeu jiaahua:

—Lútüriapone ínel enchimneu jiaahua, huépülaka enchim násuk nee yeu buíseka, huatem mámpo nee tóijnake.

²² Huanärim tüisi sirokaka, hueuhuépülaka ínel áu jiauhuay táytek:

—Señor, ¿jachune ínapo ájária jáni?

²³ Huanäi Jesús am yómmiaka ínel jiaahua:

—Huä puraatopo mámam sutéame ínomaki, íri nee yeu buíseka huatem mámpo nee tóijnake. ²⁴ Të lútüriapo ínapo jü Yoremta Üusi ino bétana ä jiojteri páman huéeka inot chúppe. Të ínapo jü Yoremta Üusi nee yeu buísekamta béchibo, ¿Tüisi jiokot maachi! Íri outa béchibo chë türi éiyey, kaa yeu yóremtukáteko.

²⁵ Huanäi Judas yä buíseka huatem mámpo ä tóijnakeme ä yómmiaka, ínel jiaahua:

—Maestro, ¿jachune ínapo ájária?

Huanäi Jesús ä yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Em nokäpë empo emo ájariä tíiya.

²⁶ Inéli am jibuäysu, Jesús páanim nüka, Diosta baysahueka am rébektiak. Huanäi ä discípulom am mákkak, ínel jíaka:

—Akem am nüka am buäye; íri ín takaahua.

²⁷ Juka copata nüka, Diostau baysausuka bempörim ä mákkak, ínel jíaka:

—Akem ä jëye simetaka. ²⁸ Bueituk íri ín ójbok, nokta yéchaka Diostamak bemelasi emo tütehuäpo. Íri ójbo juebenam béchibo guótek, bem kaa tü yáarim jiokorinä béchibo. ²⁹ Inenne két enchimneu jiaahua, én naatekane kaa éntok ä jínake, íkái páras taka báhuata; ál-la júnak táapone júchi bemelasi enchimmak ä jínake, ín Átchay réy-taka ä nésahuepo.

Peero Jesústa kaa áu ä täya tíanake

(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

³⁰ Huanärim himnom buiksuka yeu sájjak, káhui Oliivou bíchaa. ³¹ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Emëe simetakem í tukaarit inot ehuaamtem tárunake; bueituk inéli jiojteri: “Kabyero kökosi yáana; huanäi jume kabaram chíbejtínake.” ³² Të chúkula kókkolam násuk jíabitek, enchimpatne huéenake, Galiléa buiaräu bíchaa.

³³ Peero ä yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Eläposum simetaka juka bem emót éäu tójja, të ínapone kaibu enchi tóijnake.

³⁴ Jesús ínel áu jiaahua:

—Lútüriapone ínel emou jiaahua, í tukaarichi, totoröra-ta kee kusey, baisë kaa nee emo täya tíanake.

³⁵ Peero ínel áu jiaahua:

—Eläposune émomak muuke, tëne kaibu enchi tóijnake. Huanäi jume huate discípulom két ánëli jiaahuak.

Jesús Getsemanípo oraciónta yáuhuak

(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)

³⁶ Huanäi Jesús bempörimmak Getsemaní tí tehuakäu yepsak. Huanäi ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Ímirem chúbala joye, áman oraciónta ín yäu tájti.

³⁷ Perota entok jume guoy Zebedeota üusim nüka, jíap-sipo kökosi éaka sirok táytek. ³⁸ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—In jíapsi tüisi siroka ín mukëu tájti. Ímirem taahua, éntokem ínomak éaka kaa kótche.

³⁹ Chë huam jëla sika tónommia kíkteka buíau tájti müla kóm chätuka, Diostau buanaka ínel jiaahuay:

—In Átchay, juka béttesi jiokot machik inou huéenakemta ára nee úuhuátek, nechë ä úuhua; të kaa ín éäpo ámantunake, ál-la em éä pámani.

⁴⁰ Sep läuti ä discípulommeu yepsaka, kócheme téuhuak. Huanäi Perotau ínel jiaahua:

—¿Jachem senu horapo júne kara ínomak taahuak, kaa kócheka? ⁴¹ Katem kótche, éntokem oraciónta johua; bueítuk kaa türikum bíchaa kaa enchim jiopnakë béchibo. Jü espíritu jíba óusi éehuamta jípure, të jü takahua kaa áma yuuma.

⁴² Júchi áman sika, guosa huëpo Diostau buanaka, ínel jiaahua:

—In Átchay, íkái jiokot éehuamta inou huéenakemta útti-atunakey, éläpo em éäpo ámantunake.

⁴³ Júchi ámeu yepsaka kócheme téuhuak, bueítuk bem pusím yetem kaa yüey. ⁴⁴ Am tójaka júchi siika. Huanäi bájikun huëpo Diostau buanak, jíba ä nokäu nokaka.

⁴⁵ Huanäi ä discípulommeu yepsaka ínel ámeu jiaahua:

—Kóchéem, éntokem jimyoore. Jü hora béja yuumak; ínapo jü Yoremta Üusi kaa tü yóremem mámpo tóijnä.

⁴⁶ ¡Jáptëem! ¡Jántebu! Akem ä bitcha: itou jëla huéiye, jü nee buíjtebonakeme.

Jesús pereesotehuak

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ketune Jesússta nokay, Judas áma yepsak, jü doocemmak náikiatukaíhui. Entok huate juebénaka áamak kaatey, kúkutaka entok ejpararaka, tiöpopo chë nésahueme entok jume pueblopo yö yáarim bétana. ⁴⁸ Jü bem mámpo ä tóijseka huéeme sényata am máklatukay, ínel jíaka:

—Huä ín besiiitonakëhui, jüri ájaria; akem ä jaatia.

⁴⁹ Huanäi sep Jesússta rúktek, ínel jíaka:

—¡Kétchë al-leiya, Maestro!

Huanäi ä besiiitok. ⁵⁰ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—In amigo, ¿jítasë äbo nüsek?

Huanärim Jesússta jaatiaka, ä pereesotek.

⁵¹ Të senu Jesússtamak aneíhui, mámam rútuaktiaka, ejparam yeu huíkkek. Huanäi juka tiöpopo tékiakamta tekipanualerota náka chúkta béebak. ⁵² Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Em ejparamë éeria; bueítuk simetaka ejparammey nássuame, ejparameyim mëna. ⁵³ ¿Jachë én oraciónta kara nee yáa téiyey, ín Áchaybeu nokaka, huanäi áapo ángelesim dooce batallónim béppa inou bíttua eiyey? ⁵⁴ Huanäi, ¿jáchisu áu chúpa eiyey, jü noki jiojteri? Ínëli ínohuä huéenakeu úttia, tä jiäpo.

⁵⁵ Huämi horapo Jesús ínel ámeu jiaahua, jume gentem-mehui:

—¿Ekbualerota jariamta bénasem yeu sákala nee jaatia báreka, kúkutaka entok ejpararaka? Enchimne majtiaka chíkti táapo tiöpopo enchimmak yeyesay, të katem nee jaatiak. ⁵⁶ Síme íri ínëli yeu siika, jume profetam jiojtekaü áhuä chúpanakë béchibo.

Huanäi ä discípulom simetaka ä tö sájaka tennek.

Jesús buére yäurata bíchäpo jípuhuay

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Jume Jesússta buísekame sacerdotemmeu kobanaro Caifástahuim ä núk sájjak. Simetakam ámani aaney, jume escriibam entok jume pueblopo yö yáarim. ⁵⁸ Peero mékkariat Jesússta sáu huéiyey, jü sacerdotemmeu kobanaro káriu kimuhuäu tájti. Huämi áman kibakeka, jume tiöpota suayame násuk yejtek, juka jáchín ä chúpnakeu bítbáreka.

⁵⁹ Huanäi jume tiöpopo chë nésahueme entok jume yö yáarim, jume tiöpo buére yäurammaki, ímëri jábeta kaa lútüriata jípureka Jesússta nátuanakemtam jariay, ínëli át nésahueka ä mënä béchibo. ⁶⁰ Tem kaita át téuhuak. Ä junëlituk junne juebénakam Jesússta béj-reka kaa lútüriata nookay. Të chúkula guoyikam áma yájjak, Jesússta béj-reka kaa lútüriata nokaka, ⁶¹ ínel jíaka:

—Íri ínel jiaahuak: “Arane íkái Diosta tiöpo tátabe, entokne bájj táapo ára ä tóboktia.”

⁶² Huanäi jü sacerdotemmeu kobanaro kíkteka ínel áu jiaahua:

—¿Jachë jáchin júne kaa am yómmia? ¿Jítasum ímëi emót nooka?

⁶³ Jesús éntok kaa jíaley. Huanäi jü sacerdotemmeu kobanaro ínel áu jiaahua:

—Dios jíapsamta téhuampo, itomë téjhua: ¿Jachë empo jü Cristo, jü Diosta Üusi?

⁶⁴ Jesús ínel áu jiaahua:

—Émpë ínel jiaahua, entokne két ínel enchimneu jiaahua, én naatekem nee bínnake ín Yoremta Üusitukähui, juka Diosta úttiärapo ä bátam bétana kátekamta, entok téhueka bétana namupo yepsamta.

⁶⁵ Huanäi jü sacerdotemneu kobanaro, ä sánko súpem sútü huíkkék, ínel jíaka:

—Diosta bėj-reka béttek nookak. ¿Jachu testiigom ketune áma bëye? Ímirem eme ä jíkkaja, Diosta bėj-reka béttek ä nokähui. ⁶⁶ ¿Jáchisem ä bitcha emëe?

Huanäi bempo ä yómmiaka ínel jiaahua:

—¿Mukiapo yúmala!

⁶⁷ Huanärim pújbat át chit huáttek, entokim ä chónnay; huete éntok jópemmet ä bébbay, ⁶⁸ ínel jíaka:

—¿Bueítuk empo Cristotukátek itome tejhua! ¿Jábesu enchi bébak?

Peero Jesústa kaa áu täya tíya

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Peero päkutana kátekay tebatpo. Huanäi senu jámut áma nésauta joame áu rúktek, ínel jíaka:

—Empo két áamak aaney, Jesús Galiléapo joometamaki.

⁷⁰ Të áapo símeme bíchäpo kaa áu ä täya tíya, ínel jíaka:

—Kanne jüneiya jita em nokähui.

⁷¹ Áapörík puertau bíchaa yeu ä sik, täbuika ä bitchak.

Huanäi am téjhuak, jume áma aneme:

—Íri két áamak aaney, Jesús Nazarenotamaki.

⁷² Të áapo júchi kaa áu ä täya tíya, yörisi machik bát kéechahuamta nokaka, ínel jíaka:

—Kannä täya, júkai yoremta.

⁷³ Júchi chúkula, jume áma ják aneihui, áman rúktekam ínel jiaahua, jü Perotahui:

—Tua lütüriapo empo két ámemak aani, bueítuk jü em nokäu enchi yeu buísse.

⁷⁴ Huanäi áapo jájaana nok táytek, entok yörisi machik bát kéechahuamta nookak:

—Kannä täya, íkai yoremta.

Huanäi jü totoröra kúkusek. ⁷⁵ Huanäi jü Peero áu huáhuatek, jü Jesústa noki ínel jíamtahui: “Totororata kee kúseyo, baisë kaa nee emo täya tánake.” Huanäi päkun yeu sika, ä jíápsipo chibusi éaka kókosi buaanak.

Jesús Pilatotau yeu tóijhuak

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

27 Kethueytana, síme jume tiöpopo chë nésahueme entok jume pueblopo yö yáarim, náhuim emo tójaka nokta náu tütek, Jesústa mëtebo báreka. ² Huanärim Jesústa sümaka ä núk sájjak; ínëlim Poncio Pilato gobernador-tau ä tójjak.

Judasta mukukähui

³ Huanäi Judas, yö buíseka bem mámpo ä yéchakame, juka bétte nokta át chúpëu bíchaka, áu temajek. Huanäi jume treinta tómi tósalim ámeu nóttiriak, jume tiöpopo chë nésahuemmehui, entok jume yö yáarimmehui, ⁴ ínel jíaka:

—Diosta bíchäpone kaa tüisi ayula. Juka kaita juënak yáalata yeu buíseka enchim mámpo ä tójjak, ä mënä béchïbo.

Të bempo ínel áu jiaahua:

—Ítapote kaita áma júneria; të, jempo ál-la!

⁵ Huanäi tiöpopo juka tómi tósalita guótiaka, yeu sika áu cháyyak.

⁶ Huanäi jume tiöpopo chë nésahueme, akim ä núka, juka tómi tósalita, ínel jíaka:

—Kaibu türinake, tiöpopo tómmak ä kuutia béchïbo, bueítuk ójbo tómmi.

⁷ Chúkula náu ettejosuka, babuta tekipanuumta huaj buía áy jinnuhuak, jume kaa áma joomem áma mäa béchïbo. ⁸ Íari béchïbo én tájti íri huaj buíya, “Ójbo Buíya”, ti téhuak. ⁹ Ínëli áu chúppa, jü profeta Jeremíajta nokakähui, ínel ä jíako: “Huanärim am núka, jume treinta tómi tósalim (juka nákuhamta bėj-ri, israeliitam ä béjhua aahuaka pámani). ¹⁰ Babuta tekipanua huaj buía áy jinnu béchïbo taahuak, Señorta nésauta nee mákakä pámani.”

Pilato Jesústa nátemajek

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Jesús áma huéekay, gobernadortau lúl-la. Huanäi ä nátemajek, ínel jíaka:

—¿Jachu empo jü judíommeu réy?

Huanäi Jesús ä yómmiak:

—Émpë ínel jiaahua.

¹² Jume sacerdotem kobanarom entok jume yöyoturi pueblopo chë nesahueme bétana nátuahuaka junne, entok Jesús kaa jíalek. ¹³ Huanäi Pilato ínel au jiaahua:

—¿Jachë kaa am jíkkaja, juebenak bétana enchi nátuame?

¹⁴ Të Jesús huépul nokta júne kaa ä yómmiak. Íari béchïbo jü gobernador tüisi buére éiyay.

Jesústa mënäu yäura noki át chúpahuak

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Ínëli huémata násuku, pajko táapo costumbreta jípuhuä pámani, jü gobernador pueblota bíchäpo huépul pereesota butbüttiay, jábeta bem huáatiaiñhui. ¹⁶ Júnakoy éntokim pereesota áma jípurey, Barrabás ti téhuaakamta; íri buéresi

jita yáalataka täyahuay. ¹⁷ Ínëli bempörim náu emo tóij-latuk, Pilato ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábetasem nee búttia íaa: Barrabásta, ö Jesústa, Cristo ti téhuaakamta?

¹⁸ Bueituk jüneiyay, kía át kopteka áma yeu ä tóijtukaihui.

¹⁹ Juka Pilatota, jume yäura tribunalim jojoyëpo ä kátek, ä jubiahua nokta áu bíttuak: “Katë áu suuhua, hua símeku lútula huémta joamtahui, bueituk ëni tüisine jantiachisi tenkula, áapörík béchïbo.”

²⁰ Të jume sacerdotem kobanarom entok jume pueblopo yöyoturim, juka gente juebenaratam téjhuak, chë türinake tífaka, Barrabásta búttianä, Jesústa éntok mëtebonähui.

²¹ Jü gobernador am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábetasu jüntukne búttianake, jume guoyim násuku?

Bempo éntok ínel jiaahua:

—Barrabásta.

²² Pilato ínel ámeu jiaahua:

—¿Ítasem jüntuk nee áu yáa ía, jü Jesús Cristo téam-tahui?

Símetakam ínel jiaahuak:

—¿Kúrusichë ä popontebo!

²³ Huanäi jü gobernador ínel ámeu jiaahua:

—¿Íta juënaksu jüntuk yáala?

Të bempo chë júne chaayey, ínel jíaka:

—¿Kúrusichë ä popontebo!

²⁴ Jü Pilato juka yáa báahuamta bát bíchaa huémta bíchaka, entok juka kaa nanabeu éhuamta chë jikau chätuyo, huanäi báam aahuaka áu mám báksiak símem bíchäpo, ínel jíaka:

—Kaitane áma kúlpak, íkai yoremta ójbopo lútula huéeka ä jíápsäpo, bueituk kaitane juënak át téuhua, ä mënä béchïbo. Enchim mámpo taahua.

²⁵ Huanäi síme pueblo áma aneme ä yómmiaka, ínel jiaahuak:

—Éläpo ä ójbohua ito béppatunake, entok itom üusim béppa.

²⁶ Huanäi Barrabásta búttiak. Jesústa éntok bem-muchateboka, bem mámpo ä tójjak, kúrusit ä poponnä béchïbo.

²⁷ Huanäi jume gobernadora sontarom, Jesústam núk sájjak, Pretoriou bíchaa. Huämírim áa chíkola síme jume sontarom emo náu tójjak. ²⁸ Huanarim ä sánkohua ä úuhuaka, síkilik ä sánkotuak. ²⁹ Huanarim huíchata huikö päaka ä coroona yáaka kóbat áachä yétchak, ä mám bátatana éntok baka kútata. Huanarim áu lúl-la tónommia jápteka, ä junneriay, ínel jíaka:

—Yántë jíápsa, judíommeu réy!

³⁰ Entokim át chit huathuattey, juka baka kútata mámpo ä jípurëu nükam, kóbat ä bébbay. ³¹ Chúkula ínëli ä junneri-

asuka, entok kókosi ä yáasuka, jume súde mántom ä úuhuaka, ä sánkohua ä sánkotuak. Huanarim ä núk sájjak, kúrusit ä poponboka.

Jesús kúrusit poponhuaka muukuk

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Huanäi yeu am kateyo, yoremtam nánkek, Cirene jóarau joometa, Simmom ti téhuaakamta. Íkärím úttiapo kúrujta püaktituak, ä huériunakë béchïbo.

³³ Júnëlim kateka áman yájjak, jum Gólgota ti téhuaakähui. Íri “Mukila Kóba Káuhui”, tiau báare. ³⁴ Vínótam Jesústa jítua báarek, síkaramak kütiata; të ä jihueka kaa ä jëkak.

³⁵ Kúrusit ä poponsukam ä sánkobechi nat játeka náchá näikimtek. Íri ínel yeu siika, juka profetata nokakäu áhuä chúpanakë béchïbo: “In súpemim nat näikimtek, entokim ín sánkom nat játek.” ³⁶ Júnëlim huämi ják jotek, ä suayaka.

³⁷ Huanarim ä kóba béppa jiojteta yétchak, jita béchïbo ä mëhuakahui, ínel jíamta: “Íri Jesús jü judíommeu réy.”

³⁸ Huanäi guoy lak-ronim áamak kúrusit poponhuak, huépülaka bátatana, senu éntok míkötana. ³⁹ Jume áma huam kateme, akim ä junneriaka juënasi jíaka kóba huíutey, ⁴⁰ ínel jíaka:

—Empo juka tiöpota ára tátabeme entok báij táapo júchi ára ä yéchame, íempë emo jínëu! Bueituk empo Diosta Üusitukátek, ¿kúrusitche kóm huéiye!

⁴¹ Ínëli kétchi jume sacerdotemueu kobanarom, jume escriibam entok jume pueblopo yöyoturim, akim ä junneriaka ínel jiaahuay:

⁴² —Huatem jínëuk; jáapo éntok kara áu jínëu! Bueituk áapo Israeltau réytukátek, jén kúrusit kón huéenake! Huanäite ä súalnake. ⁴³ Áapo Diostat áu éä tíiya; éläpo áapo ä jínëunake, ä huáatiáteko; bueituk áapo ínel jiaula, “Dios-ta Üusine”.

⁴⁴ Kétchi jume lak-ronim, áamak kúrusit popontukaihui, akim ä junneriaka juënasi ä aahuay.

Jesústa mukukähui

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Lúl-la kátek naateka, kúptey bájjim jiau tájti kaa machisi taahuak, síme ániachi. ⁴⁶ Kuptilamak abe bájjim jiaay, Jesús kusisi cháchayek, ínel jíaka:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —itom nokpo ínel jiau báare: In Dios, ín Dios, ¿jatchiakasë nee ínapola tóij-la?

⁴⁷ Jume huate áma aneka ä jíkkajame, ínëlim jiaahuay:

—Í Elíasta núnnu.

⁴⁸ Huanäi huépülaka áma aneme läuti ejponjata nuka, vinak-repo ä kómoniak. Huanäi baka tebet ä óreka, jikau

áhuä nóitiriak ä jínakë béchïbo. ⁴⁹ Të jume huate ínel jiaahuay:

—Akem ä tójjä. Boobichäem; jamak Elías äbo ä jínëunake jáni.

⁵⁰ Të Jesús júchi huëpo kusisi cháchayeka, ä espírituhua tójaka muukuk. ⁵¹ Huanäi éntok jume velom jum tiöpopo chäkame síutekam guoyisi emo yáhuak; jikat naateka bé-tukun tájtim síutek. Jü buía éntok áu yoyoak; jume buere tétam éntok riutek. ⁵² Jume sepulturam éntok emo étapok, entok Cristota sualhuäpo nau anim takahua kókkolame násukim jotek. ⁵³ Chúkula Jesústa jíabitesuk, ímëri sepul-turapom yeu sájjak. Huanärim buere jóära Jerusaléniu juebenammeu yeu machiak.

⁵⁴ Jü centurión entok jume huate áamak áma Jesústa suayáihui, juka buíata junëli áu yoyoakamta bíchaka, entok símeta jita áma yeu sikamta, tüisim guómtek.

Huanärim ínel jiaahua:

—¡Íri tua yö lütüriapo Diosta Üusitukay!

⁵⁵ Juebena jáamuchim áma aaney, mékka jábueka ä bíchaka. Ímëri Jesústamakim rejtilatukay, Galiléapo naateka ä aniaka. ⁵⁶ Áme násuk aaney jü María Magdalena, María Jacobota áiye entok Joseta, entok jü Zebedeota üusim áiye.

Jesús mäahuak

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ Tukariu yúmako, senu yoreme rikotaka áma yepsak, Arimatea jóärapo jometaka. Íri José ti téhuaakay, entok két Jesús ä discípulokay. ⁵⁸ Íri Pilatotau sika, Jesústa takaahua áu aahuak. Huanäi Pilato nésahuek, Jesústa takaahua ä máknä béchïbo. ⁵⁹ Huanäi José juka Jesústa takaahua nüka, sábanam báksiarimpo ä bitiak. ⁶⁰ Huanäi káu guójöku sepultura bemelapo ä teekak. Íkai sepulturata José áapo áa béchïbo ä yáalatukay. Huanäi tétata buëuruk röaktiaka áman kíkkimuhuäpo ä öorek. Huanäi siika. ⁶¹ Entokim két áma aaney, María Magdalena entok hua senu María; sepulturata pújbapom jokay.

Jesústa sepultura sontarom ä suayay

⁶² Júchi yokoriapo jimyore táapo, jume tiöpopo chë nésahueme entok jume pariserom emom náu tójjak, Pilatotä bíchäpo, ⁶³ ínel jíaka:

—Yöturi, áute huáate, hua yore baitátäusukame ketune jíápsaka ínel jiaahuak: “Báij taahuarim simsukne jíabite-nake.” ⁶⁴ Íari béchïbo amanë am bíttua, jume sepulturata suayanakeme báij taahuarim simsuu tájti. Jáchinay junne jume áamak rejteihui tukaapom áman sájaka ä ékbuanake. Huanärim jü gentetau ínel jiaunake: “Kókkolam násuk

jíabitek.” Ä ínelituk, jü chúkula bem öbiakäu chë obiachinake, jü bát bem öbiari béppa.

⁶⁵ Huanäi Pilato ínel ámeu jiaahua:

—Júmürem am jípure, jume sontarom. Ámanem sájaka enchim jüneä páman ä suayatebo.

⁶⁶ Huanärim áman sájaka tüisi ä páttiak, juka sepultura-ta, yäura seyoy ä seyotuaka, juka téta puertata; entokim sontarom áma tö sájjak.

Jesús kókkolam násuk jíabitek

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

28 Jimyore taahuata simsuko, entok jume guoy búsan taahuarim naatëpo, matchümakim áman sájjak, jum Jesústa maahuakäipo ä bit báreka, María Magdalena entok jü senu María. ² Huanäi jü buía tüisi áu yoyoak, bueituk jü Señor Diosta ángel, téhueka bétana kóm yepsaka, juka tétata sékána ä bíaktiaka, áa béppa yejtek. ³ Ä bíthuäpo yúku béroktiriata bénasi bélojkosi machiakay. Jü ä sánkohua éntok sápa tósalim bénaakay. ⁴ Jume sontarom ä bíchaka májhueka emo yoohuay, entokim kókkolam bénasi taahuak. ⁵ Të jü ángel am yómmiaka ínel ámeu jiaahua, jume jáamuchimemhui:

—Katem májhue emëe, bueituk ínapone jüneiya, Jesústa enchim jariähui, juka kúrsit poponhuakamta. ⁶ Kaa ím aane; kókkolam násuk jíabitek, ä jíakä bénasi. Binen kateka ä bitcha, juka Señorta mäahuakäipo. ⁷ Läutem áman sájaka ä discípulom téjhua: “Kókkolam násuk jíabitek, entok Áapo enchimpat huéenate Galiléau buiaräu bíchaa. Huämürem ä bínnake.” Íkáine enchim téjhua.

⁸ Huanärim bempo yeu sájjak, jum ä mäahuakäipo, májhueka entok tüisi al-leaka. Tennekam bemela nokta Jesústa discípulom téjhua báarey, entok íneli íkai nokta huériaka am kateisu ä discípulom téjhua báreka, ⁹ Jesús am nankiseka ámeu yeu siika, ínel jíaka:

—¡Yántem jíápsa!

Huanäi bempo áu rúkteka guókpö ä íbaktiaka, ä yörek.

¹⁰ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¡Katem májhue! Ámanem sájaka jume ínomak huéerim nok bemelata am mákka, bueituk Galiléau am kannakë béchïbo. Ámanürim nee bínnake.

Sontarom juka bem bíchakäu nookak

¹¹ Ímëi jáamuchim ketune boojoäisu, jume sontarom buere jóärau bíchaa sájaka, am téjhuak, jume sacerdotem-meu kobanaro, jáchin símeta yeu sikähui. ¹² Huanärim emo náu tójjak, jume pueblopo yöiyoturim. Ímëri nokta náu tüteka, jume sontarom yún tómita mákkak, ¹³ ínel jíaka:

—Inëlem jiaunake emëe: “Ä discípulom tukaapo itom kóchey äbom yájaka ä ékbuaak.” ¹⁴ Të juka gobernadorta íkai

jíkkajako, ítapote áamak ettejonake, tüisi ä éenakë béchïbo; entok kaita enchimneu huéenakë béchïbo, ítapote enchim anianake.

¹⁵ Huanäi bempo juka tómita nüka ä yáhuak, bem téjhuahuakä pámani. Íri noki täyahuak judíom násuku, jú-nakoy naateka én tájti.

Jesús ä majtiähuim tékilta mákkak

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Të jume once discípulom, Galiléa buiaräu bícham sájjak. Ímï júya káupo Jesús ámanam núnulatukay. ¹⁷ Ä

bíchakam ä yorek; të huate katim ä ajäria teiyey. ¹⁸ Jesús ámeu ruktek, huanäi nokaka ínel ámeu jiaahua:

—Sime úttiätane mák-ri, áman téhuekapo entok ímï buíapo. ¹⁹ Íäri béchïbo, sime ániachem kaate, naciónimme-hui, jume gentem ín discípulomtu íaaka. Huanärem am majtiasuka am batöa, Dios Áchayta téhuampo, entok Dios-ta Üusi téhuampo, entok Dios Espíritu Santota téhuampo. ²⁰ Emem am majtianake, juka enchimmet ín nésahuekähui, bempörim ä boojorianakë béchïbo. Ínapo éntok nee enchimmak aane, chíkti táapo, ániata lütëu tájti. Júnentunake.

San Marcos

Juan Bautistata nooki

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

1 Jü tü nooki Jesucristo Diosta Üusi bétana nokhuakame ínëli naatek.

²Jü profeta Isafasta jiojterita ínëli jiäpo:

Ínapone émpat áman ä bíttua, juka ín noki huéiamta, huaka böota em huéenake páman ä tütenakë béchïbo.

³Ánia see päriapo chayemta jáhui ínëli jiaahua:

“Señorta böotem tüte;

éntokem jume ili böom rúttukia.”

⁴Bueítuk, Juan, yepsaka ánia buéeka päriapo batöay, entok jíapsi kúakteka emo batöhuamta bétana ámeu nookay, bem Dios bejrimmet bem jiokorinä béchïbo. ⁵Huanäi síme Judea buiärapo bétana entok buere joära Jerusalémpo jóakame áu yeu sájaka batöhuak jum Jordán bathuepo, bem Dios bejrim yeu buíseka.

⁶Jü Juan éntok, camello bóata sánkoka huéiyey, entok huaka beata huikosaka. Jü ä buäyey éntok mumu sítörim entok jume buere guöchim. ⁷Huanäi huame géntemmeu nookay, ínëli jíaka:

—Chúkula senu chë ino béppa útteakame yebisisë. Katchane júne áu rúkteka, kóm chätuka júne, ä bocha huíkyam búttiapo yúmala. ⁸Lútulay ínapo báammea enchim batöla; të Áapo Diosta Espíritu Santoy enchim batönake.

Jesústa batöhuakähui

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹Huámechï taahuarimmet Jesús Nazaret Galiléa bétana áma yepsak. Huanäi Juan ä batöak jum Jordán bathuepo.

¹⁰Sep éntok jum báapo yeu huéeka, juka téhuekata au étapomta bitchak, entok juka Espíritu Santota guókouta bénnak at kóm huémta. ¹¹Huanäi jáhui téhueka bétana kóm yuumak, ínëli jíaka:

—Empë ín Üusi huä tua ín nákehui; émot ayka jü ín al-leähui.

Jesústa jioptua báahuähui

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹²Sep éntok Diosta Espíritu Santo ä núk siika huam ánia see päriau bíchaa. ¹³Huämi aaneq cuarenta taahuarimpo. Jü Satanás éntok huämi au yepsak ä jioptua báreka. Entok huämi animaalim kara búktume násuk aaney. Diosta án-gelesim éntok ä aniy.

Galiléapo Jesús ä tékia naatek

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴Juanta pereesotuk, Jesús Galiléau yepsaka juka evangelio Diosta bétana huemta ámeu nookak, ¹⁵ínëli ámeu jíaka: —Béja taahuari yúmala; Dios reyta néshahue äbo yúmase. Emóem jíapsi kúaktiaka evangeliota súale.

Jesús naiki kuchuleom núnnuk

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶Huanäi Galiléa bahue mayoat huéesimeka, Símonta téhuak entok Andrésta ä sailahua jítë jímname; bueítukim kuchuleromtukay. ¹⁷Huanäi Jesús ínëli ámeu jiaahua: —Ino sáukem kaate. Ínapone enchim kuchulero maj-tianake, yoremem evangeliou enchim núnnunakë béchïbo.

¹⁸Huanärim sep bem jítërim tójaka, áa sáu sájjak.

¹⁹Huanäi huam jëla sika juka Jacobota bitchak, entok Juanta ä sailahua, Zebedeota úusim. Bempo ket bem canoapo aneka jítërim chäbuay. ²⁰Huanäi am núnnuk. Bempo éntok bem áтчay Zebedeota canoapo tekipan-ualerommeu të sájaka, Jessústa sáu sájjak.

Yoreme chïcha machi espírituta jípurey

(Lc. 4:31-37)

²¹Huanärim pueblo Capernaumpo yájjak. Huanäi Jesús jum sinagogapo jimyore táapo kibakeka, am majtiay. ²²Jü gente éntok ä yörihuäpo buere éaka taahuak, jü bem majti-ahuäubechi, bueítuk jábe tua útteakamta bénasi am majti-ay, kaa huame judíom ley am mamajtiame bénasi. ²³Senu yoreme sinagogapo aaney, chïcha machi espírituta jípureka chay nokaka. Huanäi ínëli jiaahua kusisi chayeka:

²⁴ —Jesús Nazareno, ¿jítasë itomak jüneria? ¿Kíalë kaitäpo itom yáa báreka yebij-la? Júnearne em jábétukähui. Empo tua jü Diosta yeu púari.

²⁵ Huanäi Jesús kutti át nónookak, ínel jíaka:
—Katë jíaleka át yeu huéiye.

²⁶ Huanäi jü lemoonio náasä tápsuka entok tüisi chayeka yeu siika. ²⁷ Huanärim sime guómteka, át emo nátemajey:
—¿Jítasa íri? ¿Jítasa i bemela yore majtiahuame? ¿Tua útteak! Maasu jume lemooniom sáuhue, bempo éntok ä nok jíkkaja.

²⁸ Huanäi sime Galiléa buiära chíkola jíkkaijtuk jü Jesústa yáari.

Jesús Perota asu kökoremta tütek

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Huanäi Jesús Jacobo entok Juántamaki, sinagogapom yeu sájaka, Simmom entok Andrësta jóahuim yájjak.

³⁰ Huämi jóapo éntok jü Símonta asu taijhuécheka bökay. Huanärim ä kökore bétana Jesústa ettejhuariak. ³¹ Jesús éntok áman au rúkteka, mámpä buíseka ä yétchak. Huanäi sep jü taijhuéchiria ä tójjak; huanäi jita am joria táytek.

Jesús juebena kökoreme tütek

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Huanäi huäri taahuarit täata áman huétchuko, sime huame kökoreme áu nau tóijhuak, entok huame lemooniom bem jíápsipo jípureme. ³³ Júnëli sime puéblolo jóakame áman nau rúktek jum puertahui. ³⁴ Jesús éntok juebenam tütek, kökoata jípureme. Juebena lemooniom yeu béebak, entok kaa am noktuak, bueitukim béja júneiyya ä jábétukähui.

Jesús Galiléapo naa siika géntemmeu nokaka

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Yokoriápo kethuey, ketune unna kútkoako, Jesús yejteka yeu siika ánia see päriau bíchaa. Huämi oraciónta yáuhuak. ³⁶ Huanäi jü Simmom, entok huame áamak áma anëihuim, akim ä jariak. ³⁷ Ä téakam ínel áu jiaahua:

—Sime enchi jaria.

³⁸ Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—Jántebu sékána pueblommeu bíchaa, bueitukne ámani ket ámeu noknake; huäri béchibone yebij-la.

³⁹ Huanäi sime Galiléat naa siika ámeu nokaka bem sinagogapom, entok lemooniom yeu béebaka.

Jesús senuk leprata jípuremta tütek

(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Senu yoreme Jesústau yepsak sáhua leprata jípureka. Huanäi tónommia kíkteka jikot ínel áu jiaahua:

—Júnel éätekë ín kökoa ára nee úhua.

⁴¹ Jesús éntok ä nák jiookoleka, ä mámam áu rútktiak. Huanäi át mámteka ínel au jiaahua:

—Jeehui, júnelne éiya; türiäe.

⁴² Júnel ä noksuk jíbba, jü sáhua lepra kökoa kaitatuk; huanäi türiak. ⁴³ Të tüisi ä téjhuasuka ä simtuak, ínel áu jíaka:

⁴⁴ —Katë jábetau jíale. Ámanë huéiye jü tiöpopo nésahuemtahui. Emoë bíttebo, éntoke jita júne áman tójjaja, Moiséjta nésahuekäpo bénasi, em türiakä bétana, entok bempörim júneenakë béchibo.

⁴⁵ Të jü yoreme yeu sika jíba ä nok táytek, huaka áu yáahuakamta. Huanäi simekut júneriatuk hua áu yáahuakame. Jesús béja kara júne machisi áma aaney, jum pueblo. Mékka ániapo jíba an sísimey. Huámärim áu yayajay simekut bétana.

Jesús káraktilata tütek

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

2 Chúkula jaiki taahuarim huéy, Jesús júchi pueblo Capernáumpo yepsak. Huanäi jíkkaijhuak, jóapo anë téaka. ² Huanäi juebena gente áu nau yájjak. Jóata pújapolo júnem kaa békiakay. Áapo éntok Diosta noki ámeu nookay. ³ Huanäi naikika káraktilata nau huériakam Jesústau yájjak. ⁴ Tem genteta juebena béchibo kara Jesústau kiimuy. Huanärim jü kárit jámuka ä anëbeu béppa ä guójoktiak. Huanärim huämi áman áu kömä teekak, huaka káraktilata, áachä böyëumak chíkti. ⁵ Jesús bem Diosta súalëu bíchaka, ínel au jiaahua jü káraktilatahui:

—In úusi, bejë jiokorihuak em Dios bejrimmechi.

⁶ Jume maestrom leyta yore majtíame éntok áma jokay, bem jíápsipo ínel éaka: ⁷ “¿Jatchiakasu íri junëli nooka, Diosta bėj-reka? ¿Jábesu Dios bejrim ára jiookore? Dios jíbba.”

⁸ Jesús éntok ä espíritupo bem jíápsipo éau júneriaka ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakem enchim jíápsipo junëli eiya? ⁹ ¿Jáchisu chë kaa obiachi jü káraktilatau jiau béchibo: “Em kaa tü yáarimmechë jiokorihuak”; o, “Yejteké em at böyëu tóboktiaka naa huéiye”? ¹⁰ Të enchim júneenakë béchibo, juka Yoremta Úusi ímí buíapo úttiata ä jípurëhui, jume Dios bejrim yore ä jiokorinä béchibo.

Huanäi jü káraktilatau ínel jiaahua:

¹¹ —Emoune ínel jiaahua: Yejteké em at böyëu tóboktiaka huéiye em jóau bíchaa.

¹² Huanäi áapo yejteka; entok, juka áachä böyëu nüka, símem bíchäpo yeu siika. Huanäi éntok sime at guómteka Diosta úttilek, ínel jíaka:

—Jauhuey júnete flë bénak kaa bil-la.

Jesús Levíta núnnuk

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Jesús júchi bahue mayuau bíchaa siika. Juebena gente éntok áu náu yájjak. Huanäi am majtiay. ¹⁴ Ama huam huéeka, Leví, Alfeota üusi, bankopo kátekamta bitchak, jum yäura tómita nau totojhuäpo. Huanäi ínel au jiaahua:

—Ino sáukë huéiye.

Huanäi Leví kíkteka áa sáú siika.

¹⁵ Ínëli yeu siika: Jesústa Levíta jóapo jibuäka mesau ä káteko, juebénaka jume impuestom náu totojame entok huate Dios bejrita boojoriame mesahuim Jesústamak jotek, entok ä discípulommaki. Bueitukim juebénaka Jesústamak réjtey. ¹⁶ Huanäi huame maestrom leyta yore majtiame entok jume pariseerom ä bitchak, jume yäura tómita nau toij-lerommak entok Diosta bejri boojori-ammak ä jibuäyo. Júnëlim ámeu jiaahua, ä discípulomme-hui:

—¿Jatchiaka júri ámemak jibuä, jume Dios bejrita boojori-ammaki, entok yäura tómita nau toij-lerommaki?

¹⁷ Jesús éntok am jíkkajaka, ínel ámeu jiaahua:

—Huame kaa kökoreme kaa mérikota huáatia, ál-la huame kökoreme. Kanne huame lútula jíápsame núnuseka ábo yebij-la, ál-la huame Dios bejrita boojoriame.

Jesústam ayuunota bétana nátemaje

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Jume Juanta discípulom éntok jume pariserom ayuunay. Huate gente Jesústau yájaka ínel áu jiaahua:

—¿Jatchiaka jume pariserom discípulom éntok Juanta discípulom ayuunota johua, jume em discípulom éntok, ëe?

¹⁹ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachu jume emo jubiahuau núnuri ayuunanake jáni, juka jubemta ámemak aneyo? Ëe; karam ayuuna, juka jubemta ámemak aneyo. ²⁰ Të taahuarim yúmanake, juka jubekamta am tö simnakëhui; huanäi ál-lam ayuunanake.

²¹ 'Kaabe bemela sánkota sanko muerapo cháchäbua, bueituk jú bemela sanko muerapo chäbuahuak, chëhuasu síutinake. ²² Entok kaabe vino bemelata huaka bea bóosa örampo tóttöa, bueituk jú vino bemela jume bóosa öram síutianake. Huanäi éntok guötínake; jume bóosam éntok nasóntunake. Kíalíku jú vino bemela huaka bea bemelampo tóttöhua.

Jimyore táapo discípulom tirijko bújam jiusakay

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Júnaksu jimyore táapo Jesústa et páman huey, jume ä discípulom áamak kateka jume tirijko bújamim jiusakay.

²⁴ Huanäi jume pariserom ínel au jiaahua:

—¿Jatchiaka em discípulom jimyore táapo íkai johua, kaa jo mátkchik?

²⁵ Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—¿Jáchem jauhuey júne kaa ä bit-la, juka jiojteta Davita yáakäu bétana, jiokot éaka, tébäureka, áapo éntok jume áamak aneihuim? ²⁶ Abiatarta sacerdoote tékilpo chë ä nésahueyo, David huam Diosta jóapo kibakek. Huanäi huame páanim Diostau bíchaa näikiarim buäka, huame áamak kateme kétchi. Huámëi páanim jume sacerdoote tékilta joame jfbam ára am buäyey, kaa kia jábe junne.

²⁷ Jesús két ínel ámeu jiaahua:

—Jü jimyore taahuari yoremta béchibo yári; të kaa jú yoreme jimyore taahuata béchibo. ²⁸ Íari béchibo ínapo, jú Yoremta Üusi jimyore taahuata béppane yótaka nésahue.

Yoreme huakiam mámakame

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

3 Júchi éntok Jesús sinagogapo jume judíom nau yaya-jäpo kibakek. Huämi éntok yoreme aaney, huépülam huakiam mámaka. ² Huate éntok Jesústachim suaka ä bitchay, ä nátua báreka, jimyore táapo huaka kökoremta ä tüte máchileka. ³ Huanäi jú yoreme huakiam mámakamtau Jesús ínel áu jiaahua:

—Yejteké ími násuk kikte.

⁴ Huanäi jume géntem temajek, ínel jíaka:

—¿Türi jáni jimyore táapo tühuata yáa béchibo, o kaa tühuata yáa béchibo? ¿Türi jáni senu jíapsita jínëu béchibo, o jábeta ä úhuä béchibo?

Të bempo kaa jíaleka taahuak. ⁵ Jesús éntok omteka entok sirokaka áme bëkatana reemtek, námakak bem jíápsakä béchibo. Huanäi hua yoremtau ínel jiaahua:

—Jume em mámamë rútktia.

Ä rútktiak éntokim türika taahuak. ⁶ Huanäi jume pariserom yeu sájaka, noktam nau tütek Herodianommaki, Jesústa mëbáreka.

Juebena gente bahue mayuat aneme

⁷ Huanäi Jesús bahuéu bíchaa siika, ä discípulommaki. Gente éntok Galiléa buiära bétana tüisi juebénaka áman au yájjak; álë bënasi Judea buiära bétana, ⁸ Jerusalén, Idumea buiära, Jordán huáyatana bétana, Tiro entok Sidónpo pueblompo chíkola jóakame. Júnëli tüisi juebénaka au nau yájjak, nokta jíkkajaka buéresi jita ä joäu bétana.

⁹ Huanäi Jesús jume ä discípulom téjhuak, juka canoata huéchiapo am jípu sáhueka, áma yejte báreka, juka genteta kaa ä pittianakë béchibo. ¹⁰ Bueituk Áapo juebenam kóko-reme tütelatukay. Júkärím jünériaka, huame kókoata jípureme áa béppa emo tábbey, at mámte báreka. ¹¹ Jume espíritu chíchá mamachim ä bíchakam tónommey áu jap-japtey. Huanärim chayeka ínel jiaahuay:

—¡Émpë jü Diosta Üusi!

¹² Áapo éntok kutti ámeu nookak, kaa au yeu machiria nésahueka.

Huame dóoce apóstolim yeu púari

(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Huanäi káhuit jámuka, huame ä huáatiähuim núnnuk; bempo éntok au yájjak. ¹⁴ Huanäi ímëi dóocem au yá-jakame tékiata am mákkak, ámak am annakë béchibo, entok náasam bíttua báreka, huame gentemueu am béchibo, ¹⁵ entok áapörík bétana yäura útteata am makkak, huaka kókoata am tütenakë béchibo, entok lemooniom yeu am bébnakë béchibo: ¹⁶ Ímërim jume yeu púarim: jü Simmom, Peero ti ä téhuaatuakähui, ¹⁷ entok jü Jacobo entok Juan ä sailahua, Zebedeota üusim, Boanergem ä téhuaatuakähui, yúku jímmaata jáhui uusim tiau báare, ¹⁸ entok Andrés, entok Felipe, entok Bartolomé, Mateo, Toomas, Jacobo Alfeota üusi, Tadeo, Simmom jü cananista, ¹⁹ entok Judas Iscariote, hua ä nénkakame.

Espíritu Santota bėj-reka nokhuame

(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

Chúkula, Jesús ä discípulommak jóau ä yepsak, ²⁰ jü gente júchi au nau yájjak; junëlim kara júne ay jübuäy. ²¹ Huanäi jume áamak huérim ä jíkkajaka au yájjak, yeu ä huéria báreka, bueitukim ä kóba rókotulá tíiyay. ²² Jume escriibam Jerusalén bétana áma yáij-lame: —Beelzebútam ä jiápsipo jípurë tíiyay, entokim Beelzebú lemooniommeu yáutta téhuampo jume lemooniom yeu ä bébä tíiyay. ²³ Jesús éntok am núnuka, ejemplota ámeu yétchak, ínel ámeu jíaka: —¿Jáchisen Satanás juka Satanásta yeu bébnake? ²⁴ Jíta rey yäura júne au náikimtelataka anëtek, iri rey yäura kaibu jíba béchibo yäuratunake. ²⁵ Entok jume jóapo emo bėj-reka emo náikimtelatuk, iri jóuhua kaibu bínhuatunake. ²⁶ Jü Satanás au bėj-reka au tóboktiak, au náikimtenake, entok kaibu bínhuatunake, bueituk jíba luutinake. ²⁷ Kaabe júne jábe yorem útteakamta jóau kibakeka ára jita ä úhua, kaa bát ä sümako; të ä sümakätek ál-la ára jita ä úhua.

²⁸ 'Tua lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, síme jume yoremem Dios bejri yáarimmechim jikoritunake, entok hua nooki Diosta bėj-reka nokhuame; ²⁹ të kia jábe junne Espíritu Santota bėj-reka nokame kaibu jikoritunake, të hua bétte noki at chúpatunake jíbapo béchibo.

³⁰ Ínel jiaahua bueituk bempom espírituta chíchá machik ä jípurë tíiyay.

Jesústa áiye entok ä sailahuam

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Chúkula, jume ä sailahuam entok ä áyehua ámam yájjak. Huanärim päkun tahuaka ä núnotebok, juka Jesús. ³² Huanäi hua gente juebénaka áa chíkola jokame ínel au jiaahua:

—Ímërim päku aane, jü em áiye entok jume em sailam enchi jariaka.

³³ Áapo éntok, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábesu jü ín áiye, entok jume ín sailam?

³⁴ Jume áa chíkola jokame bíchaka éntok ínel jiaahua:

—Ímëi ámëria jü ín áiye, entok jume ín sailam. ³⁵ Bueituk jábe junne Diosta eäu joame, iri ájaria jü ín saila, entok ín huaayi, entok ín áiye.

Et-lerota ejemplo

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

4 Jesús júchi bemelasi am majtia táytej jum bahue mayoachi. Huanäi juebena gente au nau yájjak. Jesús éntok canoapo yejteka bahuéu kibakek. Huämi aaney canoapo, síme gente éntok baa mayoachi. ² Huanäi juebena am majtiay, ejemplom ámeu jójjoaka, huanäi nokaka ínel am majtiay:

³ —Íkarem jíkkaja: Jü et-leero echíseka yeu siika. ⁴ Jú-naksu éntok ä echay, jü huate báchia böo mayoat huáttek. Huanäi jume huikichim au yájaka ä buäka. ⁵ Jü huate éntok téta buíapo huáttek, huam kaa yún buíata ayukäpo. Huanäi läuti síhuek, kaa yün ä buíakä béchibo. ⁶ Täata yeu sik tájjak, entok kaa mékka kómä nahuaka béchibo huaakek. ⁷ Huate éntok júya huíchärata sísihuépo huáttek. Huanäi hua júya báchia síhueka, áapat yótuka ä jíabi mëak, huaka báchia ethuakamta. Huanäi éntok kaa taakak. ⁸ Të jü huate buía türíku huáttekame síhuek, entok yótuka taakak. Huanäi jü senu báchia treinta báchiam nénkak, senu éntok sesentam, senu éntok cientom.

⁹ Entok ket ínel ámeu jiaahua:

—Huä jünee báareme at suaka ä jikkajinake.

Jume ejemplom jita béchibotukähui

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Huanäi, huaka juebena genteta sákasuk Jesústa áapola ä tahuak, jume dóoce entok jume huate áma anëhuim Jesústa temajek, hua et-lerota bétana ä nookakähui, jáchin ä jiau bárëhui. ¹¹ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Eme ä täyatuhua, juka éhuil Diosta reytaka nésahuëhui. Të huame päkun aneme éntok, ejemplom-meyi simeta. ¹² Entokim bíchaka júne kaa bínnake, kaa at júnee béchibo, entokim ä jikkajaka júne kaa at júneenake, entokim kaa jíapsi kúaktinake, jum bem Dios bejrimmechi kaa bem jiokorinä béchibo.

Jesús el-lerota ejemplo am majtia

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Huanäi ínel ket ámeu jiaahua:

—¿Katem át júneya i ejemplochi, et-lerota bétana huémtachi, jáchin ä jiau bárëhui? ¿Jáchisu jüntukem ámet júneenake, síme ejemplom ínëli huémmechi? ¹⁴ Jú echame júri nokta eeche. ¹⁵ Íri ínel hua báchia böo mayoat huéhekame: huame tü nokta ámeu nokhuakäu, jikkaijsu-ka chúkula Satanás ámeu yepsaka, huakä nokta bem jíapsipo ethuakämta am kóptituanake. ¹⁶ Ket áma huámsu hua téta buíapo eechi: huame nokta jikkajame, láutim al-leaka ä mabetnake. ¹⁷ Të kaa ámet naahuak, kia chúbala jíbam bem jíapsipo ä jípunake. Huanäi huakä jiokot anhuamta ámeu ayu táytek, entok nokta béchibo guojája táytek, sepim kaa al-lee táytinake, entokim ä tóijnake. ¹⁸ Ímëi éntok huame júya huíchärata násuk eechi: huame nokta jikkajame, ¹⁹ të ím ániapo ayukamtat bem jíapsekä béchibo, entok hua buéresi ríkora yore bätáttáhuamtat bem jíapsekähui, entok kaa huéeläpo bem áttea péäu ámeu ayu táytek, hua noki bem jíapsipo ethuakame kaa útteaka tatahua, entok kaa chúchupe. ²⁰ Ímëi éntok jume buía türíku ethuakame: huame nokta jikkajaka tua ä mabetakame, jú báchia ténasi bem jíapsipo chúpanake. Jú báchia chúpuk senu treintata nénkinake, senu éntok sesentata, senu éntok cientota.

Síme éhuil ayukame yeu machinake

(Lc. 8:16-18)

²¹ Entok ket ínel ámeu jiaahua:

—Jü machiria nühuakätek, ¿jachu kajóna bétuk entok totöhua bétuk mánana jáni? Èe, ¿jachu kaa jum jita ä machiria máchiku jikat mánatunake? ²² Bueituk kaita hua ésoni kaa yeu mamachiam, entok kaita éhuil ayuka kaa júneriatunakeme. ²³ Huä júnee báareme at suaka ä jikkaj-nake.

²⁴ Ket ínel ámeu jiaahua:

—Áachem suuhua, hua enchim jikkajäubechi. Huä enchim jita jábeta ay jünakteriäubey, Dios ket enchim ay jünaktenake. Bueitukem huatek áa béppa mabetnake.

²⁵ Bueituk hua jita jípureme júchi huatek mabetnake; hua kaita jípureme éntok, júkái ili ä jípurëu júne úhuaana.

Báchia síhueka yötukame

²⁶ Huanäi Jesús júchi ínel jiaahua:

—Ílë bënna, jú Diosta reytaka nésahuëhui, jáchin jú yoreme báchiata buíapo echame. ²⁷ Huanäi áapo tukariu yúmak kótnake, yokoriápo éntok yejtenake. Huä báchia éntok kaa ä júneäpo síunake éntok yötunake. ²⁸ Bueituk hua báchia buíata úttiäray yötuka chúchupe. Kësam huëpo óguotunake, júchi éntok móanake, chúkula éntok takanake. ²⁹ Huanäi huaka báchiata chúpilatuk, huame os-am au kibachana, bueituk béja yúmala, jú taahuari etta tóboktianähui.

Mostaza báchiata ejemplo

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Jesús ínel ket jiaahua:

—¿Ä jítasute bënë tiánake jáni, juka Diosta reytaka nésahuëhui? entok, ¿jita ejemplotate ä bënë tiánake?

³¹ Mostaza báchia ténasi maachi. Huäri báchia chë júne il-itchi, huame huate báchiam ím buíapo ayukame béppa.

³² Të ethuakätek yötunake, chë bueürusi yötunake, huate júya sárita béppa. Bueerem mesëkírianake. Júnëli huame huikichim ä jékkaa bétuk júne ára kópana, entokim ára at tosate.

Jesús ejemplom jiba yáuhuak

(Mt. 13:34-35)

³³ Júnëli Jesús juebena ejemplom joaka ámeu ä nookay, juka nokta, bem ára ä jikkajäpo núkisi. ³⁴ Kaa ejemplom-meyi kaa am mamajtiay; të jume ä discípulom bempola aney, simeta machisi am téttejuay.

Jesús buere yúku jékata yánti tahuatuak

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Huäri taahuarit, kúpteoyo, ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Jante, huáytana bíchaate kannake.

³⁶ Huanärim huaka gente büruraata sákatuaka, hua canoa ä kátekaipom ä núk sájjak. Entok huate canoam ket amam jípuhuay. ³⁷ Huanäi buere jéka yúkumak au tóbokti-aka, jume máarem canoam beb táytek Júnëli béja báam-mey tápunak. ³⁸ Áapo éntok jum canoapo áma bétana böka

kótkhimey, kojnim béppa kobaka. Huanärim ä búsaka ínel áu jiaahua:

—¡Maestro! ¿Jachë kaachin éiya itom kókkoy junne?

³⁹ Huanäi yejteka, jekatau kutti nónookak ä kíkthe sáhueka:

—¡Empo baahue katë jiale yántë taahua!

Huanäi kíktek jü jeeka, entok síme yanti taahuak.

⁴⁰ Huanäi Jesús jume ä discípulommeu ínel jiaahua:

—¿Jatchiakasem tüisi májhue, éntokem kaita súale?

⁴¹ Huanärim buéresi májhueka ínel nau jiaahua:

—¿Jábesu íritaka? Jü jeeka ä nok jíkkaja, entok jü bahue junne.

Jü yoreme Gadareno lemooniom ä jiápsipo jípureme

(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

5 Huanärim bahuéu huáyтана бétana áma yájjak, jum Gadarenom buárahui. ² Jübuachä Jesústa jum canoapo kómä chéptilatuko, jü yoreme ä jiápsipo lemooniom jípureme ä nankirika siika, jum kau guójöku kókkolam totoijhuäpo yeu simlataka; ³ bueítuk áma jóakay. Të kara jábe yánti ä jípurey, kia cadenammeý ä súmaka junne.

⁴ Bueítuk juebénasi sisíguokimmey entok cadenammeý súsumahuay, të am chukchuktiay, éntok huame sisíguookim júne kotkóttiay. Ínëli kaabe ä yüey. ⁵ Bueítuk jíba taahuarit entok tukaarit naa búrujti jum kau guójöku kókkolam totojhuäpo entok jum káhuimmet chay sisimey, tétammet kókosi áu joaka. ⁶ Të Jesústa mékka bíchaka, áu tájti búiteka áu tónommia kíktek. ⁷ Huanäi tüisi chayeka ínel jiaahua:

—¿Jítasé ínomak júneria, empo Jesús, Dios jíkat téhuekapo kátekamta Üusi? Diosta béchíbo, katë nee jìokot johua.

⁸ Tí jiaahuak bueítuk Jesús ínel áu jiaahuay:

—Empo lemoonio, jü yoremtachë yeu huéiye.

⁹ Huanäi Jesús ä temajek:

—¿Jáchisë téhuaak?

Áapo éntok ínel ä yommiak:

—Legión tine téhuaq, bueítukte juebenna.

¹⁰ Huanäi jü yoreme tüisi jìokot áu jiaahua kaa huämi buiärapo yeu am bep íaaka. ¹¹ Huämi kau mayoachi juebena kohuim áma rejteka jíbuäy. ¹² Huanäi jume lemooniom áu jìokot jiaahua, ínel jíaka:

—Huame kohuimmehüë itom jaase; éläpote ámet kimunake.

¹³ Jesús éntok am jehuiteriak. Huanärim yoremtat yeu sá-jaka, kohuimmechanim kímmuk. Jume kohuim éntok, jíbatua guoy míltukay. Huámëi siba bahuéu kóm huáttek; huanärim áma kókkok.

¹⁴ Jume kohuim suayáhuim éntok tenneka, jume pueblopo jóakammeu júneehumta ámeu tójjak, entok

jume huasammet jóakammehui. Huámëi éntok áma yeu sikamta bit báreka áman yeu sájjak. ¹⁵ Jesústahuim yájaka juka yoremta bitchak lemooniota jíápsipo jípureka kókoreka, Legiónim jípureuta, sánkotelataka áma kátekamta, entok yúmalasi suaka; huanärim guómték. ¹⁶ Huanäi huame ä bíchakame am ettéjhuariak jáchin hua lemooniota jípurei-tau yeu sikamta, entok huame kohuimmehui. ¹⁷ Jume áma joome éntok Jesústau jìokot jiaahuay huämi bem buiärapo yeu ä huéë sáhueka.

¹⁸ Huanäi Jesústa béja sim báreka jum canoapo ä jámuyo, jü lemooniom jíápsipo jípureihui áu jìokot jiaahuay áamak an rókaka. ¹⁹ Të Jesús kaa báarek, ál-la ínel áu jiaahuak:

—Em jóahuë huéiye, em huahuajimmehui. Akë am ettéjhuaria juka Señorta buéresi emou yáakähui, entok jáchin enchi ä náq jìokolekähui.

²⁰ Huanäi sika juka nokta chíbejtia táytek. Decapolis buiärata yúmau tájti, jáchin Jesústa buéresi jita áu yáakähui. Huanäi síme át guómtilamtaka taahuak.

Jáirota maala, entok jámmut Jesústa sánkot jálojtekame

(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Jesús júchi canoapo huéeka bahue huáyтана yeu ä yepsak. Gente éntok juebénaka áu nau yájjak, huämi bahue mayoat ä anëpo. ²² Senu éntok sinagogapo chë nésahueme, Jáirö ti téhuakä, áma yepsak. Jesústa bíchaka ä guókpó tónommia kíktek. ²³ Huanäi tüisi jìokot ínel áu jiaahuak:

—In maala béja mukiapo aane; ámanë sika át mámte, ä türinakë béchíbo, huanäi jíapsinake.

²⁴ Huanäi Jesús áamak siika; gente éntok juebénaka áamak sájjak. Júnëli ä huë páman nau ä pittiasakay. ²⁵ Senu jámmut éntok béja dooce huásuktiapo ä kókoa kaa chúkteka át huéiyey, kaa tutüriaka áma aaney. ²⁶ Tüisi jìokot au siika, juebena jittoleerom mámpo; símeta juka ä átteahua luutialatukay. Të jíba kaita hua jíttoa áu türiakay, ál-la chëhuasu kókorey. ²⁷ Të Jesústa bétana nokta jíkkajaka, amá bétana áamak kateme násuk áu rúkteka ä sánkobet jálojtek, ²⁸ bueítuk ínel éiyay: “Kiane ä sánkobet jálojtek júne türinake.” ²⁹ Huanäi áachä jálojtek jíba jü ójbo kíktek.

Entok ä türiakäü ínnëak, jü jíbebeata bétana. ³⁰ Huanäi Jesús ä takaahuapo úttiärata át yeu sikamta íinnëaka, huame áamak katemmeu kúakteka ínel jiaahua:

—¿Jábesu ín sánkommet jálojtek?

³¹ Huanäi ä discípulom ínel áu jiaahua:

—Juka juebenaraata enchi pítpittiamtë bitcha, éntoke nátémaje, “¿Jábëta émot jálojtekähui?”

³² Të Jesús nate chíkola náasam bitchak huaka at jálojtekamta bit báreka. ³³ Huanäi jü jámmut máujrimmey, áu yoaka, entok júnéaka jita áu yáahuakähui. Huanäi áu tónommia kíktek, entok símeta juka ä kókoa bétana ä

téjhuak, jáchin áu ä sikähui. ³⁴ Huanäi Jesús ínel au jiaahua:

—In maala, jü em nee súalë béchibë türiak. Én éntoke yanti jiápseka huéiye, em kökoa bétanë türikä tahuala.

³⁵ Júnälä nokaisu, huate huam bem nau yayájäpo nésauhuemta joa bétana áma yájjak ínel au jiaka:

—Em mala béja muúkuk. ¿Jatchíakasë ketune juka Maestrota muksi éetua?

³⁶ Jesús éntok íkái jikkajakä ínel au jiaahua hua nésauhuemtahui:

—Katë jachin eiya; kial jibe nee súale.

³⁷ Huanäi kaabeta éntok áamak kat íai Perota, éntok Jacobota, éntok Juanta Jacobota saíla jíbba. ³⁸ Jesús éntok hua nésauhuemta joau yepsaka, huaka naa muksi huemta bitchak, éntok buanhuamta jikkajak, éntok jikot jiái-huamta. ³⁹ Huanäi áman kibákeka ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchíakasu naa muksi huéiye, éntokem buaana? Jü usi jámmut kia kotche, kaa mukila.

⁴⁰ Huanärim ä junnériataitek. Të Áapo símeme yeu béebaka, hua ili jámutta jápchimak, éntok ä áyemak, éntok huame áamak katëummak áman kibáke huam múkilata bökäihui. ⁴¹ Huanäi juka ili jámutta mampo buíseka ínel au jiaahua:

—Talita kumi —itom nokpo ínel jiaubáare: Ili jámmut, émoune ínel jiaahua, yejtë.

⁴² Jü ili jámmut éntok sep yejteka naa hueetáitek, bueituk béja dóoce huásuktiriam huériai. Huanärim tüsi at guómték. ⁴³ Jesús éntok tüisi am téjhuak kaabeta ä et-téjhuaria nésauhueka, éntok ä jibuátua nésauhuek.

Jesús Nazaretpo aaney

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

6 Jesús huämi yeu sika ä buíarau yépsak, jume ä discípulommaki. ² Jimyore taahuata yúmak éntok jum sinagogapo am majtáataitek. Huanäi juebenakä ä jikkajakä at guómték ínel jiaka:

—¿Jákübo bétanasu íri íkái täya jáni? ¿Jita suáhuasa jáni íri ä jípurëhui, éntok hua milagrom ä joähui, jítasasu nok báare jáni? ³ ¿Jachu kaa íri ínel jü carpínteero, Mariata asóa, Jacobota, éntok Joseta, Judasta, éntok Símonta saayi? ¿Jáchum kaa ket im itomak aane jume ä huáyihuam?

Huanärim áa bétana jájana jiautáitek. ⁴ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Kíal jábe profeta júne yórhua, të huam ä buíaräpo, éntok ä jóapo ä huahuajim násuk ëe.

⁵ Huanäi jume milagrom júne kara áma yáuhuai, Kia huame kökoremme kaa jáikimmet jíba mámtéka am tütek. ⁶ Huanäi kaa at al-léakä taahuak hua kaíta bem súalëubechi. Huanäi Jesús jume huate puéblommet naa síikä am majtáka.

Jume dóoce comisionpo yeu jaahuak

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

⁷ Jume dóoce yeu púarim nau núnuka, guoguóyime naa bíttuak, útteata am mákakä diáblom yoremem jiápsipo yeu bébnakë béchíbo. ⁸ Éntok kaíta am huéria sauhue böot béchíbo, morralta, éntok páanim junne, tómita junne; boróoniata jíbba. ⁹ Éntok am béräbochate sauhue, éntok kaa guoyik sánkotam huéria sauhue. ¹⁰ Ket ínel ámeu jiaahua:

—Kia jak jóapo enchim mabethuakäpeme aane, jum puéblopo enchim yeu kátëpo tajti. ¹¹ Símekut huam kaa enchim mabethuakäpo, éntok huam kaa enchim nok jikkaibahuäpo, yeu katëtekem huaka tóróchiata enchim guókimmet chätulata ámeu tátaknake, bem júneenakë béchíbo kaa tüisi bem ayúkähui. Tua lütüriapone enchimeu ínel jiaahua, huame Sodóma teäpo éntok Gomórrapo joomem chë jikokoritunake hua taahuari bette nokta chúpeyo, huame puéblopo kaa enchim mabethuakäpo joomem béppa.

¹² Huanäi jume dóoce yeu púari yeu sájakä géntemmeu ä noktáitek, huaka yoremem emo temajeka am jíapsi kúaktinakëhui. ¹³ Éntokim juebena diáblom yoremem jiápsipo anëu yeu bebbai, éntok juebena kökoremme tütek aceiteta ámet óreka.

Juan Bautista mëhuakähui

(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴ Jü rey Herodes éntok Jesústa bétana buériata jikkajak, bueituk ä téhuam símekut yeu machíak. Huanäi Herodes ínel jiaahua:

—Juan jü batóaihui jíabitela, jume kókkolam násuku. Kíalíku úttiärata jípure milagrom ä jonákë béchíbo.

¹⁵ Huate ä Elías tíyay. Huate éntok huame huate profee-tam násuk ä profeta tíyay.

¹⁶ Íkái jikkajakä jü Herodes, ínel jiaahua:

—Íri jü Juan ín kóba chúktiatebokähui. Áapo kókkolam násuk jíabitela.

¹⁷ Bueituk áapo juka Juanta buíjtebokä ä carcelpo ä pátti-atebokay, Herodíasta béchíbo, Felípeta juubi ä sailahua; bueituk áapo, jü Herodes, Herodíasta jípurey. ¹⁸ Bueituk Juan Herodestau ínel jiakay:

—Kaa türi juka em saila jubi em jípurëhui.

¹⁹ Herodías, éntok át kopteka ä mëpéiyay, të kaa áma yu-umay, ²⁰ bueituk Herodes Juanta bétana májhuey, bueituk júneiyay Juanta lútula éntok Diostau bíchaa náikiataka ä jiápsaihui, éntok ä suayay. Ä jikkajaka kaachin an máchika tatahuay, të tü éaka ä jíjjikkajay. ²¹ Taahuari yuumak, Herodesta huásuktiriam yúmaríaka pajkoy. Kúptey am

äbosek, huame áamak nésahueme, sontaro yäuram, entok Galiléapo chë nésahueme. ²² Huanäi Herodíasta jámut ásoa yisimeka áman kibakek. Herodes éntok tüsä musäuleka taahuak, entok huame mesau áamak jokaihuim. Huanäi jü rey hua ili jámuttau ínel jiaahua:

—Em huáatiähuë inou aahua; ínapone enchä máknake.

²³ Entok ä nokäu bát kéchaka ä lütüriatebok, ínel jíaka:

—Símata em inou aahuäune enchi máknake, reytaka ín nésahuëpo násuk áman junne.

²⁴ Huanäi hua ili jámmut yeu sika ä áyebeu nátemajek:

—¿Jítasune áunake jáni?

Ä áyehua éntok ínel au jiaahua:

—Juka Juan Bautistata kóbba.

²⁵ Áapo éntok sep áman kibakeka, jü reyttau ínel jiaahua:

—Én läutine puraato bueürupo ä huáatia, juka Juan Bautistata kóbba.

²⁶ Huanäi jü rey tüisi kaa al-lëeak. Të juka ä nookakäu ä lütüriatebokä béchibo, entok huame áamak mesau jokame tihueka, kara ëe ti au jíaka taahuak. ²⁷ Huanäi sep sontarota Juanta kóba chúktiaka áu ä huéria sáuhuek. ²⁸ Jü sontaro éntok áman sika jum ä páttiatukäpo ä kóba chúktiak.

Huanäi juka kóbata jum puraatopo yéchaka, jü ili jámuttau ä tójjak; jü ili jámut éntok ä áyebhui.

²⁹ Huanäi jume Juanta discípulom ä jíkajaka, áman sá-jaka ä takaahua nükä ä núk sájjak. Huanärim kókkolam mamähuäpo ä maäak.

Jesús mamni miilim jibuätuak

(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰ Jume apóstolím éntok júchi Jesústau nau yájjak. Huanärim ä ettejhuariak, símata bem yáakähui entok bem am majtiakähui. ³¹ Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—Emepolem ímin ínomak kaate ánia see päriahui; ámanírem chúbala jimyorenake.

Bueituk juebénakam sákkay, entok juebénakam yájjay; junëlim kara júne ámey jibuäy. ³² Huanärim jum canoapo sájjak ánia see päriahui, kaabeta anëhui. ³³ Huä gente éntok am bitchak yeu am sájako, entokim am tátäyak. Huanäi juebénaka huate pueblom bétana guókimmea áman yájjak, ámepachi. Huanärim áu nau yájjak. ³⁴ Jesús éntok canoapo kom chépteka huaka juebenarata bíchaka tüisam jiokoley, bueitukim kabaram kaa kabyerokä bénasi áma aaney. Huämi juebenak am majtia táytek. ³⁵ Béja tüisi kúptey éntok, jume ä discípulom áu rúkteka ínel áu jiaahua:

—Ímí ánia see päria, entok béja kúpte. ³⁶ Akë am sáka sáuhue; éläpom pueblomet entok ranchomet sájaka páanim emo jinnurianake, bueitukim ímí kaita buä mátkhi.

³⁷ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Akem am jibuätua emëe.

Bempo éntok ínel au jiaahua:

—¿Jachute áman sájaka guoy cien denariom béjhuay páanim jinnuka am jibuätuanake jáni?

³⁸ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jaiki páanimsem jípure? Ámanem sájaka am bitcha.

Bempo éntok am bíchaka ä téjhuak:

—Mamni páanim entok guoy kútchum.

³⁹ Huanäi símem básso sáripo am jote sáuhuek, nátepo-la, ⁴⁰ cicientom náuhui entok cincucuentam náuhui.

⁴¹ Huanäi jume mamni páanim entok jume guoy kútchum nükä, téhuekau reemteka, Diosta tü éäu ámet chúpaka jume páanim rébektiak. Huanäi jume ä discípulom am mákkak, am mik sáhueka. Jume guoy kúchum éntok símemet näikimtebok. ⁴² Huanäi síme jibuäka jóboak.

⁴³ Jume pan rérebeim entok jume kúchum buä bëterim dooce canajtam tátapunika áma tóboktiahuak. ⁴⁴ Huame áma jibuäkame éntok mamni mil oohuimtukay.

Jesús bäata béppa huerama

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Chúkula Jesús jume ä discípulom canoau am jámutuak, áapat huáyтана pueblo Betsaidau am yaij iaaka, áapörík huaka juebenarata am sákatuäu tájti. ⁴⁶ Chúkula genteta sákatuaka, jum káhuui bíchaa siika, Diostau oraciompo nok báreka. ⁴⁷ Huanäi tukariu yúmay jü canoa bää násukun aaney. Jesús éntok buíapo áapola aaney. ⁴⁸ Béja bájim jiäpo matchü bíchaa, canoata buaatiaka lotteme bitchak, bueituk jü jeka am nankirika búitey. Huanäi ámeu siika, bäata béppa huéeka, áme huam sika ámepat yebij báreka. ⁴⁹ Bempo éntok bäata béppa huémta bíchaka, akim ä jóusí téyey. Huanärim cháchayek, ⁵⁰ entokim simetaka ä bíchaka sum éiyay. Të áapo sep ámeu nóonokak, ínel jíaka:

—¡Óusem eiya, katem májhue, ínapone ájária!

⁵¹ Huanäi canoapo ámeu ä jámuk, jü jeka yánti taahuak; bempo éntok naa muksi éakam át guómtilatukay. ⁵² Bueitukim ketune kaa júneyay, jáchin jume páanim búrusi yáahuakähui, bem námakak jíápsekä béchibo.

Jesús Genesaretpo kókoreme tütek

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Huáyтана bíchaa sákasukam Genesaret buiärau yájaka, mayoahuim yeu yájjak. ⁵⁴ Huanäi bempörím canoapo yeu sájak, jü gente Jesústa tátäyak. ⁵⁵ Huanärim huämi buiärapo símekut naa tenneka, jume kókoreme au nau toij táytek, bem ámet töyemmak chíkti, huam jak Jesústa anei tíäpo. ⁵⁶ Bueituk jak júne ä kibakeipo, jum pueblompo entok ranchompo, jume kókoreme böo mayoat yeu totoi-

jhuay jìokot jíaka, kia ä sánko mayoammet jálojti péaka. Huanäi síme huame át jálojtekame türiak.

Yoremta jíapsi nasontume

(Mt. 15:1-20)

7 Huanäi jume pariseerom Jesústau yájjak, entok huate escriibam, Jerusalén bétana áma yáij-latukaihui.

² Huanärim huate ä discípulommet suuhuay, bueítuk kaa leyta jíá páman báijmaka páanim bem buäye béchibo mam chichä machimma. Huanärim béttesi áme bétana noktaitek. ³ (Bueítuk jume pariseerom entok síme jume judíom, huame yoiyoturim boojoria páman, juebénasi kaa mam báijmakatekim kaa jíjibuäy. ⁴ Entokim plaza bétana yájjak, kaa emo mam báksiako, katim jíjibuäy. Entok huate juebénaka jita aykay bem yöreihui: jume vasom ámey jíhuame, jume saarom, jume sisiguok vaasom, entok jume bem ámet töyëhui.) ⁵ Huanäi jume pariseerom entok jume escribam Jesústa temajek, ínel jíaka:

—¿Jatchiaku jume em discípulom kaa huame yoiyoturim boojoria páman kaate? Bueítukim kaa ito bénasi báijmaka páanim buäye.

⁶ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Eme Dios huáatemta bénasi emo antuame! Ál-läku Dios profeta Isaíasta tempo enchim bétana nookak, entok áapo ínel ä jíojtek:

Ímëi gentem bem teniy jíba nee yöre, të bem jíapsihua mékka inou aane.

⁷ Kaita bėj-re jü bem nee emo yöre tíahui, bueítukim yorem nésauta Diosta nésautukä bénasi emo ä majtia.

⁸ Diosta nésahui tójakem, jume yoiyoturim boojoriauem johua: jume sarom báksiahuamta, entok vasom ámey jíjihuame; entok juebenak ílë bénakem johua.

⁹ Entok ket ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachem tüisi emo anë téiyey? ¿Bueítukem juka Diosta nésahui kaitäpo johua, juka yoiyoturim boojoriau enchim yöri bárë béchibo! ¹⁰ Bueítuk Moisés ínel jiaahua: “Em áchayë yöre, entok em áiyey. Jü ä áchaybet entok ä áyebet bettek nokátek, kaita át temajhuaka mëna.” ¹¹ Eme éntok ínel jiaahua: “Tüisi jiaunake jü yoreme ä áchaybeu o ä áyeybeu ínel jíäteko: Símeta huaka ín áttea ay enchi ín ania éahui, Diosta béchibo náikiari.” (Corbánta jiau bárë bénasi.) ¹² Júnëlem huaka yoremta ä atchai éntok ä áiyey kaitäpem ä aniatua; ¹³ éntokem huaka Diosta nookakä kaa bėj jóhua, huame yoiyoturim boojoriau huatem majtiaka, éntokem juebenak ílë bénak johua.

¹⁴ Huanäi síme juebena genteta núnuka ínel ámeu jiaahua:

—Nechem jíkkaja símetaka, át jünee béchibo: ¹⁵ Kaita ayka yeutana jü yoremata kimuka ä jíapsi násontenakeme, ál-la hua ä jíapsipo yeu huéeme. ¹⁶ Huä jünee báareme át suaka ä jikkajake.

¹⁷ Huanäi juebena genteta tö sika senu jóapo kibakek.

Huanäi jume ä discípulom ä temajek, juka ejemplota ámeu ä yéchakä bétana. ¹⁸ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachem eme két kaitat jüneya? ¿Jáchem kaa jüneya, huaka yeutana yoremata kimumta kaabeta jíapsi násontenakëhui? ¹⁹ Bueítuk jü buähuame kaa jíapsipo kiimu, ál-la sihuampo, entok chúkula yeu huéenake.

Íkai nokaka síme buähuamta türi tíiyay. ²⁰ Ket ínel jiaahua:

—Huä yoremata jíapsipo yeu huéeme, huäri ä jíapsi nasonte. ²¹ Bueítuk jum yoremata jíapsipom yeu kaate, jume juëna éerim, omot jubiahuame, éhuil jáamuchim jípuhuame, yore súahuame, ²² ékbahuame, kaa huéeläpo jita jípu péehuame, entok juénasi anhuame, jü yore bätäihuame, jü kaa tíura, senukut jita ínnëhuame, juénasi yoret nokhuame, hua emo buerialihuame, entok jume kaa suasi emo nühuame. ²³ Síme ímëi kaa tü yáarim yoremata jíapsipom yeu huéiye, entokim ä nasonte.

Jámmut Diostat eähui sirofenicia naciompo jometukay

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Huanäi Jesús huämi yeu sika Tiró éntok Sidón buiärau bíchaa siika. Huanäi huämi jak jóapo kibakek kaabeta ä bítiäaka. Të kara au éssoy. ²⁵ Bueítuk senu jámmut áma aaney, ili jámut espíritu chíchä machik jíapsipo jípuremta asoaka. Huäri jámmut áatana nokta jíkkajaka, áu sika ä guókpo áu tónommia kíktek. ²⁶ Áapo griegotukay, entok Sirofeniciapo jometukay. Huanäi jìokot áu jiaahuay, juka espíritu chíchä machik ä jámut asoabet yeu ä bep sähueka. ²⁷ Të Jesús ínel au jiaahua:

—Éläpo bat jume usiarim jóbonake, bueítuk kaa türi jume usiarim páanim úhuuaaka ili chüummeu am guötia béchibo.

²⁸ Áapo éntok ínel áu jiaahua:

—Ammäle jiaahua, Señor, të jume ili chüum jume pan rérebeim mesata bétuk usiarim kóm huáttilame buabuäye.

²⁹ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Íneli em jíakä béchibo noitë huéiye. Jü lemoonio béja yeu simla, jü em jámut asoabechi.

³⁰ Huanäi ä jóau yepsaka, juka ä asoahua ä böyëpo bókamta téhuak, béja juka lemoonio át yeu simlata.

Jesús nákapí nēota tütek

³¹ Jesús júchi nóttek jum Tiro buiära bétana. Huanäi jum Sidonpo naa búrujti siika, Galiléa bahuéu bíchaa, jum

Decápolis buiärapo ámani. ³² Huanäi jü gente nákapí neöta áu nüpaka jìokot au jiaahuay, áa béppa ä mámte sáhueka. ³³ Huanäi áapolaik yeu núk sika, Jesús nákapo ä sútuteriak, entok ä sútu chíttuaka nínit ä kómoniak. ³⁴ Huanäi téhuekau reemteka bueürum jíabitek, entok ínel áu jiaahua:

—¿Efata! —ínel jiau báare: ¿Étapotunakee!

³⁵ Huanäi sep jume náka guójöríam emo étapok, entok ä nín jísumaria búttek. Huanäi jünakiachisi nookak.

³⁶ Huanäi Jesús juka genteta téjhuak, kaabeta am ettejoria nésahueka, juka bem bíchakähui. Tè chë tüisi junéli ä nésahuey junne, chëhuasum ä ettejhuay. ³⁷ Entokim tüisi át buere eeyak, ínel jíaka:

—¿Símeta tüisi johua! ¡Jume nákapim jíkkajitua, entok múurom júne noktua!

Jesús naiki mílim jíbuätuak

(Mt. 15:32-39)

8 Huámèchi taahuarimmet tüisi juebena genteta áma aneyo, entok kaita am buä máchiako, Jesús jume ä discípulom núnuka ínel ámeu jiaahua:

²—Juka genteta juebenak ínomak anemtane jìokolë, bueítukim béja baij taahuare ínomak aneka, entokim kaita buä máchi. ³ Bueítuk kaa jíbuälame bem jóau sákatuak, böochim tébäi huáttínake, bueítuk huate mékka bétana äbo yáij-la.

⁴ Huanäi jume ä discípulom ínel ä yommiak:

—¿Tè jákübosu jábe páanim ámeu nüpaka am jóbori-anake jáni? Bueítuk ímí ánia päriapo kaita aayuk.

⁵ Áapo éntok am temajek:

—¿Jaiki páanimsem jípure?

Bempo éntok ínel jiaahuak:

—Guoy búsaním.

⁶ Huanäi huaka genteta buíapo jote sáuhuek. Entok jume guoy búsan páanim núka, Diosta baysausuka am rébektíak. Huanäi jume ä discípulom am mákkak, genteta am mik sáhueka. Bempo éntok am núka, juebenara gentetau am tójjak. ⁷ Ili kúchumim ilikkim ket áma jípurey. Huanäi Diosta tü éäu ámet chúpaka, ámeu am tój nésahuek.

⁸ Huanärim jíbuäka jóboak. Entok jume rérebeim yeu békame guoy búsan canastam tátapunika tóboktiahuak.

⁹ Jume jíbuäkame éntok naiki miltu máchiakay. Huanäi am sákatuak. ¹⁰ Áapo éntok jume ä discípulommak canoapo yejteka siika. Huanäi Dalmanuta buiärau yepsak.

Jü señal kaa jaibu jojohuamta áyhuame

(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)

¹¹ Huanäi jume pariserom áu yájaka, áamak nok nássua táytek. Entokim señalta áu aahuak, téhueka bétana huem-

ta, ä jioptua báreka. ¹² Huanäi ä jíápsipo bueürum jíabiteka ínel jiaahua:

—¿Jatchiaka í gente én huéeme señalta kaibu jojohuamta aahua? Tua lútüriapone enchimneu ínel jiaahua, í gente kaita señalta mákna.

¹³ Huanäi júchi jum canoau jámuka, huáyтана bíchaa am tó siika.

Jü pariserom levaduura

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Jume ä discípulom páanim kóptiaka, barcopom huépul páanim jíba huériay. ¹⁵ Huanäi am téjhuak, ínel jíaka:

—¿Jítachem suuhua, éntokem emo suaya jü pariserom levaduura bétana, entok Heródesta levaduura bétana.

¹⁶ Huanäi jume discípulom nahuim nookay, ínel jíaka:

—Páanim kaa itom nüpakä béchíbo ínel jiaahua.

¹⁷ Jesús am jünériaka jita am nokähui, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakem páanim kaa enchim nüpakä béchíbo ínel nee jíá tíiya? ¿Jachem kaa át suuhua, éntokem kaa át jüneiya? ¿Ketunem námakak jíápsek? ¹⁸ ¿Pusekem kaa bitcha, entok náka guójöríakem kaa jíkkaja? ¿Jachem kaa áu huáate, ¹⁹ huame mamni páanim ín náikimtekäubehui, huame mamni mílimmechi? ¿Jaiki canastamsu rérebeim-meá tátapunika tóboktiahuak?

—Dóocem kanastam —tim áu jiaahua.

²⁰—Entok júnak huame guoy búsan páanim naiki mílimmet náikimtehuakame, ¿jaiki canastamsu rérebeim-meá tátapunika tóboktiahuak?

—Guoy búsanika —tim áu jiaahua.

²¹ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jáchem ketune kaa át jüneiya?

Betsaidapo jü lípti bíchakame

²² Sep pueblo Betsaidau yepsak. Huanärim Jesústau líptita nüpak, jìokot au jíaka áa béppa ä mámte sáhueka.

²³ Áapo éntok juka líptita mámpo buíseka, huämi puebloyo yeu ä núk siika päkun bíchaa. Ámani béja ä pusimpo chít huáttek, entok áa béppa mámteka ä temajek:

—¿Jachë ára jita bitcha?

²⁴ Áapo éntok pujteka ínel jiaahua:

—Yorememne júyam bénasi bitcha, tè naa kateme.

²⁵ Júchi ä pusim béppa mámtek. Huanäi bitchak, jü yoreme, símata machisi. ²⁶ Huanäi ä jóau bíchaa ä sim sáuhuek, ínel áu jíaka:

—Katë pueblou kíkkíbake, éntoke kaa jábetau ä ettejhua, huämíri.

Jü Peero Jesústa Crísto tíiya

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Huanäi Jesús jume ä discípulommak pueblommet sika, Cesarea Filiipo bufarahui. Huanäi ä discípulom böot am temajek:

—¿Nechim jábë tíiya, jume yoremem? —ti ámeu jiaahua.

²⁸ Bempo éntok ínel jiaahua:

—Enchim Juan Bautistä tíiya; huate éntok enchi Elías tíiya; jume huate éntok enchi hua jábe profeta tíiya.

²⁹ Huanäi Jesús am temajek:

—¿Emesu? ¿Nee jábë tíiya?

Peero éntok ínel jiaahua:

—Émpë jü Cristo.

³⁰ Të Jesús am téjhuak, íkai áa bétana kaabeta am ettejhuaria nésahueka.

Jesús ä mëna bétana nookak

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Huanäi am majtia táytek, juka Yoremta Üusi tüisi jiokot ä yáanähui, entok jume yoiyöturim, jume tiöpopo chë nésahueme, entok jume escribam ä omoutenakëhui, entok mëhuaka báij taahuarim huéy ä jíabitenakëhui. ³² Íari bétana machisi nookak. Huanäi Peero áapolaik yeu núnuca kuttílasi áu nookak, kaa ä türi tíaka juka ä nokähui. ³³ Të Áapo kúakteka ä discípulom bíchaka, Perotau kutti áu nonokak, ínel jíaka:

—¡Mékkë huéiye, Satanás! Bueítukë kaa Diosta bétana huémtat suuhua, ál-la yoremem bétana huémtat jíbba.

³⁴ Huanäi juka genteta núnuca, entok ä discípulom, ínel ámeu jiaahua:

—Jü jábe júne inot chäka huée báareme kaa áu beutireka kúrujta púaktiaka ino sáu huéenake. ³⁵ Bueítuk hua ími buíapo ä jíapsi jínëu báareme ä tärúnake; hua ino béchïbo entok evangeliota béchïbo ími buíapo ä jíapsi tärúkame, huári ä jínëunake. ³⁶ Bueítuk, ¿jita tühuatasa bínnake jáni jü yoreme, síme ániapo ayukamta kobakátek junne, ä jíapsi éntok tärúkáteko? ³⁷ Entok, ¿jítasasu béjtuanake jáni jü yoreme, ä jíapsi béchïbo? ³⁸ Bueítuk hua inoy tihuekame entok jü ín nokibeyi, íri gente én huéeme kaa türik joame omot jubiahuamta türeme; entok Diosta bej-reka jíápsame násuku. Ínapo jü Yoremta Üusi ket ái tiunake, júnaköri ín Átchay loriapo yepsáteko jumé santo ángelesimmaki.

9 Jesús ket ínel ámeu jiaahua:

—Tua lütüriapone enchimmeu ínel jiaahua, huate ími aneme katim kókkonake, huaka Diosta yäura chíkti ä úttiárammak äbo yepsäu tájti.

Jesús ä takaahuapo täbuiasi aayuk

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Chúkula búsan taahuarim huéy, Jesús juka Perota, Jacobota, entok Juanta nüka, bempolaim yeu núk siika, jum kähui mejikau bíchaa. Huanäi täbuiasi machisi taahuak bem bíchäpo. ³ Jume ä sánkohuam bélojkosi taahuak, entok tüisi tósalisi, sá pam bénasi, kia jábe jíaksialeero júne ím buíapo joome kaibu junëli am basuanake. ⁴ Huanäi bempo Elíasta éntok Moiséjta ámeu yeu machiamta bitchak, entokim Jesústamak ettejhuay. ⁵ Huanäi Peero nónokaka, Jesústau ínel jiaahua:

—Maestro, ¿tüisite ími aane! Báij jótamte yáanake: huépülak emo béchïbo, entok Moiséjta béchïbo seenuk, entok Elíasta béchïbo ket seenuk.

⁶ Junëlim áu jiaahuak jume discípulom bueítukim guómtilamtukay, Peero éntok kaachin jiau máchika.

⁷ Huanäi jü namu ámeu yúmaka ámet jékkaatek. Jíahui éntok jum namu bétana yeu sika ínel jiaahua:

—Íri ájaria jü ín Üusi ín nákehui; áapöríkem nok jíkkaja.

⁸ Huanärim sejchúkti naa remteka, kaabeta éntokim bitchak ámemaki, Jesústa jíbba.

⁹ Huanäi jü káuhuit kóm kateka, am téjhuak kaabetau ä ettejhua nésahueka juka bem bíchakähui, juka Yoremta Üusi kókkolam násuk ä jíabitek júbua. ¹⁰ Huanärim bem jíápsipo jíba ä jípurek júkai nokta, jáchisu jiaubáare jáni tí éaka kókkolam násuk ä jíabitenakëhui. ¹¹ Huanärim Jesústam temajek:

—¿Jáchisu júntuk huéeka jume judíom ley am mamájtéame útteä tíiya juka Elíasta bat äbo yebíjnakëhui?

¹² Áapo éntok am yommiaka ínel jiaahua:

—Huä Elías ál-la lütüriapo bat äbo yebíjnake, éntok äbo yepsakátek símeta huéchiapo ä órekay bénasi ä tóijnake. Të, ¿jáchisu júntuk ket jiaahua jü jïojteri Yoremta Üusi bétana? Jiokot ahuä bitna bétana, éntok kaitäpo ä bitna bétana. ¹³ Tëne ínel enchimeu jiaahua, jü Elías béja yebíssuk, éntokim símeta bem au yáabárëu au yáuhuak, áa bétana jïojteripo bénasi.

Jesús juka usita díablota ä jíápsipo jípuremta tütek

(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Huanäi jume huate ä discípulommeu yepsaka, juebena genteta bitchak áme chíkola aneme, éntok jume judíom ley am mamájtéame ámemak noknássuame. ¹⁵ Huanäi, síme jü gente Jesústam, bíchakä guómtek, éntokim au tenneka ä tebótuak. ¹⁶ Huanäi Áapo am temajek:

—¿Jítasem ámemak noknássua? —ti ámeu jiaahua.

¹⁷ Senu éntok áme násuk ä yómmiakä ínel jiaahua:

—Maestro, ín üúsine emou huéria, múuro espírituta jípuremta. ¹⁸ Huári jak ä jaatíakäpo, ä tatabeka éntok tám-mim kumeka sómóchiata yeu pujpujtía. Júnēli béja nama sutalayka tatahua. Em discípulommeu éntokne nookak juka espírituta chichä machik yeä béebria sáhueka, tem kára yeä béebriakä taahuak.

¹⁹ Huanäi Áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Eme gente kaíta súalēram! ¿Jahuéi tájtisune enchim-mak annake jáni? ¿Jahuéi tájtisune enchim kaíta súalēu ín-nēnake jáni? Ínohuem ä huéria.

²⁰ Huanärim au ä núk sájjak. Jü diablo éntok Jesústa bíchaka, juka jübua yotumta náasä jímmaataitek, éntok buíapä röaktitaitek, sómóchiata éntok yeu pujtíataitek.

²¹ Huanäi Jesús ä atchahua temájek:

—¿Jahuéi naatekasu íri au aika?

Ä áchahua éntok ínel jiaahuak:

—Ä ílftchiak naateka; ²² éntok juebénasi jü espíritu chichä machi báapo éntok taijpo júne ä tabbei ä mēbáreka. Tē empo áma yumátek, ítomē anía ito bétana jiokot éaka.

²³ Huanäi Jesús ínel au jiaahua:

—Enchä súalnakeyo, bueítuk hua ä súalemta béchíbo síme kaa obíachi.

²⁴ Huanäi jü usita atchai úttiaka ínel jiaahua:

—Jeehui, anä súale; nechē anía chē ín ä súalnakē béchíbo.

²⁵ Jesús éntok juka juebena genteta au rúkemta bíchaka, jü espíritu chichä machitau kutti nonokak, ínel jíaka:

—Empo espíritu chichä machi múuro éntok nákapí, ínapone enchi at yeu huee sáuhue jü usítachi, éntoke yeu síkátek kaa júchi au nonnotte.

²⁶ Huanäi jü espíritu cháchayek, huanäi júchi tüisi náasä tápsuka, yeu siika. Huanäi jü usi mukúkamta bēnasi taahuak, júntuk búrukä ä mukila tíiyai. ²⁷ Tē Jesús mámpo ä buíseka, ä tóboktiak; huanäi jü usi kíktek.

²⁸ Huanäi jum jóapo Jesústa kibákek, jume ä discípulom áapolaik áma aneyo ä temájek:

—¿Jatchíakasu ítapo kara yeä béebai jáni?

²⁹ Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—Ílēbena diablo kaítai éntoko ára yeu beptu oraciónta juaka éntok ayunahuamtay jíbba.

Jesús ä mēna bétana júchi ámeu nookak

(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Huanäi huámi yeu sákalamtaka, Galiléa buiára páman kaatei; tē Jesús kaabeta ä júneriä íai. ³¹ Bueítuk jume ä discípulom majtiaka ínel ámeu jiaahua:

—Ínapo jü Yoremta Üusi yoremem mampo tóijhuaka mēna. Tē ínapo mukuk, baj taahuarim hueine jíabitenake.

³² Tē bempo kaa at júneyai íri nokit jachin ä jiau bárēhui, éntokim at temae báare júne majhuéi.

¿Jábesu jü chē yöpo tahuánakeme?

(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Huanäi huam pueblo Capernáumpo yájaka, huam jóapo aneka, Jesús am temájek:

—¿Jítasem nau nok nássuasakai jum böochi?

³⁴ Bempo éntok kaa jíalek, bueítukim jum böochi jábeta chē yöpo tahuánakēhuim nau noksakai. ³⁵ Huanäi Jesús yejteka, jume dóocem núnuka, ínel ámeu jiaahua:

—Jü jábe chē yöpo tahua báareme, huári chúkula huéenake símem béppa, éntok símem nésauta joríanake.

³⁶ Huanäi ili úsita núka, áme násuk ä kétchak. Ä íbaktiaka ínel ámeu jiaahua:

³⁷—Huä ín téhuampo huaka ili úsita ílēbenak mabetakame, nee mabetnake; éntok hua nee mabetakame, kaa nee íbba mabetnake, huaka nee äbo bíttuakamta ket mabetnake.

Huä kaa itom béj-reme, itomak huéiye

(Lc. 9:49-50; Mt. 10:42)

³⁸ Huanäi jü Juan ínel jiaahua:

—Maestro, senukte bítchak em téhuampo jume espíritu chichä machim yeu bēbamta, tēte júkái ä táktiriak, bueítuk kaa itomak huéiye.

³⁹ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—Katem júkái ä taktiria, bueítuk kaabe aane ín téhuampo milagrom jóakä chúkula éntok juénasi ínot noknákeme. ⁴⁰ Bueítuk hua kaa itom béj-reme itomak huéiye. ⁴¹ Éntok jábe júne ín téhuampo senu vaso báam enchim mikakame, Crístota enchim átteakä béchíbo, lútüriapo jíba ä mabetnake juka béjhuata.

Diosta bejreu yore jioptua máchika ayukame

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² 'Kía jábe júne ili usi nee súalemta Dios bejrita yatuakame, áa béchíbo chē türi éiyey kee júkái yáaka, téta át tútujúhuamta kutánaapo át súmahuaka bahuéu kóm jímmaahuako. ⁴³ Júnēli jume em mámmam Dios bejrita enchi jóotuanakey, Akē am chúkta. Bueítuk chē türínake emo béchíbo huépülam mámaka yúu jíapsihuäu em huéenakēhui, guoyim mámaka infiernou táijta kaa tutukēpo em huéenakeu béppa, ⁴⁴ huam buíchiam kaa lülütēpo, éntok huaka táijta kaa jaibu tutukēpo. ⁴⁵ Éntok jume em guókkim Dios bejrikuu enchi huérianakey, Akē am chúkta. Bueítuk chē türínake emo béchíbo huépülam guókeka yú jíapsihuäu em huéenakēhui, guoyim guókeka infiernou táijta kaa tutukēpo em jímmaanäu béppa, ⁴⁶ huame bem

buíchiata kaa mumukëpo, entok huaka táijta kaa jaibu tutukëpo. ⁴⁷ Éntok jume em pusim Dios bejrita enchi bíttuay, yehuë am huíkke. Bueítuk chë türinake emo béchïbo huépulam puseka Diosta lóoriau em huéenakëhui, guoyim puseka infernou táijta kaa tutukëpo em jímmaanäu bép-pa, ⁴⁸ huam buíchiam kaa lülütëpo, entok huaka táijta kaa jaibu tutukëpo.

⁴⁹ Bueítuk síme tájijay jìokot machisi ontuatuna, entok síme hua Diosta bíchäpo órehuame ontuatunake. ⁵⁰ Türi jü oona, të juka onta kaa chökoak, ¿jítasuysem ä tü tátab-nake? Omtem jípureka jíápsa, éntokem al-leehuamta nau jípureka.

Jesús divorciota bétana nookak

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

10 Huanäi Jesús Capernaumpo yeu sika, Judea buiärau yepsak, entok bathue Jordán huáyta. Gente éntok júchi au nau yájjak, huämi júchi am majtia táytek, bannaataka bénasi. ² Huanäi jume pariserom áu yájaka ä temajek, ä jioptua báreka, jachu türi jáni, juka jubekamta ä jubi jímmaanakëhui. ³ Huanäi ínel am yommiak:

—¿Jáchisu júntuk enchim sáuhuek jü Moisés?

⁴ Bempo éntok ínel jiaahua:

—Moisés licenciata nénkak, jìosia divorciota yáaná bétana. Huanäituk senu ä jubi ára jímma.

⁵ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Enchim námakak jíápsakä béchïbo íkai nésauta enchimneu jìojtek. ⁶ Të Dios ániata yáaka outa yáuhuek, entok jámutta. ⁷ “Íari béchïbo jü yoreme juka ä áchayhua entok ä áyehua tösika, ä jubimak jíápsinake. ⁸ Huanäi jume guoyiakäihum huépul takahuatunake.” Júnëlim béja kaa guoyinake, ál-lam huépul takahuatunake jíbba. ⁹ Huäri béchïbo hua Diosta nau rúktiakähui, jü yoreme kaa ä näikimtepo yúmala.

¹⁰ Jóapo ä aneyo, jume ä discípulom júchi ä temajek huäri bétana. ¹¹ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Jábe júne ä jubi jímmaaka täbuik jubekätek, bát ä jubiar biarí bėj-reka adulteriopo näikiatunake. ¹² Jü jámut júne ket ä kuna jímmaaka täbuik kunakätek, bát ä kunahua bėj-reka adulteriopo näikiana.

Jesús ili usimmet tü nokta chúppak

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Huanärim Jesústau ili usim au rúktiay, áme béppa ä mamtë íaaka. Ä discípulom éntok ámeu omtey, jume usim áu huériammehui. ¹⁴ Huanäi Jesús júkai bíchaka, kujti éaka ínel ámeu jiaahua:

—Akem am tójja, jume ili uusim, éläpom inou kannake. Júkarem kaa am üuhua, bueítuk bempörim bénasi éame ä

átteak, juka Diosta rey nésauri. ¹⁵ Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, kia jábe júne kaa ili úsita bénasi éaka juka Diosta rey nésauri mabetakame, kaibu áman kibak-nake.

¹⁶ Huanäi am nüka am íbaktiak, entok áme béppa mámteka tü nokta ámet chúppak.

Jü riiko jübua yötume Jesústamak nooka

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Huanäi Jesústa yeu sika hueyo. Senu búiteka au yépsak, huanäi ä bíchäpo tónommia kíkteka, ínel au jiaahua:

—Türi Maestro, ¿jítasune yáakätek, yü jíápsihumta jìpunake jáni?

¹⁸ Huanäi Jesús ínel au jiaahua:

—¿Jatchiake nee türi tíiya? Kaabe éntok aane türika, huépulaika jíbba, jü Dios. ¹⁹ Jume Diosta nésahumë täya: “Katë omot jubiata jìpunake. Katë yore súuhua. Katë ek-bua. Katë jábetat kia nooka. Katë jábeta bätättähua. Em áchayë yöre, entok em áiye.”

²⁰ Jü yoreme ä yommiak:

—Maestro, ímëi nésahumne yáala, ín kaa yötukäpo naateka.

²¹ Huanäi Jesús ä bíchaka tüisi ä nákeka taahuak, éntok ínel au jiaahua:

—Senu huéeme emou bëye: sikë símeta em jìpurëu nénkaka póobem ä miika. Huanäre áman téhuekapo yún bėj-remta jìpunake. Jìokot anhuäpe em kúruj püaktiaka ino sáuhuëye.

²² Të áapo íri nokta béchïbo kaa al-leaka siika, bueítuk yún jita buéresi áttiakay.

²³ Huanäi Jesús nate chíkola reemteka, ä discípulomneu ínel jiaahua:

—¿Tepam obiachisi huam Diosta reytaka nésahuepo kimunake, jume yún jita buéresi áttiakame!

²⁴ Jume ä discípulom éntok guómtek, júnë ä jíakä béchïbo. Të Jesús júchi ínel ámeu jiaahua:

—In üusim, ¿tua obiachisim Diosta reytaka nésahuepo kimunake, jume yún jita buéresi áttiaka at éame! ²⁵ Chë júne kaa obiachi camellota jum jìkia pusim páman yeu ä huéenakëhui, yún jita buéresi áttiakamta Diosta reytaka nésahuepo ä kibaknake béppa.

²⁶ Huanärim chë júne májhueka nau ínel jiaahua:

—¿Jábesu júntuk ára au jínëunake jáni?

²⁷ Të Jesús am bíchaka ínel jiaahua:

—Yoremem béchïbo obiachi, të Diosta béchïbo ëe; bueítuk síme ayukame áa béchïbo kaa obiachi.

²⁸ Huanäi jü Peero ínel au jiaahua:

—Én ítapo símetate itom jìpurëu tö sákalamtaka émo-mak rejte.

²⁹ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Tua lútüriapone enchimmeu ínel jiaahua, jábe junne juka ä jóa tö simlame, o ä saayim, ä sailam, ä ákorom, ä huaayim, ä áтчay, ä áiyé, ä juubi, ä üusim, ä buía junne, ino béchíbo entok evangeliota béchíbo, ³⁰ ími tiempopo cientopo cienim mabetnake, jume jóhuam, sailam, ákorom, áiyem, üusim, entok buíyyam, guok jájjahuaka junne; jume taahuarim äbo huéemet éntok, juka yü jíapsihuatma. ³¹ Të juebénaka huame bát kateme chúkula kannake; chúkula kateme éntok bát kannake.

Jesús júchi ä múknake bétana nookak

(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Huanärim buere joära Jerusaléniu, jikau kaatey; Jesús éntok ámepat huéiyey. Bempo éntok guomtilatakam ä guojaasey, entokim májhueka áamak kaatey. Huanäi júchi jume dóocem sékana bíchaa yeu núk sika, am téjhuak huaaka jita au huéenakemta. ³³ Huanäi ínel ámeu jiaahuak:

—Ímíte Jerusaléniu jikau kaate. Ínapo jü Yoremta Üusi éntok tiöpopo chë néshueme entok escribam mámpo tóijtnake. Huanärim bette nokta át chúpanake, ä mëtebo béchíbo, entokim kaa judíom mámpä tóijnake. ³⁴ Bempo éntok ä junneriasuka ä bemmuchanake. Áachim chít huáttnake, entokim ä mënake; të baij taahuata huey jíabite-nake.

Jacobo entok Juanta aahuakähui

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Huanäi Jacobo entok Juan, Zebedeota üusim, au rúktek ínel au jíaka:

—Maestro, itom aahuäute enchi itom yáaria íaa.

³⁶ Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—¿Jítasem nee enchim yáaria íaa?

³⁷ Bempo éntok ínel áu jiaahua:

—Em lóoria néshuapo itom jotetua, seenu em báta bétana, senu éntok em míkóri bétana.

³⁸ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Katem jüneiya jita enchim aahuähui. Juka vaasopo jiokot máchiraata ín jínakeu, ¿eme ket ára ä jëye? Entok ín batóna bénasi, ¿eme ket ára emo batöa?

³⁹ Bempo éntok ínel ä yommiak:

—Amate yúma.

Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Tua lútüriapo, eme ä jínake, huaka vaasopo jiokot máchiraata ín jínakëhui, entok ín batöhuakäpo bénasi eme ket batóna; ⁴⁰ të hua enchim ín báta bétana jotenakeu entok ín míkóri bétana, kárane jábeta ä mákka, huame jábem béchíbo náikiari huámëi ál-la ä mabetnake.

⁴¹ Huanäi jume guojmamnika ä jíkkajaka, jü Jacobotau omti táytek, entok Juantahui. ⁴² Huanäi Jesús am núnuka, ínel ámeu jiaahua:

—Eme jüneiya jume naciónim násuk huaka chë néshueme au buérialëhui, entok jume buéresi emo ériame emo néshuëhui. ⁴³ Të enchim násuk kaa junëli huéenake, ál-la jábe júne enchim násuk yösi au éria báareme, huári néshueta enchim jorianake. ⁴⁴ Jábe enchim násuk bát huéé báareme, huári simem néshueta jorianake. ⁴⁵ Jáchin ínapo jü Yoremta Üusi äbo yepsak, kaa néshueta nee joria íaaka, ál-la jábem jita yáriaseka, entok ä jíapsi nénka, bürum jínëu báreka.

Jesús juka lipti Bartimeota tütek

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Huanärim pueblo Jericóu yájjak. Huämi ä discípulomak yeu siika, entok yun juebena gentetamaki. Jü Bartimeo, hua lipti, Timeota üusi, böo mayoat káteka nétaney.

⁴⁷ Huanäi ä jíkkajaka Jesús Nazarenota áma hueíhui, chayeka ínel jiau táytek:

—¡Jesús, Davidta Üusi, nechë nák jiokolë!

⁴⁸ Huanäi juebénakam au omtey, kaa ä jíal sáhueka. Të áapo chë úttia chayeka ínel jiaahuay:

—¡Davita Üusi, nechë nák jiokolë!

⁴⁹ Huanäi Jesús kíkteka, ä núnutebok.

Huanärim líptita tejhuak, ínel áu jíaka:

—Katë jáchin éiya. Kíktëe; enchi núnnu jü Maestro.

⁵⁰ Huanäi áapo ä jíniam jímmaaka, kíkteka Jesússtau siika.

⁵¹ Huanäi Jesús ä temajek:

—¿Jítasë nee enchi yáaria íaa?

Jü lípti éntok ínel jiaahua:

—Maestro, nechë bíttua.

⁵² Huanäi Jesús ínel au jiaahuak:

—Simeë; em nee súalë béchíbe bitcha.

Huanäi jü lipti sep bíchaka taahua, huanäi Jesússta sáu siika jum böochi.

Yölataka buere joära Jerusaléniu kimuhuame

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

11 Huam Jerusaléniu kaa mékka aneka, Betfagé, entok Betánia pueblom náapo aneka, Oliivo kähui pújbapo, Jesús guoy ä discípulom áman bíttuak. ² Júnel ámeu jiaahua:

—Katëem, huam pueblou enchim pújbapo kátekamtahui. Ámanem yájakátek ili buru bemelata áma chákamtem téunake; huächí jábe yoreme júne kee jee át yejte. Akem ä búttiaka äbo ä huérianake. ³ Huanäi jábeta enchimmeu ínel jiay: “¿Jatchiakem júkai johua?”

Huanärem juka Señorta ä huáatiä tíanake, entok chúkula ä nóttiria rókka.

⁴ Huanärim áman sájaka, juka ili buruta téhuak áma chäkamta puértapo yeutana, böota tottëpo. Huanärim ä búttiak.

⁵ Huate áma aneme ínel ámeu jiaahua:

—¿Jitasem johua? ¿Jatchiakem juka ili buruta butbút-tia?

⁶ Huanäi bempo Jesústa nésahuekä páman am yommiak. Huanärim am tójjak. ⁷ Huanärim juka ili buruta Jesústau nüpaka, bem sánkom at töak. Huanäi Áapo at yejtek.

⁸ Gente éntok juebénaka bem sánkom böot áapat tösakay; huate éntok júya sáhuam chúktiaka, ket böot áapat am tösakay.

⁹ Jume bat kateme chay sákay entok jume amapo kateme ínel jíaka:

—¿Looria! ¿Diosta tü eäu at chúpari jú Diosta yaura úttiäray téhuampo yebisiseme! ¹⁰ ¿Diosta tü eäu áa béchibo, jú David itom áchay nésahuepo äbo huémnta béchibo! ¿Buéresi al-leehuame téhuekau tájti!

¹¹ Huanäi Jesús buere joära Jerusaléniu yepsaka, jum tiöpou kibakek. Huanäi nate chíkola reemteka, sîmeta áma ayukamta bitchak. Bueituk beja kúptey huanäi pueblo Betániau bíchaa yeu siika, jume dóoce discípulommaki.

Chuna óguotat bette noki chúpari

(Mt. 21:18-19)

¹² Huanäi yokoriapo Betaniapo yeu am sájako, Jesús tébäurek. ¹³ Huanäi mékka chuna óguota bitchak yún sáhuakamta. Áu rúktek takam áu téu máchileka, tē kaita at téhuak, sáhuam jíbba, bueituk kee jee yuumay bem takanakēhui. ¹⁴ Huanäi Jesús ínel au jiaahua hua chuna óguotahui:

—Kaibu jábe éntok em taka buänake, jíba béchibo.

Ä discípulom éntok ä jkkajak ínel ä jíayo.

Tiöpou jita nénkame yeu jaase

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Jum Jerusaléniu yájaka, Jesús jum tiöpou kibakeka, jume jita áma nénkame entok jita jínnume päkun yeu bep táytek. Entok jume tómita nakuliame mesam naa guötiriak, entok jume guókohuim áma nénkame bankom kétchi.

¹⁶ Kaabeta jum tiöpou áman kia jume vasom júne yeu huéria iay. ¹⁷ Huanäi am majtiaka, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachu kaa ínel jiojteri? “In kári áma Diostau oraciompo nok béchibo kári ti téhuakaanake entok sîme géntem béchibo.” Eme éntok lak-ron kári guójiäpo ä tahuariala.

¹⁸ Jume escribam éntok jume tiöpou nésahueme ä jíkkajaka, at tekípánoa táytek, jáchin bem ä mëtebonakēhui, bueitukim ä májhuei, sîme jume géntem ä yosireka at guómtilatukä béchibo hua áapörík am majtíäubechi.

¹⁹ Tukáriu yúmak éntok Jesús áma yeu siikä jum puéblopo.

Chuna oguo béttesi at nokhuakame huakek

(Mt. 21:20-22)

²⁰ Huanärim yokoriapo kethueitana böot kateka, juka chuna óguota bitchak huakíata nahuapo naateka jikau tajti. ²¹ Huanäi Peero au huahuáateka ínel au jiaahua:

—Maestro, Akē ä bitcha hua chuuna nokta béttesi em at nokakau huakía.

²² Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Dióstachem eiya. ²³ Bueituk tua lútaüriapone enchimeu ínel jiaahua, jábe júne i kautau ínel jíakame: “Sóoktekē, bahuéu emo jimma”, éntok ä jíápsipo kaa tábuiazi éaka tua ä súalétek ä nokákāhui, huanäi ä nokákā páman yáatunake. ²⁴ Kíalíkune enchimeu ínel jiaahua, sîme hua Diostau oraciompo enchim aahuāhui, akem ä súale enchim ä mabetnakēhui, huanäi jíba enchimeu ayúnake.

²⁵ Diostau oraciompo nokátekem emo jiojore, jabetamak emo béj-reka ayulaatukátek, huaka enchim Átchay téhuekau kátekamta ket enchim jiojorinakē béchibo, huame enchim Dios bejrimmechi. ²⁶ Bueituk enchim kaa-beta jiojoreyo, enchim Átchay téhuekau katekame ket kaibu enchim jiojorinake enchim Dios bejrimmechi.

Jesústa yäura úttiära

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Huanärim júchi Jerusaléniu bíchaa nóttek, éntok áapörík jum tiöpou huaijhua hueramai, jume tiöpou nésahueme éntok jume escribam Jesústahuim yájjak, éntok jume koba yoiyoöhuem. ²⁸ Huanärim ínel au jiaahua:

—¿Jita lütüria úttiatasē jípureka íkai johua? Éntok, ¿Jábesu enchä mak-la juka lütüria úttiata íkai em yáanakē béchibo?

²⁹ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Senu huémntane enchimeu nátemajinake ínapo kétchi. Enchim nee téjhuakne ket enchim téjhuakanake jita lütüria íkai ín joähui. ³⁰ Jú Juanta yore batöau, ¿jachu téhueka bétana nésautukai jáni, ö im buíapo yoremem bétana? Nechem téjhua.

³¹ Huanäi bempo júnen nau jiaahuay:

—Téhueka bétana tí itom jiai junne, ínel itou jiaunake: “¿Jatchíaka júntukem kaa ä súalek?” ³² Yoremem bétana tí itom jíái éntok kaa türinake.

Ínëlim jiaahuay bueítukim juka genteta majhuëi, bueítuk simetakam Juanta tua lútüriapo ä proféta tíyái.

³³ Huanärim Jesústau ínel jiaahua:

—Katte jüneiya.

Huanäi Áapo ínel am yommiak:

—Ínapo ket kaa enchim téjhuanake jita lútüria úttiärai íkái ín joähui.

Jume tekipuanualeerom jujjuëna

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

12 Huanäi Jesús ámeu noktáitek ejemplom ámeu jójjoaka, ínel ámeu jiaahuak:

—Senu yoreme párasim eechak, éntok ä kóräituak, éntok áma párasim áma chiríjtia béchíbo erata yahuak. Torejta éntok áma yáhuak, jikat káteka etta suáyä béchíbo.

¹ Huanäi tattäbuimmeu ä reu nénkaka mékka bíchaa sika. ² Huanäi párasim takai, huépülak ä sáuhuëu áman jaasek etta tekipánoammehui, huaka áma chúpukamta ä núsáuhueka. ³ Të bempo ä buíseka, kökosä yáakä éntok kayta ä makaka ä simtúak. ⁴ Huanäi juchéntok senuk ä sáuhuëu ámeu jaasek. Huákärim éntok mamáasukä kóbat kökosä yáhuak, éntokim tiusi ä yáakä ä simtúak.

⁵ Juchéntok senuk áman bíttuak, huákärim éntok mëak; éntok huate juebenam áman bíttuak, huatémim kökosi yáhuak, huatémim éntok súhuak.

⁶ Të chúkula, ketune senu au bëyei, ä üúsihua ä nákehui. Ket ámeu ä bíttuak ínel jíaka: “Jamak júnem ín üusi yöri-nake.” ⁷ Të huame etta tekipánoame júnen nau jiaahua: “Íri ájária jü ä átteanakeme, átä mënake, huanäi itou tahuá-nake jü ä attea éáihui.” ⁸ Huanärim ä buíseka, ä mëaka, etpo yeutana ä jímmap.

⁹ Huanäi Jesús am temajek:

—¿Jáchisu ayúnake jáni hua nésahueme, párasim átteakame? Ábo sika, ímëi tekipuanualeerom súanake, éntok jume ä páras échim tattäbuim mampo tóijnake.

¹⁰ ¿Jáchem íkái jiojteta júne kaa bit-la? Ínel jíamta:

Huä tetta huame káateleerom kaa huáatiakähui, huári ínel jum kari eskinapo tualala éni.

¹¹ Jü Señor ä yáala íkári, éntok itom bíchäpo símek béppa musála maachi.

¹² Huanärim at tekipuanuatáitek jachin bem ä buíjtebonakähui, bueítukim at jüneiak áme bétana ínel íkái ejemplota ä nokákähui. Tem juka juebena genteta majhuëi, huanärim ä tójakä sájjak.

Impuesto tómita bétana nátemaijhuame

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Huanäi huate pariseerom éntok Herodíanom au bíttuak jita nokpo júne bem ä jaatíanakë béchíbo. ¹⁴ Huanärim au yájaka, ínel au jiaahua:

—Maestro, jünéate lútüriata em boojóoriahui, éntok kaabeta bétana emo suáyähui, bueítuk yoremta jachin ä machíakäubechë kaa suuhua, ál-lë tua lútüriai am téjhua juka Diosta böo. ¿Jachu lútüria jáni rey Césarta tómita itom maknakähui? ¿Ata maknake ote kaa ä máknake?

¹⁵ Të Jesús éntok ámet jüneakä jítat júne bem ä jaatíabarëhui, huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchíakasem nee jíóptua báare? Bueítukem juka tómita inou huéria ä bit béchíbo.

¹⁶ Bempo éntok au ä tójjak. Huanäi ínel ámeu jiaahua: —¿Jábesu íri jü tómit yáari, éntok í jiojteri jábeta tehuampo yári?

Huanäi bempo ínel au jiaahua:

—Rey César ä átteak.

¹⁷ Huanäi Jesús ínel am yommiak:

—Juka Césarta áttea Césartem ä mákka. Juka Diosta attea éntok Diostem ä mákka.

Huanärim at guómtek hua ámeu ä nokákäubechi.

Kokkolam nasuk jíabitehuau nátemaijhuame

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Huanäi huate saducéom au yájjak, jume kókkolam kaa júchi jíjiabitë tíame. Huanärim ä temajek:

¹⁹ —Maestro, Moisés ínel jiojtek, bueítuk jábe ä sai mukuk, juka ä jubíahua kaa asóakamta tahuak, ä sailahua ä jubeka at usianake ä saila tehuampo. ²⁰ Guoibúsanikam emo sayekai. Jü bathuéeme jubek huanäi muúkuk, të kaa usim jípurek. ²¹ Huanäi jü áa sáu huéeme ä juúbek, të ket muúkuk; huári júne kaa usim at jípurek. Éntok jü bájjikum huéeme ket jíba bénasi. ²² Jume guoibúsanika ä juúbek, tem kaa usim at jípurek. Chúkula éntok jü jámmut muúkuk. ²³ Jum kókkolam jíabitëpo, bempörim jíabetek, ¿jábesu ä jubnake jáni, bueítuk jume guoibúsanika ä jubekai?

²⁴ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Aachem tuísi jijjiobe bueítuk juka Diosta nooki jioj-terita kaa enchim taaya béchíbo éntok juka ä úttiära.

²⁵ Bueítuk kókkolam násuk jíabitehuäpo kaabe emo jubnake, éntok kíalim jume Diosta ángelesim téhuekapo aneme bénasi jíba emo jípunake. ²⁶ Én éntok jume kókkolam jíabitelatunakähui, ¿jachem kaa ä bit-la Moiséjta jioj-teri, Diosta jachin au nokákähui huam ili júya, zarzapo? Júnel ä jiapo: “Ínapone Abrahamta Dios, Isaacta Dios, én-

tok Jacobta Dios.”²⁷ Dios kaa kókkolámeu Dios, jíapsámeu ál-la. Júnëlem tüisi jíób-la.

Huä nésauro chë bathuéeme

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Huanäi senu escriba áma yépsak nau am noknássuai am jíkkajlataka, éntok Jesúsata tüisi am yómmiakau jünéri-aka, huanäi ä temajek:

—¿Jítasu jú Diosta nésauro bat huéeme símem béppa?

²⁹ Huanäi Jesús ínel ä yommiak:

—Jü nésauro símem béppa bathuéeme íri ájária: “Íkäre jíkkaja Israel, jú Señor itom Dios, jú Señor huépulai jíbba. ³⁰ Éntoke em Dios Átchay náknake chikti em jíapsimaki, éntok síme em ái jünéribeyi, éntok síme em úttearammea.” Íri ínel jú nésauro bathuéeme. ³¹ Jú áa sáú huéeme éntok ket álë benna: “Emo bénasi yorémtë náknake em emo ériä bénasi.” Kaíta éntok nésauro chë bej-re ímëi béppa.

³² Huanäi jú judíom ley am mamájtíame ínel au jiaahua:

—Türi, Maestro, lütüriate nooka Diosta huépulaiáka, bueítuk kaabe éntok aane áapörík béppa. ³³ Éntok jú ito bénasi ä náknä bétana chikti itom jíapsimaki, éntok síme itom ái jita jünériäubeyi, éntok síme itom úttearammea, éntok ito bénasi yoremta náknähui itom ito ériä bénasi, chë júne bej-re síme hua Diosta bíchäpo náikiari éntok ani-máalim taijpo tattahuame béppa.

³⁴ Huanäi Jesús tüisi ä yómmiakäú jíkkajaka, ínel au jiaahua:

—Katë mékka áu aane Diosta reytaka néсахuebeyhui. Huanäi naateka kábe jita au nátemaij báreka taahuak.

¿Cristota jábesä ä üusek?

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Huanäi Jesús tiöpopo am majtiaka ínel ámeu jiaahua: —¿Jáchisu júntuk jume escribam júka Crístota Davidta üusi tíiya? ³⁶ Bueítuk jú Espíritu Santo Davidta teniai ínel jiaahua:

Jü Señor ínel ín Señorbeu ínel jiaahua:

“In bata bétanë yejte, huame enchi bék-reme em guókkim bétuk ín tahuáriäpo tajti.”

³⁷ Jú David, áapo ä Señor rókka, ¿jáchisu júntuk ä üúsek téehua?

Huä gente juebenara éntok tua al-léakä ä jíkkajai.

Jesús escribam nátuak

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Huanäi ínel ámeu jiaahua am majtiaka:

—Émoem suáya júme escribam bétana, téttëbem súpeka rejteka emo türeme, éntok júm plázapo bem tetébotu-ahuäü musäuleme. ³⁹ Éntok júme baankom bat jokame

türeme bempörim béchíbo júm nau yayáijhuäpo, éntok jíbuähuäpo júne; ⁴⁰ éntok huame jámut jókoptulam bem attea üuhuame, éntok emo bit-íaka téebesim oraciónim jó-johua. Ímechi chë júnee noki jiokot machisi ámet chúpatu-nake.

Jü jámut jókoptulata ofrenda

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Huanäi Jesús huam tiöpopo tómita nau totoijhuapo pújbapo káteka am bitchay, jachin huaka genteta tómita áma órehui júm kajompo, éntok juebena rikom yún tomita áma óreme. ⁴² Jú jámmut éntok póobetakä éntok jókoptulatakä áma yépsak. Huanäi guoi tómi kaa jaikik bejremta áma jóiyak. ⁴³ Huanäi Jesús ä discípulom núnuca, ínel ámeu jiaahua:

—Tua lütüriapone enchimneu ínel jiaahua, i jámmut póobe jókoptula chë yún áma ä jóiyak símem béppa júm kajompo; ⁴⁴ bueítuk síme huaka bem ámeu yeu bílata áma óorek; íri éntok ä póobétukä násuk júka símeta ä jípurëu áma jóiyak, júka áy ä jíbuä éäü júne.

Jesús tiöpota tátaptna bétana nooka

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

13 Huanäi tiöpopo Jesúsata yeu sik, huépul ä discípulo ínel au jiaahua:

—¿Maestro, ímëi téttame bitcha éntok júme káarim!

² Jesús éntok ínel au jiaahua:

—¿Jachë am bitcha ímëi bueere káarim? Kaíta téttam nat béppa júka tahuanake síme kom tataptunake.

Ániata luutísey séñalim ayúnake

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Tiöpota beu Oliivo káuhuit ä kátek, akim ä temajek bempóla aneka Peero, Jacobo, Juan, éntok Andrés, ínel jíaka:

⁴ —Ítómë téjhua, ¿jahueisu íri ayúnake, éntok júta séñasu ayúnake béja símeta íkai hueenakeyo?

⁵ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jítachem suuhua kaabe enchim bätäunake. ⁶ Bueítukim juebenakä yáijnake ín téhuampo. Huate ínel jíau-nake: “Ínapone jú Cristo”; éntok juebenam bätäunake.

⁷ Nássuahuä téamtem jíkkajátek, o nássuabaahuä tí jíai-huamta, katem emo maujtua, bueítuk junëli huéenake; teé ke taahuari yumánake ániata luutínakëhui. ⁸ Bueítuk júme naciónim, emo bék-reka emo tóboktianake, éntok yáuram emo bék-reka. Buía éntok au yoyóonake símekut jak júne; éntok tüisi tébaatunake, éntok kia naa muksi huéenake. Íri huéeme kia júta innëtáitihuäpo bénasi maachi.

⁹ Émoem suáyä bueítukem júme nésauhueme mampo tóijituna, éntok sinagogapom bemmúchatunake. Réyim

éntok gobernadorim bíchapem yeu núnuna ino béchíbo, huámi enchim ino bétana noknákë béchíbo. ¹⁰ Uttea íkái evangelio síme naciónimmeu bat noktúnakëhui. ¹¹ Éntokem áman yeu tóijhuaka bem mampo jóahuako, katem at jachin eiya hua jita enchim noknakebechi. Huaka nokta huámi orapo Diosta enchim mikáhui, huákarem noknake; bueítuk kaa emé ínel noknake, jü Espíritu Santo ál-la noknake enchim teniyi. ¹² Huámehi taahuarimmet senu ä sailahua mëtebonake, éntok áchahuarim bem üusim súatebona; usárim éntok bem atchaim béj-reka emo tóboktianake, éntokim am súanake. ¹³ Éntok kaabe enchim huáatianake ín téhuam béchíbo; të ä jíápsäpo tajti tüisi áma yeu sikame, huári jíapsi jínëutunake.

¹⁴ 'Akem ä bínnake juka juéna yóremta tühuata kaitäpo tahuariamta. Profeta Danielta jíakä bénasi kaa ä öörëpo órenakeme —jü jiojteta nokame at jüenenake—, huanäi jume Judéa buíaräpo joome juya kauhui bícham tenninake. ¹⁵ Jü kari jikat aneme éntok kaa kóm sika kariu kibákeka jita áma núnake; ¹⁶ éntok jü huajpo tékipanoame kaa ä joau nótteka ä kaapam núnake. ¹⁷ Jiokot machínake huame abe asoame béchíbo, éntok huame ili ússim chítuame béchíbo huámëi taahuarimmechi. ¹⁸ Dióstahuem buaana kaa séberiaipo íkái yumánakëhui huaka enchim yeu tennínakëhui. ¹⁹ Bueítuk huámëi taahuarim kókosi machínake, hua jakhuéi júne kaa ayúakáhui Diosta ániata yáakäpo naateka én tajti, éntok kaa jaibu júchi ayúnake. ²⁰ Juka Señorta kaa huámëi taahuarim ilíikisi yáako, jábe júne kaa jíápsäka tahua eiyei. Të huame áapörík yeu puákäü béchíbo kaa jáikisi am yáhuak.

²¹ 'Jábëta enchimeu ínel jíai: "Akema bitcha, ímí aane jü Cristo", o "Huámi aane ta jíayo, katem ä súale." ²² Bueítuk Cristom ára nókíchim yáijnake, éntok ket profeta aranókíchim, éntok señáalim jonake éntok jita júne ániat yeu machíriana jábëta báitäu báreka, áma yumátek jume yeu púarim junne. ²³ Të eme, jitachem suuhua; símetane enchim téjhuala bat huëpo naateka.

Yoremta Üusi yebísiseyo

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Huámëi taahuarimmet hua jiokot éehuamta simsuko, jü tää kaa machisi tahuánake éntok jü meeche kaa machíríata jípunake; ²⁵ jume chókkim éntok téeka bétana kóm huáttinake; hua útteara téekat ayúkame éntok au yoyóonake. ²⁶ Huanärim ä bínnake huaka Yoremta Üusi namupo äbo kóm huemta, tüisi útteakamta éntok uyyorisi machíríakamta. ²⁷ Huanäi jume Diosta ángelesim naa sáunake jume yeu púarim nau am tóijnakë béchíbo norte bétana, sur bétana, täata yeu huë bétana, éntok täata áman

huechë bétana, buíata yumäu núkisi éntok téekata yumäpo tajti.

²⁸ 'Jü chuná óguochem suuhua júnee béchíbo jachin ä machíakáhui: hua chuná otta basíhueka sáhuatunake, huanärem jünéenake béja kaa mékka ä bëyehui juka tebu-jriata síme juyam takanakëhui. ²⁹ Júnëli ket íkái bichátekem jünéenake béja kaa jaiki taahuarim ín yebíjnakeu bëyehui. ³⁰ Tua lútüriapone enchimeu ínel jiaahua, jü gente én kat-ria kaa luutínake símeta íkái ayuäu tajti. ³¹ Jü téeka éntok jü buíya luutínake, të jü ín nooki ëe.

³² 'Huaka taahuata éntok orata áachä yebíjnakeu kaabe ä jüneria; kial huame Diosta ángelesim áman téhuekapo aneme junne, éntok ínapo jü Usári junne. Áapo jíbba, jü áchahuari.

³³ 'Áachem suuhua, katem koptel-la, éntokem Diostau buaana, bueítukem kaa júneiya jahuéi íkái hueenakëhui. ³⁴ Yoremta ä jóa tö sika mékka bíchaa sikamta bénasi maachi; jachin jü yoreme ä sáhuëu lútüriata máknake ä jóapo am nésaunakë béchíbo, éntok nátepolá tékíla bem jonákëu am máknake; puértata suáyamta junne kaa kotcháunake, bueítuk au boobit íaaka. ³⁵ Huámëi bénasi emé kaa koptélnake, bueítukem kaa júneiya jahuéi juka jóakamta yebíjnakëhui, jamak kúpteyo, o tukáa násuk huéeyo, o totorórata kuseyo, o kethuei bíchaa; ³⁶ Huanäi Áapo yepsákátek bueítuk kaa enchim kócheme téunake. ³⁷ Enchimmeu ín nokákáhui símemmeunä nooka: katem koptel-la.

Noki nau tütehua Jesústa buíjnä béchíbo

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

14 Guoi taahuarim bëyei pájko paskuata huenakeyo, éntok jume páanim kaa lévaduura áma buábuame. Jume tiöpopo nésauhueme éntok jume escribam áachim tekípánoai jachin Jesústa báitáhuaka bem ä buíjnakëhui ä më béchíbo. ² Huanärim ínel jiaahua:

—Kaa pájko táapo türi buíjbéchébo, bueítuk jü gente jachinaik jünne au tóboktianake.

Jamut, báa musála jubak Jesústat tóak jum Betániapo

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Huanäi Jesús jum pueblo Betániapo Simmom jü sáhua leprata jípurëuta jóapo aneka jíbuái. Senu jámmut éntok áma yépsak nardo báhuata musála jubak ili teta sótöpo huériaka, tüisi béj-remta. Huanäi juka ili sótöta teníapo jámtiaka, kóbat aachä tóak. ⁴ Huanäi jume huate áma aneme omteka ínel nau jiaahuay:

—¿Jatchíakasu í ili báa íneli kia guótiahua? ⁵ Bueítuk í bai cien taahuari tékíla bejhua béekípo nénkitu éehuai, póobem ania béchíbo.

Huanärim jámutta bétana kaa türik nookai.

⁶ Të Jesús ínel jiaahua:

—Akem ä tojja. ¿Jatchíakasem muksi ä éetua? Tühuata inou yáala iri jámmut. ⁷ Jume póobem jibem enchimmak jípunake, éntok ínel éátekem ára tühuata ámeu yauhua; të nechem kaa jíba im jípunake. ⁸ Iri jámmut ára ä joäu inou yáhuak, bueítuk au bamijtuaka juka ili báata takahuat ínot töak ín máánä béchíbo. ⁹ Tua lútüriapone enchimeu ínel jiaahua, kial jak júne íkái evangeliota nokhuäpo, síme ániachi, íkái jámutta yáakäu ket noktúnake au huáatinä béchíbo.

Judas, Jesústa bejreme bem mampo ä toijrokak

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Huanäi Judas Iscariote, jume dóocemmak náikiatukähui, jume sacerdotem chë áma nésahuemmeu siika, Jesústa bem mampo toij báreka. ¹¹ Huanäi bempo ä jíkkajakä tüisi al-lëiak, éntokim tómita ä makrókakä taahuak. Huanäi Judas jachin Jesústa bem mampo ä tóij-nakeu jaríai.

Santa Ceenata jo nésaihuame

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Huanäi jume páanim kaa lévadurakame buähuä taahuarim naatëpo, kabáram súahuakä pajkota béchíbo, jume ä discípulom ínel au jiaahua:

—¿Jákusë itom ä tütëia pajkóata em buänakepo?

¹³ Huanäi guoyim ä discípulom áman jaasek ínel ámeu jíaka:

—Ámanem kaate huam puéblohui. Enchim nankínake jü yoreme báam báchiapo huériaka. Akem ä guojáanake. ¹⁴ Ä kibákekäpo jóakamtauem ínel jíáunake: “Jü Maestro ínel jiaahua: ¿Jákusu káttek jü kari áma yore mamábethuame, pajkóata áma ín buanakëhui ín discípulommaki?”

¹⁵ Huanäi Áapo enchim ä téjhuanake juka buëuru kárit jikachi béja tüteta. Huämírem ito béchíbo juka buähumta yáanake.

¹⁶ Huanäi ä discípulom buere joaräu yájaka. Bem ä téjhuahuaka páman símeta téhuak. Huanärim paskuata béchíbo ä tütek.

¹⁷ Huári kúpteyo, tukáriu yumái áman siikä jume dócem-maki. ¹⁸ Huanäi mesáu jokä am jíbuäi, Jesús ínel jiaahua:

—Tua lútüriapone enchimeu ínel jiaahua, huépülakä enchim násuk ínomak jíbuäme kaa nee huatíame mam-pone toijnake.

¹⁹ Huanäi bempo siróktaitek, éntokim símetaka huépüla-ka júnelim nau jiaahua:

—¿Ínapo ájária jáni?

Éntok jü täbuika këtchi:

—¿Ínapo ájária jáni?

²⁰ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—Jüri ájária jü huépülaka enchim dóocem násuku pu-raatopo ínomak páanim kómoníame. ²¹ Tua lútüriapo, ä böot huéiye jü Yoremta Üusi, ä bétana jiojteripo bénasi, të jjiokot hua yoreme ä bejreme mampo ä tojame juka Yoremta Üusi! Türi eiyei huári yoremta béchíbo jahuéi júne kaa yeu tómteko.

²² Huanäi bempörim jíbuäi, Jesús jume páanim nüka, Diosta tü eäu ámet chúpaka am rébektíak, éntok am míkkak ínel jíaka:

—Akem am buäye; iri jü ín takahua.

²³ Juka vásota nüka éntok Diostau buanaka, ket am míkkak, huanäi símetakam áma ä jëka. ²⁴ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Íri jü ín ojbo, juka bemela nokta itom nau lütüria yári útteata máknakeme, éntok búrum béchíbo guötinakeme.

²⁵ Tua lútüriapone ínel enchimeu jiaahua, kanne júchi íkái páras báhuata jínake júnak jübua bemélasí áman hua taahuarit Diosta rey nésahuepo anëteko.

Peero Jesústa kaa au täya tíanake

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Huanärim huepul buikim buiksuka, Oliivo káuhuii bíchaa sájjak. ²⁷ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Símetakem inoi májhueka nee töteénnínake én tukáapo, bueítuk ínel jiojteri: “Kabyerótane kókosi yáanake, huanäi jume kabáram chíbejtínake.” ²⁸ Të chúkula béja jíabitekne enchímpat huéenake buiára Galiléau bíchaa.

²⁹ Huanäi jü Peero ínel au jiaahua:

—Élápösu símetaka emoi majhué, të ínapo ëe.

³⁰ Huanäi Jesús ínel au jiaahua:

—Tua lútüriapone ínel emou jiaahua, émpë, én tukáapo, totorörata kee guosa kuséi, baisë kaa nee emo täya tíanake.

³¹ Të áapo chë júne jiaahuay ínel jíaka:

—Émomak júnene ket muknake, tëne kaíbu kaa enchi ino täya tíanake.

Síme ket ánëli jíba jiaahuay.

Jesús Getsemanipo oraciompo Diostau nookak

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Huanärim huerto Getsemaníu ti tehuakähui yájaka, Jesús ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Ímírem joye huäm Diostau ín oraciompo nokäu tajti.

³³ Huanäi juka Perota, éntok Jacobota, éntok Juanta núnuka, yam núk siika, huanäi tüisi sirókaka ä jíápsipo kókosi eetaitek, ³⁴ éntok ínel ámeu jiaahua:

—Tepa tüisi sirokä jü ín jíapsi. Béjane mukém cheiya. Ímirem nee boobícháihui. Katem kókoche.

³⁵ Huanäi huam jëla sika, buíau tajti mülaa chatuka Diostau oraciompo nookak: Ínel éátek huákäi orata kaa au ä yumátua sáhueka, ³⁶ ä oraciompo ínel jíaka:

—Abba, ín Átchay, síme jita júne kaa obíachi emo béchíbo. Katë nee ä jitua juka jikot emo bit huapo vásota; të kaa ínel ín éä béchíbo, ál-la em ä türë pámanë ä yauhua.

³⁷ Huanäi discípulommeu yepsaka, kócheme téhuak. Perotau entok ínel jiaahua:

—Simmom, ¿jáché kotche? ¿Jáchë senu oram júne kara kotcheka aane? ³⁸ Katem kókoche, éntokem oraciompo Diostau nooka juëna éerita kaa enchímet ayúnakë béchíbo. Jü jíapsi lútüriapo óusi éä jiöbe, të jü takahua kaa útteak.

³⁹ Huanäi júchi áman nótteka, Diostau oraciompo nookak, huakäi jíba nokaka. ⁴⁰ Huanäi nótteka, júchi kócheme téhuak, bueítuk yetem útteakä ámet huéchi-latukai. Huanärim kaachin ä yommia máchiakai. ⁴¹ Huanäi bájikun júchi nótteka, ínel ámeu jiaahua:

—Kóchéem én ál-la, éntokem jimyore. Béja, jü ora yú-mala. Ímí, jü Yoremta Üusi jume Diosta bejreme mampo toijna. ⁴² Jáptëem, jántebu: hua nee nénkakame äbo jëla huéiye.

Jesústa peréesotehuakähui

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Ketune ä nokaisu Judas áma yépsak, jume dóocemmak náikiatukaihui. Juebena gente éntok áamak kaatei esparaka éntok kúkutaka. Ímëi jume juebena gente éntok áamak kaatei esparaka entok kúkutaka. Ímëi tiöpopo nésauhueme bétana kaatei, éntok escribam bétana, éntok jume yoiyoturim bétana. ⁴⁴ Huä ä nénkinakeme éntok séñata am máklatukai ínel jíaka:

—Huä ín besítanakëhui, huäri ájária; akem buíseka, kuttílasí ä huéria.

⁴⁵ Huanäi Judas áma yepsaka, au rúkteka ínel au jiaahua: —Maestro, Maestro.

Huanäi ä besítok. ⁴⁶ Huanäi bempo at jaateka ä peréesotek.

⁴⁷ Senu éntok áma aneme ejparam yeu huíkeka juka tiöpopo chë nésauhuemta sauleero nakä chukti mámäkok.

⁴⁸ Huanäi Jesús gentetau ínel ámeu jiaahua:

—¿Ékbualata buij báaremta bénasem esparakä éntok kúkutaka yeu sákala nee buij báreka? ⁴⁹ Chikti táapone enchimmak aaney jum tiöpopo enchim majtíaka, tem kaa nee peréesotek. Të iri ínëlituk juka Diosta noki jiojteri chúpnaakë béchíbo.

⁵⁰ Huanäi síme jume discípulom Jesústam töténnek.

Jübua yötume yeu búitekame

⁵¹ Të senu jübua yötume ä guojáasek kia sábanampo au bitialataka, huate áma aneme éntok ä buíssek; ⁵² të áapo au yeu huíkeka sábanam ámeu töbúitek. Huanäi kaa sánkokä búitek.

Jesús yäurapo yeu toijhuak

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Huanärim Jesústa hua sacerdote tékilta buéresi nésahuemta mampo ä tojjak. Huanäi jume sacerdosio tékilpo chë nésahueme, jume yoiyoturim, éntok jume escribam emom nau tojjak. ⁵⁴ Peero éntok mékkäriat ä guojáasei huam sacerdote tékilpo buéresi chë nésahuemta tebat huaijhua tajti. Huanäi tájimmeu kátekai súkkähueka jume porisimmaki.

⁵⁵ Jume sacerdote tékilpo buéresi chë nésahueme éntok síme jü concilio yäura; nokta Jesústa ä bej-reka huemta ä kobnákemtam jariai, ä mëtebo béchíbo; tem kara ä teuhuai. ⁵⁶ Bueítuk juebenakä ä béjreka aranókichiata nookai, të hua bem nokihua kaa nánancha hueiyei.

⁵⁷ Huanäi huate jápteka, aranókichiata áatana nookak ínel jíaka:

⁵⁸ —Ítapote ä jíkíkkaijla ínel jiamta: “Íkaine tiöpota má-mammea yáata tátabnake, éntok baij taahuata hueine tábuiik yáanake kaa mámammeyi yáata.”

⁵⁹ Të kia junëli júne jíba kaa nánancha chätui jü nooki.

⁶⁰ Huanäi jü sacerdosio tékilpo chë nésahueme áme ná-suk kíkteka, Jesústa temajek:

—¿Jachín júne kaa am yommia? ¿Jítasu ímëi émo bétana nooka?

⁶¹ Të Áapo jíba kaa jíaleka. Kaa am yommiak. Huanäi jü sacerdosio tékilpo chë nésahueme júchi ä temajek:

—¿Jache empo jü Diosta yeu púari Cristo titéhuaakame, jü chë Yörihuamta Üusi?

⁶² Huanäi Jesús ínel au jiaahua:

—Ínapone ájária. Akem ä binnake huaka Yoremta Üusi Dios tua útteakamta bata bétana kátekamta, éntok namupo äbo huemta téhueka bétana.

⁶³ Huanäi jü sacerdosio tékilpo chë nésahueme ä supem siutiaka ínel jiaahua:

—¿Jítasu éntokte at boobinnake ä bejreme nokame jari-aka? ⁶⁴ Akem ä jikkaijsuk juka juena nokta Diosta bej-reka ä nokakähui, ¿jachisem ä bitcha?

Huanäi simetakam bettek at nonokak, ä türinake tiaka ä mëna béchíbo.

⁶⁵ Huanäi huate at chit huatti taitek entokim ä puj sum-maka ä chonnay, ínel au jiaka:

—¿Diosta bétane nooka jabeta enchi chonähui!

Jume alguacilim entok jopemmet ä chonnai.

Peero Jesústa kaa au taaya tíya

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Perota tebatpo bétuk ä aaneyo, jü jamut sumo sacerdoteta, tékil nésauta joriame áma yepsak. ⁶⁷ Huanäi Perota sukkahuemta bíchaka ínel jiaahua:

—Empo ket Jesús Nazarenotamak aaney.

⁶⁸ Të Peero kaa ä lütüría tíya ínel jiaka:

—Kanne ä täya, éntokne kaa jüneiya jita em nokähui.

Huanäi pakun bíchaa yeu sika, totoröra entok kukusuk.

⁶⁹ Jü áma saihuame entok júchi ä bíchaka, jume áma aanemmu ínel jiautáitek:

—Íri ámema joome.

⁷⁰ Të áapo júchi kaa ä lütüría tíya, të chúkula jume áma anéihui júchim Perotau ínel jiahuay:

—Tua lütüriapo empo am jálæk, bueituk empo Galileo; em nokaü entok bem nokaü benna.

⁷¹ Huanäi juénasi jiautáitek, ä nokihua bat kechaka kaa ä lütüría tiaka:

—Kannä täya ikäi yoremta enchim áa bétana nokähui.

⁷² Huanäi jü totoröra júchi kúkusuk. Huanäi Peero juka Jesústa au nokákäubeu huahuáatek ínel au ä jíakäubehui: “Kee jee juka totorörata guosa kúseyo, baisë kaa nee emo täya tíanake.” Huanäi jünéaka, kaa at al-lëakä tüisi buaanak.

Jesús Pilátota bíchäpo aane

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

15 Yeu mátkuk jíbba, jume tiöpopo chë nésahueme, yoiyöturimmaki, escibammaki, éntok jü concilio, síme nau rúktek nokta nau tüte báreka. Huanärim Jesústa súmaka, Pilátota mámpo ä tójjak. ² Huanäi Pilato ä temajek:

—¿Empo ínel jü judíomeu rey?

Áapo éntok ínel ä yommiak:

—Jéehui, em jiä bénasi.

³ Jume tiöpopo chë nésahueme éntok juebenak bétanam ä nätuai. ⁴ Jü Pilato entok júchi ä temajek:

—¿Jachin jünë kaa am yommia? Jita chikti bétanam enchi nätua.

⁵ Të Jesús jíba kaa ä yommiak. Jü Pilato éntok at guómtek kaa ä jíalekä béchibo.

Jesústat noki chúpahuak ä mëna béchibo

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38–19:16)

⁶ Jü Pilato pajko táapo jíba huépul perésota butbúttiai, kia jábeta junne bem aahuähui. ⁷ Senu áma aaney Barrabás ti tehuaka, perésotakä ä jáläimmaki; yaurata bėj-reka emo

tóboktiahuakäpo yore súalataka. ⁸ Huanäi jü gente juebé-naka Pilátotau kimuka, au nookak jíba bénasi huaka ámeu ä jojóäu ä yáasáuhueka. ⁹ Huanäi jü Pilato ínel ámeu jiaahua:

—¿Huaka judíomeu réytem búttia ía?

¹⁰ Bueituk jüneiyai jume tiöpopo chë nésahueme kia huaka buéresi jita ä jóäu at ínnëaka au ä tójjtukäihui. ¹¹ Të jume tiöpopo chë nésahueme juka juebena genteta nok téjhuak chë ä türinake tíakä huaka Barrabásta ä búttiana béchibo. ¹² Huanäi jü Pilato júchi am temajek:

—¿Jítasem júntuk nee au yáa ía hua judíomeu réipo enchim täyábehui?

¹³ Huanäi bempo juchéntok chaitáitek ínel jíaka:

—¡Kúrusichë ä popóntebo!

¹⁴ Të jü Pilato ínel ámeu jiaahua:

—¿Jita juénaksu júntuk yáala?

Bempo éntok chë júne chaayey ínel jíaka:

—¡Kúrusichë ä popóntebo!

¹⁵ Huanäi jü Pilato huakä genteta al-leetua báreka, Barrabásta yeu béebak; Jesústa éntok bemmúchateboka, bem mámpo ä tójjak kúrusit ä popónnä béchibo.

¹⁶ Huanäi jume sontaarom áman huaijhua paláciopo ä tójjak, pretoriopo; huanärim síme huete sontarom nau núnnuk. ¹⁷ Huämirim lilata ä sánkotuak, éntokim huíchata huíköpääka ä corona yáaka, kóbat áachä yétkhak.

¹⁸ Huanärim éntok ä tetébotuataitek ínel jíaka:

—¡Jíbë jíapsinake judíomeu rey!

¹⁹ Éntokim bakai kóbachä bebbai. Achim chithuathuattei, éntokim tónommia jápteka au mujtei. ²⁰ Huanärim tüisi ä junnériasuka éntok lila sánkota ä úhuaaka, ä sánkohua ä sánkotuak. Huanärim yeu ä núk sájjak kúrusit ä popómbo-ka.

Jesús kúrusit popontakä muúkuk

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Huanärim senú yoremta huasá bétana huemta, Simmom Cireneu joometa, Alejandro éntok Rúfota atchai, jukarim kúrusta püaktituak ä huériunakë béchibo.

²² Huanärim Jesústa Gólgota tí tehuakäu bíchaa núk sájjak, itom nokpo Mukila koba kauhui ti jiaubáare.

²³ Huanärim vinota mirrámak nau kuutiata ä jítua báarei, të Áapo kaa ä jëka. ²⁴ Huanärim huämi kúrusit ä popónsuka, ä sánkohuam näikimtek nat ä sortiároaka, jábesu ä át-teanake jáni tí jiaka.

²⁵ Huanäi kúrusit ä ponhuái béja bátanim jiaahuay kethuétana. ²⁶ Huä nooki kúrusit jiojtetukähui jita béchibo ínel ä yáahuakähui, ínel jiaahuay: “Íri jü judíomeu Rey.”

²⁷ Guóyika éntok ékbualatakä ket áa beu kúrusit popónhuak, seenu ä batatana, senu éntok ä míkkötana bétana.

²⁸ Huämi chüppuk hua jiojteri ínel jíame: “Éntok jume juëna yórememmak naíkiatuk.”

²⁹ Huanäi jume áma huam kateme ä junneriai koba huíuteka entok ínel jíaka:

—Jajáa, empo Diosta tiöpo tátabeka éntok bajj táapo júchi ä yéchanakeme, ³⁰ émoë jínëuka. Kúrusit kóm huéiye.

³¹ Alë bénasi jume tiöpopo chë nésauhueme ket ä junneriaka ínel nau jiaahuay jume escribammaki:

—Huatem jínëuk, Áapo éntok kara au jínëu. ³² Jü Cristo, Israéltau au Rey tíame, éläpo éni kúrusit kóm huéenake, huanäi të ä bichätek ä súalnake.

Jume áamak kúrusit popóntukähuim éntok, kéchim ä junneriai.

Jesústa mukukähui

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Huanäi dóocem jiai, kaa machisi taahuak síme ániachi bájim jiäu tajti. ³⁴ Huämi bájim jiai, Jesús tüisi kusisi cháchayek ínel jíaka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabaktani? —itom nokpo ínel jiaubáare: In Dios, In Dios, ¿jatchíakasë nee ínapola toijla?

³⁵ Huate áma aneme éntok ä jikkajaka, ínelim jiaahuay: —Jó, Elíastau chaaye.

³⁶ Huanäi senu áman buíteka, juka espónjata vinágrepo kómoniak, éntok bakat ä óreka ä jituak ínel jíaka:

—Boobícháem, átä bínnake juka Elíasta jachu au yepsakä kömä yéchanake jáni.

³⁷ Të Jesús tüisi kusisi chachayeka muúkuk. ³⁸ Huanäi jü cortina tiöpopo órekau násuk áman síutek, jikat naateka kóm tajti. ³⁹ Huanäi jü capitán romapo joome Jesústa pújapo huekäihui, kusisi chachayeka ä mukuk bíchaka, ínel jiaahuak:

—Lútüriapo i yoreme ájariatukai jü Diosta Üusi.

⁴⁰ Jaamuchim éntok ket mékkäriat aneka ä bitchai. Ímëi násuk aaney jü María Magdalena, entok María Jacobo jü chë ilitchi, Salomé, éntok Joseta áiye. ⁴¹ Ímëi jáamuchim Jesústa jum Galiléa buiärapo ketune anéi áamakim rejtei, éntokim nésauta ä joríai. Éntok huate jáamuchim ket juebenakä áamak buere joära Jerusaléniu jikau sájakäu áma aaney.

Jesús mäahuak

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Huäri taahuarit tukariu yúmako, símeta tüisi toi-jbárekam obisi aaney, bueítuk jimyore taahuari yokoriapo yúmasey. ⁴³ Kíalíku José, pueblo Arimateapo joome, yäuraapo tékiakame tüisi täyahuakä éntok yörihuame. Ket huaka Diosta reytaka nésahueu boobícháihui, áma yepsaka, kaa májhueka Pilátotau kibákek; huanäi Jesústa

takahua aahuak. ⁴⁴ Pilato at guómtek Jesústa lauti mukuk tíaka. Të juka capitanta núnuka, ä temajek ä múksuka bétana. ⁴⁵ Capitanta ä téjhuak jíbba, huanäi Joseta mámpo ä tójjak juka Jesústa takahua. ⁴⁶ Huanäi José sábanam jínnu-ka, kömä yéchaka, áma ä bitiak. Huanäi sépultuura, téta buéjtukaipo, ä teekak. Tétata éntok sépultuura puertau bíaktiakä ä páttiak. ⁴⁷ María Magdalena, éntok María Joseta áiye, akim ä bitchai jak ä tekhuakähui.

Jesús kókkolam násuk jíabitek

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

16 Juka jimyore taahuata simasuk, María Magdalena, Salomé, éntok María Jacobota áiye, juka musäla jubakim jínnuak Jesústa takahuat ä óre báreka. ² Huanäi kethuétana, lominko táapom jum sépulturau yájjak, béja täata yeu simsulatuko. ³ Huanärim nau ínel jiaahuay:

—¿Jábesu juka téta sépultuurata puértapo kátekamta itom mékka bíaktirianake jáni?

⁴ Huanärim áman remteka juka tétata mékka bíaktiata bitchak; jü teta éntok tüisi buëuruakai. ⁵ Huanärim sépulturapo kimuka, senu yoremta jübua yötumta batatana bétana áma kátekamta bitchak, tósalik tebek sánkokamta; huanärim guómtek. ⁶ Të áapo ínel ámeu juahua:

—Katem majhuë. Jesús Nasarénotem jaría, huaka kúrusit popónhuakamta. Béja jíabitelata; kaa imí aane. Akem ä bitcha im ä tekhuákaipo. ⁷ Ámanem sájakä juka Perota téjhua, éntok jume huate ä discípulom. Ínelem ámeu jiaahua: “Áapo enchímpat huéiye áman pueblo Galiléau bíchaa; huämirem ä bínnake, enchimeu ä jíakäpo bénasi.”

⁸ Huanäi bempo jum sépultuurapo yeu sájakä teénnek, mauj-rimmei emo yoáka. Tem kaabetau jíalek, guómtilataka.

Jesús María Magdalénatau au yeu machíriak

(Jn. 20:11-18)

⁹ Jesús éntok jü lominko táapo kethuétana jíabitelataka, María Magdalénatau bat yeu machiak, iachí éntok guoibusan lemoniom yeu béblatukai. ¹⁰ Áapo éntok sika huame áamak anlatukammeu jünéehuumta am makkak; huámëi éntok sirókakä éntok buanaka áma aaney. ¹¹ Të bempo ä jíabitelatukäu jikkajakä, éntok áapórik au ä bil-la tíau jünem kaa ä súalei.

Jesús guoi ä discípulommeu au yeu machíriak

(Lc. 24:13-35)

¹² Chúkula, täbuiasi guoyímmeu au yeu machíriak, huaj páman am kateyo, sékána pueblou bíchaa. ¹³ Huanäi huámëi ket áman sájaka jume huaatem tejhuak; të bempórim júne kaa súsualek.

**Jesús, apóstolim huatem majtiasimeka ániat am
katchauhue**

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Chúkula béja óncemmeu, au yeu machíriak mesáu jokammehui. Huanäi kuttílasi ámeu nokak bem kaíta súalë béchibo, éntok námakak bem jiápseskä béchibo. Bueitukim kaa am súaley huame ä jíabitelatukäu ä bíchakame.

¹⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Síme ániachem kaate, éntok íkai evangeliotem ámeu noknake síme géntemmehui. ¹⁶ Huä ä súalekame éntok au batötebokame jínëutunake. Huä kaa ä súalekame éntok jïokot machisi noki at chúpatunake. ¹⁷ Éntok ímëi séñalim

huérianake huame ä súaleme: In téhua úttearammeay lemoniom yeu bébnake; éntokim bemela nokta noknake; ¹⁸ bakóchimim mámammea buijnake; éntokim óijta jëk júnem kachin ayunake; jume kökoreme béppa mámtëkim am tütenake.

Jesús téhuekau jïkau siika

(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Huanäi jü Señor junëli ámeu noksuka, áman téhuekapo jikat mabethuak, éntok Diosta bata bétana yéjtek.

²⁰ Huanäi bempo yeu sájaka, juka tü nokta nookak símekuchi. Jü Señor éntok am aníai juka nokta lütüria jóakä huame señaálim bem joaíbeyi. Júnentunake.

San Lucas

Lucasta Teófilotau jiojtekähui

1 Juebénaka éaka áu kikkimusula tua lútula ä jiojte báreka juka ímī ito násuk tua yö lütüriapo yeu sikamta, ² jume kēsampo naateka bem pusimnea ä bíchakame jume itom ä majtiakame, éntokim ä tekipanuy íká Diosta nooki. ³ Ínapo éntok chúkula béja át nátemaijsuka jáchin ä naatekähui éntok simekut tüisi suasuka, kétne émou ä jiojte báreka taahuak ä huépo bénasi, empo Teófilo huatem násuk yörihuame, ⁴ em ä täyanaké béchibo huaka em majtiahuakähui ä lütüriatukähui.

Jü Juanta yeu tómtinake bétana nokhuame

⁵ Juka Heroodesta Judeapo reytuko, senu sacerdote Zacarías ti téhuaaka tiöpopo tékiakay, Abíasta géntepo jometukay. Ä jubi éntok Arónta familiapo jometukay, éntok Elisabet ti téhuaakay. ⁶ Náhuichikam lútula jíápsay Diosta bíchäpo, éntok kaita juénasi jita áme bétana nokhuay, bueitukim Señorta nésauro johuay. ⁷ Të katim üusekay, bueituk Elisabet kaa áasoay, éntokim, béja yoiyötukay.

⁸ Sejtul táapo, sacerdoote tékil hué páman Zacaríasta tiöpopo Diosta bíchäpo jita ä joaysu, ä tékiakä pámani, ä yoiyöturim ä huériapo bénasi, ⁹ jume tiöpopo tékiakame ä huéria pámani, Zacarías áma yuktiahuak, juka inciensota ä táanaké béchibo, Señorta altariu huáijhua kibakeka.

¹⁰ Huanäi sime jü pueblo päku aneka Diostau oraciempo nokay, inciensota táahuayo. ¹¹ Huanäi Diosta ángel Zacaríastau yeu machiak, incienso altarta bátam bétana hueka.

¹² Huanäi, Zacarías ä bíchaka guómték, éntok kaachin an máchika majhuëy. ¹³ Të jü ángel ínel áu jiaahua:

—Zacarías, katë májhue, jü em nétanëu Dios enchi jíkka-jak. Jü em jubi Elisabet ili outa asoanake. Juan të ä téhuaatuanake. ¹⁴ Huanäi tüisi al-leehuame émou ayunake, éntok juebénaka al-leaka tahuanake yehuä tómtékä béchibo, ¹⁵ bueituk jü em üusi yörisi jíputunake Diosta bíchäpo. Vinota o jita ái nanaa kóhuamta kaa ä jínake, éntok kee yeu yoreka Espíritu Santoy tápunitunake. ¹⁶ Juebena Israelitam Dios Señortau bíchaa am jíapsi kúaktianake. ¹⁷ Huäri Espíritu úttiära Elías profetatat anei bénasi áamak annake, huäri úttiäray Señortapat huéenake, jume

áchayhuarim bem üusimneu bíchaa kaa béttek jíapsitam jípunaké béchibo, éntok huame kaabeta yöreme jábetam yörinaké béchibo. Júnëli béja jume Señortau rúktinakeme tüisi majtianake tülisi Señorta am mabetnaké béchibo.

¹⁸ Zacarías ínel áu jiaahua jü ángeltahui:

—¿Jáchisune íkai jüneríanake? Bueitukne öla, éntok ín jubi júne jámyöla.

¹⁹ Ä yómmiaka ínel áu jiaahua jü ángel:

—Ínapone Gabriel, Diosta bíchäpo aneme. Äbone bítuari íkai bemela nokta enchi téjhua sáyhuaka. ²⁰ Enë kara noknake, éntoke múurotaka tahuanake, íkai ínel yeu simëu núkisi, kía juka ín émou noki kaa em súaleká béchibo. Íri sime lütüriatuka yeu huéenake, taahuata yúmako.

²¹ Huä génte éntok Zacaríasta boobíchaihuiy, éntok emom temajey huaijhua tiopopo ä bínhuatü béchibo. ²² Të Zacarías päkun yeu sika béja kara ámeu nokaka taahuak. Huanärim béja jünëiak jita áu yeu machiakähui jum santuariopo, áapo éntok séñampo ámeu nookay, junëli béja múurotaka taahuak.

²³ Huanäi juka ä tékia áma yáasuka, jume taahuarim yú-mariasuka, béja ä jóau bíchaa siika. ²⁴ Chúkula huame taahuarim simsuko, béja ä jubiahua Elisabet abe asoaka yeu siika. Huanäi ä jóapo kaa yeu siika, mamni metpo, ínel jíakari: ²⁵ “Íkai inou yáuhuak, jü Señor íméi taahuarim huépo, béja nee ä úhuak, juka tiusi máchiraata simem bíchá násuku.”

Jü Jesústa yeu tómtinake bétana nokhuame

²⁶ Búsan mecham huéeyo, jü ángel Gabriel áman bítuahuak Diosta bétana, Galiléa buere joärähui Nazaret ti téhuakähui, ²⁷ jámut bemetahui. Huäri éntok áuritukay, ili yoreme jübua yötume ä jubisey, José ti téhuaakame. Davidta familiampo jometukay. Jü jámut beeme éntok María ti téhuaakay. ²⁸ Huanäi ä anëpo kibakeka, ínel áu jiaahua jü ángel:

—¿Dios enchi ania al-leäe! Señor émomaki. Áapo tühua-ta emo bétana náikiala sime jáamuchim násuku.

²⁹ Të áapo ángelta bíchaka, kaachin an máchika taahuak, juka ä nokaká béchibo. Huanäi ínel éiyay:

—¿Jíta teboterisa jáni iri?

³⁰ Huanäi jü ángel ínel áu jiaahua:

—María, katë májhue. Diosta tü eähue jájamlá. ³¹ Én éntok abe asoake tahuanake. Usi outë asoanake, éntok JESÚS tē ä téhuaatuanake. ³² Íri buéresi ériana. Jikat bétana usiari ti téhuaana, jü Dios Señor éntok juka ä áтчay David Rey nésaari ä máknake. ³³ Huanäi Jacobtamak huéerimmak reytaka nésaunake jíba béchibo. Huä ä reytaka ä nésehueu éntok kaa lütinake.

³⁴ Huanäi María ínel áu jiaahua jü ángeltahui:

—¿Jáchisu éntok íri huéenake, bueituk ínapo kennee kuna?

³⁵ Huanäi jü ángel ä yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Jü Espíritu Santo emo béppatunake. Huanäi jü jikat anemta úttiára ä jékkay enchi jékkatuanake. Huári béchibo jü santo ili usi yeu yoremtnakeme, Diosta Üusi ti téhuaana. ³⁶ Éntok két jü em huahuaji Elisabet, áapo két abe asoaka tahuala, ä jámyölatukä násuku, én béja búsan meecha, abe asoakari, jü kara asoame ti täyahuame, ³⁷ bueituk Diosta béchibo kaita obiachisi maachi.

³⁸ Huanäi béja María ínel jiaahua:

—Ímine aane, Señorta nésau yáa báreka. Élápo inot chúpatunake jü enchi inou nokakähui.

Huanäi béja jü ángel ä tö siika.

María Elisabetta jóau nöitisek

³⁹ Huámechi taahuarimmet María bamsipo yeu siika, buere joära Judeau bíchaa; íri pueblo júya káhui násuk taahuay. ⁴⁰ Huanäi Zacaríasta jóau kibakeka, Elisabetta tebotuak. ⁴¹ Huanäi jü Elisabet Maríata teboteri jíjikkajaka, jü ili usi tómpo chéptek. Huanäi éntok Elisabet Espíritu Santoy tápunak, ⁴² éntok tüisi kusisi ínel jiaahua:

—Diosta tü eäu emo bétana näikiari síme jáamuchim násuku, éntok ä tü eäu tápuni jü em tómpo yoremtnakeme.

⁴³ ¿Jatchiakasú ínapo áma yeu púari, juka ín Señorta áyee nee äbo bínnaké béchibo? ⁴⁴ Bueitukne em teboteri jáhuia im nakammeu yúmako, ili usi al-lerimmea ín tómpo chéptek. ⁴⁵ Úttesi al-leehuamta jípunake jü ä súsualekame, bueituk lütüriatata yeu huéenake juka Señorta bétana émou nokakähui.

⁴⁶ Huanäi María ínel jiaahuak:

In jíapsi buéresi Señorta úttile.

⁴⁷ In espíritu éntok al-leiya, Dios ín jínëulerotachi.

⁴⁸ Bueituk kaita nee béj-riay junne, nee yeu púhuak, áapörík nésau jíba joamta, éntok, én naatekam Diosta tü eäu nee jájamlä tíanake síme nat tomti kateme.

⁴⁹ Bueituk jü Dios jita jo árahueme buere túhuata inou yáhuak.

Santomme, jume ä téhuam.

⁵⁰ Diosta yore nak jikolëu jíba síme nat tomti kateme béchibo.

Jume ä majhuëka ä yöreme.

⁵¹ Ä máammea yún jita bueere yáala, am chíbejtiaak jume bem jíápsipo kaa tü eerim emo buérialeka aneme.

⁵² Jume úttiakame reyta yeyesäpo yeu am jaasek; éntok jume bétuk emo nüyeme éntok jikau tóboktiak.

⁵³ Huame tébäureme buéresi túhuata miikak; huame rikom éntok kaita am makaka am sákatuak.

⁵⁴ Juka nación Israelta ä nésehui joamta aniak, yore ä nak jikolibeu kaa koptiaka ä jiokek.

⁵⁵ Júkái ámeu nookak, itom yoiyöhuammehui, Abrahamtamaki, éntok jume ä úusimmaki, jíbapo béchibo.

⁵⁶ Huanäi María báij metpo jáni Elisabetamak taahuak. Chúkula béja ä jóau nóttek.

Juan Bautistata yeu tómtékähui

⁵⁷ Jü Elisabet jume taahuarim yúmariasuka, outa asoak.

⁵⁸ Diosta jüneli ä nak jiokekaleka béchibo. Huanäi jume áa chíkola jóakame éntok jume ä huahuayriam ámanim ä bitchak. Huanärim úttesi al-leakam taahuak, Diosta junëli ä jiokekäü béchibo. ⁵⁹ Guoj naiki taahuarim yúmaka, ä circuncidarotebok, juka ili usita. Huanärim ä áтчay téhuam, Zacaríasim, ä téhuaatua báarey. ⁶⁰ Tē jü ä áyehua ínel ámeu jiaahua:

—Èe; Juan ti téhuaanake.

⁶¹ Huanärim ínel áu jiaahuak:

—¿Jatchiaka? Kaabe junëli téhuak enchim huahuayrim násuku.

⁶² Huanärim séñampo juka ä áchaytau nátemajek, jáchin juka ili usita ä téhuaatua bárëhui. ⁶³ Huanäi ili tablata aahuaka, ínel át jiojtek: “Juan ti téhuak.” Huanäi simetaka át guómtilatata taahuak. ⁶⁴ Senu huéchiapo áu étapok jü teeni. Júchi ára nokaka taahuak, éntok Diosta úttil táytek. ⁶⁵ Huanäi síme jume áme chíkola jóakame át guómtaka taahuak. Síme jume Judea buiärapo káu jómem, íari bétanam jíba nookay. ⁶⁶ Síme ä jíkkajakame bem jíápsipo ä ériasakay, ínel jíakari:

—¿Jábese jáni íri uusi?

Señorta mámam éntok jíba áamak aaney.

Zacaríasta profetisarukähui

⁶⁷ Huanäi Zacarías, ä áchayhua, Espíritu Santoy tápunika, Diosta bétana nookak, ínel jíakari:

⁶⁸ Úttesi türi jü Señor, jü pueblo Israelta Dios.

Ä pueblou yebij-la, ä jínëu báreka.

⁶⁹ Itom jínëunakemta tua úttiakamta itom násuk toboktiak,

jukä nésauta ä yáarialamta Davidta familiapo.

⁷⁰ Jume santo profeetam tenimmeysi nokakä Bénasi, jume kësamriapo kateme:

⁷¹ itom omtíame násuk itom yeu jäbuak; jume kaa itom bíbit péäu mámpo itom yeu huíkkék.

⁷² Juka itom yoiyöhuam jìokolinake bétana ä noki kaa koptiak,

éntok huaka nokta ä yechakähui, tühuata itou ä yáa rókähui.

⁷³ Abraham itom áchaymak nokta chúpala, juka itom ä mák rókähui,

⁷⁴ itom omtíame násuk yeu huíktaka,

kaabeta májhueka, áapörík itom jo äau itom jonákë béchíbo,

⁷⁵ santosi ito núyeka, éntok lútüla jíapsihumta jípureka, áapörík béchíbo, itom kókkou núkisi.

⁷⁶ Émpë éntok, ili uusi, hua jìkat anemta bétanë profee-tapë täyana,

bueítukë Señortapat huéenake ä böom rútuaktiasimeka.

⁷⁷ Éntoke ä téjhuaanake juka pueblota, jáchin ayuka ä jínëutunakë béchíbo,

Diosta bejrimmet am jìokorina béchíbo.

⁷⁸ Dios tüisi ä jíapsipo huáijhua naateka itom nákke, jìkat bétana bemela taahuari machiriata itom miikak,

⁷⁹ huame kaa machiku aneme éntok mukia jékkaapo aneme, machiria báreka,

türi böou itom yeu jäbua báreka, kaa huanti jíapsihuäpo böochi.

⁸⁰ Huä ili usi éntok yötusimey, éntok ä espírituhua úttiata nüsimey, éntok mékka ániapo jóakay Israelta pueblou áu yehuä machiriäpo tájti.

Jáchin Jesústa yeu tómtékähui

(Mt. 1:18-25)

2 Huamechí taahuarimmet ínel yeu siika síme ániat rey Augusto César nésahuek símem áu censaruak sáuhuek. ² Íri censo bat yáahuak Cireníota Síriapo gubernadortuko. ³ Huanäi síme bem pueblom békataná sájjak emo censaruá báreka. ⁴ Íaribéchíbo, José Nazaret pueblo bétana Galiléa buiärapo jìkau siika, Judea buiaräu bíchaa, Davidta pueblou Belén ti téhuakähui, Davidta familiampo ä jomë béchíbo. ⁵ Ámaním sájjak, emo censaruatëboseka. Maríata juubiapo ä máktaka ä huériay, të kee ä jubey, áapo éntok abe asoay. ⁶ Bempörím áma aneysu jume taahuarim yúmariak, ä asoanakhui. ⁷ Huanäi béja ä jípurek, juka kësam asoata, sánkompo ä bitiak. Éntok pe-

sebrepo animaalím jíjìbuäpo ä teekak. Bueítuk síme hotelim tátapuniakay.

Jume ángelesim éntok jume pastorim

⁸ Huämi buiärapo két pastorim aaney, tukaapo kabaram suayaka, kaa kocheka. ⁹ Huanäi éntok Señorta ángel ámeu yeu machiak. Jü Diosta lóoria éntok natechíkola, am machiriak. Huanärim tüisi guómték. ¹⁰ Të jü ángel ínel ámeu jiaahua:

—Katem májhue, bemela tü noktane enchim téjhuaasek, úttesi al-leehuasi maachi, símem béchíbo. ¹¹ Davidta pueblou, enchim béchíbo yeu tómték, éni, jü yore jínëunakeme, jü CRISTO jü Señor. ¹² Ímírem át suanake, ä jüneria béchíbo: Ili usitem sánkompo bitíata téunake, pesebrepo animaalím jíjìbuäpo bókamta.

¹³ Huanäi ángeltamak senu huéchiapo juebena huaté ángelesim, Diostamak téhuekapo aneme, áma yeu machiak, yörisi Diosta úttileka éntok ínel jíaka:

¹⁴ ¡Looria Diosta béchíbo téhuekapo!

¡Buíapo yánti jíapsihuame, éntok tü eeri yoremem béchíbo!

¹⁵ Huanäi jume ángelesim téhuekau bíchaa am sájjako. Jume pastorim ínel náu jiaahua:

—Jánte pueblo Belénihui, ámante ä bínnake juka áma yeu sikamta, juka Señorta itou yeu machiriakähui.

¹⁶ Tüisim bamsipo yeu sájjak. Huanärim Maríata éntok Joséta téhuak, éntok juka ili usita pesebrepo bókamta. ¹⁷ Ä bíchaka, akim ä jüneriatebok, juka ili usita bétana ámeu nokhuakähui. ¹⁸ Símetaka ä jíkkajakame áachim guómtilataka taahuak, jume pastorim ámeu nokähui. ¹⁹ Të Maríá símeta ä jíapsipo ériasimey, áu huáateka. ²⁰ Huanäi jume pastorim tüisi Diosta looria úttileka éntok al-leaka nóttek símeta buere jita bem bíchakähui, éntok bem jíkkajakäu béchíbo, bueítuk síme bem téjhuaripo áman chúppuk.

Jesústa tiöpou nüpahuaakähui

²¹ Guoj naiki taahuarim yúmako, usitam circuncidaroa báreka. Huanäi Jesús tím ä téhuaatebok. Ímëi téhuam jü ángel ä mákakay, ketune kee jee Maríata tómpo ä yorem-tuyo.

²² Jume taahuarim yúmako, Moiséjta ä nésahuekä páman chichä machiku yeu sika türíka tahuak, buere joära Jerusalénihum ä nüpak, Señorta mámpo ä tójj báreka.

²³ Señorta leypo ä jìojteri Bénasi: “Síme ili ou kësampo yorekame, Santopo näikiatunake Señortau bíchaa.”

²⁴ Señortau am tojj béchíbo, leyta jíä Bénasi, guoy möelim o guoy guókohuim, sacrificiota béchíbo.

²⁵ Senu yoreme, Simeón ti téhuaaka, Jerusalémpo aaney. Īri yoreme lútüla jíápsay, éntok Dios huáatey. Israelta jíápsi yechanäu Diosta ä jínëunakëhui boobíchaihui. Espiritu Santo éntok áa béppa aaney. ²⁶ Espiritu Santo au yeu ä machirialatukay, kee jee mukeka juka Señorta bétana yeu púata, ä pusimnea ä bínnakëhui. ²⁷ Jü Espiritu Santo ä innëtuak, huanäi tiöpopo bíchaa sika. Ä áchayhuam ili usi Jesústa tiöpopo ä nüpakó, aú ä yá béchíbo juka leyta jíápamani. ²⁸ Jü Simeón, juka ili usita mámpo ä nüka, Diosta baysahueka, ínel jiaahua:

²⁹ Én ál-la, ín Señor, ín simepë.

Yanti nee jíápsitua, em noki jíápamani,

³⁰ bueítuk ín pusim ä bitchak, juka em jínëuria.

³¹ Sime pueblom bíchápo, itomë ä téjhuaasuk:

³² Áapo jü machiria, jume kaa Israeltamak huérim, am machirianakë béchíbo, jü gente Israelita yorihuame.

³³ Ä áyehua éntok José, guómtilatamak ä jíkkajay, simeta júkái áa bétana nokhuayo. ³⁴ Jü Simeón Diosta tu eäu am makkaka. Jü Maríata, Jesústa áyebue, ínel jiaahuak:

—Én éntok ĩ usi juebenam kóm tátab béchíbo, huatem éntok tóboktiä béchíbo, jume pueblo Israelpo joomem. Éntok ímĭ jünakiachitunake: juebenakam ä omoutenake.

³⁵ Ínëli yeu huéenake: ejparam em jíápsipo naa búrujti emót kíktenake. Juebenak jita éhuil jíápsipo éehuamta yeu buíjtunakë béchíbo.

³⁶ Ama aaney, kétchi, senu jámmut, juka bát bíchaa ayunakemta jünériame. Aana ti téhuaaka, Fanuelta maala, Aserta familiapo jometukay. Áapo béja tüisi jámyölatukay. Bemetaka kunak huanay guoy búsan huásuktiapo jíba amak jouhuak. ³⁷ Të béja jókoptulataka ochenta áma naiki huásuktey. Buere tiöpopo kaa yeu huéiyey, taahuarit tukaarit naa búrujti, Señorta tekipanuariaka, ayuunaka éntok oracionim joaka. ³⁸ Ana huämi horapo, Diosta baysahueka, jü ili usi Jesústa bétana ámeu nok táytek, sime huame Jerusalénta jínëunakemta boobíchaihuimmehui.

Nazareu bícham, júchi nóttek

³⁹ Chúkula juka Señorta leyto huémata áma yáasuka, Galiléahuim nóttek, buere joära Nazareu bíchaa. ⁴⁰ Jü ili usi yötuy, éntok úttiata nüyey, éntok yún jita täyasimey. Dios-ta tü eäu éntok áamaktukay.

Jü ili üsi Jesús tiöpopo

⁴¹ Jume ä áchayhuam chíkti huásuktiapom jum Jerusaléniu yayajay pajko pájcuapo an báreka. ⁴² Pájcuapa jkota yúmak, bem ä boojoria bënasi, Jerusaléniu bícham sájjak. Jesús béja dooce huásuktiriam yúmaríay. ⁴³ Pájkota

chúpuko, nottilataka am kateyo, jü usi Jesús Jerusalémpo taahuak. José éntok ä áyehua katim jüneiyay. ⁴⁴ Béja senu taahuapom boojouhuay, genteta násukim ä hué téiyey. Kaa ä téaka éntok, akim ä jariu táytek, bem huahuayrim éntok bem täyame násuku, ⁴⁵ tem kaa ä téaka, Jerusaléniu bíchaa nóttek, ä jariuboka.

⁴⁶ Chúkula báij taahuarim huéy, akim ä téuhuak jum tiöpopo, jume maestrom leyta yore majtíame násuk káteka, am nok jíkkajaka éntok ámeu nátemajeka. ⁴⁷ Huanärim sime át guómtilatataka ä jíkkajay tüisi jita ä täya tíakari, éntok tepa áma huéchiasi jíba am nok yómmiä béchíbo.

⁴⁸ Huanärim ä bíchaka, át guómték. Huanäi jü ä áyehua ínel áu jiaahuak:

—In asoa, ¿jatchiakasé ínel itom yáuhuak? Ínapo, éntok em áchay, tüisite jíápsipo kókosi éaka enchi jariay.

⁴⁹ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jatchiakasem nee jaria? ¿Jachem kaa jüneiya ín Átchay tékilpo ín annakëhui?

⁵⁰ Të bempo kaa jüneiyay jita ámeu ä nokakähui.

⁵¹ Huanäi ámemak nóttek, Nazareu bíchaa. Huanäi jíba áme bétuk áu nüyeka yötuy. Ä áyehua éntok, simeta íkari ériasimey ä jíápsipo. ⁵² Jesús éntok chëhuasu éntok ä takahuapo yötusimey, éntok Diosta tü eäpo éntok yoremem bíchápo.

Juan Bautista géntemueu nookak

(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

3 Quince huásuktiriampo juka rey Tiberio Césarta yäura Romapo nésahueyo, jum Judea buiärapo éntok Pontio Pilato gobernadortukay, Herodes éntok Galiléa buiärapo yäuratukay, ä saila Felipe Itureapo éntok Tracónite buiärapo, Lisaniás éntok Abiliniapo yäuratukay.

² Anasta éntok Caifásta sumo sacerdotetuko, Diosta bétana noki áu yepsak, Juan, Zacaríasta üusibehui, mékka ánia see päriapo ä aneyo. ³ Huanäi áapo sime Jordán bathue mayoamak géntemueu noksiméka huéiyey, batöhuamta éntok Diostau bíchaa jíápsi kúaktiahuamta jume bem Dios bejrim jìokoriná béchíbo. ⁴ Isaías profheetata jìojteri bënasi ínel ä jíäpo:

Jiahui mékka ánia see päriapo chaaye:

“Señorta böomem tüte,

ili böom éntokem rúttukta.

⁵ Sime huame buía jójoroim nanahuittena,

jume chopöriam, éntok káhuim,

jume böo chachakuim éntok rúttuktiana;

éntok jume böo rúrumuyim tütena.

⁶ Huanäi sime génte ä bínnake Diosta jínëuria.”

⁷ Juebena yóremra au yeu sájjak emo batö iäka, huanäi ínel ámeu jiaahuak:

—¿Eme gëntem bakot usiarim! ¿Jábesu enchim majtiala emo ä tö tenni sáhueka huaka Dios omtirata yebijnakemta? ⁸ Türi takame jípu báreka eiya, emo jíapsi kúaktiaka. Éntok katem enchim jíápsipo ée taite: “Béjate Abrahamta itom áchaypo jípure”; senu huémtane enchimneu nooka, Dios kía ímí tétampo júne ára am toboktia, jume Abrahamta úusim. ⁹ Bueítuk két jume tépuam béja júyam nahuapo kéchari, síme jü júya kaa türík takame chúkhtiahuaka tájju jímmaana.

¹⁰ Huanäi jü génte béja ä temajek, ínel áu jíakari:

—¿Jítasute, júntuk yáanake?

¹¹ Huanäi Juan am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Jü guoyik sánkokame, juka kaita jípuremta huépülam máknake; jü buáhuamta jípureme, juka kaita jípuremta miknake.

¹² Jume yáura tómita náu tótojaihui két áu yájjak emo batö iäka. Huanärim ínel áu jiaahua:

—Maestro, ¿jítasasute yáanake?

¹³ Áapo ínel ámeu jiaahua:

—Katem úttiapo jita aahua enchim sáyuakäpo áman jíbba.

¹⁴ Huate sontarom két ä nátemajek ínel jíakari:

—Ítaposu, ¿jítasasute yáanake?

Huanäi ínel am yómmiak:

—Katem jabetau kaa huéeläpo jita aahua, ál-la enchimet nésayhuakäpo áman jíbba. Katem yáurapo emo tekipanoä tíaka, jábeta guómmtiaka jítasu ä úhua. Enchim béjtuahua beyem al-leiya.

¹⁵ Jü gente éntok át suaka ä bitchay símeta juka huémnta, bem jíápsipo éntokim emo nátemay, ínel jíakari: “Jamak Juan ájária jáni jü Cristo.” ¹⁶ Huanäi Juan símemmeu ínel jiaahua:

—Lútulay ínapo báampo enchim batöa; të äbo huéiye senu ino béppa chë yörisi maachi, éntok chë néсахue. Huakäi béja ínapo katchanne júne áu kóm chätuka bocha huíkyam ä búttiriapo yúmala. Huári béja enchim batönake Espíritu Santoyi éntok tájjiyi. ¹⁷ Ái huijhuijtiahuame ä mámpo óorek, juka erata túlisi ä tüte báreka. Chúkula éntok jume tiríjkom érianake jum kaa am nasontenakepo, juka pajata éntok náu yéchaka jum táijta kaa tutukëpo ä táanake.

¹⁸ Íkääri éntok huate jita ámeu nokaka, am téjhuay, juka genteta tühua bemela nokta bétana. ¹⁹ Huanäi jü Juan kutúlasi áu nookay jü rey Heroodestahui ä saila Filipeta jámut ä jípuré tíaka (Í jámut Herodias ti téhuakay), éntok huate jita búruk kaa türík ä yáalä béchibo. ²⁰ Júnëli jita kaa huéchiasi yáalataka jü Herodes, júchi áa béppa, Juanta páttiatebok jum cárcelpo.

Jesús batöhuak

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Júnäköri síme pueblota emo am batöayo, Jesús két batöhuak. Huanäi Diostau oraciompo ä nokayo, jü téhueka áu étapok. ²² Espíritu Santo át kóm síika, guókouta bénasi takahuaka. Téhuekau bétana éntok áu nokhuak, ínel jíakari:

—Émpë ín Üusi ín yeu púari, éntok ín nákehui.

Jesústa yoiyöhuam bannaataka kateme

(Mt. 1:1-17)

²³ Áapo jü Jesús ä tékilhua naatekari, jíba tua jamak treinta huásuktiriam huériay. Huä Joséta üusi ti ériahuame. José éntok Elíta áchayekay. ²⁴ Elí éntok Matatta áchayekay. Matat éntok Levíita áchayekay. Leví éntok Melquita áchayekay. Melqui éntok Janata áchayekay. Jana éntok Joséta áchayekay. ²⁵ José éntok Matatíasta áchayekay. Matatías éntok Amósta áchayekay. Amós éntok Nahumta áchayekay. Nahum éntok Eslita áchayekay. Eslí éntok Nagaita áchayekay. ²⁶ Nagai éntok Maatta áchayekay. Maat éntok Matatíasta áchayekay. Matatías éntok Semeita áchayekay. Semei éntok Joséta áchayekay. José éntok Judáta áchayekay. ²⁷ Judá éntok Joanata áchayekay. Joana éntok Resata áchayekay. Resa éntok Zorobabelta áchayekay. Zorobabel éntok Salatielta áchayekay. Í Salatiel éntok Nerita áchayekay. ²⁸ Neri éntok Melquita áchayekay. Melqui éntok Adita áchayekay. Adi éntok Cosamta áchayekay. Cosam éntok Elmodamta áchayekay. Í Elmodam éntok Erta áchayekay. ²⁹ Er éntok Josuéta áchayekay. Í Josué éntok Eliezerta áchayekay. Eliezer éntok Jorimta áchayekay. Jorim éntok Matatta áchayekay. ³⁰ Matat éntok Levíita áchayekay. Leví éntok Simeónta áchayekay. Simeón éntok Judáta áchayekay. Judá éntok Joséta áchayekay. José éntok Jonánta áchayekay. Jonán éntok Eliaquimta áchayekay. ³¹ Eliaquim éntok Meleata áchayekay. Melea éntok Mainánta áchayekay. Mainán éntok Matatata áchayekay. Matata éntok Natánta áchayekay. ³² Natán éntok Davidta áchayekay. David éntok Isaíta áchayekay. Isaí éntok Obedta áchayekay. Obed éntok Boozta áchayekay. Booz éntok Salmónta áchayekay. Salmón éntok Naasónta áchayekay. ³³ Naasón éntok Aminadabta áchayekay. Aminadab éntok Aramta áchayekay. Aram éntok Esromta áchayekay. Esrom éntok Faresta áchayekay. Fares éntok Judáta áchayekay. ³⁴ Judá éntok Jacobta áchayekay. Jacob éntok Isaacta áchayekay. Isaac éntok Abrahamta áchayekay. Abraham éntok Taréta áchayekay. Taré éntok Nacorta áchayekay. ³⁵ Nacor éntok Serugta áchayekay. Serug éntok Ragauta áchayekay. Ragau éntok Pelegta áchayekay. Peleg éntok

Heberta áchayekay. Heber éntok Salata áchayekay. ³⁶ Sala éntok Cainánta áchayekay. Cainán éntok Arfaxadta áchayekay. Arfaxad éntok Semta áchayekay. Sem éntok Noéta áchayekay. Noé éntok Lamecta áchayekay. ³⁷ Lamec éntok Matusalénta áchayekay. Matusalén éntok Enocta áchayekay. Enoc éntok Jaredta áchayekay. Jared éntok Mahalaleelta áchayekay. Mahalaleel éntok Cainánta áchayekay. ³⁸ Cainán éntok Enósta áchayekay. Enós éntok Setta áchayekay. Set éntok Adánta áchayekay. Adán éntok Diosta áchayekay.

Satanás Jesústau jibek ä jioptuabáreka

(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

4 Jesús, Espíritu Santoy tápunika, Jordán bathue bé-tana yepsak. Huanäi mékka ániau see päriau bíchaa ä núk siika, jü Espíritu, ² cuarenta taahuarimpo. Huanäi jü diablo tepa áamak aaney, ä jioptua báreka, kaa tühuata ä yáa íaka. Síme huameri taahuarimmechi kaa jibuäk, huamei taahuarim simsuko tébäurek. ³ Huanäi jü diablo ínel áu jiaahuak:

—Bueituk empo Diosta Üsütuko, íkái tétatë emo pan yáa sáuhue.

⁴ Jesús ä yómmiaka ínel áu jiaahuak:

—Júnel jiojteri: “Kaa kía páanimmea jíba jíapsinake jü yoreme, ál-la síme Diosta nokiyi.”

⁵ Huanäi jü diablo káhuit chë jikat ä núk siika, huanäi chúbalaposu rey nesaupo attiata ä bíttuak, pueblo tüisi ujyorim éntok bueerem, ä bíttuak. ⁶ Huanäi ínel áu jiaahuak jü diablo:

—Enchine ä máknake síme úttiärata, enchi ä sáunakë béchíbo. Éntok juka bem looria. Bueituk ínapo ä mak-ri; éntok jabeta ín ä makbareu ä maknake. ⁷ Të ál-lë inou tónommia kíkteka nee yörinake. Huanäre símeta íkairë át-tianake.

⁸ Huanäi Jesús ä yómmiaka ínel áu jiaahuak:

—Mékkë siime, Satanás, bueituk ínel jiojteri: “Juka Señorta em Diostë yörinake, éntoke áapörík jíba nésauta jorianake.”

⁹ Huanäi buere joära Jerusaléniu bíchaa ä núk siika. Huä-mi béja buere tiöpot chë jikat ä kéchaka ínel áu jiaahuak:

—Empo Diosta Üsütuko, buíahuë emo kóm tójja,

¹⁰ bueituk ínel jiojteri:

Dios jume ä ángelesim émou bíttuanake, enchi am anakë béchíbo.

¹¹ Éntokim mámammea enchi tóboktianake, em guókim kaa tétat tēitinakë béchíbo.

¹² Jesús ä yómmiaka ínel áu jiaahuak:

—Ínel két nok-ri: “Katë Diosta em Señorta jíoptuanake.”

¹³ Huanäi jü diablo, kaachin béja ä bāitāu máchika, chubala ä tö siika.

Jesús ä tékilhua naatek

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Huanäi Jesús, Espíritu Santota úttia huériaka, Galiléa buiärau nóttek. Buéresi tayahuay, síme buíachi ä chíkola.

¹⁵ Huanäi éntok bem sinagogampo am majtiay. Símetakam ä úttiley ä looriapo.

Jesús jum pueblo Nazaretpo

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Bueituk Nazaretpo yepsak, ä yötuläpo. Jíba ä boojori-
apo bénasi, jimyore táapo sinagogapo kibakek, huanäi jioj-
terita nok báreka kíktek. ¹⁷ Huanäi éntok profeta Isaíasta
librom áu tóijhuak, librom étapoka, ínel jiojteta áma
bitchak:

¹⁸ Señorta Espíritu ino béppa aane,
áapo nee áma yeu púala tühuata bemelasi huémta jume
poloobemneue nee ejtejuhä íaaka.

Jume jiokot sirokamta jíápsekame nee tüte íaaka nee äbo
bíttuak,

pereesommet éntok chay íaaka jáchin bem búttiatiu-
nakëhui,

éntok liliptim puj etaponakë béchíbo,

éntok jume jiokot nühuame am búttiaseka,

¹⁹ jume türi huásuktiriam Señorta bétana ámeu yebij-
nakëhui, ámeu nee nok íaaka.

²⁰ Huanäi jume librom páttiaka, jü áma tékiakamtau am
búissek. Huanäi yejte. Síme jume sinagogapo aneme
áachim puseka taahuak, ²¹ huanäi ínel ámeu nok táytek:

—Én ímí enchim bíchäpo lütüriatata chúppe, íri jiojteri.

²² Éntok símetaka ujyorisi jíba áa bétana nookay, éntokim
át guómtilataka ä jíkkajay, juka nokta tua huéchiasi huém-
ta jíba ä tempo ä yeu huë t́faka. Huanärim ínel jiaahuak:

—¿Jachu íri kaa Joséta üusi?

²³ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—Jamakem juka nokta ínel huémta inou nok báare:

“Mérico, émpë emo jítto. Yúnte jita jíkkaij-la pueblo Caper-
naumpo em yáakähui. Ímire em buiärapo két ä yáuhua.”

²⁴ Huanäi éntok két ínel jiaahuak:

—Kaabe profeta tüisi mabethua ä buiärapo. ²⁵ Tua huitti
nokhuäpone ínel jiaunake, jum nación Israelpo juebena
jáamuchim jókoptulame aaney, profeta Elíasta taahuarim-
mechi. Júnaköri báij huásukti áma búsan metpo kaita
yúkutuko, buéresi tébaa siika, síme ániachi. ²⁶ Të kaabetau
éntok bíttuahuak jü Elías, huäri huépul jámut jókoptula,
Sarepta Sidón buiära tíapo jometau jíba. ²⁷ Éntok juebena
lepra sáhuata jípureka Israelpo aaney, Eliseo profetata

taahuarimmechi. Kaabe éntok áma türiak, huäri Naamán Síriapo joome jǐbba.

²⁸ Íkái jǐkkajaka síme jum sinagogapo aneme, tüisim öomtek. ²⁹ Huanärim emo tóboktiaka, pueblopo yeu ä jaasek. Huanärim káhuit jikau ä núk sájjak, ámani káhuit jikat kóm ä jímmaa báreka. Bempo juka bem pueblota huäri káhuichim ä yáalatukay. ³⁰ Të áapo áme násuk yeu siika, siikak.

Huépül yoreme, lemooniota ä jíápsipo jípurey

(Mr. 1:21-28)

³¹ Jesús pueblo Capernaumpo yeu yepsak, Galiléa buiärapo. Huanäi sácala jimyore taahuarit am majtiay. ³² Tepam ä yosireka ä bitchay, jáchin yore ä majtiä bétana, bueítuk jú ä nokihua, yäura nokta úttiära jípurey.

³³ Huépül yoreme sinagogapo aaney, lemoonio espíritu chicha machik jípureka. Huäri béja tüisi kusisi tēka:

³⁴ —Ítomē tójja; ¿jítasē empo itomak huáatia, Jesús Nazareno? ¿Jachē itom lütiasēka äbo huéiye? Ínapo enchi täya, enchi jábétukähui Diosta Santöe.

³⁵ Huanäi Jesús kutti áu nónokaka, ínel áu jiaahuak:

—¿Múksē kaa jiaahua, éntoke át yeu huéiye!

Huanäi jú lemoonio, áme násuk buíapo ä tátabeka, át yeu siika, éntok kaa kókosi ä yáuhuak. ³⁶ Huanärim síme át guómtilatata taahuak, éntokim náu nookay, ínel jíakari:

—¿Íta nokisa iri? ¿Yäurata úttiäray am sáuhue, jume lemoonio espíritu chicha maachim, éntokim yeu sásaka!

³⁷ Huanäi jú buéresi ä bétana hueme jǐkkaj táytihuak, síme jume pueblo natechíkola tahuammechi.

Jesús juka Perota aasu, kōkoata úhuak

(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Huanäi Jesús kíkteka sinagogapo yeu siika. Huanäi Símonta jóapo kibakek. Jú Símonta asu éntok tüisi táijhuéitchey, huanärim Jesústau ä nok-riak. ³⁹ Huanäi Jesús, át müla kóm chátuka, táijhuéchiriatat kusisi át nónokak, huanäi ä tójjak, jú táijhuéchiria. Läutiposu yejteka, jita am joriay.

Jesús juebena kōkoreme tütek

(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Täata áman huécheyo, génte yún buere jita kōkoata jípureka áu nüpahuak. Áapo béja huehuépulammet mámtēka am tütek. ⁴¹ Juebenammet éntok két lemooniom yeu kaatey, tepa chayeka, ínel jíakari:

—¿Émpē Diosta Üusi!

Të áapo lemooniommet kutti nookay, éntok kaa yún am noktuay, bueítuk bempo tüisi júneiyay, áapo jú Cristo äbo yebisnakēihui.

Jesús, Galiléa buiärapo naa hueiye am majtiaka

(Mr. 1:35-39)

⁴² Béja taahuapo, Jesús kethueysu, mékka päriau bíchaa siika. Jume géntem éntok ä jariay, áu yájaka éntok. Katim ä sim íaaka, tepa áamak jiaahuay. ⁴³ Jesús éntok ínel ámeu jíaahuak:

—Të úttia huate buere jóärammeu ín huéenakeu két íkái tühua bemelasi nokta, Diosta reytaka nésahue bétana ámeu nokpo yúmala. Bueítukne huäri béchibo äbo bútuari.

⁴⁴ Huanäi Galiléa sinagogampo, juka Diosta nooki ámeu nookay.

Kaa júnel machisi kúchum yun buíjhuakähui

(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

5 Júnēli yeu siika: Genesaretta baubäa mayoat Jesústa aneyo, juebena génte áu náu yájaka buéresi ä pítpittiy, Diosta noki jǐkkaj báreka. ² Huanäi guoy canoam bitchak, baubäa mayoachi, éntok jume kúchureom báapo jábuekame, bem jítërim báksiaka. ³ Huanäi Jesús, Símonta canoapo jámuk. Huanäi mayoat huáijhua jēla báau ä rúktia sáuhuek. Huanäi Jesús canoapo káteka am majtiay jume géntem. ⁴ Noksuka béja, Símontau ínel jiaahua:

—Canoatem báa násukun bíchaa huéria. Huanärem enchim jítërim áman jímma kúchum buíj béchibo.

⁵ Símon éntok ä yómmiaka, ínel áu jiaahua:

—Maestro, síme tukaatate tekípanuak éntokte kaita buíssek; tēne én em nokpo áman am jímmánake jume jítërim.

⁶ Áman am jímmaaka, juebena kúchum áma jaatiak jume jítërim éntok béja abe síutey. ⁷ Huanärim senu canoapo re-jtemmeu buáktek, emo ania íaaka. Huanäi jume huate ámeu yájaka, am aniak. Huanärim guoy canoam tápunyak ímēi tapunika abe róptey. ⁸ Símon Peero, íkái bíchaka, Jesústau tónommia áu kíkteka, ínel jiaahuak:

—¿Katē inou rukrukte, Señor! Bueítukne yóremtaka Dios bejrita jípure.

⁹ Bueítuk jume kúchum yún bem buísekä béchibo, jú máuj-ra ä jaatiak, éntok simetaka áamak aneme két guómtēk. ¹⁰ Jacobo éntok Juan, Zebedeota üusim, júmēi két tepa guómtēk. Bempo Símontam kim tekípanuay. Të Jesús Símontau ínel jiaahua:

—Katē májhue; én naatekē kúchu jaasem tenasē yoremem nununake Diosta béchibo.

¹¹ Huanäi jume canoam pákun yeu tójaka, simetam tō sájaka, Jesústam guojaasek.

Jesús leprata jípurementa tütek

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Jesússta senu buere joärapo aney, yoreme sime takahuat leprapaka áu yepsak. Huanäi Jesússta bíchaka, áu tónom-mia kíktek, éntok ä pújba buíau kóm yúmarialataka jikot ínel áu jiaahuak:

—Señor, ínel éatek, empo ára ín kökoa nee úhua.

¹³ Huanäi Jesús áu mám rútukteka át mámtek, ínel jíaka:

—Enchine türi íaa. Türiäe.

Ínel ä jíak, jíba jü kökoa ä tö siika. ¹⁴ Huanäi éntok ínel ä sauhuek katë jábeta tettejhua. Ínel jíaka:

—Ál-lë tiöpuo huéiye áma nésahuemtahui, éntoke hua-ka Moiséjta nésahuekäu yáanake em türiakäü béchíbo, juka genteta jüneenakë béchíbo em türialatukä bétana.

¹⁵ Të jü sime jita ä joäü jüneria táytihuak, simekut chíbe-jtek mékka jákun tájti. Juebena génte náu yayajay ä jíkkaij báreka, éntok kökoata emo úhua íaaka. ¹⁶ Të áapo mékka bíchaa sisimey, kaita genteta anëu bíchaa, orciompo Diostau nok báreka.

Jesús káraktilata tütek

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷ Séjtul táapo ínel yeu siika Jesússta am majtiayo, jume pariseerom éntok jume leyta am mamajtiame áma jokay júmëi béja ili pueblom békata jometaka áma yáij-latukay, Galiléa buiära bétana éntok Judea éntok Jerusalén bétana; Diosta úttiära éntok áamak aaney kökoreme tüte báreka. ¹⁸ Júnensu huate yoremem áma yájjak, jípetampo senu yorem káraktilatam huériay, huáijhuam ä núk kimuka, Jesússta guókpom ä öre báreka éiyay. ¹⁹ Të karam áma kimuka taahuak, juka genteta tüisi büru béchíbo. Huanärim kári jikat jámuka, tejampo guójoriata yáaka, áma huämim kóm ä yétchak, chíkti ä jípetekimaki, áme násuk, Jesússta pújbapo. ²⁰ Jesús, Diostat ehuamta ámet bíchaka, kokoremtau ínel jiaahuak:

—Empo yoreme, jume em Dios bejrimmeche jikoritu.

²¹ Huanäi jume leyta am mamajtiame éntok jume pariseerom kaa tüisi áatana éaka taahuak, ínel éakari: “¿Jábese iri Diosta bėj-reka nokame? Kaabe ára Dios bejrita jikore, ál-la Dios jíbba.”

²² Të Jesús bem éerita jüneriaka, ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jatchiakasem enchim jíápsipo kaa yánti éiya? ²³ ¿Jítasu chë júne kaa obiachi, ínel jiau béchíbo: “Em Dios bejrimmeche jikoritik”, o ínel jiau béchíbo: “Kíktekë, huera-ma”? ²⁴ Enchim júkai jünerianakë béchíbo, ínapo jü Yoremta Üusi ímí buíapo yäurata ín jípurë bétana jume Dios bejrim jábeta ä jikorinakë béchíbo.

Huanäi jü káraktilatau ínel jiaahua:

—Emoune ínel jiaahua, yejtekë em jípetekta nüka em jóau bíchaa huéiye.

²⁵ Senu huéchiapo, jü káraktila, símem bíchäpo kíkteka, juka ä jípetekta tóboktiaka, ä jóau bíchaa siika Diosta úttil-simeka. ²⁶ Huanäi simetaka át guómtilatata taahuak, éntokim yörisi Diosta looriata makkay, tüisim májhueka, ínel jiaahuay:

—Énte bejja ä bitchak juka kaa jaibu bíbithuamta.

Jesús juka Levíta núnnuk

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ Chúkula íkai sirmsuko Jesús yeu siika, senu yäura tómita náu tóij-lerota bitchak, Leví ti téhuakamta, jum tómita tótoijhuäpo kátekamta. Huanäi ínel áu jiaahuak:

—Ino sauke huéiye.

²⁸ Huanäi kíkteka, simeta tójaka, áa sáu siika.

²⁹ Chúkula éntok, Levíi ä jóapo buéresi pajkok, Jesússta béchíbo, huanäi juebénaka jume yäura tómita náu tóij-leerom mesahuim jokay, éntok huate yoremem ámemaki. ³⁰ Huanäi jume leyta am mamajtiame éntok jume pariseerom jume discípulom junneria jíaka, ínel ámeu jiaahuay:

—¿Jatchiakem jume yäura tómita náu tóij-lerommak éntok jume juëna yorememmak jíbuä, éntok jita jëye?

³¹ Jesús am yómniaka, ínel ámeu jiaahua:

—Jume kaita ják ínnëame katim mérikota huáatia, të jume kökoreme ál-la. ³² Ínapo kaa huame lútüla jíápsame núnuseka äbo siika, ál-la Dios bejrita joame, am jíapsi kúaktinä béchíbo.

Ayuunota bétana natemaijhuame

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Huanäi bempo ínel Jesússta jiaahuak:

—¿Jume Juanta discípulom éntok jume pariseerom discípulom kaa jíjibuä ayuunaka éntokim élaka Diostau orciompo nooka, jume em discípulom éntok ëe? ¿Jatchiaka-su?

³⁴ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachem jum bóodau núnurim buáhuamta emo táktiria máchile, juka jubemta ámemak áma aneyo? ³⁵ Të taahuarim yúmanake, juka jubemta núk sákahuako. Huanäi ál-la huamei taahuarimmechim kaa jíbuänake.

³⁶ Íkai ejemplota két ámeu yétchak:

—Kaabe súpë bemelampo ili sánkota áma chükchuktia, súpë öram chäbuä béchíbo. Të ínel ä yák éntok, jume súpë bemelam nasontenake, éntok kaa júri jíbba, kaa áamak útti jü sánko bemela öramaki. ³⁷ Kaabe jü vino bemelata huaka bea bóosa örapo ä tóttöa. Áma ä kimakátek éntok, jü vino bemela ä sífütianake juka huaka bea bóosata. Huanäi

éntok, jü vino guötinake, éntok jume huaka bea bóosa júne kaa türika tahuanake. ³⁸ Júnen béchïbo, jü vino bemela huaka bea bóosa bemelapo tottöhua. Júnëli náhuichikam kaachin ayunake. ³⁹ Jábe júne juka vino jauhuey huémta jëyëteko, kaibu júchi juka bemelasi yáata jï báanake. Bueítuk ínel jiaunake: “Jü vino jauhuey naateka ëriari chë türi.”

Jumé Jesússta discípulom jimyore táapo tirijko bújam chúktiak

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

6 Séjtlul sábalá táapo, Jesússta jum etpo aman huéy, jume ä discípulom tirijko bújam chúktiaka; mámamea am biitiaka am buäyey. ² Huanäi huate pariseerom ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasem jum jimyore táapo juka kaa jojohuamta johua?

³ Jesús am yómmiak:

—¿Jachem íkái júne kaa jum jïojtepo ä nok-la juka Davidta yáakähui júnakoy jauhuey áapo tüisi tébäureka éntok jume áamak aneme? ⁴ Jáchin jum Diosta jóapo kibakeka jume páanim Diosta bíchäpo órekame, buäka, éntok jume áamak aneme két am miikak, huame páanim kaa kía jábe júne am buabuäyey jume tiöpopo nésahueme jíbba.

⁵ Ínel két ámeu jiaahua:

—Ínapo jü Yoremta Üusi chë nésahue sábalá taahuarita béppa.

Jü yoreme huakiam mámakame

(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Chúkula sábalá táapo két ínel yeu siika, Jesús jum sinagogapo kibakeka am majtiay. Huanäi yoreme áma aaney jum bátam bétana huakiam mámakame; ⁷ huanäi jume judíom ley am mamajtiame éntok jume pariseerom Jesússtat suaka ä bitchay, ä bít báreka jachu jum sábalapo ä tútenake jáni ti éaka, huáachi jáhuiteka ä nätua báreka. ⁸ Té áapo tüisi bem éerim täyay, huanäi jü yoreme huakiam mámakamtau ínel jiaahua:

—Kíktëe, násukë emo kétcha.

Huanäi áapo kíkteka, áme násuk huéeka taahuak.

⁹ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Senu huémthane enchimmeu nátemaij báare: ¿Jachu türi jáni sábalapo túhuata yáa béchïbo, o kaa túhuata yáa béchïbo? ¿Jíapsita jínëu béchïbo, o jíapsita úhua béchïbo?

¹⁰ Huanäi jume áa chíkola aneme bíchaka, jü yoremtau ínel jiaahua:

—Em mámamë rúktukia.

Huanäi áapo ínel am yáuhuak. Huanärim türika taahuak.

¹¹ Huanäi jume pariseerom éntok jume judíom ley am ma-

majtíame tepam kujtiaka taahuak. Huanärim náu ejtejhuy, jáchin ayuka juka Jesússta kaa tüisi ä tahuaria báreka.

Jume dooce apóstolim yuktiahuakähui

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Huamëi taahuarimmechi Jesús béja júya káhuu siika, áman Diostau oraciompo nok báreka. Sime tukaapo Diostau nookak. ¹³ Yeu máтчuk béja, jume ä discípulom núnnuk. Huanäi senu loseenam áma simem násuk yeu púuhuak. Huanäi béja jume apóstolim ti am téhuaatuak: ¹⁴ Jü Símon, Peero ti ä téhuaatuak, éntok jü Andrés ä sailahua, Jacobo éntok Juan, Felipe éntok Bartolomé, ¹⁵ Mateo, Toomas, Jacobo Alfeota üusi, Símon Zeloote ti téhuaakame, ¹⁶ Judas Jacobota saila, éntok Judas Iscariote, áamak anekasu ä nénkakame.

Jesús juebena géntemta aniak

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Huanäi ámemak kóm yepsak. Huämí béja bueka päriapo taahuak, ä discípulommaki éntok huate géntemmak jume Judeapo jomeme, Jerusalémpo éntok bahue mayoat Tiropo éntok Sidónpo jomemtaka. Jesússta jikkaj báreka áma yáij-latukay, éntok bem kökoa emo úhua íaaka. ¹⁸ Jume kaa yánti jíapsekame, lemoonio espíritu chíchamachik bem jípuré béchïbo tútehuay. ¹⁹ Huanäi sime jü génte át jálojti báreka tepa éiyay, bueítuk jü úttiära át yeu huéiyey. Júnëli béja sime kökoreme türiay.

Jü al-leehuame éntok sirokhume

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Huanäi Jesús jikau remteka ä discípulom bíchaka, ínel jiaahuak:

—Al-leäem eme jume poloobem, bueítuk eme ä áttiak juka Diosta reytaka nésahuëhui.

²¹ 'Al-leäem jume én tébäureme, bueítukem jóboriana.

'Al-leäem eme én buaname, bueítukem chúkula atnake.

²² 'Al-leenakëem eme jume yoremem enchim omtiayo, éntok enchim am omouteyo, éntok enchim am bueere aahuayo, éntok enchim téhuam júne kaa jikkaj péehuayo, Yoremta Üusi, enchim súalë béchïbo. ²³ Tüisem emo al-leetua hua taahuarichi, bueítukem buéresi túhuata mabetnake jum téhuekapo. Bueítuk bem yoiyöturim két ínel ámemak aayuk, jume profetammaki.

²⁴ 'Të jiokot machi enchim béchïbo, riikom, bueítukem ímí buíapo béja ä jípusuk, juka enchim al-leähui.

²⁵ 'Të jiokot machi enchim béchïbo, eme én jojóborime, bueítukem chúkula tébäurínake.

¹Të jìokot machi enchim béchìbo, eme én acheme, bueìtukem chùkula sirokaka buannake.

²⁶Të jìokot machi enchim béchìbo, eme sìme genteta tùhuata jíba enchim bétana nokayo, bueìtukim junèli ámemak aaney, jume bem áchayhuarim jume profetam ára nókìchimmaki.

Itom omtíame nák sáyhuame

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷Të eme íkài jíkkajame, enchimmeune ínel jiaahua: Enchim kaa bíbit péame, akem am nákke. Jume enchim omtíame éntok, tùhuatem ámeu johua. ²⁸Juka Diosta tuhua am makka, jume béttesi enchimmet nokame. Jume emo bétana kaa tüisi nokame, oraciompo Diostahuem am nok-ria. ²⁹Jábeta jópemmek enchi chóchonako, jume senu jópeme au óóre. Jábeta sakom enchi úhuak, éläposu két em súpem huériunake. ³⁰Jábeta émou nétanayo, Akë ä miika. Em áttia enchi ä úhuak junne, katë áu ä áahua. ³¹Jíta enchimneu yáaria iähui, júkàrem ámeu yáuhua, jume huatemmehui.

³²Eme jume enchim nákeme jíba nákèteko, ¿jita tühuatase chë áa béppa johua? Bueìtuk jume juëna yóremem két íkài johua. ³³Éntokem huaka genteta tùhuata enchimneu joamta, huame jíba tùhuata joátek, ¿jita tühuatase áma jájamnake? Bueìtuk jume juëna yóremem két íkài johua. ³⁴Éntokem huaka enchim ä nóttirianakemta jíba jita réreuhuáteko, ¿jita tühuatase áma jájamna? Bueìtuk jume juëna yóremem jita emo réreuhua, ánèli beekik mabet báreka. ³⁵Bueìtukem am nákke, jume kaa enchim bíbit péame, tùhuata ámeu joaka. Jítem réutebo, kaita ámet jita boobíchaka. Júnèli hua buéresi tùhuatem jájamnake. Éntokem jü Dios chë símem béppa nésahuemta üussitunake. Bueìtuk áapo tua türi, huame kaita baysahuemneu bíchaa, éntok huame juëna yorememneu bíchaa. ³⁶Jábetem jìokolë, itom Dios Áchayta jábeta jìokolë bënasi.

Kaita huitti jüneriaka jábetat nokhuame

(Mt. 7:1-5)

³⁷Katem jabetat bettesi nooka, huanärem kaa Dios yäurata bínnake. Katem jábetat bettek nooka. Huanärem Diosta bétana kaa bette nokta mabetnake. Jábetem jìokore. Huanäi Dios két enchim jìokorinake. ³⁸Jábemem jita mími-ka. Huanärim két enchim miknake. Kojtalimpo, tüisi yoyoata éntok pittiatá kía abe guötemta enchim mámampö ä máknake. Bueìtuk Dios jü ili kútay enchim jujünakteyi, huayirem jünaktena.

³⁹Jesús íkài ejemplota ámeu yétchak:

—¿Jachu jü lípti senu líptita ára huériunake jáni? ¿Jachum kaa náhuichika guójöku kóm huáttinake? ⁴⁰Jü

disciipulo kaibu ä maestrotá béppatunake. Të hua ä maestrotá ä majtiakäu ä chúpako, ä maestrotá bénanake.

⁴¹¿Jatchiakasë juka ili chúkita jabetat púppo órekamta bitcha, huaka kúta buëuruta em púppo bökamta éntok, èe?

⁴²Të huaka kúta buëuruta em púppo órekamta kaa bitchatek. ¿Jáchisintuke ínèli áu jiaunake em sailabehui: “In saila, juka ili chúkta em púppo em jípurëu, enchine yáa huík-ria báare”? ¿Dios huatihuamta mamatome! Báchë juka kútata em púppo órekamta yeu huikke. Huanäi ál-lë tüisi bíchaka juka ili chúkta em saila púppo ára yeu ä huikrianake.

Jü júya ä takam béchìbo táyahua

(Mt. 7:17-20; 12:33-35)

⁴³Jü júya türi kaibu kaa türim takanake. Jü júya kaa türi éntok, kaibu türim takanake. ⁴⁴Bueìtuk sìme jü júya juka takata béchìbo táyana: Jume chunam kaa júya huíchakame am tataka; jume párasim júne táchìno kaibu am takanake. ⁴⁵Jü tü yóreme tùhuata johua, bueìtuk jü ä tü éerihua ä jíápsipo ayka. Huä juëna yoreme éntok, kaa tùhuata johua, bueìtuk jü juëna éeri ä jíápsipo ayka. Bueìtuk hua ä noki ä tempo yeu huéeme hua jíápsipo ä jípurë bétana huéiye.

Jume guoy kaari nahuam

(Mt. 7:24-27)

⁴⁶¿Jatchiakasem, “Señor, Señor”, ti inou jiaahua, ín nésau kaa joaka junne? ⁴⁷Enchimne téjhua báare, huaka inou yepsaka nee nok jíkkajamta éntok ín nésau joamta, jábeta bënasi ä machiakähui: ⁴⁸hua senu yoremta káatë bënasi maachi. Huäri béja mékka kóm jibuejeka, juka kárita tétachä nahuatuak. Huanäi baniata yepsako, bathue jikau siika. Huanäi jü bää tepa úttia át yeu siika, jü kárichi, të kaa ä tátabek, bueìtuk jü kári tétat nahuakäy. ⁴⁹Të hua ín nooki jíkkajame éntok kaa ín nésau joame, hua yoreme buía buálkopo kári kaa nahuakamta ä yáakamta bënasi maachi. Huanäi baniata yepsako, bathue jikau siika. Huanäi jü bää tepa úttia át yeu siika, jü kárichi. Huanäi mójti huétchek, éntok kaita bék-reka taahuak.

Jesús centuriónta sáulero tütek

(Mt. 8:5-13)

7 Chúkula Jesús jü gentetau noksuka, pueblo Capernaumpo kibakek. ²Senu sontarommeu yäut áma jóakay iri éntok nésaulerota áma jípurey íkài éntok áapo tüisi ä nákkey, të mukiapo kókorey. ³Jü centurión, Jesústa bétana nokhuamta jíkkajaka, yorem yoiyöturim gente Israelpo joomem áu bíttuak áman ä núnuka ä nésaulerota ä jítto íaaka. ⁴Huanärim bempo Jesústau yájaka, jìokot áu jiaahua, ínel jíakari:

—Íri capitan íkái át ä buanáhuë áu yáapo yúmala, ⁵ bueituk áapo juka itom génte nákke; huépü sinagogata itom yáariala.

⁶ Huanäi Jesús ámemak siika. Të abe ä jóau ä yebisisey, jü centurión huate ä amiigohuam áu bíttuak, ínel jíakari:

—Señor, kate jáchin éiya, kanne áma náikiapo yúmala jum ín jóa jöta bétuk inou em nóitinakëhui. ⁷ Huári béchibo ínapo kanne áman émou siika kaa tüisi ino ériaka. Ímire ín jóa päku nésauta nooka, huanäi béja jü ín jóapo ín sáulero türinake. ⁸ Ínapo két yäurata bétuk káttek, éntokne yäurata jípure. Huanäine huépü sontarotau ínel jiaunake huëe, huanäi huéenake; senukuhui éntok binë huéiye, huanäi inou huéenake; éntok ín sáulerota jita nee ä yáa sáhuëu, ä yáanake.

⁹ Huanäi Jesús, íkái jíkkajaka át guómték, huanäi jume géntem ä guojaassemmeu kúakteka ínel jiaahua:

—Ínapone én ínel jiaahua, Israelpo júnene kaa ínëli úttesi Diostat ehuamta téula i yoremtat bénasi.

¹⁰ Huanäi jume áman sáyhuakäme jóau nótteka, huaka kökoremta türilata téuhuak.

Jesús jámut jókoptulata asoa jíabitetuak

¹¹ Chúkula Jesús jü pueblo Naín tí téhuakäu bíchaa huéiyey, jume ä discípulommaki éntok juebena gentetamaki. ¹² Pueblpo áman kíkkimuhuäpo ä yepsako, mukilata hueriyhuamta bitchak, ä mäabokam kaatey, i mukila jámut jókoptula ä asoakay kaabeta éntok jípurey. Juebénaka huate áamak kaatey pueblpo jóakame. ¹³ Huanäi Señor ä bíchaka, ä jiokoleka, ínel áu jiaahua:

—Katë buaana.

¹⁴ Huanäi jü ánimatau rúkteka kajat mámtek; huanäi jume ä huériame jáptek. Huanäi Jesús mukilatau ínel jiaahua:

—Jübua yötume, émoune ínel jiaahua: ¡Yejtëe!

¹⁵ Huä mukilatukäu yejteka nok táytek, huanäi Jesús ä áyehuata ä mákkak. ¹⁶ Íkái bíchaka, simetaka guómtilatata taahuak, éntokim Diosta úttíl táytek, ínel jíaka:

—Senu profeeta kaa náksi yörisi machika ito násuk áu tóboktiala.

Ínëlim ket jiaahua:

—Dios ä pueblo ania báreka äbo kóm yebij-la.

¹⁷ Huanäi sime Judea buiärapo éntok áa chíkola jíkkaijhuak juka Jesústa yáakähui.

Juan Bautistata bétana Jesústau sáyhuakäme

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Juan Bautistata íkái jita simeta bemelasi huémta ä jünériak, bueituk jume ä discípulom ä ejtejhuariak. Huanäi guoy ä discípulom núnnuk, ¹⁹ huanäi Jesústau am

jaasek ä temaij íaaka: ¿Jachu áapörík ájáriatukähui jü Cristo yebijnakeme, o täbuik bem boobinnakëhui? ²⁰ Jume Juanta áman jaasekäu, Jesústahuim rúkteka, ínel áu jiaahua:

—Juan Bautista itom émou bíttuak enchi itom temaij íaaka: ¿Jachë émpotuk ájária jáni jü Cristo yebijnakeme, öte täbuik boobinnake?

²¹ Sep huämí horapo, Jesús juebena kökoreme éntok juëna kökoata jípureme tütek, éntok kaa türi espíritum jípureme yeu am béb-riak, éntok két juebena lilipitim bíttuak. ²² Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—Sájakem juka enchim bíchakäu ä ejtejhuaría juka Juanta éntok enchim jíkkajakähui. Jume lilipitim bitcha; jume lolöim naa kaate; éntok huame sähua lepra téamta jípureme türía, nanakapim jíkkaja, kókkolam jíabite, éntok huaka nokta yore jínëhuamta bétana huémta poloobemmeu nokhua. ²³ Tühuata jájamla jü nee súaleka kaa áu náyoteme.

²⁴ Jume Juanta áman jaasekäu am sákasuk, Jesús jume géntemmeu nok táytek jü Juanta bétana, ínel jíaka:

—¿Jítasem bít báreka éiyay jum see päriapo? ¿Júya baku-liata jekay yoohuamta jáni? ²⁵ Éntok jútchi, ¿jítasem bít báreka áman yeu sájjak? ¿Senu yoremta túlisi sánkokamta jáni? Të jume uiyorisi túlisi sánkokame, éntok jume túlisi kaitat obisi éaka, éntok simeta jípureka ímí buíapo jíápsame, reyim jóapom aane. ²⁶ Të, ¿jítasem bít báreka áman yeu sájjak? ¿Senu profeeta Diosta bétana nokamta jáni? Jeehui, tua lütüriapo senu profeetata béppa chë yörisi maachik. ²⁷ Íri Juanta bétana huéeme jiójteri:

In noki huériamtane emopat jaase,

juka böota em huéenake páman tütenakë béchibo.

²⁸ Enchimmeune nooka sime géntem násuk kaabe chë yörisi maachi jü Juan Bautistata béppa; të júnentaka junne, huam Diosta reytaka nésahuepo jü chë ilitchisi ériahuame huári chë yörisi maachi áa béppa.

²⁹ Huanäi íkái jíkkajaka, sime gente éntok jume im-pestom tómi náu totojame, Juanta batöhuamta mabet-latukähui, Diostam súsualek éntokim ä lütüria tíaka taahuak. ³⁰ Të jume pariseerom éntok huame leyta am mamajtíame, katim Juantau emo batötebokähui, inëlim béja kaitapo ä yáhuak juka Diosta áme bétana náikiari.

³¹ Huanäi Señor ínel jiaahua:

—¿Jábeta bénasine am bínnake jáni, jume yoremem én kat-riame? ¿Éntok, jita bénamsamme? ³² Jume usim plázapo jokame bénasim ántuari éntok náu nokaka éntok ínel jíame: “Baka kusiaite enchim jiponriak të eme kaa yékak. Buikimte siroksi machisi jíame enchimmeu buiikak jíöbe të eme kaa buaanak.” ³³ Bueituk Juan Bautistata yepsak, kaa páanim buäyey éntok kaa vino jëyey, huanärem

Juanta lemooniota ä jiaápsipo jípurë tíiya. ³⁴ Huanäi jü Yoremta Üusi ím yepsak, jibuäka éntok vino jëyeka; huanärem ínel jiaahua, i yoreme tepa jíjbuä éntok vino je-
jëye. Jume yäura tómita náu tóij-lerommaki éntok jume kaa Diosta yöremmaki tüisi áu huéria. ³⁵ Jü kóba súahua Diosta bétana huéeme ä üusimmet bíttu.

Jesús, Símon pariserota jóapo aane

³⁶ Senu pariserota juka Jesús-ta jibuä núnuk, huanäi ä jóau kibakeka mesau yejtek. ³⁷ Huanäi senu jámut áma pueblopo jóakame kaa túhuata boojoriaka, jünéaka Jesús-ta Símonta jóapo mesau kátekä, ili téta sótópo perfumeta musála jubak, áma nüpak. ³⁸ Áma bétana áu sika ä guókpo áu yejtek, buanaka ópuammea ä kómoniria táytek jume guókkim. Éntok ä chonimmea am huaachaka, am bebesi-
itoy éntok báa musála jubak ámet töak. ³⁹ Jü pariserota Jesús-ta jibuä núnulame íkai bíchaka, ä jiaápsipo ínel éiyay: “í yoreme tua profetatuko, ä jüneria éiyey ä jábe jámut-
tukähui, i jámut chícha machik jíapsek, éntok kaa tú böota boojoria, éntok áachä mámmatua.” ⁴⁰ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Símon, senu huémtane émou nok báare.

Huanäi ínel áu jiaahua:

—Nokäe, Maestro.

⁴¹ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Senu yoreme guoy yoremem tómita am réuhuakäy.

Huépülaka mamni cien denariom ä huikiriyyay, senu éntok cincuentam. ⁴² Huanärim kaitay ä béjtua máchika taahuak. Të áapo náhuichim jiokek junëlim béja kaita ä huikiriaka taahuak. Nokäe, ¿bueituk jábesu jüntuk chë júne ä nákeka taahuak?

⁴³ Símon ä yómiaaka ínel áu jiaahua:

—Jíba tua jü chë juebena tómit jiokekhuakame.

Jesús ínel áu jiaahua:

—Tepë tüisi ammáli jiaahua.

⁴⁴ Huanäi Jesús, jámuttau kúakteka, Símontau ínel jiaahua:

—¿Íkai jámuttë bitcha? Em jóaune kibakek, të báam júne kaa nee miikak ín guókim béchibo; të i jámut ín guókim ä ópuammea kómoniala, éntok ä chonimmea am huaachak.

⁴⁵ Katë nee besiitok, të i jámut éntok, nee ím yepsak naateka, kaa chúkteka ín guókim bebesiito. ⁴⁶ Katë aceiteta júne kóbat inot huáttiak; të i jámut báa musála jubak ín guókimmet huáttiak. ⁴⁷ Huäri béchibone ínel émou jiaahua, jume ä yún Dios bejrimmet jiokekrituri; bueituk tüisi kaa béttek ä jíapsekä béchibo. Bueituk hua jábe kaa jaiki béchibo jiokekhuakame, kaa tua jábeta nákke.

⁴⁸ Huanäi Jesús jü jámuttau ínel jiaahua:

—Béjé jiokekhuak em Dios bejrim bétana.

⁴⁹ Huanäi jume mesau áamak jokame, náhuim ínel jiau táytek:

—¿Jábese íri, jume Dios bejrim júne jábeta jiokekreme?

⁵⁰ Të áapo jámuttau ínel jiaahua:

—Jü chíkti em jíapsimak Diosta em súalekäu enchi jínëuk. Kaitachë jáchin éaka huéiye.

Jume jáamuchim Jesús-ta aniakame

8 Chúkula ínel yeu siika. Jesús síme buere pueblomechi éntok il-lichimmechi ámeu noksisimey éntok am téjhuaasimey juka bemela nokta Diosta reytaka nésahue bétana huémata. Jume dooce discípulom éntok áamaki. ² Éntok huate jáamuchim kaa türi espírituamea éntok kókoammey türialame áamakim kaatey, áme násuk éntok María jü Magdalena ti téhuaakame, íchiri guoy búsan lemooniom át yeu sákalatukay; ³ Juana, jü Chuuzata juubi, Herodesta móoroma, éntok Susana, éntok huate jáamuchim bem jita jípurëmakim ä aniy.

Et-leerota ejemplo

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Juebena génte áma joome, éntok sékana joome, áma áu náu yájjak, Jesús-tahui ä bít báreka, huanäi íkai ejemplota ámeu nookak, ínel jíakari:

⁵ —Jü et-leero yeu siika juka ä báchiahua echíseka. Ä echay éntok, huate böo mayoat huátték huanäi át chépti-huak, éntok huikichim jikat bétana yájaka ä buäka. ⁶ Huate báchia tétao huátték. Huanäi sífuhuek, të huaakek, bueituk buía kaa báaritukay. ⁷ Huate báchia éntok júya huícha-ta sisihuépo huátték. Huanäi jü júya huícha áamak sífueka ä jíabi mëak. ⁸ Huate éntok türi buíapo huátték. Huanäi yótuka tüisi chúppuk, huépü báchia cien báchiam nénkak.

Íkai noksuka, Jesús tüisi kusisi ínel ámeu jiaahuak:

—¿Jükä ín nooki jíkkaj báareme ä jíkkajjake!

Jíta béchibosum türi jume ejemplom

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Huanäi jume ä discípulohuam ä temajek:

—¿Jáchisu ä jiau báarehui ikäy ejemplota?

¹⁰ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—Eme yeu púari ä jüneria íaahuaka juka kara át jünee-huamtachi Diosta reytaka ä nésahuepo ayukamta. Të jume huatemmeu éntok, jita ámeu nok bárëteko, ejemplommey jíbba. Bueituk bíchakam júne kaa bínnake, éntok jíkkajakam júne kaa át jünee-nake.

Jesús el-lerota ejemplo ámeu nooka

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ 'Ínel jiau báare, jü ejemplo: Jü báchia jü Diosta nooki; ¹² jü báchia böo mayoat huáttekame jume ä jikkajame, huanäi sep jü diablo ámeu yepsaka, juka noki bem jíápsipo ayukamta am úhuaanake kaa ä súaleka bem jínëutunakë béchïbo. ¹³ Jü báchia tétapo huáttekame, jume ínel ä jikkajame. Al-leakam ä mabeta, të katim naahuak; ímëi chúbala ä sússuale, huanärim ili obiachisi ä huée táytek amáu bícham nóttinake. ¹⁴ Jü báchia huíchapo huáttekame ímëi ínel jume ä jikkajame të katekasum jü yún jitat obisi ée-huame, jü yún jita kaa naksi jípu péehuame éntok jü ujyória tüisi ímï át jíapsihuame ä jíabi mënake, huanäi béjam kaa takanake. ¹⁵ Të jü báchia türi buíapo huáttekame ímëi ínel jume türi jíapsimak éntok yö lúl-la nokita bem jikkaij-läu ëerïame, ímëi ínel yü tutti takata nénkame.

Jü machiriata ejemplo

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ 'Kaabe machiriata bébeetia sötöriy ä páttia báreka, éntok kaibu tariimata bétuk júne ä órenake; ál-la metjikat chöla ják ä órenake, áman kímume ä machirianakë béchïbo. ¹⁷ Bueítuk kaita jita ják éhuil óorek síme jauhuey júne yeu machinake; éntok kaita ják éhuil ésoni, kaa jüneriatunake ti kaa maachi, bueítuk síme yeu machinake.

¹⁸ 'Áachem suaka, ä jikkaja; bueítuk síme jume jita jípureme, júchi huatek mákna, të jü kaita jípureme, éntok juka ä jípu máchirëu júne úhuaana.

Jesústa áíye éntok ä sailahuam

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Huanäi jü ä áyehua éntok jume ä sailahuam áu yájjak, tem karam áu rúktey juka genteta büru béchïbo. ²⁰ Huanäi senu ä téjhuak, ínel áu jíaka:

—Em áíye éntok em sailam päkum aane enchi bít báreka.

²¹ Të áapo ínel ámeu jiaahua:

—Jume Diosta noki jikkajame éntok ä joame, ímëi ámëria jü ín áíye éntok ín sailam.

Jesús jekata yánti tahuatuak

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Séjtlul táapo Jesús canoapo ámemak huéeka ä discípu-lommaki, ínel ámeu jiaahuak:

—Baubäa huáyatanate kannake.

Huanärim áman bíchaa sájjak. ²³ Të áman bíchaa am katey, Jesús kótchok. Huanäi senu huéchiapo jeka úttiaka naatek, bäa násuku. Jü canoa éntok bäam jajjayu táytek,

éntok rópti machisi jínhua aaney. ²⁴ Huanärim Jesústa bússak, ínel áu jíaka:

—¡Maestro! ¡Maestro! ¡Béjate abe rópte!

Huanäi áapo yejteka, úttiaka áu nónokak jü jekatahui éntok jume máaremmehui; huanäi síme kiktek éntok síme yánti taahua. ²⁵ Huanäi béja ä discípu-lomme ínel jiaahua:

—¿Jáksu ayka jü enchim Diostat éhuame?

Të bempo, at guómtilatata, kaa jáchin an máchika taahuak huanärim náu ínel jiaahuay:

—¿Jábesa ï yoreme, báata éntok jekata júne sáuhue, éntokim ä nok jikkaja?

Jü yoreme gadareno lemoonioakame

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Gadarenom buiärapom yeu yájjak, baubäa huáyтана, Galiléau lul-la. ²⁷ Jesústa canoapo kóm chéptek, senu yoreme áma pueblopo jometaka ä nankirika siika. Íri bínhua naateka lemoonioa jípurey. Kaa sánkokay, éntok kaa ä jóapo jíápsay; ál-la kókkolam mamáhuäpo násuk jíba aaney. ²⁸ Huanäi Jesústa bíchaka, guókpo tónommia áu kík-teka, kusisi chayeka:

—¿Jítasë ínomak jípure, Jesús, Dios jikat kátekamta Üusi? Emoune íkái aahua, katë nee jiokot johua.

²⁹ Jesús éntok béja kutti át nónokak jü kaa türi espíritu-tachi yorem-tat yeu ä huée sáhueka. Béja bínhua át jóakay jü kaa türi espíritu; jü gente cadeenam-mea ä susumay guókpo éntok mámpo; të áapo am chúkchuktaiy huanäi jü lemoonio ä núk sisimey mékka ánia see päriahui. ³⁰ Huanäi Jesús ä nátemajek:

—¿Jáchisë téhuak?

Áapo éntok ínel ä yóm-miak:

—Legión tine téhuak.

Bueítuk juebena lemooniom át kimulatata át jóate-latukay. ³¹ Huanärim Jesústau jiokot jiaahuak, kaa jum kaa machikun guójoria mékka kömi emo bíttua íaaka. ³² Ámanim káupo büru koohuim rejtey ámam jíbuäsasakay, huamechirim kimu rókaka áu nookak; Jesús éntok am jehuiteriak ámecham kimunakë béchïbo. ³³ Huanäi jume lemooniom yorem-tat yeu sájaka kohuimmechim kimuk ímëi éntok símetaka jum sibapo emo kóm guótiaka báapo kóm huáttekam, áma ropteka kókkok.

³⁴ Huanäi jume kohuim suayame, íkái bíchaka, guómtilatam-taka tennek huanärim am téjhuak jum pueblopo éntok ranchommechi. ³⁵ Huanäi jü génte yeu sájaka ä bitchak juka jita áma yeu sikamta. Huanärim Jesústau yájaka, juka yorem-ta áma téhuak juka lemooniom át yeu sákalatukáuta, Jesústa guókpo kátekamta, sánkokamta éntok yúmalasi suakamta. Huanärim májhueka taahuak.

³⁶ Jume ä bíchakame, am ejtejhuariak jáchin ä tüte-

huakähui juka lemooniom jípurëuta. ³⁷ Íaribéchïbo, sime jü génte juebénaka áma aneme jü Gadara buiärapo éntok huíkola ják jóakame, Jesústam sim sáhueka áamak jiaahuay, bueitukim tüisi májhuey. Huanäi jü Jesús, canoapo kibakeka, siika. ³⁸ Jü yoreme lemooniom yeu béb-riari áamak jiaahuay, áamak huée rókaka. Të Jesús ä simtuak, ínel áu jákari:

³⁹ —Em jóahuë nótte; Akë am ejtejuaria jáchin machisi buere jita Diosta émomak yáakähui.

Huanäi áapo siika, ä noksimeka sime pueblopo jita buéresi Jesústa áamak yáakähui.

Jairota maala éntok jü jámut, Jesústa mantommet jalojtekame

(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Juka Jesústa nótteko, büru génte al-leaka ä mabetak, bueituk simetaka ä boobíchaihui. ⁴¹ Senu yoreme Jairo ti téhuaaka áu yepsak, tiöpopo kóba yöturi. Jesústa guókpo tónommia kíkteka, jikotok áu jiaahuay ä jóau ä kibak íaaka. ⁴² Bueituk huépülak jíba malakay, dooce huásuktiriam jamak ják huériay; únna kökoreka béja abe muukey. Huanäi juka Jesústa áman bíchaa ä huéesimeyo, büru gentetamaki huanärim tüisi ä pítpittiy.

⁴³ Të senu jámut éntok béja dooce huásuktey mecha kökoata bénasi ójbo kaa chükteka át huéiyey sime juka ä tómita ä jípurëu am mák-latukay jume mérikom, të kaabe ára ä úhuay juka kökoata. ⁴⁴ Amatana Jesústau sika jume ä mantommet át jálojtek, huanäi senu huéchiapo áma horapo kíktek jü ójbo át yeu huéeme.

⁴⁵ Huanäi jü Jesús ínel jiaahua:

—¿Jábesu inot jálojtek?

Kaabeta béja áu yeu buísek, jü Peero éntok jume huate áamak aneme ínelim jiaahua:

—Maestro, jü génte búruka enchi pítpittia éntok enchi yuyüa jákübo junne, éntoke nátemaje: “¿Jábeta emót jálojtekähui?”

⁴⁶ Të Jesús ínel jiaahua:

—Jábe inot jálojtek, bueituk ínapo ä ínnëak, úttiärata inot yeu sikähui.

⁴⁷ Huanäi jü jámut, ä bíchaka áu jüneriahuakähui, áu yoosimeka áu rúktek huanäi Jesústa guókpo tónommia kíktek. Sime genteta jíkkajäpo áu yeu buíssek jita béchïbo áachä jálojtekähui, éntok jáchin bénasi láutipo áu türiakähui. ⁴⁸ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—In maala, jü em Dios eäu enchi tütela. Yánti jíápsekë huéiye.

⁴⁹ Ketune Jesústa nokaysu, senu áma yepsak, tiöpopo kóba yöta jóa bétana, Jairotau ínel jákari:

—Em mala béja muukuk; katë juka Maestrotá múksi bitcha.

⁵⁰ Jesús ä jíkkajaka ínel áu jiaahuak:

—Katë májhue; chíkti em jíapsimake nee súale, huanäi túrianake.

⁵¹ Jum jóau yepsaka, kaabeta täbuik éntok áamak áman kibaktuak, Perota jíbba, Jacobota, Juanta, ä paahua, éntok juka ili usi jámutta áiye. ⁵² Símetakam buaanay, éntokim tüisi ä sirok-riay. Të Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Katem buaana. Kaa mukila jü ili usi jámmut, kía kótche.

⁵³ Tem kía ä akbuay, bueituk bempo tüisi jüneiyay ä mukilatukähui. ⁵⁴ Të áapo, mámpo ä buíseka úttiaka áu nónokak ínel jákari:

—Empo ili usi jámmut, yejtëe.

⁵⁵ Huanäi jü jíapsi áu nóttek, éntok sep yejtek; huanäi Jesús ä jíbuätua nésahuek. ⁵⁶ Jume ä áchayhuam éntok tepam át puj jáptek; të Jesús tüisi am téjhuak kaa jábetau am jál sáhueka juka áma yeu sikamta bétana.

Jume dooce yeu bíttuahuakäme tekkil

(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

9 Jesús jume ä dooce discípulom náu tójaka, yäura úttiata am mákkak, jume lemooniom yeu am bébnakë béchïbo, éntok kökoreme tütenakë béchïbo. ² Huanäi yeu am bíttuak, huaka Diosta reytaka nésahue bétana géntem-
meu am nok íaaka, éntok kökoreme am tüte íaaka.

³ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Katem jita huéhueria böot béchïbo, borooniata junne, bóosata, páanim, tómita junne. Huépülam jíbem súpeka kaate, kaa guooyim. ⁴ Já k jóapo enchim yájakäpem aane, enchim sájäu tájti. ⁵ Já k pueblopo kaa enchim mabethuakäpem yeu kaate, enchim guókim ámeu tóröchiata tátakeka, bem jüneenakë béchïbo kaa tüisi bem ayukähui.

⁶ Bempo éntok yeu sájaka, sime pueblo m békata naa kaatey, juka tü nokta Diosta bétana huémta ámeu nokaka éntok simekut jume kökoreme tüteka.

Juan Bautistata mukukä bétana nokhuame

(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Jü rey Herodes kobanaro nésahueme Jesústa bétana nokhuamta jíkkajak, jita benak ä jo sisimëhui. Huanäi át guómtilatukay. Bueituk huate ínel jiaahuay: “Juan kókkolam násuk jíabitela.” ⁸ Huate, juka profeeta Elíasta yeu machiak tíiyay. Huate éntok, jábe profeetam jume bannaataka kat-riam jíabitek tíiyay. ⁹ Huanäi Herodes ínel jiaahua:

—Tësune ínapo juka Juanta kóba chüktiabok. ¿Jábesa júntuk íri jü juebena jita ín áa bétana jíkkajähui?

Júnëli jü Herodes ä bít báreka éiyay.

Jume mamni mil jïbuätuahuakame

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰Jume apóstolim júchi yeu yájaka ä ejtejhuariak juka Jesústa simeta juka bem yáakä bétana. Huanäi am nüka, am núk siika, mékka ánia päria pueblo Betsaida ti téhuaakähui. ¹¹Të jü génte ä jüneriaka, áa sáukim sájjak. Huanäi am mabetaka juka tü nokta Diosta reytaka nésahue bétana huémta ámeu nookak, éntok huame tua jiokot éame kôkoata am úhuak.

¹²Të huanäi éntok kúpti táytek. Huanäi jume doocem Jesústau rúkteka, ínel áu jiaahua:

—Juka géntetë sákataua. Élápom sájaka pueblom o ran-chom jariunake, buáhuamta éntok ják bem jimyore-nakëhui. Bueituk mékkate aane, ánia päriapo, kaabeta jóakäpo.

¹³Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Emem am jïbuätua.

Huanärim ínel jiaahua:

—Mamni páanim éntok guoy kúchum jíbate jípure. Jëi-tu, jamak ítapo áman sájaka buáhuamta am jinnurianake, íri büru genteta béchïbo.

¹⁴Jíba tuam jamak mamni mil yorememtukay. Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua jume ä discípulommehui:

—Móchalem náu am jóiya, sincuecuentam.

¹⁵Júnëlim simem náu jóiyak. ¹⁶Huanäi jume mamni páanim éntok jume guoy kúchum nükari, téhuekau jïkau remteka, tü nokta ámet chúppak. Huanäi am näikimteka, jume ä discípulom am mákkak, jü gentetacham näikimte nésahueka. ¹⁷Huanäi sime jïbuäk, éntokim jóbuak. Huanärim dooce canastam tápuniak, yeu békamtayi.

Peero, Jesústa Cristo tíiya

(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸Júnakoy júnen yeu siika. Jesústa áapola Diostau buanayo, jume ä discípulom áamak aaney. Huanäi am temajek, ínel jíakari:

—¿Nechim jábë tíiya?

¹⁹Bempo ä yómmiak:

—Huete enchi Juan Bautistá tíiya. Huete, Elías. Huete éntok, jábe profeeta jauhuey huéria mukilatata jábite-lame.

²⁰Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Emesu, ¿jáchisem ino bétana jiaahua? ¿Nechem jábë tíiya?

Huanäi Peero ä yómmiaka, ínel jiaahua:

—Émpë jü Diosta Cristo äbo yebisnakëhui.

Jesús ä muknakeu bétana am téjhuak

(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹Të Jesús kúttilasi am téjhuak, kaabetau íkai am nok sáhueka jáchin huéy junne, ²²éntok két ínel jiakari:

—Ínapo jü Yoremta Üusi yún jita kókosi kaa béj máchika inou huéenake. Jume yoiyöturim bétana, éntok jume tiöpopo chë áma nésahueme, éntok jume escribam nee omoutenake. Huanärim nee mënake, të báij taahuarim huéyne jíabitenake.

²³Huanäi simemmu ínel jiaahua:

—Jábe júne ino sáu huéé bárëteko, tókti áu nénkaka, chíkti táapo ä kúrus püaktiaka, ino sáu huéiye. ²⁴Bueituk sime juka ä jíapsi jínëu báareme, ä tárunake, éntok sime jábe ino béchïbo ä jíapsi tárukame, íri ä jínëunake. ²⁵¿Bueituk jítasu áma téunake jü yoreme sime ániata yöoko, áu lütiátek, o áu tárukáteko? ²⁶Bueituk jü inot tihueme éntok ín nokiya, ínapo jü Yoremta Üusi këtne ái tiunake, júnakoy lóoriapo yepsateko, éntok ín Átchay lóoriapo, éntok jume santo ángelesim lóoriapo. ²⁷Tëne én tua lütüriapo ínel jiaahua, jume huete imi aneme, katim bát kókkohuamta bínnake, Diosta reytaka nésahueu bíchäkatek júbuu.

Jesústa takahua tábuiasi áu yáhuak

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸Jesústa íkai noksuko, guoj naiki taahuarim simsuko, ínel yeu siika. Perota, Juanta éntok Jacobota núk siika, káhuit jïkau bíchaa, áman Diostau buan báreka. ²⁹Diostau ä buanayo, jü ä pujba tábuiasi bíttuk. Ä sánkohua éntok tósalisi éntok bélojkosi aayuk. ³⁰Huanäi éntok guoy yoremem áma yeu machiak, áamak ejtejhua. Moisés éntok Elíastukay. ³¹Huanäi áme chíkola Diosta lóoria am machiralatukay. Jachin Jesústa simnake bétanam nookay, Jesús buere joära Jerusalémpo ahuä chupátuanakëhui.

³²Peero éntok jume áamak aneme, tüisim yetem jípurey. Tem búsalataka, Jesústa lóoria ujoyória bitchay, éntok jume guoy yoremem áamak aneme. ³³Huanäi bempörim Jesústa tö sájako, jü Peero ínel áu jiaahua:

—Maestro, ¡türi imi ito béchïbo! Báij jótamte imi cháanake, huépülaik emo béchïbo, senuk Moiséjta béchïbo, senuk éntok Elíasta béchïbo.

Të Peero kaa júneyay jita ä nokähui. ³⁴Íkai ä nokaysu, namu áme béppa yéjtekam páttiak. Huanärim guómtek, namupo kimuka. ³⁵Huanärim jahuita jikkajak jum namupo, ínel jíamta:

—Íri ín Üusi ín nákëhui; áapöríkem nok jikkaja.

³⁶Chúkula juka nokta jikkaijsukam juka Jesústa áapolaik áma anemta bitchak. Bempo kaabeta ejtejhuaariak.

Huanäi huámechi taahuarimmechim kaabetau jálek juka bem bíchakä bétana.

Jesús usita lemooniota jípuremta túutek

(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Yokoriapo, káhuit kóm sájaka, génte juebénaka am nankirika sajjak. ³⁸ Huanäi jume géntem násuk senu yoreme tüisi kusisi ínel jiaahuak:

—Maestro, émounä nétane ín usië nee bít-ria. Júkai huépülaik jíbane üusek. ³⁹ Íkai jípure, huépul lemoonio espíritu ä jaajaatia. Senu huéchiapo chay tátayte. Huanäi huécheka sítatäti an tátayte. Tempo áman sósomöchia. Huanäi jü lemoonio espíritu kökosi ä tátabeka kaa ä tóij bábbare. Júneli jìokot ä antuasuka béja ä tóttjoja. ⁴⁰ Em discípulommeune jìokot jiausuk lemooniota yeu ä jaaria sáhueka, të katim áma yuumak.

⁴¹ Jesús ä yómmiaka, ínel jiaahua:

—¿Eme géntem kaita súalëram éntok jujuëna! ¿Jauhuey tájtine enchimmak annake jáni, éntok enchimmet kaa yúmaka? Inohüë ä huéria juka em üusi.

⁴² Huanäi juka usita áu yebisiseyo, jü lemoonio buíapo ä tátabeka, úttia sítatäti ä antuak. Të jü Jesús juka lemoonio espíritu jaiti machik bėj-reka nónokak. Huanäi ä tütek juka usita. Huanäi ä áchaytau ä nóttiriak. ⁴³ Sime ä yosireka taahuak, juka buéresi Diosta joähui.

Jesús ä múknake bétana am téjhua

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Sime át guómtilataka ä bitchay, juka Jesústa joähui. Huanäi éntok ä discípulommeu ínel jiaahua:

⁴⁴ —Íkarem tüisi jíkkaja, éntokem kaa ä koptia. Ínel yeu huéenake: ínapo, jü Yoremta Üusi ti téhuaakame, yoremem mámpo yéchana.

⁴⁵ Të bempo kaa át jüneyay, iri nokichi. Dios ketune kee am pujtetuay, íkai nokta bem jünerianakë béchibo; át nátemay báreka jünem májhuey iri nokichi.

¿Jábesu chë yöhue?

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Huanäi jume discípulom náu nok nássua táytek, jünee báreka jábesu áme násuk chë júne nésaunake jáni tíaka.

⁴⁷ Huanäi Jesús am jüneriaka jita benak am éähui bem jíáp-sipo, ili usita nüka, áa náapo ä këtchak. ⁴⁸ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Jábe júne íkai ili usita ín téhuampo mabetako, nee mabeta; jábe júne nee mabetakame, juka nee äbo bíttualata mabeta. Bueítuk jü enchim násuk hua kaa áu jitaleme, huäri chë yörisi maachi.

Huä kaa itom bėj-reka huéeme, ito bétana huéiye

(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Huanäi jü Juan ä yómmiaka, ínel jiaahua:

—Maestro, senukte kët bitchak, lemooniom yeu jaasemta em téhuampo. Të kaa itomak huéiye; kíalíkute ä táktiriak.

⁵⁰ Jesús ínel áu jiaahua:

—Katem ä taktaktiria; bueítuk jü kaa itom bėj-reka huéeme, ito bétana huéiye.

Kuttilasi ámeu nookak, jü Jesús, Jacobotahui éntok Juan-tahui

⁵¹ Jesús, téhuekau jikau ä mabennäu tiempota yúmasey, jíapsita tutti yéchaka, kíkteka böota nüka Jerusaléniu bíchaa huémta. ⁵² Jume nokta huériame áapat bíttuak, sájakam Samaritanom pueblou kíimuk, áa bia símeta tüte béchibo jum ä yebijnakepo. ⁵³ Të katim mabethuak, bueítuk böo Jerusaléniu bíchaa huémata bem katë béchibo. ⁵⁴ Ä discípulom íkai bíchaka, Jacobo éntok jü Juan, junëlim jiaahua:

—Señor, ¿jache táijta jikat bétana itom ámet kóm bíttua íaa, júnak táapo Elíasta am yáakä bénasi?

⁵⁵ Huanäi áapo ámeu kúakteka, tepa béttesi ámeu nónokak, ínel jíakari:

—Eme kaa jüneya jita espíritu enchim jípurëhui. ⁵⁶ Jü Yoremta Üusi kaa jume yorem jíapsim mëseka äbo siika, ál-la am jínëuseka.

Huanärim sékana pueblou bíchaa sajjak.

Jume Jesústa guojaa báareme

(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Böot am boojoay, Jesústau senu ínel áu jiaahuak:

—Señor, jákun em huëu bíchaa júnene emót chäka huéenake.

⁵⁸ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Jume ayesim guojöriam jípure, jume huikichim jikat rejteme, toosam; të jü Yoremta Üusi jitat ä mutekaka ä bö-nakeu júne kaa jípure.

⁵⁹ Senukuu éntok ínel jiaahuak:

—Ino sáukë huéiye.

Áapo éntok ínel ä yómnia:

—Señor, nechë licencia bátne ín áтчay mäa báare.

⁶⁰ Jesús ínel áu jiaahua:

—Akë am tójja; éläpo jume espíritu kókkolam bem kókkolam maanake. Émpë yeu sika juka tü nokta Diosta reytaka néshue bétana nooka.

⁶¹ Huanäi täbuika kët ínel áu jiaahuak:

—Señor, enchine guojaa báare, Señor, të bächë nee tójjá amanne ín jóapo aneme tebotuaka sim báare.

⁶² Huanäi Jesús ínel áu jiaahuak:

—Jábe júne arau manseeram buísek, amáu remtekáteko, kaibu tüisi áma huéenake jum Diosta reytaka nésahuepo böochi.

Jume setentam áman bíttuahuakähui

10 Chúkula simeta íkái simsukäpo, jü Señor setentam áma yeu púuhuak. Huanäi béja guoguoyim náu áman bíttuak ápachi, síme pueblompo o jákun ä yebijnakähui. ² Ínel ámeu jiaahua:

—Lütüriapo jü echi chúpeme juebenna, jume tekipanualerom éntok kaa jaiki. Huäri béchibo jü etta áttiakam-tahuem nooka, huate tekipanualerom áman ä bíttuanaké béchibo, jukam etta tóboktianake. ³ Ámanem kaate. Ínapone enchim áman bíttua, kabara asölam robom ná-sukun bénasi. ⁴ Katem nüuta áma huéhueriahumta, tómita éntok bocham junne, kaa huéhueria. Katem jápteka böot jábeta tetebotua. ⁵ JákJóapo enchim kimukäpo, ínëlem bát jiaunake: “Yánti jíapsihuame ïri jóata béchibo.” ⁶ Huanäi jábe yánti jíápskamta áma aneyo, jü enchim yánti jíápskähui áa béppatunake. Kaa júnentukáteko, enchim yánti tü jíapsi, júchi enchimmeu nóttinake. ⁷ Éntokem huäri jóapo jíba tahuanake, jita enchim mikhuamtem buäye, éntokem jëye. Bueítuk jü tekipanuame jíba jita kobapo yúmala. Katem huate jóahuammet an sásaka. ⁸ JákJóapo pueblopo junne, enchim kimukäpo, éntok enchim mabethuakäpo, enchim äbojhuakämtem buäye. ⁹ Éntok jume kökoreme áma anemem tüte, éntokem ínel ámeu jiaahua: “Huä Diosta reytaka ä nésahuepo kaa mékka enchimmeu aane.” ¹⁰ Të jákJóapo pueblopo enchim kimukäpo, éntok kaa enchim mabethuakäpo, böommehuem yeu sájaka, ínel jiaunake: ¹¹ “Jü tóröchia ímí pueblopo ayukame junne, itom guókpo chätulame, enchim béj-rekate ä tataknake. Ál-lem íkái jüneríanake, jü Diosta reytaka ä nésahuepo kaa mékka enchimmeu aane.” ¹² Tëne enchim téjhua hua taahuari nokta chúpey, chë júne noki béttesi chúpatunake, huäri pueblotachi, hua pueblo Sodoomä téamta béppa.

Huame pueblom kaa emo jíapsi kúaktia báareme

(Mt. 11:20-24)

¹³ ¡Jiokot maachi, emo béchibo, empo pueblo Corazín! ¡Jiokot maachi, emo béchibo, empo pueblo Betsaida! Bueítuk huam Tiropo éntok Sidón pueblopo huaka kaa jaibu jójohuamta áma yáahuak, enchim násuk yáahuakamta, jauhuey bétanam emo jíapsi kúaktiasu éiyey, éntokim chukurim súpete éiyey, éntok kóbat emo nápojtua éiyey.

¹⁴ Të hua taahuari nokta chúpey, eme chë júne jiokot

máchiraata bínnake, hua génte pueblo Tiropo éntok Sidón pueblopo joomem béppa. ¹⁵ Éntok empo pueblo Capernaum, ¿jache téhuekau tájti emo tóboktia máchile? ¡Të áman tájta kaa tutukëpo tájtë kóm jímmaana!

¹⁶ Jü enchim nok jíkkajame, nee nok jíkkaja; jü enchim omouteme, nee omoute; jü nee omouteme éntok, juka nee äbo bíttualata omoute.

Jume setentam yeu yájjak

¹⁷ Huame setentam tüisim al-leaka yeu yájjak, éntokim ínel áu jiaahuak:

—Señor, jume lemooniom júne itom nok jíkkaja, em téhuampo.

¹⁸ Jesús éntok ínel ámeu jiaahuak:

—Jehui, ínapo juka Satanásta bitchak téhueka bétana kómhuéchemta yúku jímmaa bénasi. ¹⁹ Ínapone én úttiata enchim mákka bakochim éntok machilim béppa enchim rejtinaké béchibo, éntok síme kaa Dios huáatemem kobanake, éntok kaita enchim kökosi yáanake. ²⁰ Katem jume lemooniom emo yeu jajjasé béchibo al-leaka chépte; al-leakem jikau chépte, jume enchim téhuam áman téhuekau jiojteri béchibo.

Jesús buere al-leiya

(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Huämi horapo Jesús Espiritu Santopo tüisi al-lëiak. Huanäi ínel jiaahuak:

—Ínapone enchi úttile, ín Átchay, téhuekata éntok buíata áttiakame, jume tüisi jita täyame éntok jítat suame empo íkái am ésoriala jume ili usimyeu yeu ä machiria báreka. Jeehui, ín Átchay, empo júnël ä huáatiak.

²² In Átchay simeta ín mámpo tójj-la. Kaabe ä täya juka Dios Usiarita, ä Áchayhua jíbba; éntok jábeta Dios Áchaytukähui, ä Üusihua jíbba; éntok ä téjhua bárëu ä téjhuaanake, ä Üusihua.

²³ Ä discípulommeu bempolammeu kúakteka, ínel ámeu jiaahuak:

—Al-leehuamtam jájamla jume ä bíchame juka enchim bíchähui; ²⁴ bueítukne én ínel jiaunake, juebena profetam éntok reyim tüisim ä bít péiyay, juka én enchim bíchähui, të katim ä bitchak; enchim jíkkajähui jíkkaj péiyay, të katim ä jíkkajak.

Samaritanota ejemplo

²⁵ Séjtu senu tüisi leyta täyame kíkteka ínel áu jiaahuak, Jesússta tiusi tahuaria báreka:

—Maestro, ¿jítasune yáakátek juka yü jíapsihuamta jípunake?

²⁶ Huanäi Jesús ínel áu jiaahuak:

—¿Jáchisu áma jiojteri jum leypo? ¿O jáchise ä bitcha ju-ka áma jiojteta?

²⁷ Huanäi áapo, ä yómmiaka, ínel áu jiaahuak:

—“Em Señor Dioste tüisi náknake, chíkti em jíapsimaki, éntok chíkti em kóba súaramaki, éntok chíkti em úttiäram-maki, éntok chíkti em jüneerimaki. Juka yoremta emo beu anemtë em emo ériä bénasi ä náknake.”

²⁸ Huanäi jü Jesús ínel áu jiaahuak:

—Tüise ä yómmiak. Íkäre yáuhua; huanäre jíapsinake.

²⁹ Të áapo tüisi áu tahuaria báreka, Jesústau ínel jiaahua:

—¿Jábesu jü yoreme ino beu aneme?

³⁰ Jesús, ä yómmiaka, ínel áu jiaahuak:

—Senu yoreme buere joära Jerusalén bétana pueblo Jer-icóu kóm huéiyey, huanäi jume lak-ronim mámpo huétchek júmëi béja simeta ili ä huériäu ä úhuak; kökosim ä yáaka sájjak, huanärim tamurata áma tö sájjak. ³¹ Huanäi éntok sacerdoote tiöpopo tékiakame Jerusalén bétana két huäri böot kóm huéiyey. Huanäi ä bíchaka ä naj-riak.

³² Huanäi két senu leviita tiöpopo tekipuanuame áman áu jëla huéekasu, éntok ä bíchaka, sékana áman siika. ³³ Të senu Samaria buiärapo jometaka, két boojoakari, áu jëla yepsak, éntok ä bíchaka, ä jíapsipo tüisi ä jiokoleka taahuak. ³⁴ Áu rúkteka kökosä ayuläpo, aceitey éntok vinoy ä jíttok. Huanäi ä kábäit jikachä yéchaka, ä núk siika.

Mesooniu ä töjjak, éntok ä suayak. ³⁵ Yokoríapo béja sim báreka, tómita ä bóosapo yeu huíkke, guoy taahuari tékil-ta huéeläpo. Huanäi juka mesompo tékiakamta ä mákkak, éntok ínel áu jiaahuak: “Nechë ä suayaria. Bueituk huate tómita át kimako, ínapone nóttek enchi ä bëjtuanake.”

³⁶ Bueituk, ¿jábesu ímëi bájimpo chë emo beu aane jume lak-ronim mámpo huéчекamtau huám sájakame?

³⁷ Áapo ínel jiaahuak:

—Jü ä jiokoleka tühuata áu yáakame.

Huanäi béja jü Jesús ínel áu jiaahua:

—Sikë két ánëli áayu.

Jesús Martata éntok Maríata jóapo äbojhuak

³⁸ Júnel két yeu siika: Jesústa böot huéekasu, senu pueblou yepsak. Senu jámut Marta ti téhuaaka ä jóapo ä mabetak. ³⁹ Íri María tíamta huayekay. Huäri béja Jesústa guókpo yejteka, ä nokäu jíkkajay. ⁴⁰ Të jü Marta éntok kaa yúmaka jita johuay, yún jita tékilta jípureka. Huanäi áu rúkteka, ínel jiaahua:

—Señor, ¿jache kaa át suuhua, jü ín huayibechi? ¿Kaa nee aniaka jita johua! Nechë ä ania sáuhue.

⁴¹ Jesús ä yómmiaka, ínel áu jiaahua:

—Marta, Marta, yünë jita kaa náksi joaka, kaa át yuuma, ⁴² të senu huéeme jíba chë bát huéiye. Jü María juka chë türik áma yeu púala. Júkai béja kaabe kaibu ä úhuaana.

Jesús jü Diostau bíchaa nokhuamta am majtia

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

11 Séjtu Jesús Diostau nookay. Huanäi béja áu noksuka, senu ä disciipulo ínel áu jiaahua:

—Señor, itomë Diostau nok majtia, Juanta ä disciipulom ä majtiakä bénasi.

² Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Eme Diostau nokäteko, ínëlem jiaunake:

Itom Átchay téhuekau kátekame, em téhuam yöreka am noknake.

Éläpo em reytaka nésahuepo äbo ito násuk yebijnake.

Em nésau yáatunake, téhuekau bénasi, ími buíapo két jí-ba ánëli, áman bénasi.

³ Jume páanim chíkti táapo itom buäyëhui, éntok én itom buänakëhui itome am mákka.

⁴ Itom Dios bejrimmeche itom jiojore, bueituk ítapo két am jiojore jume itom huikiriame.

Katë kaa türikum bíchaa itom táktia, ál-lë itom áma yeu huíkke.

⁵ Jesús ket ínel jiaahuak:

—Jábesu eme senu amiigota jípureka, tukaa násuk ä jóau ä yepsako ínel áu jiaunake: “In amigo, báij páanime nee réuhua. ⁶ Bueituk senu ín amigo ín jóapo yebij-la, mékka bétana huéeka, éntokne kaita ä äboj mátki.” ⁷ Huanäi huäri, béja huáijhua jákun ä yómmianake, ínel áu jíaka:

“Katë múksi nee bitcha. Jü puerta béja páttiari, éntok jume ín usimne núk böka. Karane yejteka enchi ä mákka, juka em huáatiähui.” ⁸ Ínapo én ínel jiaahua: Éläposu kaa yejteka kaa ä mákka, ä amiigoka junne. Të jamak múksi ä bíchá béchíbo, yejteka ä máknake, simeta juka ä huáatiähui.

⁹ Bueituk ínapo én enchimneu ínel jiaahua: Jítem aahua huanärem mikna; jítem jaria, huanärem ä téunake; puer-tatem popona, huanärem ä étaporiana. ¹⁰ Bueituk síme jita aahuame, ä mabetnake; jü ä jariame ä téunake; jü puertata poname, ä étaporiana.

¹¹ ¿Jachu jábe júne áchayhuari enchim násuk, ä üusi páanim aahuayo, tétata ä miknake jáni? O, ¿chë kúchuta ä aahuayo, kúchuta ä mik íaakasu, bakotta ä miknake jáni?

¹² O, ¿tótori kábata ä aahuayo, machilta ä miknake jáni?

¹³ Eme jujjuënaka junne, ára türik enchim usim miika. ¿Hua itom Átchay téhuekau kátekame chë ä miknake, juka Es-íritu Santota jume áu ä aahuame!

Jesústam nātua diablota úttiära ä jípurë tíaka

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴Jesús yorem múurotat lemooniota yeu jaasey. Huanäi juka lemooniota át yeu simsuko, jü múuro ára nokaka taahuak. Jume áma aneme éntok tüisi át guómtilatata taahuak. ¹⁵Të huate bempörim násuk ínel jiaahuak:

—Íri yoreme, Beelzebúu lemooniommeu yäurata úttiäray yeu am bébba, jume lemooniom.

¹⁶Huate éntok kaa tüisi ä tahuaria báreka, téhuekau bé-tana señalta áu aahuay. ¹⁷Të áapo am jüneriaka jita éerita am jípurëu, ínel ámeu jiaahuak:

—Jábe reyta nésahuepo kaa túlisi náu éaka tekipanoáteko mójaktinake. Két senu familia élaka náu nássuame, emo näikimtena. ¹⁸Júnëli két jü Satanás áu näikimtekátek, ¿jáchisu ä reytaka ä nésahuepo jíba béchibotunake? Bueítuk ínélem jiaahua emëe: Beelzebúuta úttiäray nee jume lemooniom yeu bébä tíiya. ¹⁹Enchim jiäpo ámani, ínapo Beelzebúuta téhuampo yeu am bébáteko, jume lemooniom, ¿jume enchim úusim jábeta nokposum yeu am bébba? Huäri béchibo, bempo enchim-meu yäuchimtunake; juka enchim kaa tüisi yáari enchim yuktirianake. ²⁰Të ínapo Diosta úttiäray jume lemooniom yeu bébáteko, kaa báreka jünem tüisi át suuhua, jü Diosta reytaka ä nésahueu enchimmeu yebij-la.

²¹Jü yoreme úttiakame, tüisi huíköreka, ä kári suaya. Síme jita áma ayukamtau, kaita áu huéenake. ²²Të senu áa béppa chë úttiakame áu yepsakátek, ä kobanake. Huanäi huaka sontaro áttiata éntok huiköta ámechá éäu ä úhuaanake. Huanäi huatemmet ä näikimtenake, juka nás-suaka ä yöökähui.

²³Jü kaa ínomak huéeme, nee béj-reka huéiye. Jü kaa ínomak jita náu yéchame, ä chíbejtia.

Jü lemoonio chicha machi yoremtat yeu sika júchi nótekame

(Mt. 12:43-45)

²⁴Jü lemoonio chicha machi yoremtat yeu sikátek, jum huaki ániapo naa huéenake, ják ä jimyorenakeu jariaka. Kaita téak éntok, ínel jiaunake: “Júchine ín jóau huéé báare, ín yeu sikähui.” ²⁵Huanäi áman yepsakáteko, chíchikta éntok huechiasi túlisi yáata téunake. ²⁶Huanäi sika júchi guoy búsan lemooniom chicha machim áa béppa chë juejuenam nüpanake. Huanäi síme huame yoremtat kimuka, ä jíápsipo jóatenake. Huanäi huäri yoremtau chë júne kaa tüisi huéenake, bannaataka béppa.

Jü tua lütüriapo al-leaka jíapsihuame

²⁷Juka Jesústa ínëli nokaysu, senu jámut jum genteta násuk cháchayek:

—¡Tua úttlisi maachi, enchi yeu tómtiriakame, éntok enchi chítuakame!

²⁸Të áapo ínel áu jiaahuak:

—¡Úttlisi maachi, chë junne, jume Diosta noki jíkkajame, éntok ä joame!

Huä génte juëna, señalta kaa jaibu jojohuamta bít rókka

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹Jü génte jíba bénasi Jesústau náu yájjay. Áapo éntok ínel ámeu jiaahuay:

—Í génte én huéeme tüisi juëna, kíaliku señalta kaa jaibu johuamta bít rókka; të kaachin täbui señalta bíttuana huaka profeta Jonásta señal jíbba. ³⁰Jáchin hua Jonás jume géntem buere joära Nínivepo joomem béchibo señal-tukaihui, alë bénasi két ínapo, ínapo jü Yoremta Úusi ket jü génte én kat-riata béchibo señaltunake. ³¹Jü reina suuriu joome áu tóboktianake, íméi yoremem én kat-riam béj-reka, juka lütüriata am yuktiria báreka, éntok nokta béttek ámet chúpanake. Bueítuk áapo ániata nahuau bétana áman yepsak, juka rey Salomóna uiyorisi jita täyäu jíkkaijseka. Ímí éntok aane, huépülaika Salomóna béppa chë yörisi machika. ³²Jume yoremem Nínivepo jomeme emo tóboktianake, íméi géntem én kat-riam béj-reka, juka lütüriata am yuktiria báreka, éntokim két nokta ámet chúpanake: Bueítuk hua génte Nínivepo joome jíapsi kúaktek, Jonásta huaka nokta Diosta bétana huémata ámeu ä nokako. Të én ímí chë Jonásta béppa yörisi machika aane.

Jum machiriapo kaita tukaari

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³'Kaabe juka machiriata táalataka ä éeso, éntok cajóna bétuk junne, kaa ä öore. Ál-la jum jikat chöla ä órenake; jume áman kimume juka machiriata bínnake. ³⁴Em pusim senu lámparata bénasi maachi, em takahua béchibo. Jume em pusim türiako, em takahua két símekut túlisi machiriata jípunake. Të jume em pusim kaa türiako, jü em takahua két kaa machiku annake. ³⁵Áachë suuhua, jü machiria emót ayukame em emo jípurë tíäu jamak kía kaa machiria. ³⁶Júnëli béja, juka síme em takahua machikuy tápu-niatuko, kaita senu lébelay júne kaa machiriata jípurëteko, síme túlisi kálajkosi machitunake, lámparata tüisi úttiaka enchi boojoria bénasi.

Jesús jume pariseerom éntok leyta mamajtfame yeu am buíssek

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Juka Jesústa ámeu noksuk, senu pariseero ä jóau ä jïbuä núnnuk. Jesús éntok áman yepsaka, jum jóau kibakeka, mesau yejtek. ³⁸ Jü pariseero át guómtilatata taahuak, kaa áu báijmatuaka, ä jïbuä táytekä béchïbo. ³⁹ Të jü Señor ínel áu jiaahuak:

—Eme jume pariseerom juka vaasota yeutana jïba ä bábaksia, éntok juka puraátota. Të jum huáijhuatanam áí tápuni jü kaa tíurayi, éntok jita juéna éeriya. ⁴⁰ ¡Tótkem kaa susuak! ¿Jachem kaa jüneiya, huaka yeutana huémta yáakamta két huaka huáijhua huémta yáala? ⁴¹ Të eme enchim tü jíápsipo ayukamtayi, jábetem jita miika. Júnëli síme tü huénnake.

⁴² ¡Obiachisi enchimmeu chäka, eme pariseerom! Bueítukem huaka sehua óguota menta, jum cientopo guoj mamnik Diostau bíchaa nanäikia. Alë bénasi juka rúuda tíamta, éntok síme ili júya buabuáhuamta. Tem huaka lütüriata omoutela, éntok huaka Diosta nákhuaamta. Íkari éntok juka senuk júne katem ä koptia éiyey, símetem nanahuit boojoria éiyey.

⁴³ ¡Obiachisi enchimmeu chäka, eme pariseerom! Bueítukem jum tiöpöpo náu yayaijhuäpo jume bankom bát órekame nákke, éntokem huam böommet yörisi machisi emo tebotua íaa.

⁴⁴ ¡Obiachisi enchimmeu chäka, eme jume leyta am majtfame éntok pariseerom, ára nókichiam! Bueítukem huame cajón ánimakame mäari bénasi maachi. Jume yoremem éntok áme béppa naa rejte, kaa jünéaka.

⁴⁵ Huanäi senu leyta mamajtfame ínel ä yómmiak:

—Maestro, empo íkai nokaka itomë két tiusi bëa.

⁴⁶ Jesús ínel jiaahuak:

—¡Obiachisi enchimmeu chäka, eme leyta majtfame! Bueítuk huame yoremem béttesi püaktitua. Júkai püaktita jábe yoreme júne kaa ä yuuma. Eme éntok, kía huépul sú-tuy jünem kaa át jálo jálojte.

⁴⁷ ¡Obiachisi enchimmeu chäka! Bueítukem jume profee-tam béchïbo bóoberam jojoa, huame enchim yoiyöhuam súakähui. ⁴⁸ Bueítuk eme ä bitchak, enchim yoiyöhuam yáarimmak emo al-leä tía báare. Bueítuk bempo am súhuak, eme éntok bóoberam am joria.

⁴⁹ Kíaliku jü Dios ä jüneeräpo ínel jiaahua: “Profeetam éntok apóstolimne ámeu bíttuanake. Tem huatem súanake. Huatem éntokim guojajjanake.” ⁵⁰ Júnëli bëja í génte én kat-riammet béppa yéchatunake, jume síme profee-tam ójbo guötialame jauhuey ániata naatekäpo naate-ka, ⁵¹ Abelta ójbopo naateka Zacaríasta ójbou tájti, altarta

éntok buere tiöpöta náu násuk mukukame. Jeehui, éne ínel jiaahua, jü génte én kat-riat át huénnake; huamei ä yómmianake.

⁵² ¡Obiachisi enchimmeu chäka, eme jume leyta mama-jtfame! Bueítukem jita täyahuamta llavem ésola. Të eme júne kaa áman kiimu, éntok kía huatem júne kaa áman kimutua.

⁵³ Juka Jesústa íkai ámeu nokay jume leyta am majtfame éntok jume pariseerom tüisim áu öomteka taahuak. Huanärim juebenak jita áu nátemajey, éntokim tüisi yún ä noktuay. ⁵⁴ Akim ä aamuy jita ä nokähui, ili ä rábiktek ä nokäpo, jümüri bëja ä nätua báreka.

Jü Jesús ia bétana am majtiak, jü kía áu úttil íaaka jita joame

12 Tëpa may kaa náksi büru génte náu áu tójjak. Kíalim nat téttene. Huanäi Jesús ínel jiau táytek, të jume ä discípulommeu bátchu:

—Jume pariseerom levaduura bétanem emo suaya; jüri ínel kía áu tü yórem tíaka täbuiasi áu nüye. ² Bueítuk kaita éhuil ésotaka ják ayka, kaa yeu machinakeme. Éntok kaita éhuiltaka ayka, kaa jüneriatunakeme. ³ Huanäri, símeta kaa machiku enchim nok-läu, machiku jíkkaijtunake. Éntok síme nákapo éhuil nok-ri, mékka karít jikat jáptehuaka chayna.

¿Jábetasute máujpo yúmala?

(Mt. 10:26-31)

⁴ Éntokne két ínel jiaahua, ín amiigom: Katem juka takahuata mëamta májhue. Huäri béppam bëja kaita éntok ára yáaka taahua. ⁵ Tëne enchim majtianake, jábeta enchim máujnakëhui. Huakärem májhue, huaka jíápsita enchim úhuaasuka, ä úttiarimmea jum tájiu ára enchim kóm jímma. Jeehui, ínapone enchimmeu ínel jiaahua, íkarem májhue.

⁶ ¿Jachu kaa mamni huikichim guoy tómipo nénenki-hua? Të jü Dios kía huépulai júne kaa koptia. ⁷ Bueítuk jume em chonim júne síme näikiari. Katem májhue, bueítuk eme chë júne bëj-re, juebena huikichim béppa.

Jume kaa emo ésome yoremem bíchäpo Cristota súal-huäpo

(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Éne ínel jiaunake, hua jábe junne yoremem anëpo nee áu täya tíame, ínapo jü Yoremta Üusi inone ä täya tíanake, Diosta ángelesim bíchäpo, ⁹ të jü kaa nee áu täya tíame yoremem anëpo, ámani Diosta ángelesim bíchäpo két kaa täyana.

¹⁰ 'Kía jábe junne Yoremta Üusi bėj-reka nokame, jiokoritonake. Të hua Espiritu Santota bėj-reka nokame, jauhuey júne kaibu jiokoritonake.

¹¹ 'Huam tiöpopo náu yayaijuápem yeu tóijhuak, yäurata bíchäpo, katem jáchin éiya, jáchin enchim am yómminanakëhui, éntok jáchin enchim jiaunakëhui, ¹² bueituk horata yúmak jü Espiritu Santo enchim majtianake, jita enchim noknakëhui.

Jínhua maachi, hua kaa náksi jita jípuhuame

¹³ Senu juebenam násuku, Jesústau ínel jiaahuak:

—Maestro, ín sayibehuë nooka. Juka itom átchay itou tö mukukähui, ínomake ä näikimte sáuhue.

¹⁴ Të áapo ínel ä yómmiak:

—Ómme, ¿të jábesu jita näikimte béchïbo enchimneu nee yäut yéchala?

¹⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Tüisem át suuhua. Katem úttesi jita yún jípuhuamtat kopti báare. Jü yoremta jiapsähui kaa yún jita jípuhuamtat aayuk.

¹⁶ Huanäi íkái ejemplota ámeu yétkhak:

—Senu yoreme rikotaka ím aaney; ä buíampo tüisi jíchupaka. ¹⁷ Huanäi hua riko juebenak ée táytek: “¿Jáchisune ayunake jáni? ¿Kaitäpone ä kima mátkhi, juka ín chúpakähui!” ¹⁸ “Én ál-lane júneiyya jita ín yáanakëhui”, ti éiyak. “Jume kárim ín jípurëu áma jita ín kíkímähui, anam tátabeka chë júne buerem yáanake. Huanäine simeta huaka ín chúpakäu érianake, éntok simeta huaka ín én jípurëhui. ¹⁹ Huanäine ín jíapsibeu ínel jiaunake: In jíapsi, juebenak jíte ériala, juebena huásuktiriam béchïbo. Jimyorëe, jibuäe, jëyëe, emoë al-leetua.” ²⁰ Të Dios ínel áu jiaahuak: “¿Kaa suära! Én í tukaarichi em jíapsi äbo émou aübaahua. Jü jita em náu tóij-ri, ¿jábesä áttiaka tahuanake jáni?” ²¹ Júnëli áu huéenake hua yoremtau buéresi jita áa béchïbo náu tójamtahui. Diostau bíchaa éntok, jita júne kaa jípure.

Dios simem ä üusihum suaya

(Mt. 6:25-34)

²² Huanäi sep ä discípulomneu ínel jiaahuak:

—Huäri béchïbone ínel enchimneu jiaahua: Katem útte-si kaa yúmasi emo éetua: “Ímí jíapsihumta bétana, ¿jítasute buänake? ¿Takahuata béchïbo junne, jítasute sánkonake?” ²³ Huä jíapsihumta chë bėj-re, buähumta béppa; éntok hua takahua chë bėj-re, sánkota béppa. ²⁴ Jume kaak-tërammechëm suuhua. Kaa ëechaka junne, éntokim kaa etta tobotoboktia. Éntokim kaitapo ä nü machik jípure. Toroosam ják bem ä huáttia machikim kaa jípure, éntok Dios am jibuätua. ¿Jachem kaa chë bėj-re huikichim bép-

pa? ²⁵ ¿Jábesu hua enchim násuk aneme tüisi áu bamijtuaka méedio metropo ára áu yöturia? ²⁶ Bueituk kía huaka ilikkik júnem kara joátek, ¿jatchiakem huatekut emo bami-jtua?

²⁷ 'Áachem suuhua, jáchisu jume sehuam líriom yötu.

Huame kaa tekipanua, éntokim kaa jíjjoa. Tëne ínel enchimneu jiaunake, hua rey Salomón kía síme ä uyyóriay júne kaa huame bénasi áu sánkotuak. ²⁸ Të ínëli Dios ä sásankotua juka júyata huajpo ayukamta. Yokoríapo éntok ornopo táana. ¿Jachu eme kaa chë júne tülik sánkotuana, yoremem kaita súalëram? ²⁹ Eme, bueituk, katem jáchin át éiya, jita enchim buänakëhui, éntok jita enchim jínakëhui. Katem kaa yúmasi emo éetua. ³⁰ Bueituk síme jü génte ím ániapo jíapsame, íkái simeta guojaase. Të eme huépülak Áchayek, júneamta jita enchimneu bëyëhui. ³¹ Juka Diosta reyta néosauritem bát jaria. Huanäi síme jü huate béja kía áapo élaka enchimneu yebijnake.

Jum téhuekapo buéresi jita jípuhuame

(Mt. 6:19-21)

³² 'Katem májhue, eme ín kabaram. Eme ilikki, të jü enchim Átkhay reytaka ä néshuepo enchim ä mák péaka enchim ä mákka. ³³ Huaka enchim jípurëu nénkakem poloobem miika. Júnëlem bóosam kaa momoyeme emo yáarianake, éntok chë bėj-rek téhuekapo ayukame kaa lülütëmta, áman lak-ronta kara kibakepo, éntok téepárim kaa ä momoiyäpo. ³⁴ Bueituk jita enchim áttiata jípurëpo, huämi annake, jü enchim jíapsi.

Itote suayaka jíapsinake

³⁵ 'Katem koptel-la. Tülisem sánkotelataka, enchim lám-param táalataka aane. ³⁶ Huame sáyhuame bénasem emo jípure, bem teko jubiahua bétana nóttëu boobícháihumta bénasi. Ä yepsak puertata ä poponak sep ä étaporianake. ³⁷ Al-leenakemme, huame sáyhuame, jü bem tekohua yepsaka kaa kócheme téako. Lütüriapone enchimneu ínel jiaahua: Huä bem tekohua, áapoisu jita áu huikojuaka, mesau am jóaka am äbojnake. ³⁸ Kía tukaa násuk huéy yepsak junne, éntok kía marikarapo yepsak junne, kaa kócheme tíakätek, huame sáyhuamet al-leehuari áme béchïbotunake. ³⁹ Senu huémtachem suuhua: Jü yoreme jóapo néshueme júneätek ják horapo juka lak-ronta áma yebijnakeu, kaibu kónnake, éntok kaibu juka kári puertata étapona, áma ékbuanä béchïbo. ⁴⁰ Eme kéchem kaa kótche. Bueituk kaa ínel enchim éäposu, ínapo jü Yoremta Üusi yebijnake.

Jü jóapo sáhuame kaitat jíapsekame

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Huanäi jü Peero ínel ä temajek:

—Señor, ¿jache íkái ejemplota ito béchibo nooka, o símem béchibo?

⁴² Jü Señor ínel ä yómmiak:

—Bueítuk, ¿jábese júntuk hua móoroma nésaute joame éntok jitat júneame, ä tekohua jume ä jóapo aneme béppa yechanahui, huam tua horapo am jibuátuanaké béchibo?

⁴³ Huä sáhuame tua tüisi al-leenake, ä teko yepsako, huaka nésaute joaka téihuakame. ⁴⁴ Të lútüriapone ínel jiaahua, símeta ä áttia béppa ä mámpo ä yéchanake. ⁴⁵ Të huári sáhuame ä tekohua kaa láuti yebij máchileka, jume tekipanualerom éntok jume jáamuchim jóapo sáhuame béttesi ámemak huéé táytekátek, éntok kía buáhuamta huútia táytek, éntok vino jeyeka naamuk táytek, ⁴⁶ huanäi jü ä tekohua yebijnake, hua taahuari kaa áachä boobit-huäubechi, éntok ják horapo jáni kaa ä júneri-ahuäpo. Huanäi béttesi nokta át chúpanake, éntok jum kaa túhuata joammak ä náikianake.

⁴⁷ Huä sáhuame júneame jita ä tekohua huáatiä, éntok kaa ä sáhuä páman anétek, tüisi bépsunake. ⁴⁸ Të jü kaita táyaka kaa huéchiasi ayukame, két bépsunake, të kaa tua tüisi. Bueítuk hua jábesu yún jita mákhuakame, yún jita áu huáatiana, éntok hua yún jita suayatuahuame, chë yún jita áu auna.

Jesús jume géntem emo náikimtetua

(Mt. 10:34-36)

⁴⁹ Inapo táijta yáaseka ím ániau äbo kóm siika. ¿Jítasune huáatia? ¿Bueítuk jamak béja béete! ⁵⁰ Senu batörihuat kaa báreka júnene batónake. ¿Tepane kaa al-leiya inochä chúpëu tájti! ⁵¹ ¿Jachem yánti anhuamta ím ániapo nee nüpakä bënasi éiya? Ée, tine enchimneu jiaahua. Ál-la jume géntem chíbela emo náikimtehuamtane nüpa. ⁵² Én ímí naateka, huépü jóapo mamnika annake, kaa náu anisi éaka. Bájika jume guoyimmak kara jíapsinake, jume guoyika éntok, jume bájimmak két alë bënasi. ⁵³ Jü áchayhuari ä úusimmak kara emo bínnake; hua usiari éntok, ä áтчay két alë bënasi. Huä áyehuari ä jámut asoamak kara emo bínnake; hua jámut asoari éntok, ä áyemak kétchi. Jü asuhuari ä jakaray két kara bínnaka; hua jakarayria éntok, ä asu két alë bënasi.

Íkái tiempota, katem ä júneria báare

(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)

⁵⁴ Jesús jü gentetau éntok két ínel jiaahuak:

—Jum täata áman huéchë bétana, namuta yeu huéy, sepem ínel jiaunake: “Bäa äbo huéiye.” Éntok ínel yeu sisime. ⁵⁵ Sur bétana jekay éntokem ínel jiaunake: “Tátta báare.” Huanäi ínel yeu sisime. ⁵⁶ ¿Eme ára nókichiram! Júneäm jita huéenakeu jum téhuekapo, éntok jum buíapo. ¿Maasem íkái tiempota én ito át anëhui kaa ä júneria?

Jábete kókosi yáakáteko chúkulë ámak ejtejhua

(Mt. 5:25-26)

⁵⁷ ¿Jatchiaka eme kaa náu nokaka lútüriata emo yáaria? ⁵⁸ Jábete yáurau enchi nátuak böochë bát áamak ejtejhua, ä tüte béchibo, juka kaa enchim át yumähui, huam yáurata bíchäpo kaa enchi yeu ä tóijnaké béchibo. Bueítuk júneltuk hua yáura policíata mámpo enchi yéchanake. Huári policía éntok cárcelpo enchi páttianake. ⁵⁹ Enchine téjhua, huámirë kaa yeu huéenake, kaa huaka síme tómita em áma huikiriähui em béjtuäu tájti.

Emóem jíapsi kúaktia, örem kókkonake

13 Huámechi taahuarimmet huate Jesústau yájaka, áhuim ejtejhua jáchin juka Pilatota jume huate yoremem Galiléa buíarapo joomem ä súakähui, éntok jáchin juka bem ójbohuata animaalm ójbomak ä kuuti-akähui, jum bem animaalm sússuaahuäpo. ² Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—¿Jachem ínel éiya, ímëi galileommeu kaa túhua ámeu siika, bem kaa tú yóremem béchibo, síme galileom béppa? ³ Ée tine enchimneu jiaahua. Eme júne kaa jíapsi kúaktek, kéchem símetaka áme bënasi kókkonake. ⁴ O, ¿huame dieciochotaka kókkokame, Siloépo kári buéuru nat béppa jokame, ámet huéchékähui, eme huamei chë júne cúlpak téiyey, jume huate yoremem Jerusalémpo jóakame béppa? ⁵ Ée tine enchimneu jiaahua. Eme júne kaa jíapsi kúaktek, kéchem símetaka áme bënasi kókkonake.

Huä chuna óguota kaa tatakamta ejemplo

⁶ Jesús huanäi íkái ejemplota ámeu yéтчak:

—Senu yoreme chuna óguota ä buíapo kéchalatukay. Huanäi áman sika takata át jariaka, kaita át téuhuak.

⁷ Huanäi hua yoremtau buíata suayamtau ínel jiaahuak: “¿Juyu! Báij huásuktiapone nat chätuka äbo yeyepsa, í óguou, jume takam jariaka. Tëne jauhuey júne kaita át téuhuak. Akë ä chúktia. ¿Jáchisen kía béja buíata jínëulatonake?” ⁸ Të hua buíata suayame ínel ä yómmiak: “Señor, Akë ä tójja, íari huásuktiriat junne. Buíatane ä buálkoteria báare, éntokne ä tú tátabnakemta áu óre

báare. ⁹ Takak júne türinake, kaa ä takak éntoke ä chük-tianake.”

Jesús jimyore táapo juka jámutta müläita rútuikiak

¹⁰ Sábalapo jimyore táapo am majtiay jü Jesús jum tiöpopo. ¹¹ Senu jámut áma aaney, lemoonio kökoata jípureka dieciocho huásuktiapo; ókola chäka jíba huera-may. Kaachin ayuka áu rútuiktia máchiakay. ¹² Jü Jesús éntok ä bíchaka, áu ä rúkti sáuhuek. Huanäi ínel áu jiaahua:

—Empo jámmut, em kökoa bétanë búttiaritaka taahua.

¹³ Huanäi áa béppa mámtek. Huämi horapo hua jámut rútuikte. Huanäi Diosta úttil táytek. ¹⁴ Të jü tiöpopo tua nésahueme, Jesússta sábalapo ä tütek tíaka, jume simem-meu ínel jiaahua:

—Búsan taahuarim aayuk, ámet tekipanoä béchíbo. Huamechí taahuarimmechem äbo kaate. Huanäem emo jítotebo, të kaa jimyore táapo.

¹⁵ Huanäi jü Señor ínel ä yómmiak:

—¿Empo ára nókichira! ¿Eme jábe júne jachem kaa enchim bues o buruta butbúttia jimyore táapo, báam ä jítua béchíbo? ¹⁶ Íkai jámutta, két Abrahamtat yeu simlamta Satanásta súmalatukaihui jum dieciocho huásuktiapo, ¿jachu kara búttiatui jáni i kökoata bétana, jum jimyore táapo?

¹⁷ Juka Jesússta ínëli jíak, síme huame áu omteme titihuek. Të hua síme génte al-leiyay, huaka Jesússta buéresi ä joäu bíchaka.

Jü mostaaza báchia ejemplo

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—¿Jíta bénasa, jü Diosta reytaka ä nésahuépo? ¿Éntok jíta bénasite ä bínnake? ¹⁹ Jü mostaaza báchiaata senu yorem-ta ä buíapo echakä bénasi maachi. Yötuka béja júya bueürusi ayka, jume huikichim jikat rejteme ä mésëkiri-ammechi tosatek.

Jü levaduurata ejemplo

(Mt. 13:33)

²⁰ Ínel két ámeu jiaahua jü Jesús:

—¿Jíta bénasite ä bínnake jáni, juka Diosta reytaka ä nésahuépo? ²¹ Juka levaduurata senu jámut senu quintal hariinammak náu kuutiakä bénasi maachi, juka síme hariinata buaatiata huénnakë béchíbo.

Jü puerta näulay

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Jesús pueblommechi éntok ranchommet huéiyey, am majtiasimeka, buere joära Jerusaléniu bíchaa, éntok laulauti ansimey. ²³ Senu éntok ínel ä temajek:

—Señor, ¿katim jaiki jume jínëurim?

Áapo éntok ínel jiaahua:

²⁴ —Úttiatem yáuhua jum puerta ilikkani páman kimu béchíbo, bueítuk ínel enchimmeune jiaahua, juebénakam áman kimu báanake, tem kaa áma yúmanake. ²⁵ Chúkula juka jóakamta yejteka juka puertata ä páttiak, eme päku tahualame juka puertata ponaka ínel jiaunake: “Señor, Señor, Akë ä étapo.” Të áapo ínel enchim yómmianake: “Kanne jüneya jákunem joome jáni, éntokne kaa enchim täya.” ²⁶ Huanärem ínel jiau táytinake: “Émomakte jíbuäla, éntokte émomak jíla, éntok empo itom majtiala huam itom plázapo.” ²⁷ Të áapo ínel enchim yómmianake: “Béjane enchim téjhuak, kanne jüneya jákun enchim jometukähui, éntokne kaa enchim täya. ¡Mékkem kaate, eme kaa türik jíba joamel!” ²⁸ Ámaní béja huéenake jü buanhuame éntok támim kumhuame, juka Abrahamta bíchaka, Isaacta, Jacobta, éntok síme huame profetam Diosta bétana nokame jum Diosta reytaka ä nésahuépo aneme. Eme éntok päku yeu tahuanake. ²⁹ Bueítuk génte yáijnake täata yeu hué bétana, täata áman huéché bétana, norte bétana, éntok sur bétana jum mesau jote báreka jum Diosta reytaka ä nésahuépo. ³⁰ Huanäi huate jume amáu kateme bát kannake. Huate bát kateme éntok amáu kannake.

Jesús jü Jereusalénta béchíbo buaana

(Mt. 23:37-39)

³¹ Huári taahuarit huate pariseerom yájaka ínel áu jiaahua:

—Ímë yeu huéiye, bueítuk jü rey Herodes enchi mēbáare.

³² Të áapo ínel am yómmiak:

—Ámanem sájaka ínel áu jiaahua jü kaa tihueratahui: “Éni éntok yokone jume lemooniom yorem jiápsipo yeu bébnake, éntokne jume kökoreme tútenake. Huanäine báij taahuarim huéy ín tékil chúpánake.” ³³ Júnentaka junne, éni éntok yoko, éntok machuko jíbane huépo yúmala ín böo huériaka, bueítuk kaa áma huétche, juka profetata Jerusalémpo päku ä muknakähui.

³⁴ ¡Jerusalén pueblo, Jerusalén pueblo, émpë jume profetam Diosta bétana nokame sússuame, éntoke tétamea am mamaasula jume é mou bíttuarim! Jaikisisune kaa é mou jiop-la em usim náu tóij báreka jáchin juka tótorita ä masam bétuk ä asölam náu ä totojä bénasi, enchimne náu

tóij bábarek, të katem báarek. ³⁵ Áachem suuhua, eme, bueítuk enchim jóa silasoola tahuanake, éntokne enchim téjhua, katem júchi nee bínnake, júnak taahuata yúmak jübua, ínel enchim ino bétana jiaunakēhui: “ǀTüisi mabet-tunake jü Señorta téhuampo äbo huéeme!”

Jü Jesús juka yoremta takahuapo bää bóosam jípuremta tütek

14 Senu huéeme yeu siika, jum jimyore táapo. Jesús senu pariseero nésahuemta jóau ä jübuašek. Huate pariseerom ä jojottuay. ² Huämi két senu yoreme aaney, ä bíchäpo kökoreka, ä takahuapo bää bóosam jípureka. ³ Huanäi jü Jesús jume leyta am mamajtiammeu éntok jume pariserommeu nookak, ínel jíakari:

—ǀJachu áma huéche jáni jimyore táapo senuk tüte béchibo?

⁴ Huanäi bempo kaa jíalek. Huanäi áapo, juka kökoremnta nūka, ä tütek. Huanäi ä simtuak. ⁵ Jume pariserommeu ínel jiaahuak:

—ǀJábetaka junne, enchim násuku, juka ä buruhua o buesta posopo kóm huétchek, kaa läuti yeu ä huíknake jáni? Éläposu jimyore taahuari.

⁶ Huanärim kaachin ä yómmia máchika taahuak.

Jume bóodau núnurim

⁷ Jü Jesús jume néjunrim bíchaka jáchin huame bankom chë nésahueme béchibo náikiarim yeu púay, íkái ejemplota ámeu yétchak, ínel jíakari:

⁸ —Empo bóodau núnutuko, katë banko bát jokammet yeyejte, bueítuk jamak senu yoreme emo béppa chë yörihuame áma yebijnake. ⁹ Huanäi áma ä yepsako jü enchim náhuichim néjúnekame ínel émou jiaunake: “Íkæe júkái bankota mákka.” Huanäre titihueka mékka amáu yejtenake. ¹⁰ Ál-lë néjunhuak, áman amáu yejte, huaka enchi néjúnekamta yepsak ínel émou jiaunakë béchibo: “Empo ín amigo, äbe huéeka jume banko yeu púarim náikiarimmet yeesa.” Huanäre ä mabetnake, hua chë em yörihuähui, huame mesau émomak jokame bíchäpo. ¹¹ Bueítuk hua chë áu buérialeme kóm tahuanake, hua bétuk áu jípureme éntok tóboktiatunake.

¹² Inen két áu jiaahua hua ä jübua núnukamtahui:

—Senukë jübua núnukátek, katë em amiigom, em saayim, em huahuayim, em veciino rikom náu núnnu, bueítuk bempo két enchi jübua núnunake. Huanäre ä béjtuatunake. ¹³ Ál-lë äboj bárëteko buähuamta yáaka, póobeme náu núnnu, éntok jume mám lolöim, guók lolöim, éntok jume lilipitim. ¹⁴ Huanäre tüisi tahuanake, bueítuk bempo kara enchi

béjtua. Tërë huame kókkolam tühuata jájamlame jábite taahuarit ä mabetnake, juka béjtuahuamta.

Jü kuptey buere jübua huame ejemplo

(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Senu mesau áamak kátekame íkái jíkkajaka, ínel áu jiaahuak:

—Tühuata jájamnake jü Diosta reytaka ä nésahuepo páanim buákame.

¹⁶ Huanäi jü Jesús ínel áu jiaahuak:

—Senu yoreme kúptey buähuamta yún yáuhuak. Huanäi juebenam áman núnnuk. ¹⁷ Huanäi kúptey jübua éehuay horata yúmak, hua ä saulerommak ínel nokta ámeu bittuak, huame néjunrimmehui: “Binen kaate, bueítuk síme béja chúpila.” ¹⁸ Të simetaka kaa áma emo yumä tía táytek. Huä bát téjhuaahuakame ínel jiaahuak: “Jübua jíbane haciendata jínuk. Én éntokne áman ä bit báare. Nechë át jiokore, kaa ín áman yumä béchibo.” ¹⁹ Senu éntok ínel jiaahua: “Jübua jíbane mamni yúnta buéesim jínuk. Én éntokne áman am júneria báare jáchin machisim ára jíhuike jáni. Nechë át jiokore, kaa ín áma yumä béchibo.” ²⁰ Senu éntok ínel jiaahua: “Jübua jíbane juubek; kíalíkune kaa áma yuuma.” ²¹ Jü sáyhuame nótteka, íkái simeta ä téjhuak, juka ä tekohua. Huanäi öomtek, jü jóapo áchayhuari; jü ä saulerotau ínel jiaahuak: “Läutë huéiye jume plázam-mechi éntok jume pueblo böommechi. Jume poloobemem äbo nüpa, jume lolöim éntok jume lilipitim.” ²² Huanäi jü sáyhuame ínel jiaahua: “Señor, em nésahuekäpo ámannä yáuhuak, éntok ketune áma aayuk, ják bem jotenakēhui.” ²³ Jü ä tekohua béja ínel áu jiaahua jü sáyhuamtahui: “Böommechi éntok ranchommechë huéiye. Úttiapë áman am kiima, éläpo tápunnake jü ín káari. ²⁴ Bueítukne enchimmeu ínel jiaahua, kía jábe júne ín bát núnukäu kaa ä buänake, juka buähuamta ín yáatebokāhui.”

Béttesi maachi, Cristota guojaa béchibo

(Mt. 10:37-38)

²⁵ Tüisi yún juebena génte Jesústamak kaatey. Huanäi kúakteka ínel ámeu jiaahuak:

²⁶ —Kía jábe júne ino sáu huéée bárëtek, ä áтчay kaa tójaka, ä áyehua, ä jubiahua, ä üsim, ä saayim, ä huáyihuam, kíal ä jíapsihua junne, kaibu ín éä páman huéeka ín discipulotunake. ²⁷ Éntok jü ino béchibo jiokot áu huemakemta kaa huatiateg püaktiaka ino sáu sikame, kara ín discipulopolo náikiatu. ²⁸ Jachu eme jábe júne juka kári tüisi bueruta yáa bárëtek kaa huam yejteka báchä júneria báanake, zjaiki tómita áma kimunakēhui, éntok jaikik ä jípurëü ái ä chúpánakēhui? ²⁹ Jáchinaik junne, chúkula kári nahuata chúpasuko, juka huateg kara ä chúpánake. Huanäi síme

jume ä bíchame ä junneria táytinake, ³⁰ ínel jíakari: “Í yoreme káate táytek; én éntok kara ä chúpaka taahuak.”
³¹ O jábe reysu, tábui reytamak nássuaseka yeu sikátek, ¿kaa huam yejteka bíchä jüneria báanake? ¿Jachu guojmamni mil sontarommak ä kobanake jáni, huaka veinte mil sontarom jípuremta? ³² Kaa áma yumáteko, juka senuk ketune mékka ä aneyo, nokta áu bíttuanake kaa áamak nássua rókaka. ³³ Bueítuk jábe junne eme kaa juka simeta ä jípurëu kaa tójáteko, kara ín disciipulopo náikiatu.

Jü ona juka chökorata tärük kaa türinake

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

³⁴ Jü ona türi; tē juka chökorata ä tärük, ¿jítaisu júchi chökosi ayunake? ³⁵ Buíata béchíbo júne kaa türi, éntok kía huate jítamak náu kuutiahuak junne, kía guötiana ál-la. Jü jíkkaij béchíbo nákakame jíkkaijnake.

Ili kabara tärurita ejemplo

(Mt. 18:10-14)

15 Síme huame yáura tómita náu tóij-leerom éntok jume juëna yóremem Jesústau rúktey, ä nok jíkkaij báreka. ² Jume pariseerom éntok leyta am mamajtiame áa bétana nokaka ä kítëbuay, ínel jíaka:

—Í yoreme jume juëna yórememmak au türe, éntok ámemak jíbuä.

³ Jesús íkái ejemplota ámeu yétchak, ínel jíaka:

⁴ —¿Jábe yoremesu enchim násuk, cienim kabaraka, huépülaik áma täruka, kaa jume noventa áma bátanim mékka see päriapo tō sika juka ä täruri jariuseka simnake ä tíäu tájti? ⁵ Huanäi ä tíaka, tüisi al-leaka jöot ä püaktianake. ⁶ Huanäi ä jóau yepsaka, ä amiigohuam éntok áa chíkola jóakame núnuka, ínel ámeu jiaunake: “Ínomakem al-leiya, juka kabara ín täruri ín téakä béchíbo.” ⁷ Enchimmeune én ínel jiaunake, junëli két chē júne al-leehuame ayunake jum téhuekahui, huépul juëna yóremta jíapsi kúaktek, huate noventa áma bátani tü yóremem kaa jíapsi kúaktihuamta ámeu bëyeme béppa.

Jü ejemplo tómi tärurita bétana

⁸ O kétchi, ¿jábe jámutsu guojmamni taahuari tékil tómita jípureka, huépu tékil taahuarita tärükátek, kaa juka machiriata táaka, jíchikeka át jíápseka ä jariunake ä téäu tájti? ⁹ Ä téakátek, ä amiigohuam éntok áa chíkola jóakame núnuka, ínel ámeu jiaunake: “Ínomakem al-leiya, juka tómita ín täruri ín téakä béchíbo.” ¹⁰ Júnëli kétchi tine enchimmeu jiaahua, al-leehuame ayunake jume Diosta ángelesim násuku, huépul juëna yóremta jíapsi kúakteko.

Jü ejemplo jübua yötumta ä jóapo yeu sikamta

¹¹ Két ínel jiaahuak:

—Senu yoreme guoyim üusekay, ¹² huanäi jü chē kaa yöhue ä áchaybeu ínel jiaahuak: “In áтчay, síme juka herenciata ín áttia, nechē ä mákka.” Huanäi simeta bem áttiahuamta ámet náikimtek. ¹³ Chúkula kaa jaiki taahuarim huéy, jú ä üusihua chē kaa yöhue simeta huaka ä jípurëu náu tójaka siika, mékka buiärau bíchaa. Ámani béja juka tómita kía guötiak, kaa tühuata joaka. ¹⁴ Tē béja simeta ä tejalsuk, buere tébaa siika, huämi buiärapo. Huanäi tébäuri táytek. ¹⁵ Huanäi senu yoremtau huämi buiärapo jometau rúktek. Huäri ä buíammeu ä jaasek, kohuim ä suaya sáhueka. ¹⁶ Huanäi béja jume kohuim buä bëteri kóm huáttemta júne buä péaka am bitchay, tē kaabe ä mimikay. ¹⁷ Huanäi béja áu temai táytek, éntok ínel ée táytek: “¿Juebena tekipanualerom ín áтчay jóapo yún buáhuamta jípure! ¿Ínapo éntok ímí tébäi muuke! ¹⁸ Kíktekane ín áchaybeu huéé báare. Huanäine ínel áu jiaunake: In áтчay, kanne tüisi tahuala Diosta bíchäpo éntok em bíchäpo junne; ¹⁹ béjane kaa em üusi ti júne ino téhuaapo yúmala; kía huate em tekipanualerom bénasë nee bitcha.” ²⁰ Huanäi kíkteka, ä áchaybeu bíchaa siika.

‘Huanäi jü ä áтчay, ketune mékka ä huéysu, ä téuhuak. Huanäi tüisi ä jiokoleka ä bitchak. Huanäi búiteka ä nankirika siika. Ä íbaktiak, éntok ä besiitok. ²¹ Huanäi hua ä üusihua ínel áu jiaahuak: “In áтчay, Diosta bíchäpone kaa tühuata yáala, éntok em bíchäpo. Béjane kaa em üusi ti júne ino téhuaapo yúmala.” ²² Tē jú ä áchayhua jume ä sáyhuammeu ínel jiaahuak: “Sánkotem chē áma türik yeu huíkeka ä sánkotua, éntokem mámpo aniota át yétcha, éntokem ä bochatua. ²³ Huaka beceerota chē áhuikem yeu tójaka ä mëa. Jíbuänakete, jéntokte al-leerimmea buere pajkonake! ²⁴ Bueítuk íri ín üusi mukilata bénasi náikiahuy; én éntok jíabitela. Tärutukay; tē béja téuri.” Huanärím al-leerimmak äboj táytek.

²⁵ Jü ä kësam üusi áman jákun huasau aaney. Huanäi ä yepsayo, ä jóau kaa mékka ä huéyo, juka jiponhuamta éntok juka yíhuamta jíkkajak. ²⁶ Huanäi senuk áma sáyhuamta temajek jita áma huéhui. ²⁷ Áapo ínel áu jiaahuak: “Jü em saila yepsak. Huanäi jü em áтчay beceero áhuik mëak, al-leaka türik yúmalata yepsakä béchíbo.” ²⁸ Tē hua usiari chē yöhue öomtek. Huanäi éntok kaa áman kibak báarey. Ä áchayhua yeu sika jiokot áu jiaahuak, áman ä kibak sáhueka. ²⁹ Áapo éntok ä áchaybeu ínel jiaahuak: “Empo júneiya jaiki huásuktiapone enchi aniala, em nésau joaka, tē jauhuey júne kaa chiva asölaata júne nee mik-la ín amiigom ín äbojnakë béchíbo. ³⁰ Tē íkã em üusi jume jáa-muchim kaa titihueme büru yorememmak rejteme, huaka

em tómita ámet tejalek. Ēn éntok ä yepsako, juka beceero áhuiriahuahta júne mëtebok, áa béchibo.”³¹ Huanäi jü ä áchayhua ínel áu jiaahua: “In úusi, empo jíba ínomak aane, éntok símeta huaka ín áttia, empo ä áttiak.”³² Të ëni tua túri al-leerimea pajko béchibo, bueítuk jü em saila mukpotä näikialatukay, të júchi jíabitek. Täruritukay, të béja téuri.”

Jü móoroma kaa tüisi tahuakamta ejemplo

16 Jesús ä discípulommeu két ínel jiaahua:

—Senu yoreme rikotaka móoromata jípurey.

Huanäi ejtejhuariahuaht íkái móoromata huaka ä áttiahua kía ä guötiä bétana.² Huanäi hua ä tekohua ä núnuka ínel áu jiaahua: “¿Jítasu íri emo bétana ín jikkajähui? Jume jíösiam cuentam áma em jípurëu inou tójja, bueítukë béja kaa móoromatunake.”³ Huanäi hua móoroma búruk ée táytek: “¿Jáchisune annake jáni ëni ín teko béja tékilta nee úhuak? Kanne úttiak jíbuejeka buíata ín tekipanuanakë béchibo, éntokne tiihue júne ín nétannakë béchibo.”⁴ Béjane júneiya jita ín yáanakëhui, huatem bem jóapo nee bem mabetnakë béchibo, béja kaa nee móoromatuko.”⁵ Huanäi jume ä tekohua huikiriame hueuhuëpulaim núnnuk. Jü bát huémtau ínel jiaahua: “¿Jaikiksë ä huikiriya juka ín teeko?”⁶ Áapo éntok ínel áu jiaahua: “Cien barril aceiteta.” Huanäi ínel áu jiaahua: “Ími jíosiapo jiojteri jü em ä huikiriähui. Läutë yejteka, cincuenta barrilim jíba áma jiojte.”⁷ Chúkula júchi senuk temajek: “Émposu, ¿jaikiksë ä huikiriya?” Áapo éntok: “Cien sako tirijkom ti au jiaahua.” Huanäi ínel áu jiaahua: “Ími jíosiapo jiojteri jü em ä huikiriähui. Läutë yejteka, ochenta sakom jíba áma jiojte.”⁸ Huanäi hua ä tekohua juka móoroma kaa tüisi huémata úttileka taahuak, ä kóba súakä béchibo. Jume géntem én kat-riame tüisim kóba súhuak, jume Diosta úsim machiriata jípureme béppa.

⁹ Éntokne két ínel jiaahua: Ím ániapem kaa tü tómita huámam am kooba, jume amiigom. Huanäi béja íkái símeta lütek, ámanem mabetna, enchim yü jíapsinakepo.

¹⁰ Huä kaa jaikik jita jípureka júne tüisi áu huérianake; éntok hua kaa jaikik jita jípureka júne kaa tüisi áu huérianake, két juebenak jita jípureka júne kaa tüisi áu huérianake.¹¹ Bueítuk kaa tü rikoapo kaa tüisi enchim ayuk, ¿jábesu juka tua tü rikorata enchim mámpo yéchanake jáni? ¹² Huaka kaa enchim áttia kaa enchim suayako, ¿jábesu huaka tua enchim áttia enchim mák báanakejáni?

¹³ Jü senu sáyhuame kara guoy tekommeu tekipanua; bueítuk huépulaik omtianake; juka senuk éntok náknake. Juka huépulaik chë érianake; juka senuk éntok, kaitäpo ä

bínnake. Karem Diosta nésau johua, éntok tómit jíba éaka jíápsa.

¹⁴ Símeta íkäm jikkajay jume pariseerom, bueítukim tüisi tómit jíápsokay. Huanärim ä junneriay.¹⁵ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Eme ínel jume emo tü yóremem tíame jum genteta bíchäpo, të Dios enchim jíapsi júneria; bueítuk jume yoremem chë ériäu, Diosta bíchäpo jaiti maachi.

Diosta reytaka nésahueui

¹⁶ Moiséjta ley éntok jume profetam Juan Bautistatau tájti jíba siika. Huanäi naateka jü tü noki Diosta reytaka ä nésahue bétana huéeme nokhua. Búruka éntok úttiata johua, áman kimu báreka.

¹⁷ Chë kaa obiachi téhuekata éntok juka buíata lüti-nakëhui, huaka huépul léetrata leypo huémata kaa chúpanakeu béppa.

Jesús emo jubeka guötiahuahta bétana nooka

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

¹⁸ Síme jábe ä jubiahua jímmaakame, éntok júchi tábuik jubekáteko, Diosta bíchäpo kaa tüisi tahuala. Éntok jü jámut jímmaarita núkame junne, két Diosta bíchäpo kaa tüisi tahuala.

Jü riiko éntok jü Láazaru

¹⁹ Senu yoreme riko aaney, tüisi finok sásankoka éntok bėj-remta, éntok chikti táapo buéresi ujyorisi äbojteboka.²⁰ Senu két aaney netaneka jíápsay, Láazaru ti téhuaaka, huakaí puertapo au huiksisimey símet takahuat sáhuaka.²¹ Rikota mesapo kóm huáttemta júne buä péiyay jobobáreka. Chüum júne béja áu sájaka, jume sáhuam ä tetëbuariay.²² Jauhueka muukuk, jü netanëra. Huanäi jume ángelesim ä núk sájjak, áman Abrahamta anëhui. Jü riko éntok két muukuk; huanäi máahuak.²³ Áman táijpo jiokot éaka, jikau remtek. Huanäi béja mékka jákun juka Abrahamta bitchak, Láazarota éntok ámak kátekamta.²⁴ Huanäi chaayeka ínel jiaahua: “¿In áchay Abraham, nechë jiokolë! Jukë Láazarota ä sútu púnta báapo kómoniaka nee äbo nínata síparia sáhue. Bueítukne tüisi jiokot éiya ími béetëpo aneka.”²⁵ Të jü Abraham ínel áu jiaahua: “Úusi, áahuë huáate, empo síme tühuaata jípurey áman buíapo jíápsaka, jü Láazaru éntok jiokot máchiraata bitchak. Ēn éntok, áapo juka tühuaata mabet-la, empo éntok juka jiokot máchiraata.”²⁶ Éntok két senu huéeme áma aayuk: Síba tüisi mékka kómitaka áma óorek enchim éntok ito násuku. Júnëli béja jume ími áman bíchaa enchimmeu kat báareme, kara áman kaate. Huannäbotana bina bíchaa

júnem kara äbo kaate.”²⁷ Huanäi ínel áu jiaahua: “Emoune nok buaana, ín áтчay Abraham, jukë Láazarota ín áтчay jóau jaase,²⁸ bueítukne mamnim sailak. Áman íkái ámeu noknake, kaa ímin jikot machikun am téunakë béchíbo.”²⁹ Huanäi Abraham ínel áu jiaahua: “Moiséjta éntok jume profeetamim jípure; ¡huamerim jikkaijnake!”³⁰ Huanäi áapo ínel jiaahua: “Èe, ín áтчay Abraham, tè senuk jume kókkolam bétana ámeu yepsakim jíapsi kúaktinake.”³¹ Të Abraham ínel áu jiaahua: “Juka Moiséjta éntok jume profeetam kaa am nok jíkkaij bárëtek, kéchim huaka kókkolam násuk jíabitekamta bíchak júnem kaibum emo jíapsi kúaktianake.”

Jioptuahuamta bétana jiojteri

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

17 Jesús jume ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Jíba ayunake huaka genteta jioptuaka kaa türiu bíchaa ä núnume. ¡Të jiokochia hua yoremta béchíbo jábeta jioptuame!² Chë tüisi áu huée éiyey, juka téta át tutujhuamta kutánaapo át súmahuaka bahuéu kóm jímmaahuako, tè kaa am jioptua éiyey ímëi ili uusim.³ ¡Emem emo suaya!

‘Juka em saila kaa tüisi émomak tahuak kuttilasë áu nooka; áu ä jíapsi kúaktek éntok, Akë ä jiojtere.⁴ Senu táapo guoy búsanisi kaa tüisi émomak ä tahuako, guoy búsanisi émou ä nótteko: “Kanne júchá yáanake tá jíay”, Akë ä jiojtere.

Huaka jita súalhuamta jáchin machisi úttiakähui

⁵Jume apóstolim Señortau ínel jiaahua:

—Diosta súalhuamtë itot büruria.

⁶Huanäi jü Señor ínel jiaahua:

—Tua lütüriapem Dios ehuamta súalëtek, kía mostaaza báchiata beletchisi junne, arem ínel jiäu éiyey jü júya sicómoro téamtahui: “Emoë póponaka bahuépo emo këtcha”, huanäi jü júya enchim nésahuépo áman ayu éiyey.

Sáyhuanamta yä éähui

⁷Jábesu eme, senu enchim sáhuemta möitemta o chë animaalim suayamta, huasa bétana ä yepsayo, ¡sep ínel áu jiaunake: “Binë huéiye, mesahué yejte”?⁸ Èe, ál-la ínel áu jiaunake: “Buähuanmtë yáuhua, täbui sánkompë kóbate. Huanärë nee miika. Nee jibuásuko éntok nee jita jisuko, béjé jibuä, éntoke jita jëye.”⁹ ¡Jachu ä Dios buánianake, huaka ä sáhuéhui ä nésahui ä yák tíaka? Jíba tua èe.

¹⁰Júnëli két eme síme juka Diosta nésahui enchim át sáyhua chúpak, ínëlem jiaunake: “Ítapo nésauta joame kaita béchíbo türi; itom át sáyhuaü jíbate yáuhuak.”

Guoj mamni leprosom

¹¹Jü Jesús jum buere joära Jerusaléniu bíchaa huéeka, jü Samaria éntok Galiléa buíarata náu násuk áman siika.

¹²Senu pueblou yebisiseka ä huéiyo, guojmamni yoremem sähua leprä téamta kókoaka ä nankirika yeu sájjak.

Huanärim ili mékka jápteka,¹³ kusisi chayekam ínel jiaahua:

—¡Jesús, Maestro, itomë jiojtere!

¹⁴Áapo éntok am bíchaka ínel ámeu jiaahua:

—Ámanem tiöpopo tékiakammeu kaate.

Huanärim katekasu türiak.¹⁵ Huanäi huépülaka áu bíchaka éntok áu türi jüneriaka, tüisi kusisi chayeka éntok Diosta úttileka áu nóttek.¹⁶ Jesústau tónommia kíkteka, ä pújba buíau kóm yúmariak, ä Dios buaníaka. Í yoreme éntok huam Samariapo jometukay.¹⁷ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—¿Jachum kaa guojmamniakay jume türiakame? ¿Jáksu aane, jume huate bátan yoremem türiakame?¹⁸ ¿Jachu íri huépülaika kaa itom pueblou jomesu nóttek, Diosta baysahuéka?

¹⁹Huanäi ínel áu jiaahua:

—Diosta em súalëu enchi jínëuk. Yejteké siime. Tüiriläe.

Jächin juka Diosta reytaka nésahuéhui itou yebijnakähui

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰Jume pariseerom juka Jesústa temajek, jauhuey juka Diosta reytaka ä nésahuéu yebijnake bétana. Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—Juka Diosta reytaka ä nésahuéu yepsay kaachinte itom pusimnea ä bínnake.²¹ Kaabe ínel jiauna: “Ímí aane”, o “Júmü aane”; bueítuk jü Diosta reytaka ä nésahuépo én ímí enchim násuk aane.

²²Huanäi jume ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Të tiempo yúmanake ínapo Yoremta Üusi kía huépül taahuata júne enchim bítpeenakähui, tè katem ä bínnake.²³ Huanäi ínëlim enchimneu jiaunake: “Ím aane”, o “Áman aane.” Të katem áman sásaka, éntok katem áme sáu rejte.

²⁴Bueítuk juka yúku béroktita téhueka bétana seychúkti ániata nahuau tájti ä machiriakäpo bénasi, junëline bítunake ínapo jü Yoremta Üusi taahuarita yepsayo.²⁵ Të úttia ketune juebena jikot máchiraata ín bínnakähui, éntok huaka génte én huémata nee omoutenakähui.²⁶ Noéta taahuarimpo bénasi, ánëli két huéenake, jü Yoremta Üusi yepsayo.²⁷ Jibuáhuay, éntok vino jíhuay, emo jubiahuay éntok emo kunahuay, Noéta arcau kibakeu tájti. Huanäi béja yepsak, jü buere bánia diluuvio. Huanäi simetaka kókkok.²⁸ Ánëli két siika, jume Lotta taahuarimmet: jibuáhuay, jita jíhuay, jita jínnuhuay, jita nénkíhuay, éntok

ethuay, éntok káatehuay; ²⁹ të juka Lotta jum Sodoomapo yeu ä sik jfbba, táji yúkkuk, éntok azufre téhueka bétana. Huanäi simetaka kókkok. ³⁰ Júnëli huéenake júnakoy táapo Yoremta Üusi yepsayo.

³¹ Huäri taahuarit hua jábe kárit jikat aneme, éntok juka áttiahuata káapo jípurétek, katem kóm sika áman kibakeka ä nü báanake; senu éntok áman huajpo anétek, kaa ä jóau nótti báanake. ³² Huä Lotta jubiabeu yeu sikam-tahuem huáate. ³³ Sime jume ä jápsi jínëu báareme ä tárunake. Éntok sime jume ä tárukame ä jínëunake.

³⁴ Énne enchimmeu ínel jiaahua, huäri tukaariachi guoyikam jípetampo náu tónake. Huépülaka núk sákana; senu éntok áma tö sákana. ³⁵ Guoy jáamuchim nanahuit jábueka tujnake. Huépülaka núk sákana; senu éntok áma tö sákana. ³⁶ Guoy yoremem huajpo annake; huépülaka núk sákana; senu éntok áma tö sákana.

³⁷ Huanärim ä yómmiaka, ínel áu jiaahua:

—¿Jákusu huéenake jáni iri, Señor?

Huanäi áapo am yómmiak:

—Jum mukirata bökäpo, huämirim náu yáijnake, jume tekuem.

Jámut jókoptulame éntok jü juez kaa lütüriata joame

18 Jesús senu ejemplota ámeu yétkhak, jfba Diostau buanhuamta itou bëyë bétana, kaa kóm éaka, ² ínel jákari:

—Senu pueblopo yäut aaney, Diosta kaa májhueka éntok yoremem kaa yöreka. ³ Huämi pueblopo két aaney, senu jámut jókoptulataka, élaka hua jueztau yeyepsaka, lütüriata áu yáaria íaaka jü áamak nok peleytamtamaki. ⁴ Jü juez éntok kaa báarey; juebena taahuarim béja huéiyey. Të chúkula béja ä jiápsipo ínel jiaahua: “Éläposune kaa Dios huáate, éntokne kaa jábe yoremta yöre, ⁵ të i jámut jókoptula múksi jfba nee bitcha. Júnel béchibone ä anianake, jamak koloptune nee öomtitanake.”

⁶ Huanäi ínel jiaahua jü Señor:

—Akem ä nok jikkaja, juka juezta námakak jíapsekamta.

⁷ ¿Jachu jü Dios kara lütüriata am yáaria jáni jume ä ériähuim, jume taahuapo éntok tukaarit naa búrujti áu buaname? ¿Jachu tebe tiempota simsuko, béja am nok mabetnake jáni? ⁸ Enchimmeune ínel jiaahua läuti lütüriata am yáarianake. Të juka Yoremta Üusi yepsak, ¿jachu ketune ayunake jáni jü Dios eehuame ími buíapo?

Pariserom éntok tómita náu tóijleero

⁹ Jesús tábui ejemplota ámeu yétkhak, jume huate emo tü yóremem tíaka, huatem éntok kaa tüisi bíchammehui. Ínel ámeu jiaka:

¹⁰—Guoy yoremem tiöpu kiímuk, Diostau buanboka. Senu pariserotukay, senu éntok yäura tómita náu tóij-lerotukay. ¹¹ Jü pariseero huéeka ínel ä jiápsipo Diostau buaanay: “Dios, enchine baysauhue buéitukne kaa jume huate yoremem bénna; ékbualerom, éntok kaa lütüriata boojoriame. Kanne kía ják jáamuchim jípure, éntok i yäura tómita náu tóij-lerota bénasi júnene kaa ántuari. ¹² Sem-anapone guosa ayuuna, éntok sime ínel kobäune diezmo.” ¹³ Të jü yäura tómita náu tóij-leero éntok, mékka tónommia huéeka, jikau júne kaa remti báarey. Táhuit jfba áu chónaka, ínel jiaahuay: “Dios, nechë jiookore, nee kaa tü yórem-tukä béchibo.” ¹⁴ Ínapo ínel jiaahua íri ä jóau kóm siika béja jiookoritaka, të jü pariseero ée. Bueituk hua áu buérialeme kóm tahuariana; hua áu kóm tahuariame éntok tóboktiana.

Jesús ili usimmet tü nokta chuppak

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Jume ili usim áu nüpahuak, ámecham mámte íaaka. Jume discípulom, júkái bíchaka, ámehuim öomtek, jume áu am nüpakammehui. ¹⁶ Të Jesús am núnuka ínel ámeu jiaahua, ä discípulommehui:

—Akem am tójja, éläpo jume ili usim inou kannake, éntokem katem jukaram taktiria; buéituk juka Diosta reytaka ä nésahuepo júmëi bénasi emo nüyeme ä áttiak. ¹⁷ Lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, hua kaa ili usita bénasi éaka Diosta reytaka ä nésahueu mabetakame, kaibu Diosta reytaka nésahuepo annake.

Jü jübua yótume riiko

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Senu yoreme yäurapo kátekame ä temajek, ínel jákari: —Tü Maestro, ¿jítasune yáanake, juka yü jíapsihuamta jípu béchibo?

¹⁹ Jesús ínel ä yómmiak:

—¿Jatchiakasë nee tü yöreme tíiya? Kaabe éntok chë türi ími buíapo, jü Dios jfbba. ²⁰ Jume mandamientomë täya: “Katë kía ják jáamuchim jípunake; katë jábeta mëa; katë ékbua; katë jábeta bétana ára nókichiata nooka; em áchayë yöre, éntok em áiye.”

²¹ Huanäi áapo ínel jiaahua:

—Simetane íkái huéria ínel usitukäpo naateka.

²² Jesús íkái jikkajaka ínel áu jiaahua:

—Ketune senu huéeme émou bëye: simete juka em jípurëu nénkaka, poloobem ä miika; huanäre téhuekapo rikoata jípunake; éntoke inou rúkteka nee guojaase.

²³ Huanäi áapo íkái jikkajaka kaa al-leaka taahuak, buéituk tüisi yún tómekay. ²⁴ Jesús ä bíchaka, sirokaka taahuak. Huanäi ínel jiaahua:

—¡Tepa tüisi obiachi Diosta reytaka ä nésahuepo am kimunakë béchïbo, jume riikom! ²⁵ Chë júne kaa obiachi jï-ikia pusimpo camellota áma huam yeu huéenakë béchïbo, jü yún tómekamta Diosta reytaka ä nésahuepo ä kibak-nakëhui.

²⁶ Huanäi huate íkai jíkkajaka, ínel áu jiaahua:

—Huanäisu, zjábese júntuk jínëutunake?

²⁷ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jum yoremem kara árahuëpo, Diosta béchïbo kaa obi-achi.

²⁸ Peero éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, ítapo simeta itom jípurëu tö sájjak, enchi guo-jaa báreka.

²⁹ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—Lútüriapone ínel enchimëu jiaahua, kía jábe júne ä jóa tö sikame, ä áchayhuam, ä sailahuam, ä jubiahuata, éntok ä üusim, Dios reytaka ä anëpo an báreka, ³⁰ chë júne áa béppa ä jípunake ímí ániapo; huame taahuarim äbo huémmet éntok, yü jípsihumta jípunake.

Jesús ä muknakeu ámeu nooka

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Jesús jume doocem bempolaim móchala núnuka, ínel ámeu jiaahua:

—Énte buere jóara Jerusaléniu bíchaa jikau kannake, simetaka jume profetam Diosta Üusi bétana jïojtekäu chúpna-kë béchïbo. ³² Bueituk jume kaa judíom mámpo tóijna. Huanäi ámanim béja tüisi ä junnerianake, éntokim ä buere áunake, éntokim át chít huáttinake. ³³ Huanärim tüisi ä bemmuchaka, akim ä mënake; të báij taahuarim huéy jíabitenake.

³⁴ Të bempo tóktim kaa át jünéaka taahuak, jita ä nokähui. Í noki áme béchïbo kaa jünakiachitukay; katim át jüneiyay jita ámeu ä nok bárëhui.

Senu lípti bitchak, Jericópo joome

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ Ínel yeu siika: Jesússta pueblo Jericóu yebisiseyo, senu lípti böo mayoat káteka nétaney. ³⁶ Juka genteta juebenak katemta jíkkajaka, jü lípti nátemajek jita huëhui.

³⁷ Huanärim ä téjhuak, juka Jesús Nazarenota áma huam huë bétana. ³⁸ Huanäi kusisi chay táytek, ínel jíakari:

—¡Jesús, Davidta Üusi, nechë jïokore!

³⁹ Jume bát kateme éntok ä nok pappattiy, kaa múksi ä jïau sáhueka. Të áapo chëhuasu úttia chaayey:

—¡Davidta Üusi, nechë jïokore!

⁴⁰ Huanäi Jesús kíkteka ä núnotebok, ä anëu bíchaa.

Huanäi áu ä yepsako, ä temajek:

⁴¹ —¿Jítasë nee émou yáa ía?

Huanäi jü lípti ínel jiaahua:

—Señor, bít-huamtane huáatia.

⁴² Jesús ínel áu jiaahua:

—¡Akë ä mabeta! Em nee súalë béchïbë bíchaka taahua.

⁴³ Huämi horapo jü lípti bíchaka taahuak. Huanäi éntok juka Jesússta guojaasek, Diosta baysahueka. Jü síme génte íkai bíchaka két Diosta úttileka taahuak.

Jesús éntok jü Zaqueo

19 Jericóu kibakeka jü Jesús, jum pueblopo násuk áman huéiyey. ² Huanäi ínel yeu siika: Senu yoreme Zaqueo ti téhuaakame, jume tómita náu tóij-lerommeu yáuttukay, éntok rikotukay. ³ Jesússta bít báreka éiyay, jünee báreka ä jábétukähui. Të kaa áma yuumay, juka genteta büru béchïbo, bueituk tüisi kómëlatukay. ⁴ Huanäi ä bít báreka, áapat búiteka júya buëurukut jámuk, sicómoro téamtachi, Jesússta huéenakepo ámani. ⁵ Jesús béja áman yepsaka, jikau remteka ä bitchak. Huanäi ínel áu jiaahua:

—Zaqueo, emoë bamijtuaka kóm huéiye, bueitukne em jóau yebijnake ëni.

⁶ Huanäi jü Zaqueo láuti kóm sika tüisi al-leaka ä mabetak. ⁷ Íkai bíchaka, simetaka kaa türik Jesússta bétana nok táytek, senu kaa tü yóremta jóapo ä tahuak tíaka. ⁸ Huanäi Zaqueo kíkteka, Señortau ínel jiaahua:

—Juyu, Señor, jume poloobem násuk áman juka ín jípurëune am mik báare; senuk báitahuaka ä ékbuariak junne, naikisi áa béppane ä nóttirianake.

⁹ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—Én íari taahuarit ímí jóapo yepsak, jü yore jínëi-uhuame, áapörík két Abrahamta üusitukä béchïbo. ¹⁰ Bueituk ínapo jü Yoremta Üusi äbo siika, juka áu tárulata jar-iuseka ä jínëu báreka.

Jü yoreme tómita mákhuaka ä búruria íaahuaka ejemplo

(Mt. 25:14-30)

¹¹ Íkai am jíkkajisuk, jü Jesús ejemplota ámeu yétchak, Jerusaléniu kaa mékka ä anëi béchïbo. Bempo éntok ínel éiyay: Jü Diosta reytaka nésahueu én ímí horapo abe yepsa.

¹² Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Senu yoreme yäura usiarimmak huéeritaka ím aaney. Huanäi mékka senu buiärau bíchaa siika, ámani reytu báreka, chúkula éntok äbo nótti báreka. ¹³ Huanäi béja sim báreka, guoj mamni ä tekipanualerom núnnuk. Yún tómita nátepolo am mákkak, ínel ámeu jíaka: “Íkarem tómita tekipanuatua ín yepsäu tájti.” ¹⁴ Të jume áma pueblopo joome katim ä huáatiy. Huanärim genteta náu tójaka áa sáu am jaasek nokta huériame, ínel áu jíakari: “Katte íkai ito béppa yáuttu íaa.” ¹⁵ Huanäi béja áapo nótteka, juka yäurata mabetchulataka, am núnotebok huame ä tekipan-

ualerom jume tómita nülame, am jüneria báreka jáchin machisi am tekipanuakähui. ¹⁶ Senu bát áu yepsak, ínel jíakari: “Señor, jü em tómi, guojmamnik áa béppa koobak.” ¹⁷ Huanäi áapo ínel áu jiaahua: “Türi, tüise ára sáutu; jum ilikkiku tüisi em tekipanuakä béchibo, guojmamni pueblommehué yauratunake.” ¹⁸ Senu júchi áu yepsak, ínel jíakari: “Señor, jü em tómi mamnik áa béppa koobak.” ¹⁹ Huanäi íau két ínel jiaahua: “Empo kétchi mamni pueblom béppé yáuttunake.” ²⁰ Senu júchi áu yepsak, ínel jíakari: “Señor, ími óorek jü em tómmi; payumpone kutti á súmmak, ²¹ bueitukne enchi májhuey, em yórem juë-natukähui, kaa em ják óreri nunüyë tíaka, kaa em echakäu júne tobotoboktiä tíaka.” ²² Huanäi jü rey ínel áu jiaahua: “¡Empo kara sáutu! Juka nokta em tempo yeu sikamta, júkaine emót kúaktianake. Tüise jüneya nee yorem juë-natukähui, kaa ín ják ériari ín nunüyehui éntok kaa ín echakäpo nee jita tobotoboktiähui. ²³ Jatchiakasu ¿júntukë kaa juka ín tómi bancopo óorek, én juka bancotane yore bebejtuäu mabet éiyey?” ²⁴ Huanäi jume áma anemmeu ínel jiaahua: “Juka tómitem ä mák-ri ä úhua; juka guojmamni tómita áa béppa kobalatem ä mákka.” ²⁵ Bempo éntok ínel áu jiaahua: “Señor, béja juka guojmamni tómita jípure.” ²⁶ Áapo éntok ínel am yómmiak: “Inelne enchimmeu jiaahua, hua jita jípureme júchi huatek máktunake; hua kaita jípureme éntok, hua ilikkik ä jípurëu júne ä úhuaatunake. ²⁷ Éntok két huame nee béj-reka kateme, jume kaa áme béppa nee yáuttu íaame, júmëi éntok ino-huem am huéria. Huanärem ín bíchäpo am kóba chüktia.”

Jesús tüisi mám tájtirihuaka buere joära Jerusaléniu kibakek

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Íkai noksuka, bát kíktek buere joära Jerusaléniu jikau böochi. ²⁹ Béja abe huame pueblommeu yepsaka, Betfagéu éntok Betaniahui, jü káhui Oliivo téamta náapo aneka, guoyim ä discípulom áman jaasek, ³⁰ ínel ámeu jíaka: —Huä pueblou ito beu kaa mékka kátekamtauem nóite. Áman yájakem buruta áma chákamta téunake; kaabe jee át jote. Akem ä búttiaka, äbo ä huéria. ³¹ Jábeta enchim temajek jita béchibo enchim ä búttiähui, ínëlem áu jiauna: “Jü Señor ä huáatia.”

³² Jume ä discípulom sájaka, ä téhuak, Jesústa am téjhuaakäpo bénasi. ³³ Huanäi juka buruta am búttiay jume ä áttiakame am temajek, ínel ámeu jíaka:

—¿Jatchiakem juka buruta butbúttia?

³⁴ Bempo éntok ínel jiaahua:

—Bueituk jü Señor ä huáatia.

³⁵ Huanärim Jesústau ä nüpak. Jume bem sánkomim burutat óreka, Jesústa át jikat yétchak. ³⁶ Huanäi ä huë pá-

mani jume sánkomim áapat guötiasakay. ³⁷ Béja áman jëla kóm kateka kahui Oliivo ti téhuaakapo, síme jume ä discípulohuam áa sáú kateme chay táytek, al-leaka éntok Diosta úttileka, jume jauhuey kaa bíbithuame bem bíchakä béchibo. ³⁸ Inëlim jiaahua:

—¡Yörisi maachi, jü Rey Diosta téhuampo itou yepsame! ¡Yánti jíapsihuame áman téhuekahui, éntok lóoria jikachi!

³⁹ Huanäi huate pariseerom jume genteta násuk aneka áu ínel jiaahua:

—Maestro, em discípulome chay yáatiria.

⁴⁰ Áapo am yómmiak, ínel jíakari:

—Enchimmeu ínel jiaahua, ímëi kaa jíaleyó, jume tétam chay táytinake.

⁴¹ Béja kaa mékka áman huéeka, juka buere joära Jerusaléna bíchaka, áa béchibo buaanak, ⁴² ínel jíaka:

—¡Empo júneátek kía íari em taahuarit junne, jítasu hua yánti jíapsihuamta yore mákka! Të én huári éSORI, éntoke kara ä bitcha. ⁴³ Enchimmehuim huéiye jume taahuarim, jume enchi omtíame enchi kóräituanake. Huanärim enchi kóntiaka nate chíkola émou kimunake. ⁴⁴ Huanärim buíau enchi tátabnake; jume em úusim éntok símeta juka em áttiak, kaitapo ä tahuarianake. Kaita téta nat béppa joka tahananake, kía juka émou bíttuata, enchi jínëunakemta kaa em ä mabetakä béchibo.

Buere tiöpopo jita nénkiriom yeu jaahuakame

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Huanäi tiöpopo kibakeka, jume áma jita nénkame éntok jita áma jínnume päkun yeu am bep táytek, ⁴⁶ ínel jíakari:

—Júnel jiojteri: “In kári Diostau áma nok béchibo”; të eme lak-roonim áma éusu béchibem ä jípure.

⁴⁷ Huanäi chíkti táapo tiöpopo am majtiay; të jume tiöpopo nésahueme, leyta am mamajtiame, éntok jume yoremem jum pueblopo chë yörihuame, ä mēbáreka jíba éiyay. ⁴⁸ Të kaitachim jiahuite máchiakay, bueituk síme jü génte tüisim át suaka ä jíkkajay.

Jü Jesústa yäura

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

20 Séjtuł táapo Jesús jum tiöpopo juka genteta am majtiayo entok tü nokta yore jínëuhuaamta bétana huémta ámeu am nookay, ámam náu yájjak jume tiöpopo tékiakame, jume judíom leyta mamajtiame, éntok jume ou yoiyoturim. ² Huanärim ínel áu jiaahua:

—Itomë téjhua, ¿jábeta téhuamposë íkai johua? O, ¿jábe yäurasu íkai licenciata enchi mák-la?

³ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Ínapone két senu huémta enchimmeu nátemaijnake. Nechem ä yómmianake: ⁴ ¿jábesu juka Juanta äbo bíttuak ä batónakë béchïbo? ¿Dios, o jume yoremem?

⁵ Huanärim bempo náu nok táytek, ínel jíakari:

—¿Jáchinsutä yómmianake? Ítapo Diosta bétana huéiye ti ä yómmiako, ínel itou jiaunake: “¿Jatchiaka júntukem kaa ä súsualek?” ⁶ Yóremraata bétana huéiye, jü pueblo itom mamaasunake; bueítuk síme juka Juanta profetao ä täyay.

⁷ Huanärim kaa emo jüneä tíaka taahuak, jábeta juka Juanta yaurata ä mák-latukähui. ⁸ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Ínapo júne kaibu enchim téjhuaanake jita yaurata nee ä licenciakähui.

Jume tekipanualero jujuenam ejemplo

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Sep íkái ejemplota ámeu nok táytek jume géntemmhui:

—Senu yoreme párasim eechak, yorem tekipanualerom ä réuhuak. Huanäi mékka jákun buiärau bíchaa siika éntok bínhua áman aane. ¹⁰ Huanäi béja juka etta chúpey, senuk ä sáhuëu áman jaasek huame tekipanualerommehui, juka áma chúpemta ä jájamëu ámeu ä au sáhueka. Të bempo tüisi ä bépsuka, kaita ä mákaka ä simtuak. ¹¹ Huanäi jü etta áttiakame júchi senuk ä sáhuëu áman jaasek. Íkärím éntok, buere áusuka kéchim ä bépsuka, kaita ä mákaka ä simtuak. ¹² Júchi béja bájim huëpo senu ä sáhuëu áman bíttuak; íkärím júchi kókosi ä yáaka pákun yeu ä béebak.

¹³ Huanäi jü huaj etta áttiakame ínel jiaahua: “¿Jítasune júntuk én yáanake? Juka ín üusi chë ín nákéune én áman bíttuanake; jamak júnem íkái bicháteko ä yörínake.” ¹⁴ Të jume etta suayame ä bíchaka, náhuim nookak, ínel jíakari: “Íri jü síme ettamak tahuaseka huéeme. Atä mënake. Huanäi jü echi itom mámpo tahananake.” ¹⁵ Huanärim huajpo pákun yeu ä tójaka, ä mëak.

Huanäi Jesús am natemajek:

—¿Jáchisu júntuk am yáanake jáni, jü páras etta áttiakame? ¹⁶ Äbo sika síme huame tekipanualeom súaka, huanäi ä buía täbuik ä máknake.

Huanärim bempo íkái jíkkajaka, ínel jiaahua:

—¿Dios áapo itom áma yeu huíknake!

¹⁷ Të áapo am bíchaka, ínel jiaahua:

—Huanäi ¿jáchisu júntuk jiau báare jáni jü jiojteri? Ínel jiaka:

Jume kárita joame jü téta bem omoutekähui, huári téta tua jum ejkinapo káata naatenäpo huéiye.

¹⁸ Kía jábe júne huári tétat huéhekame, chíbela kóttinake; júri téta éntok jábetat kóm huécheke, tókti ä jótanake.

Jume impuestom béjtua huame

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

¹⁹ Jume tiöpopo tékiakame sáhue, éntok jume judíom ley am mamajtíame Jesústa buij bábarekay huämi horapo, bueítukim át jünëiak bempörím bétana ä nokakäu juka ejemplota ä yéchakähui. Tem juka genteta májhuey.

²⁰ Huanärim éhuil huatem áu jaasek, tü yóremem bénasi emo am nü sáhueka, áamak ejetjhuaka jita nokpo júne yaurata béj-reka huëpo ä jaatia báreka, yauratau ä nátua báreka. ²¹ Huanärim ä nátemajek, ínel jíakari:

—Maestro, jüneate tua juka lütüriata enchi nokähui, éntok huéchiasi enchi am majtiähui, kaabeta áma yeu púaka juka Diosta böo lütüria em majtiähui. ²² Itome tejhua: ¿jachu ítapo juka rey Césarta jume impuestom mákpo yú-mala, jehui o ëe?

²³ Të áapo, ámet jünéaka jáchin am jiau báreka júkái am nokähui, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiaka eme junëli nee huíte cháaria áma nee tátab báreka? ²⁴ Huépul tómitem nee bíttua. ¿Jábesu íkái pújbak, éntok jábesu am téhuak jume áma jiojterim?

Huanärim ínel ä yómmiak:

—Bueítuk jü César.

²⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Juka Césarta áttia Césartem ä mákka; juka Diosta áttia éntokem Diosta ä mákka.

²⁶ Huanärim kaitachä jaatia máchika taahuak, jita nokpo júnem kara ä jaatiay, jü genteta jíkkajäpo. Áachim guómti-lataka taahuak, ä jíkkajaka jáchin am nok yómmiakähui. Huanärim kaa jíaleka taahuak.

Júchi jíabitehuamta bétana nátemaijhuame

(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Huanärim áma yájjak huate saduceom, jume kókkolam júchi jíabitenakeu kaa súaleme. Huanärim ä temajek:

²⁸ —Maestro, jü Moisés ä jiojteri tó sikäpo ínel jiaahua: Senu yoremta ä jubiahua tó mukuk áa bétana kaa usim jípurek, ä sailahuatuk ára ä nüye huaka jámut jókoptulata, usim áachä jípunakë béchïbo ä saihua mukukamta béchïbo. ²⁹ Bueítukim ímí aaney, guoy búsanika emo saila-ka. Huä bát huéeme juubek; të muukuk, kaa üuseka. ³⁰ Jü ä saila áa sáu huéeme juka jámutta tó kókkota nüka. Huanäi két muukuk, kaa üuseka. ³¹ Huä bájim huëpo júri kéchá nüka. Júnëli síme jume guoy búsanikam ä juubek, éntokim kókkok, kaa usim át jípureka. ³² Chúkula éntok két jü jámut muukuk. ³³ Huanäisu júnakoy jum kókkolam jíabitëpo, ¿jábesu júntuk hua tua ä jubnakeme? Bueítuk síme jume guoy búsanika ä jubekay.

³⁴ Huanäi jü Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Ímí ániapo jume óhuim jujube; jume jáamuchim éntok kukuna. ³⁵ Të huame tüisi tahualame, áman téhuekau yú-makame éntok kókkolam jábitechamta jájamekame, ámani kaabe emo jujube, nim kaabe kukuna, ³⁶ bueitukim kara júchi kókkoka tahuanake; ángelesim bénanakemme. Kókkolam násuk bem jábitekä béchibo, Diosta üusimtu-nakemme. ³⁷ Áapo, jü Moisés junne, jum ä jiojteripo jü zarza béetemta bétana ä nokäpo, itom ä téjhua kókkolam júchi jiaabitenakëhui. Huämi ínel jiaahua: Jü Señor Áapo Abrahamta Dios, entok Isaacta Dios, éntok Jacobta Dios. ³⁸ Bueituk Dios kaa kókkolammeu Dios, ál-la jiápsamme-hui; bueituk áapörík béchibo simetaka jiápsa.

³⁹ Huanäi huate judíom ley am mamajtíame ínel jiaahua: —Maestro, huéchiásë ä nookak.

⁴⁰ Kaitam éntok áu nátemajj péaka taahuak.

¿Jábesä üusek juka Cristota?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jáchisuntukim juka Cristota Davidta üüsü tíiya?

⁴² Bueituk David Salmompo ínel jiaahua:

Jü Señor ín Señorbeu ínel jiaahua:

“In bátam bétanë yejte,

⁴³ jume enchi béj-reka kateme em guókim bétuk ín tójäu tájti.”

⁴⁴ ¿Jáchisu júntuk jü Cristo Davidta üussitunake, áapörík Davidta áu ä Señor tíäteko?

Jesús jume judíom ley am mamajtíame nätuaka nookak

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Síme Pueblo ä jikkajay, huanäi Jesús ä discípulommeu ínel jiaahua:

⁴⁶ —Jume judíom ley am mamajtíame bétana, tüisem emo suaya. Tüisim ä musäule juka tettebek bem sánkon-akëhui, áman plázapo yörisi bem tetebotuahuähui, jum tiöpopo bát bankommet bem jonakëhui, éntok jum jjiábuähuaäpo jume bankom bát jokammet bem jote-nakëhui; tüisim ä básule. ⁴⁷ Jume jámut jókoptulame simeta ili bem jípurëhuim am üuhuaka, bempola jíba ä nüye, éntok bem kaa tühua yáarim éso báreka bínhua Diostau buabuana. Ímëi ínel jume chë jiokot máchiraata mabetnakeme.

Jü jámut jókoptulata limojnari

(Mr. 12:41-44)

21 Jum tiöpopo Jesús jume yún tótomekame bitchak, jum kajapo tómitam joayo, limojna tómita öore-huaäpo. ² Huanäi senu jámut jókoptulata tüisi poloobeta

bitchak, guoy ili cobre tómita áma ä joayo. ³ Huanäi ínel jiaahua:

—Lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua, i jámut jókoptu-la póobe simem béppa chë yún ä nénkak; ⁴ bueituk síme jume huate áma ä öorek, Diosta ofrenda béchibo, juka nakulia ámeu yeu bílata. Të áapo ä poloobétukä násuk junne, simeta ä jípurëu ái ä jiápsinakeu áma öorek.

Jesús juka tiöpota tátabnä bétana nookak

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Huate jü tiöpota bétana náu ejtejhuy, ujoyorisi ä bíttu bétana téta ujoyorimmea ä yáari béchibo, éntok huate jí-tasu jáni áma Diostau näikiaritayi. Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

⁶ —Taahuari yúmanake íkái simeta enchim bícháu tátab-nähui. Kía huépul téta júne kaa nat béppa joka tahuanake.

Jume señalim ániata lütiseyo

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Huanärim ínel ä temajek:

—Maestro, ¿jahueysu ayunake iri? ¿Jíta señalsu ayunake íkái huée báareyo?

⁸ Jesús éntok ínel jiaahua:

—Jítachem suuhua, kaabe enchim bätäunake. Bueituk búruka yáijnake ín téhuampo, ínel jíaka: “Ínapone jü Cristo”, éntok ínel jíaka: “Íri ájária jü taahuari.” Të eme katem am guojaanake. ⁹ Éntokem juka nássuahumta bétana nokhuay jikkaijnake. Éntok genteta emo béj-reka emo tóboktiay, katem guómte; bueituk jíba iri bát huéenake; të kee jee yuuma, juka ániata luutinakëhui.

¹⁰ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Jume naciónim huate naciónim béj-reka emo tóbok-tianake; jume reyim éntok huate reyim béj-reka náassua-nake. ¹¹ Jü buía buere áu yoyoonake; tüisi tébaatunake; génte éntok máujnake. Kökoa ayunake kía ják junne; jum téhuekapo éntok buere señalim ayunake.

¹² Të simeta íkái kee huéy, enchimim buíjnake, éntokim enchim guojajjanake. Huanärem sinagogammeu yeu tóijn-na, éntokem páttiana cárcelimpo. Reyimmehuem yeu tóijn-na, éntok gobernadorimmehui, ín nésahui enchim jo bárë béchibo. ¹³ Íri enchimmeu huéenake enchim ino bétana tühuaata ámeu noknakë béchibo. ¹⁴ Katem át obisi éiya enchim jiápsipo, jáchin o jita enchim noknakeu emo jínëu báreka. ¹⁵ Bueituk ínapo huaka nokta enchim téjhuaanake, éntok jüneeuhumta enchim miknake. Huámakirim béja am kóba jáptetuanake; karam enchim nok béj-reka tahua-nake. ¹⁶ Të kía enchim áchayim junne, enchim sailam, enchim huahuajim, éntok enchim amiigom yäura mámpo enchim jóanake. Huatemim enchimmak kateme súanake;

¹⁷ s̄imetaka enchim kujti érianake, ín nésahui enchim jo báre béch̄ibo; ¹⁸ tē hua huépul chonita júnem kaa tárúnake.

¹⁹ Yánti enchim jiapsá béch̄ibem yónake, yū jiapsi béch̄ibo.

²⁰ 'Eme béja juka buere joára Jerusalénta sontarommea kóntiata bicháteko, jüneäem läuti ä tátabnähui. ²¹ Huanäi jume Judea buiärapo aneme éläpom káhuui huáttinake. Huame Jerusalémpo aneme éläpom áma yeu kannake; huame bem et buíapo aneme kaa áman nóttinake. ²² Bueituk ímēi jume taahuarim jiokot máchiraata ámet hué-nakēhui, s̄imeta ä jiojteri jiäpo áman yeu chúpanake.

²³ ;Poloobesitomme, huame abe äasoame, éntok huame ili usim ujüume huamech̄i taahuarimmechi! Bueituk tüisi jiokot máchira huéenake ímī ániapo; Diosta omtira iri pueblota béppatunake. ²⁴ Ejparammeyim mēna. Huate pereesomtaka núk sákana, sékana buiärau bíchaa. Huanäi béja jü Jerusaléntat jume kaa judíom át chéptisunake, jume kaa judíom tiempota yumäu núkisi.

Jáchin jü yoremta üusi yebijnakēhui

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ 'Huanäi jum täapo señal ayunake, éntok mechapo, éntok chókimpo; jum buíapo éntok jume naciónim jiokot éenake, éntokim guómtilataka annake, hua máusi machisi bahueta omtēu jkkajaka, éntok jume máarem. ²⁶ Huä génte máuj kókkonake, hua ím ániapo huéenakemta bíchaka; bueituk hua téhuekapo úttiära ayukame júne áu yoyoonake. ²⁷ Huanärim ä bínnake, juka Yoremta Üusi, namupo yepsamta ä lóoriamaki, éntok ä úttiäramaki. ²⁸ Íkái hué táytekem emo óusi éetua, éntokem jikau kóbate, bueituk enchimneu jēla ansime jü tü taahuari Diosta bétana enchim jínēuria.

²⁹ Két íkái ejemplota ámeu yétchak:

—Jukem chuna óuguotat suuhua, éntok kía täbui júyatat junne. ³⁰ Béja jume ili sáhuam yeu basihuey, emem jüneenake, juka tebuj-riata yebijnakeu kaa mékka bēyēhui. ³¹ Júnēli két eme, íkái jita huémta bicháteko, jüneenakeem itou jēla ä ansimēhui, juka Diosta reytaka ímī nésaunakēhui.

³² 'Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, s̄ime iri huéenake, kee juka genteta én huémta luuteyo. ³³ Jü téhueka éntok jü buíya luutinake, tē ín noki j̄ba bēnasi hué-nake.

³⁴ 'Emóem suaya; katem juka enchim jíapsi námakasi johua, kaa huéeläpo j̄buáhuamtay éntok vino j̄ihuamtay, éntok buere kaa yúmahuamtayi, kaa huakái taahuata enchim jaatianakē béch̄ibo kaa ínel enchim éäpo. ³⁵ Bueituk huiteriy am choilakamta bēnasi áme béppa huénnake, jume s̄ime ímī buíapo anemmechi. ³⁶ Katem kótche. J̄ba yū tutti Diostahuem nokaka jíapsa, iri huéenakemta bétana

enchim áma yeu yorenakē béch̄ibo. Júnēlem kaitat jáchin éaka, Yoremta Üusi bích̄apo emo yeu j̄abuanake.

³⁷ Jesús jum tiöpopo taahuapo am majtiay; tukaapo éntok káhuui Oliivo ti téhuaakamtau bíchaa sisimey. ³⁸ Kethueytana éntok s̄ime génte áu náu yayajay, tiöpopo ä nok jikkaij báreka.

Náu nok tütehua Jesústa mēe béch̄ibo

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

22 Béja kaa jaikika bēyey juka buere pajkota yú-manakēhui, jume páanim kaa levaduura buabuáhuáhui, pájcuata ti téhuaakame. ² Jume tiöpopo tékiakammeu chē nésahueme, éntok huame leyta am mama-jtíame át tekipanua yáchin juka Jesústa bem mētebonakēhui, bueitukim juka genteta májhuey.

³ Huanäi jü Satanás Judastat kibakek, hua Iscariote ti téhuaakamtachi, hua dooce apóstolimmak náikiatukaíhui. ⁴ Irí huame tiöpopo tékiakammeu chē nésahuemneu nookak, éntok huame yäuchimneu tiöpota suayammehui, jáchin juka Jesústa bem mámpo ä tóijnake bétana. ⁵ Bempo al-leaka taahuak, éntokim tómita ä mák rókaka nookak. ⁶ Áapo béja júkái yáa rókaka taahuak. Huanäi át tekipanua táytek, jáchin ayuka kaa búru genteta bích̄apo bem mámpo ä tóijnakēhui.

Señorta Santa Cena jo nésayhuame

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

⁷ Jü taahuari páanim kaa levaduura buabuáhuá yu-umak, huaka ili kabarata át mēnähui, pájcuata ti téttehuaahuame. ⁸ Huanäi Jesús juka Perotau éntok Juantau ínel jiaahua:

—Ámanem sájaka juka abe jēla itom buänakeu yáabo, pájcuata.

⁹ Bempo éntok ä temajek:

—¿Jákusē itom ä yáa ía?

¹⁰ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Huam pueblou kimútekem senu yoremta bínnake, sótōpo báam huéiamta. Áa sáukem kaate, ä jóau ä kibakeu tájti. ¹¹ Huanärem jü jóakamtau ínel jiaunake: “Jü Maestro ínel nokta émou bíttuak: ¿Jáksu júntuk káttek, jü káari juka pájcuata áma buä béch̄ibo ín discípulommaki?” ¹² Huanäi áapo enchim ä téjhuaanake, juka cuartota buéuruk jikat kátekamta béja tüteta. Huämírem ä yáanake huaka itom buänakēhui.

¹³ Bempo éntok áman sájaka ä téhuak, juka s̄imeta Jesústa am téjhuaakä bēnasi, éntokim ä yáhuak, pájcuata bem buanakēhui.

¹⁴ Juka horata yúmak, jü Jesús jume apóstolimmak mesau yejtek. ¹⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¡Tepane íkái pájcuata enchimmak bua péiyay, ketune kee jiokot nee yáahuayo! ¹⁶ Bueitukne ínel enchimneu jiaahua, kanne júchi pájcuapo jibuánake, júnakoy júbua áman Diosta chë yótaka ä kátekäpo áu ä chúpayo.

¹⁷ Huanäi juka vaasota nüka Diostau baisásusuka ínel jiaahua:

—Íkarem nüka nachä näikimte; ¹⁸ bueitukne enchimneu ínel jiaahua, kanne júchá jínake, íkái páraj taka báhuata, júnakoy júbua áman Diosta chë yótaka ä kátekäpo äbo kóm ä yepsayo.

¹⁹ Chúkula jume páanim nüka, Diostau baisásusuka, ámecham näikimte, ínel jíaka:

—Íri jü ín takahua enchim béchibo nénkitunakeme. Íkarem johua, inou enchim huáatinakë béchibo.

²⁰ Két jíba ánëli, chúkula jibuásusuka, juka vaasota nüka, ínel jíakari:

—Íri vaaso ínel jü bemelasi Diostamak nokta náu yáarime; ín ójbo guótekamtay béjhuata jípunake, enchim béchibo guótekame.

²¹ Të én ín mesapo ínomak aane, jü nee nénkinakemta mámmam. ²² Tua lútulay jü Diosta Üusi jíba huésime juka áa bétana näikiarita jiäpo ámani; ¡të tepa jiokochia huári yoreme jü bem mámpo ä töijnakeme!

²³ Huanäi bempo emom temaij táytek, ä jábétukähui jáni hua ä nénkinakeme.

Jábeta chë yöpo tahuanakëhui

²⁴ Huanärim náu nok nássua táytek, jábeta chë yöpo tahuarianähui. ²⁵ Të áapo ínel ámeu jiaahua:

—Jume naciónimneu reyim tüisim buéresi emo nésaule simem béppa, éntok sime jume géntemneu yäuchim áme béppa nésahueme, huamerim ínel tü yóremem tíya. ²⁶ Të eme kaa junëli emo núnake. Ál-la hua chë yöpo áu jípureme, usi júbua yötu sáyhuamta bénasi áu érianake; hua nésahueme éntok, két sáyhuamta bénasi áu érianake. ²⁷ Bueituk, ¿jábesu jü chë yörihuame, hua mesau yejteka jibuáme, o buáhuamta áu totojame? ¿Jachu kaa lütüriapo ájaria hua mesau kátekame? Të ínapo enchim násuk aane, hua sáyhuamta bénasi.

²⁸ Eme ámëria huame jíba ínomak aneme, huam jiokot máchiraata inou sikäpo. ²⁹ Ínapone ínëli enchim ä mákka, juka rey nésauta enchim jípunakëhui, ín Átchay nee ä mákakä bénasi, ³⁰ enchim huam ín mesapo ínomak jibuanakë béchibo éntok ínomak jínakë béchibo ín reyataka nésahuemo, éntok huam yörisi machiku joteka jume dooce Israelta üusimmet yeu kat-riammet nokta enchim chúpanakë béchibo.

Jesús, Perota kaa ä täya tía bétana nookak

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Ínel két jiaahuak jü Señor:

—¡Símon, Símon, áachë suuhua! Jü Satanás enchim áula, tirijkom yoohuä bénasi naa múksi enchim emo bít íaaka; ³² të ínapo enchi nok-riak Diosta em sálëu kaa émou bínakë béchibo. Empo éntok nóttekátek, jume émomak huérimneu nooka, óusi am éenakë béchibo.

³³ Peero éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, huittine eiya cárceliu ín huéenakë béchibo, éntok émomak ín muknakë béchibo.

³⁴ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Peero, émoune ínen jiaahua, ëni kee juka tótorörata kusey, baisë kaa nee emo täya tíanake.

Jesústau jiokot máchira áu yúmase

³⁵ Huanäi jü Jesús am temajek:

—Júnak nee enchim yeu jaaseko kaa morraaleka, kaa tómeke, éntok kaa bochaka, ¿jachu jita enchimneu bëka? Bempo ínel au jiaahuak:

—Kaita.

³⁶ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Të én ál-lem hua morraalim jípureme am huérianake, éntok juka tómi bóosata; hua kaa ejparam jípureme ä kapam nénkaka am jínnunake. ³⁷ Bueitukne ínel enchimneu jiaahua, inot chúpatunake hua jiojteri ínen jíame: “Jume juëna yörememmak näikiahua.” Bueituk sime hua ino bétana jiojteri chúpanake.

³⁸ Huanäi bempo ínel jiaahuak:

—Señor, ímí guoy ejparam óorek.

Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—Júmemak türi.

Jesús Getsemanípo oraciónta yáuhua

(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Huanäi Jesús Oliivo káuta kátekäu bíchaa siika, jíba ä aánë bénasi. Jume ä discípulom éntok ä guojaasek.

⁴⁰ Áman yepsaka ínel ámeu jiaahua:

—Diostahuem oraciompo nooka, kaa jum jibilahuápo huet béchibo.

⁴¹ Huanäi Jesús ili mékka bíchaa siika, tétata jímä bëmu. Huanäi tónommia kíkteka, Diostau oraciompo nookak, ⁴² ínel jíakari:

—In Átchay, empo ínel íáteko, ímëi báam kókosi ín ínnë-nakeu, nechë ä táktiria kaa ín am jínakë béchibo. Të kaa ín ä huáatiäpo ámantunake, ál-la em ä huáatiäpo ámani.

⁴³ Huanäi ángel áu yeu machiak téhueka bétana, úttiata ä mák báreka. ⁴⁴ Huanäi tüisi jiokot aneka, chëhuasu úttiaka

Diostau oraciompo nookay. Huanäi jü ä bäarútti kía ójbo ténasi chákteka buíau tájti kóm huáttey.

⁴⁵ Huanäi Diostau oraciompo noksuka kíkteka, ä discípu-lommeu bíchaa siika. Huanäi kócheme téhuak, bueítuk kaa al-leerimnea yetem ámet huéhilatukay. ⁴⁶ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakasem kótche? Jotekem, Diostau oraciompo nooka huaka enchim jioptua báaremta kaa enchim ä yú-manaké béchíbo.

Jesús preeesotaka núk sákahuak

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Jesús ketune nookay, juka genteta juebenak áma yá-jako. Huä Judas ti téhuakame, jume dooce ä discípu-lom-mak näikiatukaihui, ámepat huéiyey. Huanäi Jesústau rúk-teka ä besiito bábarek.

⁴⁸ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Empo Judas, ¿jache besiitoy ä nénka, juka Yoremta Üusi?

⁴⁹ Jume áamak aneme juka huée báaremta bíchaka, áu ínel jiaahua:

—Señor, ¿jachute ejparamnea kókosi am yáanake?

⁵⁰ Huanäi huépülaka juka tiöpopo chë nésahuemta sáhuëu mámákoka nákam báta bétana huéeme ä chüktiri-ak. ⁵¹ Huanäi Jesús am yómmiaka ínel ámeu jiaahua:

—Akem am tójja, béjja.

Huanäi Jesús hua náka chüktiahuakamtat mámteka ä tütek. ⁵² Huanäi Jesús jume tiöpopo nésahuemmeu éntok tiöpota suayammeu yäuchimmeu, éntok ou yoiyöturim pueblou yeu púarimmeu, áman ä nübokammeu ínel jiaahua:

—¿Nee lak-rontukä bénasi eme ejparaka éntok kúkutaka inou yeu sájjak? ⁵³ Huam tiöpopo chíkti táapone enchim-mak aaney. Kía júnem inou kaa mám rútukteka nee jaatik. Të íkai horata, eme ä áttiak; jü kaa máchiraa nésahue.

Jü Peero juka Jesústa báisi kaa áu ä täya tíiya

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Huanärim Jesústa preeesoteka, ä núk sájjak, jü tiöpopo chë nésahuemta jóau bíchaa. Peero éntok mékkäriat ä guo-jaasey. ⁵⁵ Huanäi jume sontarom tebat násuk náaka, nate chíkola áma jotek. Peero éntok két áme násuk yejtek. ⁵⁶ Të senu jámut jóapo sáyhuame, Perota tájimmeu kátekamta bíchaka, ínel jiaahua:

—Ï yoreme két áamak aaney.

⁵⁷ Të áapo “ëe” ti áu jiaahua:

—Empo jámmut, kannä täya.

⁵⁸ Chúkula júchi senu ä bíchaka ínel jiaahua:

—Émpë két ámemak joome.

Të Peero ínel jiaahua:

—Ómme, ínapo kaa ájaria.

⁵⁹ Jíba tua senu horata simsuko, täbuika két áu ä täya tíi-ka nookak, ínel jíaka:

—Tua lütüriapo iri két áamak aaney, bueítuk Galiléapo joome.

⁶⁰ Huanäi Peero ínel jiaahua:

—Ómme, kanne júneiya jita em nokähui.

Huärit chäka, ketune áapörík nokaysu, jü tótoröra kukusek. ⁶¹ Huanäi jü Señor kúakteka juka Perotat su-uhuak. Huanäi jü Peero jü Señorta áu nokakäubeu huahuaatek, ínel áu ä jíakähui: “Kee juka tótorörata kusey, baisë kaa nee emo täya tíanake.” ⁶² Huanäi jü Peero päkun yeu sika tüisi siroksi buaanak.

Jesús bépsuhuak éntok buere áusuhuak

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Jume yoremem Jesústa suayame tüisim ä junneriay, éntokim ä bébbay. ⁶⁴ Éntokim ä puj sümaka, pújbachä bébbay. Huanärim ä nátemajey, ínel áu jíakari:

—Akë ä seetaroa, ¿jábesu enchi bébbä?

⁶⁵ Éntok huatek búrukim juénasi ä pújbapo áa bétana nookak.

Jesús judíom yäurau yeu tóijhuak

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Yeu matchukim emo náu núnnuk, jume ou yoiyöturim judíom pueblopo yeu púari, jume tiöpopo nésahue, éntok jume leyta am mamajtíame. Huanärim juka Jesústa bem bíchäpo yeu tójjak. Huanärim ä temajek:

⁶⁷ —Itomë téjhua, ¿empo ájaria jü Cristo?

Áapo éntok ínel am yómmiak:

—Jehui ti nee jíay junne, kaibem nee sáalnake.

⁶⁸ Enchimmeu nee nátemay junne, kaibem nee yómmi-anake, éntokem kaibu nee búttianake. ⁶⁹ Të én naateka jü Yoremta Üusi juka Diosta simem béppa úttiakame bátam bétana yejtenake.

⁷⁰ Huanäi sep síme ä nátemajek:

—¿Huanäi empo jü tua Diosta Üusi?

Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Eme lütüriapo nee ájariä tíiya.

⁷¹ Huanäi bempo ínel jiaahua:

—¿Jíta béchibosute testiigom huáatia? Ítapote ä tempo ä jíkkajak.

Jesús Pilototau yeu tóijhuak

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

23 Huanäi jü génte juebénaka áu tóboktiaka, Jesústam Pilatotau núk sájjak. ² Huanärim ä nätua táytek, ínel jíaka:

—Íkáite téula, juka naciónta täbuiasi majtiamta. Rey Césarta kaa impuestom mák nésahue. Áapo Cristopo áu nanäikia; junéli éntok áu rey tíya.

³ Huanäi jü Pilato ä temajek, ínel jíaka:

—¿Jachë empo jume Israelpo judíommeu Rey?

Huanäi Jesús ä yómmiak:

—Empo lütüriapo ínel jiaahua.

⁴ Huanäi Pilato ínel ámeu jiaahua jume tiöpopo nésahuemmehui, éntok jume géntemmehui:

—Kaitane juénak át téuhua, i yoremtachi.

⁵ Të bempo chë úttiata johuay, ínel jíaka:

—Juka genteta síme Judea buiärapo jometa áu tóbokti-tua jü ä majtiäubeyi. Jum Galiléa buiärapo naateka, éntok jíba ä josimey, äbo tájti.

Jesús rey Herodestau yeu tóijhuak

⁶ Huanäi jü Pilato, Galiléa buiärapo ti jíayhuamta jíkkajaka, nátemajek:

—¿Jachu i yoreme Galileo?

⁷ Huanäi jeehui ti áu jiaihuak, Herodesta nésahuempo joome. Huanäi Herodestau ä bíttuak. Huámechi taahuarimmet éntok jü Herodes buere joära Jerusalémpo aaney. ⁸ Herodes juka Jesústa bíchaka, tüisi al-leaka taahuak. Bínhua naateka ä bít péiyay. Yún jita áa bétana jíkkaj-latukay, éntok kaa jaibu johuamta ä bíchäpo ä yáanakeu ä bít péiyay. ⁹ Juebénasi ä temajek, të Jesús kaa ä nok yómmiak. ¹⁰ Ámam aaney, két jume tiöpopo tékiakammeu nésahueme éntok judíom ley am mamajtíame. Katim chúktemta nokaka ä nätuay. ¹¹ Huanäi jü Herodes éntok jume ä sontarohuam kía kaitäpo ä bít táytek. Huanärim ä junneria báreka reyta bénasi ä sánkotuak, bék-remta éntok ujyorik. Huanäi jü Herodes júchi jü Pilatotau ä bíttuak.

¹² Huanärim náu türi táytek Pilato éntok Herodes huäri taahuarit naateka; bueituk bannaatakam kaa náu türiakay, náhuim öomtilatukay.

Jesústat chúpuk, jü noki ä muknakéhui

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Huanäi jü Pilato jume tiöpopo tékiakammeu yäuchim náu núnuka, éntok huete yäuraata, éntok juka genteta, ¹⁴ ínel ámeu jiaahua:

—Eme ikä yoremta inou nüpak, genteta áu ä tóboktitiuä tíaka; të ínapo búrusine ä temajek enchim jíkkajäpo; bëjem

jüneiya kaitane juénak át téuhua, enchim áa bétana ä nätuähui. ¹⁵ Éntok Herodes junne, kíalíku itou ä bíttuak. Bé-jem ä bitcha; kaita béttesi yáala, juka nokta mukiapo át chúpapaké béchibo. ¹⁶ Anä bemmuchateboka ä búttia báare.

¹⁷ Jü Pilato jum pajko táapo huépul perezota butbúttiay, jíba bem ä boojoriapo bénasi. ¹⁸ Të síme jü génte senu huéchiapo huépülay bénasi jíjiak, ínel jíakari:

—¡Päkunem yeu ä huéria júkari, áman ä më béchibo! ¡Barrabásta éntoke itou ä búttiatebo!

¹⁹ Íri cárcelpo jípuhuay. Yäurata bék-reka huatemmak áu tóboktialatukay jum pueblolo; senuk éntok két mēlatukay. Huäri béchibo páttiatukay. ²⁰ Jü Pilato juka Jesústa búttiatebo báreka, júchi ámeu nookak, ²¹ të bempo júchi chë kusisi chay táytek, ínel jíakari:

—¡Kúrusichem ä popontebo! ¡Kúrusichem ä popontebo!

²² Bájikum huépo, jü Pilato júchi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiaka jita juénaksu yáala? Ínapo kaita át téula mukiapo nokta át chúpapaké béchibo. Anä bemmuchateboka ä búttianake.

²³ Të bempo jíba júchi chë kusisi chay táytek, kúrusit ä popon nésahueka. Huanäi jü bem jiahuia éntok jume tiöpopo chë nésahueme jiahuia, akim ä yúyüuk. ²⁴ Huanäi béja jü Pilato nokta át chúpapak, ä mëna béchibo bempörim ä aahuäpo ámani. ²⁵ Huanäi béja ä búttiak, juka yäurata bék-reka huatemmak áu tóboktiakäuta, éntok senuk mēlatuka cárcelpo yéchatukäuta. Jesústa éntok bem mámpo yétchak, bem ä yáa bárëpo áman ä yáa íaka.

Jesústa kúrusit poponhuakä ä mukukähui

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Jukam Jesústa huériaka kúrusichä poponboka, senu yoremtam buíssek, Cireene buiärapo jometa Símon téamta, huasa bétana huémta. Huanärim juka kúrujta ä püaktituaka, Jesústa sáú ä huériutuay.

²⁷ Huanäi génte tüisi búruka pueblolo jometaka áa sáú kaatey, éntok jáamuchim ä buanria sákame, éntokim ä sirok-riay. ²⁸ Të Jesús ámeu kúakteka ínel ámeu jiaahua:

—Jerusalémpo malariam, katem ino béchibo buaana, ál-lem enchim béchibo buaana, éntok enchim üsim béchibo. ²⁹ Bueituk taahuari yúmanake, ínel jiaunähui: “Al-leenakemme, jume kaa asoame éntok jume jauhuey júne kaa asoalame, jume kaabeta chítuakame.”

³⁰ Huanärim káhuimmeu ínel jiau táytinake: “¡Ito béppem huátte!” Jume ili júya káhuimmeu éntok: “¡Itomem éssó!”

³¹ Bueituk jü kúta síarita íneli joatek, jítasum áu yáanake jáni jü kúta huakiahui?

³² Guoy juéna yórememim huériay kétéchi, Jesústa béucham mëboka. ³³ Áman mukila kóba káhuí téäu yá-

jakam juka Jesústa kúrusit poponak, éntok huame guoy juëna yóremem áa béuchi, huépülak ä bátam bétana, senuk éntok ä míkõri bétana.³⁴ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—In Átchay, Akë am jiokore, bueitukim kaa jüneyia jita bem joähui.

Jume sontarom éntok, juka Jesústa sánko näikimtek. Huanäi náhuim ä jätek.³⁵ Jü génte éntok ä bitchay, éntok jume kobanarom júne két ä junneriay, ínel jíakari:

—Jume huatem jínëuk. Én éntok éläpo áu jínëunake, áapo tua jü Cristotuko, jü Diosta yeu púari.

³⁶ Jume sontarom júne ä junneriaka áu rúkteka, bää chibuta ä jítuay,³⁷ ínel áu jíaka:

—Empo judíommeu reytuk, emoë jínëu.

³⁸ Jü jíofteri éntok ä kóba béppa yáatukay. Griego nokpo jíofteritukay, latínpo éntok hebreopo, ínel jíaka: “Íri ájaria jü judíommeu Rey.”

³⁹ Senu juëna yoreme áabeu chäkame ä junneria jiaahuay, ínel jíaka:

—Empo jü Cristotukätekë emo jínëu, éntok itom kétchi.

⁴⁰ Të jü senu áu omteka ínel áu jiaahua jü senukuhui:

—¿Jachë kaa Diosta májhue, empo két jíba alë Bénasi jiokot machisi nokta emót chúpilatuk junne? ⁴¹ Lutüriapote ítapo ä ínnëa, juka tüisi itou johuamta. Kaa tühuatate ma-beta juka itom yáakä béchíbo; të i yoreme kaita juënak yáala.

⁴² Huanäi Jesústau ínel jiaahua:

—Inohuë huáate, béja reytaka äbo yepsäteko.

⁴³ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Lütüriapone ínel émou jiaahua, enë sep ínomak an-nake, áman paraísopo.

Jesús muukuk

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Jíba tua béja lúl-la kátekay. Huanäi síme ániat kaa machika taahuak, bájim jiäu tájti. ⁴⁵ Huanäi jü tää kaa machisi taahuak. Jum tiöpopo éntok, jü cortina násuk áman síutek. ⁴⁶ Huanäi Jesús tüisi kusisi cháchayek, ínel jíaka:

—In Átchay, em mámpone juka ín espíritu yétcha.

Ínëli jiausuka muukuk.

⁴⁷ Huanäi hua romapo sontaro yäut íkái bíchaka, Diosta úttileka taahuak, ínel jíaka:

—Lütüriapo i yoreme lútüla jíapsihumta jípurey.

⁴⁸ Síme jü génte juebena áma anëihui, íkái ínëli huémta bíchakame, táhuit emo chónaka sájjak. ⁴⁹ Të síme jume Jesústa täyähui, éntok jume jáamuchim Galiléau naateka áamak kateihui, mékkäriat tahuaka ä bitchak, juka huémta.

Jesús mähuaak

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Senu yoreme áma aaney, tü yóremtaka entok lútüla jiápsaka, José tí téhuaka, jum pueblo Arimateapo jometa-ka, Judea buiärapo. Áapo jum judíom buere yäurapo téki-akay. ⁵¹ Íri két juka Diosta reytaka ä nésaunakeu boobícháihuiy. Kaa ámebeu ä türey, juka jita benak Jesústau am yáakähui. ⁵² Pilatotau sika Jesústa takahua áu aahuak. ⁵³ Kúrusit kóm ä yéchaka, sábanampo ä bitiak. Huanäi téta guójõria bemelapo étapopo ä óorek; kaabe áma jee órehuay. ⁵⁴ Huäri taahuarit síme huéchiapo óorehuay, bueituk jü jimyóre taahuari abe naatey.

⁵⁵ Jume jáamuchim Jesústamak áma yáij-latukaihuim Galiléa bétana, ámanim sájaka ä bitchak, jum téta guójõriapo ä maahuakäpo; éntokim át suuhuak, ják ä tekhuakähui juka ä takahua. ⁵⁶ Huanärim bem joau nótteka, yünim jita musála jubak yáuhuak, éntok unhuentom. Huanärim jimyore taahuapo jimyoorek, Diosta leyta ä jiäpo Bénasi.

Jesústa mukilatata ä jíabitekähui

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

24 Lominko taahuata yúmak, kethueysu, jume jáamuchim ä maahuakäpo yájjak, juka báata musálam jubak huériaka bem yáakähui. Huate jáamuchim éntok, ámemak kaatey.² Huanärim juka téta guójõriata étaporita téuhuak. Jü téta ái páttiari sékana órekamtam bitchak. ³ Huanärim áman kimuka, juka Señor Jesústa takahua kaa áma téuhuak. ⁴ Guómtilamtakam kaachin an máchiakay. Huanärim guoy yoremem bitchak, áme náapo jábuekame bélojjok sánkokame. ⁵ Bempo májhueka, buíau tájti kóm müla chätuk. Huanärim ínel ámeu jiaahuak, jume yoremem:

—¿Jatchiakasem kókkolam násuk juka jiápsamta jaria?

⁶ Kaa ím aane; béja jíabitek. Áhuem huáate jita enchimmeu ä nokakähui, ketune Galiléa buiärapo aneka, ⁷ ínel jíakari: “Tepa jíba jume yoremem jujuënam mámpo tóijna jü Yoremta Üusi, éntok kúrusit mëtunake. Huanäi éntok báij taahuarim huéy mukilatata jíabitenake.”

⁸ Huanäi bempo áu huahuatek, jü Jesústa nokibehui.

⁹ Huanäi bempo campo santo bétana nótteka, jume once apóstolimmeu símeta íkái nookak, éntok jume huatemme-hui. ¹⁰ Jume íkái nokta apóstolimmeu tójakame: jü María Magdalena, Juana, María Jacobota áiye, éntok huate jáamuchim. ¹¹ Të jume apóstolim íkái nokta kaa ä súaratukä Bénasi ä ériay; kíalíkum kaa am súaley.

¹² Të jü Peero yejteka, ä mäariu bíchaa búitek. Huanäi béja huáijhua kibakeka, jume sánkom bempolaim bitchak.

Huanäi juka áman yeu sikamtat bíchaka, guómtilatata ä jóau bíchaa siika.

Jum Emaús böochi

(Mr. 16:12-13)

¹³ Bueituk huäri taahuarichi, guoyika Jesústamak re-
jteihum náhuim kaatey, pueblo Emaús ti téhuaakäu
bíchaa; once kiloometro po Jerusaléniu taahuay. ¹⁴ Juka
símeta áma yeu sikamta, náhuim ä ejtejhuaasakay. ¹⁵ Júnëli
náu am nok sákaysu éntok náu am nok nássuay, Jesús
ámeu rúktek. Huanäi ámemak boojo táytek. ¹⁶ Të ä bíchaka,
jünem kaa jüneiyay ä jábétukähui, bueituk lútüriata bem
jüneríanakeu kee jee ámeu yeu machiay. ¹⁷ Huanäi ínel
ámeu jiaahua:

—¿Jítasem náu ejtejhuaasime, éntok jatchiakasem siro-
ka?

¹⁸ Jü senu ä yómmiak, Cleofas ti téhuaakame. Huanäi ínel
áú jiaahua:

—¿Jachu empo jíba kaa ímí jometaka juka én ímí
taahuarimmet Jerusalémpo jita yeu sikamta kaa jüneria?

¹⁹ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Jítasu áma yeu siika?

Huanärim ínel áú jiaahua:

—Jü Jesús Nazarenota bétana, bueituk áapo senu profee-
tatukay, tua úttiata jípureme jume jita ä joäpo éntok ä
nokäpo, Diosta bíchápo éntok síme pueblota bíchápo;
²⁰ éntok jáchin huame tiöpopo tékiakammeu chë
nésahueme éntok itom yäuram nokta át chúppak, ä mënä
bétana kúrusichä poponteboka. ²¹ Ítapo ä boobíchaihui,
áapörík juka Israelta jínëunakëhui. Èni íari béppa, béja báii
taahuarim huéiye, íri simlatata. ²² Të két jume huate jáa-
muchim ito násuk aneme két itom guómtiak, bueituk
marikaroapom ä maahuakäu nóitek. ²³ Huanärim éntok ju-
ka ä takahua kaa áma téaka, itou yájaka itom ejtejhuariak,
Diosta ángelesim bénom emo bíchak tíaka. Ímëi éntok
Jesústa jíapsä tíiya. ²⁴ Jume huate itomak joome áman
nóitek, jum campo santohui, ä maahuakäpo. Huanärim
jume jáamuchim jíakäpo áman emo ä bíchak tíiya, tërim
áapörík kaa bitchak.

²⁵ Huanäi áapo ínel ámeu jiaahua:

—¿Tepem kaitat suuhua, éntokem kara jita súale enchim
jíapsipo, símeta jume profetam nokakähui! ²⁶ ¿Jachu kaa
junëli kókosi áú ä huénakeu úttiatakay jáni jü Cristo-
tahui, kee jee lóoriau ä kibakeyo?

²⁷ Huanäi béja juka jiojteta áa bétana nokamta ámeu nok
táytek, Moiséjta librompo naateka jume profetam librom-
meu tájti.

²⁸ Jum pueblou bem sájakäu yájaka, Jesús jíba ä böo
huéria báarem ténasi ayka. ²⁹ Huanäi bempo kía úttiapo
bénasi ä tahuariak, ínel jíakari:

—Itomake taahua, emo bia kúpte, jü täa béja áman
huétche.

Huanäi Jesús áman kibakek, ámemak tahua báreka.

³⁰ Huanäi béja ámemak huam mesau káteka, jume páanim
núka Diosta tü eáú ámet chúppak. Huanäi am náikimteka,
bempörim miikak. ³¹ Ímëri jume bem pusim étapotuk.
Huanärim ä tatáyak, të áapo sep áma kaabétuk.

³² Huanärim ínel náu jiaahuay:

—¿Lútula huëpo, jachute kaa itom jíapsipo táijta bénasi
ä ínnëay, itou ä nokayo jum böochi, éntok juka jiojteta it-
om ä téjhuayo?

³³ Huanäi huämi horapo jáptekam, Jerusalénihuim nó-
tek. Huanärim jume once discípulommeu éntok jume
ámemak anemmeu yájjak. ³⁴ Ímëi ínel jiaahuay:

—Jü Señor tua yö éaka jíabitek; Símontau yeu machiak.

³⁵ Jume guoyika éntok két am ejtejhuariak jita jum böot
ámeu sikähui, éntok jáchin emo ä tatáyakähui, jume páan-
im ä náikimteko.

Jesús jume ä discípulommeu áú yeu machiriak

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

³⁶ Ketune bempörim íari bétana náu nokay, Jesús áme ná-
suk áú yeu machiriak, ínel ámeu jíaka:

—Yánti jíapsihuame enchimmaktunake.

³⁷ Huanärim guómtéka éntok májhueka, espíritutam emo
bíchá bénasi éiyay. ³⁸ Të Jesús ínel ámeu jiaahua:

—¿Jatchiakem guómtila? ¿Jítasa jáni ti emo éetua? ³⁹ In
mámamem bitcha, éntok ín guókkim. Ínapone ájária. In-
ochem mánte, éntokem nee bitcha; bueituk jü espíritu kaa
tekhuak, éntok kaa óttak, enchim nee bíchápo bénasi.

⁴⁰ Huanäi ínel ámeu jíaka, jume mámam éntok jume
guókim am bíttuak. ⁴¹ Të bempörim ketune kaa ä súalë
béchíbo huame al-leerimmea éntok bem át guómtilam-
tukä béchíbo, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jítem buä máchik ím jípure?

⁴² Huanärim kúchu jísobata rébbeik ä mákkak, éntok mu-
mu sítorim. ⁴³ Huanäi am núka, am buäka bempörim
bíchápo. ⁴⁴ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Íkai noktane enchimmeu nookak, ketune enchimmak
aneka: Símeta huaka Moiséjta leypo jiojteta ino bétana
chúpnakëhui, éntok huame profetam libropo jiojteta én-
tok libro salmompo.

⁴⁵ Huanäi juka jüneehuamta am étaporiak, jume jiojteri-
tat am jüneenakë béchíbo. ⁴⁶ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Ínëli jiojteri: juka Cristota jikot yáanahui, éntok ä
muknakëhui, ⁴⁷ éntok áapörík téhuampo síme géntemmeu

ä noknä bétana, Jerusalémpo naateka, ámeu nokaka bem jíapsi kúaktinake bétana, éntok bem Dios bejrim jíokörina béchibo. ⁴⁸ Emem ikái bit-lataka én testiigom. ⁴⁹ Áachem suuhua, ínapone enchimneu ä bíttuanake, juka ín Átchay nokaka enchimneu ä bíttua-rokakähui. Të ímem taahua, Jerusalémpo, huaka úttiata jikat bétana huémta enchim mabetäu tájti.

Jesús téhuekau jikau siika

(Mr. 16:19-20)

⁵⁰ Huanäi Jesús päkun yeu am núk siika, pueblo Betaniau bíchaa. Huanäi jikau mámteka, Diosta tü eáu ámet chúp-pak. ⁵¹ Huanäi Diosta tü eáu ámet chúpasuka, am tö siika. Téhuekau jikau bíchaa núk sáka huak. ⁵² Bempo chúkula ä yörisuka, Jerusaléniu nóttek, tüisi al-leaka. ⁵³ Huanärim tiöpopo jíba aaney, Diosta úttileka entok jikau ä chatcha-ka. Júnentunake.

San Juan

Jü Diosta noki áu yorem yáuhuak

¹ Késam huépo jü Noki béja aaney. İri Noki Diostamak aaney, éntok ínëli jíba Diostukay. ² İri jü késam huépo jíba Diostamak aneihui. ³ Sime ayukamta áapo ä yáala. Kaa áapörík béchibotuk kaitatu éiyey. ⁴ Áapörícut aykay, jü jíapsihuame. Jü jíapsihuame éntok, jü yoremem jíapsita machiriame. ⁵ İri machiria tachiriata Bénasi kaa machiku béete; jü kaa machiria éntok kara ä tuucha.

⁶ Senu yoreme Diosta bétana äbo bíttuataka ímï aaney, Juan ti téhuaaka. ⁷ İri machiriata bétana nok iaahuaka äbo bíttuahuak, simem ä súalnakë béchibo, áapörík huämi. ⁸ Juan kaa jü machiritukay; ál-la hua machiriata bétana ä noknakë béchibo äbo bíttuatakay. ⁹ Huä tua lütüriapo machiria, sime yoremem machiriame, ím ániau kóm yebisisey.

¹⁰ Ímï ániapo aaney; Dios éntok íkai ániata áapörík huam ä yáuhuak. Të huame ímï ániapo joome, katim ä tatáyak.

¹¹ Ä géntemmu yepsak; ímëi éntok, katim ä mabetak.

¹² Sime huame ä téhuam súaleme, éntok ä mabetakame, áa bétanam Diosta usiarimta taahua. ¹³ Ímëri katim yorem áchayhuariapo usiarim bënna, éntokim kaa ímï buíapo yoremem yeu totomtëpo bënna, éntokim kaa yorem éerim ínel éä béchibo. Ál-lam tua Diosta bétana yeu yorem tula.

¹⁴ Éntok iri Noki áu yorem yáuhuak, éntok ito násuk jíápsak. Éntok ä loriatate bitchak, Áchayta looria huépülay Usiaritachi. Sime tua lütüria éntok tühuaara át ayka. ¹⁵ Jü Juan áa bétana nookak. Chayeka ínel jiaahua:

—İri ájaria hua ínel áa bétana ín jíähui: Huä chükula ino sáu yebijnakeme, chë nésahue ino béppa, bueituk áapo béja ínopat jíápsay.

¹⁶ Éntok jü yún ä jípurëu bétana, nat béppate ä mabeta.

¹⁷ Bueituk Moiséjta huámte juka leyta mákhuak, të jü tua tühua éntok jü lütüria Jesucristota huämi, itou yepsak.

¹⁸ Jauhuey júne kaabe Diosta bil-la; ál-la hua huépul Usiari jíbba, tüisi nákhuaame, áapo itom ä täyatuala.

Juan Bautista Jesucristota bétana nookak

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ İri ájaria jü Juanta nokakähui, júnak jume judíom buere joära Jerusalén bétana jume sacerdotem, éntok leviitam áu

bíttuahuako, ä temaij-iaahuaka ä jábétukaihui. ²⁰ Áapo éntok huitti nokaka, áu yeu buíssek:

—Ínapone kaa ájaria jü Cristo.

²¹ Huanärim ä temajek:

—Empo, ¿jábesäe júntuko? ¿Jachë Elías?

Huanäi Juan am yómmiak:

—Èe, kanne Elías.

Huanärim ä temajek:

—¿Huanäisu empo hua profeeta yebijnakeme jáni?

Am yómmiaka:

—Èe, ti ámeu jiaahua.

²² Huanärim ä temajek:

—¿Jábesäe júntuko? Itomë téjhua itom äbo sáhuekame júneetua béchibo.

²³ Huanäi ínel jiaahua:

—Ínapone jü júya ánia bueka päriapo yeu kíkteka chayemta jáhui Bénasi jiaahua: “Böotem lütulaik étapo Señorta huéenake pámani” —profeeta Isáfasta jáká Bénasi.

²⁴ Jume áu bíttuahuakame éntok, pariseromtukai.

²⁵ Huanärim ä temajek, ínel jíaka:

—¿Jatchiakasë júntuk batöa, empo kaa Cristotaka, éntok kaa Elíastaka, éntok kaa profeetataka?

²⁶ Juan éntok ínel am yómmiak:

—Ínapo bäammea batöa; të enchim násuk aane, senu kaa enchim täyähui. ²⁷ İri ínel jü chükula ino sáu yebijnakeme. Áapo ino béppa nésahue; katchanne júne áu kóm chätuka, ä bocha huíkyam búttiapo yúmala.

²⁸ İri áma yeu siika Betábarapo, Jordán bathue mayoa huáitanachi, Juanta batöaipo.

Jesús, jü Diosta Ili Kabara

²⁹ Yokoríapo jü Juan juka Jesústa áu bíchaa huémte bitchak. Huanäi ínel jiaahuak:

—İri, ájaria jü Diosta ili Kabara, jü én ím ániapo huaka kaa tühua yáarita yore úhuaame. ³⁰ İri ájaria hua ín áa bétana ínel jíakaihui: “Chükula senu yoreme yebijnake, ino béppa chë úttiata jípureme; bueituk áapo ínopat béja jíápsay.” ³¹ İnapone kaa ä täyay; tëne huäri béchibo yepsak, bäammea yore batöaka Israelitammeu yeu ä machinakë béchibo.

³² Ínel két jiaahuak, jü Juan:

—Ínapone ä bitchak, juka Espiritu Santota guókouta bé-nak téhueka bétana át kóm sika áa béppa tahuakamta.

³³ Ínapo kaa ä täyay; tē hua nee äbo bíttuakame bäammea ín batōnakē béchībo, huäri ínel inou jiaahuak: “Huä jábe-tachē Espirituta át kóm huémta bíchakātek, éntok át ä tahuako, iri ájāria jü Espiritu Santoy yore batōame.”

³⁴ Ínapone ä bitchak, éntokne áa bétana nooka, tua Diosta ä Üusitukä bétana.

Jume kēsampo discípulom

³⁵ Yokoriápo jü Juan júchi áma aaney, éntok guoy ä disci-pulohuam. ³⁶ Huanäi Juan, Jesústa huämi ják hueramay ä bíchaka, ínel jiaahua:

—¡Juyú! ¡Iri ájāria jü Diosta ili Kabara!

³⁷ Jume guoyika Juanta majtiāhui, Jesústam jíkkajaka, áa sáú sájjak. ³⁸ Huanäi Jesús amáu remteka áa sáú kateme bíchaka, ínel jiaahuak:

—¿Jítasem jaria?

Bempo éntok ínel áu jiaahua:

—Maestro, ¿jáksē jóuhuak?

³⁹ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Bínem kateka ä bitcha.

Huanärim áamak sájaka ä bitchak, ják ä jóakaipo.

Huanärim áamak áma taahuak, huäri taahuarichi; bueítuk kúpteka náikim ják jiaahuay.

⁴⁰ Jü Andrés, Símon Perota saila, iri jume guoyim násuk juka Juanta nok jíkkajaka Jesústa sáú sikame. ⁴¹ Iri béja juka Símonta ä sailahua bát téuhuak. Huanäi ínel áu jiaahuak:

—Juka Mesíastate téuhuak —Cristo ti téhuaakamta.

⁴² Huanäi Andrés Símonta Jesústau tójjak. Jesús éntok ä bíchaka ínel áu jiaahua:

—Empo jü Simmom, Jonásta üusi; émpē Cefas ti téhuaanake. (Ímēi téhuam éntok Peero tim jiau báare.)

Jesús, Felipeta éntok Natanaelta núnnuk

⁴³ Yokoriápo Jesús Galiléa buiarāhui bíchaa sim báreka, Felipeta téaka ínel áu jiaahua:

—Ino sáukē huéiye.

⁴⁴ Iri Feliipe Betsaida pueblopo jometukay. Ímī két jome-tukay jü Andrés éntok Peero. ⁴⁵ Feliipe juka Natanaelta téa-ka ínel áu jiaahuak:

—Béjate ä téula huaka Moiséjta áa bétana huam leypo jiojtekāhui, éntok két huam profeetam jiojtekāpo, huaka Jesústa, Joséta üusi, Nazaretpo jometa.

⁴⁶ Natanael éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jachu Nazaret joärapo jita tühua yeu huée máitchi?

Huanäi ínel áu jiaahua jü Feliipe:

—Äbe sika ä bitcha.

⁴⁷ Jesús éntok Natanaelta áu jēla huémta bíchaka, ínel áa bétana jiaahuak:

—Ímī aane, jü tua israelita; i óutachi jü ára nókichiria kaita át ayka.

⁴⁸ Natanael éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jáchisē nee tatāyak?

Huanäi jü Jesús ínel ä yómmiak:

—Felipeta kee enchi núnuyo, chunam bétuk enchi kátekne enchi bitchak.

⁴⁹ Huanäi Natanael ínel ä yómmiak:

—Maestro, ¡émpē jü tua Diosta Üusi! ¡Émpē jü israelita-mmeu Rey!

⁵⁰ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—¿Jachē kíal chunam bétuk enchi kátekne enchi bitchak ti nee emou jákā béchībo nee súale? Én éntoke huatek chē íari béppa machik junne bínnake.

⁵¹ Jesús két ínel au jiaahuak:

—Lütüriapone enchimmeu ínel jiaahua: Én naateka téhuekatem áu étapomta bínnake, Diosta ángelesim Yoremta Üusi béppa kóm kateme, éntok áa béppa jikau kateme.

Jü bóoda Caná Galiléa buiärapo

2 Báij taahuarim huéy, pueblo Caná Galiléa buiärapo boodatukay. Jü Jesústa áiye két áma aaney. ² Jesús éntok ä discípulom, kéchim áman núnuritukay, jum boodahui. ³ Juka vinota lütek, Jesústa áiye ínel áu jiaahuak:

—Kaitam vinota jípure.

⁴ Jesús ínel ä yómmiak:

—¿Jítasē ínomak jípure jámmut? Ketune kee jee yuuma, jü ín hora.

⁵ Ä áyehua éntok ínel ámeu jiaahua, huame áma sáy-huammehui:

—Símetem áapörík enchim yáa sáhuēu yáuhua.

⁶ Huämi éntok búsan téta sótörim báam béchībo áma mánekay, bem ä boojoriapo bēnasi, báam áma jípureka, jume judíom bem sáyhuakä pámani emo bábaksiahuäpo. Huämi huépul sótöpo ochenta o cien litrom báam áma bekiakay. ⁷ Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Ímēi sótörimem báammea tápunia.

Huanärim jikau tájti am tápunia. ⁸ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Íllikkikem nüka, jü áma nésahuemtau am huéria.

Huanärim áu am tójjak. ⁹ Huä áma nésahueme éntok, jume báam vinosi ayulame jihueka ä tütürek, kaa jünéaka jákun ä nütukaihui. Tē jume áma sáyhuame ál-la jüneiyay, jume báam jákun bem nukaihui. Huanäi juka jubemta núnuteboka, ¹⁰ ínel áu jiaahua:

—Sime yoremem juka vino türik bácham jǰjítua; chúkula béja yünam jǰlatuk, huaka kaa tua türik am jǰjítua. Të empo huaka vino chë türik ǰrialatukay, én tájti.

¹¹ Jesús ímëi señaalim bát huéeme yáhuak, jum Caná Galiléapo, éntok yeu ä machiriak juka chë yörisi machik át ayukähui. Huanäi huame ä discípulom ä súaleka taahuak.

¹² Chúkulam Capernaum pueblou kóm sájjak, Jesús éntok ä áyehua, ä sailahuam, éntok ä discípulohuam. Huämirim kaa jaiki táapo áma aanek.

Jesús tiöpopo jita nénkiriom yeu béebak

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Jü taahuari abe yuumay, pájcuá téamta béchibo, judíom boojoriähui. Huanäi Jesús buere joära Jerusaléniu jikau siika. ¹⁴ Huanäi jum buere tiöpou kibakeka, jume buéyesim áma nénenkame téuhuak, éntok kabaram, éntok guókohuim, éntok jume tómita nanakuliaka áma jokame. ¹⁵ Huanäi huiteri jíbebiata yáaka, tiöpopo símëm yeu béebak, bem kabarammaki, éntok bem buéyesimmaki. Jume tómita áma nakuliame chíbela am guötiriak; mesam éntok chíbela tátabek. ¹⁶ Huanäi jume guókohuim nénkammeu ínel jiaahua:

—Íkãrem mékka huéria, éntokem ín Áchay kári kaa mercado káapo jípure!

¹⁷ Huanäi ä discípulom jǰojtetau huáhuaatek, ínel ä jíapo: “Em káari ín yörë béchibo ín jíapsipo nee sasäbuania.”

¹⁸ Huanäi jume judíom ä yómmiak ínel áu jiaka:

—¿Jíta señaltasë itom bíttua, íkãi em joä béchibo?

¹⁹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Íkãi tiöpotem mójaktia; huanäine báij taahuata huéy júchi ä tóboktianake.

²⁰ Huanäi jume judíom yauchim ínel áu jiaahua:

—Cuarenta áma búsan huásuktiriapo yári iri tiöpo; ¿empo éntok báij táapo emo ä tóboktianake tíiya?

²¹ Të áapo ä takaahua tiöpo bétana nokaka ínel jiaahuay.

²² Huäri béchibo jume kókkolam násuk ä jíabitek, jume ä discípulom áu huáhuaatek, íkãra nokakaihui. Huanärim juka jǰojteta súaleka taahuak, éntok Jesústa nokakaihui.

Jesús sime yoremem jíapsi júneria

²³ Jesús Jerusalémpo aneka, judíom kabara jisobahuakä papajköpo. Huanärim juebénaka ä téhuam súualeka taahuak, huame señaalim ä joay ä bíchaka. ²⁴ Të Jesús kaa tua am súaleka taahuak, bueítuk símëm jíapsipo júneriay, ²⁵ éntok kaabeta ä téjhuaanakeu boobíchaihui, jume yoremem bétana; bueítuk áapo júneiyay yoremta jíapsipo jita ayukähui.

Jesús éntok Nicodemo

³ Senu yoreme pariserom násuk aaney, Nicodemo ti téhuaaka. Íri chë yörihuay, jume judíom násuku. ² Íri tukaapo Jesústau yepsak. Huanäi ínel áu jiaahua:

—Maestro, júneate Diosta bétana em äbo yebij-latukähui; bueítuk kaabe ímëi señaalim em joäu ára johua, kaa Diosta áamaktuko.

³ Jesús éntok ä yómmiaka ínel áu jiaahua:

—Tua lütüriapone ínel emou jiaahua, huä kaa bemélasi yeu yoremtukame, téhuekapo rey néosaurita kaa bínnake.

⁴ Nicodemo éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jáchisen jú yoreme yótaka júchi ára yeu tómtë? ¿Jachu júchi ä áye tómpo ára kibake jáni? ¿Júchi yeu ä yoremtnakë béchibo?

⁵ Jesús ínel ä yómmiak:

—Tua lütüriapone ínel emou jiaahua, kía jábe junne báapo éntok Espiritu Santota bétana kaa yeu yórem-tukätek, téhuekapo rey néosauripo kaibu áman kibaknake.

⁶ Yoremta bétana yeu yoremtulame yoreme; të Espiritu Santota bétana yeu yoremtukame éntok espíritu. ⁷ Katë át emo guómtia ínel nee emou jíakä béchibo: “Úttea júchi bemélasi enchi yeu yóremtnakëhui.” ⁸ Jü jeka ä huée bárëu bíchaa huéiye. Ä jíahuitë jíkkaja. Të jákübo ä huëu, éntok jákun bíchaa ä huëu kaibute júneenake. Ilë bénomme, sime huame Diosta bétana Espíritupo yeu yoremtulame.

⁹ Nicodemo éntok ínel ä yómmiak:

—¿Jáchisu iri ára yáatu?

¹⁰ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jachë empo, israelitam mamajtiaka, íkãi kaa täya?

¹¹ Tua lütüriapone ínel emou jiaahua: Juka itom täyáute et-tejhua, éntok huaka itom bíchakäu bétanate enchimmeu nooka; të íkãi itom enchimmeu nokäu, katem ä súale.

¹² Eme juka ímí buápo ayukamta bétana nee enchimmeu nokayo, katem nee súale. ¿Jáchisu júntukem ä súalnake jáni, huaka téhueka bétana huémnta nee enchimmeu nokayo?

¹³ Kaabe téhuekau jikau simla, hua téhueka bétana äbo kóm yebij-lame jíbba, hua Yoremta Üusi äbo bittuari, áman téhuekapo kátekame. ¹⁴ Jáchin juka Moiséjta mékka ánia see páriapo sisiguok bakotta ä tóboktiakä bénasi, junëli úttea, juka Yoremta Üusi tóboktiatunähui, ¹⁵ bueítuk simetaka ä súalekame, katim emo tárunake; ál-lam yü jíapsihuamta jípunake.

Dios sime genteta ániat jíapsame nákke

¹⁶ Dios, jume ímí ániapo jíapsame úttesi am nákeka, huépülak jíba Üuseka sime genteta mámpo ä tójjak, buei-

tuk jábetaka junne ä súsualekame kaa muknake, ál-la jíbapo béchibo jíapsinake. ¹⁷ Dios ä Üusihua ániau kóm bítuak, huame ániat jíapsammet kaa béttesi nokta ámet ä chúpánaké béchibo, jume bem Dios berjim am jikörinaké béchibo áapörík huämi.

¹⁸ Huä áapörík súaleme kaa noki béttesi át chúpila; të hua kaa ä súaleme, béja noki béttesi át chúpila, bueituk Diosta huépul Üusi téhuam kaa ä súalekä béchibo. ¹⁹ Íari béchibo jü noki béttesi yorememmet chúpári, bueituk jü machiria ím ániau kóm yepsak; të huame yoremem huaka kaa máchiraata chë türeka taahuak, bueituk huaka bem joäu kaa türi béchibo. ²⁰ Bueituk síme huame kaa tühuata joame juka machiriatam kaa türe, éntokim machiriau kaa ruk-rukte, juka bem joäbet kaabeta béttesi ámet ä nok íaaka. ²¹ Të hua lütüriata joame machiriatau rúkte, bueituk huaka ä joäu ä jüneriatunaké béchibo, Diosta bétana ä huéhui.

Jü jubemta amigo

²² Íkäi noksuka, Jesús jume ä discípulommak Judea buiärau yepsak. Huanäi ámemak aneka batöay. ²³ Juan két jum Enón ti téhuaakapo batöay, Salim ti téhuaakä náapo, bueituk huämi bäam büruakay. Huanäi jü génte áu yájaka batöhuay. ²⁴ Bueituk jü Juan ketune kee pereesotehuay.

²⁵ Huanärim náu nok nássuak, Juanta discípulom éntok jume judíom, emo bábakshahua bojóriahua bétana.

²⁶ Huanärim Juantau yájaka ínel áu jiaahua:

—Maestro, hua Jordán bathue huáyтана émomak anéihui, hua áa bétana em itou nokakähui, batöa éntok síme áu yájja.

²⁷ Huanäi Juan ínel am yómmiak:

—Jü yoreme kaita ára mabeta, kaa Diosta bétana ä máktuko. ²⁸ Emem nee jíkkajak ínel nee jíako: Ínapone kaa ájaria jü Cristo yebijnakeme, ál-lane áapat hue íaahuaka äbo bíttuari. ²⁹ Huä jubekame ä jubi jíba jípunake, të hua jubekamta amigo ä chákäku huéeka ä nok jíkkajame tüisi al-leaka tahuanake, ä noki jíkkajako; ánëli két jü ín al-leäu béja chúpila. ³⁰ Áapo jikau bíchaa huéenake, ä yörihuäpo; ínapo éntokne kóm bíchaa huéenake.

Jü jikat bétana äbo yebij-lame

³¹ Huä jikat bétana äbo yebij-lame símem béppa néshahue. Huä buíapo joome éntok buíyya, éntok jíba ím buíapo ayukamta bétana nooka. Huä téeka bétana huéeme símem béppa néshahue. ³² Huaka ä bíchakäu éntok ä jíkkajakäu bétana nooka, të kaabe ä nokakäu súale. ³³ Huä ä nokihua súaleme, íri juka Diosta noki lütüria tíiya. ³⁴ Bueituk hua Diosta äbo bíttuakäu Diosta noki nooka; Dios én-

tok juka Espírituta kaabeta ámpolsi ä mákka. ³⁵ Jü ín Átchay juka ä Üusi nákke, éntok síme ayukamta ä mámpo tóij-la. ³⁶ Jü ä Üusi súaleme jíbapo béchibo jíapsihumta jípure; të jü Diosta Üusi kaa súal báareme kaibu huaka jíapsihumta jájamnake, ál-la hua Diosta ómtira jíba áa béppatunake.

Jesús éntok jü jámmut samaritana

4 Jü Señor jünëiak jume pariserom ínel jíayhumta jíkkajakähui: Jesús chë yún am majtia éntok am batöa, Juanta béppa. ² (Të huitti nokhuäpo, Jesús kaa am batöay jíöbe, ä discípulom ál-la.) ³ Huanäi Judea buiärapo yeu siika, naa búrujti Galiléa buiärau bíchaa.

⁴ Éntok Samaria buiära páman ä huéenakeu útteatukay. ⁵ Huanäi senu pueblo Samaria buiärapo kátekame Sícar ti téhuaakäu yepsak. Íri pueblo kaa mékka taahuay, Joséta herencia Jacobta ä mik-latukaí náapo. ⁶ Huämírim mánekay Jacobta poozom. Huanäi Jesús, boojo lottilatata, jum pozom náapo yejtek. Abe lúl-la yejtey jëla. ⁷ Senu jámmut Samariapo jometaka áma yepsak, báchiseka. Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Bäämë nee miika.

⁸ Ä discípulohuam éntok pueblou bíchaa sákalatukay, buähuamta jínuboka.

⁹ Jü jámmut samaritana éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jáchisen empo judíotaka báam inou nétane, nee jámmut samaritanotuk junne?

(Bueituk jume judíom éntok jume samaritanom katim emo huáatia.) ¹⁰ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Empo jüneáteko Diosta jita yore mák bárëu éntok jábeta báam emou nétanëhui, émpë inou am au éiyey.

Huanäine bäa jíápsame enchi mik éiyey.

¹¹ Jü jámmut éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, jume pozom mékka kömi, éntoke kaitay yeu am huík mátki. ¿Jáksë júntuk am jípure, jume báam yore jíapsituame? ¹² ¿Jachë empo chë yöturi jáni, itom áchay bát kat-riam Jacobta béppa? Ímëi pozom itom miikkak, áapörík áma bäa jëkähui, ä üusihum éntok ä huakasihum.

¹³ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Kía jábe júne ímëi báam jëkame, júchi bënasi bäi muknake; ¹⁴ të hua báam ín ä miknakeu jëkame, kaibu júchi bäi muknake, ál-la huame báam ín ä miknakeu, ä jíápsipom tápunika búitinake, ä yü jíápsinaké béchibo.

¹⁵ Huanäi jü jámmut ínel áu jiaahua:

—Señor, júmëi báamë nee miika, kaa bäi muk béchibo éntok kaa äbo sika yeu am huík béchibo.

¹⁶ Huanäi Jesús ínel ä yómmiak:

—Ámanë em kuna núnuka, äbo huéiye.

¹⁷ Jü jámmut éntok ínel ä yómmiak:

—Kanne kuunak.

Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Lútüriatë nooka, kanne kuunak ti jíaka; ¹⁸ bueitukë mamnim béja kunala; juka én em jípurëu éntoke kaa kuunak. Lútüriatë nooka, ínëli jíaka.

¹⁹ Huanäi jü jámut ínel áu jiaahua:

—Señor, jíbatua empo Diosta profeta. ²⁰ Itom áchayim bát kat-riame ímí káupom Diosta yörek; eme éntok ä yöri béchibo, Jerusalémpo ä ájariä tíiya.

²¹ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Jámmut, nechë súale, taahuari yúmanake, juka Dios Áchayta enchim yörinakëhui, kaa ímí káupo, éntok kaa buere joära Jerusalémpo jíbba. ²² Eme huaka kaa enchim täyähuem yöre; itapo éntokte huaka itom täyäu yöre, bueituk jü jínëuria judíom bétana huéiye. ²³ Të taahuari yúmanake, éntok én ájaria: jume lútula huépo Dios Áchayta yöreme, espíritupom lütüriapo ä yörinake; bueituk jü Dios Átchay junëli áu yöri íaa. ²⁴ Dios Áapo Espiritu. Jume ä yöreme, espíritupom lütüriapo ä yörinake.

²⁵ Huanäi jü jámmut ínel áu jiaahua:

—Jüneane juka Mesíasta yebijnakëhui, Cristo ti téhuaakamta. Áapo yepsak, símeta itom téjhuaanake.

²⁶ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Jü Mesías ti téhuaakame, ínapone ájaria, jü émomak nokame.

²⁷ Júnëlam nokaysu, jume ä discípulom áma yájjak.

Huanärim át guómtek, jámuttamak ä ettejoä tíaka. Të kaabe ä temajek: “¿Jítasë áu nátemaje?” o, “¿Jítasë áamak ettejhua?” ²⁸ Huanäi jü jámmut, ä bächia áma tö sika, pueblou bíchaa siika. Huanäi áman yepsaka, jume yorememmeu ínel jiaahua:

²⁹ —Äbem kateka ä bitcha, juka senu yoremta. ¡Bueituk símeta ín josukäu huitti nee ettejhuariak! ¿Jachu jü Cristo yebijnakeme jáni?

³⁰ Huanärim jum pueblopo yeu sájaka áu yájjak. ³¹ Jume ä discípulom éntok chë júne áu nookay, ínel jíaka:

—Maestro, jíbuäe.

³² Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—Ínapo senu buähuaamta ín buänakeu jípure, enchim kaa täyähui.

³³ Jume ä discípulom éntok ínel náu jiaahuay:

—¿Jachu jábe áu jíbuä tójak jáni?

³⁴ Jesús éntok ínel ámeu jiaahuak:

—Íri ájaria jü ín buähuaame: jü nee äbo bíttuakamta nésahui ín yáanakëhui, éntok ä tékil ín chúpnanakëhui.

³⁵ Inëlem jijia emëe: “Ketune naiki mecham bëye, juka huajpo etta chúpnanakëhui.” Të ínapo ínel enchimmeu jiaahua, jikau remtekem huasam bitcha, bueituk jü echi béja saa bíakteka jójoni. ³⁶ Jü jíchupata tóboktéame béjtuana, éntok

jíbabo béchibo jíapsihuaamta ä jípunakë béchibo náu ä tójj-nake, hua echákamtamak nánancha bem al-leenakë béchibo. ³⁷ Bueituk ímí lütüria hua noki ínel jíame: “Jü echame seenu, jü ä tóboktéame éntok, täbui.” ³⁸ Bueituk ínapo naa bëkatana enchim bíttuala, huaka kaa enchim echakäu enchim tóboktianakë béchibo. Huate bát echaka áma tekípanuak, eme éntok bem tekípanuakäpo tühuaata mabeta.

³⁹ Huämi pueblopo juebena samaritanom Jesústa súaleka taahuak, jámutta ínel jíakä béchibo: “Símeta ín yáari nee téjhuak.” ⁴⁰ Huanäi jume samaritanom áma yájaka jíokot áu jiaahua, áma ámemak ä tahua sáhueka. Huanäi guoy táapo áma taahuak. ⁴¹ Huanärim júchi chë júne juebénaka ä súsualek, áapörík ámeu nokakä béchibo. ⁴² Huanärim jámuttau ínel jiaahua:

—Béjate kaa kía ínel em jíä béchibo ä súale, bueitukte itapo itom nákammea ä jíkkaja, éntokte júneiya tua lütüriapo íkai ájariatukähui, jü yore jínëunakeme, jü Cristo.

Reytau tékiakamta üusi tütek, jü Jesús

⁴³ Chúkula guoy taahuarim simsuko, huämi yeu siika, Galiléa buiärau bíchaa. ⁴⁴ Bueituk Jesús áapo ínel jiaahua, juka profetatata tua ä buiärapo, kaa ä yörihuä tíiya. ⁴⁵ Jume áma jomeme ä mabetak, Galiléau ä yepsako, símetaka Jerusalémpo ä yáakäu bíchaka jum pájcuataahuaripo, bueituk bempo két áman nótilatukay, jum pajkohui.

⁴⁶ Jesús júchi Caná Galiléa buiärau yepsak, huam báam ä vino yáakäpo. Senu yöreme yäurapo reytau kóba yöhue, ä üusihua tüisi kókoremta jípurey, jum pueblo Capernaumpo. ⁴⁷ Íri juka Jesústa jum Judea bétana Galiléau ä yepsak ä jíkkajaka, ä üusi mukiapo anemta ä jítto íaaka áman siika, jíokot áu jíaka. ⁴⁸ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Katem jume señaalim éntok kaa jaibu johuaamta bichätek, kaibem nee súal éiyey.

⁴⁹ Huanäi jü reytau kóba yöhue ínel áu jiaahua:

—Señor, ámanë kóm huéiye, kee ín üusi mukeyo.

⁵⁰ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Bamsekë huéiye, jü em üusi béja türiak.

Huanäi jü yöreme Jesústa nokakäu súsualeka siika.

⁵¹ Jume ä sáhuëhuim áman kómä huéy, yehuim sájaka ä nánkek. Huanärim ä téjhuak, ínel áu jíaka:

—¡Béja türiak, jü em üusi!

⁵² Huanäi am temajek, ják horapo ä türi táytekähui.

—Tuuka, senu horam jíay jü táij huéchiria ä tójjak—tim áu jiaahuak.

⁵³ Huanäi jü ä áchayhua jünëiak huämi horapo juka Jesústa ínel áu jíakähui: “Em üusi béja türiak.” Huanäi ä súsualeka taahuak, áapo, éntok síme ä jóapo joomem.

⁵⁴ Jesús íkái señalta yáuhuak, guosa huëpo Judea bétana Galiléau yepsaka.

Jü yoreme káraktila Betesdapo joome

5 Chúkula íkái jita simsuko jume judíom bem papajkou áma johuay. Huanäi Jesús jum buere joära Jerusaléniu jíkau siika. ² Huämi Jerusalémpo, jum kabaram puerta ti téttehuakäu kaa mekka, ili baubäa áma mánnek, hebreo nokpo Betesda ti téhuaaka. Huäri éntok mamni portaalim jípurey. ³ Ímí juebena kökoreme tökay, liliptim, lolöim, káraktilam, jume bäam náu kuutemta boobíchaka. ⁴ Bueituk senu Diosta ángel jamak huéytuk jum baubäau kóm sisimey; huanäituk jume bäam náu kuukuutiay. Ínëli jume bäam náu kuutiahuak, jü bát áman kóm sikame türikatuk tatahuay, kía jita kökoata ä jípurë bétana junne. ⁵ Huämi éntok senu yoreme aaney, béja treinta áma guoj naiki huásukteka kökoreka. ⁶ Huanäi Jesús bökamta bíchaka, éntok jünéaka junëli béja juebena tiempota ä huériähui, ínel áu jiaahua:

—¿Jachë türi péiya?

⁷ —Señor —ti ä yómmiak jü kökoreme—, kaabe jum báau nee kóm huéria mátki, náu am kuutiahuako. Bueituk nee áman huéyo, täbuika jáibusu ínopat áman kóm sisime.

⁸ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Yejteké, em át bökäu nüka huéiye.

⁹ Huanäi laütiposu jü yoreme türika taahuak, éntok áachä bökäu nüka naa huéé táytek. Huäri taahuarit éntok jimyore taahuaritukay. ¹⁰ Huanäi jume judíom ínel áu jiaahua hua kökoreka türilatukähui:

—Jimyore taahuari éni; katë ä püanampo yúmala, juka em át boböyëhui.

¹¹ Áapo éntok ínel am yómmiak:

—Huä nee tütekame, áapo ínel inou jiaahuak: “Em át böyëhuë nüka huéiye.”

¹² Huanärim ä temajek:

—¿Jábese jüri: “Em át böyëhuë nüka huéiye”, ti emou jíakame?

¹³ Jü türialame éntok kaa jüneiyay ä jábétukaihui, bueituk Jesús jume géntem áma aneme tö sika sékana bíchaa siika.

¹⁴ Chúkula Jesús jum buere tiöpopo ä téaka, ínel áu jiaahua: —Béjë türila; Dios bejritë kaa éntok johua, kaa chë béttesí machik jita emou nóttinakë béchíbo.

¹⁵ Huanäi hua yoreme sika jume judío yauchim téjhuak, ä tütekamta Jesús tíiya. ¹⁶ Íari béchíbo jume judío yäuchim juka Jesústam guójjajasey ä mëbáreka, bueituk íkái ä joä béchíbo, jimyore táapo. ¹⁷ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—In Átchay én tájti tekipanua, éntok ínapo két tekipanua.

¹⁸ Íari béchíbo jume judío yäuchim chë júne át koptey ä mëbáreka, bueituk juka jimyore taahuata béj-reka jíba ä huë tíaka, të két juka Diosta tua áu ä Áchayek tíä béchíbo, éntok Diosta bénasi áu ä joä béchíbo.

Jü Usiarita yäura

¹⁹ Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—Tua lütüriapone enchimneu ínel jiaahua: Jü Usiari kara ä eä páman jita yáuhua, ál-la huaka Áchayta joäu bíchau jíba. Éntok simeta juka Áchayta joähui, jü ä Üsihua két alë bénasi ä johua. ²⁰ Bueituk jü Áchayhuari ä Üsinákke, éntok simeta ä yáa bárëu áu yeu ä machiria. Éntok chë buéresi machik áu yeu machirianake, enchim át guómtisi maachik. ²¹ Bueituk hua Áchayhuarita kókkolam ä tobotoboktiä bénasi, éntok jíapsihumta am mámakä bénasi, junëli kétchi jü usiari huame ä mák bárëhuim jíapsihumta am mámakä. ²² Bueituk jü Áchayhuari áapo kaabetat nokta chúppa, ál-la ä Üsihua simeta jábetat nokta ä chúpanakë béchíbo, yäurata ä mák-la, ²³ simem Diosta Üsi bem yörinakë béchíbo, Áchayhuarita bem yörë bénasi. Huä Üsi kaa yöreme két huaka Áchayhuarita kaa yöre, äbo ä bíttuakamta.

²⁴ Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: Huä ín noki jíkkajame, éntok nee äbo bíttuakamta súaleme, jíbapo béchíbo jíapsihumta jípure, éntok kaa noki béttesí át chúpatunake, ál-la mukilatata jíapsihumta jájamla. ²⁵ Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: Taahuari yúmanake, éntok én ájária: huame kókkolam Diosta Üsi noki jíkkaj-nake, huámëri jíapsinake. ²⁶ Bueituk jáchín jü Dios Áchayhuaritat ayka jü jíapsihuame, junëli két ä Üsi ä mák-la, jíapsihumta át ayunakëhui, ²⁷ éntok két yäura úttiata ä mák-la, jábetat bette nokta ä chúpanakë béchíbo, bueituk áapörík Yoremta Üsuaritukä béchíbo. ²⁸ Katem íari nokit emo guómtitua; bueituk taahuari yúmanake: síme jume kókkola máarim ä noki jáhuita jíkkaj-nake. ²⁹ Huanäi huame türik yáalame yeu sájaka jíbapo béchíbo jíapsinake; huame kaa türik yáalame éntok yeu kannake, të nokta béttesí ámet chúpatunakë béchíbo.

Cristota testiigom

³⁰ Kía ín eäpo kaitane ára yáuhua; ín ä sáyhuaka pámanne jíba nokta chuppa. Huä noki ín chupaü yäura éntok lütüria, bueitukne kaa ín eäu jo báreka éiya, ál-la hua nee äbo bíttuakamta éähui, jü ín Áchayhuari. ³¹ Ínapo ino bétana jíba nokáteko, hua ín nokäu kaa lütüria. ³² Täbuika ino bétana nooka, éntokne jüneiya huaka ino bétana ä nokäu lütüriatukähui. ³³ Eme huatem Juantau bíttuak, ä nátemaij íaaka; áapo éntok lütüriata bétana nookak. ³⁴ Të kaa inou

bëye, juka jábe yoremta ino bétana noknakëhui. Ál-la íkãine nooka, ínëli enchim jínëutunakë béchïbo. ³⁵ Juan jü lámpara béetemta bënaka, tájeka machiriy. Eme éntok huam ä machiriapo chúbala emo al-leetuak. ³⁶ Të ínapo chë türik nokta jípure, Juanta noki béppa. Bueituk huaka tékilita ín Áchay nee mákakähui ín ä yáanakë béchïbo, huäri tékil ín joäu, nee täyatebo, juka Dios Áchayhuarita nee äbo bíttualatuka bétana. ³⁷ Két hua Dios Áchayhuari nee äbo bíttuakame ino bétana nooka. Jauhuey jünem kaa ä jáhui jíkkaij-la, éntokem kaa ä bil-la, ä jáchinatukähui. ³⁸ Ä noki-hua éntok kaa enchim jíápsipo jíápsa; bueituk áapörík äbo bíttuakäü, katem ä súale. ³⁹ Elakem Diosta nooki jiojterita bitcha; bueitukem jümü emo ä téu máchile, juka jíbapo béchïbo jíapsihumta. Të ál-la jü Diosta noki jiojteri ino bétana jíba nooka. ⁴⁰ Të katem inou rúkti báare, jíbapo béchïbo enchim jíapsinakë béchïbo.

⁴¹ Juka looria yoremta bétana humentä kannä mabeta. ⁴² Bueituk, ínapo enchim täya éntokne jüneiya Diosta kaa enchim nákéhui. ⁴³ Ínapone ín Átchay bétana äbo yebij-la, éntokem kaa nee mabeta. Të täbuika kia ä eäpo äbo yep-sakäteko, júkãí ál-lem mabetnake. ⁴⁴ ¿Jáchisu jüntuk eme nee súalnake, enchim emo buerialëu nat mamabetaka? Éntok huaka úttihumta Diosta bétana jíba huémta, jkatem ä jaria! ⁴⁵ Katem jü Dios Áchayhuarita enchim ín nátuanake bënasi éiya. Ál-la hua Moisés ájãria, jü enchim nátuanakeme, hua enchim áa bétana tühuata boobichähui. ⁴⁶ Bueituk eme Moiséjta súalëtek, nee súal éiyey, áapörík ino bétana jiojtekä béchïbo. ⁴⁷ Tem áapörík jiojtekäü kaa súalëtek, ¿jáchisu jüntukem ín noki súalnake?

Jesús mamni mil yoremem jïbuätuak

(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

6 Chúkula Jesús Galiléa bahue huáyтана bíchaa siika, Tiberiäu bíchaa. ² Huanäi tüisi juebénakam áa sáu kaatey, bueituk jume señaalim ä joäu bíchaka, jume kökoremmechi. ³ Huanäi Jesús júya káhuit jikau siika, ä discípuulommaki. Huanärim áma jotek. ⁴ Abe áu yuumay, pájcuahui, jume judíom pajkohui. ⁵ Huanäi Jesús jikau remteka juebena genteta áa sáu katemta bíchaka, Feliipetau ínel jiaahua:

—¿Jákusute páanim jínunake jäni? ¿Ímëi jïbuätua béchïbo?

⁶ Të ínel jiaahuak, kía ä jiöbilla báreka; Jesús béja jüneiyay jita áu yáanakëhui. ⁷ Feliipe éntok ínel ä yómmiak:

—Guoy cien denario tómiy páanim jínunak, huehuëpulammet kía ili rérebeim júne kaibu ámet yúmanake.

⁸ Senu ä discípulohua, Andrés, Símon Perota saila ínel áu jiaahua:

⁹ —Senu usi ím aane, mamni cebada páanim jípureka éntok guoy ili kútchum; të ¿jaiki jáku ímëi juebenam béchïbo?

¹⁰ Huanäi Jesús ínel jiaahua:

—Jume géntemem jote sáuhue.

Huämi éntok ili júya síari búruakay. Huanärim áma jotek, bueituk jamakim mamni mil oohuimtukay. ¹¹ Huanäi Jesús jume páanim nüka Diosta baysausuka, huanäi béja am näikimtek jume ä discípuulommechi, huámëi éntok jume jokammechi; ánëli kétchi huame kútchum, bem jóboäpo tájti. ¹² Béja am jóboasuk, Jesús ä discípuulommeu ínel jiaahua:

—Jume rérebeim yeu bëkamem náu tójja, kaita tãru béchïbo.

¹³ Huanärim jume rérebeim náu tójaka, dooce canastam ámey tápuniak, huame mamni cebada páanim kaa buäsuhuakame. ¹⁴ Huanäi jume yoremem, juka señaalta Jesústa yáakäü bíchaka, ínel jiaahua:

—Tua lütüriapo iri ájãria hua profeta ími ániau yebij-nakëihui.

¹⁵ Të Jesús jünëiak útteapo buíjhuaka reypo áu yecha báahuaihui; huanäi áapola káhuiu bíchaa siika.

Jesús bäam béppa hueramak

(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Tukariu yúmay, jume ä discípuulom bahuehuim kóm sájjak. ¹⁷ Canoapom jámuka, bahuet naa búrujtim kaatey, Capernaum pueblou bíchaa. Béja kaa machiakay; Jesús éntok jíba kee ámeu yepsay. ¹⁸ Jü bahue éntok áu jikau tóboktiay, jü jeka úttea huémtayi. ¹⁹ Béjam jamak mamni o búsan kiloometropom kaatey canoata hueriaka, huanärim Jesústa bitchak. Bahue báata béppa huéesimeka canoau jëla ansimey. Huanärim májhuey. ²⁰ Të áapo ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone, katem májhue!

²¹ Huanäi bempo al-leaka ä mabetak jum canoapo. Huanäi sep lautëlam áman yájjak, jum bem sájakähui.

Jü génte Jesústa jariay

²² Yokoriapo jü génte bahue huáyтана aneme íkãí jünëriak: huépuul canoata jíba áma bókaíhui. Jesús éntok ä discípuulommak kaa áma jámuk, ál-la ímëi bempola sájjak.

²³ Të huate canoam áma yájjak, pueblo Tiberia bétana. Huanärim áman yájjak, jum Diosta baysausuka páanim bem buakä náapo. ²⁴ Huä génte jünéaka juka Jesústa kaa áma anëihui éntok jume ä discípuulom junne, canoapom jámuka sájjak, Capernauniu bíchaa, Jesústa járiuboka.

Jesús, jume páanim ámey jíapsihuame

²⁵ Huanärim bahue huáyšana ä téaka ínel áu jiaahua:

—Maestro, ¿jahueysë äbo yepsak?

²⁶ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Tua lütüriapone enchimneu ínel jiaahua: Eme nee jaria, kaa jume señaalim enchim bíchakä béchïbo, ál-la páanimmea enchim jóboakä béchïbo. ²⁷ Tekipanoäem, kaa hua buähuame lülütemta béchïbo, ál-la hua buähuame jíbapo béchïbo ayunakeme. Jü Yoremta Üusi enchim ä máknake; bueituk íkai yeu púhuak, jü Dios Átchay.

²⁸ Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jítasute yáanake jáni, juka Diosta tékil yáa béchïbo?

²⁹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Íri jü Diosta tékkil, hua áapörík äbo bíttuakäu enchim súalnakëhui.

³⁰ Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jíta señaaltasë itom bíttua, ä bíchaka enchi itom súalnakë béchïbo? ¿Jíta tékiltasë johua? ³¹ Itom áchayim juka manáta buäka mékka ánia see päriapo, Diosta noki jiojteri jáá bénasi: “Páanim téhuekapo joomem am buätuak.”

³² Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: jü Moisés kaa enchim am miikak, jume páanim; ál-la jü ín Átchay tua lütüriapo páanim téhuekapo joomem enchim miika.

³³ Bueituk jume páanim Diosta yore mímikäü, júmëi tua ájaria: jü téhueka bétana kóm sikame, éntok ín ániapo joomem jíapsihuamta mikame.

³⁴ Huanärim ínel áu jiaahua:

—Señor, ímëi páanim jibe itom mímika.

³⁵ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone ájaria jume páanim ámey jíapsihuame. Huä inou rúktekame jauhuey júne kaa tébäurinake, éntok hua nee súaleme kaibu éntok júchi bai muknake. ³⁶ Tëne béja enchimneu ínel jiaula: Nechem bil-lataka júne katem nee súale. ³⁷ Síme huame ín Áchay nee mákäu inohuim rúktinake; éntok kaibune yeu am bébnake, huaka inou rúktekamta. ³⁸ Bueitukne téhueka bétana äbo kóm yebij-la, kaa ín éäu jo báreka, ál-la huaka nee äbo bíttuakamta éäu chúpa báreka. ³⁹ Íri éntok jü Dios Áchayta éähui, hua nee äbo bíttuakame: huame símem nee ä mákakäü, kaabetane tärúnake, ál-la huaka taahuata äbo huémta yúmakne am jíabitetuanake. ⁴⁰ Íri éntok hua nee äbo bíttuakamta éähui síme huame Diosta Üusi bíchame éntok ä súaleme, jíbapo béchïbo jíapsinake; ínapo éntokne am jíabitetuanake huaka taahuata äbo huémta yúmako.

⁴¹ Huanäi jume judíom kaa tüisim ä bétana nookay, Jesús-ta ínel ä jákã béchïbo: “Ínapone jume páanim téhueka bétana äbo kóm yebij-lame.” ⁴² Huanärim ínel jiaahuay:

—¿Jachu kaa íri jü Jesús, Joséta üusi, ä áchayhua éntok ä áyehua itom täyähui? ¿Jáchisu júntuk íri téhueka bétana äbo kóm yebij-la tíiya?

⁴³ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Katem enchim násuk ino bétana kaa tüisi náu nooka.

⁴⁴ Kara jábe inou rúkte, kaa juka Dios Áchayta nee äbo bíttuakamta inou ä rúktituayo; ínapo éntokne ä jíabitetuanake, huaka taahuata äbo huémta yúmako. ⁴⁵ Jum profetam librompo ínel jiojteri: “Dios símem majtianake.” Júntuksan síme huame Diosta noki jíkkajame, éntok áa bétana jita täyame, inou rúkte.

⁴⁶ Kaabe Dios Áchayta bil-la jiojbe, ál-la hua Diosta bétana äbo yepsakame. Íri ä bil-la, juka Dios Áchayta. ⁴⁷ Tua lütüriapone enchimneu ínel jiaahua: Huä nee súaleme jíbapo béchïbo jíapsihuamta jípure. ⁴⁸ Ínapone jume páanim ámey jíapsihuame. ⁴⁹ Enchim áchayim mékka ánia see päriapo manáta buäka junne, tem jiba kókkok. ⁵⁰ Íri ájaria jume páanim téhueka bétana kóm yepsakame, bueituk jábe am buäkame kaa muknake. ⁵¹ Ínapone jume pan jíapsame téhueka bétana kóm yebij-lame; jábe júne ímëi páanim buäkame jíbapo béchïbo jíapsinake. Jume páanim ín am máknakëhui, ín takaahua. Íkäine am miknake, jume síme ániapo jomeme bem jíapsinakë béchïbo.

⁵² Huanäi jume judíom náu nok nássuay, ínel jáka:

—¿Jáchisen íri ä takaahua itom buätuanake?

⁵³ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: Eme juka Yoremta Üusi takaahua kaa buäkátek éntok kaa juka ä ójbo jëkátek, katem jíapsinake. ⁵⁴ Huä ín takaahua buäkame éntok ín ójbo jëkame jíbapo béchïbo jíapsihuamta jípure; ínapo éntok ä jíabitetuanake, jü taahuata äbo huémta yúmako. ⁵⁵ Bueituk jü ín takaahua tua jü buähuame; jü ín ójbo éntok tua huame bäam jijihuame. ⁵⁶ Huä ín takaahua buäkame éntok ín ójbo jëkame ínot jíapsa, ínapo éntok áachi. ⁵⁷ Huä Dios Áchay jíapsame nee äbo bíttuak, ínapo éntok Dios Áchayta béchïbo jíapsa; kíaliku juka ín takaahua buäkame két ínoy jíapsinake. ⁵⁸ Ímëi jume páanim téhueka bétana äbo kóm yepsakame. Kaa huame enchim áchayhuarim buäkäü bënna, bueitukim jiba kókkok. Të hua ímëi páanim buäkame jíbapo béchïbo jíapsinake.

⁵⁹ Pueblo Capernaumpo íkai nookak, am majtiaka jum sinagogapo.

Jíbapo béchïbo nooki áy jíapsihuame

⁶⁰ Jume juebena discípulom ä jíkkajaka ínel jiaahua:

—¿Béttesi maachi, í nooki! ¿Jábesu én ä jíkkaij báanake?

⁶¹ Jesús éntok ä discípulom júneriaka, kaa tüisi náu am nokayo, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachu یری enchim kaa al-leetua? ⁶² ¿Jáchisem éenake jáni, juka Yoremta Üusi bannaataka ä anëu nótteka jikau ä huéy ä bíchákateko? ⁶³ Jü Espíritu Santo ínel juka jíapsi-huamta yore miika; jü takaahua éntok kaita yánti jíapsi-huamta yore mákka. Huä nooki ín enchimneu nokakäu, jüri Espíritu éntok jíapsihuame. ⁶⁴ Të huate enchim násuk aane, kaa ä súaleme.

Bueituk Jesús béja júneiyay kësampo naateka am jábé-tukähui jume kaa ä súaleme, éntok jábeta ä nénkinakëihui.

⁶⁵ Huanäi ínel jiaahua:

—Íari béchibone ínel enchimneu jiaula: Kía jábe júne kara inou rúkte, kaa juka Dios Áchayta ínel éayo.

⁶⁶ Júnakoy naateka juebena ä discípulom amáu nóttek; béjam kaa áamak rejtey. ⁶⁷ Huanäi jü Jesús jume doocem-meu ínel jiaahuak:

—¿Jachem eme két sáka báreka éiya?

⁶⁸ Huanäi jü Símon Peero ínel ä yómmiak:

—Señor, ¿jábetausute kannake? Empo jíba ä jípure, juka jíbapo béchibo jíapsihuamta. ⁶⁹ Ítapo éntok ä sual-la, éntokte júneiya enchi jü Cristotukähui, jü Dios jíbapo béchibo jíápsamta Üusi.

⁷⁰ Jesús ínel am yómmiak:

—¿Jachu kaa ínapo jume doocem yeu púala? ¿Të huépülaka enchim násuk diabla?

⁷¹ Judas Iscarioteta bétana nookay, Símonta üusi, jume doocemmak näikiatukaihui; یری jü ä nénkakame.

Jesústam kaa súaley, jume ä sailahuam

7 Chúkula íkai simsuko, Jesús Galiléa buiärapo naa huéiyey; kaa Judea buiärapo naa huéé báarey, bueituk jume judíom yauchim ä mébáreka éiyay. ² Kaa jaikika bëyey jume judíom pajkou yúmanakë béchibo, pajko tabernáculohui. ³ Huanäi jume ä sailahuam ínel áu jiaahua:

—Ímire yeu sika Judeau bíchaa siime, jume em discípulom áman aneme juka em tékil am bínnakë béchibo.

⁴ Bueituk jábe júne áu täyatebo báareme kaa éhuil jita jo-joa. Empo íkai joátek, síme genteta ániat jomemtau emo yeu buíj éiyey.

⁵ Bueituk jume ä sailahuam júne kaa ä súaley. ⁶ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jü taahuari ino béchibo kee jee yuuma, të jü enchim taahuari jauhuey júne jíba türi. ⁷ Jü génte kaibu enchim kaa bibitpenake, të nee ál-lam kaa bibitpeiya, bueituk ínapo áme bétana nooka, bem boojoriau kaa türiakähui. ⁸ Emem áman jikau kaate jum pajkohui; ínapone chúkula áman huéé báare, bueituk ín taahuari kee jee yuuma.

⁹ Íkai ámeu noksuka, jum Galiléapo taahuak.

Jesús pajko jótampo aaney

¹⁰ Të chúkula jume ä sailahuam áman jikau sákasuk, áapo két áman jikau siika jum pajkohui, të éhuili kaa símem bíchäpo. ¹¹ Jume judíom éntok jum pajkopo ä jariay, ínel jíaka:

—¿Jákusu aane jáni huári?

¹² Huanäi buéresi áa bétana náu nokhuame huéiyey juebenara genteta násuku. Bueituk huate ínel jiaahuay: “Áapo tü yóreme”; të huate éntok ket ínel jiaahuay: “Èe, kía genteta báitáttähua.”

¹³ Të kaabe huatem jíkkajäpo áa bétana nookay, judíom májhueka.

¹⁴ Të huam pajkota násuk huëpo, Jesús buere tiöpou jikau siika huämi am majtia táytek. ¹⁵ Huanäi jume judíom yauchim át guómteka taahuak, ínel jíaka:

—¿Jáchisu یری am täya jume letram, kaa majtiataka?

¹⁶ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Jü ín am majtiäu kaa ino bétana huéiye, hua nee äbo bíttuakamta bétana ál-la. ¹⁷ Jü Diosta éä páman huéé báareme, júneenake juka ín am majtiähui Diosta bétana huëhui ö kía ino bétana. ¹⁸ Jü áa bétana nokame ä úttilhuaata jaria; të jü äbo ä bíttuakamta úttilhuaamta jariame, یری tua lütüriata nooka, éntok jü kaa lútula jíapsihuame kayta át ayka.

¹⁹ ¿Jachu kaa jü Moisés juka leyta enchim mák-la? Të eme kía jábe júne, huákai leyta nokä páman kaa ä boojoria. ¿Jatchiakasem nee më báare?

²⁰ Huanäi jü génte juebenara ínel ä yómmiak:

—Lemooniotë jíápsipo jípure. ¿Jábesu enchi më báare?

²¹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Senu tékiltane yáhuak jimyore táapo, eme éntok át guómtek. ²² Lütüriapo jü Moisés juka circuncisiónta enchim mákkak. Jü circuncisión éntok (jü ili usi ou bicho bia punta chuktirihuame), të kaa Moisés ä átteak, ál-la jume itom áchayhuariam bát kat-riam, të eme jum jimyore táapo junne ili usita circuncisiónta joria. ²³ Të èni, eme juka circuncisiónta ä jojoria jimyore táapo juka ili usita, Moiséj-ta ley kaa béj-re báreka. ¿Jatchiaka júntukem inou omte, jimyore táapo juka yoremta yúmalasi ín tütekä béchibo?

²⁴ Katem kía jábetat bíchaka nooka kaa huiti jünéaka, ál-lem juka tua lütüriata jíba yáa báreka éiya.

¿Jachu یری ájária jü Cristo?

²⁵ Huate éntok buere joära Jerusalémpo joome ínel jiaahua:

—¿Jachu kaa یری, hua më báahuaka jarihuame?

²⁶ Áachem suuhua, kaa éhuil nooka, éntok kaabe áu jíale.

¿Jachum lútüriapo ä tatäyak jäni jume nesahueme ikäi Cristotukähui? ²⁷ Ítapote jüneiya ikäi jákun jometukähui; tē juka Cristota yepsak, kaabe jüneenake jákun ä jometukähui.

²⁸ Huanäi ikäi jikkajaka, Jesús, jum tiöpopo am majtiaka kusisi inel jiaahua:

—Jamakem nee täya jäni, éntokem jüneiya jákun ín jometukähui; tēne kaa ín éäpo äbo yebij-la; ál-la jü tua lütüriata jípureme nee äbo bíttuak, hua kaa enchim täyähui. ²⁹ Tē inapo ä täya bueitukne áapörikut yeu simla, éntok áapo nee äbo bíttuak.

³⁰ Huanärim ä pereesote báreka éiyay, tē kaabe ä buíssek, bueituk kee jee ä taahuari yuumay. ³¹ Huä génte juebenara násuk búrukam ä sússualeka taahuak, éntokim inel jiaahuay:

—Jü Cristo äbo yepsakátek, ¿jachu huate señaalim yáanake jäni ikäi yáakäu béppa?

Jume pariserom Jesústau sontarom áu bíttuak ä peresote iaka

³² Jume pariseerom juka genteta jikkajak Jesústa bétana éhuil am nokayo; Huanäi jume tiöpopo tékiakame éntok jume pariseerom sontarom áman áu bíttuak ä buíj iaka.

³³ Huanäi Jesús inel jiaahua:

—Ketunene ili jaiki táapo enchimmak annake; huanäine hua nee äbo bíttuakamtau júchi huéenake. ³⁴ Nechem jariunake jiöbe tē katem nee téunake. Bueituk eme kara áman yáijnake huam ín annakepo.

³⁵ Huanäi jume judío yäuchim náu inel jiaahua:

—¿Jákunsu huéé báare jäni ii, jachute kara ä téunake jäni? ¿Jamak jume judíom griegom násuk chibejtilammeu huéenake? Éntok, ¿jume griegom majtianake jäni?

³⁶ ¿Jáchisu jiau báare jäni inel ä jákähui? “Nechem jariunake, tē katem nee téunake, ti jiaahuak; éntok, jeme kara áman yáijnake, huam ín annakepo!”

Bäam ámey jíapsihuame

³⁷ Pajkota chúpëpo i buere taahuarichi, Jesús kíkteka kusisi nónokak, inel jíaka:

—Kía jábe junne bäi mukeme, inou rúkteka baa jínake.

³⁸ Huä nee súaleme, Diosta noki jiojteta jíä bénasi, bathue baa jíápsame bénasi ä jíápsipo búitinake.

³⁹ Iayiri Jesús inel jiau báarey juka Espíritu Santota am mabetnake bétana jume ä súaleme; bueituk kee jee äbo yepsay jü Espíritu Santo, bueituk Jesús kee jee lóoriapo mabethuay.

Juka genteta kaa nánancha éähui

⁴⁰ Huanäi juebena genteta násuk, huate ikäi jikkajaka, inel jiaahuak:

—Lútula huépo iri ájária jü profeeta yebijnakeme.

⁴¹ Huate éntok inel jiaahuay:

—Íri inel jü Cristo yebijnakeme.

Huate éntok kát inel jiaahuay:

—¿Jachu jü Cristo Galiléa buiära bétana yebijnake jäni?

⁴² Jü Diosta noki inel jiaahua Davidtamak huéerim, éntok pueblo Belén Davidta jomëpo ä yebijnake tíiya, juka Cristota.

⁴³ Huanäi jü génte katim nanabeu ée táytek, Jesústa bétana. Huanärim emo náikimtek. ⁴⁴ Huate éntok ä buíjtebo báreka éiyay; tē kaabe át mámtek.

Jü yaura katim Jesústa súaley

⁴⁵ Jume sontarom tiöpota suayame jume áma nésahuemeu nóttek, éntok pariserommehui, huanärim inel ámeu jiaahua, jume porisimmehui:

—¿Jatchiakem kaa ä nüpak?

⁴⁶ Jume sontarom éntok inel am yómmiak:

—¡Jauhuey júne kaa jábe yoreme ínëli nok-la ikäi yorem-ta nokä bénasi!

⁴⁷ Huanäi jume pariseerom inel am yómmiak:

—¿Eme kát bätäihuak? ⁴⁸ ¿Jachu jábe yäurapo nésahueme o jábe pariserom ä sússualek jäni? ⁴⁹ Tē i génte Diosta ley kaa täyame, bétte noki ámet chúpári.

⁵⁰ Nicodemo, hua tukaapo áu nóitekaïhui, ket parisero-tukai; éntok inel ámeu jiaahua:

⁵¹ —Jü itom ley jia pámani katte yoremta yäura bíchäpo nätuanake kee bát ä nok jikkajaka éntok kee jünéaka jita ä yáalatukähui.

⁵² Huanärim inel ä yómmiak:

—¿Jachu empo kát Galiléapo joome? Diosta jiojteritē bitcha éntoke át suuhua, jauhuey júne jum Galiléapo profeeta kaa áu tóboktiala.

Jámüt täbuik éhuil kunakame

⁵³ Huanaäi hueuhuëpulkanam bem jóau bíchaa sájjak.

8 Huanäi Jesús júya kähui Oliivou bíchaa siika.

² Kethueytana éntok tiöpou yepsak. Huanäi búru génte áu yájjak. Áapo huämi káteka am majtiay. ³ Huanäi jume leyta am mamajtiame éntok jume pariseerom jámut-tam täbui yoremta éhuil áu kunatualata téaka áu ä nüpak. Huanärim násuk ä kéchaka, ⁴ Jesústau inel jiaahua:

—Maestro, i jámut ä kuna kaa ä bíchäpo täbui yorem-tamak böka téihuak. ⁵ Jü Moiséjta ley éntok inel jiaahua:

Jume jáamuchim junëli emo nüyeme am mamaasuka am súa nésahue. Êmposu, ¿jáchise jiaahua?

⁶ Bueitukim ínëli jíaka, ä jioptuaka ä nätua báarey. Të Jesús, buíau kóm chätuka, súttuy buíapo jiojte táytek.

⁷ Tem naa múksi kaa nok yáateka, élaa ä temajey. Huanäi kíkteka ínel ámeu jiaahua:

—Huä enchim násuk kaa juënak yáalame, huäri tétata bát nüka áu jímma.

⁸ Júchi éntok kóm chätuka jum buíapo jiojte táytek. ⁹ Të bempo, íkai jíkkajaka, bem jíápsipo nätuahukame bé-nasim emo ínnëay, bem Dios bejri bétana. Huanärim hueepulaka yeu kat táytek, ou yoiyoturimpo naateka chë kaa yoiyöhuemmeu tájti. Huanäi Jesús áapola áma taahuak, jü jámut éntok áa náapo. ¹⁰ Huanäi Jesús kíkteka, kaabeta áma bitchak, huaka jámutta jíbba. Huanäi ínel áu jiaahua:

—Empo jámmut, ¿jáksum aane jume enchi nätuame? ¿Jachu kaabe nokta béttesi emót chúppak?

¹¹ Huanäi ínel ä yómmiak:

—Èe, kaabe, Señor —ti áu jiaahua.

Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Ínapo júnene kaa bétte nokta emót chúpupa. Símeë, të katë júchi Dios bejrita johua.

Jesús jü ániata machiriame

¹² Jesús éntok júchi gentetau nookak, ínel ámeu jíaka:

—Ínapone jü ániata machiriame; hua ino sáu huéeme kaibu kaa machiku hueramnake, ál-la huaka machiriata áy jíápsihumta jípunake.

¹³ Huanäi jume pariseerom ínel áu jiaahua:

—Empo emo bétana jíba nooka. Huä em emo bétana nokäu kaa lütüria.

¹⁴ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Eläposu ínapo ino bétana nooka, të ín nokäu lütüria; bueitukne jüneiya jákübo ín äbo yebij-latukähui, éntok jákun bíchaa ín huéenakëhui. Të eme katem jüneiya jákübo ín äbo yebij-latukähui, éntok jákun bíchaa ín huéenakëhui. ¹⁵ Eme kía yoremem ä türë páman nokta jábem-met chúchupa. Ínapo éntok kaabetat nokta chúchupa. ¹⁶ Të ínapo jábetat nokta chúpätek, jü ín nokäu lütüria; bueitukne kaa ínapola jíba jábetat nokta chúpupa. Ál-la hua nee äbo bíttuakame, jü Dios Átchay, jábetat ínomak nokta chúpupa. ¹⁷ Enchim leypo ínel jiojteri: Guoy oóhuim nánälaisi nokäu jíba lütüria. ¹⁸ Ínapone jü ino bétana nokame; hua ín Átchay nee äbo bíttuakame kët ino bétana nooka.

¹⁹ Bempo éntok ínel áu jiaahua:

—¿Jáksu aane, jü em Átchay?

Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Eme katem nee täya, éntok ín Áchayta junne. Nechem täyätek, ín Áchaytem kët täya éiyey.

²⁰ Jesús íkai nokta nookak, tiöpopo am majtiaka jum tómita náu totoijhuäpo. Të kaabe ä buíssek, bueituk ä taahuari kee jee yuumay.

“Áman ín huëu bíchaa, eme karem áman yájja”

²¹ Jesús júchi ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone siime, éntokem nee jariunake; tem huam enchim kaa tühua yáarimpem kókkonake. Áman ín huëu bíchaa, eme karem áman yájja.

²² Huanäi jume judío yäuchim ínel jiaahuay:

—¿Jamak áapo áu më báare? Huäri béchibo ínel jiaahua: “Áman ín huëu bíchaa, eme karem áman yájja.”

²³ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Eme ím buíapo joome; ínapo éntok jikat téhuekapo joome. Eme ím ániapo joome; ínapo éntok kaa ími ániapo joome. ²⁴ Kíalíkune ínel enchimmeu jiaahuak: Enchim kaa tühua yáarimpem kókkonake. Bueitukem kaa nee súalétek ín ájáriatukäu, enchim kaa tühua yáarimpem kókkonake.

²⁵ Huanärim ínel áu jiaahua:

—Êmposu, ¿jábésäe?

Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—Béjane kësampo enchim téjhuaasuk. ²⁶ Juebenakne jita enchimmeu nok machik jípure, éntokne enchimmet nokta chúpunake. Të hua nee äbo bíttuakame tua lütüriata jípure. Ínapo éntok huaka ín áa bétana jíkkaj-läu ím ániapo anemmeu nooka.

²⁷ Tem kaa jünéaka taahuak, Dios Áchayta bétana ámeu ä nokaihui. ²⁸ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Júnak jübua huaka Yoremta Üusi jikau tóbokti-ahukem jüneenake ín ájáriatukähui, éntok kaa kía ín éäpo ín jita joähui; ál-lane hua Dios Áchayta nee majtiakäu jíba nooka. ²⁹ Bueituk hua nee äbo bíttuakame ínomak aane; kaa nee ínapola tóij-la, jü Dios Átchay, bueitukne áapörík türëu jíba johua.

³⁰ Íari bétana ä nokayo, juebenakam ä súaleka taahuak.

Jü lütüria jísumariata ára itom búttiria

³¹ Huanäi Jesús jume judíom ä súalekammeu ínel jiaahua:

—Emëe huam ín noki huë páman jíba anétek, tua lütüri-apem ín discíipulomtunake; ³² Éntokem lütüriata täyanake. Huä lütüria éntok súmaripo enchim búttianake.

³³ Bempo éntok ínel ä yómmiak:

—Ítapo Abrahamtatte yeu sákala, éntok jauhuey júne kaabeta bétukte ito jíputa. ¿Jáchisu jüntuk empo ínel jiaahua: “Búttiatunakëem”?

³⁴ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Tua lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua, síme huame kaa tühuaata joame, kaa tühuaata bétukim jíápsa. ³⁵ Huä tekoka sáyhuame kaibu jíba béchíbo jóapo tahuanake; të hua usiari ál-la jíba béchíbo áma tahuanake. ³⁶ Júnëli juka Diosta Üusi jísumapo enchim búttiako, lútüriapem jísumapo búttiataka tahuanake. ³⁷ Júnëane Abrahamtat enchim yeu sákalatukähui; tërem nee mëbáreka éiya, bueituk ín noki kaa enchim jíápsipo huétche. ³⁸ Ínapo huaka Dios Áchaytamak aneka ín bíchakäu enchimmeu nooka; eme éntok huaka enchim áchay bétana huémta enchim jíkkajäu johua. Eme diablota áchayek.

³⁹ Huanärim ínel ä yómmiak:

—Abrahamtate áchayek.

Të Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Eme Abrahamta üusimtuk, Abrahamta boojoriähuem jo éiyey. ⁴⁰ Tem én nee mëbáreka éiya, lútüriata enchimmeu ín nokakä béchíbo, hua Diosta bétana ín jíkkajakähui. ;Abraham íkái kaa yáuhuak! ⁴¹ Eme huaka enchim áchay joäu johua.

Huanärim ínel áu jiaahua:

—Ítapo kaa kía ják éhuil usiari; huépülak jíbate áchayek, juka Diosta.

⁴² Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Eme juka Diosta Áchayeko, lútula huépem nee nák éiyey, bueituk ínapo Diostat yeu simlataka äbo yebij-la. Kanne ín éäpo äbo yebij-la; áapo nee äbo bíttuala.

⁴³ ;Jatchiakem kaa ín nokibet jüneiya? Bueituk kaa ín noki enchim jíkkaj bäre béchíbo. ⁴⁴ Eme diablota átteam, jü enchim áchay; éntok áapörík éähuem johua. Bueituk áapo yore sühua, kësam huépo naateka, éntok jauhuey júne kaa lútüriata yáala, bueituk kaita lútüria át ayka. Bueituk ára nókichiriata nokátek, ä áttea bétana nooka; bueituk áapo ára nókichí, éntok ára nókichí áchayhuaria. ⁴⁵ Nee éntok lútüriata nokay junne, katem nee súale. ⁴⁶ ;Jábesu enchim násuk ára nee nátua, kaa türík nee yáalä tíaka? Bueituk lútüriata nee nokay, ;jatchiaka eme kaa nee súale? ⁴⁷ Huä Diosta áttea Diosta noki jíkkaja; fári béchibem kaa ä jíkkaja, bueitukem kaa Dios áttearim.

Cristo Abrahamtapat bát huéiye

⁴⁸ Huanäi jume judío yäuchim ínel ä yómmiak:

—;Jachute kaa tüisi jiaahua ítapo, enchi samaritano tíaka, éntok lemooniota enchi jípurëhui?

⁴⁹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Ínapo kaa lemooniota jípure. Ál-lane ín Áchay jikau chátcha; eme éntok kía kaitapo nee bitcha. ⁵⁰ Juka símek béppa müsäla machik, kanne ino béchíbo ä jaria. Të aane, hua ino béchíbo ä jariame. Áapo hua nokta yoret chúpame.

⁵¹ Tua lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua: Huä ín noki huë páman áu jípureme, kaibu muknake.

⁵² Huanäi jume judío yäuchim ínel áu jiaahua:

—Én ál-late tua jüneiya lemooniota em jípurëhui. Abraham muukuk, éntok jume profetam júne kókkok. Empo éntok ínel jiaahua: “Jü em noki huë páman áu jípureme, kaibë ä múknake tíiya.” ⁵³ ;Jachë empo chë yöhue itom áchay Abrahamta béppa, jü mukukame? Éntok profetam júne kókkok. ;Jábeta bénasisë emo éria?

⁵⁴ Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—Inapoísune ino úttiletek, ín ino úttileu kaita béj-re.

Huä ín Áchay, Áapo nee úttile, hua enchim emo Diosek tíähui. ⁵⁵ Të eme kaa ä täya. Ínapo ál-la ä täya. Kanne ino ä täya tíátek, kíane ára nókichitu éiyey, enchim bénasi. Tëne ä täya, éntokne ä nokihua yöre. ⁵⁶ Abraham enchim áchay áu al-leetuak, huaka ín taahuari áu bínnake tíaka. Huanäi éntok ä bíchaka, al-leaka taahuak.

⁵⁷ Huanäi jume judío yäuchim ínel áu jiaahua:

—Empo kee cincuenta huásuktiriam huéria, ;éntoke Abrahamta emo bit-la tíiya?

⁵⁸ Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Tua lútüriapone ínel enchimmeu jiaahua: Kee jee Abrahamta yeu tómtay, ínapone huéiye.

⁵⁹ Huanärim téttam nüka ä mamaasu báarey. Të Jesús am éusuriaka, tiöpopo yeu siika, áme násuk ámani.

Jesús líptita pujtetuak

9 Áma huam huéeka Jesús senu yorem líptita yeu yoremtulata bitchak. ² Huanäi ä discípulom ínel ä temajek:

—Maestro, ;jábesu Dios bejrita yáuhuak, íkái ínëli líptitaka yeu ä yoremtukä béchíbo? ;Áapo, o ä áchayhuam?

³ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Kaa áapo éntok ä áchayhuam junne, katim Dios bejrim yáuhuak, líptitaka yeu ä yoremkunakë béchíbo; ál-la Diosta tékilta át bittunakë béchíbo. ⁴ Úttea hua nee äbo bíttuakamta tékil ín yáanakëhui, huaka taahuata kee simeyo. Tukaari yebijnake; huanäi jábe júne kara tekipanuanake.

⁵ Ím ániapo ín anëpo tájti, íkái ániatane machiria.

⁶ Íkái noksuka, bufapo chít huátteka, techoata yáuhuak. Huanäi súttuy ä nüka, líptita pusimmet ä teekak. ⁷ Huanäi ínel áu jiaahua:

—Ámanë sika emo báksia báam mánekäpo Siloë teäpo. (Siloë “áman bíttuari” tiau báare.)

Áapo áman sika áu báksiak; huanäi éntok bíchaka nóttek. ⁸ Huanäi jume áa náapo jóakaihui, éntok jume bannaataka ä täyäu ä líptitukau, ínëlim náu jiaahuay:

—;Jachu íri kaa áman káteka nénetaneihui?

⁹ Huate ínel jiaahuay:

—Áapo ájaria.

Huate éntok:

—Èe, kaa ájaria. Alë bénna.

Áapo éntok ínel jiaahuay:

—Ínapone ájaria.

¹⁰ Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jáchisë ayuka én ára bitcha?

¹¹ Huanäi ínel am yómmiak:

—Huä yoreme Jesús tíame techoata yáaka pusimpo ínot teekak, ínel inou jíaka: “Ámanë bäam mánekäú Siloéu sika emo báksia.” Huanäine áman sika ino báksiaka bíchaka taahuak.

¹² Huanärim ínel áu jiaahua:

—¿Jáksu aane, jü yoreme?

Áapo éntok:

—Ínel jiaahua —kane jüneyia.

Jume pariseerom ä temajek juka líptitukäuta

¹³ Jume pariserommeu yeu tóijhuak, jü líptitukäihui.

¹⁴ Jimyore taaharitutakay, juka Jesústa techoata yáaka, juka líptita pujtetuakähui. ¹⁵ Huäri béchibo, júchi bénasim ä temajek, jume pariseerom, jáchín ä pujtekä bétana. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Techoata pusimpo ínot teekak. Huanäine ino báksiaka bitchak.

¹⁶ Huanäi huate pariseerom ínel jiaahuay:

—Jü yoreme kaa Diosta bétana huéiye, buëituk jimyore taahuata kaa yöre.

Huate éntok ínel jiaahuay:

—¿Jáchisen juëna yöremtaka ímëi señaalim jonake?

Júnëlim kaa nanabeu éaka náu nok nássuay. ¹⁷ Huanärim júchi ínel áu jiaahua, jü líptitukäutahui:

—¿Jáchisë jiaahua empo, hua enchi pujtetuakamta bétana?

Áapo éntok am yómmiak:

—Ínapo, ä profeeta tíiya.

¹⁸ Të jume judíom katim ä súaleka taahuak, kaa bíchaka ä pujtekä bétana. Huanärim juka líptitukäuta áchayim núnotebok. ¹⁹ Huanärim am temajek:

—¿Jachu ïri jü enchim üusi, hua kaa bíchaka enchim yöremtula tíähui? ¿Jáchisu jüntuk én bitcha?

²⁰ Jume ä áchayim éntok ínel am yómmiak:

—Jüneyate íkai itom üusekähui, éntok líptitaka yeu ä yöremtukähui; ²¹ të én jáchin ä bíchäü, éntok jábeta ä pujtetuakäü, katte jüneyia. Áapo béja yöhue; akem ä temaje. Áapo noknake.

²² Ä áchayhuam íneli jiaahuak, judíom májhueka. Bueituk ímëi nokta náu yáalatukay, ínel jíaka: “Kía jábeta junne Jesústa Mesías tíayo, jum tiöpopo yeu béeptunake.”

²³ Huäri béchibom ínel jiaahuay, jume ä áchayim: “Béja yöhue; áapörikem nátemaje.”

²⁴ Huanärim júchi juka yoremta líptitukäuta núnoteboka, ínel áu jiaahua:

—Diosta bíchäpe lütüriata itom téjhua. Ítapote jüneyia íkai yöremta juëna yöremtukähui.

²⁵ Áapo éntok ínel am yómmiak:

—Ä juëna yöremtukäü, ínapo kaa jüneyia. Të senu huémtane ál-la jüneria: ínapo kaa bitchay, tëne én ál-la bitcha.

²⁶ Júchim éntok ínel áu jiaahuak:

—¿Jítasu emou yáuhuak? Éntok, ¿jáchisu enchi pujtetuak?

²⁷ Áapo éntok ínel am yómmiak:

—Béjane enchim téjhuaala, të katem nee nok jíkkaja.

¿Jatchiakasem júchi ä jíkkaj báare? ¿Jachu két eme ä discípulomtu báare?

²⁸ Huanärim áu omteka ínel áu jiaahua:

—Empo jü yöremta discípulo; të ítapo Moiséjta discípulomte. ²⁹ Ítapo jüneyia Diosta Moiséjtau nokakähui; të fári bétana, katte jüneyia jákun ä jometukähui.

³⁰ Jü yöreme éntok ínel am yómmiak:

—Ïri tua át guómtisi maachi, áapörik nee pusim étaporiakähui, éntok enchim kaa ä jüneriähui jákun ä jometukähui. ³¹ Jüneyate jume Diosta bejri joame Diosta kaa am nok jíkkajähui; të jábe junne Diosta yöreka, éntok ä éä páman áneme, huákai nok jíkkaja. ³² Jauhuey júne kaabeta bétana jíkkaj-ri líptitaka yeu yöremtulataka ä bíchakä bétana. ³³ Ï kaa Diosta bétana huétek, kaita ára yáa éiye.

³⁴ Huanärim ínel ä yómmiak:

—Empo Dios bejriyo yeu yöremtulataka junne, ¿itomë majtia báare?

Huanärim áma yeu ä jaasek.

Jü Diosta noki kaa täyame líptita bénna

³⁵ Jesús ä jíkkajak, áma yeu ä simtuahuaka bétana.

Huanäi ä téaka, ínel áu jiaahua:

—¿Jachë empo Diosta Üusi súale?

³⁶ Áapo éntok ínel ä yómmiak:

—Señor, nechë téjhua ä jábétukähui, ín ä súalnakë béchibo.

³⁷ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Akë ä bil-la; ínapone ájaria, jü émomak nokame.

³⁸ Huanäi tónommia kíkteka ä yörek, ínel jíaka:

—Señor, enchine súale.

³⁹ Jesús éntok ínel jiaahua:

—Bette nokta chúpa bárekane ím ániau yepsak, huame kaa bíchame bínnakë béchibo, huame bíchame éntok kaa bíchamta bénasi am tahuanakë béchibo.

⁴⁰ Huanäi huate pariseerom áamak anëu, íkái jikkajaka, ínel áu jiaahua:

—¿Jachu ítapo két liliptim?

⁴¹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Liliptimtukem, jü Dios bejri kaa enchimmet ayu éiyey. Të én enchim emo bíchá tíä béchïbo, jü Dios bejri enchimmet taahua.

Jume kabara kóräim ejemplo

10 ¹Tua lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua: jü kaa kabara kóräi puerta páman kibakekame, të sékána áman túbuktekame, lak-ron, éntok útteapo jábeta jita üuhua. ²Të hua puerta páman kibakekame, áapo jü kab-yeero. ³Jü puertata suayame, íkái ä étaporía. Jume kabaram éntok juka kab-yeerota nok täya. Áapo éntok jume ä kabarammeu bem téhuampo ámeu nokaka, yeu am béeba. ⁴Huame síme ä átteahuam yeu am bebaka ámepat huéenake. Jume kabaram éntok ä guojaanake, bueítukim ä nok täya. ⁵Të kaa bem täyähüim kaibu guojaanake, ál-lam ä tö tenninake, bueítukim täbuik nok jáhuita kaa täya.

⁶Íkái ejemplota ámeu yétchak, jü Jesús; të bempo kaa jünéaka taahuak, jita bétana ámeu ä nokaihui.

Jesús, jü tü kab-yeero

⁷Jesús éntok júchi ámeu nookak, ínel jíaka:

—Tua lütüriapone ínel enchimmeu jiaahua: Ínapone ájária jü kabara kóräi puerta. ⁸Síme huame ínopat äbo yá-jakame, útteapom jábem jita üuhua, éntokim éekbua; të jume kabaram katim am nok jikkajak. ⁹Ínapone jü puerta; hua ínot éaka kabara kóräiu kibakeme, jínëutuna. Kóräipo kíkkibaknake, éntok yeu hueramnake, éntok básota téunake.

¹⁰Jü lak-ron kía ékbua báreka yebijnake, éntok jábeta mëbáreka éntok jita chíbejtíaka ä tejal báreka. Të ínapo äbo yebij-la jíapsihuaamta enchim jípunakë béchïbo, éntok búruk béppa yún enchim ä jípunakë béchïbo. ¹¹Ínapone jü tü kab-yeero. Huä tü kab-yeero ä jíapsi nénkinake ä kabaram béchïbo. ¹²Huä tómipo kabaram suayame, kaa tua tü kab-yeero, éntok kabaram kaa átteak. Robota áu huémta bichátek, kabaram tö búitinake. Huanäi jü robo ámeu yepsaka am kíkkisuka chíbelam am jaanake. ¹³Júnëli hua tákiatata kabaram suayame búitinake, bueítuk kía tómipo am suaya. Kabaram tärük junne, kaita áma tärü.

¹⁴Ínapone ájária jü tü kab-yeero. Jume ín kabaramne täya; huame ín kabaram éntok, nechim täya. ¹⁵Alë bénasi jü ín Áchay nee täya, éntok ínapo két ín Áchayne täya. Éntokne ín jíapsi nénka jume kabaram béchïbo. ¹⁶Huate kabaramne jípure, të huámëi kabaram kaa ímí kóräipo

joome. Huámëine két äbo huérianake, éntokim két nee nok jikkajínake. Huépul bénasim náu anna; éntok huépu kab-yerotunake.

¹⁷Jü ín Áchay huári béchïbo nee nákkë, bueítukne símem béchïbo ín jíapsi nénka; chúkula éntokne júchi ára ä nüye.

¹⁸Kaabe nee ä úhua; ál-lane ínel ín éä béchïbo muuke. Útteatane jípure ín múknakë béchïbo, éntokne útteata jípure júchi jíapsita ín núnakë béchïbo. Íkái nésautane mabetak, ín Áchay bétana.

¹⁹Kaa nanabeu éaka, júchim náu nok nássua táytek, jume judío yäuchim, íri nokta béchïbo. ²⁰Juebenakam ínel jiaahua:

—Lemooniota jípure. Rokotula. ¿Jatchiakem ä nok jikkaja?

²¹Huate éntok ínel jiaahua:

—Jábe lemooniota jípureme kaibu ilë bénasi noknake. ¿Jachu jü lemoonio ára pusim am étaporía, jume liliptim?

Jume judíom Jesústa omoutek

²²Buere tiöpota chúpukäu huáatihuaú pajkotukay, jum buere joära Jerusalémpo. Huamëi taahuarimmechi éntok sébe tiempotukay. ²³Jesús éntok áma naa huéiyey, tiöpopo, Salomóna portaalimpo. ²⁴Huanäi jume judíom ä kóntiaka ínel áu jiaahua:

—¿Jauhuey tájtisë itom jíapsi kaa al-leetuanake? Empo jü Cristotukátek huittë itom téjhua.

²⁵Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Enchimne ä téjhuaasula, të katem nee súale. Huä tékil ín yári ín Áchay téhuampo, huári ino bétana nooka; ²⁶të eme kaa ä súale, bueítukem kaa ín kabaram, ín enchimmeu jíakä bénasi. ²⁷Jume ín kabaram nee nok täya; ínapo éntok am täya, éntokim nee guojaase. ²⁸Ínapo éntok jíbapo béchïbo jíapsihuaamta am miika. Bempo kaibu emo tärúnake jauhuey junne, éntok kaabe ín mámpo yeu am huíknake. ²⁹Huä ín Átchay nee am mikakame, chë símem béppa nésahue, éntok kía jábe júne kara ín Áchay mámpo yeu am huíkke. ³⁰Ínapo, éntok ín Átchay, náute huépülay.

³¹Huanäi jume judíom júchi tétam nüka, ä mamaasu báreka. ³²Jesús éntok ínel am yómmiak:

—Juebenakne türi tékilta enchim bíttuala, ín Áchay bétana huémta. ¿Jíta tékilta béchïbosem nee mamaasu báare?

³³Jume judíom éntok ínel ä yómmiak:

—Huä tü tékilta béchïbote kaa enchi mamaasu báare, ál-la Diosta béj-reka em nokakä béchïbo; bueítuk empo yöremtaka junne, Diosta bénasi emo johua.

³⁴Jesús éntok ínel am yómmiak:

—¿Jachu kaa ínel jiojteri enchim leypo: “Ínapo ínel jiaahua, emem diosim”? ³⁵Huame Diosta noki mabetakame

diosim tñiya. Huaka jiojterita kaabe ára täbuiasi ä yáuhua.
³⁶ Bueituk Dios Átchay nee yeu púhuak; ím ániau nee kóm bíttuak. ¿Jatchia júntukem Diosta béj-reka nee nokä tñiya, ínapo Diosta Üusi ti nee jáká béchibo? ³⁷ Juka ím Áchay ték-il kaa nee joay, katem nee súalpo yúmala. ³⁸ Të nee ä joay ál-la, éläposem nee kaa súale, të huaka tékilta ím joáhuem súale, enchim jüneenakë béchibo, éntok enchim ä súalnakë béchibo, juka Dios Áchayta ínot anëhui, éntok ím át anëhui.

³⁹ Júchim éntok mámpo ä tatab báreka tekipanuy, të áapo bem mámpo áu yeu huíkkék.

⁴⁰ Huanäi Jesús júchi siika, Jordán bathue huáyтана bícha, áman kësam huëpo Juanta batöäipo. Huanäi huämi taahuak. ⁴¹ Huanärim juebénaka áu yájjak, ínel jíaka:

—Juan lútüriapo kía jita señaalta júne kaa yáuhua; të síme Juanta fári bétana nokakäu lútüriatukay.

⁴² Huanäi huämüri juebénaka ä súsualeka taahuak.

Láazarota mukukä bétana nokhuame

11 Senu yoreme Láazarota ti téhuaka júnaköri kókorey, Betaniapo jometaka, María éntok Marta ä ákorohua pueblopo. ² María, Láazarota kókoremta huaayi, íri ínel jü Señortat juka perfuumeta át töak, éntok ä chonimmey guókpo ä huaachak. ³ Láazarota huaayim Jesústau nokta bíttuak, ínel jiamta:

—Señor, jü em nákeu kókore.

⁴ Jesús éntok ä jíkkajaka ínel jiaahua:

—Í kökoa kaa áy kókko béchibo, ál-la juka Diosta looria át bíttunakë béchibo, éntok két ä Üusibet ä bíttunakë béchibo.

⁵ Jesús éntok Martata nákey, éntok ä huayihua, éntok Láazarota. ⁶ Të íkái jíkkajaka, ä kókore bétana, júchi guoy táapo áma taahuak, ä aneipo. ⁷ Huanäi chúkula jume ä discípulommeu ínel jiaahua:

—Jánte jum Judea buiärau bíchaa.

⁸ Huanäi jume ä discípulom ínel áu jiaahua:

—Maestro, én jume judíom enchi jariay, tetammey enchi mamaasu báreka. Entok, ¿júchë áman huéé báare?

⁹ Jesús ínel am yómmiak:

—¿Jachu jü taahuari kaa dooce horam jípure? Huä taahuapo hueramame kaibu tēitinake, bueituk ímí ániapo machiriay bitcha; ¹⁰ të hua tukaapo hueramame tēitinake, bueituk jü machiria kaa át aika.

¹¹ Íkái noksuka, chúkula ínel ámeu jiaahua:

—Huä itom amigo Láazarota kótche; tëne áman huéiye ä búsa báreka.

¹² Huanäi jume ä discípulom ínel jiaahua:

—Señor, kóchétek, yún éenake.

¹³ Jesús ínel jiaahua, Láazarota mukila bétana. Të bempo kócheka jimyorehuamta bétana ä nokä téiyey. ¹⁴ Huanäi Jesús huitti ínel ámeu jiaahua:

—Láazarota béja muukuk. ¹⁵ Enchim béchibone al-leiya, kaa áman itom anakä béchibo, enchim nee súalnakë béchibo. Të ámante áu kannake.

¹⁶ Huanäi hua Toomas, Guoguöri téame, ínel jiaahua huame áamak discípulommehui:

—Ítapo kette áamak kannake, áamak kókko béchibo.

Jesús jü júchi jíabitehuame éntok jíapsihuame

¹⁷ Jesús áman yepsaka tejhuahuak: Láazarota béja naiki taahuarey, mäatata. ¹⁸ Betania pueblo éntok kaa mékka Jerusaléni taahuay, jíba tua batte báij kiloometro.

¹⁹ Juebena judíom ámeu yáij-latukay Martata éntok Mariatahui, am yánti jíapsi joa báreka, bem ábachi mukukä béchibo. ²⁰ Huanäi Marta Jesústa áman hué tñay ä jíkkajaka, ä nankiseka yeu siika; María éntok jóapo taahuak. ²¹ Huanäi Marta Jesústau ínel jiaahua:

—Señor, enchi ím aney ím ábachi kaa muk éiyey. ²² Të éne két júneiye, símeta Diostau em aahuäu, Dios enchi ä máknake.

²³ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Em ábachi jíabitenake.

²⁴ Marta éntok ínel áu jiaahua:

—Ínapo júneiye ä jíabitenakëu júnak símem jíabiteyo, huaka taahuata yúmako.

²⁵ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Ínapone jü yore jíabitetuame éntok jü jíapsihuamta yore mákame. Huä nee súaleme mukilataka júne júchi jíapsinake. ²⁶ Éntok síme hua jíapsaka nee súaleme jíbapo béchibo kaibu muknake. ¿Jachë íkái súale?

²⁷ —Jehui, Señor —ti áu jiaahua—. Ínapo ä súale, enchi Cristotukähui, jü Diosta Üusi ím ániau kóm yebij-lame.

Jesús Láazarota mäaripo huéeka buanak

²⁸ Marta éntok íkái noksuka áman sika, juka Mariata ä huayhua núnnuk, éhuil ínel áu jíaka:

—Jü Maestro ím aane; entok enchi núnnu.

²⁹ Áapo íkái jíkkajaka, bamsipo kíkteka áman áu siika.

³⁰ Jesús ketune kee huam ili pueblou kibakey, Martata ä nankekäpo ketune aaney. ³¹ Huanäi jume judíom jóapo áamak aneka ä sirok aniaihui, Mariata bamsipo yeu ä sík, akim ä guojaasek, ínel jíaka: “Áman siika, ä mäariu buansekä.”

³² María jum Jesústa anëu yepsaka, ä bíchaka, guókpo áu tónommea kíktek, ínel jíaka:

—Señor, enchi ím aney, ím ábachi kaa muk éiyey.

³³ Jesús ä buanay ä bíchaka, éntok két huame judíom áa-mak kateihum buaname bíchaka, jíapsi sóokteka es-píritupo áu yoyoak, tüisi siroksi. ³⁴ Huanäi ínel jiaahua:

—¿Jáksem ä maák?

Bempo éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, äbe sika ä bitcha.

³⁵ Huanäi Jesús buaanak. ³⁶ Huanäi jume judíom ínel jiaahua:

—¿Akem ä bitcha, tepa ä nákkey!

³⁷ Huate éntok áme násuk aneme ínel jiaahuay:

—¿Jachu ïri kara jita yáuhuai, Láazarota kaa múknaké béchibo, jáchin juka líptita ä pujtetuakä bénasi?

Láazarota mukilata jíabitetuak

³⁸ Jesús, ä jíapsipo júchi tüisi siroksi éaka, ä mäariu bíchaa siika. Téta guójöriatukay; ï guójöria éntok téta buëurukuy páttiaritukay. ³⁹ Jesús ínel jiaahua:

—Juka tétatem mékka oóre.

Marta, jü mukukamta huaayi, ínel áu jiaahua:

—Señor, béja chicha juuba, béja naiki taahuare mukilataka.

⁴⁰ Jesús ínel áu jiaahua:

—¿Jachune kaa enchi téjhuaala, ä súalëtek, Diosta looria enchi bínnake tíaka?

⁴¹ Huanärim tétata mékka oórek, juka mukilata áy páttiatukaihui. Huanäi Jesús, téhuekau jikau remteka, ínel jiaahua:

—In Átchay, enchine baysauhue enchi nee jíkkajä tíaka.

⁴² Ínapone jüneiya, jíba enchi nee jíikkajähui; tène ínëli jiaahuak huaka génte juebenaraata ino chíkola aneme béchibo, enchi nee äbo bíttuakäu bétana am súalnaké béchibo.

⁴³ Íkai noksuka, kusisi cháchayek:

—Láazaru, ïpakunë yeu huéiye!

⁴⁴ Huanäi jü mukilatukaihui yeu siika, mámpo éntok guókpo sánkommea súmataka. Ä pújbahua éntok sánkommea bíttiatukay. Jesús éntok ámeu ínel jiaahua:

—Akem ä búttia, ä huéenaké béchibo.

Noktam náu yáuhuaak, Jesústa mēbáreka

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Huanäi juebena judíom Maríatamak ambáreka áma yáij-latukay. Huanärim Jesústa yáakäu bíchaka ä súsualek.

⁴⁶ Té huate éntok jume pariserommeu sájaka, Jesústa yáakäu am téjhuak. ⁴⁷ Huanäi jume sacerdotem tiöpopo chë nésahueme éntok jume pariseerom juka conciliotam náu núnuka, ínel jiaahua:

—¿Jáchisute annake? Bueituk ï yoreme juebena señaalim johua. ⁴⁸ Kía ínëli itom ä tójak, síme ä súsuálnake. Huanäi

jume romaanom äbo yájaka juka itom tiöpo tátabnaké, éntokim huaka itom nación luutianake.

⁴⁹ Huanäi jü Caifás ámemak joome, huäri huásuktiriat sumo sacerdotetukai, huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Emem kaita jüneria, ⁵⁰ éntokem kaa jüneiya, ito béchibo jita chë türiakähui, huépü yoremta itom pueblota béchibo muknakëhui, té kaa síme naciónta kókkonakëhui.

⁵¹ Kaa ä éäpo íkai nookak, Jesústa bétana, ál-la huäri huásuktiriat áapo sumo sacerdotetukä béchibo, profetisaruaak hua naciónta béchibo Jesústa muknakëhui, ⁵² éntok kaa kía naciónta béchibo jíbba, két huame Diosta úusim chíbejtílam lópola náu am rúktia béchibo. ⁵³ Júnëli huäri taahuarit naateka náhuim nokta yáuhuaak, ä mëtebo báreka.

⁵⁴ Huäri béchibo Jesús béja kara machisi jume judíom násuk naa huéiyey, ál-la mékka bíchaa siika, senu buiärau see pária, náapo, hua pueblo Efraín téähui. Huämi taahuak, jume ä discípulommaki.

⁵⁵ Éntok béja kaa jaikika bëyey, judíom pascua pajkota yúmanakëhui. Huanärim juebénaka buere joära Jerusaléniu jikau sájjak, kee pascua pajkota yúmayo emo báksia báreka. ⁵⁶ Huanärim juka Jesústa jariay. Jum tiöpopo aneka, ínëlim emo nátemajey:

—¿Jáchisem éiya? ¿Jachu kaa äbo pajkou yebijnake jáni?

⁵⁷ Huanäi huame tiöpopo chë nésahueme éntok huame pariseerom át nésahuek, hua jábe júne ä jüneriame, ják ä anëhui, yeu ä buís sáyhuak, ä pereesote béchibo.

Jesústat perfuume huáttiahuak Betaniapo

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

12 Búsan taahuarim bëyey, kabara jisobahuaka pájcua-ta yáanaíhui. Jesús pueblo Betaniau yepsak, Láazarota jóapo. ïri mukilatukay, té Jesús kókkolam násuk ä jíabitetuak. ² Béja kúptey Jesústam tepa buere äbosey. Marta éntok jita am joriay. Láazaru éntok Jesústamak mesau kátekay. ³ Huanäi María batte medio litro perfuumeta Jesústat guókimmet töak, éntok ä chonimmea ä huaachak. Jü kári éntok musála júbay tápunak. ï perfuume tüisi béj-retukay. ⁴ Huanäi senu ä discípuulo ínel jiaahua, hua Judas Iscariote tíame, Símonta úusi, hua ä nénkinakëhui:

⁵ —¿Jatchiakasu kaa ï perfuume báij cien taahuari tékil béjhuapo nénkihuaka, póolobem ä miikhuak?

⁶ Judas ínëli jiaahuak, kaa póobem ä jiokolë béchibo; ál-la ékbua ára jita nüyey; bueituk juka tómi bóosata jípureka, juka áma öorehuamta nunüyey. ⁷ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Akë ä tójjá. Áapo ín máaná taahuari béchibo ä bëlatukay. ⁸ Bueituk jume póolobem jíbem enchimmak am jípunake; ínapo éntokne kaa jíba enchimmak tahuanake.

Noktam náu tütek, Láazarota jaatia báreka

⁹ Juebena judíom Jesústa áma aney jüneriaka, ámanim yájjak, kaa áapörík jíba bít báreka, të Láazarota kétchi, juka kókkolam násuk ä jíabitetuakaihui. ¹⁰ Të huame tua chë nésahueme nokta náu lútüria yáhuak, juka Láazarota két mënë béchibo, ¹¹ bueituk áapörík béchibo juebena judíom emo näikimtey, Jesústa súaleka.

Jesús mám tájtiriahuaka Jerusaléniu kibakek

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Yokoriapo génte buéresi juebénaka jum pajkou yájj-latukaihui, Jesústam jum Jerusaléniu yebisisë téamta jíkkajak. ¹³ Huanärim jume tako sáhuam nüka, ä nankiboka yeu sájjak, éntokim ínel chaayey:

—;Tüisi mabettunake! ;í santo, jü Señorta téhuampo yebisiseme, jü Israeltau Rey!

¹⁴ Huanäi Jesús juka buru asölaata téaka át jikat yejtek, jiojteta jíä bénasi:

¹⁵ Katë májhue, buere pueblo Siónta maala; ímí huéiye jü em Rey, buru asölaatat yejsimeka.

¹⁶ Íachirim kaa jünéaka tahuakay, jume ä discípulom kësam huëpo; të juka Jesústa jíabitek buéresi úttilhuaka ä mabethuak. Huanäi jübuam áu huáhuaatek, áa bétana íkái jiojtetukaihui, éntok áachä chúpahuakähui.

¹⁷ Jü génte áamak aneihui, áa bétanam nookay, jáchin Láazarotau chachayeka jum ä máaripo kókkolam násuk ä jíabitetuak. ¹⁸ Huäri béchibo két jü génte ä mabet báreka áma yájakay, bueitukim ä jíkkajak, áapörík íkái señalta yáakä bétana. ¹⁹ Të jume pariseerom, bempo náu ínel jiaahuay:

—Béjem ä bitcha, kaitate ára yáhuua. Áachem suuhua, ;sime génte áamak kaate!

Griegom ket kaa jaikika ama aneka Jesústa jaria

²⁰ Griegom ket kaa jaikika áme násuk aaney, huame áman pajkou Diosta yöri báreka jikau sákalam násuku. ²¹ Ímëi Feliipetau rúktek, pueblo Betsaida Galiléa buiärapo jometahui. Huanärim jiokot áu jiaahuay, ínel jíaka:

—Jesústate bít péiya.

²² Feliipe éntok Andrésta ettejhuariak. Huanäi jü Andrés éntok Feliipe Jesústam téjhuak. ²³ Jesús éntok ínel am yóm-miak:

—Tiempo béja yúmase, juka Yoremta Üusi ti téhuaakamta úttilnähui. ²⁴ Tua lútüriapone enchimmeu ínel jiaahua: Jü tirijko báchia kaa buíapo kóm huécheka mukuka síhuekätek, áapola tahuanake; të mukuka síhuekätek, yún takanake. ²⁵ Huä ä jíapsi beutireme ä tärunake; të ím ániapo ä jíapsi kaa beutireme, ä yü jíapsi-nakë béchibo ä ëria. ²⁶ Jü nésauta nee joria báareme nee guojaanake. Huanäi huam ín anëpo két annake, hua nésauta nee joriame. Jü nésauta nee joriame, ín Átchay ä úttilnake.

Jesús ä mëna bétana nooka

²⁷ Huanäi Jesús ínel jiaahuak:

—;Tepa kaa al-leeri ín jíapsit aayuk! ;Jáchisune jiaunake jáni? Karane ínel jiaahua: “In Átchay, ;inou huéenakemta bétanë nee jínëu!” ;Bueituk íkái ín chúpánakë béchibone äbo yepsak! ²⁸ In Átchay, em téhuame looriasi bíttebo.

Huanäi jáhui téhueka bétana kóm yuumak, ínel jíaka:

—Béjane looriasi am bíttebok, éntokne júchi looriasi am bíttebonake.

²⁹ Huanäi hua génte juebenara áamak anëu juka jáhuita jíkkajaka, yúkuta ínel omtë tíiyay. Huate éntok ínel jiaahuay:

—Diosta ángel áu nookak.

³⁰ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahuak:

—Í jáhui kaa ino béchibo äbo kóm yuumak, ál-la enchim béchibo. ³¹ Èni ájaria í ániapo anemmet nokta chúpatakëhui. Èn hua diablo ím ániapo buéresi ä nésahue násuk júne yeu béptunake. ³² Ínapo éntok buíapo jikau tóboktiahua, símemne inou rúktianake.

³³ Ínëli jiaahuay, jáchin ä muknakeu am jüneria íaaka.

³⁴ Huä génte ínel ä yóm-miak:

—Ítapo jum Diosta leypo ä jüneriak, Cristota jíbapo béchibotunakëhui. ;Jáchisu júntukë ä tóboktianä tíiya, ju-ka Yoremta Üusi ti téhuaakamta? ;Jábesa júntuk, íri Yoremta Üusi?

³⁵ Huanäi jü Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Ketune chúbala enchim násuk annake, jü machiria. Náasem kaate, ketune machiriata enchimmeu ayuako, kaa máchiraata kaa enchim jaatianakë béchibo; bueituk hua kaa machiku hueramame kaa jüneya jákun bíchaa ä huëhui. ³⁶ Ketune machiriata jípurekem ä súale, juka machiriata, machiriapo enchim usiarimtunakë béchibo. Íkái nookak jü Jesús; huanäi sika am éusuriak.

Jume judíom kaita súalëram

³⁷ Të juebena señaalim bem bíchäpo ä yáak junne, katim ä súaley, ³⁸ profeeta Isaíasta nokakäu chúpnaکہ béchíbo, ínel jáamta:

Señor, zjábetasu ámeu itom nokakäu súale jáni?

Éntok, zjábetausum emo yeu machiriake jáni, huame Señorta mámmam?

³⁹ Íari béchíbo kaa ä súaley, bueítuk két ínel jiaahua jü Isaíasta jiojteri:

⁴⁰ Bempörim puj páttiak,
éntok bem jíapsi námakasi yáhuak,
pusimma kaita bem bínnakē béchíbo,
éntok jíapsiy kaita bem jünerianakē béchíbo,
junēli kaa jíapsi kúakteka,
kaa nee am jínëunakē béchíbo.

⁴¹ Isaías ínel jiaahuak, Jesústa looria bíchaka, bueítuk áa bétana nookak.

⁴² Kía júnentaka junne, yáuram juebénaka ä súaleka taahuak. Të pariserom béchíbo katim emo yeu buíssey, kaa huam bem náu yayájäpo emo yeu bep íaaka. ⁴³ Bueítukim chë ä türey, juka yoremta úttilhuä bétana bem máknäu, Diosta úttilhuä béppa.

Jesústa nooki yorememmet béttesi chupanake

⁴⁴ Jesús kusisi nokaka ínel jiaahua:

—Huä nee súaleme kaa nee jíba súale, ál-la huaka nee äbo bíttuakamta kétchi. ⁴⁵ Huä nee bíchame, huaka nee äbo bíttuakamta két bitcha. ⁴⁶ Ínapo, jü machiria, äbo áni-au kóm yebij-la, síme huame nee súaleme kaa machiku aneka áma kaa am kókkonakē béchíbo. ⁴⁷ Jábe júne ín noki jíkkajaka, të ín éäu kaa joame, ínapone kaa bette nokta át chuppa; bueítukne huame ím ániapo aneme kaa bette nokta ámet chupabáreka äbo kóm yebij-la, ál-la am jínëu báreka. ⁴⁸ Huä kaa nee mabetakame, éntok ín noki kaa jíkkaj báareme, jábeta bette nokta át chupanakemta jípure. Jü noki ín nokakähui, taahuata yúmak, bette nooki át chupanake. ⁴⁹ Bueítuk ínapo kaa kía ín éäpo ä nok-la; hua Áchayhuari nee äbo kóm bíttuakame, áapo nee át sáuhuek jita ín noknakēhui, éntok jita enchim ín maj-tianakēhui. ⁵⁰ Éntokne jüneyia ä nésaurihua yü jíapsi-huamtukähui. Júnëline huaka ín nokäu nooka, huaka ín Áchay nee ä téjhua pámami.

Jesús ä discípulom guók báksiak

13 Senu taahuari bëyey, kabara jísobahuaka pájcuata yúmaseihui. Jesús jüneyiy, tiempota áa béchíbo yú-malatakähui ím ániapo yeu ä huéenakēhui, ä Áchaybeu

bíchaa. Ä átteahuam ím ániapo aneme jíba am nákkek, ä mukëpo tájti.

² Huanäi tukaapo am jübuäy, jü diablo Judasta jíapsipo kibak-latukay, Jesústa ä nénkinakē béchíbo. Íri Judas Iscariote, Símonta úusitukay. ³ Jesús jüneyiy ä Áchayhua símeta ä mámpo ä tóij-latukähui, éntok Diosta bétana áu hueihui, éntok Diostau bíchaa áu huéenakēhui. ⁴ Júnëli kíkteka, jume súppem béppa huéeme áu úhuak. Toallam éntok nüka, am huikojtek. ⁵ Huanäi buere puraatopo báam yeu töaka ä discípulom guók báksia táytek, éntok jume toallam ä huikosakébey am huaachak.

⁶ Huanäi Jesús jü Símon Perotau rúktek; Peero éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, zjache empo nee guók báksia báare?

⁷ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Jü ín jóäbet empo kaa át jüneyia én láuti; të chúkula ál-lë át jüneenake.

⁸ Peero éntok ínel áu jiaahua:

—Katë nee guók báksianake, jauhuey junne.

Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Kaa nee enchi guók báksiak, kaitë ínomak jípunake.

⁹ Huanäi jü Símon Peero ínel áu jiaahua:

—Señor, ä junëlitunakey, kaa ín guókim jíbba, ín mámmam éntok ín kóba júne báksia.

¹⁰ Të Jesús ínel áu jiaahua:

—Jü bemélasí baksiari kaa júchi báksiana, jume guókim jíbba, bueítuk béja baksiari. Eme éntok béja báksiari, të kaa síme.

¹¹ Bueítuk jüneyiy jábeta ä nénkinakēhui; huäri béchíbo: “Kaa síme báksiari”, ti áu jiaahuak.

¹² Júnëli, chúkula am guók báksiasuka, júchi ä súppem nüka, mesau rúktek. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachu eme jüneyia jita ín enchimneu yáakähui?

¹³ Eme nee Maeströ tíiya, éntokem nee Señor tíiya. Túisem ínel jiaahua, bueítuk enchim jiauläpo, ínapone ájária. ¹⁴ Të ínapo Señortaka éntok Maestrotaka júne enchim guók báksiak, eme kétchi náu emo guók báksiapo yúmala.

¹⁵ Bueítuk ejemplotane enchim mákkak, ín enchimneu ayuka bënasi enchim két náu ä jonákē béchíbo. ¹⁶ Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: Huä sáyhuame kaa ä teko béppa chë yórihua; éntok hua jákun bíttuahuakame júne kaa chë yórihua áman ä bíttuakamta béppa. ¹⁷ Íkãrem jüneriätek, al-leakem jíapsinake ä joäteko.

¹⁸ Kanne símem bétana nooka. Bueítuk ínapone jüneyia jábem ín yeu púalatukähui. Të úttea huaka jiojteta ínel jáamta chúpnaکہ béchíbo: “Huä páanim ínomak buäyeme nee béj-reka áu tóboktiak.” ¹⁹ Én naatekane enchim ä téjhua, kee jee huéenakemta chúpeyo, béja ä chúpey enchim ä súalnakē béchíbo ín ájáriatukähui. ²⁰ Tua lütüri-

apone ínel enchimneu jiaahua: Huä ín jákun bíttuari ma-betakame, nee mabeta; hua nee mabetakame éntok, huaka nee äbo bíttuakamta két mabeta.

Jesús Judasta ä nénkinakeu bétana nookak

(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Jesús íkái noksuka, ä jíápsipo tüisi sirokay. Huanäi huit-ti ínel jiaahua:

—Tua lútüriapone ínel enchimneu jiaahua, senu enchim násuk aneme nee nénkinake.

²² Huanäi huame ä discípulom emo naa bíchaka taahuak, kaa jünéaka jábeta bétana ínel ä jíähui. ²³ Senu disciipulo, Jesústa chē nákeihui, áa náapo káteka chákala bökay. ²⁴ Íähui señam yáuhuak, jü Simmom Peero, ä temaj íaaka ä jábétukáihui huaka áa bétana ä nokáihui. ²⁵ Huanäi áapo, Jesústau jēla rúkteka, ínel áu jiaahua:

—Señor, ¿jábese júri em áa bétana nokáihui?

²⁶ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Huä jábeta páanim kómoniaka ín ä miknakeu, huári ájária.

Huanäi jume páanim kómoniaka, Judas Iscarioteta, Sí-monta üusi, am miikak. ²⁷ Huanäi sep Satanás ä jíápsipo kibakek. Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Juka em yáa bárēu, bamsekē ä yáuhua.

²⁸ Tē huame mesau jokame katim jünéaka taahuak, jita béchibo Judastau ínel ä jákähui. ²⁹ Bueituk huate ínel éiyay: Judasta tómi bóosata jípurē béchibo, Jesús ínel áu jiaahua: “Pajkopo itom huáatianakeuē jínnu mátki”, éntok: “Poloobeme mikpo yúmala”, tim éiyay. ³⁰ Áapo jume páanim buásuka siika. Huanäi éntok béja tukaaritukay.

Jü bemela nésauro

³¹ Huanäi Judasta yeu simasuk, Jesús ínel jiaahua:

—Én buéresi úttilna, jü Yoremta Üusi ti téhuaakame, éntok Dios Átchay áa béchibo úttilna. ³² Jü Dios áapörík béchibo úttilhuátek, áapo Dios kéchá úttilnake, ä éäpo; éntok láuti ä úttilnake. ³³ In usiálam, ketunene kaa bínhua enchimmak annake. Nechem jariunake, tē jume judíom-meu ín jíä bénasi, enchimmeune két ínel jiaahua: Huam ín huēu bíchaa, eme karem áman kaate. ³⁴ Bemela nésauro enchim mákka: Emóem nákke. Nee enchim náképo bénasi, emem két nánancha emo náknake. ³⁵ Ímírim simetaka enchimmet júneenake, ín enchim majtialatukä bétana, nanabeu éaka enchim emo nákeyo.

Jesús juka Perota kaa áu ä täya tíanakeu bétana nookak

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Huanäi jü Símon Peero ínel áu jiaahua:

—Señor, ¿jákusē huéé báare?

Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Áman ín huēu bíchaa, empo kara ínomak huéiye éni; tē chúkula arē ino sáu huéenake.

³⁷ Peero éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, ¿jatchiakasune kara emo sáu huéiye éni? ¡In jíapsi muknakey júneene ára ä tójja, emo béchibo!

³⁸ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—¿Jachē em jíapsi ä muknakey júne ára ä tójja, ino béchibo? Tua lútüriapone ínel emou jiaahua, juka to-torórata kee jee kuseyo, baisē kaa nee emo täya tíanake.

Jesús jü Böo Dios Áchaytau bíchaa

14 ¹ Katem enchim jíapsi jáchin éetua. Diosta enchim súalē bénasi, nechem két súale. ² In Átchay jóapo juebena káarim ayka; tē kaa junēlitukátek ínapone enchim téjhua éiyey. Ámanne huéé báare, huam enchim annakēpo túlisi ä tüte béchibo. ³ Huanäine téhuekau yepsak, huam enchim annakēpo ä tútenake. Huanäine júchi yebijnake. Huanäine júchi enchim äbo núnake, bueituk huam ín anēpo, ínomak enchim annakē béchibo. ⁴ Bueitukem júneiya jákun bíchaa ín huéenakeu, éntok juka böota júnem täya.

⁵ Huanäi jü Toomas ínel áu jiaahua:

—Señor, katte júneiya jákun bíchaa em huéhui; ¿jáchisute juka böota täyanake?

⁶ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Ínapone jü böo, jü lútüria, éntok jü jíapsihuame; kaabe ín Áchaybeu huéenake, kaa ino béchibotuko. ⁷ Nee täyátekem két ín Átchay täya; éntokem én naateka ä täya, éntokem ä bil-la.

⁸ Feliipe éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, itomē ä bíttua, huaka Dios Áchayta. Júnēlite kaitat jáchin éaka tahuanake.

⁹ Huanäi Jesús ínel áu jiaahua:

—Béjane bínhua enchimmak aane, ¿éntoke jíba kaa nee täya, Feliipe? Huä nee bil-lame, juka Dios Áchayta bil-la. Ä junēlituk junne, ¿jatchiakasē júntuk Dios Áchayta nee enchim bíttua sáuhue? ¹⁰ ¿Jachē kaa ä súale, Dios Áchayta-mak nee huépülatukähui?, éntok, ¿juka Dios Áchayta júne ínomak huépülatukähui? Huä noki ín nokäu, kanne kía ín éäpo ä nooka; hua Dios Átchay ínot aneme, áapo juka ték-ilta johua. ¹¹ Nechem súale, Dios Áchaytat ín anēhui, éntok két Dios Áchay ínochi; o hua tékil ín joäu, huári béchibem nee súale. ¹² Tua lútüriapone ínel enchimneu jiaahua: Huä nee súaleme, huaka tékilta ín joäu áapo két ára ä jonake, éntok ín joäu béppa chē yörisi machik júne jonake, bueituk Dios Áchayta anēu nee hué béchibo. ¹³ Éntok simeta juka ín téhuampo Dios Áchaytau enchim aahuäu, anä yáanake, ju-

ka Dios Áchayta Üusi úttilnä béchibo. ¹⁴ In téhuampo jita júne enchim aahuay, ínaponä yáanake.

Jü Espíritu Santo äbo bíttuaname

¹⁵ 'Nee nákétekem juka ín nésauri johua. ¹⁶ Huanäine ínapo Dios Áchaytamak noknake, täbui jíapsi jotehuamta enchim máknakemta, yü tütti enchimmak ä annakë béchibo. ¹⁷ İri Espíritu tua lütüria. Të jume ímí ániapo joome, karam ä mabeta, bueitukim kaa ä bitcha, éntokim kaa ä täya; të eme ä täya, bueituk enchimmak aane, éntok enchim jíapsipo annake. ¹⁸ Kanne kía usi lepemtukä bénasi enchim tö simnake. Júchine enchimmeu yebijnake. ¹⁹ Kettune ili bëye; huanäi jume ím ániapo aneme kaa nee bínnake; të eme ál-la júchem nee bínnake; bueituk ín jíapsä béchibo, eme két jíapsinake. ²⁰ Huäri taahuarit eme júneenake Dios Áchaytat ín anëhui; eme éntok ínochi, ínapo éntok enchimmechi. ²¹ Huä ín nésaurim jípureme éntok am joame, İri ájaria jü nee nákeme; hua nee nákeme, ín Áchay kéchá náknake. Éntok ínapo két ä náknake, éntokne áu ino yeu machirianake.

²² Huanäi jü Judas ínel áu jiaahua, kaa hua Iscariote:

—Señor, jatchiakasë itou jİba emo yeu machirianake, të kaa huame ímí ániapo anemmehui?

²³ Huanäi Jesús ínel ä yómmiak:

—Huä nee nákeme ín noki yörinake; éntok hua ín Áchay ä náknake. Huanäite áu yájaka áamak jóatenake. ²⁴ Huä kaa nee nákeme ín noki kaa yörinake; hua noki enchim jíkkajakäu, ínapone kaa ä átteak. Huä Dios Áchay nee äbo bíttuakame, Áapo ä átteak.

²⁵ 'İkäine enchimmeu nookak ketune enchimmak aneka.

²⁶ Të hua jíapsi jotehuamta yore mákame, jü Espíritu Santo, hua Dios Áchayta äbo bíttuanakëhui ín téhuampo, huäri simeta enchim majtianake, éntok enchim áu huátituanake, simeta huaka ín enchimmeu nokakähui.

²⁷ 'Yánti jíapsihuamtane enchimmeu tö siime. In yánti jíapsekäune enchim miika, të kaa hua ím ániapo jometa bénasi. Katem enchim jíapsi kaa al-leetua, éntokem kaa emo máujtua. ²⁸ Béjane enchim téjhuaala, ínel jİaka: Simnakene, tëne júchi enchimmeu yebijnake. Nee nákétekem emo al-leetuä éiyey, Dios Áchaytau nee ino simë tıayo; bueituk jü Dios Áchay chë yörisi maachi, ino béppa.

²⁹ Enchimne téjhuak, kee jee ä yúmayo, bueituk nokta chúpey enchim ä súalnakë béchibo.

³⁰ 'Kanne júchi yún enchimmak ettejhuanaake, bueituk jü ím ániapo buéresi genteta béppa chë úttiakame äbo huéiyey; të áapo kaita ínomak jípure. ³¹ Të junëlitunake, ím ániapo aneme júneenakë béchibo Dios Áchayta ín nákéhui éntok Dios Áchayta ín ä sáhuë páman ín ä joähui. Jáptëem; ímite yeu sákanake.

Jesús jü tua páras óguo

¹⁵ 'İnapone jü tua lutüriapo páras óguo, ín Átchay éntok jü et-leero. ² Simeta huaka mesëkiriata ínot yeu simlata kaa takakamta chúkianake; éntok simeta huaka takakamta tútenake, chë yún ä takanakë béchibo. ³ Eme béja chicha machik úhuari jü noki enchimmeu ín nokakäubeyi. ⁴ Inot jİbem aane; ínapo éntok enchimmechi. Jáchin hua mesëkiria áapola kaa tataka, kaa hua óguotat huéekáteko, enchimmak két junëlitunake, kaa enchim ínot jİba aneyo.

⁵ 'İnapone jü páras óguo, eme éntok jume mesëkiriam. Huä ínot aneme, ínapo éntok áamaki. İri yún takam huëriunake; bueituk eme kaa ínomak anëtek, kaitem ára yáuhua. ⁶ Huä kaa ínot aneme, mesëkiriata bénasi pákun yeu jımmaahuaka huaknake. Huanäi náu tóijhuaka tájju guötiana, ä béetinakë béchibo.

⁷ 'Eme ínot anëtek, éntok juka ín noki enchimmet aneyo, simeta enchim huáatiáhuem aahua; huanärem ä mákna. ⁸ İari béchibo loriapo úttilna, jü ín Átchay, yún enchim takakä béchibo. Huanärem junëli ín discípulomtunake. ⁹ In Áchayta nee náké bénasi, ínapone két enchim nákke. İnélem enchim ín náképo jİba aane. ¹⁰ Eme ín nésauri joátek, enchim ín náképem jİba aane; ínëline ín Áchay nésauri johua, éntokne áapörík nee náképo aane.

¹¹ 'İkäine enchimmeu nooka, ín al-leäu enchimmet ayunakë béchibo, éntok hua enchim al-leäu yúmalasi enchim ä jípunakë béchibo. ¹² İri ájaria jü ín nésauri: Jü enchim nánancha emo náknakeu, ín enchim náképo bénasi. ¹³ Kaabe chë júne yore nákke, ál-la hua ä amigom béchibo ä jíapsi nénkame. ¹⁴ Eme ámëria jume ín amigom, huaka ín enchim át sáhuëu joáteko. ¹⁵ Kanne éntok ín tekípanualero ti enchim tettehuaanake, bueituk hua nésauta joaka tekípanuame kaa júneyia, juka ä teko yáa bárëhui. Të ínapo enchim amigok, bueituk simeta huaka ín Áchay bétana ín jíkkajakäune enchim téjhuaala. ¹⁶ Eme katem nee yeu púala, ál-la ínapo enchim yeu púhuak, éntokne enchim yuktiak áman sájaka yún takaka enchim jíapsinakë béchibo. Huä enchim taka éntok kaa lütinake. Huanäi huaka simeta ín téhuampo Dios Áchaytau enchim aahuäü, áapo enchim ä máknake. ¹⁷ Nésautane enchim mákka, enchim emo náknakë béchibo.

İm ániapo enchim omtıame

¹⁸ 'Huame ím ániapo aneme enchim omtıay, áahuem huáate nee bácham omtiakä bétana. ¹⁹ Eme ím ániapo jométuk, huame ím ániapo joome enchim nák éiyey. Të eme katem ím ániapo joome; ínapone ím ániapo enchim

yeu púhuak. Huári béchibo bempo, ím ániapo joome, kati-
tim enchim huáatia. ²⁰ Áahuem huáate, hua noki ín
enchimneu nokakähui: “Huä tekípanualero kaa chë yöri-
hua ä teko béppa.” Nechim guojajjaasëtek, enchimim két
guojajjanake; ín noki jikkajätekim, enchim noki két jikkaij-
nake. ²¹ Të simeta íkärím enchimneu yáanake ín téhuam
bem omtiä béchibo, bueítukim huaka nee äbo bíttuakamta
kaa täya.

²² Kaa nee äbo yepsak, éntok kaa nee ámeu nokak, jü
bem Dios bejri kaa ámet ayu éiyey; të enim kaachin jiau
mátchi, jü bem Dios Bejri ámet ayuka bétana. ²³ Huä nee
omtíame, ín Áchay két omtia. ²⁴ Áme násuk huaka tékilta
kaa jábem júne joäü nee yáak, jü Dios bejri kaa ámet ayu
éiyey; të éni juka ín joäü bil-lataka junne, nechim omtia,
éntok juka ín Áchay júnem omtia. ²⁵ Të iri ínëli huéiye, juka
Moiséjta leypo jiojteta chúpnakë béchibo, ínel jíame: “Kai-
ta béchibom nee omtiaka taahuak.”

²⁶ Të huaka jíapsi yéjtehuamta yore mákamta yepsak, ín
Áchay bétana ín enchimneu bíttuanakeu, jü Espíritu
lütüriata yore majtíame, Dios Áchayta bétana huéeme,
huári ino bétana noknake. ²⁷ Eme éntok két ino bétana
noknake, bueítukem jíba ínomak aane, kësam huëpo
naateka.

16 ¹ Íkaine jíba enchimneu nok-la, bueítuk Diostat ée-
huäü kaa enchim tóijnakë béchibo. ² Bueítuk bem
sinagogampom enchim yeu bébnake. Taahuari yúmanake,
jábe júne enchim súakame Diosta nésauri áu joä bénasi ée-
nake. ³ Íkärím jonake bueítukim Áchayhuarita kaa täya éntok
nee junne. ⁴ Tëne íkái enchimneu nooka, huaka taahu-
ata yúmak enchim áu huáatinakë béchibo béja ín enchim-
meu ä nok-latukähui.

Jü Espíritu Santota tékkil

Íkaine kaa kësam huëpo enchimneu nookak, bueítukne
enchimmak aaney. ⁵ Të éne áman siime, hua nee äbo bíttuakamta-
hui; të jábe júne kaa nee temaje: “¿Jákusë siime?”
⁶ Ál-la íkái enchimneu ín nokakä béchibo enchim jíapsi
tüisi siroka. ⁷ Të ínapo lütüriata enchimneu nooka: Chë
türi enchim béchibo ín simnakëhui; bueítuk kaa nee sik
hua jíapsi yéjtehuamta yore mákame kaa enchimneu
yebijnake; tëne sikätek enchimneu ä bíttuanake. ⁸ Huanäi
áapo yepsakätek, huame ániat jíápsame Dios bejrimmet
am júneetuanake, lútula jíapsihuamtachi, éntok bétte nok-
ta chúpebechi. ⁹ Dios bejríchi, kaa bem nee súalë béchibo;
¹⁰ lútula jíapsihua bétana, Áchayhuaritau ín huéé béchibo,
éntokem kaa éntok nee bínnake; ¹¹ éntok bétte nokta bé-
tana, bueítuk jü buéresi ániat nésahueme bétte noki át
chúpari.

¹² Ketunene juebenak jípure, jita ín enchimneu nok-
nakëhui, të énem kara ä huéria. ¹³ Të jü lütüriapo Espíritu
yepsakätek, áapo síme lütüriau bíchaa enchim hueriunake;
bueítuk kaa áapo ä éäpo noknake, ál-la huaka simeta ä
jikkajäü noknake; éntok enchim júnetuana huaka chúkula
yebijnakemta bétana. ¹⁴ Áapo loriapo nee úttinake; bueí-
tuk ín átteapo ä nüka, enchim ä júneriatuanake. ¹⁵ Simeta
hua ín Áchay jípurëu, ínapone két ä átteak; kíalíkune ínel
jiaahua, ín átteapo ä nüka enchim ä júneriatuanake.

Al-leehuäü bíchaa kúaktianake, jü sirokhuame

¹⁶ Enchim kaa nee bínnakeu, kaa jaikika bëye; të júchi
kaa jaikika bínnake, enchim nee bínnakëhui; bueítuk
ínapone Áchaytau bíchaa huéiye.

¹⁷ Huanäi huate ä discípulom ínel náu jiaahuay:

—¿Jítasa iri itou ä nokähui? Kaa jaikika bëye kaa itom ä
bínnakëhui, të júchi kaa jaikika bëye, chúkula itom ä bín-
nakëhui; j; bueítuk Áchaytau bíchaa áu simë tíiya! ¹⁸ Inëlim
jiaahuay: ¿Jáchisu jiau báare jáni, “kaa jaikika bëye”, tíaka?
Katte át júneiyya, ä nokibechi.

¹⁹ Jesús júneiyyay bempörím ä temaij bárëhui; huanäi ínel
ámeu jiaahua:

—Béjane enchim téjhuak: kaa jaikika bëye, kaa enchim
nee bínnakëhui, éntok júchi kaa jaikika bínnake, enchim
júchi nee bínnakëhui. ¿Jachem íachi náu nátemaje? ²⁰ Tua
lütüriapone ínel enchimneu jiaahua: buannakeem, én-
tokem jiokot jiaunake; jume ániat jíápsame éntok al-
leenake. Të ínëli jü enchim sirokäü násuk junne, jü enchim
sirokäü al-leeriu bíchaa áu kúaktianake. ²¹ Jü jámut asoa
bárëtek huantiriam ínnënage, horata áu yúmake; të
chúkula ili outa asoak huantiriam koptianake, al-leaka ím
ániapo outa yeu yoremtukä béchibo. ²² Ánëlem két én siro-
ka; tëne júchi enchim bínnake. Huanäi jü enchim jíapsi
al-leaka tahuanake, éntok kaabe ára enchim ä úhuanaake,
juka enchim al-leähui.

²³ Huámei taahuarimmechem kaita inou nátemajinake.
Tua lütüriapone ínel enchimneu jiaahua, síme jita júne
Dios Áchaytau enchim aahuäü ín téhuampo, Áapo enchim
ä máknake. ²⁴ Ketunem kaita áula ín téhuampo, én tájti.
Jítem aahua, enchim ä mabetnakë béchibo, éntok huaka
enchim al-leäu yúmalatunakë béchibo.

Jesús yöla, ániat aneme béppa

²⁵ Íkaine enchimneu nok-la, ejemployi; të taahuari yú-
manake, kaa ejemplommey ín enchimneu noknakëhui;
ál-lane júnakiachisi enchimneu noknake, jü Áchayhuarita
bétana. ²⁶ Huári taahuarichem ín téhuampo jita áunake;
ínapo éntok kane jita enchim áurianake, jü Áchayhuari-

tahui enchim béchibo, ²⁷ bueituk jü Dios Átchay enchim nákke, bueituk eme nee nákkek, éntokem Diostat ín yeu simlatukä bétana nee súalek. ²⁸ Dios Áchayta anëpone yeu sika, i ániau kóm yepsak. Júchine íka ániata tö sika, jü Dios Áchaytau huéenake.

²⁹ Huanäi ä discípulom ínel áu jiaahua:

—Enë jünakiachisi nooka, kaita ejemplota itou nokaka.

³⁰ Én ál-late jüneiya, simeta em jüneriähui; kíalíkute kaita emou temajj mátkhi. Huäri béchibote ä súale, Dios Áchayta bétana em yeu simlatukähui.

³¹ Jesús éntok ínel am yómmiak:

—¿Jachem én ä súale? ³² Taahuari yúmanake, éntok béja yúmala, sákatuahuaka enchim chíbejtinakëhui, huépülaka ä böochi; éntokem nee ínapola tö sákanake. Tëne kaa ínapola taahua, bueituk jü Dios Áchay ínomak aane. ³³ Íkaine enchimmeu nok-la, ino bétana yánti jíapsihumta enchim jípunakë béchibo. Ímí ániapem jiookot emo bínnake; të katem kóm éiya: ínapone íkái ániata kobala.

Jesús oraciompo ä discípulom Diostau nok-riak

17 Jesús íkái noksuka, téhuekau jikau remtek, ínel jíaka:

—In Átchay, béja taahuari yúmala. Loriapë ä úttile, juka em Üusi, áapörík két loriapo enchi ä úttinakë béchibo; ² bueitukë simem jíápsame béppa yäurata ä mák-la, huame síme em ä mákkim jíbapo béchibo jíapsihumta am máknakë béchibo. ³ Íri éntok ájária, jü jíbapo béchibo jíapsihuame: Enchi bem täyanakëhui, huaka huépülaik éntok tua lütüriapo Diosta, éntok juka Jesu-cristota, em äbo bíttuakähui.

⁴ Ínapo ímí buíapo aneka loriapo enchi úttilek. Béjane ä chüppak, juka tékilta em nee yáa sáhuëhui. ⁵ Én éntok, ín Átchay, loriapë nee úttile em anëpo, huaka loriata émomak ín jípurekähui, ániata kee yáahuay naateka.

⁶ Em téhuamne am täyatuala, jume yoremem ím ániapo em nee mákkim. Émpë am átteaka nee am mákkak, éntokim em noki ériak. ⁷ Énim jünéaka tahuala, simeta juka em nee mákki emo bétana huëhui; ⁸ bueituk huaka nokta em nee mákakäu nam téjhuak. Bempo éntok ä mabetak, éntokim lütüriapom jünéiak emo bétana ín huëhui, éntokim enchi nee äbo bíttuakäu súale.

⁹ Ínapone áme béchibo emou nooka. Kanne huame hu-ate ím ániapo aneme béchibo nooka, ál-la huame em nee mákakäu béchibo; bueituk émpë am átteak, ¹⁰ éntok simeta huaka ín átteakäu, émpë ä átteak, éntok juka em átteakäu, ínapone két ä átteak; éntokne áme béchibo úttillhuak.

¹¹ Ínapone kaa ím ániapo tahananake; të ímí ál-la ím ániapo taahua; ínapo éntokne emou huéiye. In Átchay, empo tühuyápuni. Jume nee enchi mák-rim, em úttearäe am éeria, bempörim náu huépülaitunakë béchibo, itom

náu huépülaitukä bénasi. ¹² Ínapone em téhuam úttiarim-mey am suayak, ímí ániapo ámemak aneka. Huame em nee mákakäune suayak, éntok kaabe áu tärük, hua áu ä tärünakë béchibo usiari jíbba, juka jiojterita át chüpnakë béchibo.

¹³ Tëne én emou huéenake; éntokne junéli nooka, ím ániapo aneka, juka ín al-leeri bempörimmet yúmalasi ayunakë béchibo. ¹⁴ Ínapo huaka em noki ámeu nok-la; éntok jume ím ániapo aneme am omtia, bempörim kaa ím ániapo jometukä béchibo, bueituk ínapo két kaa ím ániapo joome. ¹⁵ Kanne ímí ániapo enchi yeu am huéria íaaka nooka, ál-la juénaraata bétana enchi am suaya íaaka. ¹⁶ Katim ím ániapo joome, ín kaa ím ániapo jometukä bénasi.

¹⁷ Santosë am jíapsitua, em noki; tua lütüria. ¹⁸ Ím ániau em nee bíttuakä bénasi, ínapone két áman am bíttua, jume ániat jíápsammehui. ¹⁹ Ínapone bempörim béchibo santosi jíápsa, bempörim lütüriapo santosi am jíapsinakë béchibo.

²⁰ Kanne ímí béchibo jíba nooka, ál-la bempörim nokay, nee súalnakeme béchibo kétchi, ²¹ simem náu huépülatunakë béchibo, itom náu huépülatukä bénasi. Empo, ín Átchay, ínochi, ínapo éntok émochi; junélim két itomak huépülatunake, jume ím ániapo aneme ä súalnakë béchibo, enchi nee äbo bíttuakä bétana. ²² Huaka loriata em nee mákakäu, ínapone két am mákkak, bempörim náu huépülatunakë béchibo, itom náu huépülatukä bénasi. ²³ Ínapo ámechi, empo éntok ínochi, bempörim yúmalasi huépülatunakë béchibo, jume ím ániapo aneme jüneenakë béchibo, enchi nee äbo bíttuakä bétana, éntok enchi am nákekähui, em nee nákekä bénasi.

²⁴ In Átchay, jume em nee mákakäune ín anëpo két ínomak am an-ía, huaka loriata em nee mákakäu am bínnakë béchibo; bueitukë nee nákkek, béja ketune juka ániata kee jee yáahuay naateka. ²⁵ Lütula huëpo Achayhuari, huame ím ániapo joome katim enchi täyala, të ínapo enchi täyala. Ímí éntok jüneiya em nee äbo bíttuakähui. ²⁶ Éntokne em téhuam am täyatuala enchi jabétukähui, éntokne jíba am täyatebonake, bueituk jü em nee nákekau ámet am ayunakë béchibo, ínapo éntok ámechi.

Jesús preeesotehuak

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

18 Jesús íkái noksuka yeu siika, ä discípulommaki, áman jakia Cedrón ti téhuaakau huáyтана bíchaa, huam huertata órekaipo; huämi kibakek ä discípulomma-ki. ² Éntok Judas kétchi, huatem mampo ä toijnakëihui, áma täyay, bueituk Jesús juebénasi ä discípulommak ámam náu yayajay. ³ Huanäi Judas áman yepsak, juebena sontarom huériaka, éntok tiöpopo alguacil tékilta joame. Jume pariseerom éntok tiöpopo chë nésahueme áman am

bíttualatukay. Machiriaka, kúkutaka, éntok esparakam áman yájjak. ⁴Të Jesús, símeta juka áu huéénakemta jüneriaka, bát ámeu yeu kíkteka, ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábetasem jaria?

⁵Huanärim ínel ä yómmiak:

—Juka Jesús Nazarenota.

Jesús éntok ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone ájaria.

Judas éntok ámemak huéiyey, hua bem mámpo ä tójj-nakeme. ⁶“Ínapone ájaria” tä jia, amayim sájaka buíapo huáttek. ⁷Jesús júchi éntok am natemajek:

—¿Jábetasem jaria?

Bempo éntok ínel ä yómmiak:

—Juka Jesús Nazarenota.

⁸Huanäi Jesús ínel am yómmiak:

—Enchimne téjhuaasula ín ájáriatukähui. Nechem jar-iátek, ímërem tójjá; éläpom sákanake.

⁹Íkái nookak, huaka ä noki ä nokakäu chúpnaکہ béchibo: “Huame em nee mákakäu, huépülak júnene kaa táruk.”

¹⁰Huanäi jü Símon Peero, ejparam yeu huíkeka, huaka tiöpopo chë nésahuemta sáhuëu bátatana náka chúkti mámákok. Íri éntok Malco ti téhuaakay. ¹¹Huanäi Jesús Perotau ínel jiaahua:

—Em ejparamë huaka bea bóosapo kibacha. Juka vaasota ín Áchay nee mákakäu, ¿jachune kaa ä jínake jáni?

Jesús sumo sacerdoteta mámpo tójjhuak

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹²Huanäi huame sontarom, jü tribuno yäura, éntok jume alguacilim sáhuëhui, Jesústam buíseka ä súmmak.

¹³Huanärim bát huëpo Anástau yeu ä tójjak; bueítuk ikäri Caifás ä asëbuakay. Huäri huásuktiapo Caifás sumo sacerdotetukay. ¹⁴Jü Caifás ínel jume judío yäuchimneu nok-latukay, huépul yoremta muknakeu türinake tíaka, jü pueblota béchibo.

Peero Anásta tebatpo aaney

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵Huanärim Jesússta sáu kaatey, jü Símon Peero éntok senu ä disciipulo. Íkái disciipulota éntok sumo sacerdoteta ä täyay. Huanäi Jesússtamak ä teebat jóapo kibakek; ¹⁶të Peero éntok pákun puertata bía aaney. Huanäi jü disciipulo sumo sacerdoteta täyäu yeu siika. Huanäi huaka jámut puertata suayamtau nokaka, juka Perota áman kibaktuak.

¹⁷Huanäi jü puertata suayame Perotau ínel jiaahua:

—¿Émpë két jü yoremta disciipulo?

Huanäi áapo ä yómmiak:

—Ëe, kanne ájaria.

¹⁸Ámam jábuekay, huame áma sáyhuame éntok huame alguacilim. Náalatakam súkkähuey, bueítuk sébiakay. Peero éntok két ámemak áma huéeka súkkähuey.

Anás juka Jesússta temajek

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹Huanäi jü sumo sacerdoteta Jesússta temajek, ä disciipulom bétana éntok jita am majtiähui. ²⁰Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Ínapo símem jíkkajäpo huame géntemneu nok-la. Jíbane jum sinagogapo éntok tiöpopo am majtiala, jum síme judíom náu yayájäpo. Kaitane éhuil nok-la. ²¹¿Jatchi-ake nee temaje? Huame nokta jíkkaij-lamë temaje jítasune ámeu nok-la. Bempo jüneiya jita ín ámeu nok-latukähui.

²²Juka Jesússta ínëli nónokak, senu alguacil áma anëhui ä chóchonak, ínel jíaka:

—¿Jachë ínel ä yómnia, juka sumo sacerdoteta?

²³Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Kaa türik nee nónokak, nokäe, ¿jáksu kaa türi jü ín nokakähui? Të tühuata nee nokay, ¿jatchi-ake nee chónna?

²⁴Huanäi Anás súmata, Caifás sumo sacerdotetau ä bituak.

Peero Jesússta kaa áu täya tíiya

(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵Jü Peero tájimneu huéeka súkkähuey, huanäi nátemaijhuak:

—¿Jachë empo két ä disciipulommak huéiye?

Huanäi áapo am yómmiak:

—Ëe, kanne ájaria —tiahua.

²⁶Senu éntok sumo sacerdoteta sáhuëu Perota náka chúktiakäu huahuaji ínel áu jiaahua:

—¿Enchine bíchakam téna, áman huertapo ámak enchi aneyo!

²⁷Peero éntok júchi kaa áu ä täya tíaka nookak. Huanäi sep jü totoröra kúkusek.

Jesús Pilaatotau yeu tójjhuak

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸Jesústam Caifásta jóapo yeu núk sájjak, palacio romanou bíchaa. Ketune kethueytukay. Huanäi palaciohuim kaa kímmuk, bem jüri bäre béchibo, pájcu buähumta buä báreka. ²⁹Huanäi jü Pilaato ámeu yeu sika ínel ámeu jiaahua:

—¿Jíta bétanasem ä nätua, íká yoremta?

³⁰Huanärim ínel ä yómmiak:

—Íká yoremta kaa juënak yáalatukte kaa em mámpo ä tójj éiyey.

³¹Huanäi jü Pilaato ínel ámeu jiaahua:

—Emem ä huériaka, enchim ley nésahue páman ä yáuhua.

Judíom éntok ínel ä yómmiak:

—Ítapo kaita lútüriata mákki, jábeta itom mēnakē béchībo.

³² Inēlim jiaahuak, Jesústa nokakāu chúpnaکہ béchībo, am jūnee íaaka jáchin ä muknakēihui. ³³ Huanāi jü Pilaato júchi palaciou kibakeka, Jesústa núnuka ínel áu jiaahua:

—¿Jachē empo jume judíommeu Rey?

³⁴ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—¿Jachē empo em éapo ínel jiaahua, o tattābuika ino bétana ínel emou jiaula?

³⁵ Pilaato éntok ínel ä yómmiak:

—¿Jachu ínapo judío? Huame em pueblopo joome éntok huame sacerdotem chē nésahueme ín mámpo enchi tójj-la. ¿Jítasē yáala?

³⁶ Jesús ä yómmiak:

—Jü reytaka ín nésahueu kaa ímī ániapo joome. Tē reytaka ín nésahueu ímī ániapo jométuk, jume ín sáhuēu nás-sua éiyey, kaa judíom mámpo ín tójjna béchībo. Tē hua reytaka ín nésahueu kaa ímī joome.

³⁷ Huanāi jü Pilaato ínel áu jiaahua:

—¿Huanāisu empo reytaka nésahue?

Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Empo reytaka nee nésahue tíya. Ínapo fári béchībo yeu yoremtula, éntokne fári béchībo ím ániapo yebij-la, lútüriata bétana ín noknakē béchībo. Síme huame lútüriat kateme ín nokim jikkaja.

³⁸ Huanāi Pilaato ínel áu jiaahua:

—¿Jítasa júri lútüria?

Jesústa muknakeu bétana bette nooki at chupari

(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25)

Ínēli jiausuka júchi yeu siika, judíommehui. Huanāi ínel ámeu jiaahua:

—Kaita kúlpata nee át téula. ³⁹ Tē eme ínel ä boojoria, pájcuapo senuk ín búttianakēhui. ¿Jachem juka judíommeu Reyta nee búttia íaa?

⁴⁰ Huanāi júchi bemélasí simetaka nónokak, ínel jíaka:

—Júkái ēe, Barrabásta ál-la.

Jü Barrabás éntok lak-rontukay.

19 Huanāi Pilaato, Jesústa nūka ä bépsutebok. ² Jume sontarom éntok huíchata huiköpäaka, ä coroonaa yáaka, kóbat áachä yétkak. Huanārim lilata ä sánkotuak; ³ éntokim ä chónaka, ínel áu jiaahuay:

—¡Jál-la maachi, judíommeu Rey!

⁴ Huanāi Pilaato júchi yeu sika ínel ámeu jiaahua:

—Áachem suuhua, enchimmeune yeu ä tójjja, enchim jūneenakē béchībo kaita juēnak ín át teähui.

⁵ Huanāi yeu siika jü Jesús, huíchata coroonaka éntok lilata sánkoka. Huanāi jü Pilaato ínel ámeu jiaahua:

—¡Ímī huéiyek, í oōou!

⁶ Huanāi huame Sacerdotem chē nésahueme éntok áma alguacilim ä bíchaka, söti tēka, ínel jiaahua:

—¡Kúrusichē ä popona! ¡Kúrusichē ä popona!

Pilaato éntok ínel ámeu jiaahua:

—Emem ä huériaka kúrusit ä popona, bueítuk ínapo kaita kúlpata át téuhua.

⁷ Huanāi jume judíom ínel ä yómmiak:

—Ítapo senu leyta jípure, éntok júri leyta jiāpo ámani, úttea ä muknakēhui, bueítuk áapo áu Diosta Üüsü tíya.

⁸ Jü Pilaato íkái jikkajaka, chē júne máuj táytek. ⁹ Huanāi júchi palaciou kibakeka, Jesústau ínel jiaahua:

—¿Jákusē joome?

Tē Jesús kaa ä yómmiak.

¹⁰ Huanāi jü Pilaato ínel áu jiaahua:

—¿Jachē nee kaa yommiak? ¿Jachē kaa jūneiyya yaurata ín jípurēhui, kúrusit ín enchi poponakē béchībo, éntok enchi búttia béchībo?

¹¹ Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Kaitē yaurata jípu éiyey nee bēj-reka, kaa jikat bétana ä máktuko. Júntuk hua em mámpo nee yétkame chē júne Dios bejrim jípure.

¹² Huanāi naateka jü Pilaato ä búttia báreka éiyay. Tē jume judíom jíba söti nokaka, ínel jiaahuay:

—Íkáre búttiakátek, ¡kaa Césarta amigok! Huä jábe áu rey joame, Césarta bēj-rekam kaate.

¹³ Huanāi jü Pilaato íkái jikkajaka, juka Jesústa pákun yeu núk sika, yaurata yeyesäpo yejtek, huam Enlosado tí téhuaakapo; yorem nokpo éntok téta chíbelay tíau báare.

¹⁴ Kabara jísobahuakä pajko buähüäu, senu taahuari áu bēyey. Huári taahuarit lúl-la kátekay. Huanāi judíommeu ínel jiaahua:

—¡Ímī aane, jü enchimmeu rey!

¹⁵ Tē bempo chayeka ínel jiaahuay:

—¡Yehuē ä huéria! ¡Yehuē ä huéria! ¡Kúrusichē ä popon-tebo!

Pilaato éntok ínel am yómmiak:

—¿Jachem juka enchim rey kúrusit nee popon íaa?

Huanāi jume sacerdotem nésahueme ínel ä yómmiak:

—Kaabetate éntok reyek, ¡Césarta jíbba!

¹⁶ Huanāi bem mámpo ä tójjak, kúrusichä poponnä béchībo. Huanārim Jesústa núk sájjak.

Jesús kúrusit poponhuaka muukuk

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Jesús éntok ä kúruj püakteaka yeu siika, Calaverau bíchaa, hebreo nokpo éntok Gólgota. (Yorem nokpo éntok

mukila kóba káuhui tíau báare.)¹⁸ Huámirim kúrusit ä poponak, éntok guoyim áamaki; huépülaka míkötana, senu éntok bátatana, Jesús éntok áme násuku.¹⁹ Huanäi Pilaato titulo jiojteta yáaka, kúrusit ä yétkhak; huäri jiojteri ínel jiaahuay: “Jesús Nazareno, judíommeu Rey.”²⁰ Huanäi juebena judíom íkái jiojteta nokak, bueítuk jum Jesústa kúrusit poponhuakapo buere jóära kaa mékka taahuay. Huäri jiojteri éntok, hebreo nokpo éntok griego nokpo éntok latín nokpo jiojtetukay.²¹ Huanäi jume sacerdote judíom chë néshueme Pilaatotau ínel jiaahua:

—Judíommeu Rey tē kaa ä jiojte; ál-lē ínel ä jiojte: “Áapo judíommeu áu Rey tíiya.”

²² Pilaato éntok ínel am yómmiak:

—Huä ínel jiojtekähui, béja jiojteri.

²³ Huanäi jume sontarom juka Jesústa kúrusit poponsuka ä sánkohuam nüka, naikisim ä chúktiaka, náchá náikimtek. Juka béppa sánkota éntokim nüka. Huäri éntok kaa náu jüktukay; senu huépo síme náu jüjjoatukay, jikat naateka kóm tájti.²⁴ Huanärim ínel náu jiaahua:

—Katta náikimtenake, ál-late náu ä jätenake; jábe tua áamak tahuanake.

Íri íneli siika, juka Diosta noki jiojteri chúpnakē béchibo, ínel jámta: “Juka ínel huáijhua súpem nat náikimtek, éntok ínel béppa súpem éntokim náu jätek.” Júnëlim ä yáhuak, jume sontarom.

²⁵ Jesústa kúruj náapo ä áyehua áma huéekay, éntok ä áyehua ákoro, éntok jü María Cleofasta juubi, éntok María Magdalena.²⁶ Huanäi jü Jesús, ä áyie bíchaka éntok ä disciipulo chë ä nákeu két áma anemta, ä áyebeu ínel jiaahua:

—Empo, jámmut, júmü aane jü em ásoa.

²⁷ Chúkula ä disciipulobeu éntok ínel jiaahua:

—Júmü aane jü em áyie.

Huäri taahuarit naateka jü disciipulo ä jóapo ä mabetak.

Jesús muukuk

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Chúkula íkái simukäpo, jü Jesús, jünéaka símeta chúpilatukähui, ínel jiaahuak, juka Diosta noki jiojteri chúpnakē béchibo:

—Bäi mukene.

²⁹ Vaaso vinagrey tápunika áma mánekay. Huanäi bempo vinagrepo esponjata kómoniaka, kútachä sümaka tempä órieriak.³⁰ Jesús, juka vinagreta jisuka, ínel jiaahua:

—Béja chúppuk.

Huanäi kóm kóbateka muukuk.

Jesús sánä chakäku naa búrujti sóahuak

³¹ Pájuata béchibo jita nau toijhuayo senu taahuarita býe béchibo, huanäi jume judíom jimyore táapo jume

kókkolam takahuam kaa kúrusimet am tahua íaaka, bueítuk íri taahuari tüisi yórisi machiakay. Huäri béchibom Pilaatotau kimuka áu nookak, guók óttam am kóttiria íaaka, kóm am jóaná béchibo.³² Huanäi jume sontarom áman yá-jaka, huépülak bát guók kóttiak, alé bénasi huaka senuk két áamak kúrusit poponta.³³ Huanärim Jesústau yájaka béja ä mukilatukäu ä bíchaka, katim ä guók kóttiak.

³⁴ Tē senu sontaro ä lansammea sánä chákäku naa búrujti ä sóiyak. Huanäi sep ójbo át yeu búitek, éntok báam.³⁵ Ä bíchakame íkái nooka; ä nokäu éntok lütüria. Áapo éntok jüneiya lütüriata áu nokähui, enchim két ä súalnakē béchibo.³⁶ Bueítuk íneli yeu siika, juka Diosta noki jiojteri chúpnakē béchibo, ínel jámta: “Kaita ä ótahuam kóttiatu-nake.”³⁷ Éntok két tábui jiojteri ínel jiaahua: “Akim ä bín-nake, huaka naa búrujti lansammea sóata.”

Jesús mäahuak

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Chúkula símeta íkái simsuko, José Arimatea pueblopo joome, éhuil Jesústa disciipulotukay jume judíom májhueka, Pilaatotau nookak licenciata áu aahuakä, juka Jesústa takaahua núk sim báreka. Pilaato éntok ä licenciak. Huanäi ä núk siika, juka Jesústa takaahua.³⁹ Jü Nicodemo, hua bannaataka Jesústau tukaapo nóitekaihui, két áma yepsak, juka mirra éntok áloe náu kütílata huériaka, batte cuarenta kilotukay.⁴⁰ Huanärim Jesústa takaahua nüka, sábanampo áa bitiak perfumeta át huáttiaka, jume judíom kókkolam mamähua, bem ä boojoria pámani.⁴¹ Huerta áma órekay, jum kúrusit ä poponhuakapo. Ími éntok ánimata mäa béchibo guójöria bemelataka áma buéijtukay; huámiri kaabe jee mäahuay.⁴² Imiri judíom pájcuata yabahuakä jita nau toijhua béchibo, éntok juka ánimam mamähuäpo kaa mékka óreka béchibo, Jesústam huämi mäak.

Kókkolam násuk jábitechuame

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

20 Júnakoy lominko táapo, jü María Magdalena kethueysu ánimam mamähuäu bíchaa siika, ketune ilí kútkuako; huanäi juka tétata áy ä páttiari mékka bíakti-ata bitchak.² Huanäi búiteka ámeu yepsak Símon Perotahui, éntok huä disciipulo Jesústa nakëibehui. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Juka Señortam jum ánimam mamähuäpo yeu núk sákala, éntokte kaa jüneiya jákun ä tóijhuakähui.

³ Huanärim ánimam mamähuäu bíchaa sájjak, jü Peero éntok jü senu disciipulo.⁴ Náhuim teenney, tē jü senu disciipulo chë úttia búitek Perota béppa; huanäi áapo bát áman yepsak.⁵ Huanäi áman kóm sika, jume sábanam áma órekame bitchak, tē kaa tua huáijhua kibakek.⁶ Huanäi Sí-

mon Peero áa sáu áman yepsak. Huanäi ánimam mamáhuäpo guójöriau kibakeka, jume sábanam áma órekame bitchak; ⁷ éntok jume sánkom Jesústa kóbat ámey bítiatukaihui. Ímëi kaa sábanammak órekay, ál-lam náu tóttiataka sékána órekay. ⁸ Huanäi hua senu disciipulo két áman kibakek, huam ánimam mamáhuäu bát yepsakame. Íri Jesústa jibitekau bíchaka, huanäi ä súsuaalek. ⁹ Të jioj-teritachim kee jee jüneiyay, kókkolam násuk ä jábitenakeu úttiatakaihui. ¹⁰ Huanäi jume disciipulom nóttek, huame ámemak anemmehui.

Jesús María Magdalénatau áu yeu machiriak

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Të María, kókkolam mamáhuäpo päku aneka, buaanay. Huanäi buanakasu kóm reemtek, ánimam mamáhuäu guójöriau bí báreka. ¹² Huanäi guoy ángelesim totösalik sánkoka áma jokame bitchak, seenuk ä kóbaka bökai bétana, seenu éntok ä guókeka bökai bétana, huam Jesústa takaahua tektukaipo. ¹³ Huanärim ínel áu jiaahua:
—Empo jámmut, ¿jatchiakasë buaana?
Áapo éntok ínel am yómmiak:
—In Señortam núk sájjak; én éntokne kaa jüneiya jákun ä tóijhuakähui.

¹⁴ Ínëli jiausuka, kúakteka Jesústa áma anemta bitchak; të kaa jüneiyay ä Jesústukaihui. ¹⁵ Jesús ínel áu jiaahua:
—Empo jámmut, ¿jatchiakasë buaana? ¿Jábetasë jaria?
Áapo éntok, jü huertata suayame jáni tí eäka, ínel áu jiaahua:
—Señor, empo ä núk simlatuk, nechë téjhua jákun em ä tóij-latukähui. Ínapone áman ä nuka ä núk sim báare.

¹⁶ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—¡María!

Áapo éntok kúakteka ínel áu jiaahua:

—¡Raboni! —Maestro tiau báare.

¹⁷ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Katë ínot mámma, bueítuk ketunene kee ín Áchaybeu jikau siime. Të jume ín sailammehuë sika am téjhua: “In Áchaybeu éntok enchim Áchaybeune jikau huée báare, ín Diostahui éntok enchim Diostahui.”

¹⁸ Huanäi María Magdalena áman siika, jume disciipulommehui, juka nokta ámeu huériaka Señorta ä bil-latuká bétana, éntok áapörík, Señorta, ínel áu jákähui.

Jesús ä disciipulommeu áu yeu machiriak

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Huanäi huäri lominko taahuarit tukariu yúmay, jume disciipulom judíom májhueka náu rúktilatukam puertam páttialatukay. Huanäi Jesús ámeu yeu machiak. Huanäi áme násuk kíkteka, ínel ámeu jiaahuak:

—Yánti ehume enchimmaktunake.

²⁰ Ámeu tebotesuka, mámam am bíttuak, éntok sánärim lansammey ä sóahuakäpo. Huanäi jume ä disciipulom tüisi al-lëiak, juka Señorta bíchaka. ²¹ Huanäi Jesús júchi ínel ámeu jiaahua:

—Yánti ehume enchimmaktunake. Juka ín Áchay nee äbo bíttuakä bënasi, ínapone két enchim áman bíttua.

²² Íkái noksuka am pujiaka, ínel ámeu jiaahua:

—Espíritu Santotem mabeta. ²³ Huame jábem Dios bejri béchíbo enchim jiokekäu jiokoritunakemme; huame jábem Dios bejrim béchíbo enchim kaa jiokekäu, katim jiokoritunake.

Jü Toomas kaita súalëra

²⁴ Të jü Toomas, doocemmak näikiatukaihui, Guoguöri tíame, kaa ámemak aaney, Jesústa ámeu yeu machiako.

²⁵ Huanäi huame huate disciipulom ínel áu jiaahua:

—Juka Señortate bitchak.

Áapo éntok ínel ámeu jiaahua:

—Kanne jum mámpo laavosim át jábuekaipo señam bichátek, éntok kaa huam laavosim át jábuekaipo át sú-tutek, éntok huam sánärim chákäku lansammey ä sóapo kaa át mámtékateko kaibune ä súalnake.

²⁶ Chúkula guoj naiki taahuarim huéy áma huáijhuam aaney, Toomas éntok ámemaki. Huanäi Jesús áma yepsak, jume puertam éntok páttiatukay. Huanäi áme násuk kíkteka ínel ámeu jiaahua:

—Yánti ehume enchimmaktunake.

²⁷ Huanäi Tomastau ínel jiaahua:

—Ímire ínot sútute, éntoke ín mámam bitcha; éntoke ínot mámtë ín sánärim lansammey sóapo. Katë kaita súalëra. ¡Nechë súale!

²⁸ Huanäi Toomas ínel ä yómmiak:

—¡In Señor, éntok ín Dios!

²⁹ Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—Toomas, em nee bíchakä béchibë nee súale. ¡Diosta tü erimmeyim tápuni, huame kaa nee bíchaka nee súaleme!

Jume librom jita béchibotukähui

³⁰ Jesús juebena señaalim yáhuak, chë ímëi béppa, jume ä disciipulom bíchäpo; huámëi éntok katim ími libropo jiojteri. ³¹ Të ímëi jiojtehuak enchim ä súalnakë béchíbo, juka Jesústa Cristotukähui, hua Diosta Üusi, bueítuk ä súaleka enchim jíapsinakë béchíbo, áapörík téhuampo.

Jesús guoy búsan disciipulommeu áu yeu machiriak

21 Chúkula Jesús júchi ä disciipulommeu áu yeu machiriak, Tiberia bahue mayoachi. Ínëli yeu siika:

² Náhuim aaney, jü Símon Peero, Toomas jü Guoguöri tíame, Natanael pueblo Caná Galiléa buiärapo joome, jume Zebedeota üusim, éntok huate guoyika ä discipulohuam.

³ Símon Peero ínel ámeu jiaahua:

—Kúchumne buíj báare.

Bempo éntok ínel ä yómmiak:

—Ítapo két émomak kat báare.

Huanärim canoapo jámuka sájjak. Të huäri tukaarit kaitam buíssek. ⁴ Béja matchuu bíchaa, Jesús ámeu yepsak, jum bahue mayoachi. Ä discipulohuam éntok kaa ä täyay, ä Jesústukaíhui. ⁵ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Uusim, ¿jachem jita jípure buä mátkhik?

—Èe —tim áu jiaahua.

⁶ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Canoata báta bétanem jítërim jímma; huanärem kúchum buíjnake.

Huanärim áman am jímmaaka, kara yeu am huíkkkey, yún kúchum bem játiakä béchibo. ⁷ Huanäi hua discipulo Jesústa nákeíhui, Perotau ínel jiaahua:

—¡Jü Señor!

Símon Peero, Señorta jíay ä jíkajaka, ä sánkohua huiko-jtek, bueítuk áu ä úhuaalatukay. Huanäi báau áu jímmap.

⁸ Huanäi jume huate discipulom canoamak yeu yájjak, jítërim kúchummea tápunik huík sákaka; bueítuk kaa mékkatukay jum bahue mayoahui, jíba tua cien meetrotukay. ⁹ Buíahuim kóm chépteka óbam téuhuak, éntok huépü kúchuta áma béppa tekta, éntok páanim áma órekame. ¹⁰ Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Jume kúchum enchim buísekáhuem äbo huéria.

¹¹ Huanäi jü Símon Peero áma jámuka jume jítërim buíau yeu huíkkkey, ciento cincuenta áma báij buere kúchumma-ki; të am juebenamtuk junne, jume jítërim kaa síutek.

¹² Huanäi Jesús ínel ámeu jiaahua:

—Äbem sájjaka jibuä.

Jume discipulom bem át guómtia béchibo, kaabe ä temajek ä jábétukaíhui, jünéaka ä Señortukaíhui. ¹³ Huanäi Jesús áman sika jume páanim nüka am miikak. Alë bénasi kúchuta kétchi.

¹⁴ Íri béja jü bájjikuntuka huéiyey, juka Jesústa ä discipulommeu áu yeu ä machiriáhui, kókkolam násuk jíabitesulataka.

“In kabaramë suaya”

¹⁵ Huanäi jibuásukam jü Jesús Símon Perotau ínel jiaahua:

—Símon, Jonásta üusi, ¿jache empo chë nee nákke, ímëi béppa?

Huanäi ínel ä yómmiak:

—Jeehui, Señor; émpë jüneiya enchi ín nákéhui.

Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—In kabaramë suaya.

¹⁶ Júchi éntok guosa huëpo ínel áu jiaahua:

—Símon, Jonásta üusi, ¿jache nee nákke?

Peero éntok ínel ä yómmiak:

—Jeehui, Señor, empo jüneiya nee enchi nákéhui.

Huanäi ínel áu jiaahua:

—In kabaramë suaya.

¹⁷ Bájjikun huëpo ínel áu jiaahua:

—Símon, Jonásta üusi, ¿jache nee nákke?

Huanäi jü Peero kaa al-lëiak, báisi junëli áu ä jíakä béchibo. Huanäi ínel ä yómmiak:

—Señor, émpë símeta jüneria; émpë jüneiya enchi ín nákéhui.

Jesús éntok ínel áu jiaahua:

—In kabaramë suaya. ¹⁸ Tua lütüriapone ínel emou jiaahua: Jübua yötuke empo emo sásankotuay, éntoke em huéé bárëu bíchaa sisimey; të béja ölatuka, em mámamë rutuktianake, éntok tábuika enchi sánkotuanake, éntok kaa em huéé bárëu bíchaa enchi huériunake.

¹⁹ Ínëli nokaka ä jüneetebok, jáchin mukuka Diosta ä üt-tilnakëíhui. Íkai noksuka ínel jiaahua:

—¡Ino sáukë huéiye!

Huä discipulo chë nákhume

²⁰ Jü Peero, amáu remteka, juka discipulota Jesústa chë nákéu bitchak, áme sáu huémta, hua áman tukaapo jibuáhuay át huijjüteka kátekáihui, ínel áu jíakáihui: “Señor, ¿jábesu hua enchi nénkinakeme?” ²¹ Peero ä bíchaka Jesústau ínel jiaahua:

—Señor, ¿isu? ¿Jítasu áu huénake jáni?

²² Jesús éntok ínel ä yómmiak:

—Ínapo ínel éätek, áapörik tahuanakeu júchi ín yepsäu tájti, ¿jitasë áma táru? Émpë ino sáu huéiye.

²³ Huanäi íri noki chíbejtek jume hermaanom násuku, huákai discipulota kaa muknakëíhui. Të Jesús kaa junëli jiau báarey jioöbe, ál-la ínel jiaahuak: “Ínapo ínel éätek áapörik tahuanakeu júchi ín yepsäu tájti, ¿jitasë áma táru?”

²⁴ Íri ájaria jü discipulo íari bétana nokakame, éntok íari bétana jiojtekame; éntokte jüneiya, ä nokihua lütüriatukáhui.

²⁵ Jesús huatek juebenak yáuhuak. Huámëi hueuhuëpula-ka nátepua jiojtekátek, ínenne éiya, jamak ím ániapo jünem kaa beeki éiyey, huame librom jiojterim. Júnentunake.

Hechos

Juka Espíritu Santota ám makrokähui

1 Empo Teófilo, huam bat ín emou jiojtekäpone simeta jiojtek, ínapo jü Lucas, juka Jesústa yáakähui éntok yore ä majtiakähui, ä tékil ä naatekäpo naateka, ² téhuekau ä sikäpo tajti. Kee jee téhuekau huéeka jü Espíritu Santota úttiáray jume apóstolim yéu ä púakäu tüisi téjhuak jita bem yáanakähui. ³ Mukuka, chúkula jiápsaka ámeu au yeu machiriak. Jum cuarenta taahuarimpo núkisi machisi ámeu au yeu machiriak, am jünee iaaka ä jiapsä bétana, éntok Diosta nésauhué bétana ámeu nokaka.

⁴ Ketune jume apóstolimmak aneka, Jesús bempörim, jume apóstolim, téjhuak kaa jum buere joära Jerusalémpo yéu am katchahueka. Ínel ámeu jiaahua:

—Jukem ín Átchay enchim téjhuari boobíchaihui, huaka áa bétana ín enchimneu nokakähui. ⁵ Lútula huépo Juan báammea yore batöak, té chúkula kaa jaiki taahuarim huei Dios tábuiasi enchim batónake, jü Espíritu Santoyi.

Jesús téhuekau jikáu siika

⁶ Jesústahuim nau yájaka ínel au jiaahua:

—Señor, ¿jatchë én juka Israelta yäura bannaataka bé-nasi tahuárianake jáni?

⁷ Huanäi Jesús ínel am yómniak:

—Kaa enchimneu cháka enchim ä jünérianakähui juka jauhuey Dios Áchayta jita yáanakähui, huaka áapörík jíba jünériahui. ⁸ Té juka Espíritu Santota enchimneu kom yumáko útteatem jipunake, huanärem yeu sájaka huaka ín yáari enchim bíchakäu jume géntemneu noknake jum buere joära Jerusalémpo, éntok síme Judea buíaräpo éntok Samária buíaräpo, éntok jakum buíata yumäu tajti junne.

⁹ Ínëli jiásuka, bempörim ä bíchaisu, Jesús téhuekau jikáu siika. Huanäi jü namú au yúmaka ä páttiak. Huanärim kaa júchi ä bitchak.¹⁰ Bempörim téhuekau puseka Jesústa am bíchaisu, guoi yorémem totösalik sánkoka áme náapo yeu machíak. ¹¹ Huanärim jume apóstolimneu ínel jiaahua:

—Eme oóhuim Galiléapo joome, ¿jatchiakem huépüsi téhuekau bitcha? Íri Jesús enchim násuk téhuekau jikau sikame júchi äbo kom yebijnake jikau ä huey enchim ä bíchakäpo bénasi.

Jü Matías yeu púahuak Judasta tekia ä mabetnakë béchibo

¹² Huanärim jü kahui Oliivo téamtat kóm sájaka buere joära Jerusaléniu bíchaa nóttek. Kaa tua mekka, senu kilometrotu máchiakay, jimyore táapo rerejtihua bémutukay jíbba. ¹³ Huanärim jum pueblou yájaka, jü kari nat béppa jokäpo jikat kímmuk, huam jíba bem anéipo. Jume áma nau anéihuim: Jü Peero, éntok Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Toomas, Bartolomé, Mateo, Jacobo Alféota üusi, Simmom jü cananístammak huéeme, éntok Judas Jakóbotamak huéeri. ¹⁴ Síme ímëi éntok Jesústa saílam, éntok ä áyehua María, éntok huate jaámuchim, áma nau yayajai oraciompo Diostau nok báreka.

¹⁵ Huámechi taahuarimmet jum Jesucristota súalhuäpo nau huéerim jíbatuam ciento veintetukay, jume áma náu anéihuim; jü Peero áme násuk kíkteka ínel ámeu jiaahua:

¹⁶ —Eme ín hermaanom, tua útteatukay huaka bannaataka Espíritu Santota noki jiojteta chúpnakähui, huaka Davidta ä noktuakähui Judasta bétana, hua Jesústa pereesotekame am aniakame. ¹⁷ Bueítuk í Judas itomak náikiatukai, éntok tékiata itomak jípurei jiöbe, ¹⁸ té áapo yeu siika. Huanäi hua tomi juénak yáaka ái ä béjtuahuaakübei buía jínnuhuak. Huanäi chúkula au cháiyak. Áu cháaka éntok, síhua pejti kón huétchek. ¹⁹ Huame Jerusalémpo joome íkai jünériaka, juka buíata jínnuhuakamta bem nokpo Acéldama ti téhuaatuak, jü buía ójbota béjhuai jinnuri tiau báare. ²⁰ Kíalíku jü Espíritu Santo juka Davidta ínel jiojtetuak jum libro Salmompo:

Éläpo jü ä jóuhua jímmaatunake;
kaabe éntok áma jóanake.

Éntok ket ínel jiaahua:

Éläpo tábuika juka ä tékia mabetnake.

²¹ Úttea senuk itom yeu púanakähui itomak ä tékianakë béchibo, Jesústa jíabitekä bétana ä noknakë béchibo. ²² Jü tahuari Juanta ä batökäpo naateka téhuekau ä sikäpo tajti huepülaka itomaktunake, Jesústa kókkolam násuk ä jíabitekäu bíchakame.

²³ Huanärim áme násuk guoyim yeu púahuak: Juka Matíasta, éntok José Barsabasta, Justo titéhuaakamta.

²⁴ Huanärim oraciompo Diostau nookak:

—Señor, empo sime yorémem jíapsi jünériame, itómë tejhua ímëi guoyim násuku jábetasë yeu púala, ²⁵ huaka apóstolta tekia ä jonákë béchibo Judasta tärukähui, bueituk áapo Diosta áa yáaka béchibo ä näikiariu bíchaa siika.

²⁶ Huanärim am sortiaroahuak, Matiastat huétchek, jü tékia. Huanäi naateka huame once apóstolimmak näiki-ahuak.

Espíritu Santota yepsakähui

2 Juka Pentecostés pajkota yumáko, sime jume Jesuris-tota súaleme náu lópola aaney; nánancha éaka.

² Huanäi jáhui tehueka bétana jikkajituk, jekata úttea hué bénasi jíaka. Huanäi jü káari bem anéipo jáhuiy tápunak.

³ Huanäi jume nínnim bénaka éntok tajj rupáktiriata bénaka ámeu yeu machíak, huepülaka símeme békatanana emo näikimtelataka. ⁴ Huanäi sime Espiritu Santoy tapunak, éntokim täbui nokpo noktáitek jum Espiritu Santota am noktúä pámani.

⁵ Huámechi taáhuarimmet jum buere joära Jerusalémpo judíom aaney, Diosta nésahui joame, sime ániat bétana áma yáij-lataka. ⁶ Huaka jáhuita kusisi jámanta jikkajaka jü génte nau rúktek. Huanärim búruk eiyai, bueitukim huépulaim bem noki am nokái am jikkajai ⁷ áachim guómtilatata tahuaka ínel nau jiaka:

—Jachum kaa Galiléapo joome sime imi nokame, ⁸ jáchisu jüntukim huepülaka itom yoiohuam nokpo nooka? ⁹ Ímim ito násuk aane jume géntem Pártiapo joome, Médiapo, Elampo, Mesopotámiapo, Judea bétana, Capadocia bétana, Ponto bétana, éntok Asia buiära bétana, ¹⁰ Frigia bétana, Panfilia bétana, Egipto bétana, éntok África buíaräpo Cirene pueblo chíkola joómeme. Romáanom júne im aane im jóakame. Huate tua judíomta-ka im aane, huate éntok, kia bem boojóriäpo ámemak kimúlamtaka. ¹¹ Huate ket Creta bétana im aane, éntok buiära Arabia bétana. Të símete tua itom nokpo juka kaa jaibu johuamta Diosta yári bétana nokame jikkaja.

¹² Síme at guómtilatata kaachin anmáchiakai. Huanärim nau emo nátemaje:

—¿Jítatu báaresa jáni iri?

¹³ Huate éntok, am junnériaka ínel jiaahua:

—Bempo kíalim naakolam.

Késam Perota géntemueu nokakähui

¹⁴ Huanäi jü Peero kíktek, jume once apóstolimmaki.

Huanäi kusisi jume géntemueu ínel jiaahua:

—Eme oóhuim Judéapo joome éntok sime buere joära Jerusalémpo jóakame, íkarem júneria, éntokem tüisi ä jikkaja íka ínel enchimueu nokbárëhui. ¹⁵ Ímëi oóhuim katim

naakolam enchim am ériä bénasi, bueituk kethuéeyo, én jübua jamak bätanim jiaahua. ¹⁶ Í enchim jikkajäu júnen hua profeta Joelta nokakähui ínel jíame:

¹⁷ Jume taahuarim lüteyo, tiahua jü Dios,

juka ínel Espiritune sime yorémemet chibejtianake.

Huanäi jume enchim úsim éntok enchim málam juka ínel Espiritu am noktúahuim noknake, jume jübua yoyótume éntok, tenkumta bénasi éaka Diosta bétana humentá binnake.

Jume öolamm éntok tenkunake.

¹⁸ Tua lütüriapo huámechi taáhuarimmetne ínel sáuhuëhuimmet ohuim éntok jamuchimmet ínel Espiritu amet chibejtianake,

huanärim juka ínel Espirituta am noktúäu noknake.

¹⁹ Áman téhuekapone at guómtisi machik yeu machíri-anake,

imí buíapo éntokne ímëi señaalim ayutuanake:

ójbo, tajji éntok buichía jaahua.

²⁰ Jü tää kaa machisi tahuanake,

jü mecha éntok, ójbota bénasi síkilisi,

kee juka täahuata yúmáyo juka Señorta,

buéresi uiyorisi yepsayo.

²¹ Huanäi sime huame Señorta téhuam yöreka am tehuame jínëutunake.

²² Jüntukem ikäy nokta jikkaja eme oóhuim Israelítam, Dios juka Jesús Nazarenotat enchim tayatuak, buéresi at guómtisi machik señaalim yakari áapörík huämi. Bueituk ä kókkohuame kara jíbba ä úttiäray bétuk ä jípurey.

²³ Júnentaka junne huam Diosta bannaataka áachä jünaktekäpo áman enchim mampo ä tóijhuak, eme ä pereesote-ka jujjuëna yöremem mampo ä yétkhak, kúrusit ä popona-ka bem ä ménakë béchibo. ²⁴ Të Dios júchi ä jíabitetuak, hua kókkohuamta útteara bétana áma ä yorétuaka, bueituk hua kókkohuame kara jíba ä útteara bétuk ä jípurei.

²⁵ Bueituk David Jesústa bétana nokaka ínel jiaahua:

Ínapone jíba juka Señorta bitchay ínomak anemta.

Bueituk áapo ínomak ínel báta bétana ínomak aane,

kayta ára nee tatabnake.

²⁶ Kíalíkune tüisi jíápsipo al-leaka tahuak ínel niní junne ál-leaka nooka.

Éntokne kaítat jachin eiya ínel takahua muknakey junne át boobíchaka,

²⁷ bueituk empo ínel jíapsi kaibu huam kókkolam násuk tahuárianake,

éntoke hua em nákéu santosi au nukamta takahua kaybu nasóntunake.

²⁸ Empo nee téjhuak jachin ayuka ínel yu jíapsinakëhui,

éntoke buéresi nee al-leetuanake ínomak aneka.

²⁹ 'Eme ínomak huéerim, tua machisi jüneriahua juka itom yoyöhua Davidta mukilatukähui bóoveda ketune ímí buíapo óorek. ³⁰ Të jü David profeetatukay; kíalíku jüneyiyai juka Diosta au ä nätuakähui éntok ä lütüría yáakähui senuk áapöríkut yeu simriata Cristotunakähui, ä nésauhuépo ä nésaunakë béchibo. ³¹ Kíalíku jü David profetataka chë bannaataka ä bil-lataka juka Crístota jíabitenake bétana nookak, entok huaka ä jíapsihua kaa kókkolam násuk tahuánake bétana, entok ä takahua júne kaa nasontunake bétana. ³² Júnëli jü Dios íkái Jesústa jíabitetuak, éntok íari bétana síme ítapo testiigom. ³³ Dios ä báta bétana ä yétkhak yörisi machiku. Huanäi juka Espíritu Santota mabétaka, huaka Dios Áchaita nätuari, áapo itou ä bíttuak. Júntuk í enchim bíchähui éntok enchim jíkkajähui áa bétana huéiye. ³⁴ Bueítuk kaa áapo jü David téhuekau jíkáu siika; bueítuk áapo, jü David, ínel jiaahua:

Jü Dios ín Señorbeu ínel jiaahua:

“In báta bétanë yeesa yörisi machiku,

³⁵ jume em béj-rim em úttëara bétuk ín tahuáriäu tajti.”

³⁶ Júntuk eme síme jü pueblo Israel, akem ä jüneria lütula huépo íkái Jesústa enchim kúrusit popóntebokäuta jü Dios Señorpo ä tahuáriak éntok Crístopo, bueítuk áapo yéá púhuak ä nésaunakë béchibo.

³⁷ Íkärím jíkkajaka, bem jíápsipo ä jímmaaka, tüisi kaa al-léaka taahuak. Huanärim Perotau ínel jiaahua éntok jume huate apóstolimmehui:

—Eme itomak huéerim, ¿ensu, jáchisute ayúnake?

³⁸ Huanäi Peero ínel am yómmiak:

—Emóem temajeka jíapsi kúakte Diostau bíchaa, éntokem síme emo batótebo Jesucrístota téhuampo, enchim kaa tühua yáarimmet enchim jíókoriná béchibo. Huanäi jü Dios juka Espíritu Santota enchimmet kom jünaktenake. ³⁹ Bueítuk hua Diosta nätuari enchim béchibo näikiari, éntok enchim üusim béchibo, éntok kia síme huame mekka aneme béchibo junne; kia jábeta béchibo juka itom Señor Diosta nunubárëhui.

⁴⁰ Jü Peero íkái noksuka, éntok huátek ámeu nokaka, ínel am téjhuak:

—Ime génte én kat-riame jujuëna násukem yeu kaate, bueítuk jü noki béttesi machika ámet hüechila.

⁴¹ Júnëli huame íkái tü nokta súalekame batóhuak. Huanäi huáchí taáhuarit baj miltumáchika jume Jesucrístota súalemmeu rúktek. ⁴² Huanäi síme jíba huame apóstolim am majtíá páman kaatei, nánancha éaka éntok Diostau buanaka. Éntokim nau rúkteka jume páanim nat nánáikimtei Señorta am sáhueká bénasi au bem huáatinakë béchibo.

Jume Jesucrístota bat súalekame jachin emo nukähui

⁴³ Síme jü génte at guómtilatata taahuak. Jume após-tolim éntok, juebena señáalim kaa jaibu johuame johuai. ⁴⁴ Síme jume Jesucrístota súaleme huépulai bénasi nau aaney, éntokim bem áttea nau átteakai. ⁴⁵ Bem áttea, jita júne bem jípurëhuim nénenkai, huanäi huame jábesu jí-tasä ámeu bëyë huéeläpom juka tómita ámet nánáikimtei. ⁴⁶ Chikti táapom jíba bénasi éaka jum tiöpopo nau aaney, éntokim jum bem jóapo nau yájaka al-léaka nau jíbuäi, kaachin emo ériaka. ⁴⁷ Diosta bétanam tühuaata nookai ä baisáuhueka, éntok síme jü génte am nakkei. Jü Señor entok, chikti táapo jume ä jínëusimëu huame huate ä súalemmeu rúktiasimey.

Jü yorem guok löitaka tómtilatata türiak

3 Séjtul bájim jíapo kupteu bíchaa jü Peero éntok Juan nau kateka jum tiöpou jíkáu sájjak Diostau buabuán-huäu orapo, judíom ä boojoria bénasi. ² Chikti táapo senu yoreme guok löitaka yeu tómtilatata huámi tiöpo puér-taapo totóijhuai, Hermoosä teäpo, limojnata áu íaahuaka, jume áman kimummehui. ³ Huanäi jü löi juka Perota éntok Juanta tiöpou kimúí am bíchaka, limójnata ámeu aahuay. ⁴ Huanäi jü Peero entok Juan jáptekam tua ä bitchak. Huanäi jü Peero ínel au jiaahua:

—Ítochë suuhua.

⁵ Huanäi jü yorem löi ámet puseka taahuak jita júne áu mik máchileka. ⁶ Të jü Peero ínel au jiaahua:

—Kanne tómek jíöbe, tène ín jípurëumak enchi aníanake: Jesucristo Nazaretpo jometa úttëarammeyë kíkteka naa huéiye.

⁷ Huanäi jü Peero mampo bata bétana ä buíseka ä kétéchak. Sep lauti éntok, jum térékiampo útteaka taahuak éntok síme jum guókkimpo. ⁸ Huanäi jü löi jíkáu chépteka kíktek éntok naa huee táitek. Huanäi ámemak jum tiöpou kibákek. Huéeka éntok jíkáu chéptisimeka, Diosta úttiley. ⁹ Síme hua génte áma anéihui ä bitchak ä huéeyo, éntokim ä jíkkajak Diosta ä úttileyo. ¹⁰ Huanärim at guómtilatata taahuak hua au sikamta béchibo, bueítukim jüneyiyai huákái yoremta ájáriatukähui huam tiöpo puerta Hermósä teäpo yeyésaihui limójnata aáhuakä.

Perota jum Salomonta portalpo nokakähui

¹¹ Huá yoreme löitukaihui béja türiaka jü Peerótat éntok Juántat chátuka kaa am tóttójai. Síme jü génte áma anëu éntok, at guómtilatata ámeu bíchaa teénnek jum tiöpopo Salomonta portal titéhuaakäu bícha. ¹² Jü Peero íkái bíchaka, jü gentetau ínel jiaahua:

—Eme oóhuim Israeliitam, ¿jatchiakem át guómte jü enchim bíchakäubechi, éntokem ítotchu suuhua? Eme jamak itom útterai éntok itom tü yórememtukä béchïbo íka yoremta itom naa hüeetua bénasi eiya. ¹³ Èe kaa huäri béchïbo. Huame itom yoiohuam Abraham, Isaac, éntok Jacobta Dios juka ä Üusi Jesústa tóboktiaka buéresi útteata ä mákkak. Të eme huákäi yäurata mámpo tójjak, éntokem juka Pilátota ä búttiabarei júne kaa báreka taahuak. ¹⁴ Huaka tü yóremta éntok lútüriata joamta búttia nésau éäkasem huaka juëna yóremta yore súalata búttiatebok. ¹⁵ Júnëlem huaka jíapsihuamta yore mikamta mëtebok. Të jü Dios huam kókkolam násuk ä jíabitetuak. Íahuíte ítapo testígom. ¹⁶ Jesústa tehuam itom súalë béchïbo Dios íka yoremta enchim bícháu éntok enchim täyäu útteata mákkak kíkteka náasä huéenkë béchïbo. Júri Jesústa súalhuame ínel yúmalasi ä tütek íkái yoremta, enchim símem ä bíchápo bénasi.

¹⁷ Eme ínomak huéerim, ínapo júneiia eénchim éntok huame enchim yäuram juka Jesústa mëtebokähui kaa júnéaka Diosta yeu ä púakähui. ¹⁸ Të jü Dios ímüri ä chúpapak juka bannaataka jume ä profétam ä noktúakähui: juka yeu ä púari, Cristota, jikot máchirata bínnake bétana. ¹⁹ Júnentukem emo temajeka jíapsi kúakte Diostau bíchaa, huame enchim Dios bejrim ä tuchánakë béchïbo. Huanäi jü Señor al-leehumta enchimmeu ayutuanake, ²⁰ éntok juka Jesústa, Cristota, enchimmeu bíttuanake, huaka bannaataka enchim béchïbo yeu ä púakähui ä nésaunakë béchïbo. ²¹ Të én ketune jü Jesucristo téhuekapo annake juka Diosta simeta bemélasí tü yäu tajti, huame profétam yéä púakäu bannaataka yájakame ä noktúakápamani. ²² Bueítuk jü Moisés ínel jiaahua itom yoiohuammehui: “Dios jü Señor enchimmeu senu profetata bíttuanake enchimmak huérita, ín enchimmeu bíttuahuakä bénasi. Huákärem nok jikkajinake enchim at sáihuäu joaka, ²³ bueítuk síme hua génte kaa júkái profetata nésauhui yáakame kókkonake, éntok hua pueblo Israelta násuk yeu béptunake”, ti ámeu jiaahua jü Moisés.

²⁴ Síme huame profétam Samuelta anéi naateka pujbau bíchaa ímëi taáhuarimmet ayúnakemta bétana nooka. ²⁵ Júntuk eme ámëriam jume pofétam nokákäu mabénakeme, éntok enchim tühuata jájamnakë béchïbo jü Dios huame itom yoiohuammak nokta lútüria yáhuak, jü Abrahamtau ínel jíaka: “Síme jü génte ániat aneme tühuata jájamnake hua émot yeu simríata béchïbo”, tau jiaahua. ²⁶ Kíalíku jü Dios juka ä Üusi jíabitetuaka enchimmeu báchá bíttuak, tühuata enchimmeu yáa báreka, huépülaí bénasi enchim huaka juënaraata tójj íaaka.

Peero éntok Juan jum yäurapo yeu tóijhuak

⁴ Peero éntok Juan ketune gentetau nookai jume tiöpöpo nésauhueme ámeu yájayo, jü tiöpöta suáyammeu yäuttamaki, éntok jume saduceommaki. ² Bempo oómteí juka Perota éntok Juanta juka genteta majtía béchïbo jume kókkolam jíabitenake bétana Jesústa jíabitekä béchïbo. ³ Huanärim am peréesoteka cárcelpo am jóiyak yokóriapo nokta ámet chupa báreka, bueítuk béja kuptei. ⁴ Të büruka juka tü nokta Jesucristota bétana huemta jíkkajakame ä súaleka taahuak. Huanäi síme nau jume Jesucristota súaleme, oóhuim jíba náikiaka, jíba tua batte mamni miltukay.

⁵ Yokóriapo jume judíom puéblopo nésauhueme, jume yoioyötori yäut jóarim, éntok jume judíom ley am mamájtíame, buere joära Jerusalémpo nau yájjak. ⁶ Ama aaney kétschi jü Anás, jü tiöpöpo chë nésauhueme, Caifás, Juan, Alejandro, éntok síme huame tiöpöpo chë nésauhueme famíliapo joome. ⁷ Huanärim juka Perota éntok Juanta áman bem jokäu nütebok. Huanärim áme násuk yéu am jábuaka ínel ámeu jiaahua:

—¿Jábeta nésaupo, éntok jábeta úttearammeasem íkái yoremta tütek?

⁸ Huanäi jü Peero, Espíritu Santota útteara at ayúkä béchïbo, ínel am yómmiak:

—Eme puéblopo yäuram, éntok eme pueblo Israelpo yoioyöturim: ⁹ béjasem itom temajeka senu yoreme kókkoremtau tühuata yáahuakä bétana jachin ä türiakähui, ¹⁰ enchimte ä téjhuanake síme genteta Israelpo jometa ä júnerianakë béchïbo. Í yoreme yúmalasi tüirilataka enchim bíchápo aane hua Jesucristo Nazaretpo joome kúrusit enchim popóntebokäuta úttearammea, hua Diosta kókkolam násuk jíabitetuakähui. ¹¹ Eme huame káarim jojoame juka tétata chë türik omoutekä bénasi maachi, bueítukem juka Jesústa kaa türeka ä omoutek. Én éntok jü Dios júkái Jesústa símem béppa nésautuak, jachin hua tetta yeu púari kari naahua eskinapo yéchari, álë bénasi. ¹² Kaabe éntok ára itom jinëu, Jesucristo jíbba; bueítuk Dios kaábeta éntok im ániau kom bíttuak itom ä jínëunakë béchïbo.

¹³ Huame yäuchim juka Perota éntok Juanta kaa májhueka am nokayo tüisim at guómtek, júnéaka kaa tüisi jíösiam am täyähui, éntok am polóobemtukähui. Huanärim ámet júnéak Jesústamak am rejtlatukähui. ¹⁴ Tem juka yoremta tüirilata áme násuk huéekamta bíchaka, kaachin am nok bejmáchiakai. ¹⁵ Huanärim jum bem anëpo yéu am sákatuak, bempo nau ettéjhua báreka. ¹⁶ Huanärim ínel jiaahua:

—¿Jáchisute am yáanake jáni ímëi yorémem? Bueítuk síme jume Jerusalémpo jóakame júneiia íkái kaa jaibu jo-huamta am yáalatukähui, éntokte kara ä esso. ¹⁷ Të íkái

bem joäu kaa sïmat jünérianä béchïbo, atam taktirianake én naateka kaa júchi Jesústa bétana jábetau am noknáke béchïbo.

¹⁸ Huanärim am núnuka kuttílasi ámeu noókak kia jachin éntok huei júne kaa Jesústa bétana jábemmeu am nok sáhueka. ¹⁹ Të jü Peero éntok Juan ínel am yómmiak:

—Áachem emo temaje eme, ¿jachu türi jáni Diosta bíchäpo enchim nesauhui yáa béchïbo, juka Diosta nésauhui tójaka? ²⁰ Bueituk ítapo kara ä esso, huaka itom bíchakähui éntok itom jíkkajakähui.

²¹ Huanäi jume yäuchim am mauj téjhuak, tem jíba am sákatuak. Kaítam béttesi machik ámeu yáa máchika taahuak, bueituk síme hua génte Diosta bétana tühuata nookai, éntokim ä úttilei hua yáarita béchïbo. ²² Huä yoreme türika tahuakame kaa jaibu johuamta at chú-pahuakähui cuarenta huásuktiriam béppa am huériay.

Jume Jesucristota súaleme yorem éehuamta éntok óusi éehuamta Diostau nétane

²³ Jü Peero éntok Juan búttiahuakam sájjak huame ámemak kateme anëu bícha. Huanärim ámeu yájaka am ettéjhuariak jachin huame tiöpopo chë nésauhueme ámeu jíakähui, éntok huame yoiyöturim. ²⁴ Huanärim am jíkkajaka, síme nau ínel Diostau buänak:

—Itom Señor, empo tua jita árahueme, empo ájária jü Dios téekata yáakame, buíata, bahueta, éntok síme huaka ayúkamta. ²⁵ Empo jü em Espíritu Santoy Davidta ínel nok-túak:

¿Jatchíakasu jume naciónim emo tóboktia, huame géntem éntok, bem kara joäu yáa báreka eiya?

²⁶ Jume réeyim im buíapo nésauhueme emo tóboktiak, jume puéblommeu yäuchim nau emo tójjak, Diosta bėj-reka éntok ä Cristohuata.

²⁷ Bueituk lútüriapo jü rey Herodes éntok Poncio Pilato náuhuim emo tójjak imi puéblopo jume gentiilimmak éntok israeliitammaki, em Üusi Jesús tü yóremta bėj-reka, ä nésaunakë béchïbo em yeu púakähui. ²⁸ Bempo símeta huaka bannaataka naateka em mampo éntok em nokakähui em at jünaktekäu chúppak. ²⁹ Én éntoko, Señor, huaka bem itom máujtuahuäubechë suuhua, éntoke óusi éehuamta itom jume em sáuhuëhuim miika, kaa májhueka em noki itom noknáké béchïbo. ³⁰ Em úttearë yeu machíria huame kökoreme türinakë béchïbo, éntok señáalim kaa jaibu johuame jotúnakë béchïbo em Üusi Jesús tü yóremta úttiärayi.

³¹ Júnëli Diostau am buansuk, huam bem nau anëpo jü kari au yoyóak. Huanäi síme juka Espíritu Santota úttiära mabétaka juka Diosta noki kaa májhueka nookai.

Síme hua bem áttea nau átteatukai

³² Síme huame Jesucristota súalekame senulhua jíba eiyai, éntok nánancha emo ériai. Kaabe juka ä átteahuata áapola au átteak tíiyai, ál-la síme nau ä átteakai. ³³ Jume apóstolim éntok, tüisi útteäta jípureka jíba juka Señor Jesústa kókkolam násuk jábitekã bétana nookai. Dios éntok, símemmeu buéresi tühuata johuai. ³⁴ Kaabe áme násuk jíokot eiyai, bueituk síme huame buíam jípureme, éntok kárim jípureme, am nénkaka juka tómita ³⁵ jume apóstolimmeu ä totojai. Huanärim huëpulammechã nánäikimtei bem ámeu bëyëu huéeläpo. ³⁶ Júnëli aayuk, senu yoreme levüita usíarimpo jométaka, Josë téaka, isla Chíprëpo yeu tómtilataka, jume apóstolim Bernabem téhuaatuakähui. Yore sirok yáatituame tiau báare. ³⁷ İri yoreme buíata ä jípurëu nénkaka juka tómita jume apóstolimmeu tójjak.

Jü Ananías éntok Saffrata kaa tühua yáari

5 Të senu yoreme Ananías téaka, ä jubí Safirã téamta-mak éaka, buíata nénkak. ² İri yoreme ä jubímak éaka huate tómmak taahuak, juka huatek éntok, jume apóstolimmeu tójjak, İri síme hua buíata bejhua ti ámeu jíaka. ³ Huanäi jü Peero ínel au jiaahua:

—Ananías, ¿jatchíake juka Satanásta nésauhui yáuhuak juka Espíritu Santota emo bätäu máchileka éaka? Bueitukë huate tómmak tahuaka huátek jíba äbo tójjak, İri síme hua buíata bejhua tíaka. ⁴ ¿Jatchu kaa empo ä átteakai juka buíata ke ä nénkaka? Ä nénkisuka éntok, ¿jatchë kaa jíba empo ä átteaka tatahua juka tómita, em yáa bárëu ái em yáanakë béchïbo? ¿Jatchíake íkã kaa tühuata yáa báreka äak? Dióstahuë aranókichiata nooka, kaa yorémemmehui.

⁵ Huanäi jü Ananías ínel ä jiai ä jíkkajaka jíba, huécheka muúkuk. Huanäi síme jume íkã jíkkajakame tüisi májhueka taahuak. ⁶ Huanäi huate yorëmem jübua yoyötume jápteka, sánkompo ä bitiaka yéä nuksájaka ä maäk.

⁷ Chúkula baj orata huei jáni jü Ananías jubí áma yépsak, kaa jünéaka jita bénak áma yeu sikähui. ⁸ Huanäi Peero ínel au jiaahua:

—Nechë tejhua, ¿jachem ia béekipo juka buíata nénkak enchim jíakã bénasi?

Áapo éntok ínel au jiaahuak:

—Jeehui, júari béekipote ä nénkak.

⁹ Huanäi jü Peero júchi ínel au jiaahua:

—¿Jatchíakem nánancha éaka juka Señorta Espíritu baítäu bábarek? Júmun äbo kaate jume em kuná máákame. Én éntokim enchi ket yeu huérianake mukílata.

¹⁰ Huanäi seep Perota guokpo huécheke muúkuk. Huanäi huame yorémem jübua yoyötume áman kimuka, juka Saffrata mukílata téuhuak. Huákäi éntokim ket yeu núk sá-jaka ä kunamak lópola ä maäak. ¹¹ Huanäi síme jume Jesucristota súaleme tüisi májhueka taahuak, éntok síme huame íkái jünériakame.

Juebena señalim kaa jaibu johuame júne yáahuak

¹² Jume apóstolim jü genteta bíchäpo juebena señáalim kaa jaibu johuame johuai. Jume Jesucristota súaleme éntok, síme, jum tiöpopo Salomonta portal titéhuaakapo nau yayajjai. ¹³ Të jume kaa Jesucristota súaleme májhueka kaa ámemak emo kuúkuútiái, tem jíba buéresi túhuata áme bétana nookai. ¹⁴ Júnentaka junne juebena génte juka Señorta súaleka taahuak, oóhuim éntok jaámuchim junne. ¹⁵ Íri Señorta bem súalëu buériaü yuumak. Jume kökoreme jünem bem ámet töyëumak chikti bööu yeu totojjai, juka Perota áma huam huei kia júne juka ä jékkaahuata ámeu yúma íaaka am türinakë béchíbo. ¹⁶ Huame pueblom chíkola jokame bétana juebena génte jum Jerusaléniu yájjak, kökoreme huériaka, éntok yoremem espíritu jaiti machim jípureme. Huanäi síme türiak.

Jü Peero éntok jü Juan guok jájahuaimme

¹⁷ Huanäi hua tiöpopo chë nésauhueme, éntok huame saducéom titéhuaakammak kateme, áa bétana éame, ä ín-nëaka taahuak. ¹⁸ Huanärim jume apóstolim buíjteboka am perésetetebok, éntokim cárcelpo am jóiyak. ¹⁹ Të jü Señorta ángel tukaapo ámeu yepsaka, juka cárcelta puerta étapoka, yeu am sákatuak, éntok ínel ámeu jiaahua:

²⁰ —Sájakem áman tiöpou kimuka jü gentetau nooka í bemela jíapsihuamta bétana.

²¹ Íkái jíkkajakam yokóriapo kethuéitana tiöpopo kimuka am majtíataitek.

Huanäi hua tiöpopo chë nésauhueme, éntok huame áamak éame, ímin juka buere yäurata nau núnnuk, síme huame Israelpo yoiyoturim. Huanärim jume apóstolim jum cárceliu nuú nésauhuek. ²² Të jume tiöpota suáyame áman jaahuákame cárceliu yájaka kaábeta áma téuhuak. Huanärim sájaka áman am téjhuak, ²³ ínel jíaka:

—Lütüriapote juka cárcelta tüisi páttiatau yájjak, éntok jume sontarom ä suáyame puértam bëkatana jäbuekam-mehui. Tëte ä étapoka éntok, kaábeta áma huáijhua téuhuak.

²⁴ Íkái jíkkajaka jü tiöpopo chë nésauhueme, éntok jume huate áma tékiakame sáuhueme, kaachin anmáchika taahuak, álë bénasi jü tiöpota suáyammeu yäut, éntokim emo nau nátemaje ínel jíaka:

—¿Jákusa tua íri chúpnake jáni?

²⁵ Júnëlam nokaisu senú yoreme áma yépsak ínel ámeu jíaka:

—Huame yorémem enchim pereesotekäu áman tiöpopo aneka jume géntem majtíay.

²⁶ Huanäi hua tiöpota suáyammeu yäut ä sáuhuëmmak sika áman am núka, të kaa béttesi ámemak aneka, bueituk juka genteta májhuey emo mamaasu máchileka.

²⁷ Huanärim am nüpaka huam buere yäurata bíchäpo yéu am jäbuak. Huanäi jü tiöpopo chë nésauhueme jume apóstolimmeu ínel jiaahua:

²⁸ —Ítapo chë, kuttíflasi enchim téjhuaakai kaa júchi Jesústa bétana huemta jábeta enchim majtía sáhueka. Tem kaa itom nésauhui yáuhuak. Chë tüissem simát jum Jerusalémpo am majtiasasaka, éntokem juka juëna nokta itot jimma báare juka yoremta itom mëtebok tíaka.

²⁹ Huanäi jü Peero éntok jume huate apóstolim ínel am yómmiak:

—Ítapo ä lütüriak juka Diosta bat itom nok chúpanakëhui yorémem itom nok chúpanakepo béppa. ³⁰ Eme juka Jesústa kúrusit popónteboka ä mëtebok, të jü itom yoiyöhuam Dios ä jíabitetuak kókkolam násuku. ³¹ Jü Dios éntok, ä tóboktiaka ä bata bétana yörisi machiku ä yétchak, síme yäurata béppa ä nésaunakë béchíbo, éntok yore ä jínëunakë béchíbo, jum pueblo Israelpo jömem ä jíapsi kúakti íaaka, bem kaa túhua yáarimmecham jíókorinä béchíbo. ³² Júahuíte ítapo testígom, éntok jü Espíritu Santo, hua Diosta huame ä nok jíkkajame mikähui.

³³ Íkärím jíkkajaka, öómteka am sua báarei. ³⁴ Të jum yäurata násuk senú pariseero aaney Gamaliél téaka, judíom ley am mamájtíame. Huäri kíkteka noókak jume apóstolim chúbala päkun yeu huéria nésauhueka. ³⁵ Huanäi yéu am nuksákahuak, jü yäuratau ínel jiaahua:

—Eme oóhuim Israelpo joomem, tüisem at suuhua jita ímëi oohuimmeu enchim yáanakëubechi. ³⁶ Bueitukem jíba tua au huáate eme, jaiki huásuktiria jan huéiye senu yoreme Téudas téaka au tóboktiak buéresi jita au tékiak tíaka. Jume yoremem éntok, naiki cientotu máchika áamak chätuk. Të mëhuak huäri yoreme, huame áamak chätukäu éntok, síme chíbejtek. Huanäi huämi luútek jü ä huéetuähui. ³⁷ Chúkula jume géntem jíösiapo kimahuata taahuarimmet senu Júdas téaka, Galiléapo jométaka, ket au tóboktiak. Huanäi juebena génte ket áamak chätuk. Të ket mëhuak, huame áamak chätukäu éntok, chíbela näikim sájjak. ³⁸ Kíalíkune enchimmeu nooka ímëi oóhuim kíal enchim toij sáhueka. Bueituk íkái ínëli huemta yorémem bétana ä huei, jíba luutínake; ³⁹ të Diosta bétana ä huéeyem kaachin ä yáanake. Jítachem suuhua; jachin aika jünem Diosta béj-reka ayúnake.

⁴⁰ Huanäi sime áa beu éaka taahuak. Tem chúkula jume apóstolim núnuca tüisi am bépsuk, éntokim kaa éntok Jesústa bétana jábemmeu am nók sáhueka am téjhuak. Huanärim am búttiak. ⁴¹ Huanäi jume apóstolim yäurata mampo yeu sájaka, tüisi al-léaka taahuak juka Diosta junéli Jesústa béchibo jiókot máchirata am bíttuak tíaka. ⁴² Të bempo jíba chikti táapo jum tiöpopo am majtíaka taahuak, éntok jóahuat junne, juka tü nokta Jesucristota bétana huemta ámeu nokaka.

Guoibúsan diáconom yeu púahuak

6 Huámechi taáhuarimmet jume Jesucristota súaleme chë bürutáitek, jume griego nokta nókame jume hebreo nokta nokame bėj-reka noktáitek bem jámut jókoptulam kaa tüisi bíthuä tíaka jum chikti táapo buáhuamta näikimtehuäpo. ² Huanäi jume dóoce apóstolim sime jume Jesucristota súaleme nau núnuca ínel ámeu jiaahua:

—Kaibu türínake ítapo juka Diosta noki itom am majtíäu tójako, buáhuamta itom näikimtebare béchibo. ³ Júnentuk, eme itom hermáanom, guoibusan oóhuimem yeu púuhua enchim násuku, huame enchim simem yörëhui éntok jítat junéame, éntok Espíritu Santota útteara ámet ayúkähui. Huanärem íkái tékilta am máknake bem ä jonákë béchibo. ⁴ Ítapo éntokte jíba oraciompo Diostau noknake, éntokte Diosta tü noki jíba am majtíanake.

⁵ Huanäi sime áamak al-léaka tahuaka Estebanta yeu púuhua, chikti ä jíapsimak Diosta noki súalemta éntok Espíritu Santota útteara jípuremta, éntok Felípetá, Prócorota, Nicanorta, Timonta, Parménasta, éntok Nicolasta Antioquíapo jometa bannaataka judíom bétana éäuta.

⁶ Huanärim jum apóstolim anëu am tójjak, huamei béja choapo áme béppa mámtéka Diostau mampom am tojjak.

⁷ Jü Señorta noki chëhuasu chíbejteí, jume Jesucristota súaleme éntok chëhuasu búruakai jum Jerusalémpo. Juebénaka jume tiöpopo tékiakame júne Jesucristota súaleka tahuak.

Esteban pereesotehuak

⁸ Esteban Diosta tühua at ayúkä béchibo, éntok ä útteara ä jípurë béchibo, señáalim kaa jaibu johuame júne johuai genteta bíchápo. ⁹ Huanäi huate yorémem, jum sinagogampo ínel téhuaakapo jométaka: Sáihuame bem teko mámpo yeu huik-ri, huate Cireenepo jomemmaki, éntok Alejandríapo, Ciliiciapo, éntok Ásiapo jomemmak náu Estebantamak nok nássua táitek. ¹⁰ Tem kaa ä nok kóbbak, bueítuk áapo tüisi jünéaka nookay, éntok jü Espíritu Santota útteara at ayúakai. ¹¹ Huanärim huate yorémem béjtuak Moiséjta bėj-reka ä nokái emo ä jíkkajak ti jiau íaaka,

éntok Diosta bėj-reka. ¹² Júnelim ayuka juka genteta emo tóboktituak, éntok jume yoiyötori yäut jóarim, éntok jume judíom ley am mamájtíame. Huanärim Estebantau hüanteka, ä buíseka, bem buere yäurau yéu ä tójjak. ¹³ Huanärim jume testígom aranókichi bem tákiarim jaríak. Huámëi béja ínel jiaahua:

—Íri yoreme kaa yáateka juénak nooka í tiöpo yöríhuamta bétana, éntok Moiséjta ley bėj-reka. ¹⁴ Ítapo ä jíkkajak juka Jesús Nazaretpo jometa ika tiöpota au tátabnake tíamta, éntok juka Moiséjta itom boojória sáuhuëu itom au úhuanake tíamta.

¹⁵ Huanäi hua yäura éntok sime jume áma jokáihui, jü Estebántat suaka Diosta ángel benak pújbakamta bitchak.

Esteban áu nok-riay

7 Huanäi jü tiöpopo chë nésauhueme jü Estebantau ínel jiaahua:

—¿Jatchu lútulai jü emo bétana nokhuame?

² Áapo éntok, ínel ä yómmiak:

—Eme ínomak huéerim, éntok eme ín áchayim, nechem nok jíkkaja. Jü itom Dios, jü tua yörísi maachi, jü itom yoyöhua Abrahamtau au yeu machíriakai Mesopotamia buíaräpo áa aneyo, ketune kee jum Haraniu ä jóateyo.

³ Huanäi ínel au jiaahua: “Em buíarapë yeu huéíye, éntok em huáhuajrame tösime, buíarata ín enchi téjhuanakeu bíchë huéíye.” ⁴ Huanäi Abraham Caldea buíaräpo yeu sika Haraniu jóatek. Chúkula béja ä áchaihua múkuk. Dios éntok, juka Abrahamta äbo nüpak í buíarahui én enchim jóakäpo. ⁵ Të huanäi kaita buíata ä míkkak ími ä át-teanakëhui, kía áma ä chéptiläpo belékkaniak junne Të ál-la ä mik rókaka nookak, éntok áapörík muksukäpo jume ä üusihuam ä átteanake tíaka. Të huámechi taáhuarimmet Abraham ketune kaabeta üusekai. ⁶ Éntok Dios kéchá téjhuak jume at yeu sákariam kaa bem buíaräpo am jóanake tíaka, tattäbuim bétuk am jíapsinakëhui, éntok jiókot am jonähui naiki cien huásuktiapo. ⁷ Të Dios ínel ket au jiaahua: “Ínapone chúkula hua nación jiokocham josúkamtat nokta béttesi machik chúpánake Huanäi bempo huämi yeu sájaka ími buíaräpo jóateka ín nésauhui jonake.” ⁸ Dios Abrahamtamak nokta yetchak, juka circuncisión téamta señalpo ä mákaka, jünákiachinakë béchibo íkái nokta nau tütehuakamta bétana. Kíaliku juka ä üusi Isaacta yeu tómték, Abraham guojnaiki taáhuarim huei ä circuncidaroak. Álë bénasi ket jü Isaac juka ä üusi Jacobta circuncidaroak. Jacob éntok, ket jíba jume ä dóoce üusim ínel jume dóoce pueblo Israelta yoiyöhuanam.

⁹ Ímëi Jacobta üusim, bannaataka itom yoiyöhuanam-tukaíhuim, ímëri bem saiy José béppam jita jípupeiyay íari béchibom ä nénkak. Jume ä jínukame éntok, Egíptou

bíchaa ä nuksájjak. Të Dios Joseta aníak, ¹⁰ éntok síme hua jiókot ä josúakä bétana ä jínëuk. Súahuata ä mífak, éntok juka Faraonta, Egíptopo reyta, au bíchaa türík jíapsita ä jípunakë béchíbo ä aníak. Huári éntok ä yäut yétchak jum Egíptopo ä nésaunakë béchíbo, éntok ä jóapo junne.

¹¹ 'Huámechi taáhuarimmet buere tébaa siika éntok jiókot máchira jum síme Egípto buíaräpo éntok Canaán buíaräpo. Jume itom yoiyöhuam kaa bem buänakeu téu máchiakay. ¹² Të Jacob jünéaka jum Egíptopo tirijkom ayukähui, jume ä üusim bannaataka itom yoiyöhuakäihuim áman sáuhuek bát huëpo. ¹³ Júchi huëpo áman am jaahuak, José béja ámeu au täyatebok jume ä sayímmehui. Júnëli jü Faraón jünéiak jábeta yoremiampo juka Joseta jometukähui. ¹⁴ Huanäi José ä áchay Jacobta áman núnutebok éntok síme jume nau huérim at yeu sákariam, síme náu setenta y cincotukay. ¹⁵ Ínëli yeu sikäpo jü Jacob jum Egíptou bíchaa siika áman jóaseka. Ámani muúkuk éntok ä üüsühuam bannaataka itom yoiyöhuakäihuim. ¹⁶ Huanäi chúkula jume bem ótahuam jum Siquem téäu tóijhuak. Ámanírim mááhuak jum sépultura Abrahamta jinnukäpo jume Hamor téamta üusimmet hui.

¹⁷ 'Béja Diosta Abrahamtamak ä nokakau yechari chúpi-sei, jü pueblo Israel jum Egíptopo chëhuasu au büruriai.

¹⁸ Huámechi taáhuarimmet éntok, jum Egíptopo tábui rey nésauteitek Joséeta bétana kaita jünériaka, éntok ä yáarihuata bétana junne. ¹⁹ Íri rey jume itomak huérim bái-tauteitek, éntok huame itom yoiyöhuam jiókot jotáitek, útteapo bem üusim jübua tómteme am guötituaka am kótko íaaka, kaa emo am bürurianakë béchíbo.

²⁰ Huámechi taáhuarimmet Moisés yeu tómték. Íkai ili úsita Dios ámak al-léaka taahuak. Jume ä áchahuam baj metpo núkisi bem mampo ä jípurek. ²¹ Të bempörím sékana ä ésoj jü Faraonta malá ä téaka ä nuka, ä yöturiak ä asóakamta bénasi. ²² Kíalíku jü Moisés símeta majtíahuak jume Egíptopo jomem täyähui. Túisi jítat jünéaka nonokai, éntok jita tékilta júne túisi boojóriai.

²³ 'Béja cuarenta huásuktiriam yúmariaka jü Moisés jume áamak huérim bitbábarek, jume Israelta üusim. ²⁴ Huämi aneka juka senuk Egíptopo jometa Israelta üusimmak huéeri jiókot joamta bitchak. Të ä jínëu báreka, éntok ä jut-ria báreka, jü Moisés juka Egíptopo jometa meäk.

²⁵ Bueítuk áapo jume áamak huérim Israelpo joomem jünémáchilei juka Diosta jum mampo bem jípuhuä bétana am jínëunakëhui áapörík béchíbo. Të bempo kaa at jünéaka taahuak. ²⁶ Yokóriapo jü Moisés guoi yorémem Israelpo joomem ket nau nássuame téuhuak. Huanäi emo am tójaka, nau am al-leë íaaka, ínel ámeu jiaahua: "Eme nau huéeri; jatchiakem nau nassua?", ti ámeu jiaahua.

²⁷ Huanäi hua seenu ä sai bébame Moisésjta yúaaka ínel au jiaahua: "¿Jábesu enchi itou yäut yéchala? ²⁸ ¿Jatchë nee ket më báare, tuuka huaka Egíptopo jometa em meäkä bénasi?", tau jiaahua. ²⁹ Íkai jíkkajaka jü Moisés búitek Madián buíarau bícha. Huämi anek kaa áma jométaka, éntok huämi guoyim úúsek.

³⁰ 'Chúkula júchi cuarenta huásuktiriam huéy, jum kaa jóata bëmu Sinaí káuhui téamta náapo ä aney, jü Diosta ángel áu yeu machiriak juya zarzá téamta béetëpo. ³¹ Jü Moisés at guómték hua ä bíchakäubechi. Huanäi au rúkteka túisi ä bít báarey, jü Señor ínel au jiaahua: ³² "Ínapone jü em yoiyöhuam Dios, Abrahamta, Isaacta, éntok Jacobta Dios", tau jiaahua. Huanäi jü Moisés májhueka au yöo táitek, éntok kaa ä bít báarey. ³³ Jü Señor éntok, júchi ínel au jiaahua: "Emoë bocha yétcha, bueítuk jü buíya em at huéekäu yörisi maachi. ³⁴ Ínapo jum Egíptopo juka jiokot máchiraata ín génte bícháu jüneria, éntok jiókot jíamtane jíkkajaka, äbo kóm siika am jínëu báreka. Júntukë inou rukte. Énchine áman jaa báare jum Egíptohui", táu jiaahua. Bempo Moisésjta omouték ínel au jiaka jakesu enchi itou yaurapo yechala.

³⁵ 'Junaköri bempo juka Moisésjta omóutek, ínel au jiaka: "¿Jakesu enchi itou yauräpo yechala?", kaa ámeu ä yäuttu íaaka junne, jü Dios jíba ä yäut yáaka ámeu ä bíttuak am jínëunakë béchíbo, hua ä ángelhua juya zarázata béetëpo au ä nokákápamani. ³⁶ Íri Moisés ínel jume itom yoiyöhuam jum Egíptopo yeu núk siika, señaalim kaa jaibu johuame joaka huämi buíapo, éntok Mar Rojopo, éntok huám júya ániapo, cuarenta huásuktiapo ä núnübuakäpo. ³⁷ Íri Moisés ínel jume Israelta üusimmet ínel jíahuak: "Jü Dios senu profetata enchimmet bíttuanake enchim sailammet yeu simriata, ín enchimmet bíttuahuakä bénasi. Huákärem nok jíkkaja", ti ámeu jiaahua. ³⁸ Íri Moisés ínel ket hua áman júya ániapo itom yoiyöhuammak anekame, éntok jü Diosta ángeltamak ettejhuaakäme jum Sinaí káhuichi, nokta áy jíapsihuamta áa bétana mabetaka itou ä tö simnakëhui.

³⁹ 'Të huame itom yoiyöhuam juka Moisésjta kaa nok chupa báreka ä béj-reka sájjak, éntokim notti báreka eiyai Egíptou bícha. ⁴⁰ Huanärim Aróntau noókak ínel au jíaka: "Diosimte enchi itom yáaria íaa böota itom téjhuanakeme, bueítukte kaa jüneiya jita bénak jü Moisésjta sikähui, hua Egípto buíaräpo itom yeu nuksikámtahui." ⁴¹ Huanärim beceerota yáaka ä dios yáuhuak, éntokim animaalim súaka áu am buíssek, ofrendapo. Huanärim túisi al-leaka taahuak huaka bem mámammea yáata yöreka. ⁴² Huanäi jü Dios bempólaim tójjak. Jume chókkim téhuekapo ayúkame am yörinakë béchíbo júne kíal am tójjak, jum profétam librompo ínel ä jíä bénasi:

¿Jatchu eme, génte Israelpo joome, animáalim súaka inou am buíjnake jáku

áman juya ániapo cuarenta huásuktiapo rejteka?

⁴³ Katem inou am buísse, ál-lem juka enchim dios yáarita am buíjnake,

éntokem juka enchim yáari Molók téamta áma kátekáu núnübuak,

éntok juka dios Renfán téamta chokki, huámëi enchim yáarim yöri báreka.

Júkai enchim yáakä béchibone enchim buíaräpo enchim yeu béebaka

jum Babiloniä teäpo huám bíchaa enchim bíttuanake.

⁴⁴ Huämi mekka aniapo jume itom yoiyöhuam juka karpa káata jípurei jume tetta cháchaij-rim leyta áma jioj-teri bem áma ëriähui. Íiri yáahuak Diosta juka Moiséjta sáhuekä pámani bueítuk jü Dios hua áapörík, Moiséjta, bíchakäu bénak ä yáa saúhey. ⁴⁵ Íkä kárita jume itom yoiyöhuam mabétak, éntokim Josuétamak kateka júne jíba ä huériali huate naciónim buíarau kimuboka, Diosta yeu béebakähuiem bempörim juka buíata mak báreka. Júnëlim jíba ä jípurek juka rey Davidta nésauhuëu tajti. ⁴⁶ Jü rey David éntok, Diosta bétana tühuata jájamek. Huanäi tiöpota yáa bábarek juka Jacobta Dios áma jóanakëhui. Të Dios kaa ä yaä íak. ⁴⁷ Huanäi jü Salomón ä yáuhuak juka Diosta káari. ⁴⁸ Juka Dios síme béppa yörisi machik kaa kari yorem yáaripo ä jójjoai junne, profétata áa bétana ínel jiä bénasi:

⁴⁹ Jü téhueka kia hua ín áma yeyésäu bénasine ä eria, juka buíata éntok, ín at guóguokëu bénasi.

¿Jáichinakësa jüntuk jü káari enchim nee yáarianakëhui?, ti jiaahua jü Señor,

éntok, ¿jáichinakësa jü ín at jimyórenakëhui?

⁵⁰ ¿Jatchu kaa ínapo símeta juka ayúkamta yáala jáku?

⁵¹ Të emëe —ti ámeu jiaahua jü Esteban— jíbem ínel kaa Diosta noki jíkkajai báare, huame Diosta kaa täyame bénasi, éntokem áme bénasi jíapsa. Jíbem enchim yoiyöhuam bénasi mamachi. ⁵² ¿Jábe profétatasum kaa jíókot yáuhuak huame enchim yöyöhuam? Bempo huaka tua lütüriata joamta yebíjnake bétana bannaataka nokakame súuhuak. Én éntok, huákai yepsak, eme yäurata mámpo ä yéchaka ä mëtebok. ⁵³ Eme jume Diosta ángelesim mampo leyta mabétaka júnem kaa ä nésau páman kaate.

Jü Esteban sussutti máahuakä mëhuak

⁵⁴ Íkärím jíkkajaka, jü Estebantau oómtëka támim kume-ka tahuak. ⁵⁵ Të jü Esteban, Espíritu Santota at anë béchibo, téhuekau reémtëka juka Diosta ujoyóoria bitchak, éntok juka Jesúsata Diosta bátam bétana huéekamta.

⁵⁶ Huanäi ínel jiaahua:

—¡Juyú! Áman téhuekapone juka Yoremta Üusi titéhuaakamta Diosta bata bétana huéekamta bitcha.

⁵⁷ Të bempo emo naka páttiaka, kusisi cháchayeka áu huántek. ⁵⁸ Huaärím ä buíseka, jum puéblopo yeä nuksájaka, áman päkun ä mamáataitek ä mëbáreka. Jume ä nätu-akame éntok, juka bem sanko béppa huemta jóiyak, senu yorem jübua yötumta, Saulo téamta, guokpo ä jóiyak ä suaya íaaka. ⁵⁹ Huanäi jü Esteban mamáahuaka ínel Diostau buaanak:

—Señor Jesús, ín jíapsine em mampo yétcha, aké ä ma-beta.

⁶⁰ Huanäi tónommia kíkteka, kusisi chayeka ínel jiaahua: —Señor, íkai kaa tühuata am yáakä násuk junne, Akë am jiokore.

Ínëli jíaka muukuk.

Saulo jume Jesucristota súaleme guók jájasey

8 Saulo éntok, ámemak ä türek Estebanta mënä bétana.

Huäri taahuarit jume Jesucristota súaleme buéresi guokjájja táitek jum buere joära Jerusalémpo. Huanäi síme áachim chíbejtek jum Judéapo éntok Samaria buíarapo, të jume apóstolim jíba kaakum sájjak. ² Huate yorémëm tü jíapsekame juka Estebanta maäk, éntokim tüisi ä buan-riak. ³ Saulo éntok, jíba bénasi jume Jesucristota súaleme guok jájasei jóahuat kikkibákeka; oóhuim éntok jaámuchim júne áma yeu huiikei am huíksimeka cárceliu am toij báreka.

Jü tü nooki Jesucristota bétana huéeme jum Samáriapo nókhuak

⁴ Të jume Jerusalémpo yeu tennékame juka Diosta tü nooki kia jak bem katë páman ä noksakai. ⁵ Felipe, ket ámemak anëihui, jum senu pueblo Samariau bíchaa siika ámani Crístota bétana ámeu noktáitek. ⁶ Huanäi jü génte au nau yayájaka, síme jü Felípeta nokáubet suaka ä jíkkajai, juka kaa jaibu johuamta ä joäu bíchaka. ⁷ Bueítuk juebena géntëm diáblom ámet kimúlatukäu tütüriai. Huámëi diáblom éntok, kusisi chayeka ámet yeu sásakai. Éntok juebena genteta káraktilamtaka, éntok lolöimtaka junne tütüriai. ⁸ Júnëli béja huämi puéblopo síme tüisim al-léaka jíapsai.

⁹ Senu yoreme áma aaney Simmom téaka, bannaataka juka móriata tekípánoaka huämi puéblopo, éntok juka genteta Samáriapo jometa baítättáhuakä, buere jita au täya tíaka. ¹⁰ Símetaka at suaka ä jíkkajai, ríikom éntok polóobem junne, ínel jíaka:

—Í yoreme tua juka Diosta útteara jípure.

¹¹ Tüisim ä nok jikkajai, bueituk móriay bínhua táapo am bäitättähui. ¹² Tëm ä susualek juka tü nokta Felípeta ámeu nokako, Diosta bem jíapsipo nésaunake bétana, éntok Jesucristota téhuam bétana, oóhuim éntok jaámuchim júne emo batötebok. ¹³ Huanäi jü Simmom kéchä súsualeka au batötebok. Huanäi jü Felípetamak naa hueetáitek, huame señáalim kaa jaibu johuámmet guómtilataka ä mabéttuanake.

¹⁴ Jume apóstolim buere joära Jerusalémpo aneme jünéa-ka jume Samáriapo joomem ket juka tü nokta Jesucristota bétana huemta am mabétakähui, Perota éntok Juántam áman jaásek. ¹⁵ Ámanim yájaka Diostau buaanak jume Samariapo joomem tü nokta súsualekammet juka Espíritu Santota ayunaké béchibo. ¹⁶ Bempo juka Señor Jesústa súaleka emo batötebolatukai, të jü Espíritu Santo ketune kaabetau jee kom yuumai. ¹⁷ Huanäi juka Perota éntok juka Juanta choápo áme béppa mámtek, jü Espíritu Santo ámeu kom yuumak.

¹⁸ Huanäi jü Simmom jume apóstolim bíchaka jü gentetat choápo béppa mámteka juka Espíritu Santota am mabéttuayo, tómita am makróktaitek ¹⁹ ínel ámeu jíaka:

—Nechem kéchä makka júkai uttearata, éläpone ínapo ket jábetat choápo béppa mámtek juka Espíritu Santota ä mabéttuanake.

²⁰ Huanäi Peero ínel au jiaahua:

—Jü em tomme emo beu kaitäpo tahuánake, bueituké juka Diosta yore mikäu tómiay jíjinhua bénasé eiya. ²¹ Í tékil kaa emo béchibo náikiari, bueituk jü em jíapsi kaa türi Diosta bíchäpo. ²² Émoé jíapsi kúaktia kaa túhuata em éä béchibo. Díostahué buaana, jamak júne enchi jíókorinake em juéna éerim béchibo. ²³ Bueitukne júneiya síkara chibúraapo bénaku em anéhui, kaa türiku, éntok juka juénaraata peréesota súmatuka bénasi enchi jípuréhui.

²⁴ Huanäi Simmom ínel ä yómmiak:

—Ino béchibem Señortau oraciompo buan-ria juka enchim inou nokákäu kaa inou huéenaké béchibo.

²⁵ Chúkula jume apóstolim juka Jesucristota yákäu bem bíchakäu bétana noksuka, éntok Diosta noki bétana, yeu sájaka jum Samaria buíaräpo juebena puéblom békata juka tü nokta Jesucristota bétana huemta noókak. Huanärim júchi nóttek Jerusaléniu bícha.

Jü Felipe éntok jü yoreme Etiopíapo joome

²⁶ Chúkula, jü Señorta ángel Felípetau yepsaka ínel au jiaahua:

—Jum suriu bíchë huéiye, jü böo Jerusalémpo kom bökamtachi, pueblo Gazä téäu bíchaa huémtachi.

Íri ájária jü böo jum juya ániapo áman huéeme. ²⁷ Huanäi Felipe áman bíchaa siika. Jum ä hué páman éntok, senú

yoremta Etiopíapo jometa bitchak. Íri yoreme eunuko ti téttehuaahuai. Áapo buéresi tékiakai, jum Etiopíapo jámut yäut, Candace téamta, tomi suayai, të Jerusaléniu aaney áman oraciompo Diostau nok báreka. ²⁸ Íri yoreme nóttilataka hueiyei ä buíaräu bícha. Ä carropo yejsímeka jü libro profeta Isaíasta jiojtekäu noksime. ²⁹ Huanäi jü Espíritu Santo Felípetau ínel jiaahua:

—Jü karohué rukte.

³⁰ Huanäi jü Felipe au rúkteka juka nokta jikkajak jum Isaíasta libropo ä nokähui. Huanäi ä temajek:

—¿Játchë at júneiya jü em nokäubechi?

³¹ Huä yoreme éntok, ínel ä yómiak:

—Ée, ¿jachisune at júnenake, bueituk kaabe nee ä téjhua mátxhi?

Huanäi Felípetau noókak áma ä jámuka áa náapo áa yejte sáhueka.

³² Huä jiojteri ä noksímëu éntok, ínel jiaahua:

Kabarata bénasi méboka huériuhuay.

Juka kabárata síkahuakä kaa áa buaná bénasi, kaa jíalek.

³³ Ä tü yóremtukánásuk júne jiokot jo súuhuak, éntok kaa lütüriata yáariahuak.

¿Jábesu huame at yeu sákariam bétana noknake jáni?

Bueituk ími buíapo ä jíapsi úhuaahuak, tiahua hua jiojteri.

³⁴ Huanäi jü eunuko titéttehuaahuame Felípetau ínel jiaahua:

—Nechë tejhua, ¿jábeta bétanasu íkai nooka jü profeta, áa bétana o jábe táabuik bétana?

³⁵ Huanäi Felipe jiojterita ä nokäumak au ä naatek juka tü nokta Jesústa bétana huemta. ³⁶ Huanäi huam bäam ayúkä páman kateka jü eunuko titéttehuaahuame ínel jiaahua:

—Imi bäam aika, ¿játchune kara imi batöhua?

³⁷ Felipe ínel au jiaahuak:

—Anáka chikti em jíapsimak enchi ä súaleyo.

Huanäi hua yoreme ínel ä yómmiak:

—Jéehui, ínapo ä súale juka Jesucristota Diosta tua ä Üusitukähui.

³⁸ Huanäi juka carrota kéchateboka, kom chéptekam náuhuichika bäau kímmuk. Huanäi Felipe ä batöak. ³⁹ Huam bäpo yéu am sájak, jü Señorta Espíritu juka Felípeta séká-na bíchaa nuksiika. Jü eunuko éntok, kaa júchi ä bitchak, të al-leaka júchi ä böo nüka. ⁴⁰ Jü Felipe éntok, jum Azótöpo aneka jünëak. Huanäi jum puéblom békata huerámaka juka tü nokta Jesucristota bétana huemta nookai. Júnensu pueblo Cesareau yépsak.

Saulo Diostau bíchaa jíapsi kúaktek

(Hch. 22:6-16; 26:12-18)

9 Saulo éntok, jíba Bénasi huame Señorta súaleme suabáreka eiyai. Kíalíku hua tiöpopo chë nésauhuem-tau siika, ² jíösiata áu mak iäka útteata ä máknakemta Damascopo judíom nau yayajäpo kibákbáreka jume tü nokta Jesucristota bétana huemta súaleme áma járiubáreka, am pereesoteka buere joära Jerusaléniu am huéria béchíbo, oóhuim, éntok jáamuchim junne. ³ Të béja böot huéeka, huam pueblo Damascou jëla ä huéi, sej chukti téhueka bétana jü machiria útteaka kom sika, nate chíkola ä machíriak. ⁴ Huanäi Saulo buíapo huétchek, éntok senuk au nokamta jíkkajak ínel jíamta:

—Empo Saulo, ¿jatchíake nee guokjájase?

⁵ Huanäi Saulo nátemajek:

—¿Jábesaë empo, Señor?

Huäri éntok, ínel au jiaahua:

—Ínapone Jesús, hua em guokjásasëhui. Kíalë émpöisu kökosi emo johua, juka buesta sísguok buahuita témmü Bénasi.

⁶ Saulo éntok, mauj-rimmea au yoaka ínel jiaahua:

—Énsu Señor, ¿jítasune yáanake?

Jü Señor éntok, ínel au jiaahua:

—Yejtékë áman pueblou huéiye. Huämíre téjhuaana jita em yáanakëhui.

⁷ Jume yorémem Sáulotamak katëu éntok, tüisi guómtek juka nokamta jíkkajaka të kaábeta bíchaka. ⁸ Huanäi Saulo yejteka au puj étapok jíöbe, të kaa bíchaka taahuak. Huanäi jume áamak katéihuim mampo ä buíseka ä nuksáj-jak jum Damascou bícha. ⁹ Huämi aaneka baj táapo kaa bíchaka, kaa jíbuäka, éntok kaa jëyeka.

¹⁰ Damascopo éntok, senu yoreme Jesucristota súaleka jóakai Ananías ti téhuakä, huáahuí Señor au yeu machíriak tenkupo Bénaku, éntok ínel au jiaahua:

—¡Empo Ananías!

Áapo éntok ínel ä yommiak:

—Imne aane, Señor.

¹¹ Huanäi jü Señor júchi ínel au jiaahua:

—Huä böo Derecha ti téhuaakamtau bíchë huéiye.

Huanärë Judasta jóapo senu yoremta nátemaje Társopo jometa, Sáulo ti téhuakämta. Áapo oraciompo Diostau nooka éëni, ¹² éntok senu yoremta Ananías ti téhuakämta, tenkupo bitchak au kibákeka choápo béppa at mámtkamta júchi ä bínnakë béchíbo.

¹³ Íkai jíkkajaka Ananías ínel jiaahua:

—Señor, juebénakam nee ettéjhuaríala íri yoremta bétana, jáchin machisi huaka kaa tühuata jume enchi súalemmeu ä yáakä bétana jum Jerusalémpo. ¹⁴ Én éntok

ímí äbo yebísise útteata máktaka jume tiöpopo tékiakammeu nésauhueme bétana síme huame enchi yöreme peréesoteka am huéria báreka.

¹⁵ Të jü Señor ínel au jiaahua:

—Ámanë huéiye, bueítukne júkai yoremta yeu púala ino bétana ä noknakë béchíbo, jume judíommehui, éntok kaa judíommeu junne, éntok bem réyimmehui. ¹⁶ Ínapone au ä yéu machírianake símeta ä jünérianakë béchíbo jáchin machisi yuun jíókot máchiraata ä bínnakëhui nee ä súalekä béchíbo.

¹⁷ Huanäi Ananías áman siika jum Sáulota anëhui. Au yepsaka, choápo béppa at mámtka, ínel au jiaahua:

—Empo Saulo ín hermáano, jü Señor Jesús, hua böot em hué páman emou au yeu machíriakame, nee äbo emou jaásek júchi Bénasi enchi bínnakë béchíbo, éntok juka Espíritu Santota émot ayúnakë béchíbo.

¹⁸ Huanäi seep puj beata Bénaka sóokteka kom huáttek, íneli júchi bíchaka taahuak. Huanäi Saulo kíkteka batöhuak. ¹⁹ Chúkula béja jíbuäka júchi úttëtuk. Huanäi jaiki táapo jáni jume Jesucristota súaleme Damascopo jóakammak taahuak.

Saulo jum Damascopo noókak

²⁰ Huanäi béja Saulo jum judíom nau yayajäpo jume gén-temmeu noktáitek juka Jesústa tua Diosta Üusi tíaka.

²¹ Síme jume ä jíkkajakame at guómteka tahuak, éntokim ínel jiaahua:

—¿Jatchu kaa íri yoreme ínel jum Jerusalémpo jume Jesústa súaleme guokjásasëhui? ¿Jatchu kaa íri hua äbo yepsaka am peréesoteka am huéria báareihui jume tiöpopo tékiakammeu nésauhueme mampo am joa báreka?

²² Të Saulo chëhuasu kaa májhueka ámeu nooka, am jünéetuaka juka Jesústa Crístotukähui Diosta yeu púari. Júnëli jume judíom Damascopo jóakame béja kaachin an-máchiakai.

Saulo judíom mampo au yeu huikkek

²³ Juebena taáhuarim simsuk, jume judíom nau et-téjhuakä juka Sáulota mëbábarek, ²⁴ të áapo ä jünériak. Taáhuarit tukáarit naabúrujtim jum puértampo pueblou kíkimuhuäpo ä jójottuai ä mëbáreka. ²⁵ Të jume Jesucristo-ta súaleme jum buëuru huáripo ä yéchaka, tukáapo jü taapia yari puéblota chíkola bökamta huáitana kömä yétchak. Júnëlim áma yeu ä huikkek.

Saulo Jerusalémpo aaney

²⁶ Saulo Jerusaléniu yepsaka jume Jesucristota súalemeu rúkteka ámemak anbáarei jiöbe, të sime ä majhuëi kaa jünéaka áapörík béja juka Jesucristota súalëhui. ²⁷ Të jünentaka júne Bernabé áman ä nuk sika jume apóstolimeu ä täyatebok, am ettéjhuariak jachin Saulota Señorta bíchakähui jum böochi, éntok jachin Señorta áapöríku, Sáulotau, ä nokákähui, éntok jachin áapörík, Sáulota, kaa májhueka Jesústa bétana géntemueu ä nokákähui jum Damascopo. ²⁸ Huanäi jübua Saulo Jerusalémpo taahuak, éntok ámemak naa hueetáitek. ²⁹ Kaa májhueka Señorta bétana nookai jume griego nókammak ettéjhuakä, éntok ámemak nok nássuaka. Të ímëi jachin ayuka bem ä më-nakeu jaríai. ³⁰ Huame hermáanom éntok, íkái jünériakam Sáulota buere joära Cesareau tójjak, huämi éntokim buere joära Tarsou bíchaa ä bíttuak.

³¹ Huanäi huámechi taáhuarimmet jume Jesucristota súaleme jum Judea buíaräpo, Galiléa buíaräpo, éntok Samaria buíaräpo aneme yantelakam al-leaka jíápsay, éntokim chëhuasu óusi eiyay. Diosta yörekam jíápsay, éntokim Espíritu Santota úttiäray chëhuasu emo büruriay.

Eneas káraktilatata túriak

³² Peero jume Jesucristota súaleme békata huerámaka jume pueblo Lídapo jóakammeu ket nóitek. ³³ Huämi senu yoremta bitchak Eneas ti téhuakamta, guojnaiki huásukti-
apo kókoreka bókai, bueítuk káraktilatukai. ³⁴ Huanäi Peero ínel au jiaahua:

—Empo Eneas, Jesucristo em kökoa bétana enchi tüte. Yejteke em at böyëu tóboktia.

Huanäi Eneas sep yéjtek. ³⁵ Ínëli sime pueblo Lídapo jóakame ä bitchak, éntok jume pueblo Saronpo jóakame, éntokim juka bannaataka bem súalëu tójaka juka Señorta súaleka taahuak.

Dorcac múkuka júchi jíabitek

³⁶ Huámechi taáhuarimmet jum pueblo Jópë teäpo senu jámmut aaney Jesucristota súaleka Tabítä ti téhuaka, griego nokpo Dórcas tíau báare. Íri jámmut jíba túhuata joaka jíápsai jume jíókot éame aníaka. ³⁷ Júnaksu éntok huámechi taáhuarimmet Dorcas kókori huécheka muúkuk. Chúkula jú ä takahua úbahuaka jum kari senuk béppa kátekäpo tékhuak. ³⁸ Jú pueblo Jópë tíame Lidau kaa mekka taahuai jum Perota anéipo. Huanäi jume Jesucristota súaleme jünéaka áapörík áma anëihui, guoi yorémemim au jaásek ínel au jíáu nésauhueka:

—Láutë äbo huéiye ímí pueblo Jópëhui.

³⁹ Huanäi Peero ámemak siika. Áman ä yepsákim jum kariu takáhuata bökäü ä nuk kíimuk. Huanäi sime huame jámut jókoptulam áa chíkola tápunaka sóoti buaanai, éntokim huaka sánkota Dorcasta ketune jíápsaka ä supe yáarim ä bíttuak. ⁴⁰ Huanäi Peero sime huame áma aneme yeu sákatuaka, tónommia kíkteka Diostau oraciompo nookak. Huanäi huaka mukilata bíchaka ínel jiaahua:

—Empo Tabita, yejtëe.

Áapo éntok pujteka, Perota bíchaka, yéjtek. ⁴¹ Huanäi mampo ä buiseka ä kétchak. Huanäi jume hermáanom éntok jámut jókoptulam núnuka bem bíchäpo ámeu ä kétchak jíápsamta. ⁴² Íri sime jú pueblo Jópëpo jünériatuk. Huanäi juebénakam Señorta súaleka taahuak. ⁴³ Büru taahuarimpo huämi pueblopo taahuak, Peero, senu yoreme huaka beata búabualkotemta jóapo, Simmom ti téhuakame.

Peero éntok Cornelio

10 Jum Cesarea puéblopo senu yoreme Cornéliö ti téhuaka jóakai, sontaróapo senu batallón Italiana ti téhuaakapo capitántaka. ² Huäri yoreme tüisi tü yörem-tukai, Diosta yörei, éntok sime ä familiahua junne. Jume judíomueu yún tómita lilimojnay, éntok chikti táapo oraciompo Diostau nonokay. ³ Séjtul kuptei, bájim jiai jáni, tenkumta bénasi éaka machisi juka Diosta ángel bitchak jum ä anëu au kibákeka, ínel au jíamta:

—¡Empo Cornelio!

⁴ Júnëli au ä jiai Cornelio éntok, tua at puseka taahuak tüisi guómtilatata. Chúkula béja ínel au jiaahua:

—¿Jáchisë jiaahua, Señor?

Jü Diosta ángel éntok, júchi ínel au jiaahua:

—Huä oraciompo Diostau em nókähui, éntok limojna em yári póobem béchíbo, Diosta bíchäpo túri. ⁵ Láutë áman pueblo Jópe téäu yorémem jaáseka Símonta am núnutua, jú Peero ti ket téhuakamta. ⁶ Áapo senu Simmom huaka beata búabualkotemta jóapo aane, bahue mayoat jóakame. Huäri enchi téjhuaanake jita em yáanakëhui.

⁷ Juka Diosta ángel simsuk, Cornelio guoi yorémem ä sáuhuëhuim núnnuk, éntok huépul sontarota tüisi Dios huáatemta éntok át ä jíapsekähui. ⁸ Huámëi simeta huaka ä bíchakäu éntok ä jíkkajakäu am ettéjhuariasuka áman pueblo Jópë téäu am jaásek, Simmom Perota anéihui.

⁹ Yokóriapo ímëi yorémem béja hua pueblo Jópë téäu kaa mekka katéi, tua lúl-la káteko Peero kárit bem áma kókocheú jíkau jámuk oraciompo Diostau nók báreka.

¹⁰ Huanäi tüisi tébäureka jíbuä báarei, të juka buähuaamta kee buasei, tenkumta bénasi éaka jita bitchak. ¹¹ Kia sábanam bénom naiki eskinapo huitérekame téhueka bétana kom huéeme bitchak. ¹² Huämi sábanam bénaku

huikíchim, éntok bakóchim, éntok síme animáalim náikim guókekame kaatei. ¹³ Huanäi senuk au nokamta jikkajak ínel jámta:

—Peero, júmëi animáalimë súaka am buäye.

¹⁴ Të Peero ínel ä yómmiak:

—¿Jatchíaka, Señor? Ínapo jauhuey júne Diosta bíchäpo jaiti machik kaa buäla.

¹⁵ Huanäi júchi ínel au jámta jikkajak:

—Juka Diosta tütekhui katë jaiti máchi tíiya.

¹⁶ Íri báisi nat chätuka au kom yúmak. Huanäi huame sábanam bënaka júchi téhuekau jikáu nóttek. ¹⁷ Huanäi juka Perota jú ä bíchakäubet kaa ä al-leai jítasu bënak huákäi nokbárëihui, jume yorémem Corneliota bétana au jaahuakame juka Símonta jóa nátemajeka kateme jú kári puertau yájjak. ¹⁸ Huanärim áman yájaka kusisi nokaka nátemajek senuk Simmom ti téhuakamta áma anë bétana, ket Peero ti téhuakame. ¹⁹ Të juka Perota hua ä bíchakäubet ketune kaa ä al-leai, jú Espíritu Santo ínel au jiaahua:

—Baij yoremem im enchi jaría. ²⁰ Kömë síká ámemak huéiye kaítat jachin éaka, bueituk ínapone emou am jaásek.

²¹ Huanäi Peero ámeu kom siika huame yorémem Corneliota au jaásekäumehui. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Ínapone ájária jú enchim jaríähui. ¿Jítasem nübok?

²² Bempo ä yómmiak:

—Jü capitán Cornélio äbo itom jaásek, íri yoreme tü yöreme éntok Diosta yöre íkái síme jume judíom ä tü éttejhua, éntokim ä nakke. Senu Diosta ángel ä téjhuak enchi ä núnutebo sáhueka ä joau enchi hueë iaaka.

²³ Huanäi Peero kariu am kimaka, áma am tahuáriak áamaki huäri tukarichi. Yokóriapo béja ámemak siika, éntok huate hermáanom Jópepo joome.

²⁴ Júchi yokoriapom béja Cesareau yájjak. Huämi Cornelio am boobíchaïhui ä huahuájim éntok amiigom ä nákéhuim áman nau núnulataka. ²⁵ Juka Perota ä joau yep-sak, Cornelio au yeu síká ä mabétak, éntok tónommia kíkteka ä yörek. ²⁶ Të Peero ä ketchak ínel au jíaka:

—Kíktë. Katë inou mújmutje. Ínapo ket emo bënasi yoreme.

²⁷ Huanäi au noksímeke, kariu kibákeka juebena géntem áma nau yáij-lame téhuak. ²⁸ Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Eme júneiya itom jume judíom, hua itom boojóriäu béchïbo, kaa ä türiakähui jume kaa judíommak itom ito türinakähui, éntok bem joau itom kíkkimunakähui. Teé én jú Dios nee téjhuak íkái ínëli huemta au tü yáak tíaka, itom kaachin ito érianakë béchïbo. ²⁹ Kíalíkune téjhuaahuaka sep äbo siika kaachin éaka. Én éntokne júnee péiya jita béchïbo ín äbo núnuhuakahui.

³⁰ Huanäi Cornelio ínel au jiaahua:

—Naiki taáhuarim huéiye ínapo imi ín jóapo aneka ayúunai, éntok kupteu bícha, ínneak jáni, nee Diostau oraciompo nokayo, itom ä boojóriä bënasi, senu yoreme béloj tópapäti anemta sánkoka inou au yeu machíriak. ³¹ Huanäi ínel inou jiaahua: “Empo Cornelio, hua Diostau oraciompo em nokähui, éntok hua em limojna yáari póobem béchïbo Diosta bíchäpo türi. ³² Láuté áman pueblo Jopë téäu yorémem jaaseka Símonta am núnutua, huaka ket Peero ti téhuakamta. Áapo senu Simmom huaka beata búabualkotemta jóapo aane, bahué mayóat jóakame. Huäri äbo yepsak enchi téjhuanake jita em yáanakëhui.”

³³ Júnëline sep áman enchi jaríutebok. Én éntoke itou yépsak. Tüisite enchi ä baisahue. Ente síme imi aane Diosta bíchäpo enchi nok jikkaj báreka símeta juka Diosta enchi itou nok iähui.

Peero jume Corneliota jóapo anemmu nookak

³⁴ Huanäi Peero ínel ámeu jiaahua:

—Én ál-lane júneiya lútula huépo juka Diosta síme yorémem nánancha ériähui, ³⁵ éntok jita naciónpo ä jomé-tuk junne juka ä yöremta éntok tühuata joamta ä nákéhui. ³⁶ Dios juka Jesucristota jume Israelítammeu kom bíttuak, huaka símem béppa nésauhuemta, ámeu ä nok íaaka yanti jíapsihumta bétana. ³⁷ Eme béja tüisi ä júneria huaka judíom buíaräpo síme át yeu sikamta jum Galiléa buíaräpo naateka juka Juanta jume géntemmeu noksuko éntok am batösuko. ³⁸ Éntokem júneiya ketchi jachin Diosta Jesús Nazaretpo jometa Espíritu Santota útteara ä mikákähui, éntok jachin áapörík huaka tühuata josúkähui jum náasä síkápo, éntok huame díablota mampo aneka kókoreme ä tütekhui. Íkái johuai bueituk Dios áamak aaney. ³⁹ Ítapote símeta juka Jesústa yáakäu bitchak, kia huam Judea buíapo éntok Jerusalén puéblopo junne. Chúkula éntokim kúrusichä popónaka ä mëak. ⁴⁰ Të Dios júchi ä jíabitetuk baij taáhuata huéeyo, éntok itou yéä machíriatuk. ⁴¹ Kaa síme géntemmeu au yeu machíriak, itou jíbba, huame bannaataka Diosta yeu púari én áa bétana nok íaahuame. Ítapote kókoolam násuk ä jíabitesuk áamak jíbuäk, éntokte áamak baa jëka. ⁴² Éntok itom téjhuak géntemmeu itom nok sáhueka, juka Diosta Jesústa ä yäut yéchakä bétana jume jíápsammet nokta ä chupa íaaka, éntok jume kókkolammechi. ⁴³ Éntok chë bannaataka ket síme jume profétam íri Jesústa bétana noókak síme jume ä súaleme bem Dios bejrimmet bem jíókorinä tíaka.

Jü Espíritu Santo jume kaa judíommeu júne kom yuumak

⁴⁴ Ketune juka Perota ámeu nokaisu, jú Espíritu Santo síme huame ä nok jikkajammeu kom yuumak. ⁴⁵ Huame Is-

raelitam Jesucristota súaleme Perotamak áma yáij-latukäu éntok, at guómtilamtaka taahuak juka Espíritu Santota ket huame kaa judíommeu júne kom yumák tíaka. ⁴⁶ Júnelim ámet júneyai juka Espíritu Santota ámeu kom yumáká bétana, tábui nokpo am nokái am jíkkajaka, éntok buéresi Diosta am úttileyo. ⁴⁷ Huanäi Peero ínel jiaahua:

—¿Jatchu jábe ára ée támeu jiaahua ímëi yorémem emo batónakë béchíbo? Bueítuk jü Espíritu Santo ámeu kom yuumak itou kómä yúmakä bénasi.

⁴⁸ Huanäi Jesucristota bem súalekä béchíbo am bató nésauhuek. Chúkulam Perotau nookak elapo jaiki tápo júne ámeu ä tahuá sáhueka.

Peero ä tékil ministerio jume Cristota sualhuäpo nau animmeu ä ettejhua buere joära Jerusalénpo

11 Jume apóstolim, éntok jume huate hermáanom Judea buiaräpo anéihum, juka noktam jíkkajak kaa judíomtaka junne ket juka tü nokta Jesucristota bétana huenta súalekähui. ² Huanäi juka Perota júchi Jerusaléniu yepsak, jume judíom Jesucristota súaleme ä bėj-reka nookai. ³ Akim ä temajek:

—¿Jatchíake huame kaa ito bénasi judíommak aaney, éntoke ámemak jíbuäk?

⁴ Huanäi jü Peero ä naatekäpo naateka símeta huaka áma yeu sikamta am ettéjhuariaka, ínel jiaahua:

⁵ —Ínapo jum pueblo Jópë teäpo aaney, huanäine Diostau buanaka tenkumta bénasi éaka jita bitchak. Huämíne kia jita buéuru sábanam bénom bitchak téhueka bétana kom huéme, naiki eskinampo huitérekame, inou kom nóinoiteme. ⁶ Huanäine am bíchaka jítasu áma ayuk jáni ti éaka ámet suúhuak. Júméisune animáalim náikim guókekame júyapo joomem áma bitchak, éntok bakóchim, éntok huikíchim. ⁷ Huanäine senuk ínel inou jámta jíkkajaka: “Peero, ímeí animáalimé súaka am buäye.” ⁸ Tëne ínel au jiaahua: “Ée Señor, ínapo jauhuey júne juka Diosta bíchäpo jaiti machik kaa buäla.” ⁹ Huanäine júchi ínel inou jámta jíkkajak: “Juka Diosta tü yákähüë kaa jaiti máchí tíiya.” ¹⁰ Íri báisi nat chätuka inou ayúak, huanäi sep huame sábanam bénaka júchi téhuekau jikáu siika.

¹¹ Huanäi huämi orapo baj yorémem jum jóapo ín anëpo yájjak, pueblo Cesarea bétana áman jaataka nee jaríu sáihuaka. ¹² Huanäi jü Espíritu Santo ámemak nee huee sáhuek kaítat jachin éaka. Imey busan hermáanom éntok, ínomak sájjak. Símetakate senu yoremta jóapo yájjak. ¹³ Huäri itom ettéjhuariak jachin juka Diosta ángel ä jóapo huéekamta ä bíchakähui ínel au jámta: “Yorémeme áman pueblo Jópë teäu jaase. Simmom Peero ti téhuakamtam núnunake. ¹⁴ Áapo enchi téjhuanake jachin em emo jínëu-nahuëhui, enchi éntok síme em familia.” ¹⁵ Íneli nee ä et-

téjhuariasuk, ínapo ámeu noktáitek. Huanäi sep jü Espíritu Santo ámeu kom yuumak itou kómä yúmakä bénasi júnak júbua ä naateyo. ¹⁶ Huanäine hua Señorta nokibeu huáhuaatek ínel jámtahui: “Jü Juan báammey yore batöak, të Dios tábuiasi enchim batónake juka Espíritu Santota enchimmeu kom yumátuaka.” ¹⁷ Juka Diosta junëli nánancha itom ériaka bempörim juka Espíritu Santota makkak, ket itom ä mikakä bénasi Jesucristota itom súaleko, zjábese ínapo Diosta bėj-reka ín huéenakë béchíbo?

¹⁸ Huanäi jume hermáanom buere joära Jerusalémpo aneme íkái jíkkajaka nok yáatek, éntokim Diosta úttileka taahuak ä yári béchíbo ínel jiaka:

—¿Júnëli ket Dios huame kaa judíommeu júne juka bem jíapsi kúaktinakeu ámeu yumátuak yu jíapsihumta am já-jamnakë béchíbo!

Jume Jesucristota súaleme pueblo Antioquíapo aneme

¹⁹ Juka Estebanta mësuaq jume huate Jesucristota súaleme guok jájaitiak. Huanäi huate maujhueka ténnek Fenícia buiärau bícha, isla Chipreu bícha, éntok Antioquíapo bícha. Ámanirim juka tü nokta Jesucristota bétana huenta nookai, teé judíommeu jíbba. ²⁰ Të huate Jesucristota súaleme Chíprepo jométaka, éntok Cirénepo jométa-ka, jum Antioquíapo pueblou yájaka béja kaa judíommeu júne ä noókak juka tü nokta Jesucristota bétana huenta. ²¹ Jü Señorta uútteara ámet ayukai, kíalíku juebénaka juka bannaataka bem súalëu tójaka juka Señorta súaleka taahuak.

²² Jume Jesucristota súaleme Jerusalémpo anéihum íkái jíkkajaka juka Bernabeta jum Antioquíapo jaasek. ²³ Bernabé áman yepsaka ä bitchak juka jachin machisi juka Diosta tühuata ámeu yálatukähui. Huanäi tüisi al-léaka taahuak, éntok símemmeu noókak bem jíapsi tutti yécharika Señorta éä páman am katchahueka. ²⁴ Bueítuk áapo, jü Bernabé, tü yóremtukai, éntok jü Espíritu Santoy tapuniakai, éntok chikti ä jíapsimak Señortat éiyay. Júnëli juebena géntem jíapsi kúaktituak Señortau bícha.

²⁵ Chúkula Bernabé pueblo Tarsou bíchaa siika Sáulota áman jaríuseka. Huanäi ä téaka Antioquíapo bíchaa ä nuk siika. ²⁶ Ámanirim jume Jesucristota súalemmak aaneq huásuktiapo, juebena genteta majtíaka. Huämi Antioquíapom kësam huëpo cristiánom ti téhuatuahuak jume Jesucristota súaleme.

²⁷ Huámechi taáhuarimmet huate profétam Jerusalém bétana Antioquíapo yájjak. ²⁸ Senu yoreme Agabo ti téhuaka, jume hermáanom násuk kíkteka, Espíritu Santota éäpo noókak buere tébaata síme buíarat ayúnake tíaka. Huäri buere teba lútula huëpo siika rey Claudiota nésahuë

taáhuarimmechi. ²⁹ Huanäi jume Jesucristota súaleme Antioquíapo anéihuim, hueepulaka bem yumäpo, huame Jesucristota súaleme Judéa buiärapo aneme anía rókaka taahuak. ³⁰ Júnëlim ayuka, juka ofrendata nau tójaka huame yoiyöturi Judéa buiärapo anemmeu jäbuekammeu ä bíttuak Bernabétamaki éntok Saulotamaki.

Jacobo mēhuak, Peero éntok, pereesotehuak

12 Huámechi taáhuarimmet jü rey Herodes huate Jesucristota súaleme guokjájataitek. ² Jacobota juka Juan-ta saayi ejparammea mëtebok. ³ Huanäi jume judíom al-léaka tahuák tíaka, juka Perota ket peréesotebok. Iri yeu siika tua pajko táapo, jume páanim kaa levadúrakame buabuähuä táapo. ⁴ Të jü rey Herodes juka Perota cárcelpo yéchtebok dieciséis sontarom ä suáyatuaka, ínel éaka, chúkula pajkota chúpuk puéblota bíchäpo yéä tóij báreka. ⁵ Júnëli jü Peero páttiatukai éntok tüisi suáyahuai, teé jume Jesucristota súaleme jíba Diostau oraciompo ä nok-riay chikti bem jíapsimaki.

Dios juka Perota jum cárcelpo yeu simtúak

⁶ Yokóriapo juka Heródesta jum puéblota bíchäpo yéä tóijnakei, huäri tukáarit Peero kotchei guoi sontarom násuk bökari, guoi cadenammea súmatataka. Huate sontarom éntok, puértapo jäbueka cárcelta suayai. ⁷ Huanäi sej chuk-ti jü Diosta ángel áma yepsaka, juka cárcelta machíriaka, jü Perotat sánäpo mámtaka ä bússaka, ínel au jiaahuak:

—Lautë yejte.

Huanäi jume cadenam mampo ámey ä súmatukau bútteka kom huáttek, ⁸ Jü ángel éntok ínel au jiaahua:

—Emoë huikojtua, éntoke em berä bochampo guókte.

Juka Perota au bochátuasuk jü ángel ínel au jiaahua:

—Jínteke ino sáu huéiye.

⁹ Huanäi Peero ángelta sáu yeu siika, kaa jünéaka tua ä lütüriatukähui juka ángelta joähui. Kíal ä tenkutukä bénasi ä ériai juka ä bíchähui. ¹⁰ Te jume sontarom bat jäbuekame huam sájaka, éntok júchi huam jëla jäbuekame huam sájaka, sísi guok puertauhuim yájjak böóu yeu kathuäpo. Huanäi hua puerta au étapok. Huanärim yeu sájjak. Chúkula senu cálleta sákasuka jü Diosta ángel ápolaiak tósiika. ¹¹ Huanäi Peero jünéaka ínel éeak:

—Én ál-lane jüneiya ä lütüriatukähui Señorta ä ángel inou bíttuakähui Heródesta mampo nee ä jínëunakë béchibo, éntok hua sime bétana judíom inou yáa bárëhui.

¹² Inëli éaka jü Peero Maríata joau bíchaa siika, jü Juan Márcos téamta áiye, ámani juebena géntem nau rúktilataka Diostau oraciompo nookay. ¹³ Áman yepsaka, juka puértata ä ponái, senu jámmut beme, Ródeé ti téhuaka, áman

yeu siika ä bit báreka ä jábétukähui. ¹⁴ Të juka Perota nok tátäyaka, juka puértata kaa étapoka, chikti ä al-léerimmak búitek áman huaijhua bíchaa am téjhua báreka juka Perota jum puértapo huéktíaka. ¹⁵ Huanärim ínel au jiaahua jü ili jámuttahui:

—¡Rokótuläe!

Të áapo ä lütüria tíiya ä ájáriatukähui. Të bempo júchi ínel au jiaahua:

—Kaa ájária, ál-la jü ä ángelhua.

¹⁶ Të jü Peero áma huéeka jíba puértata poonai. Huanärim juka puértata étapoka ä bíchaka guómtek. ¹⁷ Të áapo mámmamea séñata ámeu yáuhuak kaa am jíal sáhueka. Huanäi am ettejhuariak jachin juka Señorta cárcelpo yéä nuksikähui:

—Juka Jacobotem ettéjhuaria ino bétana éntok jume hu-ate hermáanom.

Huanäi yeu siika sékána bícha.

¹⁸ Yokóriapo yeu mátkuk, buéresi jíaihuai jume sontarom násuku, bueitukim kaa jüneiyai jachin juka Perota jum cárcelpo yeu sikähui. ¹⁹ Huanäi jü rey Herodes ä jariutebok. Kaa ä téihuak éntok, jume sontarom ä suáyaihuim núnuteboka am temájek jatchíaka bem yéu ä simtúakähui. Kaa emo am jüneä tiai éntok, am súatebok. Chúkula jü Herodes Judéapo yeu siká, jum Cesaréau bíchaa áman joa báreka.

Heródesta mukúkä bétana huéeme

²⁰ Jü Herodes huame géntem puerto Tiropo jomemmeu tüisi oómtei, éntok puerto Sidonpo jomémmehui. Huanäi bempo juka buähuamta reyta buíapo bem mabétä béchibo au sájjak áamak ettejhua báreka. Huanärim Blástotamak emo nok tütek, hua rey Heródestau nésauhuemtahui, éntokim al-léaka jíapsirókaka au noókak. ²¹ Huanäi Herodes taáhuata am yéchariak nau am nunurókaka. Juka taáhuata yúmak, béja yörisi machisi sánkoteka huam ä nésauhuëpo yejteka ámeu noókak. ²² Huanäi jü génte ä úttileka ínel chaáyek:

—¡I nokame kaa kia jábe yoreme, áapo jü dios!

²³ Huämi orapo jü Señorta ángel juka Heródesta kökori tátabek, bueituk Diosta bénasi au ä ériai tíaka, éntok Dios-ta kaa yörek. Huanäi buíchiatuka muúkuk.

²⁴ Të jü Señorta noki jíba símekut nokhuai, éntok jume ä súalekame chëhuasu bürusakai.

²⁵ Bernabé éntok Saulo, jukam nésauta chúpaka, buere joära Jerusalém bétana pueblo Antioquíau nóttek, Juanta huériaka Márcos ti ket tehuakamta.

Bernabé éntok Saulo bem tekil ministerio naatek

13 Jum pueblo Antioquíapo jume Jesucristota súalem-makim aaney jume profétam éntok huate am majtíame. Jume áma anéihuim Bernabé, éntok Símon, Négró tíame, éntok Lucio, pueblo Cirénepo joomo, éntok Manaén jü Herodes Galiléa buiärapo nésauhuemtamak yótukame, éntok Saulo. ² Séjtuł ímëi ayúunaka entok oraciompo Diostau am nokayo, jü Espíritu Santo ínel ámeu jiaahua:

—Bernabetem nee yeu púaria, éntok Sáulota, hua tekia ín áme béchíbo náikiata bem yáanakë béchíbo.

³ Huanärim ayúunasuka éntok oraciompo Diostau nok-suka, choápo áme béppa mámteka Diosta mampo am joa-ka áman am bíttuak.

Jume apóstolim isla Chípreno noókak Jesucristota bétana

⁴ Huanäi Espíritu Santota éäpo Bernabé éntok Saulo Se-leuciau bícham sájjak. Huämírim barcopo báau huáttek is-la Chípneu bícha. ⁵ Jum puerto Salamínau yájaka juka Dios-ta noki jume géntemmeu noókak jum judíom sinagogapo. Juan éntok, am aníasimeka ket ámemak huéiyey. ⁶ Huämi íslapom naa burujti sájaka Páfou yájjak. Huämírim senu judío Barjesús ti téhuakamtau yájjak. Íri móriäkai, éntok profeta aranókichitukai. ⁷ Íri móriära hua áma nésauhuem-tamak aaney, Sergio Paulö téamtamaki. Í Sergio Paulö éntok, tüisi koba súakai. Áapo, jü nésauhueme, juka Bernabe-ta núnutebok, éntok juka Sáulota, juka Diosta noki jíkkaij báreka. ⁸ Të jü móriära Barjesús, Elímas ti téhuakame, am béj-reka kíktek, juka nésauhuemta kaa Diosta noki sual íaaka. ⁹ Huanäi jü Saulo, ket Páblo ti téhuakame, Espíritu Santoy tapunika, tua pújpo ä bíchaka, ¹⁰ ínel au jiaahua:

—Empo aranókichi, juéna yóreme, díablota yoremia, síme tühuata béj-reka huéeme! ¿Jatchiáke jíba kaa ä tojja juka Señorta noki lútula huemta em kaa lütüriä tíähui?

¹¹ Én éntok, jü Señor jíokot enchi yáanake. Kaa bíchake tahuánake. Jaiki táapë täata kaa bínnake.

Huanäi sep läuti kaa máchira au yuumak. Huanäi jábeta júne jaríai mampo ä buíseka ä huérianakemta, bueítuk kaa bitchai. ¹² Huanäi jü gobernador íkai bíchaka, ä súaleka taahuak, bueítuk hua yore majtíahuame Señorta bétana huémtat guómtek.

Pablo éntok Bernabé Antioquía Pisidiapom aanei

¹³ Pablo éntok jume áamak réjtëhuim isla Páfou barcopo báau huátteka jum pueblo Pérgehuim yeu yájjak Panfília buíaräpo. Të Juan am tösiká buere joära Jerusaléniu bíchaa nóttek. ¹⁴ Chúkula bempo jum pueblo Pérgepo yeu sájaka pueblo Antioquíau bícham sájjak, Pisidia buíarähui.

Huämírim jimyore táapo judíom nau yayajäpo kimuka áma joótek. ¹⁵ Huanäi juka Moiséjta ley noksúak, éntok jume librom profétam jiojtekaü noksúak, jume áma téki-akame ínel nokta ámeu bíttuak:

—Eme itomak huéerim, nokta türík jume géntemmeu enchim nokmátchik huériátekem ámeu ä nooka éni.

¹⁶ Huanäi Pablo kíkteka, mámammea séñata yáuhuak kaa am jíal sáhueka. Huanäi ínel jiaahuak:

—Íkem nokta jíkkaja, eme Israelítam éntok síme jume Diosta yöreme: ¹⁷ Jü pueblo Israelítata Dios jume itom yöyöhuam bannaataka kateme yeu púuhuak, éntok buëu-ru pueblösi am yáuhuak ketune Egiptopo am aneyo, huam kaa bem buíaräpo. Huämi buíaräpo yéu am nuksiika ä úttiärayi. ¹⁸ Dios cuarenta huásuktiapo see päria ániapo am núnübuaka tüisi am ujük, ¹⁹ éntok guoi busan naciónim tejálek Canaán buíaräpo anéihuim, juka buíata itom yöyöhuam mak báreka. ²⁰ Juka buíata am máksuka, naiki ciento cincuenta huásuktiapo yäuram am jóariaka am sáuhuek, juka profeta Samuelta yeu machiákäpo tajti.

²¹ Huanäi bempo reyta áahuak am sáunakemta. Dios éntok, juka Sáulta reypo am yéchariak cuarenta huásuktiapo, huaka Cis ti téhuakamta üusi, Benjaminta huáhuairapo jometa. ²² Chúkula Dios jum tékiapo juka Saula yeu jímmaaka, Davidta reypo am yéchariak, huaka ínel áa bétana ä nokákähui: “Davidtane jüneria síme ín nésauhui ä jonákëhui. Íri yöreme hua tua ínel türëu benna.” ²³ Íri Jesús ínel Davidta huáhuairapo jométukai, jü Diosta tóbokti-akähui jume Israelítam ä jínëunakë béchíbo, bannaataka ä nokakä bénasi. ²⁴ Kee jee juka Jesúsata yepsái, jü Juan síme jü pueblo Israéltau noókak útteatukähui jíapsi kúakteka bem batöna bétana. ²⁵ Jü Juan béja ä muknákëu bíтчimeí ínel jíahuak: “Eme jamak nee jü Cristo tíiya, jü Diosta yeu púari, të ínapo kaa ájária. Chúkula yebíjnake huári, hua kaa júnen machik jotúahuamta bénasi maachi ä bíchäpo. Kíane ä bocha huíkyam júne kaa búttiapo yúmala.”

²⁶ Eme ínomak huéerim, Abrahamta huáhuairapo joomo, éntok síme huame Diosta yöreme: itou símemmeu bíttuari í tü nooki ái itom ito jínëunakëhui. ²⁷ Jume Jerusalémpo jóakame éntok bem yäura júne kaa júneyai juka Jesúsata jábétukähui, éntokim hua nókit júne kaa júneyai profétam jiojtekábechi chikti jimyore táapo jum bem sinagogampo ámeu nonókhuaamtachi. Të Jesústam mëtebok, huämi chúppuk hua nooki bem jíjikkajaihui. ²⁸ Kia kaita bëttesi machik ä mëtebonakemta at téaka júnem Pilátotau noókak ä mëtebo sáhueka. ²⁹ Huanärim béja símeta huaka jiojtepo áa bétana nokamta chúpukim kúrusit ä poponaka ä maäak. ³⁰ Të Dios kókkolam násuk ä jíabitetuak. ³¹ Huanäi juebena táapo Jesús huame yorémemmeu au yeu machíri-ak, huame Galiléa buiärapo naateka buere joära

Jerusaléniu tajti áamak rejtsukammehui. Huámëi ínel jume én géntemmeu nokame áa bétana.

³² Júnëlituk, ítapo enchim ä jünériatua juka tühuata Diosta itom yóyöhuammeu nätuakähui. ³³ Bueituk ítohui, jume ámet yeu sákariammeu ä chúppak juka ä nokákähui juka Jesústa jíabitetuaka, libro Salmo teäpo guoyiku ínel jíäpo bénasi: “Empo ájária jü ín üusi. Én táapone simemmeu enchi yeu buíssek enchi ín üúsitukä bétana.” Júnëli jiojteri. ³⁴ Jü Dios jünéehumta nénkilatukai áapörík jum kókkolam násuk ä jíabitetuanake bétana ä takahua kaa nasóntunakë béchïbo, jum jiojteripo ínel jíaka: “Enchímmeune ä chúpanake juka tühuata Davidtau ín nätuakähui.” ³⁵ Éntok täbui libro Sálmpo ket ínel jiaahua: “Júkë em yeu púari takahua suáyanake kaa ä nasóntunakë béchïbo.” ³⁶ Júnéate lútula huëpo juka Davidta huame áa beu jíápsakáihuimmet ä tekípánoakähui Diosta ä sáuhuekä pámani, éntok mukuka ä máahuakähui ä yóyöhuam bénasi, éntok ä takahua nasóntukähui. ³⁷ Të hua Diosta jíabitetuakäu takahua kaa nasóntuk. ³⁸ Júnentukem jüneiya, eme ínomak huéerim, áapörík, Jesústa, béchïbo huame enchim Dios bejrimmet enchim jíókorinä bétana enchimmeu nokhuähui. ³⁹ Bueituk jü Jesústa béchïbo ínel síme huame ä súaleme jíókorihua bem Dios bejrimmechi, Moiséjta ley bétuk aneka kaa bem at jíókorihuakähui. ⁴⁰ Áachem suuhua kaa enchimmeu chúpanake hua profétam jiojtekäu ínel jíame:

⁴¹ Jítachem suuhua, eme jábeta junnériäram.

Áachem guómtka kókkko.

Bueituk ínapo, jü Dios, jume taáhuarim enchim ámet jíápsáubet buériata yáanake kaa súalmatchik, emë éntok, kaibu ä súalnake juka ín yáanakëhui, jábeta enchimmeu ä ettejhuay junne.

⁴² Juka Pablota éntok jume áamak rejteme jum judíom nau yayajäpo yeu sájak, huame kaa judíom ámeu noókak júchi áma jimyore táapo íari bétana jíba ámeu am nok sáhueka. ⁴³ Huame bem nau yáij-läpo humentá chúpuk, juebénaka jume judíom éntok huame Dios huáateme judíommak éaihuim Pablota sau sajjak, éntok Bernabeta. Bempo éntok, ámeu nökkak jíba Diosta tühua ámeu yáaribet chäka am jíápsi sáhueka.

⁴⁴ Júchi jimyore taáhuata yúmak, jume puéblopo jóakame síme jëla áma nau rúktek Diosta noki jíkkaj báreka. ⁴⁵ Të jume judíom juka juebena genteta nau rúktekamta bíchaka ä ínnëaka taahuak, éntokim juka Pablota béj-reka noktáitek, éntokim jájana ä aahuai. ⁴⁶ Huanäi jü Pablo éntok Bernabé kaa májhueka ínel ámeu jiaahua:

—Útteatukai jíöbe juka tü nokta Jesucristota bétana humentá enchimmeu, eme jume judíommeu, bat itom ä noknákëhui. Të béjasem kaa ä jíkkaj báare, éntokem juka

yu jíápsihumta kaa huáatia, huame kaa judíommeu bíchate kannake. Huámehuíte ä noknake. ⁴⁷ Bueituk jü Señor junëli itom sáuhuek, ä noki jiojteripo ínel jíaka:

Machiriata bénasine enchi tahuárialá jume kaa judíom béchïbo,

huaka tü nokta áí bem emo jínëunakeu enchi huérianakë béchïbo jakun buíata yumäu tajti, tiahua.

⁴⁸ Íkái jíkkajaka, jume kaa judíomtukáhuim al-léaka taahuak, éntokim juka tü nokta Señorta bétana humentá türítíyái. Huanäi síme huame yu jíápsinake téaka náikiari juka nokta súaleka taahuak. ⁴⁹ Júnëli jü Señorta tü nooki síme huaa buíarat nókhua. ⁵⁰ Të jume judíom huate jaámuchim Dios huáateme éntok chë áma täyahuame nok téjhuak am béj-reka japte sáhueka, álë bénasi ket jume yorémem puéblopo chë yörihuame. Huanärim juka Pablota guokjájaseka, éntok Bernabeta, bem buíaräpo yéu am béebak. ⁵¹ Huanäi jü Pablo éntok jü Bernabé juka tóröchiata guokpo ámet chätulata ámeu tátakek señalpo bénasi bem kaa áma türihuä béchïbo. Huanärim sajjak Iconiö téau bícha. ⁵² Të jume Jesucristota súaleme áma aneme jíba al-leiyai éntok jü Espíritu Santo ámet ayukay.

Pablo éntok Bernabé jum pueblo Iconiopom aaney

14 Jum Iconiopo, Pablo éntok Bernabé jume judíom sinagogapo nau kímmuk, huanärim tüisi jíápsipo huéchemta jume géntemmeu noókak, junëli juebena judíom éntok kaa judíom júne ä súaleka taahuak. ² Të huame judíom juka nokta kaa súalekame huame kaa judíommeu nokaka jume hermánommeu bíchaa juénak am éetuak. ³ Të bempo jíba áma taahuak büru táapo, éntokim jíba kaa májhueka ámeu noókak Señórtat éaka. Jü Señor éntok, juka tü nokta Diosta bétana humentá bem nokäu lútüria johuai útteata am mákaka kaa jaibu johuamta at guómtisi machik am jotúaka. ⁴ Të hua génte áma puéblopo joome au náikimtek. Huate jume judíom beu eiyai, huate éntok, jume apóstilim béuchi. ⁵ Huanäi huame judíom éntok huame kaa judíom junne, yäuram-mak nau nokaka, nánancha éeak buere am áusuka am mamáasu báreka. ⁶ Të jü Pablo éntok Bernabé jünéaka áma yeu sajjak pueblo Lístrau bícha, éntok Derbeu bícha, Licaónia buíaräpo jokámmehui, éntok huate buíara áa chíkola tahuámtau bícha. ⁷ Amanärim ket juka tü nokta áí yore jínëihumta bétana noókak.

Pablo pueblo Lísträpo máamasuhua

⁸ Jum Lístrapo senu yoreme aaney kara huerámaka. Íri yoreme kia kátekai bueituk löitaka yeu tómtilatukay. ⁹ Íri juka Pablota nokäu jíkkajak. Jü Pablo éntok, at pujteka at

suuhuai, éntok Diosta ä súaleka au ä türinakeu bétana ä jünériaka, ¹⁰ kusisi ínel au jiaahua:

—Tüsë ámet kikte jume em guókimmechi.

Huanäi jü yoreme jikáu chépteka huéeka taahuak éntok naa hueetáitek. ¹¹ Huanäi hua génte juka Pablota yáakäu bíchaka, chaitáitek Licaónia nokpo ínel jíaka:

—¡Diósím yorémem bébénaka itou kom yájjak!

¹² Jukam Bernabeta jü dios Júpiter tiiyai, Pablota éntokim dios Merkúriö tiiyai báchá nonokä béchibo. ¹³ Jum pueblou kimúhuäpo jü Júpiterta tiöpo katekay. Huä áma tiöpopo nésauhueme éntok, jume torom áma yeu tóijtebok éntok sehuata koróona yáata. Áapo, éntok hua génte, buéresi am yöri báreka, toromim súa báarei ámeu am limójnaka am pajkória báreka. ¹⁴ Të jume apóstolim, Bernabé éntok Pablo, íkái jünériaka, kaa ä tütüreka bem sánkom síusúti huíkeka chayeka genteta násuk kiimuk:

¹⁵ —¡Ëe, oóhuim! ¿Jatchiakem íkái johua? Ítapo ket yorémem enchim bénasi. Ítapo äbo sájjak enchim téjhuaboka íkái enchim boojóriäu kaita bėj-remta tójaka huaka Dios jíápsamta enchim yörinakë béchibo, huaka téhuekata yáakamta, buíata, bahueta, éntok síme huaka áma ayúkamta. ¹⁶ Bannaataka Dios síme huame kaa judíom kia tójjak, huanäi naatekam jita júne yörítáitek. ¹⁷ Të jíba túhuata ámeu joaka am téttejhui am jüneenakë béchibo áapörík jábétukähui. Áapo juka yúkuta itou bibittua, éntok áapörík béchibo hua echi chúchupe. Huaka itom buänakeu itom mímika, éntok símeta áí itom al-lénakëhui.

¹⁸ Ínëli jume géntemmeu jíaka jünem batte kaa am tóijtuak juka torom áme béchibo bem súanakëhui, éntok bem buéresi am pajkórianakëhui.

¹⁹ Huanäi huate judíom Antioquía bétana éntok Iconio bétana áma yájaka, juka genteta kúaktiak am bėj-reka am kannákë béchibo. Huanärim juka Pablota sussutti máiyak. Béjam emo ä mëak tíaka, huam puéblou pakun yeu ä tójjak ä huík sákaka. ²⁰ Të jume Jesucristota súaleme emo nau tójaka áman áa chíkola nau am rúktek, yejteka júchi ámemak jum pueblou kibákek. Yokóriapo béja jü Bernabé-tamak siika Dérbë téäu bícha.

²¹ Jum Dérbepo juka tü nokta áí emo jínëihuamta bétana noksuka, éntok juebena jíapsim kúaktiaka, pueblo Listrau bíchaa nóttek, pueblo Iconiou bíchaa éntok pueblo Antioquíau bícha. ²² Huämi puéblompo jume Jesucristota súaleme óusi éetuak, éntokim ámeu noókak jíba bénasi juka Jesucristota am súal sáhueka. Éntokim am téjhuak jum Diosta nésauhuëpo anbárëtek, imi buíapo juebena jíokot máchiraata bem bínnakëhui. ²³ Jume Jesucristota súaleme anëbëkatanam éntok, jume yoiyöturim yäut jóiyak. Huanärim ayúunasuka, Diostau nokaka jü Señor bem súalëuta mampo am jóiyak.

Jü Pablo éntok Bernabé Antioquíau bíchaa nóttek, Siria buíarähui

²⁴ Chúkulam jum Pisidia buiära páman sájaka Panflia buíarau yájjak. ²⁵ Jum Pérge pueblou juka tü nokta Jesucristota bétana huenta nokaka puerto Atálieu bíchaa sájjak. ²⁶ Huämirim barcopo báau huátteka pueblo Antioquíau bíchaa sájjak, áman íkái tékiata én bem chúpakäu yäa iaahuaka, Diosta mampo bem jóahuakähui. ²⁷ Jum Antioquíau yájjakam jume Jesucristota súaleme nau núnnuk. Huanärim símeta huaka Diosta am aníakä béchibo bem yáakäu am ettéjhuariak, éntok jachin machisi juebena kaa judíom júne juka Señorta súalekähui. ²⁸ Huanäi Pablo éntok Bernabé huämi tahuak juebena táapo jume Jesucristota súalemmaki.

Jume apóstolim jum buere joära Jerusalémpo emo nau tójaka náu nookak

15 Huámechi taáhuarimmet huate yorémem Judéa bétana Antioquíau yájaka jume hermáanom áma jóakame ínel majtia táytek: “Jínëutu bárëtekem emo circuncidarotebo, Moiséjta nésauhuekä pámani.” ² Huanäi Pablo éntok Bernabé buéresi huämëi yorémemmak nok nássuak íkái bem am majtjá béchibo. Júnensu bempo, Pablo éntok Bernabé, éntok huate yorémem, yeu púahuak jum Jerusaléniu kat iaahuaka íkái yore majtíahuamta bétana huame apóstolimmak éntok jume Jesucristota súalemmu yäut yóyarimmak nau áa ettéjhua sáihuaka.

³ Huanäi huame Jesucristota súaleme Antioquíapo jóakame am boo tójjak. Bempo éntok, sájaka Fenicia buiära páman kateka, éntok Samaria buíara pámani, am ettéjhuariak jachin huame kaa judíom júne huaka bannaataka bem súalëu tójaka Diosta bem súalëhui. Huanäi síme huame hermáanom tüisi al-léaka taahuak íkái nokta türík jíkkajaka.

⁴ Huanäi Pablo éntok Bernabé Jerusaléniu yájaka tüisi mabéthuak jume Jesucristota súaleme bétana jume apóstolim bétana éntok huame yoiyöturi yäut jóarim bétana. Huanärim símeta am ettéjhuariak huaka bem yáakäu Diosta am aníakä béchibo. ⁵ Të huate pariseerom éntok, Jesucristota súaleme, jápteka ínel jiaahua:

—Úttea jume kaa judíom Jesucristota súaleme emo circuncidarotebonakëhui, éntok juka Moiséjta nésauhuëu itom am boojoria saunakëhui.

⁶ Huanäi jume apóstolim éntok jume yoiyöturi yäut jóarim nau emo tójjak íkái nau lütüria yáa báreka. ⁷ Huanäi juebénasi nau noksúak, jü Peero kíkteka ínel ámeu jiaahua:

—Eme jüneiya, ín hermáanom, juka Diosta jakhuéy nee yeu púakähui enchim násuku, huame kaa judíommeu íkái tü nokta ái bem emo jínëunakeu nee nok íaaka, bempörim ä súalnakë béchïbo. ⁸ Dios jume jíapsim jünériame jünëe-huamta nénkak áapörík am nákehui, juka Espíritu Santota am mikaka ket itom ä mikákäpo Bénasi. ⁹ Dios kaábeta yeu púaka sîmem nánancha itom eria. Bempörim jíapsi ket tü yáhuak Jesucristota bem súalekä béchïbo. ¹⁰ Ensu, jatchíakem juka Diosta béj-reka kateka imey Jesucristota súaleme íkái béttesi machik jotúa báare, juka ito béchïbo béttesi maáchik, éntok itom yoiyöhuam béchïbo júne bet-tiakáuta? ¹¹ Bueítuk ítapo juka Señor Jesústa ito béchïbo áa jíapsi ä nénkaka itom jínëutukäu súale, éntok bempörim júne junéli jínëutukähui, kaa juka Moiséjta nésauhuëu joa-ka junne.

¹² Huanäi sîme nok yáateka juka Bernabeta éntok Pablótam nok jíkkajak huaka at guómtisi machik kaa jaibu jo-huamta bétana am nokayo, Diosta úttiäray bem yáakähui huame kaa judíom násuku. ¹³ Am nok yáatek, Jacobo ínel jiaahua:

—Eme ín hermáanom, nechem jíkkaja: ¹⁴ Simmom Peero béja itom ä ettéjhuariasuk jachin juka Diosta bat huëpo huame kaa judíommeu tühuata yáakähui, éntok jachin bempörim násuk juka puéblota yéá púakähui ä yörinakemta. ¹⁵ Íri íneli huéeme huame profetam jïojtekä páman huéiye, ínel jíame:

¹⁶ Íari sáune júchi yebijnake;

huanäine juka Davidta yäura huéchilata tóboktiaka júchi ä nésautuanake.

Huaka tahuakamtane tóboktiaka bemelasi ä yéchanake,

¹⁷ simë jume huate yoremem jü Señortau am rúktinakë béchïbo,

éntok sîme jume kaa judíom ín yeu púakähui.

¹⁸ Íneli jiaahua jü Señor: “Íkái jünériatebome, jáksä táapo naateka jáni.”

¹⁹ Jünéli jïojteri: Kíalíku ínapo ä türi máchileka, huame kaa judíom kaa muksi éetua nésahue, huaka bannaataka bem súalëu tójaka, Diostau bíchaa jíapsi kúakteme. ²⁰ Kíal ámeu jïojtehuak, júnene türi máchile, am téjhuaaka kaa éntok huaka ídolom béchïbo näikiata bem buänake bétana, éntok kaa emo jubekátek kaa emo am huátianake bétana, éntok animal bámsuata huakas kaa bem buänake bétana, éntok kia ójbota junne. ²¹ Bueítuk sîme huam pueblom jokäpo, jáksä táapo naateka aaney, huame Moiséjta ley am mamajtiame, íari bétana nokamta, hua chíkti jimyore táapo judíom sinagogapo nonokhuame.

²² Huanäi jume apóstolim éntok jume yoiyötori yäut jóarim, jume huate Jesucristota súaleme nau yáij-lammak nau nokaka, huátem áme násuk yeu puarókaka taahuak, jü

Pablótamak éntok Bernabétamak Antioquíau am kannákë béchïbo. Huanärim juka Judas Barsabasta yeu púhuak, éntok juka Silasta, jume hermáanom násuk tüisi yöri-huame. ²³ Huanärim juka jíosiata ámemak áman bíttuak ínel jíamta:

“Ítapo jume apóstolim, éntok jume yoiyötori yäut jóarim, éntok huate hermáanom, jume itom hermáanom kaa judíommeute tebote, jum Antioquíapo jomémmehui éntok jum Siria buáräpo jomémmehui éntok Cilicia buáräpo. ²⁴ Jünéate huate yoremem ímí bétana áman enchimneu sákalatukähui kaa itom nésaupo éntok bem nokíai enchim muksi am éetuähui, éntok echim áma jíöptua báreka úttiä tíaka enchim emo circuncidarote-bonakähui, éntok Moiséjta ley nokäu enchim boojori-anakähui. ²⁵ Kíalíkute nánancha éaka ä türeka taahuak hu-ate yoremem ito násuk yeu púaka enchimneu itom am bíttuanakähui, jü Bernabétamaki éntok Pablótamiki, jume hermáanom tüisi itom nákehuiimmaki, ²⁶ jume bem jíapsi nénkilame itom Señor Jesucristota tékil bem boojóriabarë béchïbo. ²⁷ Jünélite juka Judasta éntok Silasta enchimneu jaase bempörim ket jüba íari bétana enchimneu noknákë béchïbo. ²⁸ Bueítuk jü Espíritu Santo íneli itom ä téjhuak, ítapo éntok, ä türeka taahuak, kaa huátek béttesi machik enchimmet yéchatunakähui huaka enchimneu türik machik jüba: ²⁹ kaa juka animal huakajta ídolom im buíapo díosimeu limójnata enchim buänakähui, kia ójbota junne, éntok animal bámsuata huaakas; éntok kaa emo jubekátek kaa enchim emo huátianakähui. Íkái íneli huemta kaa jóatekem tüisi annake. Áapo, Dios, enchim aníanake.”

³⁰ Huanäi jume íkái jíosiata huériame sájaka Antioquíau yájjak. Huämírim sîme hermáanom nau núnuka juka jíosiata am mákkak. ³¹ Huanäi jume hermáanom huákái jíosiata nokaka tüisi al-lëak türik nokta áma huë tíaka. ³² Jü Judas éntok Silas profétamtukaimme, kíalíkum jume hermáanom al-léetuak, éntokim óusi am éetuak juebénak türik ámeu nokaka. ³³ Chúkula jaiki táapo áma am anéi, jume hermáanom al-léaka Diostau am buaníaka júchi bíchaa am sákatuak huame áman am jaásekamme bícha. ³⁴ Të jü Silas áma taahuak. ³⁵ Jü Pablo éntok Bernabé kéchim áma taahuak jum Antioquíapo, yore majtíaka hu-ate juebénammaki, éntok juka tü nokta Jesucristota bétana huemta ámeu nokaka.

Jü Pablo júchi yeu siika ä tekia chupa báreka

³⁶ Chúkula jaiki taáhuarim huéi, jü Pablo Bernabetau ínel jiaahua:

—Júchi éntokte jum puéblompo Diosta noki itom nok-súkáu nóitinake jume hermáanom jüneria béchïbo jachin bem emo bíchähui.

³⁷Jü Bernabé juka Juan Márcosta ámemak hueë ïai, ³⁸të jü Pablo kaa ä türimáchilei, bueituk áapo jum buiära Panfilipapo am tösiká kaa juka tékilta bem huériäu ámemak chúp-pak. ³⁹Bürukim nau noókak kaa nánancha éaka, júnensum emo näikimtek. Jü Bernabé juka Juan Márcosta nuksiká Chíprë bíchaa barcopo báau huétchek. ⁴⁰Pablo éntok, juka Silasta yeu púaka, yeu siika hermáanom bétana Señorta mampo yéchahuaka. ⁴¹Huanäi Siria buiära páman siika éntok Cilicia buíarapámani, jume Jesucristota súaleme óusi étuaka.

Timoteo jü Pablota mak siika, éntok Silastamaki

16 Jü Pablo éntok Silas jum pueblo Dérbeu yájjak éntok pueblo Lístrahui. Huámirim senu yoreme Jesucristota súalemtau yájjak Timotéo téamtahui, jámmut judía Jesucristota súalemta asóabehui, të jü ä áchaihua griegotukai. ²Jume hermáanom Listrapo joomé éntok Iconiopo joomem türík áa bétana nookay. ³Huanäi jü Pablo juka Timoteota ámemak huë ïaaka ä circuncidaroatebok, jume judíom áma aneme kaa omti ïaaka, bueituk bempo jüneyay, juka ä áchahuata griegotukähui. ⁴Huanäi síme puéblompo bem katë pámanim jume hermáanom téjhuak juka apóstolim yáa nésahuëhui éntok jume yoiyötori yäut jóarim buere joära Jerusalémpo aneme yáa nésahuëhui. ⁵Júnëli huame Jesucristota súaleme chë júne ä súaleka tahuaka chëhuasu útteata nüyei, éntokim chikti táapo chëhuasu emo büruriai.

Jü Pablo tenkumta bénasi éaka juka yoremta Macedoniapo jometa bitchak

⁶Jü Espíritu Santo jum Asia buíaräpo juka tü nokta Jesucristota bétana huentta kaa am nok ïay. Júnëli jü Pablo éntok jume áamak kateme Frigia buiära páman sájjak éntok Galacia buíarapámani. ⁷Huanärim Misia buiärata yumäu yájaka Bitíniä buiärau bíchaa katbábarek, të Jesússta Espíritu kaa áman am kat-ïay. ⁸Huanärim Mísiapo bóula sá-jaka, Troas puertou kom yájjak. ⁹Huämi jü Pablo tukáapo tenkumta bénasi éaka juka yoremta bitchak Macedónia buíaräpo jometa au huéeka jiókot ínel au jámta: “Macedooniahue sika itom anía.” ¹⁰Juka Pablota júkai bíchak, itote lijtaroa táytek, Macedooniau bíchaa kat báreka, lütüriapo juka Diosta itom áman núnü tíaka juka tü nokta Jesucristota bétana huentta áman itom nok ïaaka.

Jü Pablo éntok Silas Filipospom aaney

¹¹Ínelite jum pueblo Tróaspo barcopo báau huátteka jum isla Samotracia lúl-la sájjak. Yokoriapote béja pueblo Neápolisü yájjak. ¹²Huámite jum pueblo Filíposiu bíchaa sájjak. Íri éntok colonia romáanotukai, jum Macedonia buíaräpo jü pueblo chë buëuru. Huámite jaiki táapo jáni aane. ¹³Séjtu jimyore táapote jum pueblopo yeu sájjak bathué mayoau bícha, huam chikti jakhuéi genteta Diostau oraciompo nonokhuähui. Huámite joteka jume jaámuchim áma nau yájakammeu juka tü nokta Jesucristota bétana huentta noókak. ¹⁴Huépülaka Lídía téhuaka pueblo Tiatírapo jométaka. Áapo juka sanko finota lilata nénenkai. Íri jámmut Diosta yöreme tüisi jü nókit suaka ä jíkkajai. Jü Señor éntok, juka Pablota nokáu ä jíapsipo yumáriak tüisi ä suálnakë béchïbo. ¹⁵Huanäi áapo batöhuak síme ä famíliammak nauhui. Chúkula béja ínel itou jiaahua:

—Eme tua chikti ín jíapsimak nee Señorta sualmáchilëtekem ín joau sájaka jaiki táapo júne áma aane.

Huanäi útteapo jëla áma itom tahuáriak.

¹⁶Séjtu, Diostau oraciónta jojoäu bíchaa itom katéi, senu ili jámmut itom nankíríka siika díablota at anë béchïbo yore jünériaka. Áapo ä teko jóapo sáihuai éntok já-beta jünériaka yuun tómita kokobai ä tékom béchïbo. ¹⁷Íri ili jámmut jü Pablota sáu naa hueetáitek éntok ito sauku, chayeka ínel jíaka:

—Ímëi yorémem ínel juka Diosta yörisi máchik nésahui joléerom, éntokim jachin ayuka enchim jínëutunake bétana enchim tejhua.

¹⁸Büru táapo ínëli aaney, júnensu Pablo kaa tua al-léaka, au nótteka hua díablota at anemtau ínel jiaahua:

—Jesucristota nésaupone jü ili jámutat enchi yeu huee sauhue.

Huanäi jü diablo huämi orapo áa tójjak.

¹⁹Të huame ili jámutta tékom kaa éntok tómita ái bem kóbanakeu jünériaka, juka Pablota éntok Silasta buíseka yäurau yéu am tójjak. ²⁰Huámirim yäurapo yéu am tóij-lataka ínel jiaahua:

—Ímëi oóhuim judíomtaka itom pueblo au tóboktitua, ²¹éntokim huaka kaa itou chákamta itom majtía itom ä boojoria ïaaka, bueituk ítapo romaanom.

²²Huanäi jü génte am béj-reka jáptek. Jü yäura éntok, am sanko joateboka jibebiammey tüisi am bemmuchatebok. ²³Am bemmuchasukam cárcelpo am jóiyak, juka cárcelta suáyamta tüisi am suaya sáhueka. ²⁴Íri éntok íkai nésauta mabétaka chë huáijhua am kímak éntok tabla guójöku am guóktetuak, kaa bem sákanakë béchïbo.

²⁵ Të tukáa násuk huei jü Pablo éntok Silas Dióstahum oraciompoo nookai, éntokim hímnom buiikai Diosta úttileka, huate pereesom éntok, am jikkajai. ²⁶ Huanäi sej chukti jü buía tüisi áu yoyoak, éntok jü cárcel junne. Huanäi jume cárcel puertam síme emo étapok éntok jume cadeenam síme pereesom ámey súmatukau júne búttek. ²⁷ Jü am suáyame éntok, búsaka jume puértam emo étapolame téaka, ejparam yeu huíkkék au mēbáreka, jume peréesom yeu ténnek jáni tíaka. ²⁸ Të jü Pablo at cháchayeka ínel au jiaahua:

—Kátë jachin emo johua. Símete ím aane.

²⁹ Huanäi jü am suáyame machíriata aáhuaka, búiteka ámeu kibákek, éntok máuj-rimmea au yoaka Pablota éntok Silasta guokpo ámeu au jímmak. ³⁰ Huanäi yéu am nuksiká ínel ámeu jiaahua:

—Eme oóhuim, nechem tejhua, ¿jáchisune ayúnake jáni ín jínëutunakë béchibo?

³¹ Bempo éntok ínel á yómmiak:

—Juka Diosta itom Señor Jesucristota bétana nokáhué súale, huanäre jínëutunake, empo éntok jü em familia.

³² Huanärim juka tü nokta Jesucristota bétana huentma au noókak éntok síme jume ä jóapo anémmehui. ³³ Huämi orapo tukáapo jü am suáyame jum bem kökosi yáapo am báksiak. Huanäi áapo éntok síme ä famíliahua batóhuak. ³⁴ Chúkula ä joau am nuksiká am jibuātuatebok. Huanäi áapo éntok jü ä famíliahua tüisi al-léaka taahuak Diosta noki bem súalekä béchibo.

³⁵ Yeu matchuk jü yäura jume porisim áman jaásek jü am, suáyamtahui am búttia nésahueka. ³⁶ Jü am suáyame éntok, Pablota ínel jiaahua:

—Yäurata bétana noki inou bíttuahuak enchim búttia sáihuaka. Júnentukem ára yeu kaate kaítat jachin éaka.

³⁷ Të jü Pablo jume porisimmeu ínel jiaahua:

—Itom románomtuk júnem síme puéblota bíchäpo itom bemmúchatebok, éntokem cárcelpo itom jóatebok kaa bat juka nokta itot chúpaka. ¿Én éntokem éhuil itom búttia báare? Kaa junëli huéiye. Éläpo bempo äbo sájaka itom yeu bébnake.

³⁸ Jume porícim jume yäuram íkai téjhuak, bempo májhueka taahuak am románomtukä bétana jünëaka.

³⁹ Huanärim jü Pablota noókak éntok Silástahui emo jiókori nésahueka. Huanärim yéu am sákatuak, éntokim jiókot ámeu jiaahua jum puéblopo yéu am katcháhueka.

⁴⁰ Cárcelpom yeu sájaka Lídiata joau bíchaa sájjak. Huanärim jume hermáanom bíttchuka éntok kaa köm am ée sáhueka ámeu noksuka sájjak.

Jum Tesalónicapo buere naa muksi huéeme yeu siika

17 Jü Pablo éntok Silas jum Anfípolis buiärapo áman sájjak éntok Apolóniä buiärapámani, jü pueblo Tesalónicäu bícha. Huämi kari kátékai jume judíom nau yayajäpo. ² Jü Pablo jíba ä boojóriä bénasi áman siika jum judíom nau yayajähui. Huämi baij semáanapo ámeu noókak chikti jimyore táapo, áa béucham ée íaaka. ³ Diosta noki jiojteripo nokamta ámeu nookai juka Crístota, Diosta yeu púari, jiókot ayúnake bétana éntok mukuka ä jíabite-nake bétana:

—Júntuk íri Jesús ín áa bétana enchimmeu nokäu ájaria Cristo, Diosta yeu púari.

⁴ Huanäi huate judíom ä súaleka tahuaka jü Pablótamak chätuk éntok Silástamaki. Éntok juebena griégom Dios huáateme ket ä súaleka taahuak, éntok juebena jaámuchim jum puéblopo chë yörihuame. ⁵ Të huame judíom kaa ä súalekame ámechä ínnëaka taahuak. Huanärim jume juëna yóremem kaita tékilekame nau núnuka, emo am tóboktitiak. Huanäi jum puéblopo buéresi naa muksi huéeme siika. Jü yoreme Jasón téamta jóapom útteapo kíimuk juka Pablota jaríaka éntok Silasta, áma yéu am huíkkéka jü genteta mampo am joa báreka. ⁶ Tem kaa am téaka juka Jasonta buíseka ä huíksakaka ä nuksájjak, éntok huate hermáanom, yäurau yéu am tóijboka. Huanärim chayeka ínel jiaahuay:

—Ímëi yóremem síme ániat juka genteta kaa al-léetume äbo ket yáij-la. ⁷ Jü Jasón éntok, ket ä jóapo al-léaka am mabétak. Síme bempo juka Césarta romapo reyta ley béj-reka kaate, bueitukim tábui reyta nésauhué tíiya, juka jábe Jesús téamta.

⁸ Íkai jikkajaka jume géntem éntok jume yäuram júne emo tóboktiak. ⁹ Të jü Jasón éntok jume huate hermáanom juka Pablota éntok Silástam sákatuarókaka noókak. Huanärim tómita nénkak jum yäurapo ä tóij báreka bem am sákatuäu tajti áma ä órenakë béchibo. Huanärim búttiahuak.

Pablo éntok Silas jum Bereapom aaney

¹⁰ Huanäi jume hermáanom seep huäri tukáarit juka Pablota éntok Silasta áma yeu sákatuak pueblo Beréäu bícha. Bempo éntok, áman yájaka jíba jum sinagogau bíchaa sájjak. ¹¹ Ímëi judíom áma joome éntok, chë tü jíápsekai huame Tesalónicapo joomem béppa. Kíalikum juka tü nokta al-léaka mabétak. Huanärim chikti táapo juka Diosta noki jiojterit suuhuai huaka nokta ámeu nokhuamta áma jünéria báreka lútüría jáni ti éaka. ¹² Júnëli juebena judíom ä súaleka taahuak, éntok griégo jaá-

muchim jum puéblopo chë yörihuame éntok juebena oóhuim. ¹³ Të jume judíom Tesalónica pueblopo joome jünéaka juka Pablota jum Beréapo tü nokta Jesucristota bétana humentá nokáhuí, ámanim sájaka buéresi naa muksi humentá áma yáuhuak. ¹⁴ Të jume hermáanom bamsipo juka Pablota bahué mayoau bíchaa simtúak. Jü Silas éntok, áma taahuak jum Beréapo, éntok jü Timoteo. ¹⁵ Jume Pablótamak sájakaíhuim jum buéuru pueblo Atenas teäpo ä tójjak. Huanärim nóttek nokta huériaka juka Silasta éntok Timotéota lautí jëla áman Pablotau am yáijnakë béchíbo.

Jü Pablo jum pueblo Atenaspo aaney

¹⁶ Jü Pablo jum Atenaspo aneka juka Silasta boobíchaka éntok Timotéota, tüisi kaa al-leiyai jum puéblopo juebena dios yorem yáarim ayúk tíaka, éntok juka genteta áma jometa am yörë tíaka. ¹⁷ Kíalíku jume judíommeu nookai jum sinagogapo éntok huate ámemak chäkammehuí, Diosta emo yörë tíammehuí, áa béucham ée íaaka. Éntok jíba chikti táapo huame plázapo nau yayájammeu ket nonokai. ¹⁸ Huate yorémem juka epicúreota yore majtíäu huériame. Éntok jume estóicosta yore majtíähuí, áamak noktáitek. Huate ínel jiaahua:

—¿Jáchisu itou jia jáni í yoreme nónnokame?

Huate éntok, ínel jiaahua:

—Kia tattábui diósím bétana nokamta benna.

Júnëlim jiaahuay bueítuk juka tü nokta Jesústa bétana humentá ámeu nookai éntok jume kókkolam jíabitenake bétana. ¹⁹ Huanärim áman Areópago ä nuksájjak, huam bem nau yayájaka nokta bem lütüria jojoähuí. Huanärim ínel au jiaahua:

—Itómë tejhua ä jítatukáhuí íkái bemela yore majtíahuamta em huériähuí. ²⁰ Bueítukë kaa itom jíjikkajäu itou nookai, ítapo éntok, ä jünéria báare jachin em itou jiaubárehuí.

²¹ Júnëlim au jíahuak bueítuk síme jume Atenaspo joome, éntok jume kaa áma jométaka áma jóakaíhuim, kaítat éntokim chë jíapsekai hua bemela humentá bem jikkaijnakeu jíbba éntok bem ä ettejhuakéhuí.

²² Huanäi jü Pablo huame Areópagopo aneme násuk kíkteka ínel jiaahua:

—Eme óhuim Atenaspo joome, enchímmetne suuhua tüisi enchim dios huáatéhuí. ²³ Bueítukne jum diósím enchim yóyörë békataná huerámaka senu altárit jiojteta ínel jíamta bitchak: “Jü Dios kaa täyahuamta béchíbo yáari íri altar.” Íri Dios kaa enchim ä täyaka júne enchim ä yörë bétanane enchimmeu nookai.

²⁴ Íri Dios íkái ániata yáuhuak éntok síme at ayúkamta. Áapo juka téhuekata átteak éntok juka buáta, éntok kaa

tiöpo yorem yáaripo jóuhuak. ²⁵ Kaa huame yorémem jita áa béchíbo yáanakeu huáatia, jita au bëye bénasi. Bueítuk áapo ájária jü jíapsihuamta yore mikame, jekata éntok simeta juka itom huáatiähuí.

²⁶ Áapo huépul yoremta im buíapo jünakteka síme genteta at yeu sákatuak, síme ániat am jóanakë béchíbo, jaiki taáhuarim bemámet jíapsinakeu am téjhuaaka, éntok nátepoa jak tua bem jóanakéhuí. ²⁷ Im buíapo am jünaktek áapörík, juka Diosta, jaríaka bem ä téunakë béchíbo. Lütüriapo áapo itou huépulammeu kaa mekka ane jíöbe. ²⁸ Bueítuk áapörík úttiärayte jíápsa, naate kaate, éntokte ketune im buíapo aane. Ket huate koba súakame chë bannaataka imi enchim buíaräpo anéíhuim ínel jíaká bénasi: “Diosta famíliapote joome”, tíakame. ²⁹ Júntuksan ítapo Diosta famíliapo jométuk, katte juka Diosta famíliapo jométuk, katte juka Diosta oropo yáatuká bénasi éepo yúmala, éntok tomi tósálipa, éntok tétaipo junne, juka yoremta ä éakápamani. ³⁰ Jü Dios banaataka kat-riapo jume yorémem jíókorek kaa áapörík bem täyübechi, të éni síme yorémem ániat anemmeu nookai am jíapsi kúakti sáhueka. ³¹ Bueítuk áapo taáhuata yéchala síme ániat anémmet juka nokta chuparókaka lütüriata huépamani, juka yoremta yéu ä púari yäut yéchaka. Íkái nokta lütüria yáuhuak símem ä jünérianakë béchíbo kókkolam násuk ä jíabitetuaka.

³² Juka kókkolam násuk jíabitehuamta bétana nokamta jíkkajaka, huate ä junnériai, huate éntok, ínel jiaahua:

—Jauhueeka jübuë íari bétana itou noknake.

³³ Huanäi jü Pablo am tösiika. ³⁴ Të huate yorémem ä súalekame áamak sájjak. Huámëi násuk aaney jü yoreme Dionísio ti téhuaka jum Areópagopo tékiaka, éntok senu jámmut Dámaris ti téhuaka, éntok huaate.

Jü Pablo jum pueblo Corintopo aaney

18 Chúkula, jü Pablo jum buere joära Atenaspo yeu síka jum pueblo Corintou bíchaa siika. ² Huámi senu judío Aquilá ti téhuakamta téhuak, Ponto buíaräpo jometa. Kaa bínhuatuka jü Aquila éntok ä jubíahua Priscilá ti téhuaka Italia bétana áma yáij-latukai. Ámanim yeu sájjak bueítuk jü áma nésauhueme, rey Claudio ti téhuakame, síme jume judíom jum romapo yeu sákatuak. Jü Pablo áman bem joau siika am bit báreka. ³ Huanäi éntok ámemak áma taahuak ámemak tekipanua rókaka, bueítuk áapo ket juka bempörim tekia tékiakai, jume lona kárim jojoai. ⁴ Chikti jimyore táapo jü Pablo jum sinagogapo. Huámi ámeu nonokai áa béucham ée íaaka, jume judíom éntok kaa judíom junne.

⁵ Huanäi juka Silasta éntok Timotéota Macedonia bétana áma yájak, jü Pablo kaita éntok joaka juka tü nokta Jesucristota bétana humentá jume géntemmeu nookai, machisi

jume judíom tettéjhuaka juka Jesústa jü Crístotukähui be-mpörim boobíhähui. ⁶Të bempo ä béj-reka japtetaítek, éntokim áa bétana jájana jiautaítek. Huanäi jü Pablo ä sanko tátakek; huäri séñatukai ä simbárë bétana. Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—Emeisu enchímmet ä tátabnake huaka nokta bétesi machik enchímmet chúpánähui. Ínapo béja juka Diosta nee enchimmeu nok jáu enchimmeu nóksuk. Én éntokne huame kaa judíommeu bíchaa huéenake; huámëhuíne juka tü nokta noknake.

⁷Huanäi jum sinagogapo yeu siká senu yoreme Jústo ti téhuakamta joau bíchaa siika. Áapo ket Diosta yöyorei éntok jum sinagoga naapo jóakai. ⁸Huanäi jü Crispö ti téhuakame, sinagogapo nésauhueme, juka Diosta noki jíkkajaka juka Señorta súaleka taahuak éntok síme jü ä famíliahua. Éntok ket juebénaka jum pueblo Coríntopo joomem juka tü nokta jíkkajaka ä súalek, éntokim emo batötebok. ⁹Huanäi jü Pablo tukáapo tenkumta bénasi éaka juka Señorta au nokamta jíkkajak ínel jámta:

—Kátë majhuë. Jíbë ámeu nooka, ¹⁰bueítuk juebénaka ímí puéblolo aane ín noki súalnakeme. Kátë jachin eiya. Ínapone émomak aane enchi suáyaka. Kaabe ára émot mámtenake juénak emou yáa báreka.

¹¹Jü Pablo íkái jíkkajaka áma taahuak jum Coríntopo senu huásuktia áma busan metpo, juka tü nokta Jesucristota bétana huemta am majtíaka.

¹²Juka Galión ti téhuakamta jum Acaya buíaräpo yäuttuk, jume judíom huámechi taáhuarímmet jum Coríntopo nau éaka emo tóboktiak Pablota béj-reka. Jum yäuraapom yéu ä tójaka ¹³jü nésauhuemtau, Galióntau, ínel jiaahua:

—Í yoreme juka genteta áa béu éetua täbuiasi juka Diosta am yöri sáhueka, juka itom ley bej-reka.

¹⁴Juka Pablota nok báareisu, jü Galión jume judíommeu ínel jiaahua:

—Íkái bétsesi machíako, o yore súahuamta bétana ä huei, ínapo enchim nok jíkkajá iyey, jume romáanom ley huë bénasi. ¹⁵Të یری kia nokta bétana huéiye éntok jábeta téhuam bétana éntok enchim ley bétana. Eme ára ä tü yáuhua íkari, bueítuk ínapo kara enchim ä tü yáaria.

¹⁶Huanäi jum yäurapo yéu am bébtebok. ¹⁷Huanäi síme jume griégom áma anéñhuim juka Sostenesta, judíom sinagogapo nésauhuemta jaatíaka ä bépsuk huämi yäurata bíchäpo. Të jü Galión kaita júne áa náapo huë bénasi eiya.

Pablo júchi jum pueblo Antioquíau ä tekia chúpaka éntok júchi ä naatek béja bájinake

¹⁸Jü Pablo jíba áma taahuak huämi puéblolo juebena táapo. Chúkula béja jume hermáanom tebótuaka Síriau bíchaa barcopo báau huétchek Priscila éntok Aquílätama-

ki. Jum pueblo Cencreápo aneka, kee barcopo báau huécheka, lóballa au síkatebok ä nokákäu chupa báreka.

¹⁹Jum pueblo Efésö teáhuim yájaka, jü Pablo juka Priscíflata éntok Aquilata tösiká jum sinagogau bíchaa siika. Huanäi jume judíom huämi nau yayájammeu noókak. ²⁰Bempo éntok, au noókak júchi jaiki táapo áma ä tahuá sáhueka, të áapo kaa báarei. ²¹Huanäi am tösiiika ínel ámeu jíaka:

—Úttea juka pajkota jum buere joära Jerusalémpo huéeknakemta ín bínnakëhui, tëne júchi enchimmeu nóttinake Diosta báareyo.

Huanäi jum Efésö pueblopo barcopo báau huécheka siika. ²²Jum Cesaréa pueblopo yepsaka jü Pablo buere joära Jerusaléni bíchaa siika áman jume Jesucristota súaleme tebótua báreka. Huanäi pueblo Antioquíau bíchaa siika.

²³Chúkula jaiki táapo áma aneka, júchi yeu siká jum Galacia buíaräpo éntok Frigia buiärapo símem bekatana naa siika jume Jesucristota súaleme óusi éetuaka.

Aapolos jum Efesopo géntemmeu nookay

²⁴Huámechi taáhuarímmet senu judío jum pueblo Efesopo yépsak Aapolos, jum pueblo Alejandríapo jométaka. Áapo uiyorisi ára nookai, éntok juka Diosta noki jiojteri tüisi täyai. ²⁵Señorta nésahue páman tüisi majtíatukai, éntok tüisi at jíápseka jume géntemmeu nonokai, machisi juka Jesústa bétana huemta am majtíaka. Të áapo juka Juan Bautístata yore batöaka ä nonókäü jíba täyai. ²⁶Júnëli jü Apolos kaa májhueka ámeu noktáitek jum sinagogapo. Të jü Priscila éntok Aquila, akím ä nok jíkkajaka, omot yéu ä nuk sájaka machisi ä téjhuak jachin chë tüisi ä huéhui juka Diosta lútúria. ²⁷Huanäi juka Apoolojta jum Acaya buiärau bíchaa huee báarei, jume hermáanom óusi ä éetuak, éntokim jume Jesucristota súaleme áman anemmeu jiojtek tüisi ä mabet nésauhueka. Huanäi jum Acayau yepsaka juebénam aníak jume Diosta éäpo juka tü nokta súalekame. ²⁸Símem jíkkajäpo machisi jume judíom tejhuai bem jíóblataka katëhui hua nooki lútula huémtaayi bempörim kara éssöhui, Diosta noki jiojteri ámeu nokaka juka Jesústa jü Crísto tíaka hua bem boobíhähui.

Pablo jum pueblo Efesopo aaney

19 Juka Apolosta jum pueblo Coríntopo ä aaney, jü Pablo éntok jume buiäram jikat tahuammet naa siika, huanäi pueblo Efesou yépsak. Huämi huate Jesucristota súaleme téhuak tem Juan Bautístata yore majtíakäü jíba täyai. ²Huanäi ínel ámeu jiaahua:

—¿Jachu jü Espíritu Santo enchimmeu kom yuumak juka tü nokta Jesucristota bétana huemta enchim súaleko? Huanärim ínel ä yommiak:

—Katchante júne ä jikkaj-latukai juka Espíritu Santota ayúkähui.

³ Huanäi jü Pablo ínel am temájek:

—¿Jáchisem batöhuak?

Bempo ínel ä yommiak:

—Juanta yore batöa pámani.

⁴ Huanäi Pablo ínel júchi ámeu jiaahua:

—Juan juka genteta batöai señalpo bénasi bem jíapsi kúaktekä béchibo. Të kécham tetejhui huaka chúkula yebjnakémnta am súal sáhueka, huaka Jesústa, juka Crísto-ta Diosta yeu púari.

⁵ Íkai nóktam jikkajaka, juka Jesústa Diosta üúsitukäu súaleka batöhuak. ⁶ Huanäi juka Pablota choápo áme bép-pa mámték, jü Espíritu Santo ámet kom siika. Huanärim tábui nokpo noktáitek, éntokim juka nokta Diosta bétana huemta nookai. ⁷ Jume yorémem batöhuakame jíba tua síme nau dócetukai.

⁸ Pablo jum baij metpo jum sinagogapo yéyepsai. Huämi ámeu nonokai kaa májhueka, jume géntem ábeu ée íaaka Diosta néšanuépo bétana ámeu nokaka. ⁹ Të huate bem jíapsi námakasi joaka kaa ä súal báarei, al-lam jájana jiaahuai juka Señorta lútüriatachi genteta jikkajäpo. Huanäi Pablo am tösika, jume Jesucristota súaleme nuk siika jum escuela Tiránnou bícha. Huámi chikti táapo am majtíai. ¹⁰ Guoi huásuktiapo áma taahuak am majtíaka. Júneli síme jume Asia buíaräpo joomem juka tü nokta Señor Jesústa bétana nokhuamta jikkajak, judíom éntok kaa judíom junne. ¹¹ Dios éntok, juka Pablota buéresi kaa jaibu johuamta jotúai. ¹² Júneli jume páayum éntok sanko júne jü Pablota takáhuat jálojtekame jume kókoremmeu tóijhuay, am tutütey, bem kókoa bétana, jume diáblom yorememmet aneme júne yeu sásakay.

¹³ Të huate judíom kia naa kateme, jume diáblom géntemmet aneme yeu bébame, Señor Jesústa nésauo yéu am beb báarei ínel jíaka:

—Jesústa nésaupote enchim yeu katchahue, hua Pablota áa bétana nonókáu nésauo.

¹⁴ Íkärím johuai jume Escevä téamta üusim guoy búsanika, hua tiöpopo tékiakammeu nésauhuemta üusim. ¹⁵ Të íkai am yáak, jü diablo ínel ámeu jiaahua:

—Jukane Jesústa täya, éntokne júneiya Pablota jábétukähui, tëne enchim kaa täya enchim jábemtukähui.

¹⁶ Ínel jíaka, jü yoreme diáblota at anëu ámeu huánteka sanko síusiuti am huíkkék, éntok sussutti am chóchonaka am nahuítek. Huanärim jum jóapo yeu ténnek kaa sánkoka éntok tüisi kókoleka takáhuachi. ¹⁷ Síme jume Efesopo jóakame, judíom éntok kaa judíom junne, íkai júneriaka tüisi majhuéi, éntokim Señor Jesústa buéresi úttileka taahuak.

¹⁸ Juebénaka jume Jesucristota susualekame jum Pablota anëpo yajjai, bannaataka kaa tühua bem boojóriäu yeu buíseka. ¹⁹ Juebénaka móriata tekípánoaihuim bem librom áma yeu nüpak, huanärim símem bíchápo táahuak. Jukam síme libro béjhuata júneria báreka ä náikiak. Huanärim ä júneriak cinkuenta mil tomi tósálita am béj-rëhui. ²⁰ Júneli chë juebena génte juka Señorta noki súaleka taahuak éntokim júneiyai útteata ä jípurëhui.

²¹ Chúkula Pablo jume hermáanom Macedonia buíaräpo éntok Acaya buíaräpo aneme bitbábarek, huämi boula siká éntok, buere joära Jerusaléniu bíchaa hueerokkai. Jum buere joära Jerusaléniu nóitisuka éntok, ket Romáu bíchaa hueerokkai. ²² Huanäi guoyim jume ä aniame Macedóniau jaásek, juka Timotéota éntok juka Erástota. Áapo éntok, júchi jaiki táapo jum Áasiapo taahuak.

Jum Efesopo buere naa muksi huéeme yeu siika

²³ Huámechi taáhuarimmet buere naa muksi huéeme jum pueblo Efesopo yeu siika tü nokta Jesucristota bétana huemta béj-reka, ²⁴ yoreme Demétriota nokim béchibo, platapo jita júne jojoame. Íri yoreme jü diosa Diana téamta tiöpo bénak jum plátapo jojoai. Huanäi jume ä tékilpo ä aniyame yuun tómita kokobatuay. ²⁵ Huanäi áapo íméi yoremem nau rúktiaka, éntok huame álë bénasi tekipanume kétchi, ínel ámeu jiaahua:

—Eme tüisi júneiya íri tékiliai tüisi itom ito aniähui. ²⁶ Të kéchem júneiya, éntokem ä jikkaja ika Pablota jume diósím yorémem joäu kaa diósím tíaahui. Júneli juka juebena genteta áa beu éetua, kaa imi Efesopo jíbba, kia síme Asia buíaräpo junne. ²⁷ Íri íneli huéeme tua kaa türi, bueítuk í itom tékil kaitäpo tahuánakë, éntok kia hua diosa Diana yörisi machik tiöpota úttilhuame júne kaítatunakë. Júneli kaitäpo bittáitina jü diósata buéria, jü síme Ásiapo joomem yörëhui, éntok síme ániat öbisi aneme yörëhui.

²⁸ Íkai jikkajakam tüisi öómtéka chaytáitek ínel jíaka:

—¿Buéresi yöríhua itom áiye Diana Efesopo káttekame! —tim chaayey.

²⁹ Júneli buéresi naa muksi siika jum pueblopo. Juka Gáyo ti téhuakamta buíssek éntok Aristárkota, guoi oóhuim Macedóniapo joomem Pablótamak rejteíhuim. Huanärim am huíksakaka am nuksájjak áman kari bem nau yayájäu bícha. ³⁰ Huanäi jü Pablo jume géntemmet nok báreka áman kibák báarei, të jume Jesucristota súaleme kaa ä tój-jak. ³¹ Huate yauram junne jum Ásiapo nésauhueme, jume ä amígokame, nokta au bíttuak jíókot au jíaka kaa áman genteta násukun ä kibák sáhueka. ³² Jumu éntok, juebénaraata násuk sooti chayhua jachin júne jíaka, bueítuk hua chë bürura kaa júneiyai jita béchibo áma emo nau am tóij-latukähui. ³³ Të huate yorémem áma aneme júnéame

juka Alejándrota, juka judíom bat kéchakäu, téjhuak jita áma huëhui. Jü Alejandro éntok, mámammea señata ámeu yáuhuak, am chay yánti íaaka, bempörim, jume judíom, nok-ria báreka genteta jikkajäpo. ³⁴ Tem jünéaka ä judíotukähui, síme ínel chaayey, guoi orapo jäni:

—¡Buéresi yöríhua itom áiye Diana Efesopo káttekamel! —tim chaayey.

³⁵ Huanäi hua yäurapo secretario juka genteta nok yáati-tuaka ínel ámeu jiaahua:

—Eme Efesopo joome, nechem jikkaja. Síme ániat öbisi aneme jüneiya íkái pueblo Efésota juka diosa Diana buéresi yöríhuamta tiöpo ä suáyähui, éntok juka tétata ä takahua bénnak téhueka bétana kom huéhilata. ³⁶ Kia jábe júne kara íkái esso. Jüntukem kaa bat jíale, éntokem kaa jita júne johua kaa bat tüisi ä jünériaka. ³⁷ Bueítuk ime oóhuim enchim im nüpakáhuim kaita juénak jum enchim tiöpopo johua, éntokim enchim diosa Diánata bétana kaita juénak nooka. ³⁸ Jü Demetrio éntok jume áamak tekípánoame am bėj-reka jita nokmáchiak, élápom, bempo, am nätuanakë; júnen béchíbo yäuram aane. Huámëi bíchápom nánancha ára emo nok-ria. ³⁹ Táabuik jítasu enchim aahuai éntokte huam leyta huë páman nau rúkteka nau ä ettéjhuanakë. ⁴⁰ Bueítukte kaa tüisi aane. Itom júnem nätuanake yäurata bėj-reka itom ito toboktiabaré tíaka, íkái én im yeu siká béchíbo. Bueítukte jachin júne kara lütüriata nenka jü im naa muksi yeu sikamta bétana.

⁴¹ Íkái noksuka, béja jume áma nau yáij-lame sákatuak.

Jü Pablo Macedonia buiärau bíchaa siika, éntok Grecia buiärau bícha

20 Huaka naa muksi huenta luútek, jü Pablo huame Jesucristota súaleme nau núnuka ámeu noókak jíba bénasi óusi am ée sáhueka. Huanäi am íbaktiaka am mam buíseka, Macedonia buiärau bíchaa siika. ² Huanäi síme huáachí ániat naa siika hermáanommeu noksísiméka, jíba bénasi óusi am ée sáhueka. Chúkula béja jum Grécia buiäu yépsak. ³ Huämi baij metpo aneka, béja jum barcopo síriau bíchaa yeu huee báreka, jünëak jume judíom ä bėj-reka tekípánoähui. Kíaliku notibábarek jü buíachi, júchi Macedonia buíara pamam huee báreka. ⁴ Síme ímëi áamak sájjak: jü pueblo Sópater Beréapo joome, éntok jume pueblo Tesalónicapo joome Aristarko éntok jü Segundo ti téhuakame, jü Gáayo ti téhuakame pueblo Dérbepo joome, jü Timoteo, éntok jume ásia buiärapo joome kétchi Tíquico éntok Trófimo. ⁵ Ímëi hermáanom bat sájjaka jum pueblo Tróaspo itom boobítchak, juka Pablota éntok néechi Lucasta. ⁶ Páanim kaa levadúrakame buabuáhuäu pájkota chúpukte jum pueblo Filíospote yeu sájjak barcopo.

Mamni taáhuarim hueite jum Tróaspo ámeu yájjak. Huämite guoibusan táapo aane.

Jü Pablo jum Troaspo jume hermaanommeu nookay

⁷ Semáanata naatëpo, lominko táapo, jume Jesucristota súaleme nau yájjak jume páanim näikimte báreka juka Señorta nésauhuekä bénasi au am huáatinakë béchíbo. Jü Pablo éntok, am majtíai. Yokóriapo au simbárë tíaka tukáa násuk huëu tajti ámeu noókak. ⁸ Baij kárim nat béppa jokäpo jikáchim nau yáij-latukai, juebena lámparam béetëpo. ⁹ Senu yoreme jübua yötuka, Euticö téaka, jum ventanapo káteka nokta jikkajai. Huanäi juka Pablota binhua nokái, yetem au yuumak. Júnensu kóchoka yeutana bíchaa buíau kom huétchek. Huanäi mukílataka tóbokti-ahuak. ¹⁰ Jü Pablo éntok, kom siká, hua mukílata béppa au jímmaaka ä íbaktiak. Huanäi jume hermáanommeu ínel jiaahua:

—Katem guomguomte, bueítuk béja júchi jíabitek.

¹¹ Huanäi jü Pablo júchi jikáu siká jume páanim näikimtek. Jume hermáanom am buásuka éntok, júchi ámeu noktáitek matchüu tajti. Huanäi siika. ¹² Huä ili yoreme jübua yötume mukúkäu éntok, jíápsaka ä joau bíchaa nuksákahuak. Huanäi síme tüisi al-léaka taahuak.

Troaspom yeu sájjaka Miletou bíchaa sájjak

¹³ Ítapo jum barcopo bat sájjak Asón puertou tajti, juka Pablota huämi nü báreka itom nau nokákäpo bénasi, bueítuk áapo buíat hueerokkai. ¹⁴ Jum Asonpo itom au yájak, barcopo itomak siika, huanäite Mitiléne puertou bíchaa sájjak. ¹⁵ Huämite yeu sájjaka yokóriapo isla Quiöu béa yájjak. Júchi yokóriapote béja puerto Sámospo yájjak. Jum Trogílio pueblou jimyóreka yokóriapote béja puerto Miletou yájjak. ¹⁶ Júnëlite aika bueítuk jü Pablo jum Efésopueblou kaa huee báarei, kaa jum Asia buíaräpo binhuatu báreka, bueítuk läuti buere joära Jerusaléniu an báarei Pentecostés táapo, jume judíom pajko táapo, kaita jachin au macháiko.

Jü Pablo jume yoiyöturim Jesucristota súalemmeu yäut jóarim Efesopo jomemmeu nookay

¹⁷ Béja jum Milétopo aneka jü Pablo jume yoiyöturi Jesucristota súalemmeu yäut jóarim Efesopo joómeme nau núnutebok. ¹⁸ Am yájak, ínel ámeu jiaahua:

—Eme jüneiya jachin ín ino nükáhui bannaataka ímí Ásiapo aneka im ín yepsákäpo naateka. ¹⁹ Síme tíémpotane enchimmak aane Señorta béchíbo tekípánoaka kaa buere ino ériaka, ín ópuam buéresi huötiaka, éntok juebena jíókot máchirata bíchaka jume judíom nee bėj-reka

tekipánoakä béchibo. ²⁰ Tëne juka enchimieu türi máchik kaa tójaka jíba enchimieu ä noókak, simem bíchäpo enchim majtíaka éntok enchim jóapo junne. ²¹ Kia judíom-mieu entok kaa judíommeiu júnene noókak Diostau am jíapsi kúakti sáhueka, éntok juka Diosta itom Señor Jesucristota bétana nokäu am sáal sáhueka. ²² Én éntokne Jerusaléniu bíchaa siime Espíritu Santota útteata nee joríä béchibo, kaa jünéaka huämi jita bénak inou huéenakéhui. ²³ Jü ín jünériäü iri jíbba, juka Espíritu Santota nee tet-téjhuähui jum sime puéblompo ín yepsäpo, juka ín peréesotenähui éntok jíókot máchirata inou huéenakéhui. ²⁴ Tëne simeta íkái kaachin eriä. In jíapsi júnene kaa beutire. Kia jíbane ín tékil chúpak jíba türinake, éntok al-léaka huaka tékiata Señor Jesústa ín mampo tójakäü chúpako, juka tü nokta Diosta tühua bétana huentä ín ámeu noknákéhui.

²⁵ Én éntokne jüneiya énychim jábe júne jume Diosta nésauhuéu bétana ín ámeu nokákäü kaa júchi nee bínnakéhui. ²⁶ Kíalíkune én huitti enchim téjhua báare, káitane entok enchim béchibo yómmia báare, ²⁷ bueítukne simeta enchimieu nok-la juka Diosta éähui, kaita enchim éssoriaka. ²⁸ Júntukem emo suaya, éntokem sime jume Jesucristota súaleme suaya, bueítuk jü Espíritu Santo enchim yeu púala tékiata béchibo, Jesucristota súaleme enchim suáyanaké béchibo, huame ä ojbo huótiaka ä kobákähui. ²⁹ Ínapo jüneiya nee siik, huátem yáijnakéhui jume Jesucristota súaleme täbuiasi jatía báreka, kaitäpo am tahuária báreka jume robo tebai kókkoram kabáram tetéjalé bénasi. ³⁰ Éntok enchim násuk aneme júne huate emo tóboktianake juka lütüriata tójaka aranókichiata yore majtía báreka, jume Jesucristota súaleme áme beu ée íaaka. ³¹ Júntukem kaa koptel-la. Áahuem huáate jachim ínapo jum baij huásuktiapo, taáhuarit tukáarit naabúrujti, kaa yáateka enchimieu nookai ín ópuam guótiaka.

³² Én éntok, ín hermaanom, Diosta mámpone enchim jóiyak, Diosta noki, ä tühua, bueítuk huäri tua enchim óusi éetuanake, éntokem ä nokä páman katétek huame Diosta bíchäpo. ³³ Tómita éntok kia sánkota junne, kanne enchimmet beutire. ³⁴ Ál-lane tekipanuaq ín huáatiäü jípu báreka, éntok huame ínomak anékame béchibo junne. Eme júne tüisi jüneiya. ³⁵ Jíbane júkái enchim majtíak junéli enchim tekipanuanakéhui jume jíókot éame enchim aníanaké béchibo, hua Señor Jesústa noki ínel jíamtau huáateka: “Ché al-léaka tahuánake jü yore jita mikame hua jita mabétamta béppa.”

³⁶ Chúkula béja jü Pablo junéli jíausuka, tónommia kíkteka Diostau buaanak simemmaki. ³⁷ Huanäi sime buanaka juka Pablota íbaktiak, éntokim ä besíitok bem ä boojoríaí bénasi. ³⁸ Bueítukim tüisi sirokai hua ámeu ä nokákäü

béchibo, kaa júchi bem ä bínnahuéhui. Huanärim áamak sájjak barkóu ä jámú tajti.

Jü Pablo jum buere joära Jerusaléniu bíchaa siika

21 Jume hermaanom tö sájakate barcopo jámuka sájjak. Huanäite lútula sájjak isla Cos teäu bícha, yokóriapo éntok, isla Ródasiu bícha, huämi éntok, puerto Pátarau bícha. ² Jum Pátarapote senu barcota Feniicia buiärau bíchaa huátaktemtaute yájjak. Huämite jámuka sájjak. ³ Bahuepo katékate juka isla Chípreta mékkáariat bitchak, huanäite míkori bétana ä tösájaka Siria buiärau bíchaa sájjak. Jü barco itom áma katëu éntok, juka ä huériäü jum puerto Tíropo tösím báarei, kíalíkute huämi kom chéptek. ⁴ Huämite jume Jesucristota súaleme téaka ámeu áma taahuak guoibusan táapo. Bempo éntok, jü Espíritu Santo bétana téjhuaataka jü Pablotau jita huéenakehu, áahuim nookai kaa jum Jerusaléniu ä huee sáhueka. ⁵ Të guoibusan taáhuarim yúmak, jíbate sájjak. Sime jume Jesucristota súaleme bem jubímmak éntok bem usímmak itom boo tójjak jum pueblo mayoau tajti. Huämite see päku tónommia jápteka Diostau buaanak. ⁶ Huanäite ito íbaktiaka ito mam buíseka barcou jámuk. Bempo éntok, nóttek bem joau bícha.

⁷ Tiró puertopote yeu sájaka Tolemáida puertopote kom chéptek. Huämite ä chúppak juka bahuepo itom boo-joaíhui. Éntokte huämi jume hermáanom tebótuaka senu táapo ámeu áma taahuak. ⁸ Yokóriapote áma yeu sájaka jum pueblo Cesaréa téäu yájjak. Huämite jü Felípeta joau yájjak, hua tü nokta Jesucristota bétana huentä géntem-mieu nonókamta jóahui hua guoibúsanimmak náikiatukaíhui, jume apóstolim ä aniaihuummaki. Huanäite áma au taahuak. ⁹ Jü Felipe náikim malakai kee kuname. Huámëi jáámuchim juka bat bíchaa ayúnakemta jünériaka nonokai. ¹⁰ Béjate jaiki táapo jáni áma aaney juka profeta Agabo ti téhuakamta Judea buiära bétana áma yepsako, ¹¹ itom bíchiseka. Huäri juka Pablota huihuíkosäü nüka, guokpo éntok mampo áí au sümaka, ínel jiaahua:

—Jü Espíritu Santo ínel jiaahua: “Juka yoremta íkái huikósata átteakamta jume judíom ínëli ä sümaka jume kaa judíom mampo ä yéchanä tíiya jum Jerusalémpo.”

¹² Íkái jíkkajaka, ítapo éntok jume Cesaréapo joómëm jü Pablotau jíókot jiaahua kaa Jerusaléniu ä huee sáhueka.

¹³ Të jü Pablo ínëli itou jiaahua:

—¿Jatchíakem buaana, éntokem ín jíapsi kaa al-léetua? Ínapo kaachin ä eria jum Jerusalémpo ín sumanähui, éntok kia ín mënäü junne Señor Jesústa béchibo.

¹⁴ Katte ä yúyüuka, ä tójaka ínel jiaahua:

—Éläpo jü Señorta éäu yáatunake.

¹⁵ Chúkula béjate ito lijtarooka, Jerusaléniú bíchaa sájjak.
¹⁶ Jume huate Jesucristota súaleme Cesaréapo joome éntok, itomak sájjak. Áme násuk éntok, senu yoreme hueiyei Chípreno joome Nason ti téhuaka, fári jóapo yaij éaka áma tahuá báreka. Áapo béja bínhua Jesucristota súaley.

Jü Pablo juka Jacobota áman bitchai ä aneñhui

¹⁷ Jum Jerusaléniú itom yájak, jume hermáanom al-léaka itom mabétak. ¹⁸ Yokóriapote jü Pablótamak sájaka juka Jakóbota áman bitchak ä anépo. Huámirim aaney jume yoiyötori Jesucristota súalemmeu yäut jóarim. ¹⁹ Jü Pablo am tebótuasuka jíba am ettéjhuariatáitek huaka túhuata Diosta yáakähui jume kaa judíommehui áapörík ámeu nokako ²⁰ íkärím jíkkajaka Diosta úttileka taahuak. Huanärim Pablotau ínel jiaahua:

—Jéehui, itom hermáano, empo jüneiya jaiki mil judíom anéhui Jesucristota súaleme. Síme huáméi úttea tíiya juka Moiséjta nésauhui jonähui. ²¹ Bempo éntok, ettéjoriahuak empo jänituk ínel am majtíá téehua síme jume judíom sékana buíaräpo jóakame juka Moiséjta nésauhui kaa am jo sáuheka, éntoktuké bem usim júne kaa am circuncidaroa sáuhue téehua, éntok kia huaka bannaataka itom, jume judíom, boojóriäu júne kaa am jo sáuhue téaka. ²² Ensu, ¿jáchisute ayúnake jáni? Bueítuk jü génte em yepsákä bétana jünéak nau yáijnake. ²³ Senu huémté yáak türinake. Imi ito násuk naiki oóhuim aane Diostau bem nátuari chupa báreka. ²⁴ Aké am huériaka áman áme beu emo ubba Moiséjta nésauhuépo bénasi, éntoke juka síme limójnata ámeu aihumamta am béjtuaria. Chúkula bempo emo chon chúkiatebonake bem ä nátualä bénasi. Júnéli síme jünéanake huaka emo bétana nokhuamta kaa lútüriatukähui. Ál-lam huaka Moiséjta nésauhué páman enchi huétíanake. ²⁵ Huame kaa judíom Jesucristota súaleme bétana éntok, katákute béja ámeu jiojtesula am téjhuaaka kaa útteatukähui jukaram jonáké bétana. Kia jíbate juka huakajta huame dios yorem yáarimmeu limójnata kaa am buá sáuhue, kia ojbota junne, éntok bámsuaka mukílata huaakas. Éntokte kaa emo am jubek kaa emo am huáatia sáuhue.

Jü Pablo jum tiöpopo bujhuaka peréesotehuak

²⁶ Huanäi jü Pablo jume naiki oóhuim nuksiika. Yokóriapo béja áme beu au úbbak Moiséjta nésauhuépo bénasi ayuka. Huanäi jum tiöpou kibákek jume áma tékiakame téjhua báreka jita táapo ä yumánakeihui huaka Moiséjta nesau hué páman bem emo buanákäu bem chúpanakähui, éntok jakhüéi juka límojnata bem áma tóijnakähui.

²⁷ Të béja jume guoibusan taáhuarim yúmasei, huate judíom Ásiapo joome juka Pablota tiöpopo bíchaka, síme genteta emo tóboktituak. Huanärim ä buíseka, ²⁸ chayeka ínel jiaahua:

—¡Eme oóhuim Israelítam, itómém anía! Íri ájária jü yoreme simat naa huéeka jume géntemmeu nokame itom nación béj-reka, Moiséjta nésauhuéu béj-reka, éntok íkái tiöpota béj-reka. Íari béppa éntok, huate griégom jum tiöpopo kimala. Júnéli aneka íkái tiöpota itom tua yöreu kaa tüisi tahuária.

²⁹ Júnélim jiaahuay bueítukim bannaataka jum puéblopo jü Trófmotamak ä bil-latukay, hua Efesopo joometamaki. Huákärím jum tiöpopo ä kibáchalatukä bénasi éiyay.

³⁰ Huanäi jü génte au tóboktiaka, tenneka áman ámeu yájjak. Huanäi bempo ket jü Pablótat chätuka jum tiöpopo yeä nuksájjak buíapo ä huíksakaka. Huanärim sep jume puértam páttiak. ³¹ Béjam ä më báarei juka nokta comandantetau yepsayo síme juka pueblo Jerusalémta au tóboktiakä bétana. ³² Huanäi jü comandante jume sontarom éntok jume capitáanim bamsipo nau núnuka áman bíchaa am nuksiika. Huanärim tüisi teénneka áman genteta anéu yájjak. Bempo ä bébakasum ä tójjak. ³³ Huanäi jü comandante jü Pablotau rúkteka guoi cadenammea ä súmerbok. Chúkula béja nátemajek ä jábétukähui éntok jita ä yáakähui. ³⁴ Të jü génte juebénarata násuk huate chaayey kaa nanancha jíaka. Júnéli jü comandante kaa ámet jünéanka taahuak sooti am jíä béchíbo. Huanäi juka Pablota cuarteliu bíttuak, sontarom anéhui. ³⁵ Béja cuarteliu jikáu kathuäu yájak jume sontarom juka Pablota püaktiaka jikau ä núk sájjak, juka genteta káachin ä yáa íaka. ³⁶ Bueítuk síme amapo kateka inen chaisakai:

—¡Akem ä mä!

Jü Pablo jü gémteta jíkkajäpo áu nok-riay

³⁷ Jü Pablo béja jum cuarteliu kibácha báahuaka, comandantetau ínel jiaahua:

—¿Játchune ára ino nok-ria jáni?

Jü comandante éntok ínel áu jiaahuak:

—¿Játchë griego nokka? ³⁸ ¿Jatchu kaa empo hua Egíptopo joome jakhuey yáurate béj-reka emo tóboktiakähui, hua naiki mil yorémém yore sualéeraommak juyau huéchekehui?

³⁹ Huanäi jü Pablo ínel ä yómmiak:

—Ée, ínapo tábui. Ínapo judío, Társopo joome, hua pueblo buéuru Cilicia buíaräpo kátekame. Huámíne tua lútüriata jípure. Nechë lisensia gentetau ín noknáké béchíbo.

⁴⁰ Jü comandante éntok, ä lisensiak. Huanäi jü Pablo jum jikau kathuäpo kíkteka, jü gentetau mámammea séñata

yáaka am chay yáatituak. Béja kaábeta jíalei, hebreo nokpo ínel ámeu jiaahua:

22 —Eme ínomak huérim éntok ín áchayim ín ino nok-riaka ín nokäubechem suaka ä jíkkaja —ti ámeu jiaahua.

²Jum tua bem nokpo ä nok jíkkajakam chë kaa jíaleka taahuak. Huanäi Pablo ínel ámeu jiaahua:

³—Ínapo judío. Társopone yeu tómtila jum Cilicia buíaräpo kátekäpo, tëne ímí Jerusalémpo yötuk, éntokne hua Gamaliél téamtau, hua tü täyahuäutau, tüisi majtiari, jíba jume itom yóyöhuam nesau huépámani. Jíbane jú Diosta béchibo tekípánoak chikti ín jíapsimaki, én enchim áa béchibo tekípánoä bénasi. ⁴Ínapo bannaataka huame tü nokta Jesucristota bétana humentá súaleme guokjásuk. Anam sússuateboi junne. Oohuim éntok jaámuchim júnene peréesoteboka am nuksisímei cárcelpo am jóa báreka. ⁵Jü tiöpopo chë nésauhueme, éntok síme huame yoiyötori yäut jóari, áram ket íkái lütüriä tíiya ín nokähui, bueítuk bempo jíösiam nee mámakai huame judíom itomak huérim pueblo Damascopo aneme jünéetuaka jita béchibo ín áman huéhui. Júnëline áman siika jume Jesucristota súaleme jaríaka äbo ímí buere joära Jerusalémpo yéu am toij báreka, nokta ámet chúpänä béchibo.

Jü Pablo jáchin Diostau bíchaa ä jíapsi kúaktekã bétana nookay

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶Të áman bíchaa nee huei, béja Damascou nee yebísisei, jíba tua lul-la káteko, sej chukti jú machiria útteaka téhueka bétana inou kom yuumak. Huanäi nate chíkola nee machíriak. ⁷Huanäine buíapo huécheke senuk inou nokamta jíkkajak ínel jíamta: “Empo Saulo, ¿jatchíake nee guokjásase?”, tíamta. ⁸Huanäine nátemajek: “¿Jábese empo Señor?”, tine jiaahua. Huanäi ínel inou jiaahua: “Ínapone jú Jesús Nazaretpo joome, hua em guokjásasihui”, tinou jiaahua. ⁹Huame ínomak katëu éntok, juka machíriata bíchaka tüisi guómték, tem huaka inou nokamta kaa jíkkajak. ¹⁰Huanäi ínapo ínel au jiaahua: “Ensu Señor, ¿jítasune yanake?” Jü Señor éntok, ínel inou jiaahua: “Yejtékë huéiye jum Damascou bícha, huámirë ä téjhuaana jita em yáanakehui”, tinou jiaahua. Huanäine kíktek. ¹¹Tëne jú machiria úttiäray kaa bíchaka taahuak. Huanäi jume ínomak katéihuum mampo nee buíj-lataka nee huíksakai Damascou tajti.

¹²Huämi puéblopo senu yoreme aaney Ananías téaka. Áapo tüisi Moiséjta nésauhuë páman huéiyey, éntok síme jume judíom Damascopo joome ä tü éttejhuy. ¹³Huämi jú Ananías inou yépsak nee bíchiseka. Inou yepsaka ínel inou jiaahua: “Empo Saulo, ín hermáano, júchi bénasi em bín-

nakeu emou ayúnake”, ti inou jíahuak. Huanäine seep bíchaka tahuaka at pújtek. ¹⁴Áapo éntok, ínel inou jiaahua: “Huä itom yóiyöhuam Dios enchi yeu púuhuak bannaata kat-riampo naateka áapörík éäü em jünérianakë béchibo, éntok Jesucristota, juka tua lütüriata jípuremta, em bín-nakë béchibo éntok tua áapörík em nok jíkkajnakë béchibo. ¹⁵Bueítukë áapörík bétana tühuata noknake síme yorémem jíkkajäpo, éntok huaka em bíchakäu éntok em jíkkajakäu am téjhuanake. ¹⁶Én éntok, katë éntok jita boobíchaka, banseka emo batötebo Señortat éaka huame em kaa tühua yáarim enchi ä tuchárianakë béchibo”, tinou jíahuak jú Ananías.

Jü Pablo jume kaa judíommeu ä bíttuahuakã bétana nookay

¹⁷Jerusaléniune nótteka jum tiöpou siika Diostau buan báreka. Huämi Diostau buanakane tenkumta bénasi éaka juka Señorta bítchak. ¹⁸Anä nok jíkkajak, ínel inou jíamta: “Bamsekë im Jerusalémpo yeu huéiye, bueítuk jume im joome ino bétana em nokäu kaa jíkkaj báanake”, ti jiaahua jú Señor. ¹⁹Ínapo éntok, ínel au jiaahua: “Señor, bempo júneiye síme at bem nau yayajäpo ín huerámaka jume enchi súaleme cárceliu ín totójähui, éntok ín am bébe-baihui. ²⁰Éntokim júneiye juka Estebanta, huaka emo bétana jume géntemmeu nokamta, mëhuai, áma ín anéihui áme beu éaka ä mëna bétana, éntok huame ä mëakame sanko júne ín suáyakaíhui”, tinou jiaahua. ²¹Të jú Señor ínel inou jiaahua: “Bööchë kíkte, bueítukne mekka bíchaa enchi bíttua báare áman huame kaa judíommehui, enchi ámeu noknakë béchibo.”

Jü Pablo jú comandanteta mámpo aaney

²²Júmuní tájti ä nok jíkkajaka, ínel jíaka cháý táitek: —¡Akem ä mëa júká yoremta! ¡Kaa türínake jíapsaka tóijhuako!

²³Jíba junëli am chayéi, éntok ómtéka bem sanko éntok buíata jíkáu am guótiayo, ²⁴jü comandante juka Pablota cuarteliu kibáchatebok. Béja jum kuartelpo ä kátek, tüisi ä bemmucha nésauhue ä nok íaaka, jünée báreka jita béchibo juka genteta junëli ä bėj-reka chayëhui. ²⁵Të jú Pablo bemmúcha báahuaka súmatata, jú capitán áma anemtau ínel jiaahua:

—Kaa lütüriatu jíöbe románata enchim bemmúchatebonakëhui kaa bat nokta béttesi machik at chupalatuko. Bueítuk ínapo ket romáano.

²⁶Íkái jíkkajaka jú capitán, áman síká jú comandánteta jünéehuamta nénkak ínel au jíaka:

—Kaa türi jü yoremtau em yáa bárèhui, bueïtuk áapo romaano.

²⁷ Huanäi jü comandante jü Pablotau siká ínel au jiaahua: —¿Jatchu lütüria em romaanotukähui?

—Jéehui —tau jiaahua jü Pablo.

²⁸ Jü comandante éntok, júchi ínel au jiaahua:

—Ínapo jum Romapo lütüriata jipu báreka yún tómita nénkak.

—Ínapo éntok —tau jiaahua jü Pablo—, íkái lütüriata jípure jum Romapo ín átchay bétana.

²⁹ Júnëli ä jíak, jume Pablota bemmúchabárëu seep ä tój-jak. Jü comandante júne ä romáanotukäu jünéaka, at májhueka taahuak ä sumatébokä béchïbo.

Jü Pablo jume judíom buere yáura bíchäpo yeu tóijhuak

³⁰ Yokóriapo jü comandante juka lütüriata jünéria báreka, jita béchïbo jume judíom juka Pablota nátuakähui, jume cadenam ä úhuaaka jume tiöpopo tékiakammeu nésahueme nau núnotebok éntok síme huaka judíommeu buere yáuraata. Huanäi juka Pablota yeu béebaka bem bíchäpo yéä tójjak.

23 Jü Pablo juka yáurata bíchaka ínel ámeu jiaahua:

—Eme ínomak huéerim, ínapo kaítat jachin éaka jíápsa Diosta bíchäpo én tajti.

² Huanäi jü Ananías, jü tiöpopo chë né sahueme, jume Pablota náapo jábuekame teníchá chóchon sahue.

³ Huanäi jü Pablo ínel au jiaahua:

—¿Áapo jü Dios ket enchi bébnake, empo kaita lütüriata joame! Empo leyta huë páman nokta ínot chupä íaahuaka áma yéchataka, leyta báj-reka nee kókosi jotebo.

⁴ Huame áma anëu éntok, Pablotau ínel jiaahua:

—¿Jatchu empo junëli béttesi au nooka jü tiöpopo buéresi nésahuemtahui, jü Diosta béchïbo tekípánoam-tahui?

⁵ Pablo éntok, júchi ínel ámeu jiaahua:

—Eme ínomak huéerim, ínapo kaa jüneiyai tiöpo buéresi ä nésahuëhui. Ínapo júneátek kaa ínel au jiaü eiyei, bueïtuk jum Diosta noki jïojteripo ínel jiaahua: “Kátë hua yáura em puéblopo nésahuemta bétana béttek nooka.”

⁶ Huanäi jü Pablo jünëak jume áma nau yáij-lame huatem saducéomtukähui, huatem éntok, pariséromtukähui. Íméi kaa nánancha jita súalei. Huanäi kusisi ínel ámeu jiaahua:

—Eme ínomak huéerim, ínapo pariseero, ín átchay junne, éntok jume ínomak huéerim junne. Én éntok, jume kókkolam jíabitenakeu ín súalë béchïbo noki ínot chúpari.

⁷ Júnëli ä jíak, jume pariseerom éntok jume saducéom, bempo nau nok nássuatáitek. Huanärim kaa nánancha éaka emo náikimtek. ⁸ Bueïtuk jume saducéom jume kókkolam jíabitenakeu kaa súalei, éntokim ángelesim káitë tíiyai, kia espíritum junne. Të jume parisérom éntok, símeta íkái ayúkä bétana ä súale. ⁹ Huanäi buéresi chaihuame hueiyei. Huate judíom ley am mamájtíame parisérom beu éame jápteka ínel jiaahua:

—Í yoreme kaita juënak yáala. Espírituta au nok-látuk, o Diosta ángel áu nok-latuk, türi. Katte Diosta báj-reka já-japtenake.

¹⁰ Huä nau nok nássuahuame buéresi hueiyei, kíaliku jü comandante juka Pablota máuj-riai juka genteta náikim ä huikmáchileka. Junen béchïbo sontarom áman nütebok áme násuk yéu ä huíkeka cuarteliu ä toij íaaka.

¹¹ Yokóriapo tukaapo, jü Señor jü Pablotau yepsaka ínel au jiaahua:

—Óusë éiya, Pablo, bueïtukë ímí Jerusalémpo em ino bétana nokakä bénasi áman Romapë két noknake.

Jü Pablota mënë béchïbo tekípanuahuähui

¹² Yokóriapo huate judíom éhuil nokta nau yáuhuak juka Pablota mēbáreka, ínel jíaka:

—Éläpo jü Dios nokta béttesi ítot chúpanake.

Juka Pablota kee mēaka itom jübuäko éntok itom jita júne jēko. ¹³ Jume íkái nokta yáakame cuarenta óhuim bēp-patukai. ¹⁴ Huámēi jume tiöpopo tékiakammeu nésahuem-mehui éntok huame judíom yoiyōtori yäut jóarimmeu sá-jaka ínel ámeu jiaahua:

—Ítapo nokta nau lütüria yáala juka Diosta nokta béttesi ítot chúpanake tíaka juka Pablota kee mēaka jübuäko. ¹⁵ Én éntok, eme éntok jume huate yáurapo tékiakame, jukem comandanteta téjhua, yoko äbo enchimmeu ä huérianake, juka ä huéetuä bétana chë tüisi at nátemaje béchïbo tiaupo. Ítapote jum böt ä jójottuaka ä mēnake ke äbo ä yepsayo.

¹⁶ Të jü Pablota asohuara ä jünériak juka huemta.

Huanäi áman cuarteliu ä téjhuak. ¹⁷ Huanäi jü Pablo senu capitanta núnoteboka ínel au jiaahua:

—Íkäre jübua yötumta áman comandantetau huéria, bueïtuk áapo jita au ä nokmáchik au huéria.

¹⁸ Huanäi jü capitán áman comandantetau ä nuksiiká ínel au jiaahua:

—Jü Pablo áman peréesopo jípuhuame nee núnoteboka íkái jübua yötumta nee äbo emou huéria sahue; áapo jita emou ä nokmáchik huériä téehua tau jiaahua.

¹⁹ Huanäi jü comandante juka jübua yötumta mampo buíseka omot yéä nuksiká ä temajék:

—¿Jítasë inou nok báare?

²⁰ Huanäi hua jübua yötume ínel au jiaahua:

—Jume judíom nau nokta lütüria yáala emou nok báreka yoko juka Pablota jum yáurata bíchäpo enchi yéu ä toij sáu

báreka, juka áa huéetuá bétana chë tüisi at nátemaje béchibo tiaupo. ²¹ Të kátë am súale, bueituk cuarenta oóhuim béppataka böt éusulataka ä boobíchaihui, éntokim nokta yáala juka Diosta béttesi nokta ámet chúpanake tíaka, juka Pablota kee mëaka jibuáko éntok jita júne jëko. Én éntokim emou nokaka em am yómmianakeu jíba boobíchaihui.

²² Huanäi jü comandante juka jübua yótumta simtúak kaábeta ä tejhua sáhueka íkai au ä nokákä bétana.

Jü Pablo jü gobernador Félixtau bíttuahuak

²³ Huanäi jü comandante guoi capitánim núnuka am téjhuak guoi cien sontarom guok-léerom am nü sáhueka, éntok setenta sontaró kákabäekame, éntok guoi ciéntom lánzakame, jum pueblo Cesaréau am kannákë béchibo bántanim jiai tukápo. ²⁴ Éntok ket huate kábäim yeu pua nésauhue Pablota ámet yejsimnakëhui, éntok am téjhuak tüisi ä suáyaka al-léamta áman gobernador Félixtau am nüpa sáhueka. ²⁵ Bempörimmak juka jiösiata áman au bíttuak ínel jíamta:

²⁶ “Empo gobernador Félix tua yörihuame, émoune tebote, ínapo jü Claudio Lisias. ²⁷ Éntokne enchi jünéetua jume judíom íkai yoremta pereesotelatukáihui, éntok bem ä më báareihui. Të ínapo jünéaka ä romáanotukáhui, sontarómmakne ä jínëuk. ²⁸ Jum bem yäuraune yéä tójjak jünée báreka jita béchibo ä nätuatukáhui. ²⁹ Huanäine jünëak bempörim ley bétana humentá béchibo ä nätuatukáhui, të romáanom ley béj-reka kaita béttesi machik ä yáalatukáhui ä mëtebonakemta, éntok kíal ä peréesotebonakemta junne. ³⁰ Tëne jünéaka judíom ä mëbáreka am tekipánoähui, sepne emou ä bíttuak, éntokne ket jume ä nätuame téjhuaala huaka bem at ínnëäu em jíkkajäpo am nok sáhueka. Íri jíbba”, tiahua jü jiösia.

³¹ Huanäi jume sontarom bem sáihuaka páman ayuka juka Pablota nuksájjak tukápo pueblo Antípatris téäu bícha. ³² Yokóriapo jume sontaró guok-léero bem cuarteliu nóttek. Jume kákabäekame éntok, bóula sájjak Pablota huériaka. ³³ Cesaréau yájakam juka jiösiata gobernadorta mákkak. Juka Pablota éntokim ä mampo yéttchak. ³⁴ Huanäi jü gobernador juka jiösiata noksuka Pablota temájek jakun ä jométukáhui. Jum Cilicia buíaräpo ä jométukäu jünéaka, ³⁵ ínel au jiaahua:

—Huame enchi nätuame äbo yájak jübue emo nok-ri-anake, huanäine enchi nok jíkkajinake.

Huanäi huam rey Heródesta jóakaipo ä páttiateboka ä suaya nésauhuek.

Jü Pablo jü gobernador Félixta bíchäpo áu nok-riak

²⁴ Chúkula mamni taáhuarim huei, jü Ananías, jum tiöpopo chë nésauhueme, jum Cesaréapo yépsak hu-ate judíom yoiyötori yäut jóarimmaki éntok senu am nonók-riamtamaki, Tértulo ti téhuakame. Ímëi jü gobernadortau yájjak juka Pablota nätua báreka. ² Juka Pablota yeu tóijhuak, jü Tértulo noktáitek, jü Félixtau ínel jíaka:

—Empo Félix yörihuame, tüisite enchi at báisauhue yan-ti itom jíapsä béchibo kaítat jachin éaka, bueituk síme tüisi huéiye em koba súakä béchibo. ³ Símetate íkai tühuaata ma-beta símekuchi, tüisi enchi baisáuhueka. ⁴ Të kaa enchi rójjiktítua béchibo binhua emou nokaka, chúbala jíbe itom nok jíkkaja. ⁵ Í yoreme imi yeu tóijhuakame jita juëna kókoata bénasi maachi, kaa tü yóreme. Síme ániat jume judíom násuk nau omtíhuamta huéetua, éntok jume nazarénom téammeu yäut. ⁶ Kia itom tiöpopo júne kaa tühuaata hueetua báarei. Ítapo éntok, ä buíseka itom ley nésahue páman nokta at chupa báarei. ⁷ Të jü comandante Lisias áma au kibáchaka útteapo itom ä úhuak, ⁸ éntok itom téjhuak jume ä nätuame äbo emou kannákë tíaka. Én éntok, empo áapörík, Pablota, temájekátek jünéenake huaka itom áa bétana nokäu lütüriatukáhui.

⁹ Jume judíom áma anéihuim ket jíba símeta íkai lütüriä tíiyai. ¹⁰ Huanäi jü gobernador séñata jü Pablota yáhuak ä nok íaaka. Huanäi jü Pablo ínel jiaahua:

—Chíkti ín al-léerimmakne ino nok-ri-anake em jíkkajäpo, bueitukne jüneiya juebena huásuktiriampo ín nacionbeu em yäuttukáhui. ¹¹ Empo ára at nátemaje, dóoce taáhuarim jübua hueiy ínapo jum buere joära Jerusalémpo yebíj-lataka áma Diosta yöreka au mujti báreka. ¹² Kaábeta-makne nok nássuaka jíkkaijhuak, éntokne kaabe genteta emo tóboktituaka bíttuak jum tiöpopo, éntok kia jak júne bem emo nau totójjäpo, éntok kia jak sékána junne huämi puéblo. ¹³ Ímëi yoremem kia jita bem áa béchibo nee nätuäu jünem karë lütüria yáhuua. ¹⁴ Tëne juka ín boojoriau yeu buíjnake. Ínapo huaka ín yöiyöhuam Dios béchibo tekipanua, símeta juka Diosta nésauhui libropo jiojteta súaleka éntok jume profétam jiojteri nokäu junne, jü bemela böta huépamani, bempörim kaa tühuaätáhui. ¹⁵ Éntokne jíba Dióstat boobíchaihui bempörim at boobícháhui, jume kókkolam jíabitenakëhui, jume tü yöremem éntok kaa tü yöremem junne. ¹⁶ Juári béchibone jíba tühuaata jóaka jíapsa, kaítat jachin éaka Diosta bíchäpo éntok yöremem bíchäpo junne.

¹⁷ Jáiki huásuktia pone sékána bíchaa naa simsuka ín buíarau nóttek limójnata huériaka póobem béchibo éntok tiöpota béchibo. ¹⁸ Íkaine johuai jume judíom Ásiapo joomem jum tiöpopo nee bíchako, béja nee ino úbasuko

bem ley nésauhuëpo bénasi, të kaa bürummaki éntok kaa naa muksi jita huéetuaka. ¹⁹ Huámëi huämi nee bíchakame äbo sájak türinake, ímin yeu jápteka bem nee nätuanakë béchïbo jita ino bétana nok máchiako. ²⁰ Ímëi im aneme ket ára nooka áman judíom buere yäura bíchäpo jita béttesi machik ín yáalatukäu ínot téihuaka bétana. ²¹ Jamak áme násuk aneka kusisi ínel ín jíakä béchïbo nee nätuala: “Ènem nokta ínot jímmaala jume kókkolam jíabitenakeu ín súalë béchïbo”, ti ín jíakä béchïbo —tiahua jü Pablo.

²² Íkai jíkkajaka jü Félix, tüisi jünéaka Jesucristota súalnä béchïbo tekípánoahuähui, íkai huemta bat tójjak ínel ámeu jíaka:

—Juka comandante Lísiasta äbo yepsak jübuane yúmalasi ä jikkajjake huaka at enchim nokähui.

²³ Huanäi jü Félix juka capitanta téjhuak júchi juka Pablota pattia nésauhueka, të licénciata ä nenki sáhueka jume ä täyame ä bínnakë béchïbo, éntok ä aníanä béchïbo.

²⁴ Chúkula jaiki taáhuarim huei, júchi áma yépsak jü Félix ä jubímaki, Drusílá téamtamaki. Áapo judíotukay. Huanäi juka Pablota núnotebok Jesucristota súalhuä bétana áu ä nok íaaka. ²⁵ Të juka Pablota jum lütüriata huë páman emo nühuamta bétana au nokako, éntok jü emo yüihuamta bétana éntok taahuata yúmak, Diosta nokta yóret chúpánake bétana áu ä nookak, jü Félix guómteka ínel au jiaahua:

—Simëe, ínapone kaa obisi anëtek, júchi enchi núnotebonake.

²⁶ Të jü Félix jü Pablótat boobíchaihuii tómita ä makmáchileka yeä beb báreka; kíaliku élaaka jíba ä núnotebonake áamak ettéjhua báreka. ²⁷ Guoi huásuktiriam siika junëli huéeka. Júnensu jü Félix gobernadorpo yeu siika, huanäi jü Porcio Fésto ti téhuakame áma tékiatek. Të jü Félix jume judíommak tüisi tahuá báreka jíba juka Pablota peresopo tö siika.

Jü Pablo Féstota mámpo aneka judíom bétana áu nok-riay

25 Huanäi jü Fésto áma yépsak gobernadorpo tékiata mabét báreka. Baij taáhuarim huei jum Cesaréapo Jerusaléniu bíchaa siika. ² Huämi jume tiöpopo tekípánoammeu nésauhueme, éntok jume judíom chë áma nok jíkkajjhuame, Féstotau yájjak Pablota nätuaka.

³ Huanärim bem huáatiäü emo yáaria nésauhueka au noókak, juka Pablota Jerusaléniu ä bittua sáhueka. Të jü bem éäü täbuiakai, böochim ä mëtebo báreka eiyai. ⁴ Të jü Fésto juka Pablota jum Cesaréapo peréesö tíiyai, éntok läuti jëla áman au huée máchilë tíiyay.

⁵ —Júntuk —ti ámeu jiaahua— jume enchim násuk tékiakame ínomak sájak türinake jum Cesaréahui. Huákäi

yoremta béttesi machik juënak yáalatuko árem ámanirem ä nätua.

⁶ Jü Fésto jum Jerusalémpo guojnaiki o guojmamni táapo jáni aneka Cesaréau nótek. Yokóriapo béja jum yäuchim jojóyëpo yejteka juka Pablota áman nütebok. ⁷ Juka Pablota áman kibákek, jume judíom Jerusalén bétana áma yájakaihuim au rúkteka nate chíkola au jáptek. Huanärim juebénak béttesi machik bétana ä nätuai, tem kaachin ä lütüria yáa máchiakai. ⁸ Jü Pablo éntok, au nok-riaka ínel jiaahua:

—Ínapo kaita béttesi machik yáala, kia judíom ley bėj-reka éntok kia tiöpota bėj-reka junne, éntok Césarta, Romapo yäutta, bėj-reka junne.

⁹ Të jü Fésto jume judíommak tüisi tahuá báreka, Pablota ínel jiaahua:

—¿Játchë kaa Jerusaléniu huee báare ámani juka nokta emo bétana huemta ín tü yáanakë béchïbo?

¹⁰ —Ímine Romapo yäurata bíchäpo aane —tau jiaahua jü Pablo—, éntok ímëí ájária lútula huëpo nokta ínot chúpánahui. Empo tüisi jüneiya judíom bėj-reka kaita juënak ín yáalatukähui. ¹¹ Jita juënak nee mëtebonakemta yáalatuk kaáchinne ä eria ín muknákëhui. Të kaita juka bem íno bétana nokäü lütüriatuk, kia jábe júne kaa lütüriata jípure judíom mampo nee ä tóijnakëhui. Kíalíkune juka Césarta, Romapo yäutta, áapörík nokta ínot chupäia.

¹² Huanäi jü Fésto jume huete yäurammak ettéjhuasuka ínel au jiaahua:

—Béjasë juka Césarta, Romapo yäutta, nokta émot chupäia, huáahuine enchi bíttuanake.

Jü Pablo rey Agrípata bíchäpo yeu tóijhuak

¹³ Chúkula jaiki taáhuarim huei, jü rey Agripa téame éntok Berenice ä jubíahua jum Cesaréau yájjak juka Féstota tebótua báreka. ¹⁴ Huämi binhua am anéi, jü Fésto juka reyta ettéjhuariak juka Pablota áma peréesotukä bétana ínel au jíaka:

—Senu yoreme ímëí jípuhua jü Félixta peréesopo tösikähui. ¹⁵ Jum Jerusalémpo nee anéi, jume tiöpopo tékiakammeu nésauhueme éntok jume yoiyötori judíommeu yäut jóarim apä bėj-reka inou noókak béttesi nokta nee at chupa sáhueka. ¹⁶ Ínapo éntok, ínel ámeu jiaahua, juka Romapo yäuraata kaa junëli ä boojóriä tíiya, jábeta ä mëtebonakëhui kaa bat jume ä nätuammak emo am pújba bíttuaka emo am nok-rianakë béchïbo, jita béchïbo bem nätuaahuähui. ¹⁷ Kíalíkune bempörim äbo yájak, kaa binhua boobíchaka yokóriapo jum yäuchim jojóyëpo yejteka juka yoremta áman nütebok. ¹⁸ Të huame ä nätua báreka yeu jáptekame kaítam huaka ín at érahuëu yeu buíssek. ¹⁹ Ál-la hua bem áa bétana nokäü kia hua bem Diosta tekípánäu

béj-reka ä huë tíiyai, éntok senu yoreme Jesús téame mukúkamta bétana, éntok juka Pablota huákäi yoremta jipäpsä tíä bétana. ²⁰ Ínapo éntok, ílë bénasi huëpo kaachin anmáchika juka Pablota temájek jum Jerusaléniu áapörík hueebare jäní tfaka, ámani juka nokta at chúpanä béchíbo jü at nokhuamta béchíbo. ²¹ Të áapörík juka Romapo yäutta, Augusto rey Césarta, nokta at chupä íä béchíbo, jíbane peréesopo ä jipu nésahue áman Romáu ín ä bíttuäu tajti.

²² Huanäi jü rey Agripa Féstotau ínel jiaahua:

—Ínapo kéchá nok jikkaij peiya íkái yoremta.

—Türi, yoko jübuë ä nok jikkaijnake —tau jiaahua jü Fésto.

²³ Yokoríapo béja jü Agripa éntok Berenice áman yájaka, yörisi machisi emo yáalamtaka yäuchim jojójyëu kíimuk jume sontaróu yäuchimmak éntok jume oóhuim puéblplo chë yöríhuammaki. Huanäi jü Fésto Pablota áman nütebok. ²⁴ Ama ä nüpahuak, jü Fésto ínel jiaahua:

—Empo rey Agripa, éntok eme oóhuim im itomak aneme, imi aane í yoreme. Juebena judíom ä béj-reka inou nooka jum Jerusalémpo éntok ími Cesaréapo junne, sootí jíaka kaa ä jíapsiria nésahueka. ²⁵ Të ínapo kaita huaka béttesi machik ä mëtebonakemta at téhuak, éntok áapörík juka rey Augusto Césarta, Romapo yäutta, nokta áachä chupä íä béchíbone áman au ä bíttua báreka tahuala. ²⁶ Tëne kaita juka tua lütüriata áa bétana hua nésahuemtau ín jiojtemachik jípure. Kíalikune enchim bíchäpo yéä tójja, të emou túhua, empo rey Agripa, enchi ä temajnakë béchíbo jita ä yáalatukä bétana. Béttesi machik ä yáalatukäu enchi at téakne ín au jiojte machik jípunake, hua nésahuemtauhui. ²⁷ Bueítukne kaa ä lütüriale peresota áman bíttuaka éntok, kaa jünehuamta nénkako jita bétana ä nátuatukähui.

Jü Pablo rey Agripata jíkkajäpo áu nok-riay

26 Huanäi jü Agripa Pablota ínel jiaahua:

—Licénsiatë jípure em emo nok-rianakë béchíbo.

Huanäi Pablo jikau mámtaka ínel áu nok-ria táytek:

²—Tüisine al-leiya em bíchäpo aneka, empo rey Agripa, ín ino nok-rianakë béchíbo, simeta huame judíom nee béj-reka nokäu bétana. ³ Chë júnene al-leiya, huaka simeta jume judíom boojoriau em jüneria béchíbo, éntok jita bénakut itom nau nok nássuähui. Kíalikune em jíapsi yánti yécharika enchi nee nok jíkkaij íaaka emou nooka.

Jü Pablo jáchin áu ä nükäu bétana nookay, kee jee Diostau bíchaa jíapsi kúakteka

⁴ Síme judíom jüneyia ilitchika naateka jachin ín ino nükähui, áme násuk aneka áman ín buíaräpo éntok buere

joära Jerusalémpo junne. ⁵ Bempo ket jüneyia, éntokim ára yéu ä buisse ínel eáteko, jübua yótuka naateka jume parisérom béu ín éaihui, hua grupo itom religionpo chë jüne Moiséjta nésahue páman au boojóriame. ⁶ Én éntokne imi yáurata bíchäpo yeu toij íäi ín boobíchá béchíbo, juka Diosta jume kókkolam jíabitetuanakëhui, jume itom yoiyöhuammeu ä nokákä bénasi. ⁷ Síme jume Israelta dóoce üusimmet yeu kat-ríam huaka nokta yáata chúpëu boobícháihui, kíalikum juka Diosta yöre, éntokim at tekípánoa taáhuarit tukáarit naabúrujti. Én éntok, empo rey Agripa, ket jíba júkái ín boobíchá béchíbo, jume judíom nee nátuala. ⁸ ¿Jatchu eme kaa ä súale jáku juka Diosta jume kókkolam jíiabitetuähui?

Jachin juka Pablota bannaataka jume Jesucristota súaleme ä guok jájjaseihui

⁹ Ínapo bannaataka lútula huëpo tüisi ino ayúnake bénasi eiyai jume Jesús Nazaretpo jometa súaleme jíókot joa-ka. ¹⁰ Éntokne junëli am johuai jum Jerusalémpo. Jume tiöpopo tékiakammeu nésahueeme bétana útteata jípureka, ínapo juebénam Jesucristota súaleme cárceliu tójjak, éntok am súahuai júnene huame am súakame beu eiyai.

¹¹ Juebénasine jíókochem johuai bem súalëu am toij íaaka. Íkáine johuai simat jume judíom nau yayajäpo. Tüisine kaa huéeläpo ámeu omtei, kia jum puéblplo sékana buíaräpo jokäpo júnene am guokjájasei.

Jü Pablo Diostau bíchaa ä jíapsi kúaktekä bétana júchi nookay

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Júnëline éaka jum pueblo Damascou bíchaa hueiyei, útteata jípureka éntok tékiata máktaka jume tiöpopo sacerdotë tékiakammeu nésahueeme bétana. ¹³ Të jum böchi, empo rey, tua lútula kátekne machíriata téhueka bétana kom sikamta bitchak táata machiria béppa chë útteakamta, ino chíkola nee machíriakamta, éntok jume ínomak kateme chíkola. ¹⁴ Huanäite síme buíapo huáttek. Ínapo éntok, senuk téhueka bétana inou nokamta jíkkajak tua ín nokpo, hebreo nokpo, ínel jíamta: “Empo Saulo, ¿jatchíake nee guokjájase? Empöisë kókosi emo johua, juka buesta sísiguok buahuita témmü bénasi.” ¹⁵ Huanäine ínel jiaahua: “¿Jábeseä empo, Señor?” Jü Señor éntok, ínel júchi inou jiaahua: “Ínapone jü Jesús, jü em guokjájasehui.” ¹⁶ Të kátë jachin éaka kikte, bueítukne ín nésahui em jonákë béchíbo emou ino yeu machíriak, éntok juka én em bíchakäu bétana em noknákë béchíbo, éntok chúkula em nee bínnake bétana. ¹⁷ Énne huame kaa judíommeu enchi bittuanake. Huámëi mampo, éntok judíom mámpone enchi áma yorétuanake. ¹⁸ Ámeune enchi bíttuanak juka ín

lútüría enchi am majtíanakë béchíbo, kaa jíba kaa ä täyaka bem jíapsinakë béchíbo. Huanärim kaa éntok Satanásta útteara bétuk emo jípunake, ál-lam Diosta éä páman kan-nake. Júnëlim nee súaleka hua bem juëna yáarikut jíóko-ritunake éntok jume Diosta bíchäpo tüisi tahualame násuk annake.”

Jü Pablo juka Jesústa téhueka bétana au nokákäu au chú-paktíaka nookay

¹⁹ Kíalíkune juka Jesústa téhueka bétana inou nokákäu chúppak, empo rey Agripa. ²⁰ Jume Damascopo anémme-une bächä noókak juka tü nokta Jesucristota bétana huem-ta, Diostau bíchaa emo an jíapsi kúakti sáhueka tühuata joaka jünakiachinakë béchíbo bem jíapsi kúaktilatukä bétana. Chúkulané éntok, jume Jerusalémpo anemmeu ä noókak éntok síme Judea buíaräpo anémmehui, álë bénasi huame kaa judíommeu junne. ²¹ Juäri béchíbo jume judíom jum tíöpopo nee buíssek nee mēbáreka. ²² Tē Diosta nee aniä béchíbo jíbane at tekipánao óusi éaka én tajti, juka tü nokta símemmeu nokaka, rikommeu éntok kia polóobem-meu junne. Kaítane éntok ámeu nooka huaka jume profétam éntok Moiséjta nokákäu jíbba, jú ayúnakemta bétana. ²³ Bueítuk bempo juka Crístota jíókot máchirata bínnake tíiyai, éntok mukuka jume kókkolam násuk bächä jíabite-nake tíiyai, éntok juka Diosta lútüría judíommeu ä noknákë tíiyay, éntok kaa judíommeu junne.

Jü Pablo juka rey Agrípata Jesucristota súaltua báreka nookay

²⁴ Júnëli juka Pablota au nok-riai, jú Fésto cháchayeka ínel jiaahua:

—¡Rokotuläe, Pablo! Huä buere jíta em emo majtíä béchíbe rokótulae.

²⁵ —Kanne rokótula, empo Fésto tua yórihuame —tau jiaahua jú Pablo—, ál-la jú ín nokäu tua lútüría. ²⁶ Imi aane jú rey Agripa síme juka huemta tüisi júneriame, kíalíkune kaachin éaka áa jíkkajäpo nooka. Lútüriapone áapörík símeta íkái júneriä tíiya, bueítuk jú ín áa bétana nokäu kaa jak éhuil yáari. ²⁷ ¿Játchë juka profétam nokákäu súale, empo rey Agripa? Ínapo júneiya em ä súalëhui.

²⁸ Huanäi jú rey Agripa ínel au jiaahua:

—Jamake kaa jaiki nokiai juka Jesucristota nee sualmáchile.

²⁹ Pablo éntok, ínel au jiaahua:

—Tua Dios ínel éenake, ilikki nokiai éntok kia búrukuai junne, empo éntok jume huate én nee jíkkajame júne ino bénasi tahuánake, tē kaa cadenammea súmatata, ál-la Jesucristota súaleka.

³⁰ Juka Pablota junëli jíak, jú rey kíktek, éntok jú gober-nador, éntok Berenice, éntok síme huame áma jokáihum.

³¹ Huanärim sékana bíchaa sájaka, nau ettéjhuaka ínel jiaahua:

—Í yoreme kaita béttesi machik ä mëtebonakemta yáala, kia ä peréesotebonakemta junne.

³² Huanäi jú Agripa Féstotau júchi ínel jiaahua:

—Átä búttiä eiyei íkái yoremta kaa áapörík juka Romapo chë nésauhuemta nokta at chupa íaayo.

Pablo jum Romau bíttuahuak

27 Jum Italia buíarau bíttua báahuaka jú Pablo éntok huate peréesom jú capitán Júliö téamta mampo jóahuak, hua Augústota batallonpo jometa mampo. Ínapo Lucas, Pablótamakne siika. ² Huanäite jum barco Adramítana teäu jomepo nuk sákahuak, Asia buíarau bíchaa huáaktëpo. Aristarko éntok, ket itomak hueiyei, jú Tesalónicapo joome, hua pueblo Macedonia buíaräpo káttekäpo. ³ Yokóriapote jum puerto Sidonpo yájjak. Huämi Julio tüisi ä al-lériaka ä bitchak juka Pablota, kia huame ä täyäu bëkatana júne náasä huéenakë béchíbo ä licénciak ä aníanä béchíbo. ⁴ Jum Sidonpo yeu sájakate juka isla Chíprë míkötana tösájjak, bueítuk jú jeka itom bėj-reka hueiyei. ⁵ Jum Cilicia buiärahui, éntok Panfilia buiära beute jú bahue naabúrujti yeu sájaka jum pueblo Mírä teäu yeu yájjak, Licia buíaräpo.

⁶ Huämi jú capitán senu barcota téuhuak Alejandríapo jometa Italia buíarau bíchaa huáaktemta ama itom jámu sauhue buoula itom huéria báreka. ⁷ Juebena táapote läuti jíba kateka, jíókot anpo jum puerto Gnídö beu yájjak. Ketune juka jekata itom bėj-reka huë béchíbote puerto Salmón beu áman sájjak isla Cretä téamta kontíaka.

⁸ Júnëli juka jekata itom bėj-reka huei júnete jíba boojohuai bahué mayóamak lópola. Júnensute Buenos Puertos téhuakäü yájjak, jú pueblo Laséäu kaa mekka káttekähui.

⁹ Júnëlite bínhuatuk, éntok béja kaa türiakai bahuepo boojó béchíbo, jume buere jékam béchíbo éntok béja sebe kíbakei. Huäri béchíbo jú Pablo ¹⁰ ínel ámeu jiaahua:

—Eme oóhuim, ika boojóhuamtane kaa tüisi bitcha. Júkate barcota tärunake éntok huaka áma huérihuamta junne, éntok ítapo júnete jamak itom jíapsi tärunake.

¹¹ Tē jú capitán juka barcota huériamta chë nok súalei éntok juka ä átteakamta, jú Pablota béppa. ¹² Huákäi puertota kaa türiakäü júneriaka jum séberíapo áma anbéchíbo, síme jëla áma yeu sákahuak junne türianake tíiyai, jamak júne Feniceu yáijnake ti éaka, hua puerto Cretapo káttekäpo, huämi juka séberíata pasároa báreka. Huäri noresteu bíchaa pújbaka káttek éntok suresteu bícha.

Jum bahuero buere jéjekakame

¹³ Huanärim sur bétana juka jekata kaa útteaka huë béchibo al-léaka emo boojóomáchilek. Yeute sájaka jü Creta bahué mayóat kattáitek. ¹⁴ Kia lauti jëla buere jeka Noréstë téame juka barcota útteaka béebaka, ¹⁵ ä huéria táytek. Atä béj-reka kaakun kat máchika kíal ä tójjak; huanäi itom nuk siika. ¹⁶ Jü ili isla Claudä téamta huamte sájjak, jekata kaa útteaka huépamani. Huanäite jiókot anpo juka ili canoata itom huíksakäu itou huíkeka barcopo jikáchä teekak. ¹⁷ Béja jikáchä téksukam huite buerémnia juka barcota nate chíkola nau súmmak kaa näikim ä huénakë béchibo. Huanärim jum sëéu Sírtë téäu emo ki-mumáchileka májhueka, jume velam búttiaka jekámak sájjak. ¹⁸ Yokóriapo jíba bënasi juka jekata útteaka huei, juka barcopo bem huériäu bahuéu kom huótiatáitek. ¹⁹ Baij taáhuata huei éntok, ítapo am aníaka juka barco átteata áma huérihuamta báau kom huótiak. ²⁰ Yuun jaiki táapote táata kaa bitchak, kia chokim junne, éntok juka buere jekata itom bébä béchibote béja kaa yorem eiyai itom áma yorénake bétana.

²¹ Béja jaiki táapo kaa itom jíbuä tíaka jü Pablo áme násuk kíkteka ínel jiaahua:

—Eme oóhuim, chë türi eiyei eme nee nok jíkkajako.

Katte jum Cretapo yeu sájakátek íkái jiókot máchiraata kaa bíit eiyei, éntok huaka enchim huériäu jünem kaa tárü eiyei. ²² Të katem kom eiya, bueítuk ito násuk kaibu jábe muknake, tem juka barcota ál-la jíba tárunake. ²³ Tukábiak jü Diosta ángel inou yépsak, áapörík bétana inou jaatáka, hua Dios nee sáuhuemta bétana éntok hua ín áa béchibo tekípánoähui. ²⁴ Huäri Diosta ángel ínel inou jiaahua: “Kátë jachin eiya, Pablo, bueítukë Romapo chë nésauhemta bíchäpo yeu toijna, éntok emo béchibotuk jü Dios síme jume barcopo émomak kateme bem kókkó éäpo áma am yoretuanake.” ²⁵ Júnentuk, eme oóhuim, óusem eiya, bueítuk ínapo jü Dióstat eiya, éntokne jüneiya juka Diosta ángel nokakä páman ä lütüriatunakëhui. ²⁶ Të ál-late senu is-lau yeu bíáktinake —ti ámeu jiaahua jü Pablo.

²⁷ Séjtul tukáapote, béja guoi semáanapo boojóolataka, jum bahué Adriatico ti téhuaakapo jü jeká naa itom núnübuai, huanäi tukáa násuk huei jume barcopo tekípánoame jünëak bahué mayoau itom yeu yáijböhui.

²⁸ Huanärim juka báta jáimu mekka kómiakäu jünéria báreka ä jünaktek. Huanäi treinta y seis métrótukai. Júchi huam jëla katékam júchi ä jünaktek. Huämi éntok, veintisiete metrota jípurey. ²⁹ Huanärim májhueka jü barcota jita tetau tajti máchileka, naiki anclam barco chobe bétana huéeme kom huótiaka jáptek. Huanärim májhueka noita júne machútua peiyai. ³⁰ Jume áma tekípánoame éntok,

jum barcopo yeu kat báreka eiyai. Kíalíkum juka ili canoata báau kom jímma báarei, jume anclam barco kóbapo kateme kom huótia báaremcha aneka. ³¹ Të jü Pablo juka capitanta téjhuak éntok jume ä sontaróahuam, ínel ámeu jiaka:

—Ímëi yorémem kaa jum barcopo tahuak, eme kaibu áma yorénake.

³² Huanäi jume sontarom jume huitérim ili canoata ámei huítetuutukäu chúktiaka báau kómä tátabek.

³³ Marikaróapo béja jü Pablo símem téjhuak am jíbuä sáhueka. Ínel jíaka:

—Béja guoi semáana huéiye eme kaa al-léaka kócheka, éntok kaa enchim jíapsiläpo jíbuäka. ³⁴ Nóitem jíbuä. Útteatem nüye kaa kókkó bárëteko. Óusem éiya. Júnëem kaibu jábe ímí báapo muknake.

³⁵ Júnëli jiausuka jü Pablo huépul páanim nüka Diostau nokak ä baisáuhueka símem bíchäpo, éntok am rébëktiaka am buatáitek. ³⁶ Huanäi síme óusi éaka ket jíbuatáitek.

³⁷ Síme ítapo jume barcopo nau katéihui guoi ciento setenta y séistukai. ³⁸ Chúkula bem jóboäpo núkisi jíbuäka, jume tiríjkomim bahuéu kom huótiak barcota kaa béttesi huénakë béchibo.

Jü barco jum bahuero kom kibakek

³⁹ Yeu matchuk jume barcopo tekípánoame juka buíata bitchak, kaa ä täyaka jachin ä téhuaakähui. Tem juka bahué komíata see páriata jípuremta bitchak. Huanärim áman bíchaa kat báreka taahuak, barcota ára áman emo rúktia máchileka. ⁴⁰ Jume huiterimim chúktiak jume anclam ámey chákaihuim, huanärim jume anclam báapo tö sájjak. Jume barco timónimim yarahtiak ámey ä kúakúakti-ahuähui, éntok jume velam bat huéeme jikau huíkkek. Huanäi jü barco bahué komiata mayoau bíchaa huéé táytek. ⁴¹ Të jum báata au nánkëu bíchaa siká, huämi jü barco kobba sëepo tútteka béja kara huéeka taáhuakk. Jume máarem éntok, juka barco chóbeta chíbela jámtiak. ⁴² Huanäi jume sontarom jume peréesom suabábarek kaa yeu am bajúm íaaka, am tennimáchileka. ⁴³ Të jü capitán juka Pablota ä jínëubárë béchibo kaa licénciata nénkak, ál-la am téjhuak jume ára bajúmeme noita báau emo huótiaka mayoau emo am jínëutuanake tíaka, ⁴⁴ jume huátem éntok, tablámmet yeu bajúm sauhue éntok barco kuta kótilammechi. Júnëlite síme yeu bajúmeka áma yoórek.

Jü Pablo jum isla Maltä teäpo yeu yepsaka áma aaney

28 Béja síme áma yorésuka, jünëeak juka íslata Malta ti téhuaakähui. ² Huame áma joomem al-léaka itom mabétak. Sejchúktim bueürum itom náariak sébë tíaka én-

tok yúkē tíaka. Huanärim sïmem itom tájimmeu rukti sauhue itom sukäu íaaka. ³ Huanäi juka Pablota kuta huakíam nüka taijpo ä tóttöai, jü bakot tüisi jóguokame tatájaka áma yeu huánteka mampo ä këka at chäka taahuak. ⁴ Jume áma joome éntok, juka bakotta Pablótat mampo chäkamta bíchaka ínel nau jiaahua:

—Í yoreme jíba tua yore súaleero. Bahuepo kaa muukuk, të jü Dios ä yáari béchïbo kaa ä jíapsi íaa.

⁵ Të jü Pablo táijpo au tátakeka juka bakotta áma kom tátabek éntok kaachin aika. ⁶ Sïme at suuhuai ä mam baijmáchileka. Tem binhua at suaka, kaachin ä ayúi, täbuiasi eetáitek. Jukam Pablota dios tíiyai.

⁷ Huämi kaa mekka senu yoremta buíam tókai, Públiö téamta buíyam. Áapo huämi islapo nésauhuei. Huäri tua al-léaka itom mabétak, éntok tüisi itom aníak baij táapo. ⁸ Júnaksu éntok, jü Públiota áтчay taijhuécheka bökai éntok kökoa disentériä téamtaí kökoreka. Huanäi jü Pablo áman ä bíchiseka siika. Ä bíchaka, Diostau buanaka choápo áa béppa ä mámték türiak. ⁹ Íkái jüneriaka jume huate génte kökoreme islapo jóakame au yaij táitek; huanärim türiak. ¹⁰ Huanärim tüisi itom yöreka itom bitchai. Chúkula júchi itom saka báareyim sïmeta huaka böot béchïbo itom huátianakeu itom miikak.

Jü Pablo jum buere joära Romau nüpahauk

¹¹ Béja baij metpo jum islapo anékate báau huáttek senu barco áma séberiatá pasároakäpo. Áapo Alejandríapo jométukai, jume diósím Cástor éntok Póluxta titéhuaakame señáalim huériai. ¹² Jum puerto Siracúsä ti téhuakapote yeu yájjak. Huämite baij táapo aanek. ¹³ Huämi éntokte boula sájjak jíba jü bahué mayóamak lópola jum pueblo Reegiö ti téhuakäu tajti. Yokóriapote béja sur bétana jekríahuak, júchi machukte béja jü pueblo Puteóli ti téhuakapo yeu yájjak. ¹⁴ Huämite huate hermáanom téhuak. Huámëi itom áma tahuá sauhuei senu semáanapo. Chúkula bėjate Romáu bíchaa sájjak. ¹⁵ Jume hermaanom Romapo aneme béja nokta mabet-latukay, itom áman katë bétana. Kíalíkum itom nankíríka sájaka jum pueblo Foro Aapiö teäpo ito bea aaney, huate éntok, jum Baij Tabérnam teäpo. Jü Pablo am téaka tüisi Diosta baisáuhueka taahuak éntok óusi èak. ¹⁶ Jum Romáu yáijhuak jü capitán jume peréesom jü sontaró yäutta mampo jóiyak. Të juka Pablota sékána tójjak áapolaik áma annákë béchïbo, huépul sontarota ä suáyatuaka.

Jü Pablo jum Romapo judíommeu nookay

¹⁷ Baij taáhuareka áma yebíj-lataka jü Pablo jume judíom Romapo chë yörihuame nau núnotebok. Nau am yájjak, ínel ámeu jiaahua:

—Eme ínomak huéerim, ínapo kaita jume judíom bėj-reka yáalataka, éntok kia bannaataka itom yöiyöhuam boojóriäu bėj-reka junne, jíbane jum Jerusalémpo peréesotehuaka romáanom mampo yéchahuak. ¹⁸ Huanäi jume romáanom ínot nátemajeka nee búttia báarei, bueítukim kaita lútüriata ínot téhuak nokta béttesi ínot bem chúpaka ín mëtunakëhui. ¹⁹ Të jume Israelitam katim báreka taahuak. Kíalíkune juka Romapo chë nésauhuetä nokta ínot chupa íaka nookak, kia kaita béchïbo ín naciön nätuamáchik junne. ²⁰ Júnel béchïbone enchim núnotebok enchim bit báreka éntok enchimmeu nok báreka; bueítuk itapo jume Israelítam boobíchäu béchïbone imi cadenam-mea súmataka jípuhua.

²¹ Huanärim ínel au jiaahua:

—Ítapo kaita jiösiata Judea bétana huetä mabet-la emo bétana nokamta, éntok kaabe jume judíom itomak huéerim huannäbo äbo yájj-lame kaita juénak emo bétana nooka. ²² Enchite nok jíkkaij peiya jachin em éäu jünéria báreka, bueítukte jüneiya sïmekut í bemela yore matíahuamta bėj-reka nokhuähui.

²³ Ä nok jíkkaij bárekam taáhuata ä yéchariak. Taáhuata yúmak, juebena génte áma nau yájjak jum Pablota anéipo. Huanäi kethuei naateka kúptëu tajti ámeu noókak jachin juka Diosta im buíapo nésaunakëhui. Moiséjta ley bétana ámeu noókak, éntok jume profétam jiojtekäu bétana, Jesústa jü Crístotukähui, jü Diosta yeu púari, am súal íaaka, éntok im buíapo ä nésaunake bétana. ²⁴ Huate juka Pablota nokákäumak al-léaka taahuak, huate éntok, kaa ä súalei. ²⁵ Júnëlim kaa nánancha bem éä béchïbo sáka táitek. Huanäi jü Pablo ínel ámeu jiaahua:

—Ammáli jiaahua jü Espíritu Santo juka profeta Isaíasta ínel jíáutuaka jume itom yöiyöhuammehui:

²⁶ Ámanë sika í gentetau ínel jiaahua:

Jíbem ä jíkkaijnake jiöbe eme, të kaa at jünéaka; akém ä bínnake jiöbe, tem kaa ä súalnake.

²⁷ Bueítuk bempo kaa at jünee báreka eiya.

Emom naka páttiak kaita jíkkaij báreka, éntokim kúpek kaita bit báreka, kaa am jíapsi kúakteka ín am jínëunakë béchïbo, tiahua jü Espíritu Santo.

²⁸ Júntukem jünéaka taáhua eme, én naateka pujbau bíchaa juka yore jínëihuamta Diosta bétana huetä jume kaa judíom béchïbotunakëhui. Huámëi ál-la al-léaka ä mabënnake.

²⁹ Juka Pablota ínel jíak, jume judíom sájjak juebénak nau noksákaka íari bétana.

³⁰ Jü Pablo jum kári ä reu jínulapo guoy huásuktiapo aaneek. Huämi síme jume ä bít báreka áu yayájame al-leaka

mabetay. ³¹ Síme licenciata jípurey, juka Diosta ím buíapo nésaunake bétana kaabe ä táktiriay.

Romanos

Pablota ámeu teboterim

1 Ínapo Pablo, Jesucristota nésahui joame, apóstoltu ïaahuaka núnuri. Jü tü nooki Diosta evangelio ín noknakë béchibone yeu púari.

²Dios ínel ä yáa rókaka nok-latukay, jauhuey naateka jume ä profeetam huämi, juka huépülsi huëpo Diosta bétana ä jïojtekä pámani, ³ ä Üusihua bétana, itom Señor Jesucristo, rey Davidtat yeu simlame. ⁴ Huanäi Dios ä täyatebok; junëli tua Diosta ä Üusitukähui, úttiärata jípureka, Espíritupo huépülsi huëpo áu ä nükä béchïbo, entok kókkolam násuk ä jïabitekä béchïbo. ⁵ Jesucristota huámtä mabet-la juka kaa náksi tühuata apóstolimtu sáyhuakä. Huanäite béja íkái síme ániapo anemmeu noknake, ä nésahui súaleka am yáanakë béchïbo, ä téhuam jïba yöreka. ⁶ Huámë násuku eme két áma näikiari, Jesucristota átti-amtu ïaahuaka.

⁷ Síme eme jume buere joära Romapo aneme, Diosta nákëhuim, Diosta nésahui huépulta bénasi jïba joaka núnurim, jíapsi béchïbo yeu púarim: Diosta kaa náksi tühua entok yánti jíapsihuame enchim béchïbotunake, Dios itom Áchay bétana huéeme entok jü Señor Jesucristota bétana.

Pablota Romau nóiti péähui

⁸ Kaita bát jee enchimneu nokaka juka ín Diostane baisau báare, Jesucristota huám ámani enchim bétana nokhuamta. Béja símekut jíkkaj-ri, juka jáchin tüisi Diosta enchim súalëhui. ⁹ Dios Áapo jüneiya, chíkti ín jíapsimak áa béchïbo ín tekipanoähui, jü noki ä Üusi bétana huémta chíbejtia, entok Áapo két jüneiya, kaa chúkteka enchim béchïbo oraciompo Diostau ín nokähui, Áaporikúu bícha. ¹⁰ Áune ä nétane, áapo ínel éateko nee ä máknake, ín áman huéanakë béchïbo, entokne al-leaka áman yebijnake jum enchim anëhui. ¹¹ Bueitukne tüisi enchim bítt péiya, juka Diosta bétana ín mák-ri enchimmet ä chíbejtia báreka, juka enchim mabet-läu chë júne tútti enchim át jíapsinakë béchïbo. ¹² Júnëlituk jü jáchin juka Diosta enchim súalëhui huépülsi náu tahuanake, enchim béchïbo júne türinake entok ínapo júne al-leaka tahuanake, juka Diosta enchimmet yáakäu bíchaka.

¹³ Íkái éntokem két jüneriapo yúmala, hermaanom, búrusine áman enchimneu huéé báreka eiyay, enchim násuk tekipanua báreka enchim ä bítt ïaaka, jáchin machisi juka Diosta ínomak anëhui, jume kaa judíom násuku júne két ánëli. Të én tájti obiachisi ínobia chätula, enchimneu ín huéanakëhui. ¹⁴ Jume griegommehui entok kaa griegommehui, jume tüisi jita täyammehui entok jume kaa jíösia täyammehui, úttia ín ámeu noknakëhui, juka Diosta nooki. ¹⁵ Júnëlem jüneiya, ínapo ál-lane béja láuti jëla áman ä noknake, juka bemela nokta Diosta bétana huémta enchimneu kétchi, Romapo joakammehui.

Jü evangeliota úttia

¹⁶ Bueituk íri noki bemela Diosta bétana huémtyai kanne áy tiihue, bueituk íri Diosta úttiära, símeta béppa. Jábetaka junne ä súaleme áy jínëutunake, jume judíom bátchu, chúkula éntok jume griegom kétchi. ¹⁷ Íri noki Diosta bétana bemelasi huéeme itom ä téjhua, jáchin Diosta bíchäpo kaita kulpaka itom tatahuähui: tua bát huëpo ä súalhuä pámani, entok júchi ä súalhuäpo huämi, juka jïojterita jíapo bénasi: “Të jü lütüriata joaka jíapsame Diosta nokibet ä ea béchïbo jíapsita jípunake.”

Yoremta kaa tü jíapsekähui

¹⁸ Dios téhueka bétana ä ómtira bíttebo, jume síme Diosta bėj-reka jíapsammehui, bueituk jume yoremem kaa türík huéetuaka, jukam lütüriata kaa boojotua, juka kaa túramak náu ä kütiaka. ¹⁹ Bempom huitti jüneiya, juka Diosta lütüria ják áman huëhui. Dios machisi ámeu áu yeu buíj-la. ²⁰ Bueituk kálajkosi bíttu jíöbe, síme jita kara bíttume ími ayukame Diosta áttiari: jü jíba béchïbo Diosta úttiära, entok jü Dios tua ájaria jíba béchïbo jíapsame. Kálajkosi maachi, jü Diosta jáchinakähui, ániata ä yáakäpo huämi. Huäri béchïbo, “katte Diosta bitcha”, ti jünem kara jiaahua. ²¹ Júnëli Diosta tatáyalataka jünem, katim ä yöreka ä úttilek, ä Diostukä pámani, entokim kaa ä baisauhuek junne. Jü ili bem jita täyámakim emo buérialék; jü bem jíapsihua entok bem éäu jíba jo báarey. Huäri béchïbo bem éeri kaa machiriata jípureka taahuak. ²² Tüisi emo jita täyaleka, junëli éakasum kaa susuaka taahuak, ²³ entokim juka Diosta lóoria kaa yuyujtumta kara bíttumta bem

kóbapo yeu ä huíkka ä yáhuak, entokim ímí buíapo jometa bénasä yáhuak. Huanärim huikitta bénasä yáalataka ä Dios tíya, náikim guókekamta entok bakotta bénasi junne kétchi.

²⁴ Huäri béchibo jü Dios chicha máchiriau bícha am sákatuak, tiusi máchiraata bem yáa bárëu bícha; bem takahuam júne kaa yöreka jájanam juénasi náu aayuk. ²⁵ Jü Diosta lütüria ára nókichiata béchibom ä nakuliak; jüri ámeu chúppuk, ímí buíapo yáarítu bem tochokteka ä yöreka entok ä úttileka, juka simeta yáalata júne yöri máchika; jüri Dios béja jíba yúu huásu-huásuktiapo jíapsa-ka yörihua. Júnentunake.

²⁶ Huäri béchibo Dios tiusi machikuu am tójjak. Bem jáa-muchim júne két tábuasi emo nü táytek; jáamuchimtaká júnem jáamuchimmak emo náyotek. ²⁷ Jume yoremem júne két ánëli, bem jáamuchim tójaka, áme bénasi oohuimmakim totö táytek, tiusi máchiraata náu joaka. Huäri béchibo bem takahuapo jüri ámeu yeu chúppuk, sékana böot bem kuaktekä béchibo.

²⁸ Bempo béja juka Diosta omot yéchaka, kaitam Diostamak júneria báreka taahuak. Huanäi jü Dios béja am kóba rókotek, kaa huéchiasi jita am yáanaké béchibo am tójjak. ²⁹ Jü kaa lütüriay simekut tápunika, kaa emo jub-lataka kíal náu anhuameyi, kaa tiurayi, tómi péé mukiyi, kaa yore jiolihuumtayi, ápolaytu báaremmyi, yore súahuam-tayi, náu nássuahuamtayi, ára nókichiayi entok áu íaahuamtayi. ³⁰ Jábetachim kaa tüisi nooka, yorem júnaale; ilitchisi júnem kaa Diosta bétana nokhuamta jíkkaj báare; karam jotu; simeku bempo jíbatu báare; emom buérialé, kaa türik yáa báreka jíbam éiya; katim bem áchayim nok jíkkaja; ³¹ bem éápom jíba an báare; katim emo júnee johua; kaabetam nákke; namakakim jíapsek; kaabetam jiolé. ³² Tüisim júneiya, Diosta jauhueeka juka bétte nokta ámet chúpanakëhui, juka kókkohuamta áme béchibo náikiatukähui, sime kaa türik joame béchibo; júneltake júnem jíba íkärím simeta boojoria, entokim két ámemak al-leiya, íkái jita am joayo.

Diosta yäura lutüria yorem-tat chúppe

2 Huäri béchibo empo kaitachë jíahuiteka emo yeu huíknaake, empo yoreme jábetaka junne. Empo tábuik sútuay emo yuktituame, tábuikut nokta chúpaka, émpë két emo béj-reka ayunake; éntoke két áa bénasi aane.

² Íkái te júneria: Dios áapo lütüriata jípureme bétte nokta ámet chúpanake, jume kaa ál-la machisi íkái simeta joam-mechi. ³ Én éntok empo, íkái jita joame entok nokta hu-atemmet chúpame entok áme bénasi aneme, íkaibë ä guó-janianake, juka Diosta yäurau enchi yeu kéchanakëhui!

⁴ ¿Jachë kia kaitapo emo ä bittua juka Diosta úttesi yore ä

jioléhui? Tebe tiempota enchi mákka, enchi jíapsi kuakti íaaka, kaa bamsipo enchi huéria enchi jioléka. ¿Jukarë empo kaa júneria? ⁵ Të juka namakak em jíapsekä béchibo, karë emo jíapsi kuaktia junne; emochë náchá yétcha, juka Diosta ómtira; huäri béja emo béchibo kaa türinake jú-naköri, juka taahuarita yúmako, Diosta bétte nokta ímí ániata béppa chíbejtiahuako, entok ámani juka Diosta lütüria yeu machiako, júnakoy béja simem Diosta yäurau yeu am jábuahuako. ⁶ Ámani béja sime hueuhuëpulaka núnuhuakä béjtuana, jita bénak bem yáakäu bétana. ⁷ Jíbapo béchibo jíapsihuumtam mabetnake, huame jíba tühuata joaka jíapsakame. Huamëi béja juka lóoriata jaria, entok Diosta bétana yörihuamta entok yü tütti jíapsi-huumta. ⁸ Të Diosta ómtira entok jü bétte noki ámeu ayunake, jume kaa báreka Diosta béj-reka jíapsammehui. Ímëri juka lütüriata kaa huátiaka, kaa emo tóij báareme. ⁹ Jiolot anhuame entok kókosi éehuame áme béchibotunake, sime jume yoremem kaa türik joammehui, jü judíota béchibo bátchu, huanäi jü griego kaa judíota béchibo kétchi. ¹⁰ Të lóoria entok yörisi machika entok yánti jíapsi-huame ayunake, jume tühuata joame béchibo, jü judíota béchibo bátchu, huanäi entok jü griego kaa judíota béchibo kétchi.

¹¹ Bueítuk jü Dios kaabeta chë áma nákke; simem nánan-cha éria. ¹² Bueítuk sime juka Moiséjta ley kaa jípureka jíöbeka kaa tüisi ayukame, junëlim kaita leyta jípureka jiolot noki bétteka ámet chúpatunake; entok sime juka Moiséjta ley mámpo jípureka kaa ä jíá páman ayukame, jüri leyta béchibom két jum Diosta yäurau yeu tóijna. Huanäi noki béttesi ámet chúpatunake. ¹³ Bueítuk katim tü yöremem juka Moiséjta ley bem jíkkajakä béchibo, ál-lam juka Moiséjta ley jíá páman bem anë béchibo; júmëi júnen tü yöremem, Diosta bíchápo. ¹⁴ Maasu éni jume kaa judíom, katim ä täya, juka Moiséjta ley. Júnentaka junne, bem jíapsipom ä jípure, juka leyta bempom ä leyek. Íari béchibo, juka leyta kaa täyaka junne, bempo béchibom ä jípure, juka leyta. ¹⁵ Jüri ley béja machisi ámet aayuk, bem jíapsimmet jíojtetaka. Huäri ínel bem jíapsipo ámeu nooka, jáchin juka leyta jíá páman bem ayunakëhui; entok juka tühuata bem am jonakëhui am téjhua, ¹⁶ taahuata yúmako, juka Diosta ä yäurau am núnuko, Jesucristota huám áman juka yorem-tat éhuil ayukamta yeu buíjhuayo. Íri bemela noki ín nokähui, Jesucristota bétana huéeme, áu chúpanake ín jíakä bénasi.

Jume judíom entok jü Moiséjta ley

¹⁷ Én éntoko empo em judíotukä pámani, jü leyta: jibë chäka, kaitat obisi éaka, huanäi éntoke Diostat emo úttile.

¹⁸ Éntoke tüisi ä júneria, juka Diosta jak áman ä huátiähui;

leypo ayukamta éntoke tüisi ä majtiari; juka áma türik jibe áma yeu púuhua. ¹⁹ Yantelake kaitat jáchin éaka jume lilip-timmeu bát emo kécháalataka emo júne am huiksimé tíiya; jume kaa machiku anemehué emo machiriä tíiya; ²⁰ emoë am majtiä tíiya, jume kaita täyame, jáchin emo am ujünakëhui, jume ili usimmehué maejtro; simeta juka lütüriata leypo ayukamte emo ä täya tíiya, jáchin ä órekähui. ²¹ Huanäi empo júkai joame, tattäbuim majtiame, jatchiakasë empo kaa emo majtia? Empo chë ínel jinabak-ka: kaabetë ékbua nésahue; jempo éntok ékbua! ²² Empo chë ínel jiaahua: jubekame ö kunakame kaabe täbuimak entok jíapsinake. jEmpo éntok em jubi täbuimak bäitat-tähua! Empo chë jume huate Diosim kaa emo súalë tíiya, kaabeta éntoke juka itom Dios béppa yörisi machi tíiya; jatchiakasë jüntuk tiöpopo ayukamta ékbua? ²³ Empo ley-tat emo buérialame; jén éntoke juka leyta kóttiaka kaa ä já páman aneka, Diosta junneriatebo! ²⁴ Huäri béchibo ínel jiojteri: “Jume kaa judíom Diosta béj-reka nonoka, enchim junëli anë béchibo.”

²⁵ Türi judíotaka circuncisiónta jípureme, juka leyta nesahui joame; tē juka leyta nesahui kaa joame; jü judíotaka circuncisión kaitapo Bénasi tahuanake. ²⁶ Jümü huám huéiye, jü kaa áu circuncidaroolataka juka leyta nesahui joame, juka áu circuncidaroolamta Bénasi tahuanake. ²⁷ Tē hua takaapo kaa áu circuncidaroolataka juka leyta nesahui joame, áapo enchi suntuay yuktianake, bueituk empo circuncidarootaka juka leyta eä páman kaa aane. ²⁸ Kaa tua judíopo näikiaripo yúmala, hua ä takaahuapo béppa jita át yáariari; júnentaka junne, kaa circuncisión jü jita takat yáari. ²⁹ Huä tua lütüriapo judío hua ä jíápsipo ä huéria, juka judíotuhumta; entok jü circuncisión chë nésahueme jü jíápsipo aayuk, kaa kía leetrata já pámani, ál-la Espírituta ä yáakä pámani. Kaa jábe yoreme ímī buápo jometaka ä yosire, tē áapo jü Dios ä úttinake.

3 ¿Jítasu jüntuk áma téunake, seenu, ä judíotukä béchibo? Jume circuncisiónta yáariarim, jita tūhuata-sum áma bínnake? ² Tüisi juebenak tūhuata; jáchin huéy junne yölatamak kaate, jume judíom. Maasu ëni tua lütüriapo, bempörim bétana huéiye, jü Diosta nooki. ³ Jü kaa bem Diosta súalekä béchibo, jachu kaitapo ä tahuarianake jáni, juka Diosta itomak türiakähui? ⁴ ¡Ee! ¡Kaibu ínel huéenake! Ál-la Dios juka lütüriata hué páman jíba annake, jume yoremem ára nókíchika jíápsay junne. Huäri béchibo ínel jiojteri:

Em nokähui jáchin huéy júne jíba lütüriataka yeu huéenake;

jábeta enchi nátuay junne, jibe yölatataka tatahua.

⁵ Jü itom kaa tüisi anëu Diosta lütüria jikau chatchätek, jáchisute jüntuk jiaunake? ¿Jachu Dios kaa tüisi ane jáni,

itom yäura bíttuaka? (Kíane yoremta Bénasi nooka.) ⁶ ¡Kaa júnentunake! Täbuiasä huéenakeyo, jáchisu jüntuk am yäura bíttebonake, jume ániat jíápsame?

⁷ Tē jü ín ára nókichiay Diosta lütüria símek béppa jikau ä huéenakey, jatchiaka jüntuk ín kaa tūhua béchibo bétte noki ínot chúppe? ⁸ Ä junëlitunakey, kaa tūhuatate yáanake, tūhuata itou yebijnakë béchibo. Inëlim jiaahua, jume nee nátuaka nokame, ínëlitukne täbuiasi huatem majtia. Ímëri nee nátuame bétte noki ámet chúpise.

Kaabe tü yöreme ímī ániapo

⁹ Huanäisu, zëni? Ítapo jume judíom, jachute bempörim béppa chë júne tūhuata jajamla? Eë; kaa junëli huéiye. Béjate huitti ä nok-la, jume judíom entok jume kaa judíom simetakam ímī buápo juka kaa türik ayukamta úttiära bétuk huáttila. ¹⁰ Bueituk ínel jiojteri:

Kaabe, kía huépülaika junne, kaa lütula jíápsa;

¹¹ kaabe tua juka jüneeumta kaa jípure.

Kaabe kía ä éäpo juka Diosta jariu báare.

¹² Simetaka juka böota öbiala;

huépülaik Bénasim kaita béchibo tuttürikam tahuala;

kaabe juka tūhuata jo báare;

kía huépülaka júne kaabe ják aane.

¹³ Jü bem kutänauhua hua ánima mäari guójoria étaפורita benna;

bem níniyim ára nókichiata nooka.

Bem tempo huáijhua éntokim juka áyakam jóuhuota érialataka ä jípure;

¹⁴ jü bem teni jü noki béttesi jiamtay tápuni entok chibusi machikoayi.

¹⁵ Jume bem guókim júne bamseka téttene, yoremta ójbo guótiaboka;

¹⁶ jü bem kókosi ayunakëhui entok bem siroksi tahuanakëhui, jum böot ámebia aayuk.

¹⁷ Jauhuey jünem kaa juka yánti jíápsihumta täyak, jum bem böochi.

¹⁸ Katim Diosta májhue, jauhuey junne.

¹⁹ Tēte tüisi jüneiye, síme jü leyta nokähui, jume leyta bétuk jíápsammeu nooka, simem nok páttia báreka. Huanäi síme ánia Diosta bétte noki bétuk kóm huáttinake. ²⁰ Júnëli kaabe áu tü yöreme tíanake, Diosta bíchäpo, kía juka leyta já páman aneka. Bueituk juka leyta béchibote jüneiye, jita ínel kaa türiakähui, Diosta bíchäpo.

Diostatte eaka jínëutunakete

²¹ Tē ëni, Dios itou yeu ä buíj-la, juka Moiséjta ley kaa áma näikiaka, jáchin juka yoremta tü yöremtaka ä tahuanakëhui. Jü Moiséjta ley entok jume profetam júne ä

nok-la, junëli ä huéenake tíaka: ²² jume Jesucristota sú-sualekame tü yóremtakam tatahua, Diosta bíchäpo. Ínëli kaabe áma yeu púari. ²³ Kaa tühuata simem yáakä béchïbo, simetakam yeutana päkun tahuala, Diosta lóoriapo. ²⁴ Kaitate béjtuaka tü yórempo näikiahuak, Cristo Jesústa huämi, kaa tühuata yáalataka junne. ²⁵ Dios, Cristo Jesústa áma yeu púuhuak, ä ójbo ä guötianaké béchïbo entok junëli itom jïokorek. Én éntokte Diosta súaleka juka yore jïokorihuumtate jajamnake. Dios ínëli itom ä bittebo báarey juka tü yórempo itom näikiahuäu juka kaa türik bannaataka itom yáakäu át itom jïokori báreka. ²⁶ Ímëchi taahuarimmet itou yä machiria báare, juka tü yórempo itom näikiähuähui. Júnëli Áapo lútula entok lütüriata áttiak; ínëli jume Cristota súaleme tü yórempo am näikia.

²⁷ Én éntok jü yoreme, ¿jítaysu júntuk áu buérialinake, Diostau bíchaa? ¿Kaitapo taahua! ¿Jíta béchïbo? Kaibu juka Moiséjta ley nesahui itom yáakä béchïbo, jauhuey junne, ál-la itom Diosta súsualekä béchïbo. ²⁸ Ími chúppe: Jü yoreme Diostat éaka tü yórempo ä näikiahua, të kaa juka ley nésauta ä yáakä béchïbo.

²⁹ ¿Jachu Dios jume judíommeu jïba Dios? ¿Jachu kaa jume kaa judíom két ä Diosek? Lútulay, jume kaa judíom két ä Diosek. ³⁰ Bueítuk Dios huépülay jïbba. Entok Áapo jume ä súaleme tü yórempo am näikia, jume circuncisiónta jïpureme entok jume kaa ä jïpureme. ³¹ ¿Huanäi itom ä súalé béchïbote juka leyta kaitapo johua? ¿Ëe! Al-la Cristota itom súsualekä béchïbote juka leyta chë júnete yúmalisi ä chuppa.

Abrahamta ejemplo

4 Huanäisu, ¿jítasu jájamek jáni, jü Abraham itom bannaataka kateme áchayhuari? ² ¿Jachu jü Abraham tü yóremetuk jáni, tühuata ä yáakä béchïbo? Júnëlituko jítay áu buériali mátki, të kaa Diosta bíchäpo. ³ Bueítuk ínel jïojteri: “Abrahamta, ä súalekä béchïbo, Dios ä tutüreka ä bitchak.” ⁴ Én éntok jü tekpanuakame kaa mikpo nanäikiahua, të ál-la ä huikiriahuäpo sisime, jü tékkil. ⁵ Të juka kaa tekpanuakamta, kía ä súsualekamta türipo ä tatahuaria. Júnëli Áapo Dios tü yórempo ä näikia, juka yoremta kaa türik yáakamta junne. ⁶ Jü rey David két ä ettejoa, jáchin juka yoremta juka yúmalasi al-leehuumta jájammakëhui. Júkái béja jü Dios lütüriata ä yáakä bénasi ä mabeta, kaita tékilta jita ä yáatuakari. ⁷ David ínel jiaahuak:

¿Yúmalasim al-leehuumta jïpunake, huame bem kaa türi yáarim tuchariahuakame, entok bem kaa tühua yáarim lomti páttiriahuakame!

⁸ ¿Yúmalasi al-leehuumta jïpure hua yoreme, jume ä kaa türi yáarim jü Señor kaitasi am tatahuariako!

⁹ ¿Jachu íri junëli huéeme, jü yúmalasi al-leehuumta jïpuhuame jume emo circuncisiónta mák-lame béchïbo jïbba, ö jume kaa emo circuncisiónta yáarialame béchïbo kétchi? Bueítuk ínel jiaula, juka Abrahamta ä súsualekähui, jü Dios tüisi ä tahuariak kía junëli ä ayukä béchïbo. ¹⁰ Të, ¿jauhueysu junëli ä näikiriahuak? ¿Jachu circuncisiónpo anekari, ö ketune kee circuncisiónta mákhuakari? Kee ä mákhuaka jü Dios tü yórempo ä näikiriak. ¹¹ Chúkula béja Abraham circuncisiónta yáariahuak, señalta bénasi. Júkái séñakay, juka Diosta tü yórempo näikiatata ä mabetak, ä súsualekä béchïbo, ketune kee circuncisiónta mákhuakari. Júnëli béja síme ä áchayeka tahuanake, jume Diosta súaleme. Ánëli Dios ímëi tü yóremempo am näikia, kaa circuncisiónta jïpureka junne. ¹² Entok jume circuncisiónta jïpureme ä áchayek, juka Abrahamta, circuncisiónta jïpureka junne. Jïbam áapörík Diosta súalhuamta boojoria, hua jauhuey bát kateme kee circuncisiónta mabetakame bénasi.

Dios jïba ä yáanake, juka ä yáa rókähui

¹³ Bueítuk Dios Abrahamtamak ä yétchak, juka nokta, entok jume ä üusimmaki. Síme ániata am mák rókaka nookak. Të i noki kaa leypo chúppe, ál-la tü yóremtaka Diosta súalhuäpo huämi. ¹⁴ Jume leypo aneme ä jïpureyo, juka ániata herenciapo, jü Diosta súalhuame kaitapo tatahua, entok jü Diosta yore mák rókähui junne, kaitapo tahuanake. ¹⁵ Bueítuk jü ley ómtirata huéria, juka kaa tüisi anemta béchïbo; të juka kaita leyta ayukäpo, kaibu leyta béj-reka jíapsinake.

¹⁶ Huäri béchïbo, Diosta sualhuä páman huéiye, mikpo itom ä mabetnaké béchïbo. Júnëli jü Diosta yore mák rókakähui kutti óreka tahuanake, síme jume chúkula kateme béchïbo. Jü Diosta itom mák rókaka nok-lähui kaa kía jum leypo aneme béchïbo jïbba, bueítuk jume Diosta súaleka át boobíchaihuime kétchi. Ímëi Diosta súsuale, Abrahamta bénasi; huäri béchïbo Abraham ítou áchaytaka taahuak, ¹⁷ juka jïojterita jïäpo bénasi: “Juebena génte ániapo anemmeune áchayriapo enchi kéchala.” Íri ínel jü Dios Abrahamta súsualekähui; júri béja ínel jume kókkolam júne jíabitetua, entok kaita jita ják órekamta júne áma ä ayuk tíanake, áma ä ayuka bénasi.

¹⁸ Kaita jíttoata ayukäpo ä súsualek, jü Abraham. Huanäi ä súsualekä páman áu yeu chúppuk; junëli ayuka béja juebena génte ániapo anemmeune áchayhuaritaka taahuak, Diosta áu nokakä pámani: “Júnëlim ayuka béjam búrunake, jume em üusim.” ¹⁹ Abraham tókti kaa kóm éaka, jïba bénasi ä súsualek, abe cien huásukteka junne. Sara ä jubiahua junne béja kaa äasoay, bueítuk béja jámyölatukay. ²⁰ Abraham juka Diosta ä mák rókakäbet jïba

huijütek; kaa ä tärük, juka Diostat ä jiápsekähui. Diosta jíba úttileka áapörík jíba lóoriata mákkak, ²¹ entok tüisi jüneiyay, Diosta juka simeta ä yáa rókäu ára áma yúmanakeihui. ²² Huári béchibo Dios tü yórempo ä bitchak.

²³ Én éntok kaa kía Abrahamta bétana nooka, i jiojteri; ²⁴ bueituk ito béchibo két ínel jiojteri. Itom két jíba mabeta, jú Dios, itom ä súsualekä béchibo, juka Jesústa kókkolam násuk jíabitetuakamta, juka itom Señor, ²⁵ Áapo Jesús yoremem jujjuenam mámpo tóijhuak, itom kaa tühua yáarim béchibo. Huanäi méhuakä jíabitek, itom tü yórempo tóij báreka.

Diostamak tülisi itom aneka jiapsähui entok tühua itou ä nüpähui

5 Júnéli ítapo tü yórempo tualataka, ito ä súalekä béchibo, Diostamakte béja yánti jiapseka tualala, itom Señor Jesucristota huami. ² Entokte két jíba áapörík béchibo én ára áman kiimu, ä súsualekari jum Diosta yore jínëuläpo. Júmüte béja al-leaka kaitat jáchin éaka aane. Júnélite ä jájamla; entokte Diostat huitti eaka át boobíchaihui, juka Diostamak itom jíapsinäkähui ä lóoriapo. ³ Entok kaa íri jíbba, bueituk kaa türík ito bétana huéy itom kókosi éäpo kétchi. Júmü júnente két ito jábele, entokte al-leaka ä mabeta, juka ítou huémta. Júnëate jú kaa türi ítou huéeme kaa huánti anhuamta itou nüpa. ⁴ Jú kaa huánti anhuame éntok, júmüte ito täyanake, jáchin machisi Diostamak itom kutti anëhui. Ito kutti jabuek jüneriasuk éntokte Diosta itom mák rókäu boobinnake. ⁵ Huanäite béja kaitat jáchin éaka, kaabeta tihuekari át boobinnake. Bueituk jú Diosta yore nákëhui béja sime itom jíapsipo tapuni. Juka Espíritu Santota éntok két itom mák-la. Júri béja juka Diosta itom nákëhui itot chíbejtiala.

⁶ Ítapo kara ito jinëuka tahuakay, tua tahuata yúmak Cristo ito béchibo muukuk, jume kaa tüisi jíapsame jujjuënam béchibo. ⁷ Kaibu bamseka senu yoreme täbui yoremta béchibo áu mëtebo báanake. Jú tü yóremta béchibo jamak kaibu áu mëtebo báanake; tẽ senu yoremta úttesi tühuaata jita buéresi ä huikiriätek, jamak áa béchibo áu mëtebo báanake. ⁸ Tẽ Dios ál-la tepa machisi itom ä bíttua, juka itom ä nákë bétana, bueituk ketune kaa tüisi itom yóremtuko, Cristo ito béchibo muukuk. ⁹ Én éntok júchi Dios itom tü yóremtusuka, Cristota ojbo huami, chẽ júne itom jineünake, áapörík béchibo, jú Diosta ómtiraa huéenakemta bétana. ¹⁰ Bueituk júnakoy ketune Diosta bẽj-reka itom aneyo, áute rúkteka áamak ito tütek, ä Üusihua kúrusit mukukä béchibo. Én éntokte béja áamak aneka kaitat jálojtẽka, áamakte jíapsinake, jíbapo béchibo. ¹¹ Entok kaa kía íri jíbba; Diostamakte két ito jábele, itom Señor Jesucristo-

ta béchibo. Áapörík bétanate Diostamak ito türi tákala-leaka jíapsa.

Adán entok jú Cristo

¹² Júnéli huéeyo, huépul yoremta huám ámani, jú kaa türira ímĩ ániapo kibakek. Huanäi jú kaa tühua yáarita sáukibakek, jú kókkohuame. Júnéli ayuka béja jú kókkohuame sime yoremmet siika, simem kaa türík am yáakä béchibo. ¹³ Ketune kee jee leyta äbo yepsayo, jáybusu jú kaa tühua yáari ayukay, ímĩ ániapo. Tẽ jum kaita leyta ayukäpo, kaabe át áu guómtia, juka kaa türík johuamtachi. ¹⁴ Jú Adámpo naateka entok Moiséjta taahuarimmeu tájti, jú kókkohuame ál-la béja jáybusu huéiyey, jume géntem bẽppa; jume kaa tühuaata yáakammet junne. Jíba ánëli huéiyey, eläposum kaa Diosta nésahui bẽj-rek, Adánta yáakä bẽnasi. Íri äbo yebijnakemta nátuay.

¹⁵ Tẽ jú kaa tühua Adánta yáakähui kaa Diosta itom mikakü bẽppa sikamta bẽnasi óorek; bueituk jú huépülaik kaa tüisi ayukamta béchibo juebénakam kókkok. Én éntok Dios tühuaata itom mik-la, kaita bẽjhuaata itou ä aahuakä, huépul yoremta huám ámani. Áapo Jesucristo chẽ júne buéresi ujuryori entok chẽ juebenammet tühuaata nüpak. ¹⁶ Jú kaa tühua huépul yoremta yáakähui kaa Diosta itom mikakü bẽppa sikamta bẽnna. Bueituk Adán huépülsi nésauta bẽj-reka, juebenammeu juka kaa tühuaata nüpak; tẽ jú tühua Diosta yore mákame juebenam tü yórempo náikia, bem kaa tüisi aneipo junne. ¹⁷ Juka huépülaik juka Diosta nésahui kóttiakä béchibo jú kókkohuame itom pereesotaka jípurey. Ánëli chẽ úttiapom nésahuaka bemelasi jíapsinake, huame kaita bẽjtuaka tü yórempo náikiahuakame, huépul yoremta huámi, áapörík Jesucristota.

¹⁸ Júnéli juka Adánta Diosta nésahui kaa yáakä béchibo, Diosta bette nooki itot chüppuk, sime yorememmechi; ánëli kétchi, juka Jesucristota huépülaik tüisi huéchiasi ayukä béchibo, sime ä susualekame lútula jíapsihuápote náikiahuak, entokte jíbapo béchibo jíapsinake. ¹⁹ Bueituk juka huépul yoremta kaa Diosta nok jíkkajakä béchibo, jume juebénaka kaa lútula jíapsihuäpo náikiaritaka taahuak. Ánëli kétchi, juka huépülaik Diosta nésahuékä páman ayukä béchibo, jume juebénaka tü yórempo ayulataka tahuariana.

²⁰ Tẽ jú ley nésahui ímĩ ániapo kibakek, juka yoremta kaa türi yáarim juebénasi búrusi am ayutua báreka. Tẽ huanäi juka kaa tühuaata juebénasi ayuko, Dios chẽ úttesi yore nákeka taahuak. ²¹ Júnéli jú kaa tühua yáari yorememme uttëutuk, am kókkó íaaka. Ánëli kétchi, jú tühua Diosta itom mikähui itot uttëutuk, itom tü yóremtu íaaka, entok it-

om ä mikaka, juka jíbapo béchibo jíapsihumta, Jesu-
cristota huám ámani, jü itom Señor.

Béjate kókkola, jum kaa türikun bícha

6 Én éntok, ¿jáchisute jiaunake? ¿Jachute kaa tüisi jíapsinake jáni, juka Diosta tühuata áu yeu machiri-anakë béchibo? ² ¡Ee! ¡Kaibu junëli huéenake! Ítapo béja kókkola jum kaa türikun bícha; ¿jáchisute júchi ára áma jíapsinake, jum kaa türik násuku? ³ ¿Jachem kaa júneiya, eme Cristo Jesústamak ruktilataka tahuala, áman béja batöhuaka? Júnëlite áamak kókkolamtaka taahuak.

⁴ Batöhuakate kókkok; huanäite áapörimak mäataka taahuak. Én éntokte bemela jíapsihumta jípureka ímí naa rejte, juka Cristota kókkolam násuk jíabitekä bénasi, jü ä Átchay tüisi machisi úttiärammeyí.

⁵ Áamakte áu pittí ruktilataka kókkok, áapörík mukukäpo; alë bénasi jum kókkolam násuk ä jíabitekäpote áamak jotenake. ⁶ Íkáite két júneria, jü bannaataka jáchin itom jíápsaihui, jü yorem öra tíame, áapo Cristotamak kúrusit poponhuakä muukuk, jü kaa tühua itot anëihui kóm jímmaataka tahuanakë béchibo. Júnëli béja jü kaa tühua kaibu júchi itot nésaunake. ⁷ Bueítuk jü mukukame béja búttiakata tahuanake; jü kaa tühua kaibu júchi át nésaunake. ⁸ Ítapo Cristotamak kókkolamtuko, átte éiya, áamak jíba jíapsi béchibo. ⁹ Cristo béja kókkolam násuk jíabitesulataka, kaibu júchi muknake. Lútula huëpo, jü kókkohuame béja kaita áamak bíttí máttchi. ¹⁰ Bueítuk Cristo mukuka, séjtul jíbba muukuk, jum kaa türikun bícha; ä jíápsaü éntok, Diosta béchibo jíápsaka taahuak. ¹¹ Anëli kétchi, eme kókkolam bénasem emo nüye, jum kaa türikun bícha; Diosta béchibo éntokem jíápsam bénasem emo nüye, itom Señor Cristo Jesústa huämi.

¹² Én éntokem emo suaya. Jü kaa tühua kaa emót nésaunake, enchim takaahuachi. Kaa enchim áman huíknake, jum kaa türüi bícha. ¹³ Katem kaa türikum bíchaa ä tójja, juka enchim takaahua, bueítuk íkai kaita juénak jo yúmala. Ál-lem Diostau bíchaa ä tójja, eme kókkolam násuk jíápsamta bénasi. Diosta mámpem ä tójja, enchim jita ára joähui, tua lütüriata joame. ¹⁴ Én éntok jü kaa tühua kaa enchimmet nésaunake; bueítukem kaa leyta bétuk jíápsa, ál-la Diosta yore nákë bétuku.

Tühuata éntok lütüriata jo báreka jíápsame

¹⁵ ¿Huanäisu éni? ¿Arate kaa tühuata johua, kaa Moiséjta ley bétuk itom anë béchibo, kía juka Diosta yore nákuhäpo ito anë béchibo? ¡Ee! ¡Kaibu türinake! ¹⁶ ¿Jachem kaa júneiya? Jábe junne jábetau tékilpo áu nénkako ä nésau jo báreka, iri junëli káttek. Juka kaa türik joáteko kókkohuä

bíchaa huéenake. Juka tühua lütüriata jíba jo bárëtek éntok, jíbapo béchibo jíapsinake. ¹⁷ Të Diostem baisahue, kaa tühua tékiliu nénkitaka junne, chíkti enchim jíapsimak ä mabetaka at jáptek, jü Diosta bétana enchim mabet-latukäbechi. ¹⁸ Én éntok béja búttiataka jum kaa türiku enchim aneipo, jü lütüria tühuatahuem én chätulataka tekipanua. ¹⁹ (Ímí buíapo jáchin jita huémata ettejhuamta bénasine enchimneu ä nooka, enchim ára át júnee machisi ámani.) Bannaatakem emo réutebok, kaa türikum bícha, juka chícha machik jita johuamta éntok juka kaa tíuraata béchibo. Én éntokem anëli emo nénka, Diosta nésahui tühua jo báreka, enchim takaahua Diosta mámpo tójaka, juka lütüriata huë páman jíba am báreka.

²⁰ Eme kaa türiku bíchaa emo nénkilatuko, kíalem kaitapo ä bitchay, jükä Diosta lütüria. ²¹ Të, ¿jitasem áma téuhuak? Eme ínëli aneka éntokem bannaataka enchim josukaütay, enem béja áy tiihue. Bueítuk síme júri kókkohuä bíchaa jíba enchim huériay. ²² Të enem béja búttiataka aane, jum kaa türik jita enchim joaka jíápsaipo. Énem béja Diosta nésahui jíba johua. Én éntokem santomtaka jíapsinake, éntokem juka yü jíápsihumta jípunake.

²³ Bueítuk jü kaa türik joame muknake; ínëli béjtuataka tahuanake. Të jü tühua Diosta yore mikähui, júri jíbapo béchibo jíapsihuame, Cristo Jesús itom Señorta huämi.

Emo jubiahuakapo bénasi óorek, jü Diostamak anhuame

7 ¿Jachem kaa júneiya, eme hermaanom? Bueítuk juka leyta täyammakne nooka. Jü ley juka yoremta jíápsaü núkisi át nésahue. ² Bueítuk jü jámut kunakame jü leyta béchibo yoremtamak súmatata jíápsa, juka ä kunahua jíápsaü núkisi. Të juka ä kunahua mukuko, huanäi béja áapo búttiataka tahuanake, jü emo jubiahuamta ley bétana. ³ Júnëli béja, ä kunahua jíápsayo täbui yoremtamak jíapsi táyteko, juka emo jubiahuamta ley öbialataka tatahua. Të juka ä kunahua mukuk, búttiataka tahuanake, júchi täbuik kunakätek junne, kaibu juka emo jubiahuamta ley öbialataka tahuanake.

⁴ Júnëli kétchi eme, ín hermaanom, jü Cristotau rúkteka jum leytau bichem kókkola, täbuimak chätu béchibo, hua kókkolam násuk jíabitekamtamaki. Én éntok síme juka tühuata itom joähui, Diosta béchibote ä yáanake. ⁵ Bannaataka kaa tühuapo jíápsaka, jü ley juka kaa türik itot ayukamta itot ä bússak. Huanäite kókkohuamta áma téuhuak, juka kaa türik joaka. ⁶ Të énte leyta bétana búttiari. Jü leyta béchibote kókkola, bueítuk iri áa bétuk itom jípurey. Énte béja búttiataka juka Diosta nésahui johua. Én éntokte juka bemela Espíritu ley nésauta jonake, te kaa juka ley örata leetra jíä pámani.

Jü kaa tühua inot ayukame

⁷ ¿Jáchisute éntok én jiaunake? ¿Jachu jü ley kaa tühuata huéria? ¡Ee! Kaa junéli huéiye. Júneltuko junne, ínapo kaibu jünee éiyey, jita kaa türiakähui leyta béchibotakane béja jüneiak. Juka jita ukulhuamta kaa türiakaü júnene kaa jüneria éiyey, juka leyta kaa ínel jiayo: “Katè kaa em áttia ukulnake.”⁸ Jú mü béja áu jaatiak jü kaa tühua junéli ä jiäpo juka leyta nésahuekähui, simeta juka ukulhuamta inot ayukamta machisi yeu ä teekak. Bueituk juka leyta kaita ayukäpo, jü kaa tühua mukilataka taahua.⁹ Ínapo kanne juka leyta jüneriaka ím aaney, entokne jíapsay. Tè juka Diosta nésahui yepsako, jü kaa tühua inot ayukame jíabitek. Huanäi ínapo muukuk.¹⁰ Ínèline jünèak: hua nésahui jíapsita nee mák éaihui, juka ín áy muknakeü inou nüpak.¹¹ Bueituk jü kaa tühua, jü Diosta ley nésahuit jíahuiteka, nee báitahuak. Huanäi jüri ley nésahuiy nee mëak.

¹² Huitti nokhuäpo jü ley türi, entok jume Diosta nésahuim júne úttesi yörisi maachi, huéchiasim jiaahua, entokim lütüria.¹³ Huanäisu, jü türika juka kókkohuamta sep inou nüpak? ¡Ee! ¡Kaa junéli! Tè jü kaa türira áu bíttebo báreka áu kaa türiakähui tua lutüriapo, juka kókkohuamta inou nüpak, juka leytat mámaij türikut jíahuiteka. Huanäi junéli ayuka, jü Diosta nésau pámani, machisi bíttuka taahuak, jáchin úttesi kaa ä türiakähui juka kaa tühuata.

¹⁴ Jüneate, juka leyta Diosta bétana huèhui. Ínapo éntok ími buíapo kía yeu yoremtula, kaa türikuu nénkiritaka.¹⁵ Bueituk jü ín joähui, kanne át jüneiya. Juka ín jo bárèune kaa johua. Juka ín kujteriäu, júkäsune johua.¹⁶ Bueituk juka kaa ín jo bárèu joäteko, huanäinä jehuiteria, juka leyta türiakähui.¹⁷ Inentaka huákäine ínapo kaa johua. Jü kaa türira inot ayukame, jüri nee ä jotua.¹⁸ Bueitukne jüneiya inochi, jü tühua ín huáatiäu kaa inot ayka. Bueitukne tühuata yáa báreka, kara áma yúmaka tatahua.¹⁹ Bueituk juka türik ín yáa barèhui, kannä johua; juka kaa türik ín kaa yáa bárèhui, júkái ál-lane johua.²⁰ Ínapo juka ín kaa yáa bárèu joäteko, kanne ínapo ä johua; jü kaa tühua inot aneme, jüri ínel nee antua.

²¹ Tè ínapo tühuata yáa báreka junne, íri ley ínobia cháchätu, jü kaa tühua inot ayukame.²² In jíapsipone ä musäüle, juka Diosta ley,²³ tëne täbuik leyta két inot ayukamta bitcha. Jüri béja juka leyta ín kóba súarapo jípurèhui, ä bėj-reka huerama. Huanäi nee yúyüuka nee peresoteka nee huéhueria, jum kaa türi leyta ín takaahuat ayukäu lúl-la.

²⁴ ¡Tepane jikot aneka ími jíapsa! ¿Jábesu áma nee yeu huífnake jáni, ikái ín takaahua mukiapo anemta?

²⁵ Diostane baisahue, Jesucristo itom Señorta béchibotaka

béjane át jünéaka taahuak. Kaita éntok boobíchaka Diosta nésahuine jopo yúmala, të ín yoremtukäpo ámani, juka kaa tühuata ley nee jo íaaka ínomak nássua, jü ín takaahua.

Jü Espiritu Santopo jíapsihuame

8 Én ál-la béja, kaybu jábe am yáurau bíttuanake, jita kaa türik am yáakä bétana am nátuakari, jume Cristo Jesústat aneme, jume kaa huakajpo jíba jíapsame, ál-la Espiritu Santopo jíbba.² Bueituk jü Espiritupo ley jíapsita yore mákame Cristo Jesústat nee jínèula, juka kaa türik leyta bétana entok juka kókkohuam leyta bétana.³ Bueituk Moiséjta ley tókti kara ä joaka tatahuay, yoremta kaa úttiakä béchibo. Tè jü Dios ál-la ä yáuhuak; ä Üusihua äbo bíttuaka, yoremsi ä yáakari huakas sánkota ä mákkak. Ínèli áu huémta násuku, jü kaa türikut bétte nokta chúppak.⁴ Juka leyta lütüria itot chúp íaaka ínel yeu siika, kaa nápat huakajta jo barèu itom johuähui, ál-la juka Espirituta éäpo ámani.

⁵ Bueituk jume huakajpo aneme ími buíapo jita ayukamtat jíbam éaka jíapsa; jume Espiritu Santopo aneme éntok, Espiritu Santopo huémta jíbba.⁶ Bueituk jum huakajpo jíba jíapsihuame át kókkohuamta huéria; të jü Espiritupo anhuame jíapsi jíbba, entok yánti jíapsihuame.⁷ Jü huakajtat jíba éame Diosta bėj-reka huéiye. Jüri síme, bueituk kaibu jü Diosta ley bétuk äü núnake, entok jauhuey júne kaibu áma yúmanake;⁸ entok jume huakajpo jíba aneka jíapsi báareme karam Diosta huáatiäu johua.

⁹ Tè eme katem nápat huakajpo jíapsa; Diosta Espiritupem jíapsa. Jü Cristota Espiritu kaa at jípureme, Cristo kaa ä áttiak.¹⁰ Jü enchim takahua mukila, jü kaa tühuata béchibo; të Cristo enchimmet jíapsátek, jü enchim espíritu jíapsa Diosta bétana tü éehuamta béchibo.¹¹ Huä Diosta Espiritu Jesústa kókkolam násuk jíabitetuakame enchimmet anèteko, huäri júchi két enchim takahuam tóboktianake, am kókkolamtuk junne, hua Diosta Espiritu enchimmet anemtayi.

¹² Junéli huéiye, hermaanom, íkáite én joaka jíapsipo yúmala; katte kía jájana jíapsinake, itom huakajta éäü jíba joaka.¹³ Eme kía juka huakajta éä páman jíba jíapsáteko, kókkonakeem. Tè Espiritut Santota éä páman jíapsáteko, juka huakajta éäü mëako, jíapsitem jípunake.

¹⁴ Bueituk síme jü Diosta Espirituta éä páman kateme, ímèi béja jume Diosta üusim.¹⁵ Katem tékilpo nénkirita bé-nasi emo ínnèa, májhueka náhuisi éakari. Tua üusipem náikiari, Diosta üusim bénasem emo nüye. Huäri béchibote kaitat jáchin éaka áu chaynake, ínel jíaka: “Itom Páa, itom nákeme.”¹⁶ Jüri Diosta Espiritu jü itom espíritu tummak chätuka kálajkosi itom ä máknake, juka jünee-

huamta itom Diosta üusimtukähui. ¹⁷ Ítapo Diosta üusim-
tuko, Diosta áttearite átteak; entok sîmeta ä jîpurëumaki
ítapote ä átteak. Ä Üusi Jesucristotamakte náu ä jîpure.
Áapörík jîokot anekau bénasite ítapo kêt áamak jîokot
anëteko, áman ä lóoriaute áamak annake.

¹⁸ Senu huémtane kêt áma bitcha: sîme ímî én itom jîokot
anëhui kia kaita juka itom jîpunakëhui, karate áu ä cháiya,
juka lóoriata Diosta itom máknakëhui. ¹⁹ Sîme ímî buíapo
yáataka ayukame béja ä boobícháihui, juka ímî huée-
nakemta, jume tua áma yeu púarim Diosta üusimtake
tahuanakëhui. ²⁰ Bueítuk yáataka ímî ayukame kaa türík
béchîbo nasontuk; iri kaa áapörík éäpo junëli aayuk, ál-la
hua Diosta éäpo, tē kêt tülisi ä yáatunakeu boobíchaka
taahuak, ²¹ bueítuk sîmeta kaa ál-la machisi anhuamta ímî
ániapo kaitasi yáatunake; junëli béja jü buía júne kêt ä
jîpunake, juka tühua ímî huéenakemta, jume Diosta
üusimmaki. ²² Júnëate jü ímî buíapo ayuka jíápsame já-
mutta asoa báreka huantē bénasi buaana; ²³ entok ítapo
kétchi, juka Espíritu Santota teboterita bénasi ä jîpureme,
kétte ä boobícháihui, juka taahuarita yúmako juka lóoriata
itom jîpunakëhui, buanakate ulut éiya huáijhua itom jíáp-
sipo, jum itom takaahuapo itom yeu huíkeka, tábui
takaahuata jípu báreka. ²⁴ Júnëli huaka taahuarita
boobíchakate jínëutaka tahuala. Tē jü jita boobit-huame
kee jee bíttu. Tē senu jita bíтчäteko, ¿jita béchîbosute ä
boobinnake? ²⁵ Tē juka kaa itom bíчähui, júkái ál-late
yebij boobinnake; yánti anekate ä bobitcha, jum jita yebij
boobít-huäpo.

²⁶ Júnëli kêtchi jü Espíritu Santo itom úttia lütëpo itom
ania; jáchin juka Diostau itom nétannakëhui, áapo jü itom
espíritu juka itom nokäü áu buísse, jíápsipo buanaka entok
teniai kara téhuatumta nokaka. ²⁷ Tē jü Dios itom jíápsipo
ayukamta jüneriame át jüneiya jita juka Espíritu Santota
huáatiähui, bueítuk tua juka Diosta ito béchîbo huáatiäu
jíba áu noknake, jume santosi jíápsame béchîbo.

Yölataka áma yeu kathuame

²⁸ Júnëate jume Diosta nákeme, sîme jü ámeu ayunakeme
bem tühua béchîbo ámeu huéenake, huame áapörík éä pá-
man núnurim. ²⁹ Jume tua bannaataka Áapörík täyakähui,
ímëi kêt yuktiak, ä Üusi bénaaka am tahuanakē béchîbo,
Áapörík chē yaura nesauta ä jipunakē béchîbo, sîme ä
súaleme násuku. Yörihuakä ä tahuaria báreka. ³⁰ Jume
jauhuey naateka ä yuktiakähui, ímëi kêt núnnuk. Jume ä
núnukaü éntok, Diosta bíчäpo kaita kulpaka am tahuari-
ak, entokim Diosta lóoriapo jiasinake.

³¹ Ía bétanasu, ¿jáchisute jiaunake jáni? Diosta itomak-
tuko, ¿jábesu itom béj-reka huée bánake? ³² Juka ä Üusi-
hua júne kaa ito béchîbo beutirek, ál-la ito béchîbo ä tójjak

ä ménä béchîbo. ¿Jatchiakasu kaa áamak itom ä máknake
jáni, juka sîmeta ä jîpurëhui? ³³ ¿Jábesu kêt jume yeu ä
púakähui nätua? Dios ä súaleme kaita kúlpakame tóttö-
ja. ³⁴ ¿Jábesu bétte nokta ámet chúppa? Jesucristo jü
mukukame, entok kêt jü kókkolam násuk jíabitekame, en-
tok kêt jü Diosta bátam bétana kátekame, entok kêt jü íto
béchîbo Diostau nokame. ³⁵ ¿Jábesu itom ä úhuanaake, ju-
ka Cristota nákeka itom ä yörëhui? ¿Itom jîokot anëhui, ö
Cristota béchîbo kaa tüisi itom bíthuahui, ö tébaa, ö kaa it-
om sánkokähui, ö jínhua machisi huéeme, ö kúchirim jáni?
³⁶ Ä jîojteripo bénasi:

Yü túttite emo béchîbo kókkö;

kabaram súa báahuäpo bénasite ímî jípuhua.

³⁷ Júnëli itou ä huéy junne, jíbate yölatata áma yeu kan-
nake, hua itom nákeka ito béchîbo mukukamta huam
ámáni. ³⁸ Huári béchîbo huitti jünéakane ínel enchimmeu
nooka: Jü itom kókkonakeu junne, jü ínëli jîokot aneka
jíápsihuame junne, ángelesim junne, kaa machikuu jita
ayuka yore máujuame junne, én ímî ayukame junne, jü
itou yebijnakeme junne, ³⁹ jü met jikat ayukame junne, jü
bétukun kóm ayukame junne, kaita ímî yáataka ayukame
junne itom näikimtenake, juka Diosta nákeka itom ä
huáatiähui, jü Cristo Jesús itom Señortachi.

Israelta yoremem yeu púahuakähui

9 Ínapo Cristopo lutüriatane nooka, kanne áranokíchi,
jü Espíritu Santo, kaa nee ä taktiria íkái ín ä nok-
nakëhui, ² úttesine jíápsipo kókosi siroka kaa chuktekane
ín jíápsipo ä innëa juka huantiriata. ³ Kia nee bette nokta
inot chupatuna béchîbo júne ino toij eiyey, ö Cristotau
mekka aneka, ínëli ayükatek jume ín huahuajim
jinëukáteko, jume ínomak joomem huakajpo, áchayhuari-
apo. ⁴ Israelta géntempom joome; Diosta üusimpom
näikiari; Diosta sîmek béppa uyjória; entok ámemak nokta
yéchala, juka Moiséjta ley yáakame; ä jîojteka ámeau ä
teekak, áahuim tónnommea jápteka ä yörila, entok Áapo
yún jita am mák rókaka nok-la. ⁵ Jume bat kateme Abra-
hampo naateka bem huahuajim; júmëi éntok, juka bem
ójbótam huéria. Jü Cristo júmü áman ímî yepsak. Huanäi
Áapo Diostaka sîmeta béppa nésahue, sîme huásu-huá-
suktiata yörihuaka jípuhua. Júneltunake.

⁶ “Jü Diosta nokakäü kaa áma yuuma”, tite kara jiaahua;
bueítuk jume Israelta usiarim, katim sîme Israelpo joome.
⁷ Entok jume Abrahamta ójbopo yeu sákalamtaka junne,
katim sîmetaka tua Abrahamta üusim. Dios Abrahamtau
ínel jiaahuak: “Isaacta huam ámanë am jípunake, jume em
üusim.” ⁸ Íri ájária, kaa jume áchayhuariapo usiarim ínel
jume tua Diosta üusim; áapo Dios Abrahamta usita
huépülaik usipo mák rókaka nookak. Huári usiarita bétana

yeu tómtilame, ímëi áma náikiari. ⁹ Īri ínel chúkula yáa báahuaka nokhuakame, Abrahamtahui: “Huámëi taahuarimmechi ínapo yebijnake; huanäi Sara ili outa asoanake.”

¹⁰ Entok kaa ĩri jĭbba; jü Rebeca kët itom átchay Isaacta bétana asoa báreka taahuak. ¹¹ Ketunem kee jee yeu tómtey, túrik entok juénak júnem kee yáuhuy, juka Diosta ä huáatiä pámani, jábeta áma yeu ä púa bárëu yeu ä púanakëhui. Júnëli júkai huénaekë béchĭbo, ínel yeu chúp-puk, kaa juka jita ä yáakä béchĭbo, ál-la áapörĭk ä yuktiakä béchĭbo. ¹² Ínel áu jáyhuak: “Jü kësami juka chúkula huém-ta nésahui jonake.” ¹³ Ä jĭojteripo bénasi: “Juka Jacobtane nákkek Esáuta entok kaa huaatiak.”

¹⁴ ¿Jáchisute jiaunake jáni? ¿Jachu Dios kaa lútüriata johua? ¡Ee! Kaa junëli. ¹⁵ Bueítuk Moiséjtau ínel jiaahua: “Já-betau tūhuata ín yáa bárëune tūhuata yáanake; juka ín jiokoli bárëune jiokolínake.” ¹⁶ Júnëli béja kaa jü ínel éam-tahui, jü búitemta béchĭbo júne ëe, hua tūhua Diosta jábetau yáa barëhui, jóähui ä yáanake, juka tūhuata. ¹⁷ Bueítuk jĭojteripo: “Jü Dios jü Egiptopo rey Faraóntau ínel jiaahua: Ínapone reysi enchi yáala síme Egiptopo, juka yäura ut-tiära ín jĭpureü emót bíttebo báreka, jume ín téhuam síme bufárat am täyatebö béchĭbo.” ¹⁸ Júnëli béja jü Dios jábeta ä jiokoli bárëu jiokolínake, entok senuk jíapsita námakasi ä yáaria bárëtek junne, námakasi ä yáarianake.

¹⁹ Të empo jámak ínel inou jiaahua: “¿Jatchiaku júntuk juka yoremta nátua? Bueítuk, ¿jábesu kët ä táktirianake, juka Diosta yáa bárëhui?” ²⁰ Empo yóremtaka, ¿jábesäe, juka Diosta téjhua béchĭbo? ¿Jachu jü sótori juka ä yáakam-tau ínel jiaunake? ¿Jatchiaksë júnëli nee yáuhua?”

²¹ Jachu jü babuta tekípanuame kaa úttiata jĭpure jáni, jü babuta béppa. Jü senu baabu kittiaripo huepul basota újyoriapo sayhuamta ay au úttil béchĭbo ä yáanakëhui, tábuik entok jayti machika jita ama huattia béchĭbo.

²² Jü Dios itou yeu ä buíj báreka juka ä omtëhui entok juka ä úttiära, tebesi tiempota am mákkak, jume kaa huéchi-asi aneme. Huári béchĭbom lütiana. ²³ Huanäi éntok juka símek béppa ujyörĭk ä bíttebo báreka, itom jiokoleka bannaataka itom yeu púhuak, itom áamak annakë béchĭbo. ²⁴ Én éntok itom núnula, juka Diosta yore jiokoriläu jájam-lame, të kaa gente Israelta joome násuk jĭbba, ál-la génte kaa judíom ániapo anemmeu násuk këtchi. ²⁵ Jum profeeta Oseasta jĭojtekäpo kët ínel jiaahua:

In pueblo tine ä téhuaanake,
juka jauhuey júne kaa ín pueblotahui,
entok juka pueblota kaa nákuam-tane nákuä tíanake.

²⁶ Entok jum bem tejhuaripo:

“Emëe katem ín gentem”,
júmürim Dios jíapsamta úusim ti tehuaana.

²⁷ Isaías profeeta kët chay nókaka ínel jiaahua: “Israelta gente bétana. Eläposum sëeta bénasi juebénaka aane, jü Israelta pueblo, ili ama yeu bílame jíba áma jínëutunake.

²⁸ Bueítuk jü Señor ä nokakäu yáanake, síme ániata béppa, lútula huëpo, entok láutipo.” ²⁹ Bannaataka profeeta Isaíasta jiauläpo:

Jü Señor úttiata jípureme kaabeta ími ä tahuariako,
pueblo Sodooma entok Gomorrata pueblota bénasite
tahua éiyey.

Jü lútüria ä súalhuäpo huám mabethuame

³⁰ Huanäi, ¿jáchisute jiaunake? Jume kaa judíom kaa Diosta sáu katemesu ä jájamek juka lútüriata. Huanärim kaa culpaka tahuariahuak, kia bem ä súsualekä béchĭbo.

³¹ Jü Israel éntok jü leytat jíba jíapsekaihui, kaa ä jájamek.

³² ¿Jatchiakasum jumei kaa ä jájamek? Bueítuk bempo juka jita bem jóäbet jíbam éiyay. Jü téta áme bia órekamtachim téitek. ³³ Ä jĭojteri bénasi:

Béjem ä bitcha, ínapone jum pueblo Siónpo Israelta huer-ama böochi,
juka tétatane áme bia yétcha;
entok téta bueru ay huattihuame;
jume ä súaleme; kaybum tiusi tahananake.

10 Hermaanom, jíapsipo ín huáatiähui oraciempo nokaka Diostaune ä áahua, juka gente Israelpo joome jínëutunake bétana. ² Ínapone júneiä, tüisi Diosta nesahui bemporim jo peähui huatem béppa; të kaa huitti ä täyahuä pámani. ³ Bueítukim juka lútüla Diosta bétana huemta kaa täya. Juka bem ä súalë bénasi jíbam ä yáa báreka éiya; juka Diosta lútüria huéchiási órekamta éntokim omoute. ⁴ Síme jü ley Cristotau yeu chúchupe, juka ä súalem-ta tü yórem-po tahua íaaka.

⁵ Tü yórem-po tahua báreka Moiséjta ley páman órekame ínel jĭojteri: “Jü yoreme ími leypo órekamta yáakáteko, íkai leyta béchĭbo jíba jíapsinake.” ⁶ Të jü Diosta súsualeka huéchiási ayuhuame, júri éntok ínel jiaahua: “Katë em jíapsipo ínel jiaahua: ¿Jábesu áman téhuekau jikau hué-nake jáni? Īri béja Cristota äbo kóm huéria béchĭbo, ti jiau báare; ⁷ ínel jíateko junne, ¿jábesu kókkolam anëu sika itom ä ettejorianake jáni?” Īri béja Cristota kókkolam násuk yéchaka ä temajemta bénasi jiaahua. ⁸ Të jü jĭojteri, ¿jáchisu jiaahua? “Kaa jáimu emou órek, jü nooki, em tempo entok em jíapsipo.” Īri ínel jü nooki chayeka itom nokähui. ⁹ Bueítuk Jesús jü Señor ti jíaka em teniay yeu ä buísëtek, entok em jíapsipo ä súalëtek, Diosta kókkolam násuk ä jíabitetuakähui, jínëutunakee. ¹⁰ Bueítuk jíapsipo ä súalhuäpo Diosta bíchäpo tü yórem-taka tatahua; jü teniay éntok yeu buíbuijhua, jínëutaka tahua béchĭbo.

¹¹ Bueituk jü jiojteri ínel jiaahua: “Síme hua ä súaleme, kaibu tüsi tahuanake.” ¹² Bueituk Diosta bíchäpo síme nanälaj; jume judíom entok jume kaa judíom; símemmeu Áapo Señor. Áapo yún jita jípureka am miika, jume áu né-taneme. ¹³ Bueituk, “Síme Señorta téhuampo nokame, jínëutunake.” ¹⁴ ¿Jáchisu júntukim ä téttehuaaka áu nok-nake, huaka ketune kee bem súalëhui? Entok, ¿jáchisum ä súalnake, huaka áa bétana nokhuamta kee jíkajaka? Entok, ¿jáchisum ä jikkajinake, kaabeta jee ámeu ä nokayo? ¹⁵ Entok, ¿jáchisum ámeu noknake, kaa áman bíttuatuko? Juka jiojterita jiauläpo: “¡Tepam musäla maachi, jume guókkim, yánti jíapsihuamta nokame attiam, entok bemela tü nokta huériame!”

¹⁶ Të kaa síme al-leaka ä mabetak juka tü noki bemelata; bueituk jü Isáasta jiojteri ínel jiaahua: “Señor, ¿jábesu juka itom nokäu jíkajaka ä súsualek?” ¹⁷ Júnëli béja jü Diostat ehuaame jikkajihuäpo yeu huéiye; jü jikkajihuame, Diosta noki jikkajihuä bétana huéiye.

¹⁸ Të enne ínel jiaunake: ¿Jachum tua kaa ä jikkaj-la jäni, juka Diosta nooki? Anáka; akim ä júneria. Jü jiojteri ínel jiaahua:

Síme buíarat jikkajituk,
síme ániat nokhuak.

¹⁹ Enne júchi ínel jiaunake: ¿Jü yoremraa Israelpo joome íkai kaa júneria? Bannaataka sep Moisés ínel jiahuak:

Ínapone naïbuk-riata enchim innëtuante gente kaa Israelpo jommemaki.

Entok gente kaa suamsi emo nüyemmaki enchim öomtituä béchibo.

Junëline béja enchim öomtituanake.

²⁰ Jü profeta Isáas huitti ínel ámeu jiaahua:

Jume kaa nee jariamesu nee téhuak;
jume kaa nee nátemaymeune ino yeu machiriak.

²¹ Të jü Israelta bétana éntok ínel jiaahua: “Síme táapone ámeu mám rútuksilatata jíba ámet boobícháihui, jü gente kaa nee huáatiaka entok nee béj-reka anemtamak junne.”

Israelitam bëyeka tahualame

11 Én éntokne ínapo ínel jiaahua, ¿jachu juka ä pueblo-hua omoutela, jü Dios? Èe, kaa junëli huéiye. Bueituk maasu én ínapo két Israelita, Abrahamta üusimpone yeu simla, Benjamínta familiapone joome. ² Kaa yeu ä tahuari-ala, jü Dios juka ä pueblohua. Áaposu jauhuey naateka ä täya. Ö, ¿jache kaa ä jikkajla, Elíasta bétana nokta, jioj-teripo huémta? Juka Israelta Diostau yeu buíssek, kaa tüisi ä tahualatukä bétana, ínel jíakari: ³ “Señor, ¡jume em profeetamim súhuak; jume em altarim entokim chíbela tatabla; entokne ínapo jíba tahuala; neechim éntok jaria nee më báreka!” ⁴ Të jü Dios, ¿jáchisä yómmiak, téhueka bé-

tana? “Guoy búsan mil yorememne íno béchibo éeriala; jumei béja kee jee Bäältau tónommia jápte.” ⁵ Én ími tiempopo junne, ketunem áma yeu púataka aane, Diosta yore mikä pámani. ⁶ Kaita yáaka Diosta tühua jájameko, júri béja kaa tékil yáarita béchibo huéiye. Kaa junëli ä huéeyo, jü yore mikhuame kaa yore mikpo náikiari. Tékilta béchibo huétek éntok, jü yore mikhuame kaitapo tatahua. Júnëli huéeyo jü tékkil kaa tékilpo náikiari.

⁷ Huanäisu, ¿ëni? Jü Israel juka ä jariaihui, kee jee ä jájame; të jume áy yuktiarim ál-la béja ä jájamla. Jume huate éntok juka jíapsita námakasi tahuariak. ⁸ Ä jiojteri bénasi: “Dios Áapo béja íneli am tahuatuak, kaita am innënakë béchibo. Jume pusim júne béja kara bínnake; jume nákam júne béja kaa jikkajinake. Júnëlim tahuala, én tájti.” ⁹ Entok David két ínel jiaahua:

Jum bem náu yájaka jibuäpo huite cháaripo
entok jítërimpom huáttinake.

Júmürim tëiteka áma jikot ayunake.

Jüri ámeu huéenake.

¹⁰ Eläposu jume bem pusim kaa bíchaka tahuanake, kaa machiku;

eläposum bíampo kökosi huanteke ókola rejtinake bem kókkou núkisi.

Kaa judíom jínëuria

¹¹ Én éntokne ínapo nátemaje: Jume Israelta gentem, tëiteka huattek; ¿én béja kaibu júchi áu tóboktianake? ¡Kaa jümü ámani! Të ál-la jü bem kaa tüisi ayuka béchibo, jü jínëuria kaa judíommeu yepsak, jume judíom öomtituä béchibo. ¹² Jü tëitekäu bem huátekähui, jü ániatau tühuaata nüpak; jü bem kaa tüisi anëu jume kaa judíommeu tühuaata yáhuak. ¡Chë júne tühuaata yáanake, yúmalasi bem Diostau jíapsi kúaktekateko!

¹³ Gentiilim kaa judíom enchimmeune nooka. Bueituk jü Dios enchimmeu nee bíttuala. Tüisine át jíapseka entok ä yöreka ä johua, juka ín tékkil. ¹⁴ Jamak júnene jume huate ín ójbopo joomem öomtituanake, enchimmak tekipanuakari. Huanäine Diosta am jínëunakeu bíchaa am huériunake. ¹⁵ Jume bempörim päkun yeu taahuariakähui juka síme yoremraata Diostamak tüisi jíapsinakë béchibo, junëli siika. ¿Jáchisu ámeu huéenake jäni? Ámani béja jume judíom símem jum tühuaa bíchaa kúaktiahuayo, ¡tepam jíapsita jájamnake, kókkolam násuku! ¹⁶ Jume páanim bát yáahuakame santotuko, jume chúkula yáahuakame két jíba santotaka yeu huéenake, bueituk jü bát huéri huépul tujpom náu jometunake. Entok jü júyata naahua santotuk junne, síme mesëkiriam két santotunake.

¹⁷ Jume huate mesëkiriam káitiahukä, huanäi empo béja jü oliivo kía júyapo jometaka, jümü kéchahuake basihuek.

Huanäre béja jü jíapsi em jípurēhui jü oliivo bähua jíapsitamake ä jípunake.¹⁸ Katē juka júya bat huémta mesēkiriam kaitapa bít báare; bueituk empo emo buerialētek, júneäe émposu kaa juka nahuata jíapsita mákka, ál-la áapo jü nahua enchi jíapsita mákka.

¹⁹ Empo jamak ínel jiaahua: “Jume mesēkiriam káiti-ahuak; ínapo jum káitiapo basiu íaahuak, jü oliivo óguotachi.”²⁰ Túri; chúktiahuakamme, huame mesēkiriam, kaa juka Diosta bem súalekä béchibo. Tē empo em ä súualekä béchibo jíápsake ímí aane. Katē emo buerialē; ál-lē Diosta májhueka jíápsa.²¹ Bueituk Dios kaa am jiokorek, jume mesēkiriam tua ä óguopo joome, enchi júne kaibu jiokorinake.²² Áachē suuhua, éntokē ä bitcha, Diosta túri jíápsékāhui, entok kuttíflasi huémta ä türēhui. Kutti ámet mámma, jume huáttekammechi, entok két enchi jiokolē, jíba junēli enchi ä súaleka aneyo. Kaa ä junēlituk éntok, enchi két chúktianake.²³ Inentaka bempo juka kaa ä súalhuamta tójaka anēteko, júchi bemelasi óguot am basiutuanake. Bueituk Dios úttiata jípure, júchi bemelasi óguot am kechanakē béchibo.²⁴ Áahuē huáate: Empo jü oliivo kía júyapo jometaka káitiahua, jü oliivo ethuaka suayahuantat kéchahuakā basiutuahuak, jume mesēkiriam át jomesu chē kaa át kéchahuakā basiutuana, jü júya ámemak jometamaki!

Israel yoremraata jínēunāhui

²⁵ Hermaanom, íkáine két enchim júneriatua péiya: Dios ä éSORITA bÉnasi óretukay én ímí tiempota huey yeu buíj báahuaka ériatukay. Katem emo jábelinake. Jáchisu áu síika, jü yoremraa Israeltahui, juebénakam juka bem jíapsi námakasi yáariahuak, juebena kaa judíom ä jajamnakeme aman Diostau jíapsi kuaktisuko, béja lútinake jume kaa judíom tiempo.²⁶ Huanāi béja síme Israel jínēutunake, ä jiojteripo bÉnasi:

Jum pueblo Sión bÉtana huéenake,
jü itom jínēunakeme,
jukä Jacobta familia kaa türik yáari ä úhuáteko.

²⁷ Entok íkáine noktane ámemak súmanake,
júnakoy béja ínapo jume bem Dios bejrim am úhuaanake.

²⁸ Evangeliopo Diosta bej-reka kaate enchim béchibotaka, tē bem yeu puatukäpo; entokim uttesi nákhua, jume bem bát kat-riampo béchibo.²⁹ Bueituk jü Dios jita yore ä mák-ri, kaybu yore ä úhuaanake, jabeta yuktiaka ä nunuko kaybu ä koptianake.³⁰ Eme junne kaa judíom bannaatakem juka Diosta nésahui kaa johuay. Én éntokem ä jajamla, juka Diosta yore jiokorēhui, jume judíom kaa Diosta nésahui yáakä béchibo.³¹ Júnēli két jume judíom éni katim Diosta nésahui yáuhuak, juka Diosta úttesi enchim jiokolinakē béchibo. Bempo éntok két ä jajamnakem, juka

Diosta úttesi am jiokolinakēhui.³² Jü Dios béja símem tójjak, jum kaa túri böot am kannakē béchibo, chúkula béja símem ä bíttua báreka, juka yore ä jiokolēhui.

³³ ¡Tepa ínel kaa lülúteka böka, jü Diosta ára jita joāhui, ä júneriāhui entok síme jü täyahuame! Tepa obiachisi kara huitti át júneetu, jü Diosta huáatiäbechi; kaa láuti ára ámet júneetu, jume ä böommechi.³⁴ Bueituk, “¿Jábesu tua béja át júneenake jáni, juka Señorta éäbechi? ¿Jábesu ä majtia jáni, ják ámani ö jita ä yáanakēhui? ³⁵ ¿Jábesu Áapörík bát ä mákak jáni, juka ä mák-ri ä nóttirä béchibo?”³⁶ Bueituk Áapörík bÉtana, Áapörík béchibotaka, éntok Áapörík béchibo, símetaka ímí ayukame, Áapo ä áttiak. Áapörík béchibo jü lóoria, yúu huasu-huasuktiapo. Júnentunake.

Cristota súaleme jonakēhui

12 Huári béchibo, ín hermaanom, enchimmeune nooka, ujbuana, Diosta yore jiokolē pámani: Enchim takahuamem jíápsame kaa ámpolekem Diostau buísse. Íri ofrenda jíápsame Diosta ä musäulēpo tua ájária, entok tua huéchiyasi huéiye.² Katem ímí ániapo én ímí ayukamtat jíba emo joyhuaria; ál-lem hua enchim kóba éeri bemelasi yáanake. Bueitukem júnélem beja ä júneríanake, jita Diosta huáatiāhui, yoremak al-leehuaamta ä jípurēhui, éntok kaita áu bëyeka yúmalasi ä türiakāhui.

³ Júnēline jiaahua, huaka túhuata ára jita johuamta ín mák-ri béchibo, huame hueuhuēpulaka enchim násuk aneme, katim huatem béppa emo ériapo yúmala, ál-la áma ä huéeläpo jíbba, áa bÉtana huéchiyasi éaka, huaka Diostat súalhuäpo beekik, Dios Áapo hueuhuēpulummet ä náikimtela.⁴ Jáchin jum itom takaahuat yún náu huémta itom jípure bÉnasi, tē kaa síme nánancha huépul tékilta jíba johua.⁵ Júnēli két ítapo juebénaka náuhui, huépul takaahua jíbba jum Cristopo, entok símetaka náu aneme náu huéiye.

⁶ Katte síme nanälaysi huépülaik jíba ára johua; atä mák-ri Diosta bÉtana. Jábe juka Diosta bÉtana nokta mabetaka ä nokame, em Diosta súalē beekisi jíbe ä johua.⁷ Ö chē jita túhuata jábetau johuäpo, áahuē ä johua; ö yore majtiahuäpo, jábetē majtia.⁸ Jábe Diostau bíchaa am huériame éntok, eläposu Diostau am rúktianake; hua jita huiutíame, eläposu jábeta miknake; jü jábe kóba yöpo huéeka jume huatem ára huériame, eläposu júkái tékilta jonake; jábeta jiokolēka ä aníame éntok, eläposu al-leaka ä jonake.

Cristota sualhuäpo itom jo iähui

⁹ Jü jábeta nákeme chíkti ä jíapsimak yore náknake. Juka kaa türík omot yéchaka, türík jíba boojorianake.

¹⁰ Símetakem emo nákke, emo saylakamta Bénasi: Emo ériakem emo bitcha, éntokem símeku emesu emo chë éria.

¹¹ Túisi át jíapseka, kaa obeka, Señorta tékil johua chikti enchim jíapsimaki.

¹² Al-leakem Señortat boobíchaihui; yánti jíapseka juka kaa türík jita huémta innëhuäpo, yüu tüttem Diostau nooka.

¹³ Jume Cristota súaleme, akem am ania; jume lótteka kateme enchim jóapem am mabeta.

¹⁴ Jume enchim jájjaseme, tühuatem áme béchibo aahua, jü Señortahui; katem béttesi ámet nooka.

¹⁵ Jume al-leammakem al-leiya; jume buanammak éntok, ámemakem buana.

¹⁶ Huépülay Bénasem emo bíchaka náu aane; katem emo buérialé; jume poloobemmakem emo huéria; katem eme jíba jita emo täya tíaka éiya.

¹⁷ Katem juka juénasi ayukamta jü kaa tühuay béjtua; juka türík jíbem jo báreka éiya, síme yoremem bíchäpo.

¹⁸ Ama yumátekem síme yorememmak júnem yánti jíapsi-huamta jípureka aane. ¹⁹ Katem emesu juénak enchimneu yáarita nóttiria báare. Eme hermaanom ín nákehúim, jü Diostahuem ä tójja. Huári júnakoy juka nokta béttesi ámet chúpanake, bueítuk ínel jíofteri: “Ínapone ä áttia, juka yoreu yáahuamta nóttiriahuahui; símetane ínapo béjtua-nake, ti jiaahua jü Señor.” ²⁰ Júnëli ket jiaahua: “Juka enchi béj-reka huéekamta tébäureyo, Akë ä jíbuätua; ä bäi mukeyo, Akë ä báa mikka. Empo íkai joáteko, óbam kóbat át huáttiamta Bénasë ä táanake.” ²¹ Jü juénasi anhuame kaa enchi yúyüinake; ál-la empo juka kaa türíkë jü tühuay kobanake.

13 Síme yäura ímí buíapo nésahuemta bétukem emo nüye; bueítuk kaita éntok yäura, juka Diosta ímí kóm jünakteri yäura jíba ímí ániapo aayuk. ² Júnëli béja jábe junne juka yäura nesauta béj-reka huéé báareme, Diosta ímí kóm jünakteri béj-reka annake. Huanäi béja jume íkai béj-reka ayukame, bempo emo ä joria, juka béttesi bem püaktianakëhui. ³ Jume jueezim ímí buíapo juka yäurata núk jokame juka tühuata joamtahúim kaa suuhua. Kaa am máujpo yúmala; jü juénasi aneme ál-la. ¿Jachë empo juka yäurata kaa májhueka ímí jíapsi péiya? Türíkë johua; huanäi yäura áaposu enchi úttinake. ⁴ Diosta nésahúim joaka ímí aane, enchi ania báreka. Të juénasi anëteko, máujpë yúmala; kaa kíal am jípure, jume ejparam, jü tékiakame, bueítuk Diosta nésahui yáatebo báreka, juka juénak bem joähui ámechá nóttiria. ⁵ Huári béchibote áabétuk

ito nüpo yúmala, kaa juka kókosi itom ä yáanakëhui jíba májhueka, ál-la juka jíapsi ehuamta kaa chichä machik jípu béchibo. ⁶ Bueítuk huári béchibë két impuestom béjtua, juka Diosta tékilta am joaka annakë béchibo. Yüu tüt-tim tekipanua, júkai joakari.

⁷ Símetem juka enchim huikiriähui béjtua: Jum náu tómi jíkimahuäpo, náuhuem tómi jíkima; jume impuestom béjtua-huäpo, impuestomem béjtua; juka yörisi maachik, akem ä yöre; juka nákhuaa ériahuamta, akem ä nákeka ä ériaka ä bitcha. ⁸ Katem jábeta huikiriaka tatahua; ná-nanchem síme emo nákeka ál-la náu aane; bueítuk juka alë Bénasi yoremta nákeme, juka leyta jíapo áman aane. ⁹ Jü Diosta nesauri ínel jiaahua: “Jubekë karë täbuik juube, jámut junne kunakame kaa täbui yoremta jípunake; katë yore suuhua; katë kía jábetat kaa lütüriata nooka; katë juka kaa em áttia ukule”; entok júchi jü huate Diosta nésahúim, ímírim síme chúppe, ínel ä jíapo: “Juka emo Bénasi yorem-ta emo Bénasë ä ériaka ä náknake.” ¹⁰ Jü yore nákhuae kaabeta kókosi johua; junëli béja hua yore nákeme tua juka leyta jíá páman aane.

¹¹ Símeta íneli huëpo eme béja át suanake, jü ániachi. Béja yúmala, jü taahuari, kócheka búsa itom jotenakëhui. Bueítukte én chë júne kaa mékka áu ansaka, jü Señorta itom huériunakëhui, júnakoy itom ä súsualeka taahuarit béppa. ¹² Béja mékka tukaari huéiye; jü machiria béja äbo jëla ansime. Én éntokte jum kaa machiku itom attiakaihui tóijnake. Taahuapo nássua huíkörimtem én núnake. ¹³ Taahuapo rejtemta Bénasite ito núnake, suamsi; kaa jum jaiti machiku entok vino jíhuäpo, jum kaa huéeläpo sánko béj-remta áttiahuäpo junne, kaa tiuraa pajkompo ják rejti-huamta junne, nássuahuäpo junne, emo ée béj-reka jíapsi-huäpo junne. ¹⁴ Señor Jesucristotate súpetenake, entokte kaa juka huakajta itom huériu bárëu bíchaa jíba kannake.

Diosta súalhuäpo kaa úttiakame

14 Juka Diosta súalhuäpo kaa úttiakamta enchimneu ä rúkti báareyo, akem ä mabeta; të katem áamak nok nássua báare täbuiasi jita sualhuamta bétana. ² Bueítuk maasu én senu símeta jita buabuähuaamta buänake; të hua kaa huitti Diostat éame, jíuta síarik jita jíba buänake. ³ Jü huakajta buäyeme, kara ä ée béj-reka ä bitcha, juka kaa ä buäyemta. Jü kä buäyeme junne, kara jáchin éaka ä bitcha, juka ä buäyemta, bueítuk jü Dios áapo két ä mabel-la. ⁴ ¿Jábesu empo, juka täbuik tekoka tekipanuaamta sútuay emo ä yuptituanakëhui? Diosta nésahui johua, kíkteka ö huécheka junne. Jü Señor Áapo nésahue; ä úttiaray ä kéchanake.

⁵ Senu kaa síme taahuarim nanäláy tíiya. Huate éntok síme taahuarim nanäláy tíiya. Íneli jíayhuäpo, jáchin ä súal

bárëpo, senu ä súalnake, chíktä jíapsimaki. ⁶Jíta taahuarita empo yöreka Diosta át súaleka, Diosta béchibë tüisi aane. Jü jibuäme Diosta baisahueka ä johua. Ánéli ketchi, jü kaa jibuäme Diosta baisahueka kaa jibuä. Tüisi aane, entok jí-ba Diosta baisahue.

⁷Bueituk ito násuk kaabe áu úttileka ä jíapsi bárëpo áman jíapsinake, entok kaabe júne két ä muk bárëpo áman muknake. ⁸Bueituk ítapo jíapsäteko, Señorta béchibote ímí jíapsa; entok ítapo kókkoteko, Señorta béchibote ímí kókkko. Júnëli béjja, jíapsäteko junne, ö kókkotek junne, Diosta áttiamtakate ímí aane. ⁹Huäri béchibo jü Cristo muukuk entok júchi jíabitek, entok huanäi júchi jíapsak, símemmeu yöpo kíkte báreka, kókkolammehui entok jíap-sammehui.

¹⁰Të empo, ¿jatchiakasë juka em hermaano sútuay ä yuk-tia? Ö empo ketchi, ¿jatchiakasë juka em hermaano kaitapo bitcha? Bueituk símete áman yeu jáptenake, jum Cristota yäura bíchäpo. ¹¹Bueituk ínel jiojteri:

Ínapo tua ájaria, ti jiaahua jü Señor.
Síme inou tónommia jáptenake,
entok junëli béja símetaka bem teniay Diosta yöreka áu noknake.

¹²Júnëli béja símetaka huepülaka Diostau yeu jápteka símeta itom yáakähui áu yeu buíjnake, júnaköri.

Katë juka em hermano jioptua báare

¹³Júnëlite béja ëni katte itom súttuay jábeta yuktiaka át noknake; ál-late am anianake, kaabe hermaano itot jíahuiteka jum kaa türükun bíchaa nóttinake. ¹⁴Ínapo Señor Jesústat jíapseka íkái júneria: Ímí ániapo ayukame kaita chícha maachi; të jábe ímí ayukamta kaa türi tíaka jíap-same, áapörík béchibo chícha maachi. ¹⁵Të jü em buäyë béchibo jü em hermaano sásäbuanäteko, júmü béja jaibusë kaa Diosta yore náké páman aane. Katë jaibu kókosi ä johua, em buäyebeyi, juka hermaanota. Huäri béchibo két mukila, jü Cristo. ¹⁶Juka tühupo enchim jípurëhui, katem jájana kaa huéchiasi áa bétana noktebo. ¹⁷Bueituk jü reytaka Diosta nésahuëhui kaa buähuame, kaa jita jíhuame, të ál-la lütüriata täyahuame, yánti jíapsi-huame entok Espíritu Santopo al-leehuame. ¹⁸Huä ínéli juka Cristota nésahui joame, Dios áamak al-leiya, entok síme yoremem ä yosireka ä bínnake.

¹⁹Huäri béchibote béja yánti jíapsaka anhuamta bétana kaa chúkteka tekipanuanake, síme ito aniaka espíritupo yötu béchibo. ²⁰Katë jü buähuamta béchibo juka Diosta tékil chíbejtia. Síme buähuame kaita chícha maachi; të ál-la kaa türi jü yoreme juka jita ä buäyë béchibo jábeta sásäbuaniäteko. ²¹Huakajta buähuäpo entok vino jíhuäpo em hermaano teítituanaketek, ö jita júne ä öomtituanake-

po, ö kömä éetuanakepo, katë ä johua. ²²¿Empo Diosta súalhuamta jípure? Türi emo béchibë ä jípure, Diosta bíchäpo. Yúmalasi al-leehuamta jípure jü kaa áu béj-reka jita jehuiteriame. ²³Të jü kaa Diostat éaka jita buäyeme bétte noki át chúchupe, bueituk kaa Diostat éaka ä johua; bueituk jü síme kaa Diosta éehua bétana huéeme Diosta béj-reka huéiye.

Cristota ejemplote hueriana

15 Ítapo Diostat ehuäpo chë üutiakame jume chë kaa üütiakame aniaka am huériunake; katte juka itom türëhui entok juka itom áy al-leähui jíba jonake. ²Síme ítapo juka itou jëla anemta béchibo türük jariunake, juka áu tüisi huéchemta, jum Dios huáatihuäpo ä yötnakë béchibo. ³Bueituk Cristo junne kaa juka ä türëhui entok tüisi áu huéchemta jíba yáhuak; të ál-la juka jiojterita jíapo bénasi áu yeu siika: “Jü juénasi emo bétana nokhuame, íno béppa huétchek.” ⁴Bueituk jü bannaataka jauhuey jiojtehuakame, itom yún jita júneetua báreka ínel jiojtehuak, juka ára boobit-huamta itom jípunakë béchibo, entok óusi éehuamta, juka jiojtetat suakari. Júnëlite al-lea-ka át boobinnake, juka äbo huémtat. ⁵Të jü Dios juka kaa huanti jíapsihuamta áttiakame entok juka buanhuamta yore úuhuaame enchim násuk kéché ayutuanake, juka huépülsi náu éehuamta Cristo Jesústa ä huáatiäpo bénasi. ⁶Júnëli béja síme nánahuit éaka huepülak náu nokaka, Diosta itom Señor Jesucristota Áchay úttilnake.

Jü kaa judíommeu nokhuak jü evangelio

⁷Huäri béchibo, emoem mabeta, jáchisu Áapo Cristo két itom mabel-la, Diosta lóoria béchibo. ⁸Bueitukne én enchimmeu ínel jiaahua, Cristo Jesús jume judíom aniase-ka äbo yepsak, jume áchayhuarimmeu nokta yáari chú-paseka, entok juka lütüriata Diosta bétana huémta machisi bíttebo báreka. ⁹Entok jume kaa judíom juka Diosta úttil íaaka úttesi yore ä jiolölë béchibo, ä jiojteripo bénasi:

Huäri béchibo ínapo jume kaa judíom násuk enchi yeu buíjnake,

entokne enchi buik-rianake.

¹⁰Entok júchi ínel jiaahua:

Al-leäem, eme kaa judíom, jü Diosta pueblomaki.

¹¹Huanäi júchi ínel jiaahua:

Señortem úttile, síme jume kaa judíom,
éntokem kaa chúkteka áa bétana buiika.

¹²Isaías éntok júchi ínel jiaahua:

Jü Isaíta nahua áma tahualame basiunake,
huanäi reytaka áu tóboktiaka jume kaa judíom sáunake;

jume kaa judíom éntok tüisi át jiápseka át boobinnake.

¹³ Áapo Dios juka át boobit-huamta yore mákame jü al-leehuamtay enchim tápunianake, entok yánti jiápseka ä súalhuamtayi. Júnëlem al-leaka át boobinnake, Espíritu Santota úttiärayi.

Pablota ministerio tekil

¹⁴ Tüisine jüneiya, hermaanom, enchim jü tühuay tápuni-akähui, entok béja yún jita enchim täyähui. Júnëlem béja ára emepola emo ania, jume huatem majtiakari. ¹⁵ Én éntokne én ímí enchimneu jiojte, hermaanom, jamakne kaa huéeläpo júne aayuk, íkái kaa enchim koptia sáhueka enchim áu huáatituaka, Diosta tü eä bétanane íkái mabet-la: ¹⁶ Jesucristota tékil kaa judíomneu bíchaa Diosta evangeliopo tekipanua. Ínëli jume kaa judíom Diosta bíchäpo tüisi bíttunake. Huanäi jü Espíritu Santo Diosta bíchäpo chichä machik itom úhua.

¹⁷ Emo jábelhuamtane jípure, Cristota béchibo, Diosta bétana täyahumta. ¹⁸ Juka Cristota íno huam yáari, jukai jíbane ára nooka, kaita entoko, jáchin jume kaa judíom ä nok chúpaka, já páman aane, bem nokä pámani entok tékilpo. ¹⁹ Diosta úttiärayne machisi am bíttuak, entok jauhuey kaa bit-huamta, Diosta Espíritu úttiäray. Júnëline béja jü buere joära Jerusalémpo naateka, entok áa huíkola Ilírico buiaräu tájti, símeta jukaïne jü tü noki Cristota bétana huémtay tápuniala. ²⁰ Ínëline tepa úttiata yáhuak, juka Diosta evangelio am majtiaka, jum jauhuey júne kaabeta Cristota bétana nokhuakapo, kaa täbuik tékilta yáari-ari béppa ä tahua íaaka. ²¹ Ál-la juka jiojterita jiäpo bénasi:

Huame jauhuey júne kaabeta Diosta bétana ámeu nok-rim;
 ënim bínnake, huame jauhuey júne kaa áa bétana nokta jíkkaj-lame;
 áachim jünéaka tahuanake.

Pablo buere joära Romau huée báreka nooka

²² Íari béchibone kara enchimneu huéeka tatahuay, juebénasi áman huée báreka junne. ²³ Tëne én béja, juka ín tékil chúpasuk ímí buiärapo, enchim anëu huée bárekane éiya, béja bínhua naateka. ²⁴ Españau sikätekne enchimneu kët nóytinake; bueítuk áma huam huéetekne enchim bíchaka áma huam huéenake. Ámane béja enchimmak al-leesuka, jamak jünem nee böo tóijnake. ²⁵ Én éntokne Jerusaléniu bíchaa hueiye, jume Cristota súaleme tékilta huéchiasi yáa báreka. ²⁶ Bueítuk jume hermaano griegom Macedonia entok Acaya buiaräpom joome, bem jíapsi türi-makim tómita náu tojja jume hermaano chë polobemneu ä bíttuak, Jerusalénihui jume Cristota sualemmehui. ²⁷ Be-

mpo junëli ä yáa bábarek, katim juénasi ayuk, katäkum be-mpo kët ínëli espíritu tékilpo am aniak, juka tü noki be-mela Cristota bétana nokhuamta ámeu bíttuaka, jume kaa judíommehui; bempo kët bem tómiyi am aníapo yúmala.

²⁸ Júnëli béja ínapo íkái yáasuko, íkái ín huériäu ámeu buísekäteko, enchim huámne huéenake, Españau lúl-la. ²⁹ Tüisine jüneiya, ínapo áman enchimneu sikäteko, juebenak yún tü huéchiapo Cristota evangelio jípureka, enchim-meune yebijnake.

³⁰ Entokne senu huémta kët enchimneu noknake, ín hermaanom, Señor Jesucristota téhuampo entok jü yore nákhume Espíritu Santo itom mák-ri, nechem ania, Diostau nokaka. ³¹ Áapo jü Dios nee anianake, entokne tüisi áma yeu huéenake, jume yoreme kaita súaleme Judea buiärapo joomem násuku, entok jü tómmi ín huériähui, jume hermaanom buere joära Jerusalémpo joome al-leaka ä mabetnake. ³² Entokne ínapo kët al-leaka enchimneu yebijnake; áman sikäteko Dios Áapo itom anianake, entokne al-leenake, enchim bíchaka; junëline béja jimyoreka tahuanake. ³³ Entok jü Dios yánti jíapsihumta áttiakame síme enchimmaktunake. Júnentunake.

Pablota ámeu teboterim

16 Hermaana Febeta bétanane kët enchimneu nooka, enchim áamak türi sáhueka, jume Cristota súaleme pueblo Cencreapo joome; diaconisapo tékiak. ² Akem ä mabetta jum Señorpo, huate santom bénasi. Símepem ä bitcha, jita enchimneu ä huáatiähui; bueítuk áapo ket huatem búrum aniala, entok nee junne.

³ Priscilata entok Aquilatem tebotua; Cristo Jesús pom ínomak tekipanuala. ⁴ Jínhua machikun yeu sájjak, nee jínëu bárekam batte bem jíapsihua tärük. Huári béchibone úttesi am baysauhue, entok kaa ínapo jíbba síme jume iglesiam kaa judíom kët ánëli. ⁵ Jume Cristota sualhuäpo nau anim ä jóapo náu yayajame, akem ä tebotua. Epene-totem tebotua, ín nákehui, jum Acayapo jüri bat Cristota mabetakame. ⁶ Mariatem tebotua; áapo tüisi tekipanuala, enchim násuku. ⁷ Andrónicotem tebotua, entok Juniasta, ín huahuajim entok ínomak pereesotulame. Ímëine tüisi ériahua jume apóstolim násuku, entokim kët íno béppa bínhuatu Cristopo anekari.

⁸ Ampliastem tebotua, Señorpo ín nákehui. ⁹ Urbanotem tebotua, Cristo Jesús po itom aniaka tekipanua, entok Estaquista, ín nákehui. ¹⁰ Apelestem tebotua. Símete béja ä jüneria, jáchin machisi Cristota ä súalëhui; Aristóbulota jóapo joomemem tebotua. ¹¹ Herodióntem tebotua, ín huahuay. Narcisota jóapo jomemem tebotua; jümëi béja Señorpo aane. ¹² Trifena entok Trifosatem tebotua; jümëi béja Señorta tékilpo aane. Juka tüisi nákhumta Pérsi-

datem tebotua; jüri két tepa yún áma tekipanuala, jum Señorta tékilpo. ¹³ Rufotem tebotua, Señorta áma yeu púari, entok ä áyehua, ín áíye kétchi. ¹⁴ Asíncritotem tebotua, juka Flegonteta, Hermasta, Patrobasta, juka Hermesta, entok jume hermaanom ámemak aneme. ¹⁵ Filólogotem tebotua, juka Juliata, juka Nereota, entok ä huayihua, entok juka Olimpasta entok síme jume santom ámemak aneme.

¹⁶ Símetakem emo tebotua, Cristota sualhuäpo emo nakeka. Síme jume Cristota súaleme ímī joomem enchim-mehum tebote.

¹⁷ Senu huémtane két enchimneu aahua, hermaanom, tüisem ámet suuhua, huame hermaanom násuk yore näikimteme, entok ámet tēitihuamta böot óreme, juka enchim Diosta bétana majtiari bėj-reka huéíye. Síme iri, katem ámemak emo jípu báare. ¹⁸ Julēbena géntem katim Cristota nésahui johua; juka tüisi ámeu huéchemta jíbam jariu báreka éya, entokim uyyolisi tülisi nokaka kannake, entokim tuata bénasim nokaka am baítaubáreka, jume kaita jünereame. ¹⁹ Bueítuk juka Diosta enchim súaleka boojoriähui, béja símekut jüneriahua. Júnēline béja ínapo júne al-leiya, ä jíkkajaka enchim bétana. Juka tühuata símetane tülisi enchim täya íaa; éläposem juka kaa türík jak ayukamta kaita jüneria. ²⁰ Jü Dios yánti jíapsihumta jípureme läuti jēla juka Satanásta kóm tátabnake, enchim

guókim bétuku. Jü Señor Jesucristo Áapo jíba enchimmaktunake, tühuata enchim maksimeka.

²¹ Timoteo enchim tebotua, ínomak aneka tekipanuame, entok Lucio, Jasón entok Sosípater, ín huahuajim.

²² Ínapo Tercio, Pablota bétana íkái jiojterita johuame, ínapone két Señorpo, enchim tebotua.

²³ Gayo enchimneu tebote, nee ä jóapo mamabetame, entok símem jume Cristota sualhuäpo nau anim. Erasto enchim tebotua, municipiopo tesorero, entok jü hermaanoo Cuarto.

²⁴ Jü Señor Jesucristo, Áapo jíba enchimmaktunake, tühuata enchim maksimeka. Júnentunake.

Diosta úttileka ä yosirē

²⁵ ¡Áapörík juka Diostate yosireka ä úttile! ¡Bueítuk ára yore huitti éetua, ín evangelio jíä pámani, entok Jesucristo-ta bétana itom nokähui! Jü Dios jita benak yoremem bétana naïkialäu yeu machiriakame, jü jauhuey naateka éso-taka ayukay, ániata kee im yáahuay naateka. ²⁶ Tē én béja yeu bötela, entok jume profeetam jiojterimak, Diosta jíbapo béchībo nésahuepo, síme yorememneu áu täyatebok, entok ä súaleka áma bem annakē béchībo.

²⁷ ¡Jü huépūlaytaka Áapola Dios, entok símeta jüneriame, Áapörík béchībo jü uyyória Jesucristota huám ámani jíbapo béchībo! Júnentunake.

1 Corintios

Tebotehuame

1 Pablo, Jesucristotau apóstoltu ïaahuaka núnuri, Diosta júnel ä huáatiäpo ámani, entok jü hermano Sójtenejtáamak náuhui, ² ikay cartatane jïojte buere joära Corintopo jomemmehui jume Cristota sualhuäpo nau anim béchïbo, jume Cristo Jesússta nésauro jo báreka bempoa emo jípuremmehui, jume ják júne anemmak nau yeu púataka täyahuame itom Señor Jesucristota tehuampo au nokame, jü itom Señor entok bempörimmehui.³ Diosta tü eäü entok yánti jíapsihuame enchimmaktunake, jü Dios itom Átchay entok Señor Jesucristota Áchay bétana.

Diosta baysaihuame

⁴ Ínapo jíba Diosta baysauhue enchim béchïbo, juka Diosta tü eäü enchim mikhuakä béchïbo jum Cristo Jesússto. ⁵ Bueítukem áapörikut yún jita tühuatem jípurek, nokpo entok yún jita jüneriahuäpo. ⁶ Jü noki Cristota bétana nokhuakame béja enchimmet au chúpалатаka tahuala. ⁷ Jü jita ára johuame Diosta enchimmet jünakteri síme enchimmet ayunake. Huanärem béja kaa jáchin éaka ä boobinnake, juka Señor Jesucristota äbo yebijnakëhui. ⁸ Áapo Dios ket kutti ehuamta enchim máknake, símeta chúpëu núkisi. Júnëli béja kaabe kaita juénak enchimmet téunake, júnaköri itom Señor Jesucristota yepsayo. ⁹ Dios ä bárepo kaa amáu notte, áapörík huamem nunuri ä üusi Jesucristo itom Señoritamak enchim jíapsinakë béchïbo.

¿Jachu jü Cristo au naíkímtela?

¹⁰ Senu huentane, ket enchimmeu aahua, hermaanom, itom Señor Jesucristota tehuampo, hupülak jibem nau nooka símetaka, natepua anhuame kaytatunake enchim násuku, al-lem túlisi nanabeu aneka huépülaik nau eiya entok hupulsi eaka. ¹¹ Bueítukne enchim bétana ettejoriahuak, ín hermaanom, jume Cloétamak huerim bétana, jánitukem nau omteka nátepua emo jípure. ¹² Juka enchim násuk huemta bétanane enchim tejhuabáare ínel enchim jíapo: “Ínapone Pablotamak huéiye”; ö “Ínapo entok Apoolostamaki”; “Ínapo entok Perotamak”; ö “Ínapo entok Cristotamak.” ¹³ ¿Jachu Cristo au naíkímtela? ¿Jachu jü Pablo enchim béchïbo kúrusit poponhuak? Ö ¿jachem

Pablota tehuampo batöhuak? ¹⁴ Diostane baysauhue enchimne kaabeta batöla, juka Crispota entok Gayota jíba, ¹⁵ bueítuk Pablota tehuampone batöri ti kaa enchim jíaunakë béchïbo. ¹⁶ Kenne Estéfanasta familiapo jomeme batöla; jume huatemmeune kaa huate jaamakne huatem ket batöla. ¹⁷ Bueítuk Cristo kaa nee batö iaka nee yeu puaala, ál-la evangeliota nee nok sahueka nee núnula; kaa ímï ániapo jita buere täyahuamta nokta hueriaka, Cristota kúrusit múkukau kaa kom tahuaria béchïbo.

Cristota, úttiära entok Diosta bétana yún jita täyahuame

¹⁸ Bueítuk íri noki Cristota kúrusit poponhuakähui emo tarulame béchïbo rokorapom ä jípure, të jume jineurim béchïbo, Diosta uttiära. ¹⁹ Bueítuk júnel jïojteri:

Jume jita täyame, juka bem täyaune kaytasi yáanake, juka jünee huamta bem tayaune yeu tahuarianake.

²⁰ ¿Jaksu aane jü jita áu täyáa tíame? Entok jaksu aane jü escriba, entok jaksu aane jü buéresi jita nokame, ¿jachu kaa Dios jume ániat jíápsaka jita emo täyáa tíame rokuapo tahuariala? ²¹ Bueítuk Diosta bétana jita täyahuamta, jume ániat jíápsame bem jita täyapom katim Diosta tatáyak, Dios ä tutürek ä súaleme jinëu béchïbo juka Diosta noki nokhuäpo rokuapo jípuhuamta huam am jínëu báreka.

²² Bueítuk jume judíom señalim aahua, jume griegom entok tüisi jita täyahuamta jíba jaria; ²³ të itapo Cristota kúrusit poponhuakamta jíba nooka, jume judíom béchïbo at teitihuame, jume kaa judíom béchïbo entok rókoora; ²⁴ të jume núnurim béchïbo, judíom ö griegom, Cristo, Diosta uttiära, entok jita täyahuame Diosta bétana huéeme. ²⁵ Bueítuk jü Diosta bétana rokuapo tayahuame, yoremraata béppa chë jita täyahua, entok jü Diosta bétana kaa úttiä, yoremraata béppa chë úttiak. ²⁶ Túisem at suuhua, hermaanom, Diosta betanem yeu púataka núnurim, eläposem kaa jaikika junëli jita täya yoremem eäpo ámani, entok jume yaüra uttiäta jípureme júne kaa jaiki, entok yörihuamta jípureme júne kaa jaiki. ²⁷ Ál-la, Dios jume kayta bejreme yeu púhuak, jume jita täyame tüisi tahuaria báreka, entok jume kaa úttiakame yeu púhuak jume úttiakame tüisi tahuaria báreka. ²⁸ Juka símekut jïokot maachika kaitäpo bit-huamta Dios yeu púhuak entok juka kaitäpo jípuhuamta, juka símeku naíkiahuamta kaitäpo

tahuaría báreka, ²⁹ bueituk junéli kaabe áu úttílnake Diosta bíchäpo. ³⁰ Të áapörík béchíbo emëe Cristo Jesúsopo aane, áapörík béchíbo jita täyahua Diosta itom makka, Diostau bíchaate lútula jíapsihuäpo naikiatata tahuala, entok santosi jíapsihuäpo, entok jinëuriata áa béchíbo jípureka. ³¹ Juka jiojterita jíá bénasi: “Jü áu úttileme, jum Señorpo jíba au úttílnake.”

Cristota kurusit poponhuakäu nokhuame

2 Én éntoko, hermanom, júnakoy enchimmeu noíteka juka Diosta ára jita joaune enchimmeu nok báreka, kanne nokta uiyorik nokak entok jita taayahua. ² Bueituk huitti nokhuäpo enchim násukne, kayta entok júneri-abáarek ál-la Jesucristota jíbba, kúrusit poponhuakamta. ³ Entokne enchim násuk aaneq úttia lútilatata, entok tuísi maujrimey ino yöaka; ⁴ jú ín noki entok jú Diosta nooki enchimmeu ín nokakähui, kaa jita täyahua pámanne enchim át júnetuak, ál-la Diosta Espiritu úttiärayi, ⁵ bueituk jú enchim Dios eaü kaa yoremem jita täyápo nahuanake, ál-la Diosta úttiärapo.

Diosta Espirituta huam yeu machílame

⁶ Tëte nau ä ettejhua jioje, jume yúmalasi emo jípureka jita täyammaki, të kaa imi ániat jita taayahua pámani, entok kaa jume ániat rey nesaupo nesaunakeme bénasi, bueituk imëri kókkonakemme. ⁷ Tëte juka Diosta bétana jita täyahua nau ettejjo, juka huatem bétana kaa júneri-ahua, juka jita täyahuäpo esota, ikäri, ániata kee yahuay náateka Dios ito béchíbo, ä naikiak, jum símek béppa uiyoriku itom looria béchíbo. ⁸ Ikäri jume im ániat rey nesauta jípunakeme katim ä täyak, bueitukim ä täyakatek, kaibum kúrusit ä popon eiyey, juka looriapo Señor. ⁹ Të ál-la ínel jiojterita jíá pámani:

Juka pusimmei kaa bit-huakähui, entok nakammey kaa jikkaijhuakahui,

entok yoremta jíápsipo kaita tahualata,

Dios ä erialatukay huame áapörík ä nakeme béchíbo.

¹⁰ Të Dios, Espirituy ítou yeu ä máchiriala; bueituk jú Espiritu símekut suaka át júneiya, bueituk mekka kom Diostat ayukamta junne.

¹¹ ¿Tëe jábe yoremesu, juka yoremte ayukamta júneria? ¿Jachu kaa jú yoremte espiritu at aneme? Íneli kétchi juka Diostat ayukau kaabe ä júneriak, jú Diosta Espiritu jíbba. ¹² Ítapo entokte kaa juka ániat espirituta mabet-la, ál-la juka Espiritu Diosta bétana huemta, bueituk juka Diosta itom makakau júneria béchíbo. ¹³ Íaribéchibote ä nooka të kaa juka nokta yoremem jita täyaka yore majtia pámani,

ál-la juka Dios Espirituta yore majtia pámani, juka Espiritupo huemta Espiritupo ä tahuariaka.

¹⁴ Të jú yoreme kia ä jíápsapo kara at júneéka tatahua jú Diosta espírituchi, bueituk áa béchíbo rokopo bittu. Entok kara ámet júneiya, bueituk at suaka Espirituta eäpam át júnetunake. ¹⁵ Të jú Espiritu Santota eäpáman jíápsame símekut júneiya, të juka júnehuamta áapo huatem bétana kaa ä mabeta. ¹⁶ Bueituk: “¿Jábesu juka Señor. ¿Jábesu ä majtianake?” Të ítapo juka Cristota eäute jípure.

Diostamak tekipanuaime

3 Íaribéchíbo ínapo hermanom, karane Espiritu Santota eäpáman jíápsame bénasi enchimmeu nooka, ál-la kaa Dios huateka enchim eä bénasi, entok Cristotat ehuäpo ili usim bénasi. ² Lechimne enchim jítuak, të kaa buähuamta, bueitukem ketune kaa áma yúmay, éntokem én júne kaa áma yúma, ³ bueitukem ketune enchim eä jo-hua; emoem naibuke, éntokem nau omteka nau nassua, ¿jachem kaa ínëli juena ehuamta jíba johua? Éntokem yorem ehuamta joaka jíba rejte. ⁴ Bueituk enchim násuk senu ínel jiaahua: “Ínapone lutüriapo Pablotamak huéiye”, jú senu entok: “Ínapone Apolostamak huéiye”, ¿jachem kaa ínëli yorem ehuamta jíba johua?

⁵ Huanäisu, ¿jabesa jú Pablo entok jú Apolos junne? Jachu kaa jume Señor. nesaui joame, imey nokakäpamanem ä súsualek, imi huam natepola jú Señor huehuëpulam enchim ä makak. ⁶ Ínapone eechak, Apolos entok ä báatuak; të Dios ä síutuaka ä yötutuak. ⁷ Íneli jú echákame entok ä báatuakame kaytam tua bejre, ál-la Dios ä yötutuakame. ⁸ Íneli jú echákame entok ä báatuakame huepulsim nau hueeri, eläposum chúkula huepülaka bem kobakäu makna, jachin juka tékila bem yáakä pámani. ⁹ Bueituk ítapote Diosta tekipanualerom, eme entok jú Diosta tékkil, jume karim yáataka Dios attüarimme. ¹⁰ Jum arayhuäpo Diosta nee ä mak-lä pámani, ínapone ingeniero ára kaatemta benna.

Juka teta nahuatane áma yetchak, iäri béppa entok täbuika ä béppa kaatenake, të natepola huepülaka tüisi at suanake, jachin nat béppa bem kaatehui. ¹¹ Bueituk kaabe täbui teta nahuata ára áma öre, juka áma oreta béppa, íri jú Señor Jesucristo. ¹² Bueituk íri tetta nahuata béppa, jabbe sahualik entok tosalik teta buaaniata kaateme, entok ujoyoli tetammeyi, pino kutayi, juya sáyai, entok kia chukiü junne, ¹³ jú tekkil huehuëpulam yáakäu júneriatata nahuanake; huäri taahuari: ä júneriatebonake, bueituk jú taji beeteme yeu ä machirianake; jú tekkil huehuëpulam yáakäu entok taijpáman yeu siika türika o kaa türika tahuanake. ¹⁴ Jú tékil jabeta nat béppa kaateka yakáu turika

tahuakatek, ä kobakau mabetnake. ¹⁵Jü tekil jábeta yáakäu tajakátek, áapo simeta tarunake, të áapo jineutaka tahuana- nake, taj bëtepo yeu buittekam ténasi.

¹⁶¿Jachem kaa jüneiya juka enchim takahua Diosta ä tiöpokähui, jü Diosta Espíritu entok enchimmet aane?

¹⁷Jábe junne juka Diosta tiöpo kaitäpo tahuariakatek, Dios ket áapörík kaitäpo tahuarianake, bueituk jü Diosta tiöpo, enchim takahua, Diostau bíchaa santosi naïkiari.

¹⁸Kaabe áu baytaünake; jábe junne enchim násuku ímí ániapo ayukamta au täya tíame, kayta täyamta bénasi áu jípunake, chë yúmalasi simeta täya béchíbo. ¹⁹Bueituk jü síme ímí buíapo jita täyahuame Diosta béchíbo kia kaa suära; bueituk jiojtetaka órek: “Bem jita täyaka emo buéri- alëpo Dios am jioptuaka am tojja.” ²⁰Júchi entok: “Jü Señor jüneiya kia ä bejatukähui jume jita täyaka eähui.” ²¹Ínëli, kaabe yoremem bétana au úttinake, bueituk simetem eme attiak: ²²eläposu Pablo, eläposu Apolos, eläposu Peero, elä- posu jü ánia, eläposu jíapsihuame, eläposu kókkohuame, eläposu jü én hueri, eläposu jü chúkula hueenakeme, simetem attiak. ²³Enchim entok Cristo attiak, Cristota entok Dios.

Jume apóstolim tekkil

4 Ínëli, jume yoremem Cristotau tekipanualerompom itom jípunake, entok juka Diosta ehuil jípurëpo min- isterio tékilta joame bénasi. ²Én entok ínëli türi, jum min- isterio tékilta johuäpo úttia, huepülakam huitti eaka áma bittunake. ³Ínapone enchim bétana kaa yun yäura bithuamta jípure, entok tribunal yäura bétana junne, buei- tuk ínapo júnene kara ino yuktia kaa tuísi ino aane tiaka. ⁴Kaa türíkne ín jíapsipo kaita jípure jioje, tëne kaa íari béchíbo tü yórempo ino naïkia, të jü Señor, áapo yäura bithuamta nee makka. ⁵Inentakem, kaabetat kia nooka tiempota kee yúmayo, Señor áapo yepsakátek, juka esota entok kaa machiku ayukamta bittebonake, entok juka jíap- si ehüäpo ayukamta júneriatebonake; huanäi huehuëpu- lakam ä mabetnake Diosta am úttinakähui.

⁶Të ikäri, hermanom, ejemplopone enchim ä tejhua, ino bétana entok Apolosta bétana, enchim ín nakë béchíbo, bueituk itom bíchakem júnenake, kaa juka jiojteta béppa enchim enakähui, jachinai júnem huepulak buérialinake täbuik entok kaitäpo bínnake. ⁷Bueituk, ¿jábesu huatem násuk, béppa enchi ketchak? Entok jü em jípurëhui, ¿jítasë kaa mabet-lataka ä jípure? Entok ä mabet-latukáteko, ¿jatchiake áí emo buérialé, kaa ä mabel-latukamta bénasi?

⁸Enchimmeu béja kayta bëye, bejem riikom, éntokem itot kaa huijuteka reeyim, ¿türi eiye eme reeyimtuko, itapo ket ínëli enchimmak reyimtaka nesau eiye! ⁹Buei- tuk ínen nee eiya, jume apóstolim simeta chupëpo, Dios

ániau itom yeu jabuala, kókkohuamta itot chupabahuam- ta bénasi, ínëlite buérialihuaka ániat bithua, ángelesim entok yoremem bétana. ¹⁰Cristota itom nakë béchíbo, itapo katte susuaka bithua, eme entok Cristota sualhuäpo susuak; ítapote úttia lütila, eme entok úttiak, éme yöri- huakem bithua, itapo entok kaa bibitpeehua. ¹¹Én tajtite tebaüre, entokte bai kókkó, katte sankok, jópemette chon- hua, entokte kaa jouhuak. ¹²Lottekate tekipanua itom ma- mameyi; entok béttesi ítot nokhuai junne, ítapote Diosta tü eäu am netanria, jájanate jiojot johua, tëete yanti eaka ä mabeta. ¹³Jájana itot nokhuay junne, Diostaute am nok- ria, jume ániat jíápsame entok én tajtim chukta bénasi it- om bitcha, juka símem kaa huatiahui.

¹⁴Kanne enchim tiutua báreka íkai jiojte: ál-la enchim üusekam ténasi entok enchim nákekane kutti nooka. ¹⁵Elä- posum diez miltaka enchim majtiä Cristota bétana, kaibem yún áchayrim jípunake; bueituk Cristo Jesúsopo ínapone enchim usiak evangeliopo. ¹⁶Én entokne enchim- meu ujbuanna, ín ino nüyë bénasem emo nüye.

¹⁷Íari béchíbone Timoteota enchimmeu bittua, íri Jesu- cristota sualhuäpo ín üusi tüisi ín nakähui, kaa amáu bíchaka Cristotamak hueme, áapo enchim au huatitua- nake jachin ín ä joähui juka Cristota tekkil, entok jachin síme kätana ín am majtiähui jum Cristota sualhuäpo nau anim anëpo. ¹⁸Të huate entok tüisi emo buérialé, bueituk jauhuey júne kaa enchimmeu nee huee máchilem tenasi. ¹⁹Tëne laüti enchimmeu hueenake, Señorta ínel eäyo, en- tokne ä júnerianake, të kaa juka nokta jíbba, ál-la jume emo buérialéka úttiata mabet-lame. ²⁰Bueituk jü Diosta rey nesauri, kaa nokpo jíba huéiye, ál-la uttiäramaki. ²¹¿Ji- tasem huatia? ¿Enchimmeune hueenake jibebiaka, ö yore nákuhäpo, entok espíritu yanti jíapsihuäpo?

Kaa türík bétana yaura bithuame

5 Lütüriapo enchim násuk jikkaijtu jü kaa türi, íri kaa türi jume kaa judíom násuk júne kaa jikkaijtu; ínëli hueepulakátuk enchim násuk ä huaímáiye jípureka áamak jíápsa. ²¿Emem emo jikau cha buérialé, jachem kaa jiojot tuisi eepo yúmala? Bueituk juka íkai yakamtem enchim násuk pakun yeu huikke. ³Lütüriapone, ín takahuäpo kaa enchimmak aane, të ín espíritupo ál-la, ínëli enchimmak aneka juka íkai yakamta yäura böota nää mak-la. ⁴Itom Señor Jesucristota tehuampo, ín espíritumakem emo nau tojja, entok itom Señor Jesucristota úttiäramaki. ⁵Huanäi íri Satanásta mampo toijna, juka kaa türík at ayukamta lutinakë béchíbo, bueituk huári tahuarit, juka Señorta yep- say ä espírituhua jinëutuna.

⁶Jü enchim emo buérialéu kaa türi. ¿Jachem kaa jüneiya: “Jü levuura ilikkika junne, síme tujta huechia tabbe”?

⁷ Levaduura binhuatumta bétanem emo tüte, bemela tusitaka ä tahuanakë béchïbo, kaa levaduura, bueïtuk jü itom pascua Cristo, béja ito béchïbo kúrusit poponsuauak.
⁸ Inélite pajkonake, kaa levaduura binhuatuupo, entok kaa levaduura jüena ehuäpo, ál-la panim kaa levaduuraakäpo entok lutüriapo tü jiapseka.

⁹ Enchimmeune jïjotesula, katem ámemak emo türe, jume kaa emo jubeka nau jíápsammaki. ¹⁰ Karem tokti emo omoute, jume imi ániat nau jíápsaka kaa emo jubekammaki, ö jume uttesi tomita ukulemmaki, ö ekbualerommaki, entok jume jita júne dios tiaka ä yöremmaki; bueïtuk ä ínëlitunakey úttiatü eiyey ániat enchim yeu sakanakëhui.
¹¹ Al-lane enchimieu jïjote, kaa enchim ammemak emo türi sáhueka, jume emo hermanom tiaka, të kaa emo jubeka nau jíápsammaki, entok tomita úttesi ukulemmaki, entok jita júne dios tiaka ä yöremmaki, entok jü bette nokta nokamtamaki, entok jü vino jilerotamaki entok jita éekbualerotamaki; jü ínëli jíápsammaki, katchan júnem ámemak jibuäpo yúmala. ¹² Bueïtuk jume päkun aneme, ¿jita lutüriatasune jípure, kutti lútula am jíápsi sáu béchïbo?, ¿jachem kaa jume huaijhua aneme, emëe kutti lútula jíápsi sauhue? ¹³ Bueïtuk jume pakun aneme, Diosta nok yäura ámet chupnake, juka jüena eaka jíápsamta yeuhuem ä beeba enchim násuku.

Juez kaa Dios huatemta bíchäpo nassuahuame

6 ¿Bueïtuk emëe enchim násuk jabetamak kaa tüisi tahualataka jita nau tüte baahuay juezta bichäpem emo yeu totoja, jume Cristota sualhuäpo nau anim bíchäpo emo yeu toijmachika junne? ² ¿Jachem kaa júneiya jume Cristota sualhuäpo nau anim ániat jíápsame yäura bittebonakëhui? Buïetuk ínëli jume ániat jíápsame enchim am yäura bittebonakei, ¿jachisuntukem íkái kaa tua buere machik kaa obiachik kara rutuktia? ³ ¿Jachem kaa júneiya jume ángelesim bette nokta itom amet chupanakëhui? ¿Të, chë junne, juka imi ániat ayukamta? ⁴ Bueïtuk emëe juka imi ániat ayukamta yäura bittebotek, ¿jatchiakem jume Cristota sualhuäpo nau anim kayta áma júneriamta yäura yetcha? ⁵ Enchim tiunakë béchïbone ínëli jiaahua, ¿jachu enchim násuk huepülaka júne kaabe, kooba suakari, ä hermanom násuk juka kaa tüisi huemta rutuktia béchïbo? ⁶ ¿Të senu hermano täbui hermanotamak yaurapom emo yeu toijlataka nau nok nassua, të íkärím johua Diosta kaa súaleme bíchäpo?

⁷ Ínëli béja lutüriapo, kaa türi jü enchim násuk nau nok nassuahuame, ¿jatchiakem kaa yanti eaka ä mabeta juka enchim bej-reka johuamta? ¿Entok enchim jita úhuamta? ⁸ Të emëe huatemem bej-reka jita am úhuhua, jume hermanom junne.

⁹ ¿Jachem kaa júneiya jume lutüla huemta kaa joame, kaybum áman kimunake jum Diosta reytaka nesahuëhui? Katem ä öbia; jume kaa emo jubeka nau jíápsame, jume tattäbui diosim yöreme, jume kia jábe jámutta kaa jubeka áamak jíápsame, jume yorememtaka jáamuchim bénasi emo nüyeme, entok ä bénasi yoremтамak au jípureme junne. ¹⁰ Jume ekbualerom, jume uttesi tomita ukuleme, jume vino jilerom, jume béttesi jabetat nokame, jume baitäupo jabeta jita úhuuame junne, imëri kaybum áman kimunake jum Diosta reytaka nesahuëpo. ¹¹ Emëe huate ínëli jíápsay; të ènem béja baksiari, entok Diostau bíchaa naikiataka santosi yáari, Señor Jesucristota tehuampo lútula hueme enchimet yáari, entok itom Diosta Espirituyi.

Jü takahua santosi yáari

¹² Síme ino béchïbo türi jiobe, të kaa síme ára yáatu; síme ino béchïbo türi jiobe, tëne kayta bétana ino yuyüitebonake. ¹³ Jü buähuame topata béchïbo, jü topa entok buähuamta béchïbo, të imey nahuichim Dios kaytasi am tahuarianake; të iri takahua kaa emo jubeka nau jíápsihumamta kaa ay ä yáa béchïbo, ál-la iri taka Señorta béchïbo, jü Señor entok íkái takaata béchïbo. ¹⁴ Dios entok, juka Señorta toboktiakame, itom ket toboktianake ä úttiärayi.

¹⁵ ¿Jachem kaa júneiya bueïtuk itom takahuam, Cristota takaamak huépülsi nauhuam órekähui? ¿Jachune jume Cristota takahuammet hueri nüka, jámutta takahua yorememmak ehuil au türemtat am chaanake? Èe kia jita béchïbo junne, kaybu. ¹⁶ ¿Ö jachem kaa júneiya jü ilebenak jámuttau rukteme, huepul takahuapo áamak ä tatahuähui? Bueïtuk jü jïjoteri ínëli jiaahua: “Nahuichikam huépülak nau takahuanake.” ¹⁷ Të jü Señorta eäpáman jíápsi báreka au rukteme, huepul espíritupo áamak tahuanake.

¹⁸ Juka kaa emo jubeka nau jíápsihumatem tojaka sakka, jü täbui kaa türi yoremta jojoau kaa ä takahuapo yeu huéiye, të jü jámutta kaa jubeka áamak böyeme, ä takahuabet kaa türík johua. ¹⁹ ¿Jachë kaa júneiya juka enchim takahua Espiritu Santota ä tiöpökähui, iri enchimet aane, éntokem Diosta bétana ä jípure, éntokem emëe kaa emo attiak? ²⁰ Bueïtukem bejhuapo jinnuri; enchin takahuäpem Diosta úttile, entok enchim espíritupo, imëri Dios attiärimme.

Jubiahuäpo emo consejohuame

7 Juka huatek bétana enchim ínou jïjotekähui. Jü yoremta béchïbo chë türi eiyey kaa jámutta nüko. ² Të kaa emo jubeka nau jíápsihumamta ito násuk ayukä béchïbo, elapo yoremem huëpulam jubnake, jume jáa-

muchim junne huëpulam kunanake. ³Jü jubekame jámutta kaitäpo siroktuaka yúmalasi ámak jíapsinake, alë bënasi kětchi jü jammut ä kunáamaki. ⁴Jü jammut ä takahua kaa yeeka, ál-la ä kunahua jíbba, entok kětchi jü yoreme ä takahua kaa yeeka ál-la ä jubiahua jíbba. ⁵Katem emo kop-tia báreka éenake, al-lem nanabeu eaka chubala emo tojja, bueituk oraciompo Diostáamak am báreka, huanärem chúkula huepulsu júchi emo nau toijnake, Satanásta kaa enchim jioptuanakë béchibo. Jum emo ukulhuapo kaa enchim úttiakabéchibo.

⁶Téne íkái consejota enchimmeu nooka, té kaa nesauta bënasi. ⁷Síme yorememne inobénasi emo nútua peiya, té kaa simetaka Diosta bétana ä mabet-la juka kaa jubeka bem jíapsinakëhui, lutüriapo hueepulaka ínëli, jü senu entok tábuási.

⁸Téne ínel ámeu jiaahua, jume kee jubemmhui entok jume jokoptulammehui, bueituk amebéchibo chë türi eiyey inobénasi tahuakateko. ⁹Të jume kaa jubeka ára jíap-sihuamta, Diosta bétana ä mabet-latuko, jubëem, éntokem kuuna. Bueituk chë türinake. Jume kaa emo yüeka kaa tüisi ayunaketeko.

¹⁰Jume emo jubeka nau jíápsame, nesautane am makka, té kaa ínapo, ál-la jü Señor: Jü jámmut ä kunahua kaa toijnake; ¹¹ä tójakätek, kara kunaa, té ä kunabeu notteka ára au jiokore; entok jü jubekame ä jubi kaa toijnake.

¹²Ínapone jume huatemmeu ínel jiaahua, té kaa jü Señor: jábe hermano kaa Dios huatemta jubekame, té jü jámut ínëli áamak jíapsibarëteko. Kara ä tojja. ¹³Senu jammut, kaa Dios huatemta kunakätek, té jü yoreme ínëli ámak jíapsibaretoko. Kara ä tojja. ¹⁴Bueituk jü kunari kaa Dios huateme, juka jámmutta Dios huate béchibo, áapo Diosta tü eäu jípunake; jü jámut kaa Dios huateme entok ä kuna Dios huate béchibo áapo Diosta tü eäu jípunake, bueituk tábuiasi enchim aaney entok, jume enchim úusim katim Dios huateka tahuanake, té ënim Diosta tü eäu jípure. ¹⁵Të jü kaa Dios huateme aü naïkimtekateko, Akë ä tojja. Bueituk nahuichikam karam úttiapo nau aane. Ä inelituko jü hermano o jü hermana beja búttiaturake, bueituk yanti eäu Dios itom núnula. ¹⁶Bueituk, ¿jáchise jüneya, empo jámmut, jáamak jü em kuuna jinëutaka ä tahuanakëhui? ¿Ö jáchise jüneya, empo kunahuari, jáamak jü em jubi jinëutaka ä tahuanakëhui?

¹⁷Të jáchin hueepulaka Diosta ámet ä naïkimtekapo ámani, entok jáchin Diosta am núnukäpo ámani ínëlem ä yauhua, íkaine síme jume Cristota sualhuäpo nau animmet nesahuek. ¹⁸¿Bueituk jábe circuncionta jípureka núnuhuak? Circuncionte jípureka taahua, ¿té jábe kaa circuncionta jípureka núnuhuak? Kaa au circunsidaruanake. ¹⁹Jü circuncion kayta bejre, entok jü kaa circunsi-

daruahuaume junne, ál-la jü Diosta nésahui ëriahuame.

²⁰Huehuëpulaka jáchin Diosta bétana bem nunuhuakapo, junëlim tahuanake. ²¹¿Jachë nenkitake tekoka núnuhuak? Katë jáchin eiya; té empo jum em nenkihuakapo ára emo yeu huíkétek, Akë ä jaria. ²²Bueituk jü nenkitaka tekoka, Señorta ä núnuko, búttiataka tahuanake, ínëli kětchi jü búttiataka núnuhuakame, Cristotamak sumataka tahuanake. ²³Bejhuapëm jinnuri, katem júchi yorememmeu emo nenkaka am teko bare. ²⁴Ínëli, huehuëpulaka, hermanom, jachin jíápsaka núnuhuakatek, junëli au nüyeka jíapsinake Diosta béchibo.

²⁵Jume kee kuname béchibo, kanne nesauta jípure Señorta bétana, téne ín eäu enchim tejhua, juka Señorta yore nak jiokolëpo ä jajamlatakane, Cristotat jíba eiya.

²⁶Imi huamne tü ehuamta jípure, juka itou ayukamta obiachi béchibo, bueituk jü yoreme tüisi ayunake ä aane bënasi tahuakatëko. ²⁷¿Jachë jámuttamak emo súmala? Katë emo búttia báare. ¿Katë jámuttamak emo súmala? Katë jub báreka eiya. ²⁸Të empo jubekätek, katë kaa tüisi ayunake; entok jü jamut beme kunakätek kaybu kaa tüisi ayunake, té ímechiri jü jiokot emo bit-huame takahuapo ámet ayunake, té ínapo íkaine kaa enchim jipu ía.

²⁹Téne íkái nooka, ín hermanom: Jü tiempo kopela aane. Én entok bat bitcha, jume jubekame, kaa jubekamta bënasi emo nüpo yúmala; ³⁰jume buaname éntok, kaa buanamta bënasi; jume al-leame éntok, kaa al-leamta bënasi; jume jita jinnume entok, kayta attiakamta bënasi. ³¹Entok jume imí ániat ayukamta musauleka ä joame, katim ä joamta bënasi emo núnake, bueituk jü ániat ayuka ujjori béname lülüte.

³²Kaa yúmaisine kaa enchim emo bit ía. Jü kaa jubekame jáchin jum Señorta nesauo ä annakeu jíba huatia, entok jáchin juka Señorta ä al-letuanakëhui; ³³të jü jubekame, ániat ayukamtat jíba kaa yúma, ä jubi al-letua báreka.

³⁴Ínëli ámet júnakiachi jü kunakamtachi entok kaa kunakamtachi, jü kaa kunakame jum Señorta nésauo ä annakeu jíba kaa yúma, entok jáchin Señorta bíchäpo huepulsu au ä jípunakëhui, taakapo entok espíritupo; té jü kunakame juka ániat ayukamtat jíba kaa yúma, ä kunahua al-letua báreka.

³⁵Íkaine nooka tüisi enchimeu huenakë béchibo, té kaa obisi enchim emo bínnakë béchibo, ál-la huéchiapo entok simeku türik joaka, entok ínëlem kaytat obisi eaka Señor-tau ruktinake.

³⁶Të jábe ínel eäteko: Jü ín mala béja yöhue ä kunanakeu huasuktiriam at síime. Béja au kunatuapo yúmala, ä yáa bareu yanake, kaa Diosta bejre, eläpo kunanake. ³⁷Të senu ä jíápsipo huitti ehuamta jípureka, kayta áu bëyeka, ínëli ä eäu áapo attia, ä malahua kaa kunakamta toij béchibo,

tüisi aane. ³⁸ Të ínëli jü ä kunatuame, tüisi aane. Të jü kaa ä kunatuame entok, chë tüisi aane.

³⁹ Jü jamut kunakame súmataka jíapsa, ä kunahua ketune jíapsayo; të ä kunahua mukuko búttiataka taahua, ára ä kunabareu kuna, të ál-la Señorta sualemta kunanake.

⁴⁰ Të ínëli in eäpo, chë júne Diosta tühua mabet eiyeey kaa júchi kunakäteko, bueituk ínápone ket Diosta Espiritu jípure.

Jü buähuame ídolómmu toijri

8 Juka buähuamta ídolómmu toijta bétana, entok bejate júneiya simetaka jita ito täyähui, jum jita täyahuäpo emo jabelhuame áma ayuk, të jum yore nakhuäpo jita täyahuäpo yore yötutua. ² Bueituk jábe jita áu täyalame, ketune kayta jee täya, tua jita ä täya éäpo. ³ Të jábe Diosta naketek, ä bétana täyahua.

⁴ Juka buähuamta ídolómmu toijta bétana, júniate juka ídolota ániapo kayta bejrehui, bueituk kabe entok Dios, huépülaka jíbba. ⁵ Elaposu huate emo diosim teaka täyahua, imi buíapo entok téhuekapo junne (ínëlim juebenna jume diosim ti tettehuahuame, entok jume yörihuame), ⁶ simeta íkái násuk itobéchibo huépül Dios jíbba, achayhuariataka, áapörík bétana simetaka huéiye, itapo entokte ä béchibo, entok huépül Señor Jesucristo, áapörík béchibotaka síme ayuk, itapo entok áapörík huämi.

⁷ Të ä täyahuame kaa símemmet ayka; bueituk huate imi tajti, ídolómmu joyhualataka, imëi ídolómmu toijtam buabuäyey, inëlim juka bem jíapsi ehuamta kaa úttiaka béchibo, katim at júnéaka tatahua. ⁸ Huitti nokhuäpo juka itom buäyepo Dios ä bíchäpo kaa chë itom mabetnake; bueituk itom jíbuä béchibo katte chë tutturi, entok kaa jíbuätek júnete kaa chë tutturi Diosta bíchäpo. ⁹ Të áachem suhua juka huitti hueka enchim täyapo, jume kaa jíapsi úttiakame kaa jípnakë béchibo. ¹⁰ Bueituk jábe enchi bichätek, júnéaka enchi ä täyähui, ídolom yörihuäpo enchi katek, jü ä eäpo kaa jíapsi úttiakame, ¿jachu kaa áma jíbuä báanake jáni, jum ídolom yörihuäpo? ¹¹ Entok em jita täyapo; jü hermano kaa jíapsi úttiakame au tárúnake, të ïari béchibo Cristo ket múukuk. ¹² Bueituk imi huäm em Dios bejrim, jume hermanom bej-reka kaa tüisi aane, juka bem jíapsi ehuäpo kaa úttiakapem am sasabuania, inëlem Cristota bej-reka aane. ¹³ Ìari béchibo, jü buähuame ín hermanota áí ä huennakey, jauhuey júnene kaa huakasta buänake. Bueituk juka ín hermano kaa jípnake béchibo.

Jume apóstolta lutüriam

9 ¿Jachune kaa apóstol? ¿Jachune ín eäü kara johua? ¿Jachune kaa juka itom Señor Jesústa kaa bit-la?

¿Jachem kaa emëe ajäria jume Diosta eäpo ín tekki?

² Bueituk huatem béchibone kaa apojtoltukätek, lütüriapone enchim béchibo ál-la apojtol; bueituk emem ä lutüriatebo juka Señorta tekilpo ín apóstoltukähui.

³ Jume nee natuamene inenne ino nokriaka am yommia:

⁴ ¿Jachute kaa lutüriata jípure jita itom buänake béchibo entok jita itom jinake béchibo? ⁵ ¿Jachute kaa lutüriata jípure jubiaripo senu hermata itomak nunüp béchibo, jume huate apojtolim bénasi, jume Señorta saylam, entok Peero? ⁶ ¿Ö Bernabé entok ínapo, katte lutüriata jípure kaa entok itom tekipanuanakë béchibo? ⁷ ¿Jábesu ä boosapo tomi bejteka sontaro huerama? ¿Jábesu jume parasim el-lataka jume takam kaa buäpo yúmala? ¿Jábesu jume animalim suayaka kara am lechí jëye? ⁸ ¿Íkaine nooka ín yoremuka pámani? ¿Jachu jü ley ket kaa íkái nooka? ⁹ Bueituk jum Moiséjta leypo ínëli jiojteri: “Juka bues tirijkom jotamta katë ä bobosaltua.” ¿Bueituk Dios ket am suaya jume buésim? ¹⁰ Ö, ¿tua kayta yeu beaka ito béchibo júnel jiaahua? Bueituk ito béchibo jiojteri; jü moiteme tuhuata boobíchaka moite, entok jü tirijkom jotame juka bächiaata ä mabetnakëu boobíchaka. ¹¹ Të itapo juka espíritupo huemta enchimmet echäkatek, ¿buere uijori eiyeey juka chupemta toboktihuäpo enchim bétana? ¹² Të ínëli huate enchimmak lutüriata jípure, ¿të itapo chë junne?

Të íkái lutüriata të kaa nüla, ál-late kaa huanti aneka simeta huéria, bueituk Cristota evangelio kayta ä bia chatunakë béchibo. ¹³ ¿Jachem kaa júneiya jume Diostau bíchaa naïkiapo tekipanuame, juka tiöpopo ayukamtam buäyey, entok jume altarpó jita joame juka altarpó ayukamtayim emo ania? ¹⁴ Ínëli ket nesahuek jü Señor, jume evangeliota bétana nokame, evangeliopo ayukamtayim jíapsínake. ¹⁵ Të ínapo kanne iachi jahuiteka, entokne kaa íkái jiojte ínëli ínomak ayuna béchibo, bueituk ín muknakeu chë türi, kabeta kee jee nee ä úhuayo, juka huitti eaka Diosta noki enchimneu ín nokakähui.

¹⁶ Bueituk ínapo juka evangeliota nokaka, karane ino buériale; bueituk úttia ín ä yáanakëhui, entok béttesi inou huenake kaa evangeliota nee nokayo. ¹⁷ Juntuksan tü eaka ä joätek, juka ín kobanakeüne makna, të kaa tü ehuäpo ä joätek, bueituk ín ä yáanakë béchibo Diosta bétanane nesauta mak-ri. ¹⁸ ¿Jítasuntukne kobanake jáni? Juka Cristota evangelio huatemmeu nokakane kayta bejtuhuaaka ä johua, juka evangeliopo ín anianäu lutüriata jípureka junne, kannä nüye.

¹⁹ Bueituk kaabemneu nee sumari, tëne én ín eäpo simemneu ino summa, bueituk juebenam Cristota béchibo koba báreka. ²⁰ Jume júdióm béchibo nee júdiota bénasi ino nüye, Cristota béchibo am koba báreka, jume leyta bétuk aneme ket nee áme bénasi ino nüye (elaposune kaa

leyta jíäpáman huéiye), jume leyta bétuk emo nüyeme Cristota béchibo am koba báreka. ²¹ Jume kaa leyta jipureme béchibone, kaa leyta jipuremta bénasi ino nüye (Diosta leyta kaa jipurem tenasi, të Cristota ley ál-la), jume kaa leyta jipureme Cristota béchibo am koba báreka.

²² Jume kaa üttiakammakne kaa üttiakamta bénasi ino nüye, jume kaa üttiakame Cristota béchibo am yö báreka, simemmakne, simeku áme bénasi ino nüye, Cristota am jineunakë béchibo. ²³ Íkäine johua evangeliota béchibo, ín tekipanuäpo áamak ä jipu báreka.

²⁴ ¿Jachem kaa jüneiya simetaka jume estadiopo jínkölame, simetakam eaka tenne, të huépülaka jíba yö-nake? Inëlem tua eaka tenne ä yöbéchibo. ²⁵ Sime jume jínkölabareme, simeta kaa tüisi ámeu huechemtam toj-nake, bempo lutüriapo juka corona momoyemta koba báreka, të itapo, juka kaa momoyemta. ²⁶ Íari béchibo ínapo, inéline buyte, kaa jáamak junne tí eaka, ál-lane inéli nássua, të kaa kia jekata chónamta bénasi. ²⁷ In takahuane kaa jìokoleka üttiapo ä tekipanuata, jáchinaik júnene ínapo huatem majtiasulataka, inaposu päku tahuana.

Ídolom bétana kuttflasi nokhuame

10 Bueituk kanne enchim ä koptia ía hermanom, bueituk simetaka jume itom áchayhuarim namuta bétukim aanek, entokim simetaka bahue síkiripo áman yeu sajjak. ² Entok simeta Moiséjta huam batöhuak, jum namupo entok bahuepo, ³ entok simetaka juka espíritu buáhuamta buäka, ⁴ entok simetaka jume espíritu báam jëka; bueitukim simetaka jum tetapo baa jëka, íri teta Espiritu entok ámemak huésimey, íri tetta entok Cristotukay. ⁵ Bueituk sime jeelaam kaa Diosta eä paman ayuk, Dios entok kam tütürek, íari béchibo mekka ánia pariapom kókkok.

⁶ Siime íri yeu sika itom ä jünerianakë béchibo, bueituk ä jüneriaka kaa türík kaa itom ukulnakë béchibo, bempörim ä ukulekä bénasi. ⁷ Entokte ídolom kaa yörinake, jume hu-ate áme násuk aneíhui bénasi, áme bétana ínel ä jìojteripo: “Jü gente joteka jibuak entok víno jeeka, huanárim japtaka nau yeu taiytek.” ⁸ Kaa emo jubeka nau jíapsihuatma junne katte ä joopo yúmala, bempörim násuk huatem ayuka bénasi, íari béchibo senu táapo veintitrés miltakam huatteká kókkok. ⁹ Entokte kaa Señorta bejnake, bueituk bempörim násuk huatem ä bej-rekä bénasi, íari béchibom bakot kírimmey kókkok. ¹⁰ Entok katem Diosta bej-reka nokbare, bempörim násuk huatem Diosta bej-reka nokakä bénasi, huanái jü sússuahuamta tekiakame am sühuak.

¹¹ Íri sime ámeu yeu siika itom ä jünerianakë béchibo, entokim jìojteri, kutti nokta itom táyanakë béchibo, jume én ániata abe lütey jíápsame béchibo. ¹² Íaribéchibo, jü huitti

eäka huekame, tüisi au suayanake kaa huet béchibo. ¹³ Yore jìöbila báahuäpo áma pappehuä páman enchimieu huéiye, jume huatem ama jìöbilahuakä bénasi maachi. Të Dios huitti ä éäpo kaibu itom jìöbilanake jum kara itom áma yumä pámani, ál-la itom jìöbilatek ket juka ára áma yeu kathuamta itom maknake, bueituk itom áma yú-manakë béchibo.

¹⁴ Íari béchibo, emée ín nakéhuim, ámem yeu kaate jum ídolom yörihuäpo. ¹⁵ Jume suamsi emo nüyeme benamme-une nooka, áachem suhua jü ín nokakaubechi. ¹⁶ Jü kopa Diosta tühua hueriamta, Diosta tühua itom at chupahui, ¿jachu kaa jü Cristota ojbo huépusi nau ehuame? Jume panim itom rebektiahui, ¿jachu kaa jü Cristota takaapo huépusi nau ehuame? ¹⁷ Jume paanim huépülay, ítapo entok juebenna, tetë huépülak nau takahuak; bueitukte simetaka huamey huépul paanin nau buäye.

¹⁸ Takahuapem Israelitam bitchä; kabara huakasta altariu toijta bem nau buäkä béchibo, Diosta bíchäpom huépusi nau taahua. ¹⁹ ¿Jítasune jüntuk nooka? ¿Jachu jü ídolo yörisi maachi, ö jü buáhuame áu órehuame? Sime íri Diosta bíchäpo kaa bejre. ²⁰ Èe, bueituk jume kaa judíom lemonio altarihuim ä totoja, inélim lemoniom béchibo ä johua, të kaa Diosta béchibo, íari béchibo ínapo kanne lemoniommak íkäi enchim jo-ía. ²¹ Karem juka Señorta kopa jëye, entok juka lemoniom koopa, karem Señorta mesau jotë, entok lemoniom mesahui. ²² ¿Ö te Señorta júneli naíbuktuanake? ¿Jachute áa béppa chë ütiak jáni?

Diosta ujoyória bechibem simeta johua

²³ Árane simeta johua, tëne kaa simeta jopo yúmala; sime türi jìobe, të kaa sime ára Diostau bíchaa yore yotütua.

²⁴ Kaabe juka tüisi au huechemta jíba jariubanake, ál-la, tábui béchibo tühua.

²⁵ Huakajta nenkihuäpo, simeta áma nenkihuamtem ára buäye, kayta natemajeka, jíapsi ehuamta béchibo; ²⁶ bueituk Señor juka buíata attiak entok simeta at ayukamta.

²⁷ Jábe kaa Diosta sualemta enchim jibua néjunëk, eme entok áman sajakátek, simeta enchimieu orehuakamtem buäye, kayta natemajeka, enchim jíapsi eri béchibo. ²⁸ Të jabeta ínel jiayo: “Íri ídolommeu toijri”, katem ä buäye, huakay junël jiaka béchibo, entok jíapsi ehuamta béchibo; bueituk Señor juka buíata attiak entok simeta at ayukamta. ²⁹ Jü jíapsi eri, të kaa emo bétana.

Ál-la huä senuk bétana: “¿Jatchiaka ínapo yuktiana, tábui jíapsi erita béchibo?” ³⁰ Bueituk ínapo Diosta báysahueka ámemak ä joáteko, ¿jatchiakam kaa nee türi-nake iári béchibo, Diostane báysahueyo?” ³¹ Ínel entok eme jìbuátek ö jita jëyetek ö huatek jita joátek, íkäi simetem yáuhua Diosta looria béchibo. ³² Katem jume judíom kaa

türiku jioptua báare, entok kaa judíom junne, entok jume Cristota sualhuäpo nau anim junne. ³³ Bueituk ínapo kétchi símeku, simemmakne ino türe, kaa juka inou bíchaa türik jíba jariaka, ál-la juka símem béchíbo türik, am jinëutunä béchíbo.

11 Inobenasem jíapsibare, Crístota bénasi ín jíápsäpo.

Jamuchim sanko

² Enchimne úttile, hermanom, bueituk símeku ínohuem huaate, éntokem juka enchim ín majtiakäu ketune jípure, enchim ín ám makakä bénasi. ³ Tëne enchin jünee-ia, síme yorememueu Cristota kobatukähui, jü yoreme entok já-muttahui, Dios entok Cristotahui. ⁴ Síme yoreme oraciónta joame entok Diosta noki nokame, kobat au pattialataka, juka au koba yöta kaa yöre. ⁵ Të síme jamut oraciónta joame entok Diosta noki nokame, kaa kobat áu pattialataka, juka au koba yohueta kaa yöre; nahuau pitti au chon chuktialata bénasi tatahua. ⁶ Bueituk jü jamut kaa áu koba jintuame, au chon chuktianake; të nahuau pitti áu chon chuktia béchíbo tihuëtek, áu koba jintuanake. ⁷ Të jü yoreme kaa áu koba pattiaipo yúmala, bueituk Diosta bena loriapo entok Diosta looria jünakteri; të jü jamut yoremta uýjóriapo huéiye. ⁸ Bueituk jü yoreme kaa jámutta bétana huéiye, ál-la jü jamut yoremta bétana, ⁹ entok jü yoreme kaa jámutta béchíbo yáahuak, ál-la jü jamut yoremta béchíbo. ¹⁰ Íaribéchíbo jü jammut ä kobapo seña yaurata ä jípunakëu úttia, jume ángelesim béchíbo. ¹¹ Cristota nau sualhuäpo, jü yoreme entok jü jammut karam natepola jíápsa. ¹² Bueituk jachin juka jámutta yoremata yáa simlä bénasi, ínëli kétchi jü yoreme jámuttat yeu yoremata; të síme Diosta bétana huéiye. ¹³ Tüisem at suuhua: ¿Jachu türi jáni, jü jámutta béchíbo kaa au koba pattialataka oraciónta joáteko? ¹⁴ Jum itom ito ujuhüá pámanate at jüneiya, jü yoremata béchíbo tuisi ä machiakähui tettébesi au ä chon yöturianakëpo. ¹⁵ Të jü jamut au ä chon yöturiapo, at utti, bueituk jume choním mak-ri, ámey ahuá koba pattianakë béchíbo. ¹⁶ Të símeta ikaí bétana, jábe at nok nassua bárëtek, itapo kaa íkai boojoria, entok jume huate Diosta iglesiam junne.

Jü Santa Ceenapo jájana johuame

¹⁷ Të ikaí enchimueu jiojtekane, kaa enchim úttile, bueitukem kaa juka chë türik béchíbo emo nau totoja, ál-la juka chë kaa türik béchíbo. ¹⁸ Bueituk tua batchu, emëe emo nau tojáteko Cristota sualhuäpo, juka emo naíkimtehuamtane jikkaja enchim násuku, entokne senu huépáman ä suale. ¹⁹ Bueituk úttia enchim násuk emo naíkimtehuamta ayunakëhui, bueituk huame enchim násuk tuisi kateme

täyanä béchíbo. ²⁰ Bueituk emëe emo nau tojakáteko, íri kaa jü Señorta Santa Ceena buáhuame. ²¹ Bueituk huepüla-ka bat jibuátek, bachim juka bem buábareú buabuáye, të jü senu tebaürinake, jü senu entok naamuknake. ²² Jachisuntuko, ¿jachem emëe kaa jóuhuak áma jibua béchíbo ö jita áma jibéchíbo? ¿Ö sem juka Diosta iglesia kaitápo bit báare, éntokem jume kayta jipureme tuisi tahuaria báare? ¿Jachisune enchimueu jiaunake? ¿Jachune enchim úttilnake jáni? Imine kara enchim úttile.

Señorta Santa Ceena nésauri

(Mt. 26:26-29; Mr. 14:22-25; Lc. 22:14-20)

²³ Bueituk ínapone ket Señorta bétana ä mabet-la, juka enchim ín majtialähui: Jü Señor Jesús huári tukarit huatem mampo yechahuaka, panim nüka, ²⁴ Diosta baisásuka, am rebektiaka ínel jiaahuak: “Akemam nüka, ám buáye, íri ín takahua enchim béchíbo kökosi yahuakame, inohuem hu-ateka ikaí johua.” ²⁵ Ínëli kétchi juka copata nüka, chúkula jibuásuka, ínel jiaahuak: “Íri kopa, jü bemela nokta nau tütehuame jü ín ojboyi, ikärem johua chikti enchim ä jëye belëki, inou huateka.” ²⁶ Ínëli kétchi, imey panim enchim buáye belëki, entok ikaí copata enchim jëye belëki. Juka Señorta mukukähuem jüneriaatebo, ä yepsäu tajti.

Santa Ceenata kaa buäeaka ä buäyeme

²⁷ Bueituk ínëli jábe ímei paanim buäyeme entok íkai copata jëyeme, Señortau bíchaa kaa tuisi jíápsaka, Señorta takaa entok ä ojbo béchíbo kulpaka tahuanake. ²⁸ Huári béchíbo, hueepulakam emo binnake Señortau bíchaa tuisi jíapsihuäpo, huanäi jume panim ára buáye entok copata ára jëye. ²⁹ Bueituk jábe junne kaa tuisi áu jípureka, ímei paanim buäyeme entok íkai copata jëyeme, kaa bat tuisi Señorta takauat au temajekatek, Diosta yäura bitthuatma buáye entok ä jëye. ³⁰ Íari béchíbo enchim násuk juebé-nakam kökore, entokim kaa úttiak, entokim juebénaka kókko la. ³¹ Të itapo hueepulaka ítot íto bitjariakatek, katte Diosta yäura bittua eehuay. ³² Të ikaí yäura bit huamta jípureka, Señorta bétanate jibebiata mabet-la, bueituk kaa jume ániat jíápsammak bétte nokta mabet béchíbo.

³³ Íari béchíbo ín hermanom, bueituk emo nau tojaka jibuátek, emoem boobibicha. ³⁴ Entok jábe tebaürëteko, ä joapo jibuänake, bueituk Diosta bíchäpo yäura bithuatma kaa jipü béchíbo, juka huatekne huitti órenake enchimueu yepsakáteko.

Don tĩ tehuak jũ Diosta ára jita joähui

12 Hermanom, enchimne ä taaya ia, juka Espíritu Santopo Diosta eapo ára jita johuamta huehuépulam makähui.

²Jüneaeam júnaköi ketune kaa Diosta enchim sauleyo, sekäna bíchem huéhueriahuary, jume ídolo muurommehui.

³Huári béchibo enchimne jünetua, bueituk kaabe Diosta Espíritupo nokaka: “Jesústa kaa Dios tianake.” Entok kaabe: “¡Jesústa ára Señor!”, tüiya kaa Espíritu Santota ä noktuayo.

⁴Të én entok juebénaka ayuk, Diosta eapo juebénaka ára jita johuaka yore máamakuame, të jũ Espíritu huépülay jíbba. ⁵Entok juebena ministerio tekkil ayuk, të jũ Señor áapo jíbba. ⁶Juebénaka tekil kaa nanálaika ayuk, të Dios juka simeta joame, entok simemmechi, áapo jíbba. ⁷Të hueepülakam ä mak-ri, juka Espírituta simem béchibo türik. At jiápseka ä jünerianä béchibo. ⁸Bueituk iri Espírituta bétana ä mak-ri huéchiapo suamsi yúmalasi nokhuamta, jũ senu entok nokpo yún jita taayahuamta, juka áapörík Espírituta ä türe pámani. ⁹Senu entok, Diostat ehuame jíba huári Espírituyi, senu entok jume kökoreme tüte béchibo jíba huári Espírituyi. ¹⁰Senu entok, milagrota ára joame, senu entok Diosta noki ára nokame, senu entok huate espíritum ára täya, senu entok huatek täbuiasi nokhuamta ára täyame, senu entok täbui nokta ára kuaktiame. ¹¹Të ikaĩ simeta huepul Espíritu jíba ä johua, huehuépulammet ä naikimteka juka kaa nanalaysi ára jita johuamta, ä huatia pámani.

Simetakate huepul takaapo joome

¹²Jáchin juka tákaata huepülaitukä bénasi, të juebenam tónua mesëkiriam, të simetaka jume takahuat tónua mesëkiriam, juebénakam huepul takahua, Crísto ket anëli.

¹³Bueituk huepul espíritupo jíbate simetaka batöhuak, huepul takahuapo, judíom entok griegom, tekoka emo sumalame entok kaa tekokame junne. Simetakate huepul Espíritu Santota nau jítuahuak.

¹⁴Të jũ takahua kaa huépülak jíba tónoa mesëkiriam, ál-la juebenam. ¹⁵Bueituk jume guokkim ínel jíateko: “Kanne mamamtaka, kaa tákaapo joome”, zjúarí béchibo kaa tákaapo joome? ¹⁶Bueituk jume nakkam ínel jíateko: “Kanne puusim, kanne tákapo joome”, zjáchu juári béchibo kaa tákapo joome? ¹⁷Bueituk sime tákaa pusimtukätek, zjaksum óre eiyey jume nakkam? Bueituk sime nakamtukatek, zjítaysute jita jujup eiyey? ¹⁸Të én entok Dios, áma am joala jume tóno mesëkiriam, hueepulam takahuapo, ä eä pámani. ¹⁹Bueituk simeta huépül tóno

mesëkiriatuk, zjaksu óre eiyey jũ takahua? ²⁰Të éni juebenamme jume tóno mesëkiriam, të jũ takahua huépülay jíbba.

²¹Jume pusim kara mamammeu júnel jiaahua:

“Kaitäpone emót ée matchi”, entok jũ koba junne jume guokimmeu: “Kaitäpone enchimmet ée matchi.” ²²Jume tákapo tóno mesëkiriam, chë kaa ütteakame, chë júne üt-tia bem áma órenakë béchibo. ²³Entok huámei takahuapo kaa tua huatia matchim, imeite chë júne tülisi sasankotua, entok huame ítot kaa tua tüisi bitthuame, imeite chë tülisi bitcha. ²⁴Të huame ítot chë tülisi bithuame, kayta ámeu bëye, të Dios tákaata yúmalasi huéchiapo yáahuak, bueituk huaka ámeu bëyemta chë yún yúmalasi am makkak.

²⁵Bueituk juka tákaata kaa au naikimtenakë béchibo, ínëli jume tóno mesëkiriam, nanancham emo ania báareka eenake. ²⁶Të senu tóno mesëkiriata kökosi ayuk, simetakam ámak ä innënake, të huepul tóno mesëkiria tühuata mabetakätek, simetakam ámak al-lenake.

²⁷Emem amëria, jũ Crístota takahua, të natepolem tóno mesëkiriam. ²⁸Entok Dios huatem Crístota sualhuäpo nau anim buere tekiapo joiyak, tua batchu jume apóstolim, chúkula jume profetam, bájikum huëpo jume maestrom, chúkula entok jume milagrom ára joame, chúkula entok jume kökoreme ára tutüteme, entok jume huatem ára aniame, jume tékilta johuäpo bat kateme, entok jume täbuiasi nokhuäpo Diosta bétana ára ä nokame. ²⁹¿Jachum simetaka apóstolim? ¿Jachum simetaka profetam? ¿Jachum simetakam maestrom? ¿Jachum simetaka milagrom ára johua? ³⁰¿Jachum simetaka jume kökoreme ára tüte? ¿Jachum simetaka juka täbuiasi nokhuamta ára nooka? ¿Jachum simetaka juka täbui nokta ára kuaktia? ³¹Juka Diosta bétana donta enchim mak-ri, jukarem jária, të ínapone böota chë türik enchim yuktiria.

Jũ yore nakhuame, bat huéiye

13 Bueituk ínapo ániat nokhuamta entok ángelesim nokaü nokätek, entokne yore nakhuamta kaa jípurëtek, sisigúokta entok musico puratotane ponhuä benanake. ²Entok Diosta betána nokta mabel-lataka ä nokätek, entok chúkula yeu huenakemtat jüneatek, entok simeku jita täyatek, entok sime Diostat ehuamta jípurëtek, entok juya ániata ára sekäna yechätek, entokne yore nakhuamta kaa jípurëtek, kaytane bejre. ³Bueituk simeta ín jípurëu naikimteka póobem jíbuatuakatëk; entok ín takahua tojakätek ä taaná béchibo, entok yore nakhuamta kaa jípurëtek, iri kayta béchibo inou türi.

⁴Jũ yore nákeme jikot aneka ára jíápse, entok yore nakjiokolë; jum yore nakhuäpo kayta ehuil ukulhuame, jum yore nakhuäpo kabe au chëhuale, entok kaa au buériale.

⁵ Entok huéchiapo huentá jíba johua, entok áapörík béchíbo kayta jaria, omteték kabetat chachaye, entok kabeta yú tútti omtia. ⁶ Jum lutüriata kaa johuäpo kaa al-leiya, lutüriata johuäpo, ál-la al-lenake. ⁷ Entok símeku jikot aane, entok símeta suaale, entok símeta ára boobítcha, entok yanti aaneka símeta innëa.

⁸ Të jü yore nákuame kaybu lütinake; jume profeciam ál-lam lütinake, entok jume tábuiasi nokhuame ket lütinake, entok ket lütinake jü yún jita täyahuame. ⁹ Bueítuk huatekte täya, huatek entokte profeciapo nooka. ¹⁰ Të huaka yúmalasi huentá yepsako, huanäi hua ámak naïkiari lütinake.

¹¹ Bueítuk ínapo usitaka, ili usi ténasine nonokay, entokne ili usi tenasi eýyay, entokne usi ehuäpo símeta nüyey; të chúkula öu yótaka, juka ín usitukaüne tojjak. ¹² Én entokte ejpejopo torokosi ä bitcha, júnakoy entokte au bíchaa pujbaka ä pujbahua bínnake, én entokne huatek jíba täya, të júnakoy entokne yúmalasi ä täyanake áapöríkne täya bénasi. ¹³ Én entok jü Dios ehuame, entok Diosta tühua boobit-huame entok jü yore nakhuame, bájimme, të imei násuk jü yore nakhuame chë türi.

Täbui nokpo nokhuame

14 Juka emo nakhuamtem boojoria; entok juka Espíritupo Diosta eäpo áma yúmahuamtem mabet báareka eíya, të chë junne símek béppa profecia noktem noóka. ² Bueítuk jü täbui nokpo nokame kaa yorememmu nooka; ál-la Diostahui, bueítuk kaabe at jüneiya, bueítuk Espiritu Santopo ä nokaü esotaka kara at jünetu. ³ Të jü profeciata nokame yorememmu nooka, Diosta eäpaman am yötunakë béchíbo, entok kutti nokta am makaka, am jíapsi joiya. ⁴ Jü nokta kaa täyahuamta nokame, áapo jíba au aniaka yötu, të jü profecia nokta nokame, iglesiata yötutua.

⁵ Bueítuk símemne juka täbui nokta enchim noktua peä jióbe, të chë junne juka profecia nokta, bueítuk chë bat huéiye jü profeciata nokame, jü täbui nokta nokamta béppa, ál-la chë türi eýyey juka täbui nokta at jünehuä paman ä kuaktiateko, jume iglesiapo nau anim Diosta eäpaman am yötunakë béchíbo. ⁶ Én entok hermanom, ínapo enchimemmu yepsaka täbui nokta nokátek, ¿jita tühuatasem áma teunake, të ínapo juka Diosta yeu machiriakü nokátek, entok juka huitti täyahuamta, profeciata, entok doctrinata?

⁷ Lútulay jü jita sonim ái popönhuame jiahuita joame, jü baka kusia entok arpa, bueítuk bem jiahuipo kaa jünakiachisis jíátek, ¿jachisu ára at jüneetunake arpata entok baka kusia jiahuichi? ⁸ Entok jü trompeta kia jeka jiahui tenasi jíáteko, ¿jábese au ánanake jáni, nassuahuäu huee

béchíbo? ⁹ Junëli kétéchi emëe, bueítuk jü niniy kaa at jünehuamta nokáteko, ¿jachisu at jüneetunake jü enchim nokábechi? Bueítukem kia jekapo noknake. ¹⁰ Lutüriapo juebena jü tábuiasi nokhuame síme ániachi, entokim símetaka ä jípure jachin bem jáu barëhui. ¹¹ Të ínapo jü nokit kaa jüniatek, sekána joome bénasi nee bínnake jü nokame, entok jü nokame ino béchíbo ket sekána joome ténanake. ¹² Junëli kétéchi emëe; juka Espíritupo Diosta eapo ára jita johuamta mabet peatek, ími huämëm chë tekipanua, juka iglesiata yötunakë béchíbo.

¹³ Huári béchíbo jü tábuiasi nokta nokame, áma yúmahuamta oraciompo aunake ä kuaktia béchíbo. ¹⁴ Të ínapo täbui nokta kaa täyahuäpo oraciónta joatek, ín espíritu oraciónta johua, të jü ín koba suahua kayta jüneriaka tatahua. ¹⁵ ¿Jachisuntuko? Espiritupone oraciónta jonake, tëne koba suahuay ket oraruanake, entokne espíritu buiknake, tëne koba suahuapo ket buiknake. ¹⁶ Bueítuk empo espíritu jíba Diosta yöretek, jü emo náapo aaneka ä jikkajame: ¿juka baisaurita em joau jachisu ä jehuiterianake? Bueítuk kaa jüneiya jita em nokähui. ¹⁷ Të empo, lutüriapo Diosta baysauhue; të jü seenu kayta tühuaata jajjame. ¹⁸ Diostane baysauhue bueítukne enchim béppa chë jüne yún täbui nokta nooka; ¹⁹ tëne jume Cristota sualhuäpo nau anim, huitti ín at jünehuäpo mamni nokta noknake, huatem ket majtia béchíbo, të diez mil nokta kaa täyahuamta ëe.

²⁰ Hermanom, katem ili usi éhuamta jípureka jíapsi báare, al-lem ili usi ehuamta jípure juéna ehuäpo, entok tü ehuäpo yúmalasi. ²¹ Leypo ínëli jiojteri: “Täbui nokpo entok täbui tempone noknake íri pueblotahui; jünentaka jünem kaa nee jikkajinake, ti jiaahua jü Señor.” ²² Juári béchíbo jü tábuiasi nokhuame, jume Cristota súaleme béchíbo kaa señaal, ál-la jume kaa ä súaleme béchíbo; të jü profecia, jume Cristota súaleme béchíbo huéiye, të jume Cristota kaa súaleme béchíbo ëe. ²³ Bueítuk, síme jü iglesia nau rukteka símetakam tábuiasi nokátek, entok jábe kayta täyaka entok Cristota kaa sualeka áman kibakekátek, ¿jachum kaa enchim rorokom tianake? ²⁴ Të símetaka profeciata nokátek, entok jábe kayta täyaka entok Cristota kaa sualeka áman kibakekátek, símem bétana at jünehuamta mabeta, entok kaa türík ä joäpo jünéaka tatahua. ²⁵ Ä jíápsipo ehuil ayukame yeu buijtunake; huanäi ínëli tonommey kikteka Diosta yörinake, entok tua lutüriapo ä jüneriatebonake Diosta enchim násuk anëhui.

Simetem huéchiapo entok suamsi yauhua

²⁶ ¿Jachisu jüntuko hermanom? Emëe emo nau tojakátek, salmomem buika éntokem doctrinata emo majtia, huate entok täbui nokta nooka, huate entok Diosta yeu machiri-

au jípure, huate entok juka täbuiasi nokhuamta kuaktia, simetem yauhua Diostau bíchaa jita täyahuäpo yotunä béchibo. ²⁷ Bueituk jábe täbui nokta kaa täyahuamta nokätek, guoyíka batchu ö bájika emo boobíchaka, senu entok nokhuamta kuaktianake. ²⁸ Të nokta kuaktiamta kabétuk, iglesiapo kaa jáleka tahuanake, áapörík béchibo entok Diosta béchibo jíba noknake. ²⁹ Juneli kétchi jume profetam guoyíkam noknake ö bájika junne, jume huate entok am jikkaijnake: “¿Jachu junéli jáni?”, ti jiaka. ³⁰ Të jábe áma káteka juka Diosta yeu machiriau mabetakätek, jú bat hueme kaa jáleka tahuanake. ³¹ Bueituk simetakam ára profeciata nooka, hueuhuëpulaka, bueituk simem arauakë béchibo entok simem kutti nokta mabetnake. ³² Jume profeta espíritu, profetam eäpanim emo nünake. ³³ Juka kaa nanabeu humentá Dios kaa ä attiak.

Yanti ehuamta ál-la bueituk síme iglesiapo huepulsí emo nüyeme aanëpo, ³⁴ enchim nau yayájápo jume jáamuchim katim jialnake; bueituk jume jáamuchim katim nok-íahua, ál-la ä kuna bétuk au nünake, leyta já pámani. ³⁵ Bueituk bempo jita täyabaretek, bem joapom bem kuna natemájnake; bueituk kaa tuísí bittu jú jamut, jume emo nau toijlame násuk nokäteko.

³⁶ ¿Jachu enchim násuk yeu simbla jú Diosta noki, ö enchimmeu jíba yebijla? ³⁷ Bueituk jábe au profetalëtek, ö chë júne Espiritu Santopo áu jíapsilëtek, juka enchimmeu ín jiojtekau úttia ä türinakëhui Señorta ä nesahueka bétana. ³⁸ Të jú kaa ä jünériabareme, kaa ä jünérianake.

³⁹ Junéli hermanom, profecia noktem nok báreka eiya, éntokem juka täbui nokpo nokamtem kaa ä taktiria; ⁴⁰ të simetem huitti suamsi yauhua.

Cristota kókkolam násuk jibitekähui

15 Én entok kétchi hermanom enchim nä jünériatua, juka evangeliota enchimmeu ín nokakähui, ikärem ket mabet-la, éntokem ketune at boojouhua. ² Iari béchibo kétchi emëe juka nokta enchimmeu ín nokakau jíba jípurëtek, jineüriatem jípure, ä sualeka naateka huitti eaka ä mabetakäteko.

³ Enchimme ket ä majtiala, juka bat im mabetakähui: Bueituk Crísto itom Dios bejrim béchibo múkuk, juka jiojterita jíapámani. ⁴ Entok máahuaka, baj taahuata huey jíabitek, jiojterita jíapámani. ⁵ Entok Perotau yeu machiak, chúkula entok jume doocemmehui. ⁶ Chúkula entok mamni cientom béppa hermanom nau anemmeu yeu machiak, imeri juebénakam ketune jíápsa, huate entok béja kókkola. ⁷ Chúkula Jacobotau yeu machiak; chúkula entok síme apóstolimmehui.

⁸ Të chúkula simemehue yeu machiasuka, inou ket au yeu machiriak, batte kaa tomtékämtau bénasi. ⁹ Bueituk

ínapone apojtolim násuk chë ilitchi, katchan júnene apojtolpo ino naïkiapo yúmala, bueituk jume Cristota sualhuäpo nau animne guók jajasuk. ¹⁰ Të Diosta tü eäpone apóstolpo naïkiari, të iri tua áa bétana hueme kaa kia kaitäpo tahuala ino béchibo, ál-lane simem bempörim béppa chë júne yún tekipannuala, të kaa inapola, ál-la Diosta tühua inot ayukä béchibo. ¹¹ Bueituk ínapotaka ö bempörimtaka junne, ínélite Diosta noki nooka, éntokem ínëli ä susualek.

Jume kókkolam jibitekähui

¹² Të Cristota kókkolam násuk jibiteka bétana nokhuame, ¿jachisu júntuk huate enchim násuk aane, jume kókkolam kaa jibitenake tíame? ¹³ Bueituk kókkolam kaa jibitenakey, Crísto júne ket kaa jibitek. ¹⁴ Bueituk Crístota kaa jibitek, jú itom áa bétana nokaü kayta bej-reka tatahua entok jú itom Diostat eäü junne. ¹⁵ Entokte Diosta täyaka júne katte ä täyamta bénasi tatahua, bueitukte Diosta bétana ä jünériatebola Crístota kókkolam násuk ä jibitetuakähui, të áapo, ikäi kókkolam násuk kaa ä jibitetuak, Jume kókkolam lutüriapo kaa am jibitenakeyo. ¹⁶ Të jume kókkolam kaa jibitenakey, Crísto ket kaa kókkolam násuk jibitek. ¹⁷ Entok Crístota kaa kókkolam násuk jibitek, jú enchim Diostat eäü kia bejja; ketunem enchim Dios bejrimpo aane, ¹⁸ entok kétchi jume Crístota sualeka kókkokame, kaitäpom taahua. ¹⁹ Bueituk imí itom jíápsäpo, Crístotat jíba jita boobichätek, síme yoremem bétanate jiokot bit-huaka taatahua.

²⁰ Të éni Crísto kókkolam násuk jibitela; jume kësam kókkokame násuk, áapo bat hueri. ²¹ Të jachin jú kókkohuame huepul yoremta huam äbo kibakek, anëli kétchi jú kókkolam násuk jibitehuame, huepul yoremta huami.

²² Bueituk jachin Adánta huam simem kókkö bénasi, anëli kétchi simetakam Crístota huam jíapsinake. ²³ Të hueepulammeu yúmasimnake jú bem jibitenakëhui: Crísto bat huenake, chúkula entok jume Crístota súaleme, ä yepsäpo. ²⁴ Júnakoy simeta lütepo; juka reytaka ä nésahueu Dios áchayta mampo ä toijnake, entok jume nesahueme bétuk ayukamta kaitäpo tahuarianake, síme yäura úttiata, entok buéresi úttiaka jípuhuamta. ²⁵ Bueituk úttia áapörík reytaka ä nésaunakëhui, simem ä bej-reka kateme ä guókím bétuk ä oreü tajti. ²⁶ Të jú chúkula yore bejreme, muerte tí tehuakame ket kaitäpo tahuariana. ²⁷ Bueituk simeta Dios ä guókím bétuk órek, entok ínëli ä jíäpo: simeta ä bétuk tahuariak, jünakiachisi áapo yeu taahua, bueituk áapo ä bétuk simeta tojjak. ²⁸ Të ínëli simeta aabétuk tahuak, jú usiari áapo ket áabétuk au tahuarianake, hua simeta aabétuk tahuariakamtahui, bueituk ínëli Dios áapo jíbatunake, simemmechi.

²⁹ Të täbuiasi ä bithuäpo, ¿jachisum annake jume kókkolam béchibo emo batöame, jume kókkolam kaa jiabiteyo? ¿Jachiaka juntukim kókkolam béchibo emo batoä?

³⁰ ¿Jatchiakasute chikti táapo jinhua machiku aane?

³¹ Tüane enchim ä jünëtua hermanom, Señor Jesucristota bétana símek béppa uiyorik enchim jipurë béchibo, chikti taapone abe kócco huäpo huerama. ³² Bueituk ín yorem-tukä pamamne Efesopo jujjuena yorememmak nassuak, ¿jítasune áma teunake, jume kókkolam kaa jiabitenakeyo? Ä inélitunakey: “Jibuänakete entokte jita jínake, bueitukte yoko kókkonake.”

³³ Katem ä öbia; jü juenasi nau nokhuame: “Juka tüisi jíapsibahuamta nanasonte.” ³⁴ Emóem suaya katem koptel-la, éntokem kaa türik kaa johua; bueituk huate enchim násuk Diosta kaa täyáa, enchim tiunakë béchibone ínel jiaahua.

Jachisum jiabitenake jume kókkolam

³⁵ Të jáamak jábe ínel jiaunake: “¿Jachísuam jiabitenake jáni jume kókkolame? ¿Jachínaksum takahuaka jiabitenake?” ³⁶ Jachë kaa suhuak, jü em echakau kaybu jíapsinake, kaa bat mukukateko. ³⁷ Entok juka báchiata em enakepo katë juka juyata áma siunakemta túttianake, ál-la juka báchia besumata, tirijko báchiata ö täbuik. ³⁸ Të Dios takahuata ä makka ä éa pámani, entok jume huate báchi-am huëpulam bem takahua. ³⁹ Kaa síme huakas nanälaj, jü senu huakas yorem huakas, huate entok animal huakas, entok huate kuchu huakas, entok huíkit huakas. ⁴⁰ Jume téhuekapo jíápsame entok jume buíapo jíápsame, katim nanalaím takahuak; bueituk jü téhuekapo jíápsame símek béppa musäla maachi, anéli kétchi jü buíapo jíápsame.

⁴¹ Huepülay jü täata uyjória, senu entok jü mechata uyjória, jü chokim uyjória entok ket täbui, bueituk huehuëpulaka jume chokkim uyjória kaa nanalaí. ⁴² Jume kókkolam jiabitehui ket ilëbenna, nasontubarem tenaka etnaa, huanäi musäla machik bemelak takahuaka jiabitenake. ⁴³ Ä et-huäpo kaabe ä bibitpenake, të jiabitetek musäla machisi uyorinake, kaa úttiata jípureka ethuatek, ä jiabitepo entok uttiärata jípunake. ⁴⁴ Jü takahua buia ániat jünaktetaka etnaa, chúkula entok espírituta takahuaka jiabitenake, takahua buíapo jünaktetaka ayuk, entok takahua esprítual kétchi.

⁴⁵ Ínëli ket jiojteri: “Jü yoreme bat yáahuakame, Adán jíapsita makhuaka jíapsi taytek”; jü Adán chúkula hueme, espíritupo jíapsita yore makame. ⁴⁶ Jü espíritupo hueeri kaa bat huéiye, ál-la jü takahua, chúkula entok jü espíritu. ⁴⁷ Jü yoreme bat hueeri buíapo joome, jü goza huëpo yoreme, júri jü Señor, téhuekapo joome. ⁴⁸ Jume buíapo joome, buíapom joomeme benamme; jume téhuekapo

joome, tehuekapom joomeme benamme. ⁴⁹ Juka buíapo yáataka itom hueriapote buíapo yáarim benanake, entok anéli kétchi juka tehueka bétana itom jipurëu, tehuekapote joomem ténanake.

⁵⁰ Tëne ikaí enchimneu nooka hermanom: Jü huaakas entok jü ojbo karam ä mabetnake juka Diosta rey nesauri, jü nanasomtume kara áamak naikiatu jü kaa nanasomtem tamaki. ⁵¹ Juka éhuil jüneriahuamta bétanane imí enchimneu nooka: katte simetaka kókkonake; të simetakete täbuik takahuaka tahuanake, ⁵² Senu chubalapo, entok senu repiktiapo, trompetata kukujsuak, bueituk jü trompeta kukujna, huanäi jume kókkolam jiabitenake, takahuapo kaa nasontulataka, itapo entokte täbuiasi yána itom takahuapo. ⁵³ Bueituk úttia íri takahua ára nasontume, kara nosonteka tahuanake, entok íri ára mukeme kara mukeka tahuanake. ⁵⁴ Íri ára nasontume kara nasontemta supeka tahuanake, entok íri ára mukeme kara mukemta supeka tahuanake, huanäi au chupanake jü nooki jiojteri: “Jum yöhuapo jü kókkohuamta tekkil lüte.

⁵⁵ ¿Jaksë ä jípure empo muerte, juka kókosi em yore ái joähui? ¿Entok jaksu órek jü ánimam mamahuäpo em yöohui?” ⁵⁶ Bejasu jü kaa türik johuame íri jü muerteta ay kókosi yore joähui, entok jü úttiärapo kaa türik johuame, íri jü ley. ⁵⁷ Tëte Diosta baysauhue, yöhuamta itom ä maka béchibo, itom Señor Jesucristota huam ámani.

⁵⁸ Ínëli bejja, emo nakhuapo ín hermanom, kuttem jábueka kaa kom eiya, éntokem kaa japteka Señorta tekilpo yötusaka, tüisi júniaka jü Señorta tekkil johuame kaa kia bejja.

Jü ofrenda Cristota súaleme béchibo

16 Jü ofrenda Cristota súaleme béchibo, emem ínëli ket ä yauhua, jachin Galasiapo jume Cristota sualhuäpo nau animmet ín ä nésahuekä pámani. ² Huä bat taahuari semanata naatëpo, emëe huepülaka nahuem ä tojja juka enchim nau ruktiakähui áma yúmahuä pámani, ä eriasimeka enchimneu ín yepsäu tajti, bueituk huanäi kaa kolectam nau tojijtaiti béchibo. ³ Huanäi nee áman yépsako, jume enchim yeu puakähui cartata am makaka, imëyne buere joära Jerusaléniu bittuanake, juka amebéchibo enchim nau tojakämaki. ⁴ Bueituk nee aman hue-nakëu türihuay, ínomakim áman kannake.

Pablota jita yáa barëhui

⁵ Enchimmeune huenake, Macedonia buiära páman hueeteko, bueituk Macedonia páman ín huenakëu úttia. ⁶ Jáamakne ára enchimak tahuanake, seberia tiempopo junne, huanäi eme chúkula nee boo toijnake ín huenakëu

bícha. ⁷ Enchim huam huépatne kaa kia chubala enchim bit báare, bueitukne binhua enchimmak tahua báreka eiya, Señorta júnel eayo. ⁸ Tëne pueblo Efesopo ambáare Pentecostés tahuarita yúmäu tajti, ⁹ bueituk buéresi puerta ino bea étapori, Diosta noki tüisi mabethua, entokim ket juebenna jume Diosta bej-reka kateme.

¹⁰ Bueituk Timoteota äbo yépsako, tülisem ä bitcha al-leaka enchimmak ä annakë béchïbo, bueituk áapo ket Señorta tekil johua ino bénasi. ¹¹ Juári béchïbo, kaabe kia kaitäpo ä bínnake, al-lem yanti eaka ä boo tojja, inou ä yebijnakë béchïbo, bueituk ínapone hermanommak ä boobíchaïhui.

¹² Hermano Apolostaune juebénasi nookak, enchimneu ä noyti sahueka jume huate hermanommaki, të enriapo kaa báreka taahuak; të chúkula áma yumáteko enchimneu huenake.

Jïojterita chupëpo teboterim

¹³ Katem koptelaka huitti Dios eiya, emo oüleka, éntokem kaa kom eaka úttiata johua. ¹⁴ Símeta enchim juähui emo nakhuapem ä johua.

¹⁵ Hermanom, bejem jüneiya juka Estéfanasta familia, Acaya buiärapo bat Diosta noki mabetakähui, entokim be-

mpo Cristota sualhuäpo nau anim ania báreka tekipanua. ¹⁶ Én entokne senu huentu enchimneu aahua, jume huate gentem ilëbenamehuem rukteka bem eäu johua, entok síme huame huatem aniaka tekipanuummehui. ¹⁷ Estefanasta äbo yepsaka béchïbone al-lëeak, Fortunatota, entok Acaicota, bueituk ímeri enchim kara ínomak anëpo bempom ínomak aanek. ¹⁸ Bueituk bempom nee jíapsi yetchak, entok enchim kétchi, jume gentem ilëbenam akem am yöre.

¹⁹ Síme jume Ásiapo Cristota sualhuäpo nau anim enchimim tebotua. Aquila entok Priscila, entok jume Cristota sualhuäpo nau anim bem joapo emo nau totojame, Señorpom tüisi enchim tebotua. ²⁰ Jume hermanom símetakam enchim tebotua. Emëe entok Cristota sualhuäpo emo besitohuapem teboteriatu emo makka.

²¹ Ínapo, Pablo, ikaïne enchimneu jïojte teboteriatu ín mamammeyi.

²² Jü Señor Jesucristota kaa nákeme, bette noki at chupatunake. Jü Señor äbo huéiye.

²³ Jü Señor Jesucristota tühua enchimmaktunake. ²⁴ Jü Cristo Jesússta sualhuäpo enchim ín nakëhui, enchimmaktunake. Júnentunake.

2 Corintios

Teboteri

1 Ínapo, Pablo, Diosta eä pámani, Jesucristotau apóstol, áapo nee äbo bíttuak, jü hermano Timoteotamak, jume Cristota sualhuäpo nau anim buere joära Corintiomp jometaune jiojte, entok síme jume Cristota sualhuäpo nau anim buiära Acayapo jomemmaki. ²Yanti ehuame entok Diosta tü eähui enchimmaktunake, jü Dios itom Átchay entok Señor Jesucristota bétana.

Pablota jikot au inneähui

³Jü Diospo tü eri Dios áchayta béchibo entok ä üusihua itom Señor Jesucristota béchibo, bueituk nak jikolihuäpo Achayri entok jíapsi yejtehuäpo Dios. ⁴Íri áapo jikot anhuäpo itom jíapsi yechame, bueituk ínëli kétéchi itapo huatemte ára jíapsi yechanake jachin jikot bem anëpo junne jum itom jíapsi yechahuaka pámani, Diosta itom jíapsi yechakä bénasi. ⁵Bueituk jachin jü Cristota béchibo jikot anhuame yún itot ä ayuka bénasi, anëli kétéchi jü Cristota itom jíapsi yechähui juebenna. ⁶Të, itapo jikot ito bichátek, jíapsi joahuakate jinëuna; entok itapo Áapörík bétana jíapsi joahuátek, jinëuriata entok jíapsi jotehuamta enchim jipunakë béchibo, íri jikot anhuame imi yeu huéiye íri jíba ajäria jü jikot anhuaka itou ket hueme. ⁷Entok jü itom boobichäu enchim bétana huitti huéiye, bueituk jüniate itomak jikot enchim anëhui, entok kétéchi jum jíapsi jotehuäpo itomakem kaate.

⁸Hermanom, enchimte ä jüneria-ía juka buiära Ásiapo jikot itou sikamta; tüisi namuksi itou sika itom úttia bép-pa, íkái itou hue násukte kaa jíapsaka áma ito yeu kat-machiley. ⁹Bueitukte béja itom suabahaite boobíchaíhuy, íri ínëli itou sika itom úttiärat kaa itom enakë béchibo, ál-la Diostachi, jü kókkolam ára jiabitetu-ame. ¹⁰Áapo itom áma yeu sakatuak, entok jíba áma itom yeu kattua, jum buere jinhua machiku kótko huäpo. Entokte at boobíchaíhuy itom ä úhuanakë béchibo juka kótko huamta, ¹¹ínëlem ket emeë itom aniáteko oraciónim joakari ito béchibo. Bueituk imëri juebénakam ket ito béchibo Diostau buanáteko, juebénakam ket Diosta baisaunake juka Diosta tü eäu itom mabetakä béchibo.

Jachiakasu Pablo kaa pueblo Corintiou siika

¹²Bueituk íri ajäria jü ujoyória itom bíchakähui, jü itom naa kujaktepo huatem täyähui itom jíapsipo tüisi huéiye, íri kaa emo buérialihuäpo ál-la huitti Dióstamak jíapsi-huäpo. Kaa jume yoremem jita täyapo ál-la Diosta tü ehuäpo, ínëlite ániat ito bojória, entok chë junne enchim-maki. ¹³Bueitukte kaa huatek enchimneu jiojte, juka hu-atek enchim nooka násuk at jünéaka juka huatek nokaka enchim at jünëapo. Tene ä boobíchaíhuy ä chupëpo enchim at jüneenakëhui, ¹⁴bueituk huatek huämëm at jüneela, itom enchim ujoyóriatukähui anëli kétéchi ítapote ujoyóriapo enchim jipure, huäri taahuarit Señor Jesústa yepsäpo.

¹⁵Íkái huitti ehuamta jípurekane, bat enchimneu hue-babarek, bueituk guosa huëpo Diosta tühua enchim jipunakë béchbo; ¹⁶Macedonia buiärau bíchaa huepatne enchimneu bat noitibare, chúkula entok, Macedonia bétana nottilataka, huetek júchine enchimneu yebijnake. Huanäi chúkula emëe nee böo toijnake Judea buiärau bícha. ¹⁷¿Jáamakne íkái yáa báreka kaa tüisi ä yahuak kaa tüisi at suaka namuksi ino ä yáaka béchibo? ¿Entok ínëli jü ín yáa bareka eähui jáamak yorem ehuäpo huéiye, bueituk ínëli jü guosa ehuame inot ayunake jü ínel jiahuame “jehui” entok “ëe”? ¹⁸Të Dios huitti ehuamta attiak jü enchimneu itom nokaü entok, kaa “jehui” entok kaa “ëe”. ¹⁹Bueituk jü Diosta Üusi, Jesucristo, enchim násuk ito bétana nokhuakame, ino bétana, Silvanota bétana, entok Timoteota bétana, kaa “ëe” entok “jehui” tí jiaubahuäpo nok-ri; ál-la jehui tí jiaupo taahua, áapöríkuchi; ²⁰bueituk jü síme Diosta itom mak-rokau, áapöríkut chuppe. Huari béchibo, jü símek béppa ujoyória Diostat bína, entokte ínel jiaunake “Júnentunake” Cristo Jesústa huämi. ²¹Áapo juka huitti ehuamta itom makka Cristotamaki, entok juka Diosta bétana tékilta yáa íahuaka yeu puahuamta. ²²Áapo itom seeyotuaka entok juka Espiritu Santota chúkula itom mabetnakëu ä lüturiatukähui jíapsipo itom ä makkak.

²³Tene ketune kee jee Corintiou huéiye ínel bat ín eäka bénasi, Diosta bíchäpone ín jíapsipo huitti enchim tejhua; bueituk enchim ín jikolë béchibone; të kaa ä junëlituk, ín jíapsine ára nenka. ²⁴Katte úttiapo ito bétuk enchim an-ía Cristota sualhuäpo, ál-late enchim aniabareka aane, buei-

tuk Diostat ehuäpo kutti jäbueka; enchim al-lenakë béchïbo.

2 Īaribéchïbo enchimmeu ín huëpo kanne júchi enchim siroktua báare. ² Bueituk ínapo enchim siroktuakätek, huanäisu, ¿jábesu nee al-leetuanake jáni? Al-la emëe jïbba, jume ín siroktuakähui. ³ Juäri béchïbone enchimmeu jïojtek, bueituk enchimeu yepsakätek kaa sirokhuamta bit béchïbo, huáme nee al-letua máchimmaki. Bueituk huittine enchimmet eiya juka ín al-leäü, emem simetaka íno-mak ä attiak. ⁴ Bueituk enchimmeu jïojtekä, tüisi jïokot eiyay entok jíápsipo kaa pappeakane yún opoakay; të kaa enchim sirok íaka, ál-la enchim jünenakë béchïbo jachin tüisi enchim ín nakëhui.

Pablo kaa tüisi ayukamta jïokörek

⁵ Të jábe nee siroktuakame, kaa nee jíba siroktuala, ál-la simem enchim këtchi, kaa yún nokbáahuäpo, júnelne jï-aahua, “kaa yún nokbáahuäpo”, kaa kuttílasi nok báreka. ⁶ Īri jabetat kutti nokhuakame enchim bétana hueeka, türi beja yúmalasi taahua. ⁷ Ēn entok emëe ä bej-reka kat eaka, chë júnaksanem ä jíapsi yechaka ä jïoköriipo yúmala, bueituk kaa uttesi ä sirok múknakë béchïbo. ⁸ Juäri béchïbone eláka ínel enchimmeu jiaahua áapöríkem jünetua enchim ä nake bétana. ⁹ Bueitukne ket ĩari béchïbo enchimmeu jïojtek, lutüriapo jípubareka simëku enchim sayhuakapo áman enchim anëhui. ¹⁰ Ēn entok, juka jábeta enchim jïoköreu, ínapo këtchi. Bueituk ínëli ket jita jïoköri-machiku, ínapone ket juka jïokorihumta jïoköre, enchim béchïbone íkái johua, Cristota bíchäpo, ¹¹ juka Satanásta kaa itom kobanakë béchïbo; bueitukte tüisi jüneya ára yore ä jïoptuähui.

Pueblo Troaspo Pablota kaa yanti eähui

¹² Buere joära Troaspo nee yepsako Cristota evangelio nok báreka, puertam étaporim jípureka junne Señorta bétana. ¹³ In espíritupone kaa yanti eiyay ín hermano Titota kaa ín teaka béchïbo. Chúkula, sika huëpatne simem tebotuasuka Macedonia buiärau bíchaane siika.

Cristopo yöhuame

¹⁴ Chëte Diosta baisáuhue, juka jíba yölatata itom hueriamta Cristo Jesúsopo entok itom huam ámani sime kätanate ä jüneriatebo, juka musála jubäpo ä täyahuamta. ¹⁵ Bueituk Diosta béchïbo entok Cristota ára jita joäpo, emo jinëulammechi áa béchïbo musála juuba, të jume emo tárume béchïbo. ¹⁶ Lüturiapom kókko jubba, kokköna béchïbo; të huamey béchïbo entok jü jíapsihuame jíapsi béchïbo. Īari béchïbo entok, ¿jábesu yúmalasi au jípure?

¹⁷ Bueitukte kaa jume juebenam benna jume tomi yöhuäpo Diosta noki tekipanuame, katte huatem bénasi ä kujaktia, ál-late Diosta bétana jíápsipo kayta esolatata; Diosta bíchäpote Cristota bétana nooka.

Bemela nokta nau tütehuäpo ministrom

3 ¿Jachute júchi itom naatëpo ito bétana jíba buéresi tüsi noknake? ¿Ö të ä jípüpo yúmala huatem bénasi, cartata tülisi ito bétana nokamta enchim béchïbo, ö enchim tüsi ito bétana noknakëhui? ² Emem itom cartam, itom jíápsipo jïojteri, inëlite täyahua carta letrapo, entokte sime yoremem ä nooka. ³ Cristota cartatakem täyahua, ito bétana jïojtetaka, kaa tintayi, ál-la Dios jíápsamta espírituyi; të kaa teta tablapo, ál-la takahua tabla jíápsipo.

⁴ Entokte huitti at ehuamta jípure Cristota huämi Diostau bíchaa. ⁵ Katte itom jita täya béchïbo áma yúmahuamta jípure, bueituk huam jita täyahuäpo itom ä attiakä bénasi ehuäpo, ál-la jü itom áma yúmähui Diosta bétana huéiye. ⁶ Áapo ínëli itom yauhuak, ministerio tekil áma yúmahuäpo, bemela nokta nau tütehuäpo, kaa le-trampo, ál-la espíritupo; bueituk jü leyta letra yore súuhua, të jü espíritu jíapsihuamta yore makka.

⁷ Entok jü ministerio kókkohuame letrammey tetapo jïojtehuak, uyjóriata jípurey, ä inëliipo jume Israelita usiarim karam Moisésta pújbat bitchay, tösali machiriata ä jípurey béchïbo, ĩri entok lütiseka hueiyey, ⁸ ¿jatchu kaa chë simek béppa uyjóriata jípure jáni, jü Espiritu Santopo ministerio? ⁹ Bueituk jü ministerio bette nokpo chupeme, simek béppa uyjóriata jípureyi, të jachu kaa chë júne simek béppa uyjóriata jípunake jü ministerio lútula jíapsihuamta itom makame. ¹⁰ Bueituk huäri simek béppa uyjóriata hueri-añhui, imi huam ä bithuäpo kaa al-lëbenna, bueituk chë júne simek béppa uyjori jü chúkula hueme. ¹¹ Bueituk jü lütinakeme uyjóriata hueriay, jü jíbapo béchïbotunakeme chë junne.

¹² Ēn entok juka böbithuamta jípureka, kaytatte jachin eäka huithuitti nooka. ¹³ Entok kaa Moisésta pújbat ahuä patpatiy bénasi, jume Israelita usiarim kaa ä bínnakë béchïbo, juka huemta, kaitäpo tahuasemta. ¹⁴ Të jü bem ko-ba suahua námakaka taahuak, bueituk én tahuariu tajti, juka Moisejta ley nokta nokhuayo, jü puj pattiria bem jípurëu ámet óreka taahua, íkái entok Cristo kaitäpo ä tahuariak. ¹⁵ Entok ketune ëni ĩri tahuariu tajti, jüka Moiséjta Ley nokhuayo, jü velo bem jíapsi béppa órek. ¹⁶ Të Señortau bíchaa emo jíapsi kuaktiakätek, jü bem puj pat-tiriata ukhuatuna. ¹⁷ Bueituk áapo jü Señor Espiritu; entok jü Señorta Espiritu anëpo, sime guoytiari aayuk. ¹⁸ Itapo simetaka ĩari béchïbo, ito pujba étapolatata ä bícha, espejopo bénasi júka Señorta simek béppa uyjória-

ta, simek béppa uyjóriapote bemelasi johua, ä alébe-natuhuäpo, juka Señorta Espíritupo.

4 Īaribéchibo itapo íkái ministeriata jípureka, nak jikolihumanta mabet-lataka katte kom eiya. ² Entok juka esotatē tiusi machik kaa jobare, kabetate baitattāhua-ka ito buérialé, entokte juka Diosta nooki kaa tābuiasi hu-atem majtia, ál-la juka lutūriapo tāyahumanta jǐbba, simeb bétana ito jūneriateboka Diosta bíchāpo. ³ Jū itom evange-lio ésoatāka órek, entok jǐba anēli órek jume emo tārulame béchibo. ⁴ Imechiri, jū diablo ániat au dios joame, jume Diosta kaa súaleme koba suahuāpo am puj pattiak, bue-ituk jū Cristota evangelio simek béppa ujyorika kaa am machirianakē béchibo; áapo entok Diosta jíápsāpo tua alébenna. ⁵ Bueitukte kaa itapo ito nokriabareka nooka, ál-la Jesucristota Señorpo, ítapote entok enchimneu tekipanuaareom bénasi, Jesústa itom nakē béchibo. ⁶ Bueituk Dios nesahuek, jum kaa machiku machiriata ayunakē béchibo, áapo itom jíápsim machiriakame, bueituk iri machiria lutūriapo at jūnehumanta tāya béchibo, juka Dios-ta bétana simek béppa ujyorik, Jesucristota pujbāpo.

Diostat ehuāpo jíápsihuame

⁷ Íkái buere bejremtate jípureka babu báasompo imey báasom entokte itapo, bueituk jū huéchiapo yúmalasi uttiāra Diosta bétana huéiye tē kaa ito bétana. ⁸ Simekutte jikot aane, tēte kaa kom eiya, námuksite ito bitcha, tēte kaa amay ito huíike. ⁹ Jájjuhuaka junne tēte kaa itapola aane, huattilatāka junne tēte ketune jíápsa. ¹⁰ Jǐbate sime kātana takahuat ä huéria juka Jesústa mukukāhui, bueituk kētchi juka Jesústa jíápsau itom takahuammet ä binná béchibo. ¹¹ Bueituk itapo jíápsame, jǐbate kókkko bareka ito toijla Jesústa béchibo, bueituk kētchi jū Jesústa jíápsau itot bit-tunake itom takahua ára mukemtachi. ¹² Īaribéchibo jū kókkko huame itot aane, enchimmet entok jū jíápsihuame. ¹³ Tē Diostat ehuāpo Espiritu Santopo áabenak jípureka, ä: “Jǐjterti bénasi anā sualek, huári béchibone nooka”; ítapote ket ä sualek, iāribéchibote ket nookak. ¹⁴ Jūneaka juka Señor Jesústa jǐabitetuakame, itom ket Jesustamak jǐ-abitetuanake, entok itom áamak yeu jābuanake enchim-maki. ¹⁵ Bueitukte íkái simeta joaka jikot aane, enchim ito nakē béchibo, bueituk jū Diosta tūhua juebénasi au bürurianake, entok ínēli jū Diosta tūhua johuame juebe-nanake Diosta ay úttil béchibo.

¹⁶ Júnentaka júnete kaa kom eiya, elaposu iri itom béppa takahua lütiseka huéiye, tē jū huaijhua itom takahua chikti táapo bemelasi tahuasime. ¹⁷ Bueituk iri chubala jikot it-om anēhui, itot ä johua juka jǐbapo béchibo yúmalasi hue-ka béttesi simek béppa ujyorik. ¹⁸ Juka bíthuāpo ayukam-tate kaa bít báanake, tē juka kaa bít-huamta ál-la; bueituk

jū bíthuāka ayukame chubala jǐbatunake, tē jū kaa bithuā-ka ayukame jǐbapo béchibotunake.

5 Bueituk jūneate íkái itom takahua imi bufāpo kaa bínnhuatunakemta juka karita én itom áma anēpo ä mójakteko, Diosta bétanate jóata jípureka, kaa mamamme yáata, téhuekapo jǐbāpo béchibo. ² Imi joakate ujbuana jikot eāka, tehuekau joata itom jípureka yaij péaka; ³ ínēlite supetuataka bittunake kaa jujünēlaka. ⁴ Bueituk ínēli kētchi, jume imi takahuāpo chubala imi jíápsame, jikot eākate ujbuana; kaa jujünēlaka taahua péaka, ál-la nat béppa supetuataka, bueituk iri takahua én itom jípurēhui jū bemelasi jíápsihuame kaitāpo ä núnake. ⁵ Entok Dios fári béchibo itom yáakame, juka Espiritu Santota itom makkak ä lütūriatunakē béchibo juka itom ä mak-rokāhui.

⁶ Bueituk ínēlite jǐba huitti eāka jíápsa, entok jūnéaka imi takahuāpo itom aneu tajti, mekkate señortau aane, ⁷ bueituk at eākate imi naa kaate kaa pusimnea ä bíchaka. ⁸ Tēte át eiya, itom takahua tösaka péaka, Señortamak an béchibo ⁹ tēte ínēn ket ä jobáare, áamak aneka entok kaa áamak aneka junne, ä éä pamante aneka jíápsibare. ¹⁰ Bueituk úttia itapo simetaka Cristota yāura bíchāpo itom yeu jáptenakēhui, huehuēpulaka ä mabetnake juka bem yáakāhui, takahuāpo aneka juka türik ö juka kaa türik.

Tékil ministerio Diostamak au tütehuame

¹¹ Jūneaka juka Señorta yōrihuāhui, yorememte Diosta bem mabetnakēu majtia, tē jū jáchin itom jíápsau Diostau maachi, entok ínēline ket eiya. Enchimte ket itom tāya machile. ¹² Juka türik ito bétana huemtate kaa júchi enchimmet ettejoa, ál-late enchim ito bétana ä jípu-ia ju-ka tü ehuamta, bueituk jume emo jabeleka kaa huitti eāka jíápsame emem ára am yommianake. ¹³ Bueituk itapo rokomtukāteko Diosta béchibote rokom, tē enchim béchibo suamsi ito nūye katte rorokom. ¹⁴ Bueituk Cristota yore nákéhui itom jíápsi yūe, íkái eāka itom jūneriāhui: huepulāka simem béchibo múkuk, tē juári béchibo simetakam kókkok. ¹⁵ Cristo entok simem béchibo múkuk, bueituk jume jíápsame, bejam kaa bempo béchibo jíápsi-nake, ál-la hua mukuka jǐabitekamta béchibo. ¹⁶ Inentaka én bat bíchaa itom takaapo kabetate tāya, Tēte itom huakajpo Cristota tāyakātek junne, ente ínēli huamte kaa ä tāya. ¹⁷ Ínēli jabetaka junne Cristopo aneme, beméla úsiari, jū öratāka jak ayukaihui amáu tahuak én entok sime be-melasi yáari.

¹⁸ Én entok sime iri Diosta bétana huéiye, áamak ito tüte-huamta itom makkak Cristota huāmi, entok Diostamak au tütehua tekilta itom makkak. ¹⁹ Dios, Cristotat aaney jume ániat jíápsame áamak tütey, jume yoremem kaa türik bem yáalaü kaa ámet naikiak, entok juka nokta áamak tüte-

huamta itom tekil makkak. ²⁰ Inëlite Cristota téhuampo nesauta joaka naa rejte, bueituk Dios jume huatemmeu ujbuaname bénasi ito huämi, enchimmeute ujbuanna Cristota téhuampo: Dióstamakem emo tüte. ²¹ Áapo kaa ä yauhuak juka kaa türik, të ito béchibo kaa türiku naïkiahuak, bueituk itapo jum lútula jíapsihuäpo naïkiahuak, áporikuchi.

6 Inëli itapo, juka tékilta ámak joaka, kuttílasite enchimmeu nooka juka Diosta tühua kaa kia kaitäpo enchim mabetnakë béchibo. ² Bueituk ínel jiaahua: Aniata yanti tahualatukne enchi jikkajak; entok jü jinëuria taahuaritne enchi aniak. Èni ajäria jü ára amä jehuiteterianakëhui; èni ajäria jü jinëuria taahuari.

³ Juka kaa türikte kaabeta itot bit ia ä jioptakë béchibo, bueituk jü itom ministerio tekiltat kaa juënak at nok íaka. ⁴ Al-late türik juaka ito bittebo jum símeku Diosta ministerio tékilta joaka, juebénasi yanti ito nüyeka, jikot emo bit-huäpo, kayta jípuhuäpo, entok jikot eehuäpo. ⁵ Yore bebiahuäpo, carcelimpo, juebena genteta chayë násuku, tekipanuhuäpo, yetem jípuhuäpo, entok ayunahuäpo. ⁶ Chicha machik kaa jípuhuäpo, yun jítat tüisi júnehuäpo, yore jikoliuhuäpo, kaa bettek jíapsihuäpo, Espiritu Santopo, entok huitti emo nakhuäpo. ⁷ Lütüria nokpo, Diosta úttiärapo, lutülay ára áí nassuahuäpo, batatana entok mikkotana. ⁸ Úttilhuäka entok kaa tüisi ito bétana nokhuäpo emo úttilhuäpo, emo buerialihuäpo entok kaa emo buerialihuäpo; yore baítattahuame bénasi të lutüriapo joaka. ⁹ Kaa täyahuame bénaka, të tüisi täyahuaka; abe kókkko me bénaka tëte ketune jíapsa, kókosu johuaka tëte kee kókkko. ¹⁰ Sirokamta bénaka, të jíba al-leaka, pobem bénaka tëte juebenam rikotela, kayta jípuremta bénaka tëte símeta jípure.

¹¹ Cristota súaleme Corintio joome enchimmeu bíchaa itom teni au étapola; entok itom jíapsi bueürusi ayula. ¹² Itapote chikti itom jíapsimakte kayta yeu bëaka enchim nakkë, të emë enchim jíapsipo itou bíchaa emoem ámpöle ¹³ Bueituk nanancha ä innë béchibo, itom ito nakëhui, usiaritau nonokhuä bénasine enchimmeu nooka, emem ket emo jíapsi étapo.

Itapote Dios jíapsamta teöpo

¹⁴ Katem ámemak puaktia báare jume Diosta kaa yöremmaki, ¿bueituk jü kaa türik joame jachisu au jaläinake jü lütüriata joamtamaki? ¿Entok jachisu jü kaa machiriata mak áu türinake jü machiria? ¹⁵ ¿Jachisu, Cristo diablota mak au türinake? ¿Entok jü Cristota súaleme jü kaa ä sualemamaki? ¹⁶ ¿Jachisum nau türinake Jü Diosta teöpo,

jume ídolommaki? Bueituk emëe Dios jíapsamta teöpöem, Diosta jiaka bénasi:

Ámemakne aneka ámemak naa huenake, entokne amebéchibo Diostunake, bempo entok ín pueblotunake.

¹⁷ Íaribéchibo ket júneli jiaahua jü Señor: Ámenásukem yeu kaate, éntokem emo naïkimte; éntokem jü jaiti machikut kaa mamma.

Huanäine ínapo enchim mabetnake ¹⁸ huanäine enchim béchibo achaytunake, huanäi emëe ín úusimtumake, entok ín malamtumake, ti jiaahua jü Señor símeku úttiakame.

7 Èn entok emëe nakhuame, jukaí bobithuamta jípureka, takahuat entok espirítut chicha machik itot ayukamta bétanate ito tüterianake, juka Diosta béchibo jíba santosi jíapsihuamtate yúmalasi jípunake, Diosta majhuëka ä yörihuäpo.

Pablota tüisi al-lëahui corintiom jíapsi kuaktekä béchibo

² Tü ehuäpem itom mabeta: bueitukte kaa türik kaabetau yáala, kaabetate juënak au nasontetuak, entokte kaabeta baítaula. ³ Kanne bettek enchimmeu nok báreka nooka; bueitukne bannataka béja enchim ä tejhuasula, ín jíapsipo enchim ín jípurëhui itom jíapsäpo entok itom nau kókköpo. ⁴ Kanne tihueka enchimmeu huitti nooka. Entokne enchim bétana tüisi buere al-leiya, jíapsi yejtehuamtane yúmalasi jípure, entokne yúmalasi ä jípure juka al-lehuamta, jikot anhuäpo junne.

⁵ Bueituk Macedonia buiaräu yajaka naateka, itom takahua kaa jímyoreriata jípurek, ál-late símeku jikot eet-uasahuak, päkutana bétana nau nassuahuäpo entok huaijhua bétana entok majhuëka jikot aaney. ⁶ Të Dios jume jikot eäka ä bétuk emo nüyeme jíapsi yechame, itom jíapsi yetchak Titota itou yepsako. ⁷ Entok kaa itou ä yepsaka béchibo jíbba, ál-la kétchi jum jíapsi yejtehuäpo enchim bétana ä jíapsi yechahuakapo, entok ket itom ä tejhuak juka tüisi nee nákeka ino béchibo enchim buanähui. Huanäine íari béchibo chë júne al-lëiak.

⁸ Elaposune huäri cartai enchim siroktuak, të én kanne jachín eiya, bueituk júnaköi jikot jiaka junne, huäri carta chubala jíba enchim siroktuak, ⁹ tëne én al-leiya, kaa enchim sirok tuahuaka béchibo jíbba, ál-la, sirok huäpo enchim jíapsi kuakteka béchibo; bueitukem Diosta bétana siroktuahuäk, ínëli, imi huäm kayta enchim tarunakë béchibo. ¹⁰ Bueituk jü Diosta bétana sirokhuame, jíapsi kuaktihuamta yore makka, jinëuriata béchibo, íari bétanate kara täbuiasi eiya, të jü ániapo kia sirokhuame, kókkko huamta huéria. ¹¹ Bueituk ínëli Diosta enchim siroktuakäpo, jita tü eerita enchimmeu yauhuak, jachisem emo

aniak jum kachin anmáchiku, enchim majhuë násukem yore nakhuamtem nee makkak, entok juka enchim naibukéhuem tüteka tüisi tahuariak, bueituk inëlem jum simeku chïcha machik kaa jïpureka taahuak. ¹² Bueituk ïri enchimmeu ïn jïojtekähui, kaa juka kaa türik yakamta bétana hueiye, entok juka kökosi yahuakamta bétana junne, ál-la, Diosta bíchäpo, ä jünerianä béchïbo, juka tü eerita ito béchïbo enchim jïpurëhui. ¹³ ïari béchïbote jíapsi joahuak jü enchim jíapsi yejteriyai.

Tëte chë júne al-leíya juka Titota al-lea béchïbo, bueituk ä espíritupo oúsi ehuamta enchim ä makaka béchïbo.

¹⁴ Enchim bétanane ino úttílsulataka kanne tiusi tahuala, bueituk síme ïaribétanate lútüriata nok-la, entok këtchi jü Titota bétana itom ito úttilekäu lútüriataka taahuak.

¹⁵ Áapo chë júne enchim nakkë, enchimmeu huateka jachin simetaka enchim ä nok jikkajakä béchïbo, entok jachin Diosta yörihuäpo emo yoaka enchim ä mabetakä béchïbo.

¹⁶ Al-leane símeku enchimmet huitti äaka.

Cristota súaleme béchïbo tomi nau toijhuame

8 ïnëli këtchi hermanom, enchimtä tejhua juka Diosta tu eäu Cristota sualhuäpo nau anim makhuakahui jum Macedonia buiärapo. ² Bueituk jïokot ámeu huë násuk junne, jü símek béppa bem al-leahui entok polobemtaka junne, rikosi jita jïpuhuä bénasim kaa emo jïokorek. ³ Bueituknä jüneriatebo, juka tomita Diostau bíchaa naikiata al-leaka úttiärata bem jípurëpo ámani, entok chë junne bem úttiära áma yumä béppa. ⁴ Bempom juebénasi itou ä aahuak juka al-lehuamta Diosta bíchäpo jïpurokaka, jume Cristota sualhuäpo aniabaahuäpo. ⁵ Entok kaa itomä boobichä pámani, ál-lam Señorta mampo bat emo tojaka ofrendapo, chúkula entok itom aniahuäpo Diosta äa pámani. ⁶ ïari béchïbote Titotau kuttílasi nookak, bueituk jachin bannataka ä naatekä pámani, ïnëli këtchi enchim násuk ä chupa sahueka, juka Diosta tühua tékilta. ⁷ ïnëli këtchi, emëe símekuchem Diostat ehuamta yún jípure, nokta nokhuäpo, jita täyahuäpo, entok símekuchem kaa bettek jíapseka ára jita johua, entok enchim itom nakepo, íkai tomita Diostau bíchaa naikiata entok Diosta tü eäu yünem ä jípure.

⁸ Kanne nesahuemta bénasi nooka, ál-la ä jïobila béchïbo, jume huatem ára jita joápámani, entok këtchi jü yore nakhuamta kayta esoka enchim jípurëhui. ⁹ Emem béja ä täya, juka Diosta tühua itom Señor Jesucristota jípurëhui, bueituk itom ä nakë béchïbo poobetaka taahuak, rikotaka junne, bueituk emëe ä pooberayi rikotukäem.

¹⁰ Entok iayirine consejota enchim makka, bueituk ïri enchimmeu türi, jume bannataka naateka, kaa ä joaka jïb-

ba, ál-la ket ä huatiaka, ïebu huasuktiay naateka. ¹¹ Ën entok këtchi akem ä yáa báreka éíya, bueituk jachin lautí enchim ä huatiakä pámani, ïnëlem ket ára ä chuppa ä yábahuä pámani enchim áma yumäpo. ¹² Të tua batchu jü ïnel ehuäpo ayuka yabahuame, ára yáatu áma yúmahuä pámani, të kaa áma yúmahuäpo äe.

¹³ Tëne kaa íkai nooka, huatem yún jita jípunakë béchïbo, enchim entok kaa kayta jípunakë béchïbo. ¹⁴ Ál-la imechï taahuarimmet jü naarekik jípubahuäpo, jü yún enchim jita jípurëpem bempörim ára ania, bueituk chúkula enchimmeu jita bëyei bempom yún jita jípurëtek ára enchim ania, ïnëli jü nanäla ehuame enchimmet ayunake. ¹⁵ Jïojterita jia bénasi: “Jü yún jita toboktiakame, kaa yún ä jípurek, të jü chë ilikkik toboktiakame, kaa chë ilikkik jípurek.”

Tito entok jume ä jaläim

¹⁶ Të Diostate báisahue Titota ä jíapsipo enchimmeu tü ehuamta ä jípurekä béchïbo ket jíba ino bénasi. ¹⁷ Të lútüriapo nokta mabetak ä tutürek, bueituk tuísi enchimmeu bíchaa tü äaka, ïnëli siika enchimmeu bíchaa ïnel ä ääpo.

¹⁸ Entokte senu hermanota áamak áman bíttuak, ïari bétana jü tuísi nokhuame síme Cristota sualhuäpo nau animmet jikkajtu. ¹⁹ Të kaa ïri jíbba, ál-la ket jume iglesiam bétana ä tekia makhuak itomak ä huenakë béchïbo enchimmeu bíchaa itom katëpo, juka itom nau tojakäu enchimmeu hueriu béchïbo; të ïri ministerio tekil itom joäu Señorta jíba úttíl béchïbota johua, entok enchim tü eäu jüneriatebö béchïbo. ²⁰ Kaabetate kaa türik itot nok-ia, juka juebenak nau toijhuakamtat itom tekipanua bétana. ²¹ Juka lútula huemtate jobareka éíya, kaa Señorta bíchäpo jíbba, ál-la ket jume yoremem bíchäpo.

²² Kette ámemak áman ä bíttuak juka itom hermano, juka tü ehuamta juebenak bétana ä jípureüte juebénasi ä bíl-la, të én entok chë junne, jü tü ehuame at aika, enchimmet tuísi huitti ä ää béchïbo. ²³ Të Titota bétana, ínapone ä jalaäk entok nee aniaka tekipanua enchim béchïbo, entok itom hermanom bétana, cartata bem hueriäpom Cristota sualhuäpo nau anim bétanam aman bittuari Cristota looria béchïbo. ²⁴ Bempörimem jünetua, Cristota sualhuäpo nau anim bíchäpo, juka enchim am nakëhui entok juka huitti enchimmet itom ito úttílehui.

Jü tomi nau toijhuame hermanom béchïbo

9 Jume Cristota súaleme béchïbo nau toijhuamta tékil bétana, kanne éntok enchimmeu jïojtenake türi bejja. ² Bueituk juka enchim tü eäune täya, ïnëline enchim bétana tü äaka entok al-leaka Macedonia buiärapo anemmeu nooka, bueituk jume Acaya buiärapo joomem iebo naateka

huechiampom emo jípure; ínëli jume huate enchim jüneriakam ä innëak juka huatem aniabahuahta. ³Tëne jume hermanom enchimieu bittuala, bueituk jü enchim bétana tüisi huëpo itom jünereaü, kaa kia bejatunake; të ál-la ín jiä bénasi, huechiapem emo jípunake. ⁴Jachinaik huate macedoniom ínomak äbo sajakätek, enchim kaa huéchiapo anemem teunake, huanäite tiasi tahuanake, huitti ehuahta enchimmet ito jípure béchibo, të jü tiasi máchira kaa ito béchibo ál-la enchim béchibotunake. ⁵Ínëli, úttiatak kuttílasi hermanommeu ín noknakëhui, enchimieu bat am kannakë béchibo, entok bannatka juka huatem aniahuamta bétana enchim nokakaü, huéchiapo bat enchim emo jípunakëhui, bueituk kaa úttiapo námakak jiapseka enchim nahuä toijnakë béchibo juka huatem ái enchim anianakëhui.

⁶Tëne ínen ket jiaahua: Jü kaa jaikik echákame, ket kaa jaikik toboktianake; të jü yún echákame, ket yún jichupata toboktianake. ⁷Hueëpula kam jiápsipo bem nenki báreka eäü nenkinake; të kaa ä beutireka, entok kaa úttiapo bénasi, bueituk Dios ä nakke juka al-leaka, Diostau tomitta buisemta. ⁸Entok Dios úttiata jípure, enchimmet ä bürurianakë béchibo juka Áapörík tühua, jum ínëli bithuäpo, jibem símeku yúmalasi jita jípunake entok kayta enchimieu bínake jum tühua jokuäpo. ⁹Ä jiojteri bénasi:

Ä naikimtek, póobem miikak,
jü lútula jita ä joáü, jíbapo béchibo órek.

¹⁰Entok hua Dios báchiata et-baremta makame, entok juka jibuamta paanim, ínëli yore miknake entok ä bürurianake juka ethuakamta, entok juka chupuka takamta bürurianake, lútula enchim jita joapo. ¹¹Bueituk ínëlem símeku rikomtunake huanärem kaa emo ámpöleka yún huatem ára anianake, íri itot ä johua juka Diosta baisaihuähui.

¹²Bueituk íri ministerio tékkil johuame, kaa juka Cristota sualemmeu bëyemta jíba johua, ál-la ket áma juebenna jü Diosta baisáhueka itom anëhui. ¹³Bueituk íkái ministerio tékilta bíchakam Diostam úttinake, juka Cristota evangelio nesahui enchim joä tiaka, entok kaa emo ámpöleka enchim am aníaka béchibo, bempörim entok símem.

¹⁴Ínëli ketchi juka oraciónta bempörim joäpo enchim béchibo, enchimim nakke, juka Diosta tühua juebenak béppa enchimet ayukä béchibo. ¹⁵Diostate baisauhue, símek béppa yörisi machik itom ä makaka béchibo!

Pablo nok naksua ä ministerio tekil béchibo

10 Ínapo Pablo enchimmeune ujbuanna Cristota úttesi yore nake pámani, bueituk enchimmak anëtekne kaa jikat eäka túlisi nonoka, të kaa enchimmak anëtek entokne kuttílasi enchimieu nonoka. ²Huittine enchim tejhua, enchimmak anëtekne kaa kuttílasi enchimieu nok báare,

íkái kuttilla noktane huitti nok báreka eýa, jume kaa türík itom joä tiammehui. ³Lütüriapote takahuäpo aneka jiápsa, tëte kaa juka takahuata huaatiaü johua. ⁴Bueituk jum nasuahuäpo ái itom ito aniähui katim imí ániapo joomé, ál-la Diosta uttiärapo hueiye, bueituk juka buéresi úttiaka órekamta kaitäpo tahuaria béchibo. ⁵Juka nokta huëpo Diosta bej-reka jikau au cháalata kom tatap béchibo, huanäi juka síme éerita Cristota nesahui jobahuäpo ä hueriu béchibo. ⁶Éntokte ínël jü kaa tüisi anhuamtat kutti nokbare, juka Diosta nesahui yúmalasi enchim joayo.

⁷Juka bithuamtem at suaka ä bitcha. Bueituk jábe ä jiasipo Cristota au jípure tíame, íkái ehuahta ket jípunake, jachin jábe Cristotat áu anë tíame, bueituk ítapote ket anëli Cristotat aane. ⁸Elaposune chë júne ino úttile, jum yäura úttiata ín jípurepo, íkári jü Señor itom ä mak-la enchim ái itom yótutuanakë béchibo, të kaa kaitäpo ái enchim itom bínnakë béchibo, íari béchibo kaibune ái tiunake. ⁹Bueituk kaa täbuiasi bittunake, ín jiojterimmea enchim majtuam tenasi. ¹⁰Bueituk lütüriapo huate ínël jiaahua, jume cartam úttia entok kuttílasi nooka, të áapo áma anëtek kaa kuttílasi nooka, ä nokaü entok kaa sualmatchi. ¹¹Íkáine ä jüneria-ía juka nokakamta, jachin juka cartapo itom nokä bénasi, kaa áma aneka entok áma aneka junne, juka yáa baahuamtate yáanake.

¹²Bueituk katte huatem bénasi ito nübareka eýa, entokte kaa áme bénasi ito jikau chatcha báare; bueituk bempom bempolaka nau emo jujúnakte, entokim nanancha emo bíchaka kaa sua eýa. ¹³Të itapo katte kia jájana ito úttil báanake, ál-la juka jünakterita Diosta yechaläpo ámani, bueituk ínël enchimieu yayj béchibo. ¹⁴Katte chë béppa ito eria, kaa enchimieu yayjlamta bénasi, bueituk ítapote bat echimieu yájjak juka Cristota evangelio hueriaka. ¹⁵Katte täbui tekilta johuäpo chë júne ito úttil báare, ál-la juka Diostat eäka enchim yöotu pámani, enchim násukte úttihuaka binná, juka jünakterita itom jípure pámani. ¹⁶Éntokte síme kätana juka evangeliota huatemmeu nooka, enchim anëpo chë huannabo, kaa täbui tekipanüälapo kikkimuka, kaa täbui tekilpo ito úttil báreka.

¹⁷Të jü au úttileme, Señorpo au úttinake. ¹⁸Bueituk jü apola au jikau chatchame Dios kaybu ä úttinake, të jü Diosta úttileü ál-la.

Pablo entok jume apóstolim ára nokichim

11 Ili rokosi nee anëpem nee jiojterikätek türefeyey, ä ínëlituk jehuitëem. ²Bueitukne näibukeka, Diosta béchibo enchim näibukke, bueitukne huépülak jíba enchim kunatua báare, bueitukne jamut bemeta bénasi Cristotau bíchaa enchim yeu jábua báare. ³Të jachin jü bakot ä arahuë páman Evata báitähuaq, ínëli jü enchim in-

nëau ára au nayote, jum enchim jiápsipo huitti eäka Cristota sáu enchim katëpo. ⁴ Bueituk jábe itou yepsaka täbui Jesústa bétana itou nokáteko, jü enchim itom majti-akä béppa, entok kétchi eme juka espírituta enchim mabetakä béppa täbui espírituta mabetátek, entok täbui evangeliota enchim mabet-lä béppa, ä turiakä bénasem eäka ä jehuitaría. ⁵ Bueituk kaitäpone ino chë ilitchile, huamei buere apóstolim náapo. ⁶ Eläposune ín nokäpo, kaa tua tüisi huéchiapo nooka, jum jita täyahuäpo kaa junëli; bueituk simeku jum jita itom joápote enchim ä jüneriatuala.

⁷ ¿Jachune kaa tüisi ayuk jäni sëmëm bétuk ino tahuaria-ka, enchim éntok jikat tahuariaka, bueitukne Diosta evangelio enchimneu nookak kayta enchimneu aahuaka?

⁸ Huate iglesiam kaa tómeke tahuala nee ania báreka, ímëri nechim bejtuala enchim nee majtianakë béchíbo.

⁹ Jiokot eäka enchim násuk nee aneyo, kaabetaune jita áahuak, bueituk juka inou bëyemta, jume hermanom Macedoniapo joomem nechim aniak, simekutne ino suayak, entokne simeku ino suayanake, kaabetau kayta jita au béchíbo. ¹⁰ Cristota lutúria inot anë béchíbo, kaabe nee ä úkhuanake juka yúmalasi ín al-leähui jum Acaya buiárapo. ¹¹ ¿Jatchiaka? ¿Jachune kaa enchim nake, jäni? Dios jüneyia enchim ín nakëhui.

¹² Juka ín joaüne jíba naburujti jobare, bueituk jume jítat júne jiahuiteka Diostat emo tekipanua tífame, katim emo ito benä tianake. ¹³ Cristotahuim emo apóstolim tiaka, Diosta tekilpom tomi yö báreka, të ímëri katim Cristota apóstolim. ¹⁴ Entok kara at guomtisi maachi, bueituk Satanás apöisu tua ángel machiriata bénasi áu sasankotua. ¹⁵ Bueituk ínel ä huëpo kara át jünnera eetu bueituk jume au tekipanuame kechim täbuiasi emo yáaka, lútüla emo tekipanua tiabare; íkái tékilta bem joä pámani bette nooki ámet chupana.

Apóstol Pablota jiokot anëhui

¹⁶ Júchine ínel jiaahua: káabe rokota bénasi nee jípunake; të emëe jíba íneli ino bétana eátek, rokota bénasem nee mabeta, ili ino úttíl béchíbo. ¹⁷ Juka ín nokähui, kanne Señorta eápáman ä nooka, bueituk roko ehuápáman hueíye. Jü ín ino úttílëhui. ¹⁸ Bueituk juebénakam huakajpo emo jábele, ínapone ket ino úttíl báare. ¹⁹ Bueituk eme susuakame jume rokosi emo nüyemmakem ára emo hue-ria, emëe suamsi emo nüyeme. ²⁰ Bueituk jábeta úttiapo enchim tekipanuatuyo katem jijiale, entok jábeta enchimmey tüisi tahuayo, entok jábeta jita enchim: üuhuayo, entok jábeta au jikau chatchayo, entok jábeta jopemmet enchim chonayo, yantem eäka ä bitcha. ²¹ In-

obéchíbo tiusi maachi jiöbe jü ín nokähui, tëte iäri bétana katte úttiata jípure.

Të jume huatem nokaka áma emo yumä teátek, ínapone ket áma yúma eläposu roko jeuhuey jü ín nokähui. ²² ¿Bem-pom hebreom? Ínapo kétchi, ¿israelítamme? Ínapo kétchi. ¿Abramta usiarimme? Ínapo kétchi. ²³ ¿Cristotahuim ministrom? Ínapo chë junne (rokota bénasi nee nooka); bueituk tékilta johuäpo, ínapo chë júne tekipanuala; yore bebi-ahuäpo juebénasine bemmuchari chë áme béppa; carcelpo yore joahuäpo chë burusi; jinhua machiku abe yore suahuäpo juebénasine áma naa simla. ²⁴ Judíom bétanane mamnisi ä mabet-la juka yore bebiahuamta, huépülak béchíbo kaa cuarentasi. ²⁵ Baysine jibebiammey bethmuchari, sejtulne tetammea mamaasuri. Baysine barcota roptey áma hueiyey, senu tukaapo entok senu taapone bahue násuk ansula barcota roptëpo. ²⁶ Böommet bojohuäpo juebénasi; bathuempo jinhua machiku, lak-ronim násuku jinhua machiku, jum jinhua machiku jume judío naciompo ínomak joomem násuk, entok kaa judíom násuk jinhua machiku, buere joära násuk jinhua machiku, ánia see paria násuk jinhua machiku, bahue násuk jinhua machiku, jume emo hermanom tiaka kaa huitti jiápsame násuk jinhua machiku. ²⁷ Lotteka tekipanuhuäpo, juebénasi kaa kothuäpo, juebénasi tebaureka, entok baímukhuäpo, juebénasi ayunahuäpo, joásuhuäpo entok kaa sankohuäpo.

²⁸ Ikái símëta hue násuk, jü chikti táapo inou yeu matchume, sime iglesiam bétanane obiseíya. ²⁹ ¿Bueituk jábeta koköri huechek, ínapone ket koköri huehueche? Bueituk jábeta jüoptuahuakne, kujti eäka kaa al-leaka tatahua. ³⁰ In ino úttílnakeu ä úttiatuk, inone úttílnake, kaa ín úttiakäpo. ³¹ Jü itom Señor Jesucristota Dios Atchay, jü yü-tütti al-lerita attiakame, jüneyia kaa ín kia nokähui. ³² Bueituk pueblo Damascopo nee aneyo, jü rey Aretastau gobernador jume damasenom buere joära suayay, nee buijtebo báreka. ³³ Të barda bentanapone buere kanajtapo huannäbo kom yéchahuak, huanäine ínel ä mampo ino yeu huikek.

Huantiria takat innëhuame

12 Lutúriapo ino béchíbo kaa türi ín ino jikau chatch-ähui, tëne juka ín bíchakähui entok juka Señorta inou yeu machiriakaü nokbare. ² Senu yoremthane Cristota sualhuäpo täya, bueituk catorce huasuktiriam hueíye tehuekapo Diosta jiápsäpo jikau nóitiriahuak. Kanne jüneyia ä takahuäpo ö espíritupo; Dios jíba jüneyia. ³ Entokne ä täya huakai yoremte, ä takahuäpo ö kaa ä takahuäpo, kanne jüneyia, Dios ál-la ä jünería. ⁴ Tehueka paraisou ä nóitiriahuakahui, ímëri nokta jikkajak të íri noo-

ki entok kabemmeu ára noktu. ⁵ Īri yoremta bétanane ino úttile, të ino bétana entok kaitäpone ino úttil báare, ál-la jum kaa ín úttiakäpo. ⁶ Të inapo ino úttil báarëtek kaa kia béja eíyey jü ín nokähui, bueitukne lutüriapo nook eíyey, tëne ä tojja bueituk kaabeta täbuiasi ino bétana eenakë béchïbo juka inot ä bichähui entok inot ä jikkajakähui.

⁷ Bueituk juka buéresi inou yeu machiriahuakamtay, kaa ino jabelnakë béchïbo, ín takahuat huantiria huicha sóso-ria tenaka inou bittuari, Satanásta nesahui joame jopemmet nee chonamta Bénasi. ⁸ Īari bétanane Señortau baysi ä aüsula nee ä úhua sahueka. ⁹ Të áapo ínel inou jiaahuak: “In tühua emobéchïbo yúmala; bueituk jü ín uttiära yúmalataka tatahua jum kaa úttiata ayukäpo.” Īaribéchïbone tü eehuäpo ino úttilnake, jum ín kaa úttiakäpo Cristota uttiära inot tahuanakë béchïbo. ¹⁰ Entok Cristota ín nakë béchïbo ál-leane jum ín kaa úttiakäpo, kaitäpo bit-huaka junne, sïmeta inou bëye násuku, kaa tüisi bit-huaka, entok Cristota béchïbo jïokot anhuäpo. Bueituk jum ín kaa úttiakäpone, chë úttiaka tatahua.

Pablo obisi eiyay Cristota sualhuäpo nau anim Corintiopo joomem béchïbo

¹¹ Ino úttilekane kaa suakamta Bénasi tatahua, të emëe úttiapem nee junëli ayutuak. Bueituk inapone enchim bétana úttil eehuay; bueituk huámei buere apóstolim náapo kaitäpone yeu tatahua, eläposune kayta bejre. ¹² Sïme juka apóstol señaltane enchim násuk yahuak yanti ino nüyeka, juka Diosta ára jita joähui entok jume milagrom, tua jüneriahuak ín apóstoltukähui. ¹³ Bueituk emëe jitäposem yeu tahuala jume huatem Cristota sualhuäpo nau anim násuku, bueituk inapone kayta enchimmeu áula enchim nee anianakë béchïbo, jíkai ín kaa ammäli ayuri, nechem at jïokore!

Pablo am tejhua bajïkun huëpo ámeu yebijrokaka

¹⁴ Bajïkun huëpone enchimmeu huebáreka huéchiapo aane, bueitukne kaitäpo enchim muksi eetuanake enchimmeu jita aahuaka. Juka enchim jïpurëune kaa jaria, të enchim ál-la, jume usiarim katim áchayhuarim béchïbo tomita nau toijnake, ál-la jume áchayhuarim bem üusim béchïbo. ¹⁵ Inapone tüisi al-leaka juka ín jïpurëu toijnake jita ái jinnü béchïbo, entok eläposune inapo áma ino lütia yore nakhuamta enchim jíapsim béchïbo huatiaka, eläposune ínëli enchim nákeka, inapo chë júne kaa nakna.

¹⁶ Të jü enchim kaa ín obisi eetuähui, jü kayta enchimmeu ín ahuaü huitti jüneriahuaka jïpuhuä, të huate nee buere machï tíiya jänitukne ín arahuëpo am báitähuaaka jita am úkhuak. ¹⁷ ¿Jachune enchim báitaula jum jabeta enchim-

meu ín bíttuakäpo? ¹⁸ Juebénasine Titotau ínel jiaahuak, áman enchimmeu ä hue sahueka entokne áamak senu hermanota áman bíttuak. ¿Jachu Tito enchim báitähuaak jáni? ¿Jachute kaa huepul espíritupo nau eiya, entok huepul huaraktiriapo?

¹⁹ Jámakem enchimmeu itom ito jïokorë teíyey. Të kaa junëli; Diosta bíchäpo entok Cristota tehuampote nooka. Īri sïme emo nakhuäpo hueíyey, enchim áma yötunakë béchïbo. ²⁰ Jámakne kaa enchim ín teubarë Bénasi eäka sum eíya, entok jámak eme ket nee teunake të kaa enchim eä pámani. Bueituk jámak enchim násuk ayuk jü enchim nau nok nassuähui, huatek attia jïpupee huame, juëna omtira, emo näikimtehuame, huatemet bettek nokhuame, juënakau au jabelhuame entok jájana emo nühuame. ²¹ Entok enchimmeu nee notteko, tiusi machikne Diosta bíchäpo innënake, entokne jáamak ket buannake, jume juebenak kaa türik joaka kaa emo jíapsi kuaktiamë béchïbo entok jume chïcha machiku jíapsaka, jámutta kaa jubeka ámak jíapsame, entok kaa turik johuäpo jíapsaka junne.

Huitti am tejhuakahui entok teboteri ä luutëpo

13 Īni bajïkun hueíyey jü enchimmeu ín noitinakëhui. Juka enchim násuk kaa tüisi huëpo, guoyim o bajim bíchäpo sïmeta huitti tahuariatunake. ² Bannatakane ä noksula, én entokne júchi ínel jiaahua enchimmak anemta Bénasi, én entokne kaa enchimmak aneka ámeu jïojte jume bannataka Diosta bejrim yáakammehui, entok sïme jume huatemmehui, bueituk júchi enchimmeu yepsakátek kaabetane säbuilanake. ³ Bueitukem ä jüneria báareka ä jaria, nee nokay Cristota inot anëhui, áapo entok enchim násuk kaabeta säbuila, ál-la enchimmet uttiata jïpure. ⁴ Eläposu kaa úttiakamta Bénasi kúrusit poponhuak, Diosta utteara béchïbo jíapsa. Alëbénsi ítapote ket kaa úttiak, tëte ámak jíapsa Diosta utteara itot anë béchïbo.

⁵ Enchimechem nat suhua, jachem Diostat ehuäpo aane jáni; emoem jüneria enchim áma yumähui. ¿Ö katem emo täya, Jesucristota enchimmet anëhui, ö jamakem kaa áma yúmaka tatahua? ⁶ Tëte jüneya enchim jünenakëhui, elapo jüneriatunake itom ál-la ama yumähui. ⁷ Entokte jïba Diostau enchim nok-ria, kaa türik kaa enchim yanake béchïbo; të íkai enchim joay katte itapo ito úttil-ia. Ál-la enchim juka türik jonákë béchïbo, eläposute itapo kaa áma yumamta benna. ⁸ Karate jita johua lütüriata bej-reka huemta, të lütüriata béchïbo ál-la. ⁹ Al-lehuamta jïpure kaa itom uttiaka béchïbo, tëte enchim úttiata jipu-ia, entokte ketune Diostau enchim nok-ria yúmalasi Diostamak enchim jíapsi-ia. ¹⁰ Īari béchïbone enchimmeu jïojte kaa enchimmak aneka, bueituk enchimmak anëtek kaa kuttillak nok béchïbo, juka yaura uttiata Señorta nee mak-la pá-

mani, ikäine mak-ri ái yötu béchibo, të kaabeta kaitäpo ái tahuaria béchibo.

¹¹ Jum símeku hermanon, ál-leaëm, kayta áma bëyepem yúmalasi emo jipure, emoem jíapsi joiya, nanabeuchem eíya, éntokem yanti eäka jíapsa; huanäi jü Dios yanti ehuaamta entok yore nakhuamta jípureme, enchimmak an-

nake. ¹² Emóem tebotua Cristota sualhuäpo emo nakeka.

¹³ Síme jume santosi jíápsame enchimmim tebotua.

¹⁴ Señor Jesucristota tü eäu, jü Diosta yore nakëhui, entok Espíritu Santota jíápsipo jipuhuame, enchimmaktunake. Júnentunake.

Gálatas

Teboteri

1 Ínapo, Pablo, jü apóstol, yeu púari të kaa yorem bétana éntok kaa yoremem júnel eäpo, ál-la Jesucristota ínel eä béchïbo, éntok juka Dios Achayta, ä jíabitetuakamta kókkolam násuku. ² Ínapo éntok sime huame hermaanom ínomak aneme, Cristota súaleme Galaacia buiärapo jomemmeute tebote. ³ Jü Diosta tü eäü éntok yánti anhuame enchimmaktunake, Dios Átchay, éntok itom Señor Jesucristota bétana huéeme. ⁴ Áapo ito béchïbo kia áu tójjak itom Dios bejrim béchïbo, huaka kaa türik én ániat ayukamta bétana itom búttia báreka, itom Dios Áchayta ehuä pámani. ⁵ Áapörík béchïbotunake jü lóoria éntok nat tómti cien huásuktiriampo éntok jïba junëli! Jú-nentunake.

Huépü evangelio jíba aayuk

⁶ Karane ä sualeka tahuala láuti enchim ä omoutekähui juka enchim núnkamta, tü eaka Cristota huämi, täbui evangeliota guojaa báreka. ⁷ Kaa täbui evangelio ayuk jíöbe. Ál-la huate enchim jijioptuame aane, éntokim Cristota evangelio nasonte báareme aane. ⁸ Të ítapo junne, o huépü ángel téhueka bétana huéeme, enchimneu ä nokayo senu evangeliota täbuiasi huémta kaa itom enchimneu nokakähui, bette noki át chúpátunake. ⁹ Bát itom jíakä bénasi, éne júchi ínel jiaahua: Senuk täbui evangeliota enchimneu nokayo kaa enchim mabetakäu bénasi huémta, júnnaasi noki bette át chúpátunake.

¹⁰ Bueituk, ¿jachu ínapo én jume yoremem nee al-leetuanakeu jaria ö Diosta nee al-leetuanakähui? ¿Jachune jume yoremem al-leetua báreka éiyay? Bueituk ínapo jume yoremem al-leetua báreka éátek, kanne Cristota nésauleerotu éiyey.

Pablota tékia

¹¹ Tëne ikäi enchim júneetua, hermaanom, jü evangeliota ínel enchim téjhuähui, kaa yoremem nésaupo bétana huéiyey; ¹² bueituk ínapo kanne jábe yoremta bétana ä mabetak, éntokne kaa jábe yoremta bétana ä täyak ál-la Jesucristota inou yeä machiriakä béchïbo.

¹³ Bueitukem béja ino bétana ä jíkkaij-la, jáchin ínel ino núkähui huamei taahuarimmechï judíom ä sualë páman aneka. Kaa huéeläsi éaka jume Cristota sualhuäpo nau animne guojajaseka, ám lútia báreka éiyay. ¹⁴ Moiséjta leypo anekane juebenam inobeu kateme ámepatne chë huéiyey, jü ínel naciompo juka ínel yoiyöturim religiöntane kaa huéeläpo nákeka. ¹⁵ Të Dios ínel nee yeu púuhuak ínel áiyey tómpo naateka, éntok hua ä tü éeri béchïbo nee núnkame. Huanäi, áapörík ínel ä huatia béchïbo, ¹⁶ ä Üusi inot yeu bíttebo báreka, nee áa bétana nok íaaka huame kaa judíom násuku. Íari bétanane, kanne yoremtau nátemajek, ¹⁷ éntokne kaa pueblo Jerusaléniu jikau siika, jume bannaataka ínopat apóstolimtukaihui. Ál-lane Araabia buiärau bíchaa siika, éntokne júchi nóttek pueblo Damascohui.

¹⁸ Chúkula, báij huásuktiriam simasukne pueblo Jerusaléniu jikau siika, Perota bít báreka. Huanäine quince taahuarimpo áamak áma aane. ¹⁹ Tëne kaabeta huame huate apóstolim bítchak, Jacobota jíbba, juka Señorta saila. ²⁰ Ími ínel enchimneu jíojtëpo, Diosta bíchäpone aane: Kanne ára nókichi.

²¹ Chúkula, Siiria buiärau nee bíchaa siika éntok Ciliici-ahui. ²² Huame Cristota sualhuäpo nau anim Judea buiärapo joomem, katim nee bít täyay. ²³ Kíalim ínel jíay-huamta jíkkaijlatukay: “Huä bannaataka itom guojajaseihui, én huaka Cristota súalhuamta bétana nooka, bannaataka ä tejal báreka eaihui.” ²⁴ Huanärim tepam Diosta úttileka taahuak ino béchïbo.

Jume apóstolim juka Pablota mabeta

2 Chúkula béja catorce huásuktiriam simasuk, júchine Jerusaléniu jikau siika Bernabétamaki, juka Titota két ínomak huériaka. ² Tëne áman jikau siika Diosta nee ä júneetuakä béchïbo. Huame chë yórihuamene jíba téjhuak éhuili bempöläim, juka evangeliota, kaa judíom násuk ínel nokähui, kaa kía kaitäpo juka ínel tékilta tahuanakë béchïbo. ³ Të Titota, ínomak huémta, ä griegotukä násuk junne, katim útteapo circuncisiónta ä yáaria bábarek. ⁴ Bueituk, jume emo hermaanom tíame éhuil ito násuk kimulame, itom búttiarita Cristota bétana itom jípurëu itom úuhua báarey, júchi bénasi sumataka itom tahuaria báarei.

⁵ Huámehüite kía chúbala júne kaa ito tójjak, huaka evangeliota lútüriata itom téjhuamta jíba enchimmet ayunaké béchibo.

⁶ Të ímëi kaitam bemelasi itou ettejhuak huame chë áma yörihuame bannaataka kía jita am tékiak júne; ínapo kaita áma júneria, bueituk Dios nánancha itom bitcha. ⁷ Ál-lam al-leaka taahuak, juka evangeliota kaa judíom kaa circuncidaruarimme béchibo ín mákhuakau bétana, Perota két jume judíom circuncidaruarime béchibo ä mákhuaka bénasi. ⁸ Bueituk Dios Perota apóstolpo yeu púakame circuncidarualamme béchibo, két nee yeu púhuak kaa judíom béchibo kaa circuncionta jípurremehui.

⁹ Huanäi, Jacobo, Peero, éntok Juan, jume áme násuk tua kóba yoiyöturimpo ériahuame, juka Diosta tü eäu ín mákhuakamtam ä bej yauhuak junëli bem ä türeka tahua-ka bétana báta mámammeyim itom mám buíssek neechi éntok Bernabéta. Itom náu rejtinake ti jiaka, itapo jume kaa judíommehui, bempo éntok jume judíommehui. ¹⁰ Kía jíbam huame poloobemmeu itom huáati sáhueka nookak. Jukarine entok ínapo kaa ä koptiaka ä johua.

Antioquíapo Pablo Perotau kuttílasi nookak

¹¹ Të juka Perota pueblo Antioquíau yepsak, anä béj-reka nookak ä pújapapo, bueituk ä joähui tepa kuttílasi áu nokpo machisi aaney. ¹² Bueituk kee jume Jacobotamak kateme áu yájjay, kaa judíommak jíjibuäy, të huamei áu yájak éntok kaa judíommeu áu yeu huíkeka Jacobotamak katemmeu bíchaa ä huériu táytek, jume judíom ä májhué béchibo.

¹³ Huanäi jume huate judíom két alë bénasi aneyo. Júnëli két Bernabéta júnem aman huíkkek, jum kaa lútüriata bem joaipo. ¹⁴ Tëne kaa tüisi bem katëu jünë eriaaka, huam lútüria evangeliota itom ä téjhua pámani, Perotaune ínel jiaahua sîmem jíkkajäpo: “Empo judíotaka junne, kaa judíom bénasi jíápsa, kaa judío ténasi. ¿Jatchiaka jüntuké útteata am joria, jume kaa judíom, judíom bénasi emo am nü íaaka?”

Jume judíom, sîmem bénasim, Diostat ehuäpom jinëuri

¹⁵ Ítapo judíomtaka tómtila, kaa juénasi anhuäpo aneka yöremtaka kaa judíom násuku. ¹⁶ Júnëli jünéaka, juka yöremta kaa juka Moiséjta ley ä joä béchibo Diosta bíchäpo kaita kúlpaka tüisi ä tahuähui, ál-la hua Jesucristota súalëubeyi. Juári béchibo ítapo két Jesucristota súaleka kaita kúlpakate taahua, áapörík súalhuamta itom jípurë béchibo, kaa hua leyta nésahueu itom joä béchibo, bueituk hua leyta nésahueu johuamta kaabe kaita kúlpaka tatahua.

¹⁷ Të én, ítapo juka kaita kúlpahuamta Cristotat jariaka, juéna yöremtaka téurituk junne, ¿jachu huári béchibo Cristo kaa türiu tékiak? ¿Huitti nokhuäpo, ée! ¹⁸ Bueituk jita júne ín mójaktiakäu júchi bénasine ä joätek, huanäi ál-lane kulpaka tatahua. ¹⁹ Jü ley nee mëak, én éntokne mukilla áa béchibo, Diosta béchibo ín jíápsinaké béchibo.

²⁰ Cristotamakne kúrusit poponri. Énne kaa ínapo jíápsa, të ál-la Cristo ínot jíápsa. Huanäi én jum huakajpo ín jíap-sähui. Diosta üusibetne eaka imí jíápsa, hua nee nákeme, éntok ä mukëpo tájti áu tójakame, ino béchibo. ²¹ Bueituk, kanne, Diosta tü eäu omoute; bueituk Moiséjta ley kaita kúlpaka yore ä tahuariayo, bueituk ä junëlituko, kaita béchibo muukuk, jü Cristo.

Jü Espíritu Santo Dios ehuäpo mamabethua

3 Eme Galasiapo yöremem kaa susuäram, ¿jábesu enchim náyotek, juka lútüriata huë paman kaa enchim át kannaké béchibo? ¿Sîme íri machisi enchimmeu nokhuak, juka Jesucristota kúrusit poponhuaka bétana! ² Íkái, jíbane enchim bétana, júneria báare: ¿Jáchisem juka Dios Espírituta mabetak jachu juka leyta nésau joaka jáni, ö ä sualeka ä jíkkajakari? ³ ¿Tepem tokti kaa susuak? ¿Espíritu Santopo naatelataka én éntokem enchim úttiäray ä chúpa báare? ⁴ ¿Jachu juebenak jìokot machika enchimmeu simlame? ¿Tua lútüriapo kaitäpo enchimmeu sika! ⁵ Dios Espírituta enchim mákakame, éntok kaa jaibu johuamta joame enchim násuku, ¿jatchiakasu ä johua? Kaa juka leyta nésahue paman enchim katë béchibo, të ál-la enchimmeu nokhuakamta súalekä enchim ä jíkkajakä béchibo.

Jü Diosta nooki Abrahamtamak náu lútüria yáari

⁶ Júnëli Abraham Diosta ä súalekä béchibo, Diosta bétana lútüla jíapsihumta mabet-la. ⁷ Juári béchibo, emë ä júneria jume Diostat eäme, ímëi ínel jume tua Abrahamta üusim. ⁸ Juka chúkula bát bíchaa hueenake bétana jü jíojteri ínel nooka, huame kaa judíom ä tü tátabnakëhui bem ä súalekä béchibo, juka Abrahamta téjhuak, juka chúkula huenakemta bétana ínel jíaka: “Emo béchibom tühuata já-jamnake huame sîme ániat jíápsame.” ⁹ Júnëli huame ä súaleme béja tühuata jájamla, Abrahamta ä súaleka ä já-jamekä bénasi.

¹⁰ Bueituk sîme huame Moiséjta ley nésahueu joaka tühuata emo jájam máchileme, nokta béttesi machik bétukim jíápsa, bueituk ínel jíojteri: “Juénasi noki át chúpatunake, sîme huame kaa jíba hua libro leyta nésahue paman ä joaka jíápsame.” ¹¹ Éntok tua jünakiachi, huam, kía jábe júne Diosta bíchäpo kaa lútüla jíapsihumta jájam-

nake leyta nésau ä joä béchibo; bueituk ínel jiaahua jü jïojteri: “Huä lútüla jíapsihumta jájamlame ä súalë béchibo jíapsinake.”¹² Huä ley éntok kaa át ehumta bétana huéiye, ál-la ínel jiaahua: “Huä ikäi yáakame, juka ä yáakä béchibo jíapsinake.”

¹³ Cristo itom jínëuk jü noki béttesi leyta itot chúparituk junne. Jü juëna nokta itot chúp éäuta, áapo itom ä úhuak; bueituk ínel jïojteri: “Júnnaasi noki ámet chúpila, síme huame kútat jikat cháahuaka mëhuakame.”¹⁴ Íri ínel yeu siika, jü tühua Abrahamta mabetakähui jume kaa judíom ket ä mabetnakë béchibo, Jesucristota huämi; éntok juka Espírituta Diosta itom téjhuaari itom ä súaleka itom ä mabetnakë béchibo.

Jü ley éntok jü itom ä makrokakä nokakähui

¹⁵ In hermaanom, enchimmeune nok báare yorem éeripo: Noki náu lütüria yáari, yorem yáataka junne, të firmata át yéchahuako, kaabe ára kaitäpo ä tahuaria, éntok kaabe kara huate nokta áu rúktia.¹⁶ Én, türi, Dios Abrahamtau nookak éntok huaka át yeu simnakemtau kétéchi jáchin juka chúkula áu ä yáanakhëhui. Të jü jïojteri kaa ínel jiaahua: “huame emót yeu sakanakemmhui”, juebenam bétana nokamta bënasi; ál-la ínel jiaahua: “emót yeu simnakemta”; íri éntok ínel jiaubáare huépül yoreme jíbba, íri jü Cristo.¹⁷ Ínëline enchimneu jiau báare: Dios nokta yétchak, Abrahamtamaki, éntok ä lütüriatek. Kíalíku Moiséjta ley, naiki cien áma treinta huásuktiriam huéy yepsak, íri ley yáahuakame kara kaitäpo ä tahuaria juka nokta kësam huëpo Diosta lütüria yáakähui.¹⁸ Bueituk juka Diosta itom máknakeu Moiséjta ley bétana ä huéy, kaa Diosta itom ä mik rókakäu bétana huéiye. Të Dios Abrahamta ä mák báreka taahuak, ä nokakäu chúpa báreka.

¹⁹ Huanäisu, ¿jita béchibosu türi jü Moiséjta ley? Chúkula äu rúktiahuak, kaa tühuaata ayukä béchibo, huaka át yeu simlata äbo yepsäu tájti, huaka mikbahua téjhuarita; éntok Diosta ángelesim ä yáatuahuak. Jü Moisés éntok mediadorpo násuk kíktek.²⁰ Të juka senuk huépülatuk jíbba, kaabe ára áme násuk kíkte; bueituk Dios huépülai jíbba.

Leyta, ä jita béchibotukähui

²¹ ¿Jachu jü Moiséjta ley Diosta itom makrokau ä bej-reka nooka? Huitti nokhuäpo, ée. Bueituk juka leyta ára jíapsihumta yore mikäi, kaitate kúlpaka tahua éiyey, juka ley nésauta joaka.²² Të simem Diosta bejrimpo páttiaritaka taahuak, hua Diosta jïojteripo huämi. Júnëlite ä mabetnake, huaka Diosta itom ä mik bárëhui, Jesucristotat ehuäpo huämi.

²³ Të kee huaka Diostat eaka yeu machiayo, leyta bétukte peresotaka aaney, huaka tua Diostat ehumta yeu machinakeu núkisi.²⁴ Júnëli jü ley hua itom suayaihui, Cristotau itom huéria báreka, Diosta bíchäpo kaita kúlpaka itom tahuaria báreka, Jesucristota súalhuäpo huämi.²⁵ Të juka tua súalhumta yeu machiak, bėjate kaa hua itom suayamta bétuk jíapsa.

²⁶ Bueituk síme eme Diosta üusiem, Cristo Jesústat enchim eä béchibo; ²⁷ bueituk síme eme Cristopo batörim; éntok Cristo nat béppa lómti enchim sankotuala.²⁸ Íari béchibo, béja kaabe judío éntok griego junne; kaabe búttiari, kaabe súmari; kaabe öou éntok jámmut junne; bueituk simetakem huépülay Cristo Jesúspo.²⁹ Eme Cristota átteamtuk, lütüriapo Abrahamtatem yeu sákala; éntokem áamak ä átteak, juka Diosta áamak nokta yéchakähui, Áapörík ínel jákä béchibo.

4 Tëne két ínel jiaahua: Huä herenciatamak tahuasemta ketune ílitchiako, hua tekipanualeero chäka jípuhumta bënna, elaposu síme herenciata attiak.² Ál-la hua ä majtiamta éntok ä suayamta bétuk áu jípure, huaka ä áchayhuata taahuarita ä yéchakäpo tájti.³ Alë bënasi, itapo kétéchi, usi kaa yöhueta bënasi, hua kësampo ím ániapo itom majtiahumta bétuk ito jípurey.⁴ Të huaka taahuata yúmak, Dios ä üusihua äbo kóm bíttuak, jámuttat yeu tómtilatata, éntok leyta nésahueu bétuk jíapsaka,⁵ huame simem leyta bétuk tua kateme am búttia báreka, ä üusimpo itom mabet báreka.

⁶ Dios juka ä Üusihua Espiritu itom jíapsiu kom bíttuak, itom jüneenakë béchibo itom Diosta üusimtukähui; jüri béja ínel jiaahua: “¡Abba, im Pa!”⁷ Júnëli enë kaa hua jóapo sáyhuame, ál-lë usiari; enë ä üusitaka, Diosta bétanë huaka nokta náu chúpari attiapo mabetnake, Cristota huämi.

Pablo jume Cristota súalemme kaa yuumay

⁸ Lütüriapem, bannaataka juka tua Diosta kaa täyaka, jume kaa tua diosim nésautem johuay.⁹ Të éni juka tua Diosta täyaka, ö chë tüisi nokhuäpo, Diosta áapörík enchim ä täya béchibo, ¿jatchiakasem júntuk júchi bemelesi áu nótti báare, hua ím ániat kaa útteakamtahui éntok kaita bėj-remtahui, áa bétuk jíapsi báreka?¹⁰ ¡Bueitukem taahuarim éntok meechem pajkoria, tiempom, éntok huásuktiriam! ¡Í éeritne kaa yuuma: Jamakne kía kaitäpo enchimmet tekipanauak.

¹² Enchimmeune nooka, ín hermaanom, ino bënasi enchim emo nünakë béchibo, judíotaka júnene kaa judío ténasi ino nuka enchim násuku. Kaitem juënak inou yáala.¹³ Eme jüneiye, ín kökoata takahuapo ín jípurekä béchibo, juka evangeliotane enchimneu nookak, kësam huëpo.¹⁴ Katem kaitäpo nee bitchak, éntokem kaachin nee ériaka

taahuak. Jü ín kökoa kaa täbuiasi enchim éetuak; ál-lem tüisi nee mabetak, nee Diosta ángeltukäu bénasi; o nee Jesucristotukäu bénasi. ¹⁵ ¿Jáksu júntuk ayka, hua al-leeri jíápsipo enchim innëakähui? Bueitukne ínel enchimneu jiaahua, eme áma yúmakátek enchim pusim júnem yeu guötiä éiyey, nee am mik béchíbo. ¹⁶ Én chëhua, ¿jachune huaka enchim inou omtëu áma yöök, kía lütüriata enchimneu ín nokä béchíbo?

¹⁷ Ímëi yoremem tüisim enchim básule, tem kaa tü éerita enchimneu bíchaa jípure. Ál-lam itom näikimte báare, be-mpörim jíba enchim am éria iaaka. ¹⁸ Ket jiauläpo, türi emo básulhuäpo, të tü éeripo jábetau tühuata yáa béchíbo; të kaa chúkteka, kaa nee ímëi aney jíbba. ¹⁹ In usiälam, júchi bénasine huantiriata innëa, jámutta abe asoamta bénasi; íkai huantiriata jíbane ä innëake, Cristota enchim jíápsipo yöttöu tájti. ²⁰ ¿Tepane enchimmak an péiya, én seepi, täbuiasi ée béchíbo, bueitukne enchim bétana búruk éiya, éntokne guómtilata bénasi ino innëa!

Sarata éntok Agarta ejemplo

²¹ Nechem téjhua, eme jume leyta bétuk an báareme: ¿Jachem juka leyta kaa jíkkaij-la? ²² Bueituk ínel jiojteri, Abrahamta guoy úusim bétana: huépülak jü jámut jóapo sáyhuamta bétana, senuk éntok ä jóapo jometukay. ²³ Huä, jámut sáyhuamta bétana huéeme, yoremraata éerit bétana huéiyey; të hua, jámut jóapo jometa bétana huéeme, Diosta ínel jákã béchíbo yeu tómték. ²⁴ Íri ejemplo tüisi béttesi machik itom téjhua; ímëi guoy jáamuchim guoy náu nok-rita yore majtia. Jü seenu jum Sinaí káupo náu nok-rita bétana nooka; huári jume usim jóapo sáú béchíbo jípure; íri jü Agar. ²⁵ Bueituk jü Agar juka Sinaí káu Araabia buiärapo kátekamta ejemplo, éntok jü Jerusalén én huém-ta bétana nooka, bueituk íri ä úusimmak náu sáyhua. ²⁶ Të jü Jerusalén jikattana huéeme, hua simem itom áyekähui, kaa sáyhua. ²⁷ Bueituk ínel jiojteri áa bétana:

Al-leäe, empo kaa asoame, kaa usim jíjipureme;
al-lerimmeyë kuisë cháchaye, empo jámmut asoamta huántiriam kaa innëlame;
bueitukim chë búru jume jámut jímmarita asoam, kunnakamta asoam béppa.

²⁸ Júnëli, ín hermaanom, ítapo Isaacta bénasi, Diosta ínel jiaulä béchibote ä úusim. ²⁹ Të két júnakoy bénasi hua yorem éehuamta bétana yeu tómtilame ä guo jájjasey, juka Espíritu Santota éäpo yeu tómtilata; én két ánëli. ³⁰ Të, ¿jáchisu jiaahua jü jiojteri? Ínel jiaahua: “Jukë jámut jóapo sáyhuamtë yeu béeba, éntok ä asoahua, bueituk juka jámutta jóapo jometa asoammak nokta yéchata bétana kaita jípure.” ³¹ In hermaanom, júnentukte kaa hua jámut jóapo sáyhuamta asoam, ál-la hua kaa sáyhuamta asoamte.

Búttiataka jíbem jíápsa

⁵ Cristota enchim búttiakäpëm óusi jábue. Katem éntok áman nonnotte, jum tekoka sáyhuaka jíápsihuähui; ál-lem jíba búttiataka jíápsa.

² Én éntok ínapo, Pablo, enchimne téjhua, enchim emo circuncidaroy Cristo kaitäpo tahuanake enchim béchíbo. ³ Júchi éntokne ä nooka, síme yoremem emo circuncidarooammehui, úttea síme leyta nokä páman bem kannakëhui. ⁴ Cristotem omoutela, eme jume leyta nokä páman kateka emo tüisi tahuä tíame; Diosta yore náképëm kóm huáttila. ⁵ Bueituk ítapo Cristota súaleka kaita kúlpa-ka tahuanake, Diosta bíchäpo, Espíritu Santota huämi. ⁶ Bueituk jü Cristo Jesúsopo kía hua circuncisión kaíta bėj-re, éntok kía hua kaa circuncisión junne, ál-la hua yore nákhuaame súalhuamtat bétana huéeme.

⁷ Eme tüisi kaatey. ¿Jábesu enchim jioptuak, kaa jum lütüriata huë páman enchim kannä béchíbo? ⁸ Íri enchim kuaktiahuakahui kaa hua enchim núnúkamta bétana huéiye. ⁹ “Ílikki levaduura síme juka tujta bika mamana.” ¹⁰ Të kíalíku ínapo enchimmet jíápsék, Señorta huämi, kaa täbuiasi enchim éenakë béchíbo. Të hua enchim jioptuamtat jü nooki béttesi áa béppatunake, kía ä jábétuk junne.

¹¹ Éntok ínapo, ín hermaanom, ketune huaka circuncisiónta bétana nokátek, ¿jatchiakasu jume júdióm ketune nee guo jajjasë? Júnëlitukátek hua kúrus át tëitihuame kaitatü éiye. ¹² Türi éiyey, ¿huame enchim jíjioptuame emo kápontebokátek!

¹³ Bueituk eme, ín hermaanom, kaabeta bétukem emo jípü iaahuaka núnúri. Kía jíbem huaka búttiarita enchimneu yáari kaa hua juénaraata enchim jonákë béchíbo ä jípure; ál-lem nánancha emo nésauta joria emo nákeka. ¹⁴ Bueituk síme jü ley íri huépul nokpo chúpanake: “Emou jëla anemtë nákke, em emo náké bénasi.” ¹⁵ Të eme nánancha emo kekkétek éntokem emo buäyéték, jitachem suuhua; kolopti júnem nánancha emo lütianake.

Takahua éerim éntok Espírituta éerim

¹⁶ Ínelne jiaahua: Diosta Espíritu Santopem naa kuakte, katem juka enchim kaa tü éeri ukulëuta johua. ¹⁷ Bueituk jü huakajta ukulëu jü Espíritu Santota bėj-reka huéiye; jü Espíritu Santota ukulëu éntok, jü huakajta bėj-reka huéiye. Ímëi éntok náu emo bėj-re, Bueituk enchim huáatiäü kaa enchim yáa iaaka. ¹⁸ Të jü Espíritu Santota enchim huériay, katem Moiséjta ley bétuk emo jípure.

¹⁹ Júnakiachi, huame huakajta yore jotuähui; ímëi ájária: hua jubiarita nat ukulhuame, kaa jubeka ä jípureme, jaiti máchirat jíápsame, kaa tíura, ²⁰ diosim tíame yörihuame,

mória, náu omtihuame, náu nássua-huame, nái búkhuame, kujteehuame, náu nok nássuahuame, kaa ná-nancha éehuame, Diosta nok-läu täbuiasi ä majtihuame, ²¹ senukut átteata innëhuame, yore súahuame, vino jihuame, kaa tíurata huéetua béchibo pajkohuame, éntok huate jítasu ayka ílë Bénaka; íäri bétanane enchim téjhua, bannaataka ín enchim téjhuaka Bénasi, jume íkái joame kaibum áma náikiatuna, jum Diosta reytaka nésahuepo.

²² Të hua Espíritu Santota hueriähui, íri ájária: jü yore nákuame, jü al-lee-huame, yánti jíapsihuame, kaa naa múksi éehuame, náu türi jíapsihuame, náu tü éehuame, chíkti ä jíapsimak jita súalhuame, ²³ kaa béttek jíapsihuame, emo yüihuame; kaita ley ímëi bėj-reka nooka. ²⁴ Të jume Cristota átteam bem kaa tü éerimim kúrusit poponla, jita bem ukulëumak náuhui. ²⁵ Espíritu Santota úttiäray jíapsäteko, Espíritu Santota itom huéria pámanate ket rejtinake.

²⁶ Katte ito buere érianake, náu ito múksireka, senuk täbuik átteata nat innëaka.

Simetakem emo aania

6 In hermaanom, jábe jak kaa tühuata joaka téihuak, eme chë Diostau jëla emo anleme jíapsita tutti yéchalataka, áhuem nooka kaa béttesi, júchi ä jíapsi kuaktinakë béchibo. Të áachë suaka, emo temaje; katë áma huénnake, jum em rúuktia bárëhui. ² Náhuem emo aniaka ä huéria juka huatem hueriähui, huaka béttesi maachik; júnëlem Cristota nésauri yáanake.

³ Bueítuk jü kaita bėj-reka júne áu jábeleme, kía áu báitattähua. ⁴ Eme enchim tékil yáaribechem suuhua, huanäi ä türiako are ái emo úttile, kaa täbui tékil yáaribechi.

⁵ Bueítukte hueuhuëpulaka ä huérianake juka ä tékilhua.

⁶ Huä tü nokta majtihuakame, síme türi máchikui ä anianake, huaka ä majtiakamta.

⁷ Katem emo báitattähua; Dios kara junneriatu. Síme hua yoremta echakäu, huákái toboktianake. ⁸ Júnëli béchibo, jábe junne ä huakas takahua béchibo jíba echäteko, ä huakajtabét aneka kókkohuamta áma chupanake; të jábe júne Espíritu Santota béchibo echäteko, Espírituta bétana jíba béchibo jíapsihuamta áma chupanake. ⁹ Kíalikute kaa lottinake, tühuata joaka; bueítukte taahuarita yúmak jíchupanake, kaa kóm éeako. ¹⁰ Júnëli arä yátek, áma yumäteko símemmeute tühuata yáanake, të chë júne huame Cristota súalhuäpo itomak huéerim.

San Pablo Cristota kúrujbei áu úttile

¹¹ Áachem suuhua, jáchisune bueere leetrammea enchim-meu jiojte, ín mámammea. ¹² Jume úttiapo enchim emo circuncidaroä íaame, kíalim yoremтамak huakajpo tüisi tahua báreka, enchim ä yáa ía, kía hua Cristota kúrus béchibo kaa bem guo jájjanä béchibo. ¹³ Bueítuk kía huame emo circuncidaroame katim leyta jíá páman kaate; tem enchim emo circuncidaroä íaa, enchim huakasiy emo úttil báreka. ¹⁴ Të mékka inou ayunake, jü ín ino úttilnakëhui; të jü Señor Jesucristota kúrus mukukäubéy jíbba. Bueítuk Cristota kúrus huämi, hua kaa tühua ím ániat ayukame ino béchibo kúrusit poponri; inapo éntok huákái béchibo két kúrusit poponri. ¹⁵ Kíalíku jü circuncisión kaita bėj-re, hua kaa áu circuncisiónta yáarialame junne, ál-la chë bėj-re hua bemelasi yeu tómtihuähui. ¹⁶ Yánti jíapsihuame éntok yore jiokorihuame áme béchibotunake, síme huame ínëli emo nüyemmehui, éntok Diosta gente Israelihui.

¹⁷ Én bát bíchaa kaabe nee múksi éetuanake, bueítuk inapo ín takahuapo ä huéria, juka señata Señor Jesústa béchibo kókosi ín yáahuakapo.

Tü nooki ámet chúpahuame

¹⁸ In hermaanom, jü itom Señor Jesucristota tü éeri enchim espíritutamaktunake. Júnentunake.

Efesios

Teboteri

1 Ínapone Pablo, Jesucristota apóstol Diosta ínel éä pámani, jume tuísi Dios huáateka entok Cristopo santosi emo jípurremmehui, pueblo Efesopo jóakammehui. ² Diosta tühua entok yánti jíapsihuame enchimmaktunake, itom Dios Áchay bétana, entok Señor Jesucristota bétana.

Espíritupo tühua Cristota yore mákähui

³ Tēpa úttílsi maachi jü Dios, itom Señor Jesucristota Átchay! Sime jü tühua y itom tápuniak téhuekau ayukam-tayi. Aman áamak itom anē bēnasi itom ä mákkak, juka tühua, Cristota huāmi. ⁴ Entok tü éehuāpo Dios itom yeu púhuak, kee íkái ániata yáahuayo, ínēli itom santomtu-nake tíaka entok bákisiataka ímī itom annakē béchībo, Áapörík béchībo. ⁵ Yore nákuhuāpo itom yeu púhuak, ä üusimpo itom nūka, Jesucristota huāmi, Áapörík tü éapo entok ínel ä huáatiāpo, ⁶ ä úttíluhuāpo juka símek béppa uyyori Áa béchībo tü éehuāpo. Huámakiri Áapo itom ma-betak, ä Üusi úttesi nákuhamtamak náuhui. ⁷ Ä ójbo béchībote béja jínēutaka aane, jume itom Dios bejrim béja tuchari, yúmalasi ä tü éábeyi. ⁸ Ito béchībo ä büruriak, juka át jüneehuaka jita täyahuamta. ⁹ Itom ä täyatuak, ä éapo éotaka bēnasi maachik, ä huáatiä pámani. Áapo béja júkai yáa báreka éiyay, ä türē pámani. ¹⁰ Íri jita yáanāu béja ínel huéiye, tiempota yúmayo, Cristota símeta náu tóijhuāpo nésaunakē béchībo, juka ínēli téhuekapo ayukamta entok ímī buíapo.

¹¹ Dios Áapo ínel ä jünaktelatukay, Cristota huam ámani, juka Diosta áttiari itom ä áttianakē béchībo. Dios Áapo jíba jümü huam ä yáa báreka éiyay, bínhua naateka. ¹² Inēlite Áa béchībo, ítapo jume bát Cristotat boobíchaihuime, hua símek béppa uyyoría Áa béchībotunake, ä úttíluhuāpo. ¹³ Huanäi eme éntok Áapörík bétana juka lutüria nokta jíkajaka, juka evangeliota Dios bejrimmet enchim jínēumta bétana huémata, éntokem ínēli Áapörík súsualeka, Espiritu Santopem Diosta áttiapo tatahua juka Áapörík itom mák rókaka nokakábeyi. ¹⁴ Espiritu Santotate bát mák-ri, teboterita bēnasi, júnaköri áman símeta itom mákuāu núkisi. Huanäi béja jü Diosta úttíluhuame Áapörík béchībotunake jíba.

Jü Espíritupo jita täyahuame entok machisi yore ä bít-tuahuame

¹⁵ Huäri béchībo ínapo, juka Señor Jesucristota enchim súalē bétana nokta jíkajaka, entok síme jume Señorta súaleme enchim náké bétana, ¹⁶ jíbane Diosta baysauhue enchim béchībo, enchimēu huáateka Diostau buanaka. ¹⁷ Jü itom Señor Jesucristota Dios, jü símek béppa uyyoríapo Áchayhuari, espírituta át jüneehuamta entok yeu machiri-ata enchim máknake, Áapörík bétana jita täyahuāpo. ¹⁸ Áapo enchim jíapsipo machiriata ayutuanake, enchim ä jünerianakē béchībo, juka Diosta bétana boobit-huamta jí-tatukähui, entok jatchiaka itom ä boobichähui, juka téhuekau ayukamta jume santom áttianakēhui, ¹⁹ entok jáchin juka Diosta úttiära kaa lü-lüteka juebenaakähui. Íri úttiäray itom ania itom ä súale pámani; huäri béchībo úttiära jípure ä buere úttiärayi. ²⁰ Entok huäri úttiäray két Cristota kókkolam násuk jíabitetuak; huanäi ä bátam bétana ä yétchak, áman lóoria téhuekat jikachi. ²¹ Síme úttiära entok yäura jábe nésahueka aneme ják ayukamta béppa ä yétchak, entok síme téhuam téttehuahuame béppa, entok kaa ímī ániat béppa jíba, té hua ánia äbo huém-tat béppa junne. ²² Entok síme ayukamta ä guókím bétuk ä tójjak, entok iglesiatau kóba yöpo ä kétchak. ²³ Jume Cristota sualhuāpo nau anim béjam Cristota takahua; huäri béchībo jume Cristota sualhuāpo nau anim Cristotay tápuni. Síme ímī ayukame éntok Áapörík béchībotaka ímī aayuk; Áapo éntok símekuu huéiye.

Ä súalhuaka béchībo yore jínēihuame

2 Huanäi Áapo jíapsita enchim mákkak, jum kaa türiku enchim kókkolatuko. ² Inēlem rejtey, símeta juka kaa türik ímī ániapo johuamta joaka, huaka ímī jeka ániapo nésahuemta éapo jíba jíapsaka. Huäri espiritu én ámet naa huéiye, jume Diosta nésahui kaa jo báaremmechi. ³ Júnēlite két áme násuk jíapsay, kaa tüisi aneka, itom huakajta huáatiäu jíba jo báreka. Ä huáatiäu jíbate johuay, entok it-om éähui. Kaa tühua-pote usiarimtaká jíapsay, jume hu-atem bēnasi. ⁴ Tē Dios yore jíokolihuamta yúmalasi jípurreme, tüisi buéresi yore nákuhamtayi Áapo itom nákkek. ⁵ Júnēli jum kaa tühua-pote itom kókkolamtuk junne,

jíapsita itom mákkak, Cristotamak náuhui. Áapörík tühua béchibote jínëuri. ⁶ Dios Cristotamak itom jíabitetuak, entok két lóoriapo Áamak itom jóiyak, Cristo Jesústamaki, ⁷ tiempo äbo huémtat machisi ä bíttebo báreka, juka Dios-ta tü eäu yúmalasi ä jípurëhui, juka itomak Diosta ára joähui Cristo Jesúsopo. ⁸ Bueituk Diosta tü eäu beyem jínëuri, enchim ä súalekã béchibo. Ìri jínëuria éntok kaa enchimmet yeu simla, ál-la yúmalasi Diosta tü éäpo, ⁹ kaa tékilta ára itom joä béchibo. Ínëli kaabe joäyí áu jábelnake. ¹⁰ Áapo Dios ínëli itom yáuhuak, tühua ára itom jonákë béchibo, Cristo Jesúsopo. Dios íkãí yáalatukay, jauhuey naateka, itom áma rejtinakë béchibo.

Cristo kúrusit mukuka Diostau itom rúktiak

¹¹ Huäri béchibo, áahuem huáate eme kétchi, jume kaa judíom, juka circuncisiónta mámammae yáata kaa jípureme, júnëlem téttéhuaahuay. [†] Të jüri circuncisión takahuat jíbapo jojohuay. ¹² Huámëi taahuarimmet katem Cristota jípurey; Israelta gentemmehuem mékka aaney. Entok jita Israelta mák báahuaka nokhuakapo, kaitem áma áttiakay. Jíta boobít-huápem kaita jípurey. Ímí ániat éntok, Dios kaa enchimmet aaney. ¹³ Të éni Cristo Jesúsopo, eme bannaataka mékka anëihum béja Diostahuem rúktiari, Cristota ójbo béchibo. ¹⁴ Bueituk Áapo ito béchibo yánti jíapsihuame. Jume guoy pueblom nátepua anëihui huépülsi jíba am yáuhuak. Juka sami kóräita násuk órekäuta ä tátabek; bueituk ìri kara náu am antuay. ¹⁵ Cristo kúrusit mukuka kaitasi ä yáuhuak, huame pueblom kara náu anëihui. Juka Moiséjta ley yáari kutti nésahuero jíba tahualatukay. Bueituk jume guoyim násuk juka yoremta bemelasi yáuhuak, yánti jíapsihuamta áme násuk yáaka. ¹⁶ Bueituk kúrusit mukuka Diostamak al-lee-huamta am mákkak, náhuichim, huépul takaahuasi am yáakari, juka náu ómtiraata kara emo bít-huamta mëaka.

¹⁷ Cristo äbo yepsaka enchimmet ä nookak, juka tühua bemela noki yánti éehuamta, jume kaa judíom mékka anemmehui, entok huame judíom kaa mékka anemmehui. ¹⁸ Cristota béchibotaka náhuichikam aram Dios Áchaytau kiimu, huépul Espíritu Santota böot jíba kateka. ¹⁹ Júnëli béja emëe katem nápat sékãna buiärau joome, entok emëe katem entok kía naa rejtinake, kaa jóakari. Ènem béja Diosta pueblomo joome, éntokem Áapörík famiiliapo jometaka áma näikiari. ²⁰ Emëe kári johuamta bénaem. Ìri kári tétam naahuak, apóstolim entok profetam Dios huáatë bénasi. Jesucristo ínëli tua ájãria, jü tétta ejkinapo órekame. ²¹ Ínëli jü kári tüisi náu cháataka yötusime, tiöpotu báreka, Diosta huépülsi éäpo, Cristota béchibo.

† Ìri circuncisión entok jü ìli usi ou bícho bea púnta chúktiriahuame.

²² Júnëli kétchi, eme áamakem yötusaka, Diosta Espíritu enchimmet ä annakë béchibo.

Jü Pablota tékil jume kaa judíommehui

3 Huäri béchibo ínapo Pablo ímine pereeso Cristota béchibo, eme kaa judíom juka tühuaata enchimmet in huériu bárë béchibo. ² Jíbatua eme béja ä jíkkaijsula, jáchin juka Diosta áma nee yeu púalatukähui, enchim béchibo in mák-ri. ³ Jü yore yeu machiriahuamta nee téjhuak, juka éhuil täyahuamta, bannaataka ilikkisi nee enchimmet ä jöjtekã bénasi. ⁴ Eme juka jöjoteta bíchaka ä nokátekem chë át jüneenake, jáchin machisi nee ä täyhui, juka Cristota bétana éhuil in mák-ri. ⁵ Ìri éhuil huéeme bannaataka kat-riam yorem usiarim kaa täyatuahuakame. Të én ámeu yeu machiriahuak, jume santo apóstolimmehui entok profetammehui, ä Espíritu Santota huämi. ⁶ Jü éhuil täyahuame ínel huéiye: bueituk jume kaa judíom judíom-mak ä áttiak, entokim ä takaapo huépülsi náu joome, entokim náu ä áttia, juka yore máknähui, Cristo Jesúsata bétana, evangeliota huämi.

⁷ Ínapone huatemmet Diosta bétana nok íaahuaka yuk-tiari. Áapörík jita ára joäpo kanne ä mabetpo yúmala jöbë; të ä úttiara páman nee ä mákkak. ⁸ Ínapo síme jume Diosta súaleme násuk chë kaa jaichi. Kaa nee áma mabetpo yú-malatuk junne, nee ä mákkak, jume kaa judíommehui juka evangeliota in noknakëhui, entok juebenaara rícora kara näikiahuamta Cristotat ayukamta. ⁹ Entok machisi nee am téjhuaanakëhui, ják áman ä huëhui. Dios símeta yáalame íkãí bannaataka naateka éhuil ä jípurey, égota bénasi; én éntok yä machiriak. ¹⁰ Ínel yeu simla, símetaka jume útti-akame jum téhuekat jikat aneme ä jünerianakë béchibo, juka yún jita täyahuamta juebenak ayukähui. Júkãí béja jume Cristota sualhuäpo nau anim huam ámeu yúmatua-nake, síme yäurammehui Diosta anëpo. ¹¹ Dios jíba jauhuey naateka ä yáa báreka éiyay, Cristo Jesús itom Señorpo huä-mi. ¹² Èn éntokte kaa jáchin éaka áu rúktinake, jü Diostahui, Cristo Jesúsata súalhuäpo. ¹³ Huäri béchibone én íkãí enchimmet aahua: katem kóm éiya, enchim béchibo in guojajjahuä bétana. Ínëli eme tühuaata jajamnake.

Jü yore nákuame chë bat huéiye jita tayahuamta béppa

¹⁴ Huäri béchibo ínapo áu tónommia kíkte, jü itom Señor Jesucristota Áchaybehui. ¹⁵ Ímírim áapöríkúu am nüye, jume bem téhuam síme jume náu aanim, áman téhuekapo entok ímí buíapo aneme. ¹⁶ Áaporíkúu nä nétane, jíapsipo huáijhua enchim ä máknã béchibo, símek béppa uyorik ä jípurëhui, juka úttiäraata ä Espíritu Santoy. ¹⁷ Áapo Cristo enchim jíapsimpo annake, enchim ä súalë pámani.

Júnëlem Áapörikut kutti jotenake, mékka kóm nahuatu-lataka jum yore nákuhäpo jíba aneka. ¹⁸ Éntokem juka Cristota yore nákeü täyanake, huatem ä súalemmaki, juka buékaata, tébiaata, mékka kómik, entok jákun tájti jikat órekähui. ¹⁹ Éntokem juka Cristota yore nákeü täyanake, bueítuk júri béja síme jita täyahuamta béppa chë bat huéiye. Huanäirem béja yúmalasi áy tápunitunake, Diostayi.

²⁰ Áapo, úttiata jípureme símeta chë ára johua itom ä huáatiau béppa, entok itom eäu júneriäu béppa. Áapo itot ä johua, ä úttiärayi. ²¹ ¡Áapörík béchíbotunake jú chë ujyória jum iglesiapo entok Cristo Jesúsapo jíba yúu hua-suhuasuktiapo! Júnentunake.

Espíritu Santopo náu anhuame

4 Ínapone pereeso, Señorta tékil ín joä béchíbo. Én éntokne enchimieu nooka: Diosta núnurim bénasem rejte, juka yörisi machik jípureka núnuhuakamta bénasi. ² Katem emo chëhuale; al-leakem emo bitcha; emoem nákJiokolë, yánti éaka. ³ Juka enchim túlisi náu anëhuem jíba boojoria, juka yánti náu jíapsihumta jípureka. Jú Espiritu Santo Áapo enchim anianake. ⁴ Huépul takaahua jíbba, entok huépul Espiritu. Dios símem náu itom ä boobittua, juka itom ä mákrókaihui. ⁵ Huépul Señor jíbba, Diosta súalhuäpo júne huépülay, entok séjtul jíba yore batöhua. ⁶ Huépul Dios jíba aane íkäte síme áchayek. Íri béja símem béppa káttek, símem béchíbo, símekuchi entok símekuu. ⁷ Të ítapo huépulayka ä mabet-la, juka jáchin itom ára jonakëhui; Cristota itom ä mák bäre pámantä mabetak. ⁸ Huäri béchíbo jú jiojteri ínel jiaahua: Téhuekau jikau am núk siika, jume pereesom; juka kaa jíöbeka ára jita johuamta yoremem am mákkak. ⁹ ¿Jú áman “jikau sika” ti jíame, jáchisu júntuk jiau báare? Bueítuk jum mékka kóm buíau bat kóm siika ti jiau báare. ¹⁰ Huä kóm sikame éntok, íri két jikau siika, síme téhuekam béppa, símeta tápunia báreka. ¹¹ Entok Áapo két apóstolim jóiyak; huate éntok, profeetam; huate éntok, evangelistam; huate éntok, pastoorim, entok jume yore majtiame, ¹² jume Cristota súaleme yúmalasi bem yótunakë béchíbo. Kaita ámeu bëyekam Diosta tékil jonake, juka Cristota takaahua jikau yóturia béchíbo, ¹³ símem itom áman yumäu tájti, jum huépülsi Diostat éehuäpo, entok jú Diosta Üusi täyahuäpo, jáchin juka yoremta yúmalasi áu jípurëhui, Cristota yúmalasi yótulataka áa beu áu jípureka. ¹⁴ Katte nápat ili usim bénasi itom huériu báahuäu bíchaa náa kannake, jeka doctriinayi, jume yoremem yore bätäuta jípureka, lütüriata síme bem úttiabeyim ä huéria, jum yore náyotehuaka yore bätäuta jípureka. ¹⁵ Tëte juka lütüriata jíba boojorianake, yore nákuhamtamak ä huéria-

ka. Símekuute yótunake, huäri kóbatau chäkari; íri Áapo Cristo. ¹⁶ Jú síme takaa náu cháaka, ótam tottëpo, nánancham emo ania, jáchin ótam náu chäka tekipanua bäre pámani, yótuhumta mabetaka, emo nákuhäpo yótuka.

Jü Cristotat bemela jíapsi

¹⁷ Íkäine két enchimieu nooka, entokne Cristota téhuampo enchimieu ä aahua: Katem éntok jume kaa judíom bénasi rejti báare. Ímëri béja bem éäpo jíba kat báare. ¹⁸ Bem kóba súahuäpom kaa machiriak. Diosta täyahuamtahum mékka aane, kaita bem täya béchíbo, entok námakak bem jíapsekä béchíbo. ¹⁹ Ímëi béjja, juka bem jíapsi námakasi joaka naateka, jum kaa türikuuhum emo tójjak, síme juka chicha machik jo báreka, kaa emo yüeka. ²⁰ Të Cristotat katem junëli ä täyak, ²¹ eme lütüriapo ä jíkkaij-latuko, juka Áapörík bétana yore majtiahumta, juka lütüriata Jesússtat ayukähui. ²² Juka bannaataka enchim jíapsäu éntok, emoem ä úhua, bueítuk huäri ínëli jíapsihume yorem öraata kaa tü éä bënna. Íri éntok kaa türikuu joyhualataka áu bätäulataka jíapsa. ²³ Juka enchim éäu espiritupem bemelasi yáuhua. ²⁴ Dios éehuäpëm bemelak emo sánkotua, Diosta lütula éä pámani, Dios éehuäpo huépülsi emo nüyeka, lütüriata huë pámani.

²⁵ Huäri béchíbo, juka aranókichiatem tójaka, lütüriata jíbem nooka, enchim bénasi yorememmaki, bueítuk símetakate huépul takaahuapo náu joome.

²⁶ Öomtekätek junne, katem kaa türik yáa báare. Katem täata áman huéchëu tájti omti báare. ²⁷ Katem diablota enchim jíapsipo kíkkibaktua.

²⁸ Huä ékbuaíhui kaa éntok ékbuanake, ál-la tekipanuanake, túhuata mámammea joaka, jita jípureka juka jiokot éamta aniä béchíbo.

²⁹ Kaita noki chicha machika enchim tempo yeu huénake, hua türika jíbba, entok huaka tüisi huéchemtem jíba téhuaanake. Bueítuk jábetau bëyemta túhuay yótunake, entok ä jíkkajame Diosta túhua mabetnake. ³⁰ Katem juka Diosta Espiritu Santota siroktua, íayirem sellota bénasi ä mák-ri, enchim jínëuri taahuari béchíbo.

³¹ Juka enchim jíapsipem chibu éehuamta emo úhua, ómtiraata, kujti éehuamta, chayhumta entok jábetat bëttesi nokhumta, entok síme kaa tü éehuamta. ³² Ál-lem emo nákeka náu aane, emo nákJiokoleka. Jíta nat ínnëatek junne, emoem jiookore, Diosta enchim jiookorekä bénasi, Cristotat éehuäpo.

Machiriapo usiarim bénasem rejte

5 Eme nákuhame Diosta usiarim, enchim Dios Áchayta bénasem emo nüye. ² Emo nákuhäpo jíbem rejte,

Cristota itom nákekä bénasi. Áapo itom nákeka áu tójjak, ito béchibo. Juka Diostau bíchaa náikiari áu óorek, entok jio kot aneka méhuaka musála jubasi Diostau jikau yu-umak.

³ Të jume kaa emo jubeka náu anhuame entok síme jita chicha machira ö üttesi tomit kopteme, kaa enchim násuk téhuaapo yúmala, ál-la Diosta súaleme emo nüyë bénasi jíbba. ⁴ Juka nokta kaa náu bátasi huémta katem ä nooka, juka kaa suamsi emo nühuamta junne. Juénasi nokhuamta, katem ä nokpo yúmala; ál-lem Diosta baysahueka aane. ⁵ Bueitukem béja íkái jüneria, jü kaa emo jubeka náu jíap-same, ö chicha machik jíapsekame, ö üttesi tómit kopteme tattábui diosim súalhuäpo bénna. Kaita áman áttianake, jum Cristota entok Diosta reytaka am nésahuepo. ⁶ Kaabe enchim bñitáunake, kia jájana nokaka, bueituk íári béchibo jü Diosta omtëhui áme béppa kóm sisime, huame usiarim Diosta nésahui kaa jo báareme béppa. ⁷ Katem bem joäu ámemak jo báare.

⁸ Bueitukem bannaataka kaa machiku rejtey; én éntokem Señorpo machiriam; machiria usiarim bénasem rejte.

⁹ Bueituk jü Espiritu machiriapo íméi taakak: juka tü jíap-sihuamta, juka lútula huémta, entok lutüriata. ¹⁰ Juka Señorta türëhuem yúmalasi át jünéaka ä johua. ¹¹ Entok juka kaa machiku bem joähui, katem ámemak ä johua; ál-lem kuttílasi ámeu nokaka yeu am buisse. ¹² Bueituk jü éhuil tiusi machika bem joäu katchan át nokpo yúmala.

¹³ Të síme yeu buíjhuakatek, jü machiriata béchibotaka yeu boböte, síme jita yeu buíjtaka ják ayukame. Bueituk jü machiria símeta yeu buibuise. ¹⁴ Huári béchibo ínel jiaahua:

Búsäe empo kócheme,
éntoke kókkolam násuk yejte.

Huanäi Cristo enchi machirianake.

¹⁵ Át suakem ä bitcha, jáchin enchim rejtehui, kaa huame kaa susuakame bénasi, ál-la suaka jüneame bénasi. ¹⁶ Juka tiempota ími ayukamta katem kíal ä simtua, bueituk jume taahuarim itom ámet jíapsáhuim katim türi. ¹⁷ Katem kia rokosi emo nüye; ál-lem át suuhua, juka jita Señorta huáatiáhu. ¹⁸ Katem vinota jëye, áy naako báreka, bueituk jájana anhuäu bíchaa enchim huériunake; ál-lem Diosta Espirituy tápun báreka éiya. ¹⁹ Buikim jíapsipo yeu huéeme, himnom entok salmomem náu ejtejhua. Inëlem buiika, Señorta úttileka enchim jíapsimpo. ²⁰ Jíbem símeku ä baysahue juka Dios Áchayta, itom Señor Jesucristota téhuampo.

Nánabeu éehuápem nánancha bétuk emo jípure

²¹ Nánabeu éehuápem nánancha bétuk emo jípure, Dios-ta yörihuäpo.

²² Jume kunakame bem kunam bétukim jíapsinake, Señorta bétuk bem jíapsä bénasi. ²³ Bueituk jü kunahuari ä jubibeu kóba yöhue, Cristota jume Cristota sualhuäpo nau animmeu kóba yöhuetukä bénasi. Jume Cristota sualhuäpo nau anim éntok Cristota takaahua; áapo éntok ä jínëula. ²⁴ Jáchin jume Cristota sualhuäpo nau anim Cristota bétuk emo nüyë bénasi, ánëli këtchi jume kunakame bem kuna bétukim emo nünake, símeku.

²⁵ Kunahuarim enchim jubimem nákke, Cristota ä Cristota sualhuäpo nau anim iglesia nákkë bénasi. Entok ä jíap-sihua áa béchibo tójjak, ²⁶ huépulta bénasi ä tahuaria báreka, yúmalasi ä basuaka, ä nokiy báampo ä báksiaka. ²⁷ Áapo áa béchibo ä bíttebo báare, juka iglesia, símek béppa ujyorik, kaa chicha maachik entok kaa choorik, huépülsi áu jípuremta, kaa chicha maachik. ²⁸ Júnëli këtchi jume kunahuarim bem jubiamim náppo yúmala, bem takaahuam bem ériä bénasi. Ä jubiahua nákkeme áapo kët áu nákke.

²⁹ Jauhuey júne kaabe ä takaahua muksi eriaka jíapsa, ál-la ä jíbuätuanake entok ä suayanake, Cristota ä iglesiahua ä suayaka símeta ä mákkä bénasi. ³⁰ Bueituk ä takaahuapote áamak aane, ä óta huakajmaki. ³¹ “Íari béchibo jü yoreme ä áchayhua entok ä áyehua tö simnake. Huanäi béja ä jubibeu ruktinake. Inëlim huépülak náu takaanake, jume guoyika.” ³² Buéresi maachi, íri énotaka bénasi täyahuame, té ínapo én enchimmeu ínel jiaahua, Cristo entok iglesia-ta bétana nokaka. ³³ Huári béchibo, hueepulayka ä jubibeu náknake, enchim emo ériä bénasi; jü jámut éntok ä kuna yörinake.

6 Eme usiarim, Señorta nésaupo enchim áchayem nok jíkkaja, bueituk íri tua lütüria. ² Em áchay entok em áiye, Akë am yöre: “Íri kësam nésahui tühuata itou nü-pame, ³ tüisi emou ä huéenakë béchibo, éntoke büru huásuktiriam jípunake, ími buíapo.”

⁴ Eme áchayhuarim, katem enchim üusim omtitua, ál-lem tülisi am yöturia, kuttílasi ámeu nokaka, Señorta nésaupo.

⁵ Eme sáyhuaka tekipanua ími buíapo enchim tekemem yöreka am nok jíkkaja, chíkti enchim jíapsimma-ki, Cristota nésau johuäpo bénasi.

⁶ Katem bem bíchäpo jíba emo bamijtuaka tekipanua, yoremem bíchäpo tüisi tahua báareme bénasi; té ál-la Cristota nésau joame bénasi, chíkti enchim jíapsimak Diosta huáatiäu joaka. ⁷ Al-leakem tekipanua, Señortau tekipanua kaa yeu nésahui. ⁸ Júnëaem, jü tühuata yáakame Señorta bétana béjtuatunake, jábetaka junne chäka ö búttiataka tekipanua.

⁹ Eme éntok, tekohuarim, ánëli bénasi ámemak emo huériunake, katem am guomguomtiaka am máujtuana. Júnëaem jü Señor téhuekau káttek, bem Señor entok

enchim Señor. Áapo kaabem yeu púuhua; simem nánan-cha nákke.

Espíritupo nássuahuame

¹⁰ Eme éntok, ín hermaanón, Señortamakem kutti emo buísse, ä úttiärat éaka. ¹¹ Akem ä sánkote, síme juka áy nás-sua béchibo juka Diosta yore mákähui. Huanärem kutti jáptenake, juka diablota jita bénak enchimmeu huéetuay junne. ¹² Bueítuk katte huakajta entok ójbota bėj-reka nás-sua; ál-la jume diablota ángelesim ímí ániapo kaa türik jita sáhueme, úttiära jekapo rejteme, kaa machiriapo nésahueme, kaa türik joame, ángelesim juebénakari entok jikat aneme. ¹³ Huäri béchibem ä nüye, juka áy nássua béchibo, Diosta yore mákähui. Huanärem béja yólataka áma yeu kannake, símeta tüisi yáasulataka kutti jábueka. ¹⁴ Óusem jábue, joot lútüriata súmalataka, sisíguokta jípureme yómpaka, lútula jíapsihuatma sánkoka, ¹⁵ éntokem juka bemela tü nokta bochaka kannake; júri béja yánti jíapsihuatma huériame. ¹⁶ Juka escuudota éntokem nüye, júri jú Diosta súalhuame; huáyirem ä tuchanake, juka táijta diablota enchimmeu jímmaanakéhui. ¹⁷ Éntokem juka sisíguok möbeta kóbat enchimmet yétcha; júri béja Diosta itom jínëuläu nätua. Entok jume Espiritu Santota

ejparam; júmëi béja jú Diosta nooki. ¹⁸ Kaa chúktekem Diostau nooka. Símekem áu buaana, éntokem Espiritupo áu ä nétane. Katem kópteka emo suaya. Síme jume santom béchibem Diostau nooka. ¹⁹ Ino béchibo kétchi; eläposune juka tenta ín étapo bélékisi nokta jípunake. Juka tü nokta bemelasi huémata éhuil kaa täyahuatma am júneetuanake, óusi éaka. ²⁰ Júkai jo béchibone ímí aane; téhueka bétana nokta máktaka ä jípureka ä huiutia, kareenampo pereesotaka. Diostahuem nee buania. Eläposune óusi éaka Cristota bétana noknake, huéchiapo áman jíbba.

Ä chúpëpo teboteri

²¹ Bueítuk ino bétana símeta enchim júnerianakë béchibo, ín joähui, júkai enchim júneetuanake jú Tíquico, hermano tüisi nákuame entok chíkti ä jíapsimak Señorta tékilpo aneme. ²² Huäri béchibone enchimmeu ä bíttuak, jáchin itom anëu enchim júnerianakë béchibo, entok al-leaka enchim jíapsi jóotenakë béchibo.

²³ Yánti jíapsihuame jume hermanom béchibotunake, entok jú yore nákuame, entok jú Diosta súalhuame, Dios Áchayta bétana entok Señor Jesucristota bétana. ²⁴ Jú Dios-ta tü eäu síme jume Señor Jesucristota nákemmakunake, jú yore nákuame kaa lülüteme. Júnentunake.

Filipenses

Teboteri

1 Pablo entok Timoteo Jesucristota nésahui joame, jume síme Jesucristota súalhuäpo nánabeu eaka jíápsame pueblo Filipopo anemmeute íkái jiojteta bíttua, jume tékil ministeriota joammehui entok diáconom.² Diosta tühua entok yánti éehuame enchimmaktunake, Dios itom Átchay éntok itom Señor Jesucristota bétana.

Pablo jume tü nokta súaleme Diostau buania

³ Diostane baysauhue, jíba enchimmeu huáateka, ⁴ Diostau ín oraciompo nooka belēki joaka enchim béchibo al-leaka, ⁵ nánancha éehuamta evangeliopo enchim jípunakēhui, bát taahuaripo naateka én tájti. ⁶ Íari bétana huitti júnéaka, hua itot juka tü tékilta naatekame kaita yeu bēaka yúmalasi ä yáanake, Jesucristota yepsäu tájti. ⁷ Lútülane enchim bétana éiya, bueitukne tüisi ín jíápsipo enchim nákke, cárcelpo káteka junne, entok yäurata bíchäpo evangeliota nok-riaka ä lütüria böotukāhui. Eme símetakem ínobeu éiya, Diosta tü ehuäpo. ⁸ Bueituk Dios júneiya, jáchin tüisi enchim símem ín nákehui, Jesucristota tülisi enchim nákkē bénasi. ⁹ Diostaune oraciompo ä né-tane, chē yore nákuhamta enchimmet ayunakē béchibo, entok tüisi suamsi anhuamta, entok tüisi jita símekut júneehumta, ¹⁰ tüisi ára jita enchim yeu púanakē béchibo, jíápsipo huitti éehuamta jípureka. Ínēli kaa tühuaata bétana kaabe enchim yuktianake, Jesucristota yepsayo. ¹¹ Lútüla tühuaata johuäpo kaita enchimmeu bínake, Jesucristota huämi, Diosta áy yöri béchibo entok jum símek béppa uyorikuu Diosta áy úttil béchibo.

Cristo jü ino béchibo jíapsihuame

¹² Enchimne júnee íaa, hermaanom: jü huate inou sikame yún lütüriapo nee aniak, juka evangeliota juebénasi bát bíchaa huéenakē béchibo. ¹³ Júnēli jü cárcelpo ín kátekäu, Cristota béchibo símem bíchäpo júneriahua, jum palaciopo, entok síme huatem bíchäpo. ¹⁴ Íari béchibo juebena hermaanom Señorta bétana óusi éiya, cárcelpo ín káteka béchibo. Inēlim chē úttiata joaka Diosta noki nooka, kaa májhueka.

¹⁵ Tua lütüriapo huate Cristota bétana nooka, jítat kopteka entok nok nássua báreka, tē huate tü éaka. ¹⁶ Huate Cristota bétana nooka, át nok nássua báreka entok bem jíápsipo kaa huitti ä ínnēaka, entok bem éehuäpo kaa al-leehuamta nee jípunakē béchibo ímí cárcelpo, ¹⁷ tē jume huate yore nákuhäpo ä ínnēaka, bueitukim júneiya, ín pereesotukäpo juka evangeliota béchibo nok íaahuaka ín náikiaritukāhui. ¹⁸ Tē, ¿jítasu áma tärühua? Kía jáchinpo junne, tü éaka entok kaa tü éaka junne, jíba Cristota bétana nokhua.

Entokne chē júne al-leenake,

Íari béchibone al-leiya. ¹⁹ Bueitukne júneiya, fári huämi súmataka júnene búttiataka tahuanake, enchim Diostau nee buaniä béchibo entok Jesucristota espíritu nee aniä béchibo. ²⁰ Jü ín huáatiäu entok ín boobichäu kaitapone át tiunake, ál-lane huitti éenake, jíba bénasi. Entok kétchi, Cristo úttilhuaka binná ín takaahuachi, jíapsihuäpo entok kókkohuäpo junne. ²¹ Bueituk ino béchibo jíapsihuame jü Cristo; ín mukēpo éntokne yölataka tahuanake. ²² Tē í takaahuapo jíápsaka entok Señorta tékil béchibo ára tekipanoätek, íkái náhuichik násukne kaita yeu púa mátki. ²³ Bueituk obiachisi chäka, ímí guoy huéeripo jita ín yeu púanakēhui: Senu huēpone muk péiya, áman Cristotamak an báreka, bueituk íri ino béchibo chē türi éiyey. ²⁴ Tē enchim béchibo chē türi ín jíapsinakēhui ímí takaahuapo. ²⁵ Íari béchibone huitti éaka júneiya, ketune enchimmak ín tahuanakēhui, enchim ania béchibo. Bat béchibo kat béchibo entok chē al-lerita jípü béchibo at eä-ka. ²⁶ Júchi enchimmeu nee notteko enchim bit-béchibo, bejem Cristo Jesústachem arem al-lehumta jípunake, ino béchibo.

²⁷ Juka Cristota evangelio jíä páman jíbem jíapsi báreka éiya. Júnēline kía enchim áman bíchak junne, entok kía mékka enchimmeu aneka junne, nokta mabetak júnene enchim júneria báare, enchim óusi éähui, entok nanabeu enchim éähui, síme nánancha éaka hua Dios éehuäpo, noki yore jínēuhumta bétana enchim tekipanuähui.

²⁸ Huame enchim bėj-remem kaa májhue. Íri seña machisi nooka bempörim emo tärulatukāhui; tē ket nooka enchim jínēutunake bétana. Íri Diosta bétana huéiye. ²⁹ Bueituk

eme Cristota béchïbo áy yuktiari, kaa kía enchim ä súal-nakë béchïbo jïbba, ál-la két jïokot máchiraata áa béchïbo enchim bínnakë béchïbo. ³⁰ Bueítukte nánancha úttiata johua, emëe entok ínapo. Íkãrem inot bil-la, éntokem ä jïkkaja ëni.

Jikattana entok bétuku Cristota jípuhuame

2 Júnentaka Cristota enchim jíapsi yéchayo, entok yore nákuhäpo jíapsi jotehuamta ayuako, entok Espírítu Santopo nanabeu éehuamta, entok musála jíápsipo náu éehuamta, entok emo nák jïokolihuamta, ² nechem al-leetua, síme al-leaka náu jíápsaka entok emo nákeka. Nanabeu ä innëaka huépulsem éiya. ³ Katem emo jítalesa entok nok nássua báreka jita jo báare; ál-lem bétuk emo jípureka huame huatem chëhuarile, enchim béppa. ⁴ Kaabe huaka áapörík ä türëu jíba jariunake, ál-la huame huatem két türëhui.

⁵ Cristota eä benasem eebáare. ⁶ Áapo ä takahuapo Diostaka junne, kaa Diosta bénasi áu náikiak, entok kaa úttiata yáhuak, Diostabeu áu jípunä béchïbo. ⁷ Ál-la símeta áu úhuhuaaka, kía jume nésauta joame bénasi áu tahuariak, yoremem bénasi yeu tómtaka. ⁸ Júnëli yoremem bénasi áu jípureka, chë bétukun áu tahuariak, nésauta joaka ä mukëu tájti, éläposu jïokot tiusi machisi kúrusit muknakeka junne. ⁹ Júnem béchïbo Dios símem béppa ä yörinäu ä mákkak, entok téhuam ä mákkak, símem béppa yörisi maachim. ¹⁰ Íari béchïbo Jesústa téhuampo símetakam tónommia jáptinake, jume téhuekapo aneme entok buíapo aneme entok buíata bétuk aneme kétchi.

¹¹ Entok síme nokpo nokame ä jüneeriotebonake, Jesucristota yö yáataka ä Señortukähui, juka símek béppa ujy-orik Dios Áchayta béchïbotukähui.

Ániapo machiriame

¹² Eme ín nákehüim, áhuem huáate: júnakoy enchimmak nee aney, juka enchimmet ín nésahuekähüem tüisi johuay. Én éntok kaa nee enchimmak aney, jïbem juka nésauta jo báare. Juka jínëuriata enchim jípurëpem jíba aane, Diosta máuj-rimmey emo yoaka. ¹³ Bueítuk Dios juka túhuata enchim áttia péetua huam ínel éehuäpo entok ä yáa báahuäpo, ä tü éá pámani.

¹⁴ Símetem johua, kaa jíaleka entok kaa náu nássuaka. ¹⁵ Kaa túhuay kaabe enchim yukyuktianake; ál-lem kía Diosta úusimtaka täyana, kaa chïcha machik jípureka, genteta juëna násuk junne. Ímëi násukem machiria, jume chókim ánia chukuriku machiriä bénasi. ¹⁶ Juka tü nokta áy jíapsihuattem tüisi jípure. Júnëli Crístota yepsak tüisine al-leenake, enchim béchïbo, jünéaka kaa kía böot ín

búitekähui, entok kaa kía kaita béchïbo ín tekipanukähui.

¹⁷ In jíapsi nee tãrunakey junne, juka ofrendata yúmaria béchïbo Diosta al-leetuahuäpo, enchim Diostat éá pámani, al-leane, entokne buéresi al-leiya, enchimmaki. ¹⁸ Ánëli kétchi, eme al-leakem chë júne buéresi ínomak al-leiya.

Timoteo entok Epafrodito

¹⁹ Señor Jesústa junëli ä huáatiay, Timoteotane läuti enchimmet ino bíttua máchile enchim ä bínnakë béchïbo, al-lee báreka enchim bétana jüneehuamta mabetako.

²⁰ Bueítukne kaabeta éntok jípure ino bénasi éamta éntok tua lútüriapo enchim béchïbo ä jíápsipo tü éamta; ²¹ bueítuk síme bempörim béchïbo jíba tekipanua, të Cristo Jesústa béchïbo ëe. ²² Të eme béja jüneiya tekipanuahüäpo Timoteota árahuëhui, bueítuk jáchin juka áchayhuariapo usiarita ä áchaymak tékipanuä bénasi, evangeliopo, tekipanuahuattem ínomak josula. ²³ Júnëline íkãí áman enchimmet ino bíttua máchile, jáchin inou huéenakemta jüneriasuko. ²⁴ Entokne két Señortat éiya, läuti áman enchimmet ino huéé máchileka.

²⁵ Ä türihuäpo úttia, Epafroditota enchimmet ín bíttu-nakëhui, juka tékilpo ín jál-läi, entok ín hermaano, entok ínomak Cristotau sontaro hueramamta; bueítuk áapo inou ä núnüpa, juka enchim nooki, entok juka jita inou bëyemta. ²⁶ Bueítuk áapo símem tüisi enchim bít péiyay, entok tüisi sirokaka kaa enchimmet yuumay, bueítuk enchim ä jüneriak tíaka ä kökorë bétana. ²⁷ Lútüriapo kökoreka batte muukuk; të Dios ä nák jïokolek, entok kaa áapörík jíbba, të nee kétchi, kaa chë júne nee siroknakë béchïbo ín sirokäu béppa. ²⁸ Huári béchïbone läuti áman enchimmet ä bít-tuak, bueítuk júchi ä bíchaka enchim al-leenakë béchïbo; entokne ínëli ínapo kaa tua siroknake. ²⁹ Buére al-lerim-makem ä mabeta, sailapo bénasi Señorta bétana, éntokem jíba am éria, huame áapörík bénasi emo nüyeme. ³⁰ Bueítuk batte muukuk, Cristota tékil ä joaí béchïbo, ä jíapsihua jinhua machisi bat öoreka, nésauta nee joria báreka enchim kara nee yáariaihui.

Tékilta chúpa báreka éehuame

3 Jü huatek béchïbo, ín hermaanom, Señortachem emo al-leetua. Ino béchïbo kaa obisi maachi, huaka enchimmet ín jïojtesukäu júchi ín jïojtenakëhui, bueítuk íri enchim béchïbo türi. ² Jume chüum bénasi emo nüyeme bétanem emo suaya. Ímëi ájãria, jume juënak joaka tekipanua, entok jume úttiapo bicho bea punta chukti-atebome. ³ Bueítuk jü jíápsipo circuncisión Cristota yáakäu, ítapote ájãria, jume espíritupo Diosta nésahui joame; entokte Cristo Jesústa ítom átteak tíaka ito úttile,

entokte kaa takahua bétana huémtat éiya. ⁴ Ínapo júnene két takaahuata bétana huémtat éehuaamta jípуре. Kaabe éntok chë ino béppa át éehuaamta jípunake, juka takaahuata bétana huémта. ⁵ Yeu tómtékane guojnaiki taahuata huey circuncidarohuak. Bueítukne israeliita yoremempo joome, jü Benjamíntat yeu simlame. Hebreone, áma ín yeu tómtékä béchíbo, entok hebreom ín áchayeka béchíbo. Leyta bétana éntok, ínapo pariserotukay. ⁶ Inëline ín religión jíba ájariä tíaka, Cristota súaleme guok jájjasey. Juka leyta lútula huériahua páman éntok, kaabe nee ára bėj-reka nookay. ⁷ Sime řiri ímĭ jíápsaka ín kobalatukäü, éne íkăi simeta kaita bėj-remta tárulataka jípуре, Cristota ín náké béchíbo. ⁸ Én éntok tua lütüriapone simeta tárupo jípуре, juka Cristo Jesúsта bétana buéresi túlisi táyahuamta béchíbo. Jü ín Señor áapörík ín náké béchíbone simeta tárula, entokne kía chúkta bénasä jípуре, Cristotamak ín yó báre béchíbo, ⁹ entok áamak jíápsaka an báreka, kaa huam leyta hué páman ín jiapsä béchíbo, ál-la hua lútula jíapsihuame Cristota súaleka áamak nee aane béchíbo. Řiri éntok jü lútula Diosta éä páman jíapsihuame, Dios ée-huäpo. ¹⁰ Juka Cristota íntäyanakeune huáatia, entok ä úttiära ä jíabitetuakamta ín jípunakëhui, entok ínapo ket ä innë peiya juka Cristota kokosi aú sikäpo kaa jíaleka at yeu sika bénasi, entok ä mukukäpone áa bénatu péiya. ¹¹ Júnëline jamak júne két áman yebijnake, jum kókkolam násuk jíabitehuähui.

Úttiātane johua yölataka yayajammeu yébijbáreka

¹² Kanne íkăi simeta béja ino jájamlä tía báare, entokne kee jee yúmalasi ino jípуре. Ál-lane bát bíchaa huéiye; jamak júnenä jájamnake jáni, huaka řari béchíbo Cristota nee jájamekähui. ¹³ In hermaanom, ínapone kee jee ino ä jájamë tíiya; tëne huaka amáu tahualata kóptialataka huéiye, entokne úttiata johua, huaka bát bíchaa huémта jájam báreka. ¹⁴ Yöome yayajäune yebij báare, entok jume yölataka núnurimmakne Diostau yebij báare, Cristo Jesús-tamaki.

¹⁵ Én éntok, ítapo simetaka yúmalasi ito jípуреме íkăite jíba innënage. Të jita täbuik innëätek junne, íkăi két Dios enchimmeu yeu buíjnake. ¹⁶ Të íkăite éépo yúmala, entokte huam itom ä jájamlä páman jíápsipo yúmala.

¹⁷ Hermaanom, ino bénasem jíapsi báare, éntokem am bitcha, huame ínëli emo nüyeme, huaka túisi jíapsihuamta itot enchim bíchähui. ¹⁸ Bueítuk juebénakam jümü ják-rejte; ímëi bétanane juebénasi enchimmeu noksula. Én éntokne júchi ä nooka, ópuammaki: ímëri Cristota kúrus bėj-reka jíápsa. ¹⁹ Simeta chúpëpo ímëi kaitäpo tahuariana. Juka bem buänakeu jíbam Diojrak, entokim emo buériale, hua áy bem tiu éäibehui. Entokim hua ím buápo ayukam-

tat jíba éiya. ²⁰ Të ítapo téhuekapote naciónpo náikiari, entokte téhueka bétana ä yebijnakeu boobícháñhui, juka itom jínëulata, Señor Jesucristota. ²¹ Áapo itom takaahua jìokot machik täbuiasi tahuarianake, entok áapörík takaa bėnanake, símek béppa ujoyorík yúmalasi jípуреka. Entok áapo áu bíchaa simeta jípуреka íkăi yáanake, jü úttiärayi símek béppa ä jípurëbeyi.

Jíbem emo al-leetua Señortachi

⁴ Íari béchíbo, hermaanom ín nákéhui, túisi ín bít péähui, jeme ájaria jume nee al-leetuame, entok yöhuäpo nee enchim jípurëhui! Én éntokem huitti át kaate, jü Señortachi, kaa kóm éaka, eme ín nákéhui.

² Evodiataune jìokot jiaahua, entok Síntiquetahui, ná-nancha emo ée sáhueka, Señorta bétana. ³ Ínëli kétchi, emoune két jìokot jiaahua, ín jál-lay kaa kóm éame. Ímëi jámuchimem két ania, ínomak evangeliopo túisi tekipanuakame, Clementetamaki, entok jume huate ínomak tékilta yáakammaki. Ímëi téhuam éntok jum libro jíápsame téhuam jokäpom jìojteri.

⁴ Jíbem emo al-leetua Señortachi. Júchi éntokne ínel enchimmeu jiaahua: ;Emóem al-leetua! ⁵ Eläpo síme yoremem enchimmet júneenake jábeta enchim nákéhui. Jü Señor abe itou yepsa.

⁶ Kaitachem jáchin éiya; ál-lem jíba simeta Diostau nooka, oraciompo. Áhuem nétane, éntokem ä baisahue kétchi. ⁷ Huanäi Dios juka yánti éehuaamta enchim miknake. Řiri chë yöřisi maachi, jume yoremem täyäu béppa. Huanäi řiri enchim jíapsi suayanake, entok juka enchim éeri, Cristo Jesúspo.

Íachirem jíba éiya

⁸ Hermaanom, íkăi huëpo násuk éntok, íachirem éiya: síme jü tua lütüriatachi, síme jü tü batötachi, síme jü lütula kathuamtachi, síme jü chicha machik kaa jípуремtachi, síme jü túlisi huatem yöremtachi, entok síme jü türikut ára téhuaatumtachi. Të ketune huatek Diostau bíchaa yöřisi machik ayuak, entok huatek ára úttilhuamta ayuak, íachirem éiya.

⁹ Huaka enchim tátäyakäü, entok enchim mabetakäü, entok enchim jíkkajakäü, entok enchim bíchakäü, íkăi simeta enchim ín majtiakäü, akem ä johua. Huanäi hua Dios yánti jíapsihuamta áttiakame enchimmak annake.

Filipensem Pablota aniakähui

¹⁰ Túisine al-leiya Señortachi, enchim júchi inou huáatë béchíbo, nee ania báreka. Íari bétanem kaa nee koptia, të řiri enchim nee anianakeu kara yáataka tahualatukay.

¹¹ Jiokot éehuamtane kaa jípуре, entokne kaa fári béchĭbo ínel jiaahua, bueítukne joyhuala, hua ín jípурĕmak ín al-leenakĕhui. ¹² Póobepo jápsihuantane täya, entok juebenak jípuhuantane täya. Jíttau bíchaa ín kíktenakeu júnene täya. Yúmalasi jĭbuáhuamta entok tébaurihuamtane täya, entok yún jita jípuhuantane entok kaita jípuhuantane junne. ¹³ Símekune áma yuuma, Cristota úttiárayi. ¹⁴ Tĕ jĭbem tüisi ayka, ínomak ä ínnĕaka huaka jiokot anhuamta entok nechem aniak.

¹⁵ Eme pueblo Filipopo joomen kéchem jüneiya, juka evangeliota enchimmeu nokhuakapo naateka, buiarä Macedoniapo nee yeu siiko, jume Cristota súalhuäpo náu aanim kaabe nee aniak, jita yore mákhuäpo entok jita mabet-huäpo, ál-la eme jĭbba. ¹⁶ Bueítukem pueblo Tesalónicau júne inou ä bíttuak, senu huĕpo entok guosa huĕpo, juka inou bëyemta. ¹⁷ Tĕne kaa jita ín miknäu jaria; ál-lane túhuata johuäpo tüisi enchim tahuanakĕ béchĭbo Diosta bíchäpo. ¹⁸ Bueítuk símetane mabet-la, entok chĕ ín mabet

éäu béppa yúmalasi. Epafroditotamak enchim inou bíttuakäune jípуре, huaka inou bëyĕu béppa, juka enchim inou bíttuakäu musäla juubak bénasi, entok juka altarpó Diostau bíchaa näikiata; íkări Dios musäla machisi ä türe. ¹⁹ Én éntok ín Dios símeta enchimmeu bëyemta enchim máknake, huaka yúmalasi yún jita ä jípуре pámani, símek béppa ujoyoriku, Cristo Jesústa huämi. ²⁰ ¡Dios itom Átchay, jú símek béppa ujoyoori áa béchĭbotunake, jĭbapo béchĭbo! Júnentunake.

Ä chúpĕpo teboteri

²¹ Nechem am tebotuä tíya, síme jume Cristo Jesústa súalhuäpo náu aanim. Jume hermaanom ínomak aneme éntok enchim tebotua. ²² Síme jume Jesústa bem súalĕ béchĭbo santom enchim tebotua, entok chĕ junne, jume rey César emperadorta jóapo joomem.

²³ Itom Señor Jesucristota tü eäu enchimmaktunake. Júnentunake.

Colosenses

Teboterim

1 Ínapo, Pablo, Diosta éäpo, Jesucristota apóstol. Entok jü hermaano Timoteo, ²jume santosi jíápsame, Jesucristota súalhuäpo náu aanim Dios éehuamta huitti huériame ímëi pueblo Colosaspó jomemmehui. Diosta tü eähui entok yánti éehuame enchimmaktunake Dios itom Átchay entok Señor Jesucristota bétana.

Pablo oraciompo Diosta baysauhue

³Jíbate oraciompo Diostau nooka enchim béchïbo, entokte Diosta baysauhue, juka itom Señor Jesucristota Átchay. ⁴Enchim bétanate ä jikkaj-la juka Jesucristotat enchim eähui, entok simem Cristota súaleme enchim nákéhui, ⁵íäri béchïbo, jü boobit-huame enchim béchïbo téhuekapo éeriari. Íkärem béja jikkaj-la, juka tua lütüria nokta, evangeliopo huémta. ⁶Bueituk ínëli enchimneu yepsak, jume simem ániat jíápsammeu bénasi, entok enchimmet yótuka taaka huäri taahuarit enchim ä jikkajaka ä täyak naateka entok íri Diosta tühua tua ä lütüriatukähui. ⁷Íkäi enchim majtiak, jü Epafra tüüsi nákhuaime. Áapo ito bénasi Jesucristota bétuk áu nüye, tua Jesucristota béchïbo tekipanua, entok enchim béchïbo ím aane, itom aniaka. ⁸Áapo enchim bétana itom ä téjhuak, huaka yore nákhuaamta Espíritu Santopo enchim jípurëhui.

⁹Kíalïku ítapo kétchi, huäri taahuarit ä jikkajaka naateka, katte yáateka enchim béchïbo oraciompo Diostau nooka, entokte áapörík éäü jüneriahuamta aahua, símek täyahuäpo entok kóba suahuäpo espíritupo. ¹⁰Huanärem Señorta éäpo emo núnake, símekuu ä al-leetuaka, tékilta türík joaka; entok Diosta täyahuäpem yótusakanake.

¹¹Diosta úttiärapem jimyorenake, jum Diosta buére úttiärapo símek béppa ujyorikuu, símekuu yánti éaka bínhua jíapsihuäpo. ¹²Al-leakem Dios Áchayta baysauhue, huéchiapo itom ä yáakä béchïbo, juka herenciata ámemak itom jípurëpo, jume Cristota súaleme machiriapo anemmaki.

¹³Áapo juka kaa machiku nésahuemta anëpo itom yeu huífkek, entok ä Üusihua yore nákhuaäpo reytaka nésahueu itom tójjak. ¹⁴Áapo ä jíapsi nénkaka ä ójboy itom jínëuk, entok ínëli Dios bejripo itom jìokorek.

Diostamakte al-leehuaamta jípure, Cristota mukukä béchïbo

¹⁵Dios kara bít-huame áu bít íaaka, ä Üusibet itou áu yeu machiriak. Áapo ä Üusihua síme jü én ayukamta béppa bat huéiye. ¹⁶Jesucristota huam Dios símeta yáuhuak, téhuekapo ayukamta entok ímí buíapo ayukamta, bít-huamta entok kaa bít-huamta, rey nésauta jípuhuäpo, entok ániata sayhuäpo, entok yäura úttiata jípureme espíritumpo. Síme íri yáuhuak, áapörík béchïbo entok áa béchïbo. ¹⁷Kaita kee ayuak, áapo béja aaney, entok áapörík béchïbo síme tüüsi huéiye. ¹⁸Áapo jü takaahuata kóbba; íri éntok jume Cristota sualhuäpo nau animme. Áapo jü naatëpo huéeme, jü kókkolam násuk bat jíabitekame, bueituk símekuu juka bat huéerita ä jípunakë béchïbo. ¹⁹Bueituk jü Áchayhuari ínëli ä türek, síme úttiäraata áapöríkut ayunakë béchïbo. ²⁰Áapörík huämi, símeta jak ayukamta áamak áahuä tüte íaak, huaka téhuekapo ayukamta entok huaka ím ániapo ayukamta junne. Júnëli yánti jíapsihuamta yáuhuak, ä ójbohua kúrusit ä guótiakä béchïbo.

²¹Eme kétchi bannaataka Diostahuem mekka aaney éntokem ä béj-reka kaatey enchim éerimpo, kaa tühuaata joaka. Én éntok Cristo enchim áamak tütela, ²²ä takaahuapo ä mukukä béchïbo, santosi Diostau bíchaa enchim jípu báreka, entok chïcha machikuu kaa náikiahuaaka áapörík anëpo, ²³lütüriapo eme Dios éehuäpo át nahuaka jíba anëteko, juka evangeeliopo itom boobichäu jikkajaka kaa emo rabiktiaka, huaka tühuaata enchim béchïbo náikiata enchim boobichäu kaa tójaka. Íri éntok síme ániat téhuekata bétuk nokhuak. Ínapo Pablo íkäi ministerio tékilta béchïbone yári.

Pablo kaa judíommeu bíttuari

²⁴Énne al-leiya, jìokot máchiraata bíchaka enchim béchïbo, bueitukne ínëline Cristotamak ä innëa juka jìokot anhuamta, ä takaahuaa béchïbo. Íri takaahuaa éntok jume Cristota sualhuäpo nau anim. ²⁵Íäri béchïbone ministerio tékilta mák-ri, Diosta ä huátiä pámani. Íkäine mákhuaak enchim béchïbo, kaita yeu bëaka, juka Diosta noki ín noknakë béchïbo, ²⁶jü éсотaka yún huásu-huásuktiapo kaa-

betau yeu machiriatukaihui. Të ëni jume Cristota súal-huäpo náu animmeu yeu machiriahuak. ²⁷ Bempörim Dios am jüneria iak, huaka ríkoapo símek béppa ujuoorik, sime jü kaa judíom béchíbo éсотukahui. Ìri éntok jü Cristo jíáp-sipo enchimmak aneme, jü símek béppa ujuorika boobit-huame.

²⁸ Ítapo Cristota bétana nooka. Símemte téjhua, kuttílasi ámeu nokaka, entokte am majtia, símek tüisi jita täyahuäpo, jume síme yoremem yúmalasi emo jípureme täya íaaka, Cristo Jesústa huämi. ²⁹ Juäri béchíbone két tekipanua, ä úttiärapo úttiata joaka. Ìri úttiära éntok inot aneka tekipanua.

2 Bueítukne enchim jünee íaa, juka obiachisi ín tekipanoäpo enchim béchíbo, entok jume pueblo Laodiceapo joomem entok síme huame kaa nee pújba täyame béchíbo. ² Júnëline aane, enchim jíapsim jíapsi jóotenakë béchíbo, náu lópola emo nákuhäpo, juka ríkoapo yúmalasi át jünee huamta jájamhuäu tájti, juka ékota Dios Áchayta entok Cristota bétana huémta täyahuäpo. ³ Áapörikut éсотaka ayka, síme jü ríkorasi jita täyahuame entok jíat jünee huame. ⁴ Íkãine enchimneu nooka, kaa jábeta enchim báitãunake béchíbo, jü noki súal máchisi nokhuamtayi. ⁵ Kanne takaahuapo enchimmak ane jíöbe, të ín espíritu enchimmak aane, entokne al-leaka ä bitcha, huaka túlisi náu enchim tekipanoähui, entok Cristotat huitti enchim éähui.

⁶ Jáchin juka Señor Jesucristota enchim mabetakä bénasi, alë bénasem jíba áamak rejtipo yúmala, ⁷ enchim jíapsi áapörikut kom mékka át nahuatualataka, entok nát béppa át yótuahuäpo, entok át éehuamta huitti jípureka, junëli enchim majtiahuakapo bénasi, juebénasi ä baysayhuäpo.

Cristotat yúmalasi jíapsihuame

⁸ Áachem suaka ä bitcha; kaabe enchim báitãunake, huaka ími ániat täyahuamta kaita béj-rëpo huämi, jume yoremem ä boojoria pámani, entok jume ániat jíápsame ä joä pámani, të kaa Cristota huämi.

⁹ Bueítuk Áapörikut ä takaahuapo aane, jü yúmalasi ä Diostukähui. ¹⁰ Eme éntok Áapörikut yúmalasi emo jípure. Áapo éntok jume buere yäura nésauta jípureme béppa kobanaro. ¹¹ Eme éntok Áapörük enchimmet anë béchíbo circuncisióntem mabetak. Ìri circuncisión kaa mámmey yáaritaka juka kaa türük takahuapo enchim úhuak. Í circuncisión éntok Cristota bétana huéiye. ¹² Enchim batóhuakapem Cristotamak máhuak, éntokem ínëli ket áamak jíabitek, Dios éehuamta útteärä béchíbo, kókkolam násuk ä jíabitetuak. ¹³ Jum kaa türükuu entok circuncisiónta kaa jípureka enchim kókkolatuk junne, áamak enchim jíapsituak, juka síme kaa türük enchim yáari jíokoreka.

¹⁴ Entok juka ley nésau jíojteta itom béj-reka huémta kaitäpo tahuariak. Ìri jíojteri éntok itom béj-reka jíojtetaka bökay. Të ínëli jum násuk ä órekaípo ä úhuateboka kúrusit ä popontebok. ¹⁵ Bueítuk Áapo símem buere yäurata jípureme ám úhuuaka, símem bíchäpo yeu am tójaka am bíttebok. Huanäi kúrusit áme béppa yöok.

Téhuekapo ayukamta jaria

¹⁶ Enchim jíbuähuäpo, kaabe bettesi enchimmet nok-nake, jita jíhuäpo, pajko taahuarim bétana, mecha bemela pajkom bétana, entok jimyore taahuarim pajkoriahua bétana. ¹⁷ Síme ìri yebijnakeme jékkaata bënna; të jü tua lutüria Cristotat aayuk. ¹⁸ Kaabe enchim ä úhuaanake, juka enchim kobari, bueítuk huate aane, Diosta bétuk emo jíap-sä tíame, entok ángelesim yöreme. Tenkupom jita emo bíchak tíaka emo buérialihuäpo emo jikau cháalataka bem éäpom kaa türük jíba jo báare. ¹⁹ Katim nésahuemta kóba éäpáman kaate, ìri entok Cristo. Ìri juka síme takahuata úttiatuame, tónoampo entok táttempo náhuä cháasime. Huanäi ínëli yötu, Diosta éäpámani.

²⁰ Eme béja Cristotamak kókkolatukätek, jume ániat jíápsammak kaa kateka, zjatchiaka júntukem jume ániat jíápsame bénasi juka huatem nésahueu joaka aane, ²¹ jum ínëli huëpo: “Katë jita johua, júkärë kaa buäye, éntoke kaitat mámma”? ²² Jü ínëli huéeme kia yore majtiahuame, entok yorem nésauri páman huéiye; ìri síme éntok, ä johuäpo lülüte. ²³ Jü ínëli huéeme lütüriapo tüisi huém téenna, jita täyahuäpo emo náu tóijhuaka ä yörihuäpo, Diosta bétuk emo jípureka entok bem takaata úttiapo jita jotuaka. Të ìri síme kaita béchíbo türi, juka takaata kaa türük jo bárëu béppa.

3 Eme Cristotamak jíabitelatukätek, juka jikat ayukamtem jaria, Cristota kátekäpo, Diosta báta bétana. ² Juka téhuekapo ayukamtem bíb báreka éiya, të kaa juka buíapo ayukamta. ³ Bueítukem kókkolatata, jü enchim jíapsi Cristotamak ésoni, Diostachi. ⁴ Cristo áapo jü enchim jíapsi. Júnakoy äbo ä yepsäpo, eme két áamak katekem bíinna, jum símek béppa ujuoriku.

Bannaataka entok jü én bemela jíapsihuame

⁵ Juka kaa türük ími buíapo enchimmet ayukamtem muk-tua: kaa emo jubeka náu jíapsihuamta, chícha maachik, kaa náksi kaa türük ukulhuamta, kaa türük huáatihuamta, entok juka kaa huéeläpo jita áttia péehuamta; ìri kaa diostaka junne Diosta bénasi yörihua. ⁶ Íari béchíbo jü Diosta omtëu bëttesi ámet chúpiseka huéiye, jume kaa ä nésahui jo báareme usiarimmechi. ⁷ Emem ket íkãi joaka rejtey, bannaataka ínëli jíápsaka. ⁸ Të ëni eme kétchi, íkãi

simetem tójja: juka jüenaraata entok náu omtihuamta, entok kaa türik jíba éhuamta, juka béttek nokhuamta, juka juéna nokta enchim tempo yeu huémta. ⁹ Katem emo baítattáhua; bueítukem juka bannaataka jáchin enchim jíapsáuhuem béja tóij-la. ¹⁰ Én éntokem bemelasi enchim jíapsi yáuhua. Íri ä yáakamta béna báreka, bemelasi áu josime, yúmalasi ä täyahuamta ä jajamëu tájti. ¹¹ Ímíri kaabe griego entok judío junne, circuncisiónta yáariarim entok kaa yáariarime, jü sékána joome entok ímí joome, nénkitaka tekipuanuame entok kaa nénkiri; të Cristo áapo jü sime, entok símekuchi.

¹² Diosta enchim yeu púalä pámanem emo nüye, Cristotamak huépülsi jíápsaka emo nákuäpo, túlisi enchim jíápsipo emo nákeka, kaa emo ámpoleka emo ériaka, kaa emo chëhualihuäpo, suamsi emo nühuäpo entok yánti jíapsihuäpo. ¹³ Yántem náu éaka jíápsa, emo jìokoreka; të senu jábetat jita ínnëateko, ä jìokorinake. Jáchin juka Cristota enchim jìokorekä bénasi, emem két íneli ä yáuhua. ¹⁴ Entok íkái símek béppa, juka emo nákuhamtem náu jípure; bueítuk íri yúmalasi yore náu antua. ¹⁵ Jü Diosta bétana yánti éhuame enchim jíápsipo nésaunake, bueítukem íäri béchíbo íneli huépul takahuapo jíba náu núnuri. Éntokem ä baisahue.

¹⁶ Jü Cristota nooki juebénaka enchimmet annake, enchim majtiaka, entok jita täyahuäpo kutti náu nokaka. Túhuäpëm enchim jíápsipo buiika, Señorta béchíbo: salmom, entok himnom, entok espíritupo buiikim. ¹⁷ Bueítuk símeta enchim joähui, nokaka entok ä joaka junne, simetem Señor Jesústa téhuampo ä johua, Dios Áchayta baisahueka, Áapörík huämi.

Jáchin bemelasi jíapsihuame

¹⁸ Eme kunakame, enchim kunam bétukem emo nüye, Cristota súalhuä pámani. ¹⁹ Eme jubekame, enchim jubimem nákke, kaa béttesi juénak ámeu joaka. ²⁰ Eme usiarim, enchim áchayimem símeku nésaunta joria, bueítuk íkäri jü Señor ä türe. ²¹ Eme áchayhuarim, katem enchim úusim omtitua, kaa kom am éenakë béchíbo. ²² Eme sáyhuae, ímí buíapo enchim tekemem símeku nésaunta joria, të kaa yoremta al-leetua béchíbo enchim am bítchay jíbba, ál-la chíkti enchim jíapsimaki, Diosta yöreka. ²³ Bueítuk símeta enchim joähuem, át jíápseka ä johua, Señorta béchíbo ä joam ténasi, të kaa yoremem béchíbo, ²⁴ jünéaka Señorta bétana herenciata enchim mabetnakëhui; bueítuk eme Cristota tékiltem johua. ²⁵ Bueítuk jábe juka lútula huémta kaa yáakátek, huári bétana bétte noki át chúp-nake; bueítuk Diosta béchíbo kaabe täbuik béppa chë ériahua.

⁴ Emëe tekörim, juka lútula entok yúmalasi huémtem yáuhua, jume enchim nésaunta joriammehui, jünéaka ket téhuekapo enchim ä jípurëhui, juka enchim sáhuemta.

² Jíbem oraciónta johua, kaa jápteka, éntokem kaa koptel-lataka, áma Diosta baisahueka. ³ Éntokem jíba ito béchíbo oraciónta johua, bueítuk jü Señor puertam itom étaporianake, ä noki itom noknakë béchíbo. Huanäine ä jüneriatebonake, juka Cristota bétana ésota. Íäri béchíbone pereesotaka ⁴ ä jüneriatebonake, jum jáchin huitti ín nokäpo.

⁵ Katem tiempota kia simtuaka, jume Cristota kaa súaleme bíchäpo tüisem suamsi emo nüye. ⁶ Jü enchim nokäu huéchiapo huéenake, kiasi onakamta bénasi, bueítukem íneli jüneenake, jume huatem jáchin enchim yóm-mianakëhui.

Jü chúpëpo teboteri

⁷ Juka símek ino bétana huémta Tíquico enchim ä téjhuaanake. Íri hermaano itom nákéhui Señorta tékilpo nä jálaek, entok huitti ministerio tékilta johua. ⁸ Íäri béchíbone áapörík enchimem bíttuak, bueítuk juka jáchin itou huémta enchim jüneriatuaka, yánti jíapsihuamta enchim máknake. ⁹ Jü Onésimo két áamak huéiye, jü huitti Cristota súaleka tüisi itom nákéhui, jü enchim-mak huéri. Juka ímí símeta jáchin huémta bempom enchim ä ettejhuarianake.

¹⁰ Jü Aristarco, jü ínomak pereeso, enchimem tebote, entok Marcos Bernabéta asohuara. Marcosta bétanem nokta mabet-la, bueítuk enchimem ä yepsakem tüisi ä mabeta. ¹¹ Entok Jesús Jústo ti téhuakame ket enchimem tebote. Ímëi jíbamme jume judíom Cristota súaleme. Ímëri Dios rey nésau tékilta huépom nee ania, entokim jíapsi jóotehuamta nee mákka. ¹² Epafras enchimem tebote, jü enchim-mak huéri. Áapo Cristota teekok, entok jíba kaa chúkteka oraciónta enchim béchíbo johua, bueítuk kutti enchim jápnakë béchíbo yúmalasi entok kaita enchimem bëyeka Diosta huáatiäu enchim jípunakë béchíbo. ¹³ Bueítuk ínapone ä jüneria jáchin enchim béchíbo jíba tüisi tü éerita ä jípurëhui, entok jume pueblo Laodiceapo jóakame béchíbo, entok pueblo Hierápolis joomem béchíbo. ¹⁴ Jü Lucas mériko nákuhuae enchimem tebote, entok Demas.

¹⁵ Jume Laodiceapo jóakammeute tebote, Nínfasta, entok jume Cristota sualhuäpo nau anim ä jóapo náu yayajame. ¹⁶ Bueítuk íkäi cartata enchimem noksuak, jume Cristota súaleme Laodiceapo jomemmehuem ket ä noktebo. Juka cartata bempörimem bíttuata, emem ket ä nooka. ¹⁷ Jü Arquipotahuem ínel jiaahua: “Juka ministerio tékilta Señorta bétana em mabetakäu, Akë ä yáaka ä chúp-pa.”

¹⁸ Ínapo Pablo; ìri teboteri ín mámammey jïojtetaka huéiye. In peresotukáhuem huáate. Jü Diosta tühua enchimmaktunake. Júnentunake.

1 Tesalonicenses

Tebóteri

1 Ínapo, Pablo, Silvano, éntok Timoteo, huame hermanom Tesalónica pueblopo jomemmeute tebote Cristota sualhuäpo nau animmehui huame yüu tütti Dios Áchaytat anhuäpo éntok Señor Jesucristotamak. Tühuata éntok yanti jíapsihuame Dios Áchayta bétana éntok itom Señor Jesucristota bétana enchim béchibotunake.

Tesalónicapo joome ejemplom

²Jíbate Diostau enchim buania, ä baisahueka, chíkti itom Diostau buaná bélëki enchimieu huáateka, ³jíba áu huáateka Dios itom Áchay bíchäpo hua enchim ä súaleka enchim joäubehui, éntok hua yore nákuhaka enchim joäubehui, éntok két jíba bénasi juka itom Señor Jesucristota enchim boobíchá bétana. ⁴Bueítukte jüneiya, hermanom, Diosta nákéhuim, éntok enchim yeu púatukähui, ⁵bueítuk jú tü nooki Diosta bétana huéeme itom nok-ri kaa kía nokpo jíba enchimieu yuumak, két útteata jípureka, éntok Espíritu Santota éäpo, éntok tua lütüriapo, bueítuk eme tüisi jüneiya jáchisute ito ujüuk enchim násuku, itom enchim náké béchibo.

⁶Eme éntok két itom ito nükä bénasi emo ujüuk, éntok Áapo Señorta bénasi, huaka tü nokta buéresi jio kot máchiraata násuk mabetaka, jú Espíritu Santota bétana al-lee-huamta jípureka. ⁷Júnëli eme két ejemplomtaka taahuak, síme huame Macedoniapo éntok Acaya buiärapo joomem béchibo, két ä súalekame. ⁸Bueítuk enchimmet yeu simlataka chíbejtíla jú Señorta nooki, kaa Macedoniapo éntok Acayapo jíbba, éntok két kía ják júne chíbejtíla, hua Diosta enchim súalëhui. Júnëli kaa tua úttea huäri bétana itom noknakë béchibo, ⁹bueítuk bempo júne ä nooka, jáchin enchim itom mabetakähui, éntok jáchin huaka yorem mámmey yáata ä yöreka enchim ä tójaka Diostau bíchaa enchim jíapsi kúaktekähui, huaka tua lütüriapo Dios jíapsamta yöri báreka, ¹⁰éntok kétchí, téhueka bétana ä Üusi-hua boobit báreka, huaka kókkolam násuk ä jíabitetukähui, hua Jesús, itom jínëume, hua bétte nokta itot chúpata äbo huémta bétana.

Tesalónicapo Pablota tékkil

2 Bueítuk eme jüneiya, hermanom, hua itom enchimieu äbo nóitekähui kaa kía kaitapo siika. ²Bannaatakate jio kot ansuk, éntok pueblo Filiipopom két itom naa huíksuk. Eme júne jüneiya, të Dios óusi éehuamta itom mákkak, juka tü nokta Diosta bétana huémta enchimieu itom noknakë béchibo, juebenam kaa ä türeme násuk junne. ³Bueítuk hua itom enchimieu kutti nokakäu kaa jíop-riapo yeu simla; kaa juéna éehuamta huéria, éntokte kaabeta áy bätattähua. ⁴Bueítuk Dios jünéaka itom yeu púhuak, íkäi tü nokta Diosta bétana huémta itom mámpo ä tóijnakë béchibo; éntok junëlite ä nooka, kaa kía yoremem jíba al-leetua báreka, ál-la huitti Diosta itom jíapsi jüneriamta. ⁵Bueítukte jauhuey júne kaa yoremem al-leetua béchibo nooka; eme júne jüneiya. Éntok katte yún tómita jípu péaka jíapsa; Dios Áapo jüneiya. ⁶Éntokte kaa huaka yoremem itom úttílnakeu jaria, enchim bétana junne, éntok kía huatem bétana junne; enchim bétana ál-late jita mabetpo yúmala jíöbe, Crístota itom äbo bíttualä béchibo. ⁷Ál-late kaa béttek jíapsita enchimieu bíchaa jípureka; jáchin hua áyehuari ä asoammeu bíchaa kaa béttek jíapsita jípunake, alë bénasi két ítapo. ⁸Tüsite enchim éria; katte juka tü nokta Diosta bétana huémta jíba enchim mámpo yécha péiya. Kíate itom jíapsi júne nénki éiyey, enchim béchibo, bueítukte úttesi enchim nákke. ⁹Eme béja ä jüneria, hermanom, itom tékkil éntok itom lottëhui, jáchin machisite tekípanuak, taahuarit éntok tukaarit naa búrujti, kaa kía enchim béchibo tékiltu báreka. Jíbate juka tü nokta Diosta bétana huémta enchimieu nookak.

¹⁰Eme jüneiya, éntok Dios junne, jáchin machisi túlisi éntok lütüriata huë pámani éntok kaa juénasi machisite ito nuka enchimmaki, Jesucristota súalemmaki. ¹¹Éntokem kéchá jüneria, jáchisu hua áchahuari ä usimieu noknake tüsi am jíapsinakë béchibo, alë bénasi ítapo ket enchimieu nooka, hueuhuëpulammehui, ¹²éntokte enchim nok téjhuay, Diosta usiälam bénasi enchim emo ujünake tíaka. Huä enchim núnukame ä anëpo enchim an íaa, huaka lóoriata enchim jípu íaaka.

¹³Íari béchibote jíba Diosta baisahue, huaka Diosta noki itot jíkkajaka enchim ä mabetakä béchibo, kaa kía yore-

mem noki bénasi ä ériaka, ál-la lútüriapo Diosta noki bénasi. Huä noki éntok enchimmet jíapsa, síme ä súalem-mechi. ¹⁴ Eme hermaanom, Cristo Jesústa súaleme, Cristopo Diosta yoremraa huame Judea buiärapo aneme bénasem tahuala; bueítuk eme két huame enchimmak joomem bétana jikot máchiraata bitchak, bempörim két huame judíom bétana ámeu sikä bénasi. ¹⁵ Huame itom Señor Jesústa mäakame éntok huame bem profetam junne, itom éntokim áma yeu béebak. Entokim Diosta kaa al-leetua, entokim síme yäuraata béj-reka kaate, ¹⁶ jume gentílimmeu itom noknakeu itom táktiriaka kaa am jínëutunakë béchíbo. Júnëli bempo jíba hua bem juëna yáari jikau yúmala. Júnëli béchíbo Diosta ómtira tüisi ámeu kóm yuumak.

Jü Pablo hermanommeu mékka aane

¹⁷ Të itapo, hermaanom, chúbala kaa jaiki taahuarimpote enchimmeu mékka aneka itom pusimnea kaa enchim bitcha, të ál-la itom jíapsi enchimmak ane jíöbe, jíbate chë júne enchim pújba bít péiya. ¹⁸ Kíalikute áman enchimmeu kat báarey jíöbe, ínapo Pablo, kía ínapola junne, kaa séjtuli entok kaa guoosa, ál-la juebénasi; të jü Satanás itom ä táktiriak. ¹⁹ Bueítuk, ¿jábeta béchíbosute ä boobíchaihui, huaka tühuata, huaka al-leehuamta, entok huaka itom béjtu-anähui, Jesucristota yepsayo, ä bíchäpo itom aneyo? ¿Jachu kaa emëe? ²⁰ Eme ámëria jume tüisi itom al-leetuanakeme.

3 Júnen béchibote kaa al-leaka náu ettejoak. Huanäite ítapola pueblo Atenaspo taahuak. ² Timoteo itom hermaanote enchimmeu bíttuak. Áapo két Diosta tékil johua, entok tü nokta Cristota bétana huémnta itomak tekipanua. Áapo enchimmeu nokaka útteata enchim máknake, jíba huitti enchim ä súalnakë béchíbo, ³ kaabeta kóm éenakë béchíbo juka jikot máchiraata ámeu huéy junne. Bueítuk eme júne júneiyya íari béchíbo itom ím anëhui. ⁴ Bueítuk ket enchimmak anekate enchim téjhuak, jikot máchiraata itom bínnakëhui, entok enchim ä jüneriapo bénasi. ⁵ Huäri béchíbone kaa át al-leaka senuk enchimmeu jaasek, júnee báreka jíba enchim ä súalë bétana, kolopti júne jü diablo enchim bätäunake. Huanäi éntok jü itom tékkil kaitäpo tahuanake.

⁶ Të jü Timoteo enchimmeu nóiteka júchi itou nóttek. Huanäi tü nokta itou nüpak enchim ä súalë bétana, entok emo nákhuaipo bétana, entok jíba enchim itou huáatëhui itom bít péaka, itom enchim bít péä bénasi. ⁷ Júnen béchíbo, hermaanom, itom jikot éäpo, entok jikot máchiraata itou huëpo junne, itomem jíapsi yétchak, hua enchim ketune ä súalë béchíbo. ⁸ Bueítuk én ál-la jíapsi itot aayuk, jíba Señortat enchim éä béchíbo. ⁹ Íari béchíbo,

¿jáchisute kaa Diosta baisaupo yúmala enchim béchíbo, símeta huaka al-leehuamta itom mabetakä béchíbo Diosta bíchäpo? ¹⁰ Juebénasite Diostau buaana, tukaarit entok taahuarit naa búrujti enchim pújba bit báreka, entok enchim ä súalë násuku, juka enchimmeu bëyemta yúmaria báreka.

¹¹ Të Áapo jü itom Dios Átchay, entok itom Señor Jesucristo, enchimmeu itom huérianake. ¹² Entok jü Señor chë júne enchim emo náktuanake, símem náuhui itom enchim náké bénasi. ¹³ Jume enchim jíapsim huitti tútti yéchatunake; kaita juënak jita áme bétana nok máchik jípunake, Diosta béchíbo yeu púarimntaka, Dios Áchayta bíchäpo, itom Señor Jesucristota yepsayo síme jume Diosta yeu púarimmaki.

Diosta bíchäpo jáchin jíapsihuame

4 Júnen béchíbo, hermaanom, enchimmeute jikot jiaahua, entokte enchimmeu nooka, itom Señor Jesústa téhuampo, jáchin itou enchim ä tátäyakä bénasi, jáchin enchim emo nünakëhui, Diosta al-léetuä béchíbo, nat taahuarit chëhuasu.

² Bueítukem béja ä täyala, jáchisute enchim majtiak, itom Señor Jesústa téhuampo; ³ bueítuk jü Diosta éähui iri ájaria enchim tü yóremtü íaa, tattäbui jáamuchim kaa enchim jípu íaa, ⁴ huëpulaím enchim jub íaa, tü jíapsita nau jípureka éntok emo yöreka, ⁵ kaa kía kaa huéeläpo nát joyhuakari, huame kaa judíom kaa Diosta täyame bénasi. ⁶ Kaabe jü ä hermaanobeu juënak yáanake, ä bätähuaka, ínël huëpo, bueítuk jü Señor símeta íkai jujut-rianake, bannaataka enchimmeu itom ä nokakä bénasi. ⁷ Bueítuk Dios kaa hua kaa türik béchíbo itom núnula, ál-la hua tü jíapsita náu jípu béchíbo. ⁸ Júnentuk jábe junne íkai jíkkajaka ä omoutekame kaa yoremnta néshui omoute, ál-la Diosta néshui. Dios éntok itom ä mák-la, juka Espíritu Santota.

⁹ Të hua náu animtaka emo nákhuaamta bétana kaa tua úttea enchimmeu ín jiojtenakëhui, bueítuk eme béja Dios-ta bétana ä täyasula, enchim emo náknakëhui. ¹⁰ Éntokem béja am nákeka am bitcha, síme jume Macedoonia buiärapo aneme. Tëte jíba enchimmeu nooka, hermaanom, nát taahuarimmet chëhuasu enchim emo náknakë béchíbo. ¹¹ Yánti jíapsekem aane, jíba enchim tékilpo aneka, enchim mámammea tekipanua, itom enchim sáhuekäpo bénasi, ¹² tüisi enchim kannakë béchíbo, huame kee jee enchim beu éame násuku, entok enchim huáatiäu enchim jípunakë béchíbo.

Señorta júchi yebijnakēhui

¹³ Hermaanom, jume kókkolam bétanate kət enchim ä jüneria íaa, kaa enchim siroknakē béchībo, huame kaita Diosta bétana boobíchaihuime bénasi. ¹⁴ Bueitukte juka Jesucristota mukuka entok júchá jíabitekäu súalēteko, kette júneiya jume Jesucristota mabel-lataka kókkokame juka Diosta am jíabitetuaka Jesústamak am nüpanakēhui.

¹⁵ Júnen béchibote enchimmeu ä nooka, íkari Señorta nooki: Ítapo ketune jíápsame Señorta yebijnakeu tájti jíapsinakeme, katte ámePAT kannake, huame bát kókkokammepachi. ¹⁶ Bueituk Áapo jú Señor ä jáhuiayi nésahueka, entok hua Diosta arcángel nésahuemta jáhuimaki, entok hua Diosta trompeeta jáhuimak kóm huéenake, téhueka bétana. Huanäi huame Crístota mabel-lataka kókkokame bát jíabitenake. ¹⁷ Huanäi ítapo jume jíápsame, kee kókkoka áu yúmakame, tóboktiatunake, be-mpörimmak náuhui jume namupo, juka Señorta mabet béchībo, jikat jekapo. Júnélite béja jíba áamak annake Señortamaki. ¹⁸ Íari nokiyem emo óusi éetua, síme náuhui.

5 Tē jume taahuarim bétana íkai ámet ayunakēhui, kaa tua úttea enchimmeu ín ä jiojtenakēhui, hermaanom. ² Bueituk eme tüisi júneiya, juka taahuarita Señorta át yebijnakēhui, lak-ronta tukaapo éhuil ják yepsä bénasi. ³ “Yánti éehuaka, kaita máijhuame”, ti jíayhua násuk, se-jchúkti buíata áu yoyoä bénasi chíbela huátteme ámeu yú-manake, jume huantiriam hua jámut asoa báaremtau yumä bénasi; júlebénasim kaibu ára emo jínēuka tahuanake. ⁴ Tē eme, hermaanom, katem kaa machikuu aane, huákai taahuata éhuil enchim jaatianakē béchībo, lak-ronta bénasi. ⁵ Bueituk síme eme machiria entok taahuari usiarim. Tukaapo entok kaa machikuu, katte áma joome. ⁶ Huári béchībo, katte kía kónnake, jume huatem bénasi, ál-late kaa koptelnake entokte suamsi ito núnake. ⁷ Jume kókocheme tukaapom kókoche; jume nanaakome éntok tukaapom nanaako. ⁸ Tē ítapo taahuapo joomem suamsi ito núnake, Dios éehuamta entok yore nákuhamta itot ayutuanake, áy ito jínēu béchībo, hua jínēuria boobíchaihuimta bénasi, hua át éehuamta jípureka, huaka yelmö téamta jípuremta bénasi. ⁹ Bueituk Dios kaa ómtiraata béchībo ím itom júnaktela, tē ál-la itom Señor Jesucristota huám itom jínēutunä béchībo. ¹⁰ Áapo ito béchībo

muukuk, áamak itom jíapsinakē béchībo, jíápsaka entok kía kókkolamtaka junne. ¹¹ Júntukem nánancha emo óusi éetua entok nánancha emo majtia, ä täyahuäpo yötu béchībo, jíba enchim ä joä bénasi.

Pablo jume hermanommeu kutti nooka

¹² Enchimmeute ä aahua, hermaanom, jume enchim ná-suk tekipanuanem yöre, tüisi kathuäpo enchim anieme, Señorta tékilpo tékiakame. ¹³ Éntokem tüisi am nákke, Señorta tékilpo am anē béchībo. Yánti jíápskem náu aane.

¹⁴ Kette enchimmeu nooka, hermaanom: jume kaa tekipanua báaremmehuem kuttíflasi nooka; huame kóm éame éntok, ousem am éetua; huame kaa útteakame éntok, útteatem am mákka; éntokem yánti jíápsi sáyhua, símemmaki.

¹⁵ Kaabe huaka juénak au yáahuaka béchībo juénakuy ä béjtua báanake; ál-lem jíba huaka tühuata náu johua, entok símemmehui.

¹⁶ Jíba bénasem al-leaka jíápsa. ¹⁷ Jíbem Diostau buaana, kaa chúkteka. ¹⁸ Diostem baisauhue símekuu; íri ájária jú Diosta huáatiähui enchim bétana, Cristo Jesústa enchim súalē béchībo.

¹⁹ Katem huaka Espíritu Santota úttiäraa tuucha. ²⁰ Katem huame Diosta bétana nokame nooki kaitäpo bitcha.

²¹ Símekuchem suuhua; áma türík jíbem nüye. ²² Síme huaka juéna machikem omoute.

²³ Áapo Dios yánti jíapsihumta yore mikame, huépülsi ä bíchäpo jíapsihumta yúmalasi enchimmet ayutuanake; entok báij huéria enchimmet ayukame: enchim espíritu, entok enchim jíápsi, entok enchim takaahua Diosta bíchäpo suayahuaka tüisi éeriatunake, itom Señor Jesucristota yepsäu tájti. ²⁴ Huitti éehuamta áttiakame enchim núnume; Áapo juka ä noki chúpanake.

Ä chúpēpo teboteri entok Diosta tü éähui

²⁵ Hermaanom, Diostahuem itom nok-ria.

²⁶ Síme hermaanomem jópe besiitoka tebotua.

²⁷ Katem ä kóptia: Diosta bíchäpone enchim téjhua, íkai jiojteta nooka, síme jume hermaano Diosta yeu púarim-mehui.

²⁸ Itom Señor Jesucristota tühua enchimmaktunake. Jú-nentunake.

2 Tesalonicenses

Teboteri

1 Ínapo, Pablo, Silvano, entok Timoteo, Jesucristota súalhuäpo náu aanim pueblo Tesalónicapo jomemeute tebote, huame yü tütti itom Dios Átchai anhuäpo entok itom Señor Jesucristotamaki: ²Tühua entok yánti jíapsihuame Dios itom Áchay entok itom Señor Jesucristota bétana enchimmeu ayunake.

Dios jume kaa tühuaata yáalammet bétte nokta ámet chúpanake, Cristota yepsako

³Jíbate Diosta baisaupo yúmala, enchim béchibo, hermaanom, Diosta éä pámani, juka Diosta enchim súalé béchibo enchimmet ä yötu tíaka, entok jü yore nákhuaame huatem béchibo enchimmet juebénasime. ⁴Júnélite ítapo enchim bétana két ito jábele, jume huate Jesucristota súalhuäpo náu anim násuku, Diostat ára boobit-huamta enchim jípurèhui, entok Dios éehuamta enchimmet ayukä béchibo. Bueitukem jìokot aneka, entok guok jájjahuaka junne, kaa huanti jíapsekem yánti aane. ⁵Ímĩ jünakiachi jü Diosta bétte noki lútula huëpo. Bueituk ínèlem Áamak ä áttiaka tahuanake, juka téhuekapo Diosta reytaka néshuëpo, hua enchim Áa béchibo jìokot máchiraata bíchakähui.

⁶Bueituk türi Diosta bíchäpo huame jìokot máchiraata enchim bíttuakame, bempom két jìokot máchiraata bítpo yúmala. ⁷Eme éntok jìokot máchiraata bíchakame, ito bénasi jimyorehuamta enchim miknake, huám itom Señor Jesústa téhuekapo áu yeu machiriako, huame Diosta ángelèsim útteata jípuremmak náuhui, ⁸jum táijta bétepo Diosta kaa súalekame kaa tühuaata mabet béchibo, entok huame kaa ä súalekame, huaka tü nokta itom Señor Jesucristota bétana huémta. ⁹Huámèi éntok jíba béchibo emo tárúnake, Señorta anëpo yeu béeptaka, ä úttiära entok ä ujyória ayukäpo, ¹⁰huäri taahuarit Áapörík äbo kóm yepsayo ä yörinä béchibo huame yeu púarim násuku, entok ä úttinä béchibo huame síme ä súalekame násuku; bueituk emëe huaka itom Áa bétana nokakähuem súalek.

¹¹Huäri béchibote két Diostau nooka enchim béchibo, Diosta tü éäu enchim ä núnukäpo yúmalasi bínnakë béchibo. Ä súalhuame éntok enchimmet ayunake, ä üt-

tiärayi. ¹²Ínèli itom Señor Jesucristota téhuam enchimmet yörina, eme éntok Áapöríkuchi, itom Dios entok Señor Jesucristota tü éeri enchimmeu bíchaa jípurè béchibo.

Juëna yöremta yeu machinakèhui

2 Én éntok, hermaanom, enchimmeute nooka, itom Señor Jesucristota yebijnakèhui entok itom áu náu yáijnake bétana: ²Jum enchim éeripem kaa läulauti täbuiasi éiya kaa náa múksi sékàna bícha, éntokem täbui espírituta bétana kaa emo náyotebo junne, nokhuäpo entok jìojteripo junne, ito bétana ä huë tía bénasi, juka itom Señor át yebijnakeu taahuata kaa mékka bëyeu bétana nokamta. ³Kaabe kía enchim bäitahunake; bueituk kaibu bát yebijnake, ál-la bátchu, jü Diosta béj-reka anhuame; entok áu yeu machirianake, hua juëna yöreme, jü emo táruhuäpo usiari. ⁴Huäri síme jü Diosta bétana huémta béj-reka áu tóboktia, entok áy ä yörihuäu béj-re. Diosta tiöpopo júne két yejteka, áu Dios tíanake.

⁵¿Jachem kaa áu huáate, enchimmak aneka íä bétana ín enchimmeu nokaibehui? ⁶Én éntokem béja jüneiyya, jita béchibo kaa áu yeu ä machiriähui, bueituk áu ä täyatebonakeu taahuari yúmanake. ⁷Bueituk béja éhuil tekipanua, hua juënakuu Diosta béj-reka huéeme; entok jíba junèli tekipanuanake, huaka áabia kíktelamta yeu huíkhuaü tájti. ⁸Huanäi ál-la áu yeu machirianake, hua juëna yöreme, të jü Señor ä tempo úttiära yeu huémtay ä mënake, entok äbo ä yepsäpo ä machiriay úttiata ä úhuuaka kaitapä tahuarianake. ⁹Íri juëna yöreme Satanásta éäpo yebijnake, buéresi útteaka, señaalim yore bäitattähuame, entok kaa jaibu johuame jonake, ¹⁰huame emo tárúnakeme bäitäu béchibo; huanäi ínèli huame lütüriata kaa huáatíame katim jínëutunake. ¹¹Huäri béchibo Dios juka úttea am bäitahunakemta ámeu bíttua, huaka kaa lütüriata bem súalnakë béchibo, ¹²juka nokta jìokot machisi ámet chúpatunakë béchibo, síme huame lütüriata kaa súalekame, entok juënakuu aneka jíba áma al-leame.

Jínëu béchibo yeu púarim

¹³Të ítapo jíba Diosta baisaupo yúmala enchim béchibo, hermaano Señorta nákhëhuim. Diosta ániata naatekëpo naateka enchim yeu púuhuak, enchim jínëutunakë

béchibo, hua Espíritu Santoy tü yáataka, jum lútüriapo Diosta enchim súalekä béchibo. ¹⁴ Íari béchibo enchim núnnuk, íri tü nooki itom evangeliohui, itom Señor Jesucristota lóoria enchim jájammaké béchibo.

¹⁵ Júnëlituko, hermaanom, enchim jíapsi tutti yéchalatakem aane, éntokem juka doctriinata enchim majti-ahuakau jíapsipo ëria, kía nokpo enchim jíkkajakäu entok itom jïojteripo enchim täyakähui. ¹⁶ Huanäi Áapo itom Señor Jesucristo, entok itom Dios Átchay, hua itom nákekame, entok ä tühuy jíba béchibo jíapsi al-leehuumta entok Diosta boobit-huumta itom mikakame, ¹⁷ enchim jíapsi kutti éetuanake, entok huitti éehuumta enchim máknake, enchim nokäpo entok tü tékilta enchim joäpo.

Jü Diosta noki úttilna

3 Én éntok, hermaanom, Diostahuem oraciompo itom nok-ria, juka Señorta noki huitti huénaké béchibo, entok ä yörinä béchibo, enchim násuk ä sikä bénasi, ² entok juéna yóremem násuk itom áma yeu huíknaké béchibo; bueituk Dios éehuumta kaa síme ä jípure. ³ Të jü Señor ä noki chúpanake. Útteata enchim jíputuanake entok enchim suayanake, kaa tühuaata bétana. ⁴ Entok Señortatte huitti éiya, huaka enchim joäu jíba enchim yáanake bétana, itom enchim át sáhuekä pámani. ⁵ Jü Señor áman enchim rúktianake, jum Diosta yore nákehui, entok Cristota bétana yánti éehuumta enchim máknake.

Jü tékilta yáanäu úttea

⁶ Én éntok, itom Señor Jesucristota téhuampote nésauta enchim mákka, hermaanom, huame jájana emo nüyemmak kaa enchim cháchätu sáhueka, itom enchim majtiakä

bénasi kaa emo nüyemmaki. ⁷ Bueituk eme jüneiya jáchin enchim násuk itom ito nukähui; ínëlem jíba emo nüye. Bueituk itapo kaa kía jájana ito nuka enchim násuku. ⁸ Katte jábeta kía jíbuäriak, ál-late tüisi tekipanuak, lótteka taahuapo entok tukaarit náa búrujti, kaa béttesi enchim béchibo obiachitu báreka. ⁹ Lútüriatate jípure jïobe, të ejemplotate enchim mák báare, enchim ito bénasi emo nü-naké béchibo. ¹⁰ Bueituk két enchimmak aneka íkái nésautate enchim mákkak: Jábe kaa tekipanua báareme, éläpo két kaa jíbuänake. ¹¹ Bueitukte enchim násuk ä jíkkaja, huatem jájana emo nüyëhui, ál-lam kaita bem jüneriäpo emo kíkkima. ¹² Ímechíte huitti nésahueka kutti nokta mákka, itom Señor Jesucristota téhuampo: kaitat jáchin éakam tekipanuaka bem buänakeu kobanake.

¹³ Eme éntok, hermaanom, katem lótte tühuaata joaka.

¹⁴ Huä jábe ä sáyhuaka páman kaa huéé bárëtek, ímí enchimneu jïojtekä pámani, áachem suuhua, éntokem kaa áamak emo chátcha; éläpo tiunake. ¹⁵ Katem omtihuäpo áu omtemta bénasä bitcha, ál-lem súamsi áu nooka, kuttílasi Cristota súalhuäpo tüisi ä huénaké béchibo.

Diosta tü éeri yoret chúpahuame

¹⁶ Áapo Señor yánti jíapsihuumta yore mikame jíba enchim ä jíputuanake, juka yánti jíapsihuumta jita enchimneu huéy junne. Jü Señor símemmak enchimmaktunake.

¹⁷ Ínapo Pablo íkái tebotetane ín mámammea yáala. Íri jü seña síme ín jïojteripo, ínëline jíjïojte. ¹⁸ Huä tühua itom Señor Jesucristota bétana huéeme símemmak enchimmaktunake. Tua jünentunake.

1 Timoteo

Pablo Timoteotau jiojte

1 Inapo, Pablo, Jesucristota apóstol, Dios itom jínëumta nésahuekä pámani, entok jü Señor Jesucristotat ayukamta itom boobichähui: ² Timoteo emoune tebote, Diostat ehuäpo tua ín üusi: tülisi huéeme, yore jiokolihuame, entok jü yánti éehuame, Dios itom Áchay bétana entok Jesucristo itom Yöturi bétana huéiye, emo béchibo.

Jume kaa lütüriata yore majtíame bétana téjhuari

³ Macedonia buiärau bíchane sim báreka emoune jiokot jiaahuak, Efeso pueblopo enchi tahua íaaka, huatem nésauta enchi máknakë béchibo, bueituk juka Diosta nooki kaa tábuasi am majtianakë béchibo. ⁴ Íkai nésautë kécham mákka: Katim ä jikkaij báanake, juka nokta kía nokhuamta fábula ti tettehuaahuamta, entok noki kía böka kaa lülütemta. Íri náu nássuahuamta johua, të kaa Diostat éaka, tülisi áamak kathuamta.

⁵ Íkaine enchimieu nooka, sime enchim jíapsimak yore nákhuaamta enchim jípunakë béchibo. Í yore nákhuaame éntok ímëi bétana yeu huéiye: jü jíapsi huépülsi áu jípuremta bétana, entok jü tü éehuamta bétana, entok jü chíkti jíapsimak Diosta súalhuamta bétana. ⁶ Jume huate rábiktekame sékana bícham sájjak, kía jájaana nokaka. ⁷ Bueitukim huitti leyta emo täya tíiya, kaa át jünéaka, entok bem nokäbet júne kaa jünéaka.

⁸ Tëte béja leyta júneria, ä türiakähui, të Diosta ä huátiä páman ä huériäteko. ⁹ Bueitukte júneiya, jükä leyta tü yóremta béchibo kaa yáaritukähui, të ál-la ímëi béchibo: jume bem ía páman jíba am báareme, jume kaa nésauta jo báareme, jume jujjuëna kaa tühuata jo báareme, jume Diosta kaa yöreme entok Diosta bétana ayukamta kaa yöreme, jume bem áchayhuarim entok áyehuarim sússuame, jume yore sússuame, ¹⁰ kaa emo jubeka entok kaa emo kunaka náu totöyeme, oohuimtake emo jujubeme, jábeta úttiapo buíseka tómita áa béchibo aahuame, jume ára nókichim, entok Diosta bėj-reka nonokame; bueituk sime ímëri Diosta noki bėj-reka kateme. ¹¹ Íkai júne yore majtia, jü simek béppa musála machi evangelio, Dios al-leehuamta yore mákamta bétana. Bueituk inapo ä mák-ri, ä majtiä íaahuaka.

Tékkil Pablota mák-ri

¹² Anä baisahue, juka úttiata nee mákakamta, itom Yöturi Cristo Jesústa, bueituk huitti nee áamak huéé béchibo; íri tékiliyi nee yuktiak. ¹³ Inapo bannaataka Diosta bėj-reka jíapsay. Anam guók jájjasey, jume ä súaleme, entokne tüisi juénasi jijjay. Tëne jiokolihuaka mabethuak, bueitukne kaa jünéaka ä johuay, kaa ä súaleka. ¹⁴ Nee ínëlituk junne, jü itom Yöturi tühuay nee tápunyak, entok jü át éehuamtayi, entok jü yore nákhuaay; Cristo Jesústa itom ä mákë béchibote ä jípure.

¹⁵ Türi í nooki huitti huéeme, entok simetaka ä mabetpo yúmala: Cristo Jesús ániat jíapsamta jínëu báreka äbo yep-sak, jume kaa tühuata joame béchibo; huámëri násuku ínapone chë bát huéiye. ¹⁶ Íari béchibo Dios nee jiokorek: bueituk Jesucristo inot yeä machiriak, juka ára itot ä boobichähui. Ínëli jum kaa tühuapo nee bát huéy junne, jume huatem nee bíchaka, akim ä súalnake, yúu jíapsita am jípunakë béchibo. ¹⁷ Huäri béchibote yörihuamta entok lóoriata ä máknake, juka Rey jíbapo béchibo jíapsamta entok kaa bíttumta. ¡Kaabe éntok Áa bënasi Dios, jü jita täyahuamta jípureme, entok jíbapo béchibotunakeme! ¡Jú-nentunake!

¹⁸ Timoteo, Diostat ehuäpo tua ín üusi, íkai nésautane enchi mákka, bueituk íkai nok profeetata emo bétana nokhuaamta jáká pámani. Júmürë én tekipanuanake, tühuata jájam báahuaka nássuahuäpo, ¹⁹ em jíapsimak Diostat éaka entok jíapsitat kutti jípureka. Jume huate éntok, tábui böota nükame, kaa türikum kóm kíímuk. ²⁰ Ímëri jü Himeneo entok Alejandro, Satanásta mámpone am tój-jak, am júneenakë béchibo, kaa júchi Diosta bėj-reka bem noknakë béchibo.

Jáchin Diostau oraciompo nokhuame

2 Simek béppa huéchiapone íkai enchim yáa ía: jita huátiahuamtem aahua, Diostahuem buaana, huatem béchibem Diostau nooka, entok akem Diosta baisahue. Simetem íkai yáanake, jü yöremraata béchibo, ² jume reyim béchibo entok sime huame yaura tékiaka jokame béchibo; ínëlite yánti jíapsinake, kaa huanti aneka, Dios huáateka entok lútula kateka. ³ Bueituk íri türi entok

Dios yore jínëume két ä türe, ⁴ entok Áapo síme yoremem jínëu íaa, entok lútüriata am täya íaa. ⁵ Bueítuk huépul Dios jíba aane, entok huépülay jíbba, jü násuk huéeka yoremta Diostau huériame, Jesucristo yoreme. ⁶ Áapo símem béchibo áu tójjak, am jínëu báreka. Ínëli íkái bíttebok, tiempota yúmako. ⁷ Íári béchibone huatemmeu nok íaahuaka yuktiari, entok apóstoltu íaahuaka, kaa judíomne majtia, Diostat éehuäpo entok lútüriapo. Kanne kía nooka, Cristota bétanane lútüriata nooka.

⁸ Én éntokne yoremem Diostau oraciompo nok íaa, síme kätana, mámam santosi yáarim jikau tóboktialataka, kaa omteka entok kaa náu nok nássuaka. ⁹ Ínëli kétchi, jume jáamuchim huéchiasim emo sánkotuanake, emo yörihuä pámani; entok emo chíkëtek, katim kaa náksi emo chon tottianake, orota entok téta ujjorik entok súpé kaa huéeläpo bėj-rem junne. ¹⁰ Ál-lam tühuata jonake, jáchin jume jáamuchim Dios huáateme bénasi. ¹¹ Jü jámmut jita áu majtianake, kaa jíaleka ä kuna bétuk áu jípureka. ¹² Bueítuk jámuttane kaa huatem majtia íaa, entok kaa yoremstat béppatu báanake; ál-la kaa jíaleka áma annake. ¹³ Bueítuk Dios Adánta bát yáuhuak, chúkula éntok Evata. ¹⁴ Entok Adán kaa báitaíhuak, ál-la jü jámmut báitaütaka Diosta néshui béppa siika. ¹⁵ Jíba két jínëutunake, asoaka am suayasimeka, Diostat éaka jiapsäteko, emo nákhumta jípurëteko, entok santosi lútula jiapsäteko.

Jume pastorim tüisi katnakëhui

3 Í noki lútulay: Bueítuk jábe pastortu péäteko, türík tékilta huáatia. ² Të úttia, kaita juénak át nok máchik jípunake, jü pastortachi. Huépülak jíba jupnake, yúmalasi áu núnake, kaa jájaana. Ä jóapo huatem ára mabetnake, entok ára yore majtianake. ³ Kaa vino jjiiriotunake; náu nássuahuamta kaa türinake; ékbua tómita kaa ukulnake; kaa béttek jíápseka símemmak türinake; kaa áapolaytu báanake, jita ä huáatiäpo. ⁴ Ä jóapo huitti nésaunake; ä üusihuam éntok kuttílasi jípunake, lútula kathuäpo. ⁵ Bueítuk ä jóapo kara huitti néshueteke, jáchisu ára am suayanake, jume Jesucristota súalhuäpo náu aanim? ⁶ Kaa én jübua naatemtunake, bueítuk jamak áu jábele táytek, bétte nokta diabolat chúpukä bénasi át chúpnake. ⁷ Entok két úttia, jume Diosta kaa súaleme ä bíchakam ä yörinake. Júnëlim béja kaitäpo ä bítt báreka junne, katim áma yúmanake, entok diablo júne kara juénakuy ä yuktianake.

Jume diáconom jáchin kannakëhui

⁸ Jume diáconom kétchi, lútulam emo núnake, lútüriata nokaka; katim vino jiriomtunake, katim ékbua tómita ukulnake. ⁹ Akim ä jonake, juka Diosta lütüria yeu bujftaka

itom boojoriähui, jü tü éehuamta éntok kaita chicha machik jípureka. ¹⁰ Jjöbilahuakam bát bínna; huanärim tékil diáconota mákna, yuktiahuaka kaa jita ámet téyhuako. ¹¹ Jume jáamuchim kétchi, lútulam emo núnake, kaa jabetat jájaana nokaka, yúmalasi suamsi símekuu. ¹² Jume diáconom huépülak jíbam jupnake, entokim bem üusimmet huitti nésaunake, entok bem jóuhuam. ¹³ Bueítuk jume diáconom tékilta tüisi joame, huatem bétanam yörihuaka bítt-hua, entok ámet utteehua Jesucristotat éehuä bétana, ámeu nokna béchibibo.

Dios huáatihuame yeu bujft-ri

¹⁴ Íkaine emou jjojte, tene läuti áman emou síka enchi bítt báreka éä jíöbe. ¹⁵ Të kaa läuti nee emou yepsako, jüneäe jáchin emo ä huériunakëhui, juka tékilta Diosta jóapo. Íri jóuhua éntok Dios jíápsamta Cristota sualhuäpo nau animmehui. Íachi éntok jü lütüria át huiffjüte. ¹⁶ Kaita éntok ájaria kaa ínel éehuay junne, símek béppa huéiye, jü lütüria Dios huáatihuame:

Dios yóremtaka áu bíttebok,
Espíritu Santopo tua lütüriapo tahuala,
ángelesim ä bitchak.
Kaa judíommeu áa bétana nokhuak,
ániat jíápsame ä súsualek,
entok jikat téhueka lóoriapo mabethuak.

Diostat éehuamta tójaka täbuik joame

4 Të jü Espiritu Santo machisi ínel jiaahua: juka tiempota lütisimeyo, juebénaka tua Dios huáatihuamta tójaka täbuiasim jita súalnake, jume espíritum am báitattáhuame jíkkajaka, entok lemooniom yore majtiähui. ² Huámëi jume ára nókíchim nok jíkkaijnake; ímëi éntok Dios éehuamta kaa ínnëa. ³ Katim emo jub íaanake, entokim huate buáhuamta kaa buä íaanake, Diosta ä yáalatak junne. Bueítuk jume Diosta súaleme entok lütüriata täyame, Diostam baisahueka ä buänake. ⁴ Bueítuk síme Diosta yári türi; kaita ára guötiatu, Diosta baysahueka mabethuáteko, ⁵ bueítuk Diosta noki entok Diostau oraciompo nokhuame ä tü johua.

Senu Diosta tékil joame árahueme

⁶ Empo íkái am majtiäteko jume hermaanom, Cristota tékil türík johuäpë näikiatunakëe. Diostat éehuamte yúmalasi jípunake, entok türi doctriinata em huéria béchibo. ⁷ Katë ä jíkkaij báanake, juka nokta kía nokhuamta fábula ti tettehuaahuamta, entok jájaana jíayhuamta; ál-lë Dios huáatihuäpo úttiata nü báreka éiya. ⁸ Ä takahuapo úttiata nü báareme, ä takahuapo úttiata jonake; të íri ilikkipo jíba

yore ania. Të jü Dios huáatihuäpo úttiata nühuame símeku yore ania, ímí ániapo Diosta nésahui jo béchibo, entok hua ánia äbo huémntat ketchi. ⁹ Türi i nooki huitti huéeme, entok simetaka ä mabetpo yúmala. ¹⁰ Íari béchibote tekipanua, kökosi juëna noki omtiahuaka junne, bueitukte Dios jíápsamntat éiya. Jüri ínel síme yoremem jínëu, entok chë junne, jume ä súaleme.

¹¹ Íkäre nésahue éntoke ä majtia. ¹² Kaabe kaitäpo enchi bínnake, kía enchi jübua yötu tíaka. Émpë ámeu ejemplotunake, jume Cristota suálemmehui, nokpo, em jiapsä pámani, yore nákuäpo, espíritupo, Diosta súalhuäpo, entok tü éeripo. ¹³ In áman yepsäu tájti, jiojtetë nooka, entok kutilasë ámeu nokaka am majtia. ¹⁴ Katë kaitäpo ä töttoja, júka Diosta bétana em mabet-ri. Jume yoiyoturim Diosta bétana nokaka, emochim mámtaka enchi ä mákkak.

¹⁵ Íkái jibe jo báreka éiya, kaa ä tójaka. Bueituk ínëli ä täyaka em yötusímëhui, simetakam ä jünerianake. ¹⁶ Emoë suaya, jáchin em emo nüyëpo, entok jü em yore majtiäpo. Íkái túlisi joáteko, émpë emo jínëunake, entok jume enchi jíkkajame.

Jáchin huatemmak itom ito nünakëhui

5 Katë ölatau omti nok báare, ál-lë áu nooka, ä áchayekamta bénasi. Jume jübua yoyötummeu, am saylakamta bénasi. ² Jume jám yoyölam am áyekamta bénasi, jume bebemem éntok, huayihuarim bénasi, am yöreka.

³ Jume tua jókoptulataka kaa aniahuame ania. ⁴ Të huate jókoptulame usim entok ápalam jípurëtek, ímëi éntok tua bátchu bem famiilia am anianake, jita ámeu bëyëpo; bem áchayhuarim junëli yörinake. Íri türi, entok musála maachi, Diosta bíchäpo. ⁵ Të jü tua jókoptula, áapola tahualame, huári béja Diostat jíba boobícháihui, entok Diostau jita aahua, oraciompo áu nokaka, taahuari entok tukaarit naa búrujti. ⁶ Te jü kaa tühuata joame jíápsaka mukila. ⁷ Íkäre két nésahue, bueituk kaabeta kaitäpo am jípunakë béchibo. ⁸ Bueituk jábe júne jume áamak anim kaa aniame, entok jume ä jóapo joomem junne, chë júne Diosta bėj-re, jume tókti kaita súaleme béppa.

⁹ Bueituk lístapo náikiatuna, jü jókoptulataka sesenta huásuktiriam béppa huériame, entok huépülak jíba kunalame. ¹⁰ Tühuata ä jóapo täyana, entok usim ä ujúläpo, entok ä jóapo huatem mabet-latunake, Cristota súaleme guók báksialatuko, entok jume jíápsipo kökosi éame anialatuko, entok síme tühuata joaka át tekipanualatuko.

¹¹ Të jume kaa yötaka jókoptulame, katë áma am náikia; bueitukim júchi kuna péaka Cristota tékilta johuamntam tójaka júchi kuna báanake. ¹² Júnëlim júka bat bem yáabareü tojakam júka Cristotau bíchaa bem jehuiteri-

akähui kaitäpo tatahuaria. ¹³ Entokim jójjoyhua, kaita joaka; jóammet rejtekam jájaana, huatemmet nokaka. Kaita bem tárükäpom emo kíkkibacha, kaa türikuu. ¹⁴ Jume jáamuchim chë kaa yoiyötaka jókoptulame éntok, aram kuuna. Usim jípurekam bem jóam túisi suayanake. Bueituk ínëli jü diablo kaitat jáhuiteka am nätua máchinake.

¹⁵ Bueituk huate béja emo náikimteka Satanásta sáu sájjak.

¹⁶ Jábe Diosta súaleme ä jóapo jókoptulame jípurëtek, am anianake. Huanäi ínëli kaa béttesi ámeu huéenake, Cristota sualhuäpo nau animmehui, ínëli entok chë juebenanake, jume tua jókoptulataka kaita jípureme ái ania béchibo.

¹⁷ Jume yö yátaka nésauta túisi tekipanuaame, júmëri senu huëpo entok júchi huepom chë júne yörina entok úttihukam bínnä; të chë junne, jume Diosta noki nokame, entok am majtiáme. ¹⁸ Bueituk jü jiojteri ínel jiaahua: “Katë júka buej tirijkom jótamta bosaltuanake.” Entok: “Jü tekipanuaame tómita kobapo yúmala.”

¹⁹ Jábeta yoturita nätuayo, katë empola ä jíkkaij báare, ál-la, guoyim o bájim testigom anëpo. ²⁰ Jume jíba Diosta bejri jo báareme, ámehuë nooka, símem bíchäpo, jume huatem két máujnakë béchibo. ²¹ Huittine ínel emou jiaahua, Diosta bíchäpo, itom Señor Jesucristota bíchäpo, entok ángeles yeu púarim bíchäpo: Ímëi nésaurimë yáuhua, kaabeta chë áma yeu púaka; símemë nánancha éria. ²² Katë kía jábeta láutipo yeu púaka áa béppa mámta. Jum Dios bejrimpo johuäpë kaa emo kíkkibacha; ál-la kaita juënaka emót ayunake.

²³ Katë báam jíba jëye; ál-lë ilikkik vinota jëye, tómpo éla-ka em kökorë béchibo.

²⁴ Jü Dios bejri huate yoremem joäu béja ámet jünakiachi, Dios yäura bít-huamta kee jee yepsayo; të huatemmet éntok chúkula. ²⁵ Júnëli két jünakiachi, jü tühua johuame. Jume yátaka kaa täyahuame éntok, karam éсотaka taahua; jíbam yeu buíjtunake.

6 Jume ä teko bétuk úttiapo tékipanuatuahuame, bem tekem yöreka túisi am bítpo yúmala, bueituk jume Diosta téhuam entok ä nokihua kaa juénasi ámet noknä béchibo. ² Entok jume úttiapo tekipanuaame Cristota súaleme tekokame, katem kaitäpam bít báare; ál-lem chë júne túlisi am tekipanuaría, Diosta am súalë béchibo, entok Diosta am náké béchibo; tühuatam enchim bétana mabeta. Íri kutti nokhuaka yore majtiahuame.

Huatemmeu bíchaa kaa béttek jíápsaka al-leehuame

³ Nentaka jábe täbuiasi jita majtiátek, entok itom Señor Jesucristota noki túlisi huémnta kaa ä jíá páman ä huériáteko, Diosta yore majtiähui entok Dios huáatihuä páman júne kaa aneme, ⁴ áu jábeleka kaita täya. Entok kaa

huitti jüneiya. Náu nok nássuahuamta jíba musäule; ímí yeu tómté jü jita kaa nat türihuame, náu nássuahuame, juëna nooki entok jita yoret ínnëhuame, ⁵ jume yoremem bem kóba súahuapo kaa tühuata kaa huéeläpo jípureka, náu nok nássuame. Jü lútüría kaa ámet aayuk, Dios huáatihuäbey tómi yö báreka. Katë ámemak hueram báare. ⁶ Të chë yún béjhuaa áma ayka, jum Dios huáatihuäpo, entok buéresi al-leehuame áamak huéiye, jü itom jípurëmak al-leäteko. ⁷ Bueituk kaitate ániau äbo kóm nü-pala, entok huitti nokhuäpo kaitate ím yeu huériunake. ⁸ Júnentaka itom buänakeu entok itom sánkonakeu jípureka, íkãite jípureka al-leenake. ⁹ Bueituk jü tüisi jita jípu péehuame kómam tábbe; huanärím áma emo kurialataka tatahua, entok jü yún buéresi jita áttea péehuame juënasi chäka. Íri jume yoremem emo tärutuaka am tetejale. ¹⁰ Bueituk jü tómita tüisi musäulihuäpo, síme kaa tühua áma yeu huéiye. Inëlim huate ä áttia péakam Diostat bem eähuim tärük, entok kökosi éehuame ámet tápunak.

Jü tü Dios éehuamtat nássuahuame

¹¹ Të empo yoreme, Diosta yöreme, íkãi símete tö búite. Lútula éehuamta jíbe huéria, Dios huáateka, at eäka, yore nákeka, yánti jíapseka jita boobíchaka, entok kaa béttek jíapseka. ¹² Jü tü Diostat éehuamtachë nássua; em mámpé ä buísse juka yü jíapsihumta; bueituk íäri béchïbo Dios enchi núnnuk, éntoke juebenam bíchäpo Cristotat éehuamta emo ä mabetak tíaka ä täyatebok. ¹³ Én entok, Diosta bíchäpone nésauta enchi mákka. Áapo síme ayukamta jíapsitua, entok Jesucristota bíchäpone két

enchä mákka, Áapo Diosta bétana tüisi nookak, Poncio Pilaatota bíchäpo. ¹⁴ Íkãi nésautë tüisi ëeria, kaitamak ä kükütiaka, entok kaa emót nokteboka, itom Señor Jesucristota yeu máchiaü tájti. ¹⁵ Íkãri tiempota yúmak ä bíttebonake, jü huitti al-leerita jípureme. Áaposu ä éä páman nésahueme; reyesimmeu Rey entok yoiyöturimmeu Yöhue. ¹⁶ Áapola jü huépülaka jíba kaa mumukeme, entok machiripo aane; kaabe ára áman kiimu. Áapörík kaabe yoreme ä bil-la, entok kaabe ára ä bitcha. ¡Áapörík béchïbo jíbatunake ä yörihuähui entok símekut ä nésahuëhui, jíbapo béchïbo! Júnentunake.

¹⁷ Jume ímí ániapo riikom, ámechë nésahue, katim emo buérialinake, jü bem ríkorache kaa am ée sáuhue, bueituk kara síme tühua át boobittu; ál-la Dios jíápsamtachem am ée sáuhue. Áapo kaita ámpoleka símeta itom mámaka, itom áy al-leenakë béchïbo. ¹⁸ Të tühuata johuäpom rikomtu sáyhua, entokim kaita ámpöleka jábeta mik sáyhua. ¹⁹ Inëlim kutti éehuamta símek béppa béj-rek jípunake, taahuata äbo yebijnakemta béchïbo, entokim yü jíapsihumta jaatianake.

Ä chúpëpo Pablota nésauri

²⁰ Jee, Timoteo, huaka em emou nokhumte ëria. Én éntok, kate ä nok jíkkaja, juka nokta kía jájaana nokamta entok türík nanasontemta junne, entok jü kía jájaana nooki, “buére jita yún täyahua” ti téttehuaahumta. ²¹ Bueituk huate íkãi súaleka, Diostat éehuamtam tójjak.

Jü Diosta tü éehuame emomaktunake. Júnentunake.

2 Timoteo

Teboteri

1 Ínapo, Pablo, Jesucristota apóstol Diosta éäpo, jü jíap-sita itom mák rókakä pámani, Cristo Jesústa huämi.
² In usiahuari nakhuame Timoteotahui. Diosta tü ehuamta, entok yore nák jikoléhui, entok yánti jíapsihuame emo béchibotunake, itom Áchay Diosta bétana, entok itom Señor Jesucristota bétana.

Cristota bétana nokhuame

³ Diostane baysauhue, Aapörükú in tekipanoä béchibo, kaachin éaka, jume in yoyöhuaripo naateka. Emoune huáate, Diostau enchi buanriaka taahuarit entok tukaarit naa búrujti. ⁴ Jíbane emou huáate, entok em ópuammehui, entokne enchi bít péiya, al-leerimmeyi ino tápunia báreka. ⁵ Bueitukne áu huáate, juka huitti Diostat éehuä em jípuréhui. Bát ä jípurey, jü em ma yohue Loida, entok em áiye Eunice. Én éntokne tüisi jüneiya, enchi két ä jípuréhui.

⁶ Kíalíkune ínel emou jiaahua: Áuhuë ä jáyaktitua, juka Diosta bétana em mabet-ri, júnaköri nee emo béppa mamteko. ⁷ Bueituk Dios kaa espíriutu nahui éehuamta itom mik-la, ál-la juka espíritu úttiakamta, entok yore nákhuaamta entok huitti éaka áu yüihuaamta. ⁸ Íäri béchibë kaa tihueka nooka, itom Señorta bétana; entok katë ínoy tiihue, bueitukne Áa béchibo pereesotaka aane. Ál-lë jikot machisi ansimeka júne át huéiye jü evangeliochi, Diosta úttiärammeyi. ⁹ Dios huépul éehuamta itom jípu íaaka itom jínëuk entok santosi itom núnnuk, kaa itom ára jita joä béchibo, ál-la ínel ä yuktialä béchibo, bueituk yore jikoli-huaamta itom mákkak, Cristo Jesústa huämi, bannaataka kee jee ániata ayukäpo naateka. ¹⁰ Ä tü éehuäpo Jesucristo itom jínëumta yeu machiriala. Áapo juka kókkohuaamta kaitapo tahuariaka itom úhuhuaaka, machikun juka jíapsi-huaamta yeu tójjak, entok evangeliota huám jíbapo béchibo kaa kókkohuaamta.

¹¹ Dios nee áma yuktiala, apóstolpo entok maestropo nee nok íaaka, jume kaa judíommehui. ¹² Íäri béchibo yún jikot machika inou simla. Tëne kaa áy tiihue, bueituk ínapo jüneiya jábeta in súalekähui; entokne tüisi jüneiya: Áapo símek béppa úttiaka in jíapsi érianake, huäri taahuarit äbo huémtachi.

¹³ Katë ä tójjä, huaka nokta túlisi huémta, ino bétana em jíkkajakähui, juka Diostat éehuamta entok yore nákhuaamta Jesucristota bétana ayukamta. ¹⁴ Juka símek béppa türík itom mák-rite éria, Espíritu Santota ítot anë béchibo.

¹⁵ Béjë jüneiya, síme jume Asia buiärapo joome nechim tö sájjak; ámemak näikiari, jü Figeelo entok Hermoogenes.

¹⁶ Diosta yore jikolëu ámeu ayunake, jü Onesíforota familiabehui, bueituk áapo juebénasi jíapsi yéjtehuaamta ínou nüpak, entok kaa ínoy tiihuek, nee pereesotuk junne.

¹⁷ Ál-la buere joära Romau yepsaka kaa jimyoreka nee jariu táytek, nee ä téäu núkisi. ¹⁸ Diosta yore jikolëu áa béchibotunake, Señorta éä pámani, huäri taahuarichi. Émpë tüisi jüneiya, jáchin itom ä aniakähui jum pueblo Efe-sopo.

Jesucristota tü sontaaro

2 Én éntok empo, Diosta sualhuäpo in üusi, úttiätë áma nüye, jum Diosta nésaupo ára jita johuäpo, Jesucristota bétana. ² Juka juebenam bíchäpo nokaka ino bétana em jíkkajakäu, íkäre ámeu noknake, jume oohuimmehui, kaa emo náyoteka huitti katemmehui; ímëchiri jume huatem ára majtiahuaü yúmalasi ámet ayunake.

³ Empo jikot kókosi éake jíapsa, Jesucristotau türi sontarotaka bénasi. ⁴ Jábe sontaro júne ä tékil tójjaka kara täbui tékilpo áu sütia, bueituk huaka sontaro tékilpo ä núnukamta al-leetua báreka. ⁵ Entok ketchi jum yeyhuäpo yö báreka úttiata joame, kaibu yölataka tahuanake, juka reglata jiäpo áman kaa yeehuekäteko. ⁶ Jü buíata éechame bát tekipanuanake, juka etta chúpey ä nü béchibo. ⁷ Áachë suuhua, jü in nokäbechi; bueituk Áapo jü Señor símekut enchi át jüneetuanake.

⁸ Jesucristotahuë huáate, rey Davidta animmak huéeri, entok kókkolam násuk jíabitekame, in evangelio jáuläpo. ⁹ Íkäi nokta béchibone kókosi jikot johua. Juëna yöremta bénasine pereesoteri; të jü Diosta nooki kaa pereeso. ¹⁰ In-ëline kaa huanti símeta mabeta, jume Diosta bétana yeu púarim nákeka, bempörim két jínëuriata am jájamnakë béchibo, Jesucristotau huämi, símek béppa uyjori kaa lülütemtamaki.

¹¹ Íri nooki tua lútüria:

Bueituk áamak kókkokäteke,

kétte Áamak jíapsinake;

¹² Jiokot aneka jíapsakátek, áamakte nésaunake.

Ítapo kaa ito ä täya tíateko,

áapo két kaa itom áu täya tíanake.

¹³ Ítapo kaa lútula katétek, Áapo jíapo béchíbo lútulay.

Bueítuk Áapo, “kanne ájáría”, ti kara jiaahua.

Jü ä tekipanoäpo tüisi huéeme

¹⁴ Íkäre ámeu huáati sáuhue, Señorta bíchäpo, huitti ámeu nokaka: “Katem náu nok nássua.” Íri kaitäpo tatahua; ál-la juka emo täruhuamta ámeu johua, jume ä jíkkajammehui. ¹⁵ Símete tülisi yáaka, Diostau emo yeu ketcha, tekípanualero ténasi, kaita tihueka, Diosta noki lútula ä huépo áman ä nooka. ¹⁶ Katë kía kaa türík kía kuttlasi yun nooka, bueítuk jú junéli bem kía nokähui chë júne juénakun bíchaa am huéria, ¹⁷ entok bem nokäu sáhua kaa yoyoremta bénasi yoret kíkkimu. Júnelim ayula, jú Himeneo entok Fileto. ¹⁸ Lütüriatam sékana bíchaa tö sáaka, täbuiasi jiaahua: “Jánituk jume kókkolam béja jíabitesula.” Inélim jíaka, huatem Diosta súaleme huitti Diostat éhuamta kóm táb-ria. ¹⁹ Të Diosta noki kutti káttek, jiojterita jípureka: “Am täya jú Señor, jume ä áttiirim”; entok: “Símetaka huame kusisi Cristota téhuampo áu nokame, juéna böotam tóijnake.”

²⁰ Të buére jóapo yún jita yáataka áma ayka, oropo entok platapo yáataka, entok huate kútapo yáari, huate éntok babupo; íméri huate jita musála machik áy jo béchíbo, huate éntok kía jita chicha machik áy jo béchíbo. ²¹ Të ínëli jú jábe chicha machik áu úhuaakame huéchiapo tahuanake, Diosta úttilhuäpo. Ä nésaupo huépulta bénasi áu nüyeka, Señorta béchíbo, símeta ára jonake; entok kaa áu ámpolnake, türi tékilta béchíbo.

²² Huaka jübua yótuahuäpo kaa huéeläpo jita musäulihuaté tójaka lútula jíapsa, Diostat éaka, yore nákuhamta jípureka, entok yánti jíapsihuatma, jume kaa chicha machik jíapseka kusisi Señortau nokammaki. ²³ Akë ä tójja, juka kía nok nássuahuamta, bueítuk jünéaka, náu nássuahuamta ä huériähui. ²⁴ Jü Señorta tekoka tekípanuame náu nássuahuäpo kaa áu türinake; ál-la símemmak tülisi áu hueriunake; yúmalasi ára yore majtianake, entok jiokot anhuamta ára jípunake. ²⁵ Kaa béttek jíapseka ámeu noknake, jume ä béj-reka nok nássuame; jamak júne Dios emo am jíapsi kuaktituanake, lütüriata bem täyanakë béchíbo. ²⁶ Éntokem áma emo yeu huíknake, jum diablota am sumaläpo, peresotaka am jípurëpo, ä nésau am jotua báreka.

Ániata lütiseyo jume yoremem jachin emo nünakëhui

³ Íkäre két jünériapo yúmalala: Jume taahuarim lütiseka huéeyo, jú tiempo süm éehuame yebijnake. ² Bueítuk yoremem annake, bempo jíbatu báreka, símeta bempola huáatíame, junneria júhuia emo úttileme, bem ómtirat éame, Diosta béj-reme, bem áchayim kaa nésauna joriame, kaita baysahueme, entok kaa türík jíapsekame; ³ huatemme tülisi éhuamta kaa jípureme, kabeta säbuilame, jábetat kía nokame, kaa áu jíapsi yüeme, juka kaa pappeamta kaa jiokoleme, jume tühuata omtíame, ⁴ jume ama bétana jábeta bébame, jume kaa huantiachisi emo nüyeme, jume tüisi emo jítaleme, entokim juka bem áy al-leenakeu jíba huáatíame, Diosta béppa. ⁵ Íméri Diostat éhuamtam jípuremta bénanake, tem juka tua Dios éhuamta kaa jípunake.

Katë ámemak emo türe. ⁶ Bueítuk ímëi ínel jóahuammet kimuka, am núk sásaka, jume ili jáamuchim, peresom bénasi, kaa türík ámet áusülik. Jü kaa tühua kaa huéeläpo ámet ayuka am huíksime. ⁷ Ímëi jíba jita emo majtia, tem kara ä jájame, juka lütüriata, ä täya béchíbo. ⁸ Jáchin jú Janes entok Jambres Moiséjtam béj-reka jáptek, ínëli kétéchi, íméri lütüriatam béj-reka kaate; bueítuk jita täyahuäpo emo náyotehuame ámet tápuni, entokim Dios huáatihuäpo kaa jehuiteriari. ⁹ Tem béja kaa bát bíchaa kannake; bueítuk jú kaa tüisi bem anëu símem bétana täyana, huámëi bénasi.

Pablo nokta ä chupëpo Timoteota tejhuak jachin jita ä yáanakëhui

¹⁰ Të empo ä huéria, juka enchi ín majtiähui, jáchin ín jíapsähui huatem bíchäpo, huaka huitti éaka ín huáatiähui, entok jáchin ín Dios huáatëhui, entok jáchin yánti ín jíapsähui, entok yore nákuhamta jípureka, entok kaa huánti jíapseka símeta ára ín joähui, ¹¹ Diosta kaa súaleme bétanane guók jájjasuri, entok juka kókosi machik ín innësuri. Íri inou yeu sika imey pueblompo Antioquíapo, Iconiopo, entok Listrapo; tüisi ín guók jájjahuakapo béttesi inou siika. Të íkái símeta bétana jú Señor nee áma yeu huíkkek. ¹² Entok símetaka Dios huáatihuäpo Cristotamak santosi jíapsi báareme bem guók jájjanäu ámeu ayunake. ¹³ Të jume kaa tü yóremem entok jume yore bäi táttähuame, jum kaa tühuata bem joä pátäkum, chë júnem kaa tühuata jonake, huatem bäi táttähuaka, entok báitaütaka.

¹⁴ Të empo, kate ä tójaka jíba ä johua, juka em täyakähui, entok tüisi jünéaka jábeta bétana em ä täyalähui. ¹⁵ Bueítukë ili usitaka naateka ä tatäyak, juka Diosta noki jiojteri.

Ímëri aram enchi kóba súatua, jínëuriata béchïbo, Jesucristota súalhuä pámani.¹⁶ Jü síme noki jïojteri Diostat yeu simla, entok huéchiapo huéiye, yore majtia béchïbo; entok juka kaa tü ayurita yuktiaka ä innëtebo; entok juka kaa tülisi yáata ára rútuksia; entok juka lútula jo báahuamta ára yore majtia.¹⁷ Bueituk jü yoreme Diosta nésahui joamta lútula jíapsinakë béchïbo, simëku jita ä aranakë béchïbo, jum tühuaata ára ä jonakëpo.

4 Nésautane em mámpo yétcha, Diosta bíchäpo entok Señor Jesucristota bíchäpo. Áapo jume kókkolammet entok jíápsammet yáura nokta chúpanake, júnakoy táapo reytaka ä yepsäpo.² Diosta nokië nooka, juebénasi júchi bénasi ínel éehuayo, entok kaa ínel éehuayo. Juka kaa tü áyurita yuktiaka, lütüriate ä innëtua, Diosta noki kuttílasi huëhui. Íkäre am téjhua, yánti éaka, Diosta noki jíba ájáriatukähui.³ Bueituk tiempo äbo yebijnake; huanärim juka Diosta noki tua yúmalasi entok kuttílasi huemta kara mabetnake. Ál-lam senuk jíkkaj báreka, elësikisim ä ín-nëaka, huanärim juebena yore mamajtíame náu tóijnake. Huanärim am majtianake, bem ä türepo entok ä huáatiä pámani jíbba.⁴ Entokim lütüriata kaa jíkkaj báreka ä omoutenake, cuentom kia ettejoariata ayukäu bícham kannake.⁵ Të empo símekuchë yúmalasi emo jípure; juka jïokot anhuamtë yánti éaka mabeta; evangelista tékiltë johua; símete yáuhua, juka Dios nésauta em mabetakähui.

⁶ Bueituk ínapo béja muk báare, Diosta béchïbo; jü taahuari ín simnakeu béja yúmase.⁷ Tühuaipo nás-suahuamtane yásula; entokne át simsula jü böochi; Dios huáatihuamtane ín jíápsipo ëriala.⁸ Én éntok, jü coroona lütüriata huë páman täyahuame nee boobíchaïhui. Íkäi nee máknake, jü Señor lútula Juez, huäri taahuarichi. Entok kaa nee jíbba, të símem huame ä nákeka ä boobíchaïhuime.

Jita jachin am yáanakëhui áapo am tejhuak

⁹ Bamsekë läuti nee äbo bitcha.¹⁰ Bueituk jü Demas nee tö simla; kaa tühuaata ániat ayukamta tutüreka, jum pueblo Tesalónicau bíchaa siika. Crescente Galacia buiärau siika; Tito éntok Dalmacia buiärahui.¹¹ Lucas jíba ínomak aane. Marcoste núnuka inou ä huéria, bueituk ára tüisi nee ania, ímí tékilpo.¹² Tíquicotane buere joära Efesou bíttuak.¹³ Äbo sikätekë jume kapotemë inou nüpa; pueblo Troaspone am tö siika, Carpota jóapo. Jume librom entok jume pergaminom, ímërë chë júne kaa koptia.

¹⁴ Alejandro jü sisiguokta tekupanuame, Diosta tühua nee tóij íaaka, juebénasi kaa tüisi anhuamta inou yáala. Áapo Señor ä béjtuanake, juka jita ä joä béchïbo.¹⁵ Émpë áa bétana két emo suaya, bueituk ítobia kíktek, tüisi itom nokäu bėj-reka.

¹⁶ Tua bát nee ino nok-riäpo kaabe ínomak taahuak; simetakam nee tö sájjak. Íari bétana Áapo Dios jukai kaa ama am naïkiranake, am jïokorinake.¹⁷ Të jü Señor ínomak aane, úttiata nee mákaka, bueituk ínëli inou huémta násuk jü Diosta bétana nokhuame ára yáatuk, síme Diosta kaa súaleme ä jíkkajnakë béchïbo. Ínëli jü leónta teni kaa nee buäka.¹⁸ Jü Señor nee áma yeu huíknake, síme kaa türík ayukäpo, entok téhuekapo reytaka ä nésahuapo nee jípu báreka nee suayanake. Símek béppa ujoyoori áa béchïbotunake jíbapo béchïbo. Júnentunake.

Teboteri entok Diosta tü eäu ä chuppepo

¹⁹ Priscata entok Aquilatë tebotua, entok Onesíforota jóapo jomeme.²⁰ Erasto pueblo Corintopo taahuak. Trófi-motane éntok pueblo Miletopo tö siika, kökoremta.²¹ Séberia tiempota kee yúmase äbo huéiye. Eubulo, Pudente, Lino entok Claudia enchim tebotua, entok síme jume hermaanom.

²² Áapo Señor Jesucristo em espíritumak annake. Jü Dios-ta tü éehuame enchimmaktunake. Júnentunake.

Tito

Teboteri

1 Pablo Diosta saulero éntok Jesucristota apóstol, jume áapörík yeu púari Diostat ehuápamani, entok jü lúturiata täyahuäpo jum emo jiokölihuä pámani. ²Jum jita jíba boobít-huäpo yü jíapsihuäpo. Jum Diosta kaa yore baytähuäpo, yore ä mak-rokkak, kee jee ániata yeu machiay náateka. ³Éntok taahuata yúmak ä täyatebok juka ä nooki, jume huatemmeu ä nokhuä pámani, iri ín mampo toijri Diosta itom jínëukamta nésaupo. ⁴Titotahui, Cristota súalhuäpo tua ín úusi, Diosta tü eäü, yore nak jiokölihuame, éntok yánti jíapsihuame, Dios Áchayta entok Señor Jesucristota itom jinëukamta bétana.

Jume pastorim entok obispom jachin ministerio tékilta bem yánakëhui

⁵Iäri béchibone isla Cretapo enchi tö siika, hua kaa tüisi huemta enchi rútuaktianakë béchibo, éntok sime buere joarammet pastorim enchi joa íaaka, nesauta enchi ín makakä pámani. ⁶Iri, jü kaa turik bétana kaita át nok máchina, huépulak jíba jubnake, entok Diosta súaleme úusinake, kaa turik bem joa bétanam kaa natuatunake entok bem éäpo jíba jíapsihuäpo. ⁷Bueituk úttea, jü obispo kaa türik bétana kaita at nok machiná Diosta tékil ä joapo kaa au buérialinake, kaa juénaratunake, kaa vino jilérotunake, kaa nássuáratunake, tómita kaa türik bétana huemta kaa úkultnake. ⁸Al-la ä joapo ára huatem mabetnake, tühuata naknake, éntok suámsi au núnake, lútula jíapsinake, santosi jíapsinake, ä jíápsäpo áapo au yüeka au yekanake, ⁹ára áamak ä tahuarianake juka nok lutüriata, ä majtíahuaka pámani, entok ket ára ámeu noknákë, yore majtihuäpo kayta täbuiasi jípureka, éntok jume ä nok bójreka nokame ahuä temajituaka ä tü etuana, jünehuamta am maknake.

¹⁰Bueituk ketunem juebénaka aane, jume lütüriata nok bój-reme, jume kia jájana jítat nokame, entok yore baytähuame, entok chë junne jume circuncisiónta hueriame. ¹¹Úttea huamei tem páttiabéchibo; bueituk sime joamim jíapsi násonte kaa tühuata am majtíaka, íkái joakam tómita yún koba báare.

¹²Senu áme násuk profeeta ínel jiaahua: “Jume cretapo joomem jíbam ára nókichi, animal kaa susuáram bénasim maachi, jíbuáram, obëram.” ¹³Iri ä nokäu lütüria. Juari béchibo, kuttilasë ámeu nooka, juka Diostat ehuamta türik am jípunakë béchibo, ¹⁴kaa jume judíom cuentommet suá-nake, éntok huame yorémem nesauriachi, bueitukim lütüriata omoute.

¹⁵Sime chicha machirata kaa jipure, jume chicha machirata kaa jipureme béchibo, të huame jíapsi nasontulataka kaita súaleme béchibo, sime chicha maachi; bueituk jü bem éeri éntok jíapsi suára nasóntula. ¹⁶Diostam emo täya tíiya, të hua bem jita jóäubeyim ä omoute. Kuji machirata jípureka, Diosta bej-rekam jíápsa, jita türik júne kara joaka.

Jü lütüriata yore majtihuame

2 Të empo Akë ä nooka juka kaa täbuiasi huemta yore majtihuamta. ²Jume yoiyoturim yúmalasim suamsi emo núnake, kaa yún nokaka, suamsi, emo yörihuäpo túlisi, Diostat ehuäpo kaa täbuiasi, emo nakhuäpo, entok ára jita böbithuäpo. Jiapsina, áma yeu huée béchibo, jum kaa tühuapo. ³Ínëli jume jamyóyölam, bem jíápsäpom yörisi machisi emo núnake, kaabetat kia nokaka, vino jíhuame kaa am yuínake, tühuatam ára majtianake; ⁴jume jáamuchim chë kaa yoiyöhuemim majtianake, bem kunam am náknakë béchibo, éntok bem asoam, ⁵entokim suamsi emo nüyeka, kayta kaa türik joaka, bem joam am suayanakë béchibo, tü jíápsitam jípunake, bem kunam bëtukim emo am núnakë béchibo, bueituk Diosta nokibet bette nokta kaa ä bétana noknä béchibo.

⁶Alë bénasi ketchi, jume jübua yoiyötume kuttilasë ámeu nooka: suamsi emo am nü sáhueka; ⁷símepë bat emo ketcha ejemplo, tekilpo türik joaka, yore majtihuäpo, yúmalasë emo bittebo, entok suamsi, ⁸nokta türipo entok kara omouteta, bueituk jü ä bój-reka huéme ä tiunakë béchibo, entok kaita juénak enchim bétana nok machik jípureka.

⁹Éntok jume saulerommehuë kuttílasi nooka, bem tékom bëtukim emo nüunake, símeku am türeu jonake, katim elaka am nok bejnake; ¹⁰kabeta baytahuaka jita ä ühuanake, ál-la símeku ä bitteboka lútula au núnake, buei-

tuk simeku jü Diosta bétana yore majtiahuame itom jinëume üjyorisi bittunake.

¹¹ Bueituk jü Diosta tü eäu áu bittebo, sime yoremem jinëuriata makbareka, ¹² itom majtiaka, juka Diosta kaa yörihuau tojaka, éntok juka ániapo kaa türrik úkulhuamta, juëna éerita tójaka, ímíte jíapsinake suamsi, lútula entok Dios huáateka, ¹³ juka tüisi al-lehuäpo mabet-báahuamta boobíchaka, entok ujyorisi au yeu machirianakeme jü buere Dios, éntok Jesucristo itom jínëukamta, ¹⁴ jü ito béchibo au tojakame, sime kaa türriku itom jínëu báreka, éntok tossaala itom báksiaka ä pueblo attiaapo itom jípu báreka, éntok tü tékilta johuäpo naybuk-riata jípureka.

¹⁵ Íkäre ámeu nooka, kuttílasi éntoke yäura úttiata jípureka kaa türi bem yáari am toij sauhue. Kaabe kaa kia kaitäpo enchi jipunake.

Lútula jíapsi jipuhuame Diosta tü eäpo

3 Amëhue am huatisauhue, jume gobierno tékilta jipureme entok yäuram nesahueme áme bétuk emo am jípunakë béchibo, nesautam jonake entokim at jiapseka tékilta jonake. ² Kaabetachim juënak noknake, katim nássuäleromtunake, ál-lam huatemmakim tülisi emo jipunake, simë yanti ehuaamta bittteboka sime yoremem bíchäpo.

³ Bueituk ítapo ket bannaataka kaa susuakay, katte Dios-ta nésaupo rejtey, chikturataka, sime juëna éerita bétuk ito jípureka. Kaa tühuapote jíápsay, éntok jita ito nat úkuleka, kaa bibit péehuaka, éntok huatem kaa bibit péaka. ⁴ Të juka Dios itom jínëukamta tü ehuaamta itou yeu machiako, éntok sime yoremem ä nákéhui, ⁵ itom jínëuk, kaa lútula huëpo tuhuata itom yáakä béchibo, ál-la itom ä nak jiokolëpo, bajsiahuaka bemélasí tomtihuäpo, entok Es-

píritu Santopo bemélasí ä yahuakapo. ⁶ Jü, buéresi yüni itot ä chíbejtiakähui, Jesucristo itom jínëukamta bétana, ⁷ bueituk lútula jíapsihuaamta ä tü eäpo jípureka, amakte herenciata jípureka tahua, yü jíapsihuaamta itom boobichä pámani.

⁸ Íri nooki huitti lütüria, Íachiri katë kom eaka, kutti am téjhua, bueituk jume Diosta súaleme tü tekilpom jíba emo jipunake. Ímëri türimme, éntok yoremem ania. ⁹ Të juka nokta kaa nau bataka huenta katë ä jikkaijbáare, entok juka nat tomti kat-huaamta bétana kia nokhuamta, entok juka leyta bétana nau nok nássuahuamta, bueituk kia bejja entok kaitapo yore ania.

¹⁰ Jü yoreme emo näikimtehuaamta joamta, séjtuli entok guosa kuttílasi áu noksuka, pakunë yä tahuaria. ¹¹ Juneate hua ínëli áu nasontekame, Diosta bejre, entok bette noki at chuppe, juka bette nokta at chupe béchibo.

Jíta ä yánakeu bétana au nokak

¹² Artemasta ö Tíquicota émou nee bíttuako. Emo bamijtuaka pueblo Nicópolis inou yepsa, bueituk jümüne, sime séberia tiempopo tahua báreka eiya. ¹³ Jü Zénas leyta yúmalasi täyame éntok Apoolojta, al-leake am boo tojja, kayta ámeu binakë béchibo. ¹⁴ Jume itomak aanim am áraunakë béchibo, jum tü tékilta johuäpo. Bueituk jume jita ámeu bëyemmehui am anianakë béchibo; bueitukim ínëli huatem tuhuata joorianake.

Teboteri éntok ä chupëpo Diosta tü eähui

¹⁵ Sime jume ínomak aneme enchim tebotua. Jume Diostat ehüäpo itom nakemë tebotua, Diosta tü eäu enchim-maktunake. Júnentunake.

Filemón

Teboteri

1 Pablo Jesucristota béchïbo pereeso, entok jü hermaano Timoteo, jü nákhuaame Filemóntate tebotua, itomak tekipanuaamta, ² entok kétchi hermaana Apia nákhuaamta, entok Arquipotä, Diosta tékilpo itom jáläekamta, entok huame Jesucristota súalhuäpo náu aanim, em jóapo nau yayajame. ³ Diosta tühua entok yánti éehuame enchimmaktunake, Dios itom Áchayta bétana entok itom Señor Jesucristota bétana.

Filemón Diostat éiya entok huatem nákke

⁴ In Diostane baisahueka emou huáate, oraciónim ín joä beleki, ⁵ bueitukne ä jikkaja, Señor Jesucristota súaleka em ä nákkëhui, entok simem huame Diosta bíchápo huélpülsi emo nüyeka jíápsame. ⁶ Huä Diostat éehuame huatemmeu em nokäu, huitti át jünee huamta enchi máknake; ínëli sime jü tühua enchimmet ayunake, Cristo Jesússta huämi. ⁷ Bueituk tüisite al-leiya, entokte jíapsi yéjtehuamta jípure, em huatem nákkë béchïbo; bueituk empo, ín saila, jume Diostau bíchaa huélpülsi jíápsame bem jíapsihuaam óusi éiya.

Pablo Onésimota béchïbo jïokot jiaahuak

⁸ Huäri béchïbo, Cristota bétanane lütüriata jípure jïöbe, emót ín nésaunakë béchïbo, hua jita chë türik bétana, ⁹ tëne emou jïokot jiaahua, yore nákhuaamta téhuampo: ínapo Pablo béja öla, entokne pereeso Jesucristota béchïbo. ¹⁰ Én éntokne ín üusi Onésimota béchïbo emou nooka, nee pereesotuk Cristota bétana yeu yoremtukame.

¹¹ Huä bannaataka kaa emou türiakaihui, të ëni emohui entok inou júne türi. ¹² Én éntokne júchi emou ä bíttua. Akë ä mabeta, em nee mabetäpo bénasi. ¹³ Bueituk ínapo ino-

mak ä tahuatua péa jïöbe, enchi kara ínomak anëpo, nésauna nee ä joria íaaka, ímï cárcelpo evangeliota béchïbo pereesotaka ín anëpo. ¹⁴ Tëne kaita yáa báare kaa em ínel éäpo, bueituk ínëli jü em tü éeri kaa útteata ä yáariä béchïbo, ál-la em júnen éäpo. ¹⁵ Bueituk jamak íäri béchïbo au náikimtek emo bétana, jaiki huásuktiapo jäni, én éntok bát bíchaa sime huásuktiapo enchi ä mabetnakë béchïbo, ¹⁶ të ëni kaa súmataka enchi tekokam ténasi, të ál-la chë junne, súmataka béppa, ä sailaka tüisi ä huáatia ténasi. Ínapone tüisi ä nákke, të jíbatua empo chë junne. Ä yorem-tukä pámani, em ä nákkë türi jïöbe, të chë júne musäla maachi, jü em ä náknakëhui, Cristota súalhuäpo.

¹⁷ Én éntok ä junëlitunakey, Cristota súalhuäpo empo ínomak huétek, Akë ä mabeta, em nee mabetä bénasi.

¹⁸ Entok jítäpo júne kaa tüisi émomak tahuaka enchi huikiriätek, juka enchä huikiriähui, ínohuë ä tójja. ¹⁹ Ínapo Pablo ín mámammeyne ä jïojte: ínapone ä bëjtuanake. Kaa täbuiasi emou jiau béchïbo, émpë chë nee huikiriya. ²⁰ In saila Señorta súalhuäpo, arë nee ania jäni; nechë jíapsi yétcha, jimyore béchïbo, Señorta súalhuäpo.

²¹ Emoune jïojte, juka nésau éehuamtat ára em joäbet éaka, jünéaka chë júne ín nokäu béppa em ä yáanakëhui. ²² In áma emou yebijnakehuë huéchiapo jípure; bueituk Diostau enchim buaná béchïbo júnentunake, jü áman enchim ín bínnakëhui.

Teboteri entok Diosta tühua

²³ Epafra enchi tebottua; áapo ínomak pereeso Cristo Jesússta béchïbo. ²⁴ Entok huate két enchi tebottua: Marcos, Aristarco, Demas, entok Lucas, ínomak tekipanuaame Diosta tékilpo.

²⁵ Itom Señor Jesucristota tühua enchim jíapsimaktunake. Júnentunake.

Hebreos

Dios ä Üusihua bétana nok-la

1 Dios juebénasi noksulatukay yún kaa nanäla machisi júnak táapo täbui taahuarimmechi, jume áchay-huarimmehui, profetam huämi. ² Én ímëi taahuarim chúkula huëpo ä üusihua huämi, itou nok-la. Íkái éntok ä yö yáaka símeta ä mámpo tójjak; ániata éntok áapörík béchïbo yáuhuak. ³ Áapo ájária jü bélojkosi símek béppa Diosta ujoyória, éntok tua alëbenna símeku, síme ániat ayukamta jíapsitua, símeta tútti jípure ä nok úttiärayi. Éntok Áapo mukuka símek béppa túlisi itom báksiak, kaa tü yáarim itom úuhuaaka. Huanäi ámani jikat jü tua yörisi machik bátam bétana yejte.

Jü Usiari ángelesim béppa chë yörisi maachi

⁴ Íari béchïbo ángelesim béppa chë yörisi machisi tahuariahuak, éntok bempörim béppa chë yörisi machi téhuam mákhuak, tua Diosta ä üusi béchïbo. ⁵ Bueítuk, ¿jauhueysu Dios jabe ángeltau ínel jiaahuak:

Émpë ín Üusi;
ínapone én em Áchaytaka taahua?
Éntok kétchi:

Ínapone én áa béchïbo áchayhuari;
áapo éntok ín üussitunake.

⁶ Éntok kétchi, juka kësam huérita ániau kóm bíttuaka jume ángelesimmeu ínel jiaahua:

Tónommeyem áu jápteka ä yöre.

⁷ Jume ángelesim bétana éntok két ínel jiaahua:

Ä ángelesim jekata bénasi johua;
jume nésauta ä joriame éntok táij bétemta bénomme.

⁸ Éntok ä Üusi bétana ínel jiaahua:

Dios yörisi machi bankopo káteka, jíbapo béchïbo nésahue,
éntok jü kuta em réytaka áy nésahueu huitti lútula hué-
ka bíttu.

⁹ Juka lútula jíapsihumtë nákke;
të juka kaa türík éntoke kujti eäke kaa huáatia.
Íari béchïbo Dios enchi áma yeu púuhuak.
Jü em Dios éntok musäla machisi al-leehuamta enchi mákka,
em jáläim béppa.

¹⁰ Éntok íkái két nooka:

Empo, Señor, símeta naatëpo bufatë yáuhuak;
jü téhueka junne em mámmey yári.

¹¹ Íri lütinake, të empo jíbapo béchïbo tahuanake;
jü huate éntok súpem bénasi moynake.

¹² Éntok huépul súpem bénasë nat am tóttianake,
éntoke chúkula täbui bemela súpem béchïbo am naku-
lianake.

Të empo katë täbuiasi tahuanake, éntok em huásuktiriam
katim lütinake.

¹³ Bueítuk jauhuey taaposu Dios, jábe ángeltau ínel ji-
aahuak:

¿Ímire ín bata bétana yejte,
jume enchi bej-reka kateme em guókim bétuk nee am
órëu tájti?

¹⁴ ¿Jachum kaa espíritu ásusüli, jume Diosta tékilpo aneme?
Ímëri juka jínëurita mabetnakeme bem anianakë
béchïbom äbo bíttuari.

Jü buere jínëuria

2 Huäri béchïbo, úttia tüisi át suaka itom ä bínnakëhui,
juka Diosta noki itom jíkkajakähui, juka itom súalëu
kaa koptiä béchïbo. ² Bueítuk jü noki ángelesim nokakäu
huitti taahuak; éntok jume Diosta bėj-reka ä nésauri kaa
bem yáakäu, lútula éehuäpo júne két bette noki ámet
chúppuk. ³ ¿Jáchisute áma yeu sákanake jáni? ¿Juka
jínëuriata tüisi yörisi machik kía kaítäpo bichäteko? Jü
Señor íari bétana bát ä nookak, kësam huëpo; jume ä jíkk-
jakame éntok itom ä téjhuak. ⁴ Ínëli Dios ä lütüriatey
ámemaki. Jume señaalim éntok buéresi huëpo kaa
täyahumta éntok obiachik kara johuamtam johuay. Es-
píritu Santo éntok ámet ä náikimtey, ä éä pámani.

Jü yore jínëihumta yáakame

⁵ Bueítuk Dios kaa jume ángelesim mámpo ä tójjak, juka
ánia äbo huémata; íari bétanate náu ettejo. ⁶ Të séjtul huëpo
senu nookak, Diosta noki jiojteripo ínel jáka:

¿Jábasa jü yoreme em áu huáatinakë béchïbo,
éntok jü yoremata üusi em áu yéebijnakë béchïbo?

⁷ Íkäre yáaka ángelesim beu chë ili bétuk ä tahuariak.
Ä yörinäu éntok símek béppa ujoyorike ä coronatuak.

Éntoke juka em yáakäu sîmete ä mámpo tójjak.

⁸ Sîmete ä guókim bétuk tahuariak.

Bueituk ínëli sîmeta áa bétuk tójaka, kaita yeu bëaka, sîmeta áa bétuk tahuariak. Tëte ketune kee jee ä bitcha, juka sîmeta áa bétuk tahuanakemta. ⁹ Tëte huákäi bitcha, juka ángelesim násuk ili bétuk tahuariahuakamta. Jesús ä yörihuäpo entok sîmek béppa ujjorik coroonatuahuak. Jiokot áu ä sikäpo muukuk, bueituk Diosta sîmem náké béchïbo kókkohuamta nüka.

¹⁰ Ínëli türiakay sîmeta áttiakamta béchïbo, bueituk áapörík béchïbo sîme aayuk. Ä üusim sîmek béppa ujjorikum am huéria báreka, jum jiokot anhuäpo yúmalasi ahuä nütuak, juka jínëuriata áme béchïbo yáakamta.

¹¹ Bueituk Dios santosi jíapsihuamta yore makame, entok jú santosi jíapsihuamta mabetame. Sîmetakam huepulaik jíba áchayek. Huäri béchïbo jú Diosta Üusi kaa ámey tihueka am saila rókka, ¹² ínel jíaka:

Em téhuamne ín sailammeu noknake,
entokne yún emo náu tójjilame násuk himnomne emo béchïbo buiknake.

¹³ Entok júchi ínel jiaahua:

Ínapone át éenake.

Júchi éntok bemelasi ínel jiaahua:

Éni ínapo, entok jume usim Diosta nee mákakähui.

¹⁴ Jachin jume usiarim náu áchayek takaapo entok ójbopo am nanälaitukä Bénasi, áapo két takaapo entok ójbopo ánëli áu jípurek. Bueituk ími huämi ä mukukäbey, juka kókkokhuamta núk kátekamta kaítäpo tahuariak. Íri béja jú diablo. ¹⁵ Huanäi kaítäpo am yáaka, áma yeu am huíkkek, jume sîmem kókkohuamta májhueka áa bétuk emo jípureihum, bem kókkou tájti. ¹⁶ Bueituk tua lútüriapo kaa jume ángelesim aniak, ál-la jume Abrahamtat yeu kat-riam. ¹⁷ Íäri béchïbo úttiatakay, sîmeku ä sailam benatunakähui. Ínëli yore nák jikolihuaamta jípureka huitti tiöpopo chë néshue, Diosta néshui joaka, entok juka pueblopo kaa türik bem yári am úuhua. ¹⁸ Bueituk áapo két jiokot ansuk, kaa tühuapo jíöbilahuaka. Íäri béchïbo áapo úttiata jípure, jume kaa tühuapo jíöbilahuame ania béchïbo.

Jesús Moiséjta béppa chë yörisi maachi

3 Juntuksan Cristopo itom hermaanom yeu púarim, téhueka bétana núnutaka jíapsame, áachem suuhua, jú apóstol entok tiöpopo buere yäutat itom át éäpo, Cristo Jesústachi. ² Áapo kaakun bícha áu náyoteka ä yuktiahua-ka páman jíba áu nüka, entok Moisés ketchi ánëli, sîmekuu jum Diosta jóapo. ³ Bueituk íri, Moiséjta béppa buéresi yörihuaka bít-hua, jachin jú kárita yáakame chë yörihuaka bít-hua, jú kárita béppa. ⁴ Bueituk jábe ä yáala, juka kári

yáataka kátekamta; të juka sîme ayukamta, Dios ä yáuhua. ⁵ Lútüriapo Moisés sîmeku kaa áu náyoteka tekipanuaq, jum Diosta jóapo, ä sáyhuaka pámani. Íri lútüriatata taahuak, áa bétana tüisi nokaka. ⁶ Të Cristo usiaritaka ájária, entok kárita béppa lútüriata jípure. Íri kári éntok ítapote ájáriam, bueituk ítapo itom mabetakäu kaa ito náyoteka ä ériakätek itom jíapsäu tájti át éaka, entok juka jita boobít-huäpo ito jábeleka.

Diosta pueblo jimyoreria

⁷ Huäri béchïbo, jú Espiritu Santo ínel jiaahua:

Bueituk empo ä nokäu én jíkkajäteko,

⁸ katem enchim jíapsim námakasi johua,

júnak-riapo jume Diosta béj-reka ánia bueka päriapo jíöbilahuaka ayukame Bénasi.

⁹ Ímirim nee jíöbilak, jume enchim áchayim.

Nechim jíöbilak nee áma yumäu júneria báreka.

Huanärim juka ín yáakäu bitchak, cuarenta huásuktiriampo.

¹⁰ Íäri béchïbone ámeu öomtek, huamei nát tómti katem-mehui, ínel jíaka:

“Íjbem náa kannake, enchim jíapsipo kaa yánti éaka, éntokem ín böom kaa täya báare.”

¹¹ Huäri béchïbo ín öomtëu bát kéchakane ínel jiaahuak: Kaibum áman kimunake jum inot jimyorehuäpo.

¹² ¡Achem suuhua! Hermaanom, enchim násuk kaabe kaa türik jíapseka kaa ä súaleka áu náyotenake, jum Dios jíapsamta súalhuäpo. ¹³ Ál-lem chikti táapo kuttílasi náu nooka, ketune tiempota jípureka, bueituk ínëli kaabe enchim násuk námakak jíapseka annake, kaa türikuu baítaütaka. ¹⁴ Bueitukte Cristotamak ä áttiak, juka áa bétana itom jípunakähui kaa ito nayoteka itom jíapsäu tájti, juka át éehuamta itom naatekäpo Bénasi.

¹⁵ Én éntok íkái nokhua násuk:

Eme ä nokaü én jíkkajakäteko,

katem enchim jíapsim námakasi johua,

jume júnaköri nee öomtituakame Bénasi.

¹⁶ ¿Jábesamme, jume ä jíkkaijsuka, ä öomtituakame?

¿Jachum kaa sîme jume Egiptopo Moiséjtamak yeu sájakame? ¹⁷ ¿Jábemmaksu cuarenta huásuktiapo omtey?

¿Jachu kaa jume Dios bejrim yáakammaki? Ímëi bem

takahuam éntok ánia see päriapom huátteka kókkok. ¹⁸ Entok, jíabemmeusu ä noki bát kéchaka am téjhuak, kaa áman am kimunake tíaka, jum áamak jimyorehuäpo?

¿Jachu kaa jume ä néshui kaa yáakammehui? ¹⁹ Entokte

am bitchak, kara áman kimuka am tahuakahui, kaita bem

súalëra béchïbo.

4 ¡Átte suaka Diosta máujnake! Bueituk jachinai junne

jú jimyorehuäpo kimu báahuaka boobit-huame, hu-

ate enchim násuk aneme kara ä jájameka tahuanake. ² Bueituk itou két jíba ánëli nok-ri, jü bemela noki bem-pörimmeu bénasi. Të jü noki bem jikkajakähui, kaitapo taahuak, juka Dios éehuamta kaa am jípurekä béchibo, jume ä jikkajakame. ³ Të ítapo ä súaleme áamakte áman kimula, jum jimyorehuähui, ä jáakä pámani:

In omtëune bát kéchaka am téjhuak,
kaa áman am kimunake tíaka jum jimyorehuähui.
Éläposu juka tékilta béja chúpasulatukay jjöbe, juka ániata naatekäpo naateka. ⁴ Bueituk séjtul huëpo jimyore taahuata bétana ínel jiaahuak:

Dios jimyorek síme tékilta yáasuka,
jum guoy búsan taahuata huëpo.

⁵ Entok ímí júchi bénasi:

Katim áman kimunake, jum ín jimyorehuähui.

⁶ Huäri béchibo, ketune huate bëye áman bem kimunakëhui, entok kétchi huame bát bemela noki ámeu nokhuakammehui, katim áman kiímuk, nésauta kaa bem yáakä béchibo. ⁷ Én éntok júchi taahuata yétchak éni, ínel jáaka: Chúkula tiempota simsuko, Davidta huam, ínel jáy-huäpo:

Eme ä nokäu én jikkajakätek,
katem enchim jápsim námakasi johua.

⁸ Bueituk Josué juka jimyore taahuata am mákakäteko, kaibu júchi tábui taahuarita bétana nok éiyey. ⁹ Huäri béchibo ketune jimyore taahuari áma tahuala, jü Diosta pueblo béchibo. ¹⁰ Bueituk jü Diostamak jimyorehuäpo kibak-lame, két tékilta yáasulataka jimyore. Dios két alë bénasi jimyore, ä tékil yáasulataka. ¹¹ Ámante kimu báreka éenake, jum jimyorehuäpo; bueituk kaabe áma áu náyotename, huámëi bénasi, jum nésauta kaa johuäpo, kaa türiku.

¹² Bueituk jü Diosta noki jíápsa, entok símeku áma yu-uma, entok síme kúchirim náu bíchaa buahuakame bénasi chë mékka tájti ára jita chúkta. Jápsichi entok es-píritut junne ára kibake, óta tónoapo entok tuétanompo junne; entok juka yorem éeri jíápsipo ayukamta júneria. ¹³ Jü yáataka ayukame ä bíchäpo kara égotu, entok síme súpe joaritaka étapori ä bíchäpo. Huáahui lúl-late jápteka yeu ä buíjnake, itom yáalähui.

Jesús jü buere sumo sacerdote

¹⁴ Én éntokte ä jípure, juka sumo sacerdoteta, téhuekata béppa jikau sikamta, Jesús jü Diosta Üusi. Áapörík súal-huäpote jíba annake. ¹⁵ Bueituk íri sumo sacerdote ára itom jiolekoka ára itom ania. Júneiya ítapola kara itom áma yumähui. Áaposu két ito bénasi kara áma yúmam ténaka jióbilahuak, të áapöríkut jü Dios bejri kaita át aykay. ¹⁶ Áute rúktinake, tüisi át jíápsaka, Diosta yörisi kátekäpo, juka

nák jiokolihuamta jajam báreka, entok Diosta tühuapo kaita bëaka jiokot anhuäpo yore aniamtahui.

⁵ Bueituk síme sumo sacerdote yoremem násuk yeu púari, áme béchibo obisi an íahuaka Diosta bétana núnuri, juka Diostau bíchaa náikiata entok animaalim ójbo, jume Dios bejrim béchibo ä yáa íahuaka. ² Bueituk yánti áu nüyeka ára am boobinnake, jume kaita täyaka kaa tühuapo emo náyotelame entok kaa suasi emo nüyeme, jünéaka áapo két áme bénasi kaa úttiaka jápsihuäpo áu ínnéaka. ³ Júneli juka Dios bejri áapöríkut éntok yorem-raatat ä ayuka béchibo, útti ili kabarata mëaka Diostau bíchaa ä náikianakëhui, yoremraata béchibo entok áapo béchibo.

⁴ Bueituk kaabe kia ínel ä éä béchibo tékilpo áu úttilebo báanake, ál-la hua núnuritaka Diosta bétana yuktiari, Arónta núnuhuaka bénasi. ⁵ Júnëli kétchi Cristo jum símek béppa ujyöríku kaa áu úttilek, juka sumo sacerdote tékilta áu mákaka, ál-la hua ínel áu jákame:

Émpë ín Üusi;
ínapone í taahuarit enchi usiak.

⁶ Bueituk kétchi sékána ínel jiaahua:

Émpë tékil sacerdoteta yúu tútti jonake,
Melquisedecta yoremempo jometaka yö yáatukä pámani.

⁷ Të Cristo ímí buäpo jíápsaka, jiokot éaka nookak, ópuam guótiaka hua úttiata jípurementahui, ä muknakepo ára ä jínëumtahui. Ínëli éntok íari béchibo jikkaijtuk, yörisi májhueka. ⁸ Usiaritaka junne, jiokot ä anë násuk, nésauta ára joaka taahuak. ⁹ Entok yúmalasi chúpemta mákhuaka, juka jíbapo béchibo jínëuriata yáuhuak, símem ä nésahui jo báareme béchibo. ¹⁰ Huanäi Dios ä júneriatebok, sumo sacerdote tékilta ä mákaka, Melquisedecta gentepo jometaka yö yáatukä pámani.

Jínhua maachi, jü Diosta súaleka ä tóijhuame

¹¹ Íari bétanate yún ára jita nooka, të obiachi jünakiachisi ä nok báahuäpo, enchim kaa huitti jikkajä béchibo. ¹² Bueituk eme béjem huatem ára majtia éiyey, bueitukem béja yún tiempota huéria. Të ketune bëye jü enchim maj-tianähui, juka chë kaa obiachik Diosta nokpo bát huémta. Éntokem ínëli kaa áma yúmaka tahuala, ili usita lechim jëyë bénasi; bueituk karem buáhuamta buäye. ¹³ Síme jume ketune lechi jëyeme ketim jee árahue, jum lútula huém-tat jünee-huäpo; bueituk ketunem ili uusim. ¹⁴ Të jü bette buáhuame jume yötulame béchibo. Ímëri jum élaka jita johuäpo emo majtialataka, akim ä júneria, juka jünee-huamta, tühuata entok kaa tühuata bétana.

⁶ Huäri béchibo, juka bát itom majtiahua-kau huamte sákasuka, Cristota bétana huém-ta yúmalasite bát bíchaa át jíápsi báreka éenake. Katte júchi ito ä majtianake,

juka téta nahuata júchi yecham ténasi entok juka tekil mukiapo hueme kókkko huaú yore hueriame. Të jü Diostat éehuame iri jü jíapsi kúaktihuame, ² jü batöhuamta bétana yore majtiahuame, jü jábetat béppa mámtéka Diostau ä nok-riahuame, jü kókkolam jábitëhui, entok jü bette noki jíbapo béchïbo chúpanakeme. Béjate simeta íkái täyasula. ³ Entokte íkái yáanake, lútüriapo Diosta júnel éayo.

⁴ Bueítuk karam jájamtuka tatahua, jume séjtul machiri-ata mabetakame, jü jikattana Diosta tü éeri bem jihuekäu entok Espiritu Santota huam bem mabetakähui, ⁵ Diosta tü noki entok juka úttiäraata ánia äbo huémtat jihuekame.

⁶ Ímëi amáu nóttekame karam júchi bemelasi jíapsi kúakte, juka Diosta Üusi bempörim béchïbo júchi bemelasi kúrusit poponteboka, júchi simem ä junnerianakë béchïbo. ⁷ Jü buía juka yúkuta juebénasi kóm huáttemta jëyeme, entok júya síarita yoyötutuame, türi takaka jume buíata tekipan-uame béchïbo, iri buíya Diosta tühuam mabeta. ⁸ Të jü buía huíchata entok táchinota sisiuriame kaa türina; chúkula bette noki át chúpahuaka táana.

Jü bobithuame huitti ehuäpo itom jipurehui

⁹ Én éntok, eme nákhuaame, huittite jüneiya juka jita chë türiaka bétana, jínëuriata jípureka, éläposute ínëli nooka.

¹⁰ Bueítuk Dios tü éehuäpo lütüria páman jíba aane; áapo kaibu ä koptianake, juka tékilta áapörík nákeka enchim yáakähui, jume Diosta bíchäpo santosi emo nüyeme béchïbo; éntokem ínëli ketune jita am joria. ¹¹ Tëte enchim huehuëpulammet ä bít péiya, juka jíba enchim joähui kaita yeu bëaka enchim jíapsau tájti, juka huitti éaka boobit-huamta. ¹² Bueítuk jü óbera kaa enchimmet ayu-nake, ál-lem huame Diostat éaka tekipan-uame entok ínëli jume yánti éaka juka Diosta nokakäu mabet báareme. Ímëi bénasem emo nü báreka éiya.

¹³ Bueítuk júnakoy Dios juka Abrahamta mabetnakëu ä mák rókaka nookak. Të kaabeta áa béppa chë yörisi machik téhuak, nokta yéché béchïbo. Huanäi áapo áu bát kéchaka nokta yétchak, ¹⁴ ínel jíaka: “Ínapone tua lütüriapo juebena tühuata enchi máknake, entokne jume emót yeu katnakeme buéresi am bürurianake.” ¹⁵ Ínëli yánti éaka ä boobícháihui. Huanäi ä jájamek, juka nokta yéchapo áu nokhuakamta. ¹⁶ Bueítuk jume yoremem tua lútula huëpo jábeta chë yörisi machik bát kéchakam nokta yéecha. Huanäi jü noki bát kéchahuakame lütüriataka chúchupe. ¹⁷ Íári béchïbo, juebénasi Dios kálakosi ä bittebo báreka, jume ä mabetnakeme béchïbo juka yörisi machik bát kéchaka nokta máktaka bem boobícháihui, ínëli yúu tütti ä lütüriatebok, juka yörisi machik bát kéchaka ä nokakaihui. ¹⁸ Bueítuk ímëi guoy huëpo kara täbuiasi yáatüpo, Dios kara ára nókichi. Ímëte úttesi jíapsi jóotehuamta jípуре, áu

rúkteka áapöríkut boobícháihui. ¹⁹ Íkáite nülataka ito-mak ä jípуре itom jíapsi béchïbo, barco ancla tenasi. Íri éntok áman téhueka tiöpopo velota bia tájti yúmala. ²⁰ Ímëri Jesús bát áman kibakek ito béchïbo, jíba béchïbo sumo sacerdote yáataka, Melquisedecta gentepo jometaka yö yáatukä pámani.

Melquisedecta sacerdocio

7 Íri Melquisedec Salempo rey, yörisi jikat Diostau sacerdotetukay. Abrahamta nankirika yeu siika, nás-suahuäpo reyesim kobalataka ä yebisiseyo. Huanäi juka Diosta tü eäu ä mákkak. ² Huanäi Abraham nássuaka jum simeta ä kobakäu áapörík diezmota mákkak. Jume Melquisedecta téhuam éntok ínëlim jiau báare “tua bát lútula huëpo rey”; entok Salempo rey, iri éntok yánti jíapsi-huäpo “rey ti jiau báare”. ³ Kaa áchayek, kaa áiyek, entok áapat kat-riam júne kaa jípуре; jita táapo ä naatekäpo júne kaa taahuarim jípуре, entok jákun tájti ä jíapsakäu junne. Të ä jíapsäpo Diosta Üusi bënna, entok yúu tütti sacerdocio tékilta jípуре.

⁴ Tüisem át suaka ä bitcha, juka buéresi yörisi maachi. Íkäri jü Abraham áchayriapo huéeri, jum nássuahuäpo ä kobakäu diezmota ä mákkak. ⁵ Tua lütüriapo jume Levíta usiarim tékil sacerdociota mabetak, entokim nésaute jípуре, pueblolo diezmom bem nünakë béchïbo, leyta jíä bénasi. Ímëi bem saylahuam, éläposum bempo két Abrahamtat yeu sákala. ⁶ Të Melquisedec jume áapat kat-riammak kaa huéritaka junne, entok kaa Levitammak näikiatukay. Të júnentaka junne, Abrahamta bétana jume diezmom mabetak. Huanäi huaka Diosta bétana mabet báahuamta jípurementa, Melquisedec Diosta tü eäu ä mákkak. ⁷ Kaa yún nokhuäpo síme jüneiya: jü chë ilitchi jü chë yöta bétana Diosta tü eäu mabeta. ⁸ Të tua lütüriapo ímëi buíapo jume yoremem kokókkko me diezmom mabeta; të huämi éntok senuk bétana nooka, ketune ä jiap-sähui. ⁹ Entok ínëli jiyahuäpo, Levíi Abrahamtamak diezmom béjtuak, entok áapo két diezmom mabeta. ¹⁰ Bueítuk Levíi ketune kee jee yorei Abrahamta, juka Melquisedecta ä nankiseka yeu ä siiko.

¹¹ Bueítuk juka levíta sacerdocio tékil yúmalasi áhuä jípуреyo, ¿jatchiakasu jita áma bëye bénasi täbui sacerdote áu tóboktia, bueítuk ikái bétuk jü yoremraa leyta mabetak, Melquisedecta gentepo jometaka yö yáatukä pámani? Entok, ¿jatchiaka kaa núnuhuak, Arónta gentepo jometaka yö yáatukä pámani? ¹² Bueítuk jü tékil sacerdocio kúakti-ahuakatek, két úttia juka leyta kúaktianähui ä yáa béchïbo. ¹³ Jü íári bétana nokhuakame täbui tribupo joom; të ímëi náu huéerim juka tiöpopo altar tékilta, kaabe ä yáhuak. ¹⁴ Bueítuk júnakiachisi täyahua, jü itom Señor Judáta fa-

miliapo huéritaka. Íari bétana éntok Moisés kaita nookak, tékil sacerdociota ä jojoai bétana.

¹⁵ Íri éntok chë júne jünakiachisi täyahuak, të jábe Melquisedecta bénaaka áu tóboktiakätek, juka tékil sacerdociota täbuiasi joaka. ¹⁶ Kaa yorem ley chúpata huë páman yáataka bem familiapo huéritaka áma yeu sákalame, ál-la kaa ä muknakepo úttiata jípurëhui. ¹⁷ Bueituk áa bétana nokhuaka täyahua:

Émpë jíbapo béchibo sacerdote,

Melquisedecta yoremraapo jometaka yö yáatukä pámani.

¹⁸ Íari béchibo jü nésauri bannaataka huéeri kaitäpo taahuak, kaa úttiata entok kara jita ä joai béchibo. ¹⁹ Ínëli jü ley kaita yúmalasi yáuhuak. Ínëli naate jü chë türi boobit-huame; íari béchibote Diostau rukte.

²⁰ Íri kaa kía yáahuak, ál-la jü noki yörisi machika bát kéchahuaka yáahuak. ²¹ Bueituk jume huate sacerdotem kaita noki yörisi machik bát kéchahuakam áma yeu púahuak. Të íri, juka yörisi machik bát kéchakame ínel áu jiaahuak:

Jü Señor yörisi machik bát kéchaka,

kaibu amáu bíchaa kúaktinake:

“Émpë sacerdote jíbapo béchibo,

Melquisedecta yoremraapo jometaka yö yáatukä pámani.”

²² Íari béchibo Jesús juka nokta náu tütehuäpo chë türik, ä lütüriatunakë béchibo, áu bát kétchak. ²³ Jume huate sacerdotem éntok emom büruriak, bueituk bem kókkö béchibom kara naa búrujti át kaatey. ²⁴ Të íri, jíbapo béchibo jíapsaka, sacerdocio tékilta jípure, kaa lülütemta. ²⁵ Huäri béchibo két jíbapo béchibo ára am jínëu, jume áapörík éä páman Diostau rúkteme, huanäi jíapsaka kaa chúkteka áme béchibo Diostau am nok-ria.

²⁶ Bueituk íri sumo sacerdote ito béchibo türiakay: huépülsi áu nüyeka, kaa juënak éaka, jita chicha machi kaa át cháchätu. Juka kaa türik johuä násuk sékana áu jípure, entok téhuekata béppa chë mejikat tóboktiari. ²⁷ Juka jikot éehuamta kaa chíkti táapo jipurey, jume huate sumo sacerdotem bénasi. Ímëri bát juka Diostau bíchaa näiki-atam jojoa, bem kaa tü yáarim béchibo, chúkula éntok jume pueblota yáarim béchibo. Íkäri Jesús séjtul jíba ä yáuhuak jíbapo béchibo, Diostau bíchaa näikiapo áu tójaka. ²⁸ Bueituk jü ley nokta chúchupa, sumo sacerdotem áma joaka, yoremem kaa úttiakame; të jü noki yörisi machika bát kéchari, leytapat chúkula huéeka, jü usiari kaita áu bëyeka yúmalasi yári jíbapo béchibo.

Jesús násuk huéeka bemela nokta tüteme

8 Én éntok türi jüöbe, jü tua bát huéeme itom náu ette-jhuasakäpo, jü sumo sacerdote itom jípurëu,

téhuekapo buéresi reytaka jojohuäpo bátatana yejtek.

² Diosta káripo tékilta johua. Huäri kári tua lütüriapo tabernáculo. Íkäri jü Señor ä tóboktiak, kaa jü yoreme.

³ Bueituk síme sumo sacerdote juka leyta jíä páman áma yéchari, juka Diostau bíchaa näikiata entok jume kaa tü yáarim béchibo kabaram súahuamta ä yáanakë béchibo. Íari béchibo úttiata áapörík két jita huériaka Diostau bíchaa ä kíktenakëhui. ⁴ Ä ínëlituk ímí buíapo anëtek, katchan júne sacerdotetu éiyey, jume sacerdotem ketune ímí anë béchibo. Ímëi juka Diostau bíchaa näikiatam jojoa, leyta jíä pámani. ⁵ Të ímëi ä johua, juka téhuekapo johuamta bennak. Íri éntok mamatuahuaka jékkaataka bíttu, juka Moiséjta ä téjhuaahuaka pámani. Tabernáculota ä yáa sáuhuek, ínel áu jíaka: “Tüise át suaka ä bitcha; huanäre ánëli ä yáanake, tua alë bennak, júya káupo em ä bít-tuahuaka bénasi.” ⁶ Të éni chë türi tékiata máktaka ä johua, bueituk Áapo yoremta entok Diosta násuk huéiyek, juka chë yörisi machik nokta náu tütehuamta yáa báreka. Íri éntok yáataka óorek, juka chë türik nokhuaka boobit-hua pámani.

⁷ Të huäri bát huéeme türika yeu sikätek, tua lütüriapo kaibu jariu éehuay, jum guosa huëpo ä yáanähui. ⁸ Bueituk kutti ámeu nonokak, ínel jíaka:

Én éntok béja taahuarim äbo huéiye, jü Señorta jíä bénasi.

Nokakane nokta bemelak náu tütehuamta yéchanake, Israel entok Judáta gentemmaki.

⁹ Kaa juka nokta náu tütehuamta bem áchayimmak ín yáakä bénasi,

ál-la jü júnak taahuarimmet mámpo am buíseka Egipto buiärapo nee yeu am huíkekäpo bénasi, bueituk bempom juka ín noki náu tütehuakapo, ámanim kaa aayuk,

jü Señor ínel jiaahua:

Ínapone bempörím kía tójjak.

¹⁰ Huäri béchibone juka nokta náu tütehuakamta yáanake,

jume Israelta gentemmaki.

Entok két ínel jiaahua jü Señor:

Chúkula huámechi taahuarimmet,

jume ín leyimne bem kóba súahuapo órenake,

entokne bem jíapsimpo am jüojtenake.

Entokne áme béchibo Diostunake;

bempo éntok ín pueblotunake.

¹¹ Entok kaabe täbuik majtianake,

áamak aani junne, ínel áu jíaka:

Señortë täya.

Bueituk simetakam nee täyanake,

bempörím násuk jü chë ílitchi éntok jü chë yötau tájti.

¹²Jum bem kaa tü yáarimpone am jiokorinake; entok jume bem kaa tü ayulammehui, kanne éntok ámeu huáatinake.

¹³Bemela noki náu tüterita jiäpo, juka bát huémta öra tía báare. Huanäi ínëli jü öratata tahuame momoye, entok sep jëla kaitatunake.

Jü buíapo entok tehuekapo santuario

9 Én éntok, jü bát huéeka noki náu tütehuame, Diosta yöri béchïbo nésauta jípurey, entok jü kári ímï buíapo Diosta áma yörihuäu yáatukay. ²Jü tabernáculo éntok ínëli órekay: násuk áman náikimtetaka, jum bát huëpo, véelota bía huam bíchaa santosi täyahuay. Ímïrim órekay, jü candelabro, jü mesa entok jume páanim Diostau bíchaa náikiari. ³Të guosa huëpo velota bía huam bíchaa jü tabernáculota senu huéeri áma órekay. Íri símek béppa santosi täyahuay. ⁴Ímï órekay jü incensario oro áusülitaka, entok két áma órekay jü nokta náu tütehuäpo arca, símekut oro át téktaka. Ímï huáijhua éntok jü urna ti täyahuame oro áusülitaka. Ímï huáijhua éntok maná áma órekay, éntok jü Arónta kuta basihuekame, entok jume guoj mamni nésahuim tétapo jïojteri. ⁵Íari béppa éntok jume querubinim símek béppa uyyorika jábuekay, bem másammey juka jü nokta náu tütehuäpo arcata páttialataka. Ímïri ojbo öorehuay jume Dios bejrim tucha béchïbo. Íari bétanate én kara yún jita nooka.

⁶Ínëli béja huéchiasi áma óresuka, jum tabernáculo huépul kätana ä náikimteripo, jume sacerdotem élaka áma kíkkimu, juka altarpó tékilta yáa báreka. ⁷Të jum senu kätana ä náikimteripo, jü sumo sacerdote áapo jíbba huásuktiapo séjtul ójbota huériaka áman kíkkibake, bueítuk ójbota kaa huériaka kara áman kibake. Íkái yörisi machik Diostau bíchaa náikiata huéria, áa béchïbo, entok jume kaa jünéaka pueblópo Dios bejrim yáalame béchïbo. ⁸Jü Espírítu Santo am jüneetua, juka símek béppa santosi täyahuamta, juka böota áman bíchaa bökamta kee étapohuaihui, jum tabernáculo huépul kätana ä náikimteripo, juka oficio tékilta ketune áma johuayo. ⁹Íri ímëchi taahuarim béchïbo ejemplo, juka ímï nokta huë pámani jü Diostau bíchaa náikiari entok jü kabaram súahuame. Jú-nentaka junne íri kara jíapsi éerita yúmálasí johua, jü Diosta ínëli yörihuame. ¹⁰Íri béja jïbuáhuame entok jita jïhuame jíbba, jü jaikisi emo báksiaka Diosta yörihuame, nésauri yáataka takaahuata béchïbo órekame. Íri ínëlitunake, juka tiempota yúmako símeta bemelasi yáahuäu tájti.

¹¹Të Cristo yepsaka béja ímï aane. Íri áu sumo sacerdote jü tühua äbo huémthui. Jü tabernáculo ä tékiakäpo chë türíka yúmala, entok kaa mámammey yáari, ál-la ínel jíay-

huäpo kaa ímï buíapo joome. ¹²Entok kaa jume chiböram entok beserom ójbo huériaka, ál-la tua ä ójbohua huériaka, séjtul jíbapo béchïbo áman kibakek, jum símek béppa santosi täyahuahui. Huanäi ínëli ä yásuka ä mabetak, juka jíbapo béchïbo jínëuriata. ¹³Bueítuk jume torom entok jume chiböram ójbo, entok jü beseerota náposa jume chïcha machimmet áa béppa huátiahuakatek, báksiahuaka juka chïcha machik takaahuat úhuuataka tatahua. ¹⁴Ítë chë júne úttiak, jü Cristota ójbo! Áapo kaa chïcha machik jípureka Diosta bíchäpo áu tójjak, jü jíbapo béchïbo Dios Espírítuta huämi. Huanäi áapo ä ójboy kókkohuäpo jita johuäpo itom ä úhuuaanake. Huanäi ínëlite Dios jíápsamta nésahui jonake.

¹⁵Íari béchïbo, Áapo násuk huéeka taahuak, juka bemela nokta náu tütehuäpo. Ínëli ä muknakeu úttiatakay, jume nokta bát náu tütehuaka bétuk jume Dios bejrim jiokoriná béchïbo, ley nésauta kaa johuäpo. Huanäi jume núnurim juka boobit-huamta mabetnake, juka herenciata jíbapo béchïbo náikiata áme béchïbo. ¹⁶Bueítuk jábetau senu jita tö sim bárëteko, jïösiata yáatebonake. Huanäi úttia, juka jïösiata yáatebokamta muknakëhui. ¹⁷Bueítuk juka jïösiata yáakamta mukuk, lütüriataka tatahua; të kee jee ä mukeyo kaita béj-re, jü jïösia yáahuakame. ¹⁸Íari bétana kétchi, jü noki bát náu tütehuakame junne ójbo guötípo chüppuk. ¹⁹Bueítuk Moisés síme ley nésauta gentetau noksuka, beseero entok chiböra ójbota nüka báammaki. Entok kabara bóa síkirik, júya hisoopota huanäi am kómoniak. Huanäi libro nésautat ä sítiak, entok síme gentetachi, ²⁰ínel jíakari: “Íri jü nokta náu tütehuakapo ójbo, Diosta enchimmet nésahueka pámani.” ²¹Entok kétchi, ójbota át sítiak, jü tabernáculotachi, entok jume Diosta yörihuäpo jita ámey jojuhuammechi. ²²Entok ójboyi batte síme báksiataka tahuanake, leyta jíä pámani; të ójbota kaa guötek, Dios bejrim kara jiokorina.

Cristota kúrusit mukukäu Dios bejrim yore úuhua

²³Úttiataka tatahuay, juka téhuekapo ayukamta bénnak ínëli ä báksiaturahui; të jü téhueka bétana huéeme huatek béppa chë türík Diostau bíchaa náikiata huátia. ²⁴Bueítuk jü tua símek béppa santosi täyahuame Cristota kibakekäpo jü bát yáahuakamta bënna, të kaa mámammey yáari, ál-la téhuekapo Diosta anëpo óorek. Huanäi Áapo áman kibakek, ito béchïbo. ²⁵Entok kaa juebénasi áu tójaka áman kibakek, jáchin juka sumo sacerdoteta áman kíkkibake bénasi, jum símek béppa santosi täyahuahui, chíkti huásuktiapo, të täbuik ójbo huériaka. ²⁶Të täbuiasi ä huéenakeyo, úttiata éiyey juebénasi jiokot ahuä bínakëhui, juka ániata kësampo naateka. Të éni jume cien huásuktiriam nat sáú kateme lütëpo, jíbapo béchïbo séjtul

jíba ä yáuhuak, juka jiokot áu sikamta, juka kaa türik áme násuk ayukamta kaitapo tahuaria báreka. ²⁷ Bueituk ínëli chúpári jume yoremem, séjtul jíba am kókkonakëhui; chúkula entok jü bette noki ámet chúpánake. ²⁸ Ínëli këtchi jü Cristo séjtul jíba jiokot ansuk, jume juebena Dios bejri yáarim jípurëu huéria báreka, entok guosa huëpo, yepsaka Dios bejrim johuäpo kaita áma jípunake, jume ä boobíchaihuime jínëu báreka.

10 Bueituk jü ley juka tühua äbo huémnta jékka jípurey, të kaa tua ájáriatukay jü yebijnakeihui. Jume chíkti huásuktiapo animaalim sússuahuaka Diostau bíchaa am náikiahuame, ìri kaibu yúmalasi emo am jíputuanake, jume áman rúkteme. ² Ä junëlituk kaa éntok yáa éehuay, bueituk jume íkái Diosta yörihuäu joame senu huëpom kaa chícha machika tahua éiyey, entokim bem jíápsipo kaa ä jípureka tahua éiyey, juka Dios bejrita. ³ Të ìri chíkti huásuktiapo animaalim sússuahuame, ámeu huauhuuatihua, jume Dios bejrihuammehui. ⁴ Bueituk jume torom entok jume chivam ójbo karam jábeta ä úuhua, jume Dios bejrim.

⁵ Huári béchíbo ániau kibakeka, ínel jiaahuak:
Juka animaalim súahuaka emou bíchaa náikiahuamtë kaa huáatiak,
ál-lë takaahuata nee mákkak.

⁶ Jü ójbo altarpó sítiahuame entok jü huakas táijpo táahuame Dios bejrim béchíbo, katim enchi al-leetuak.

⁷ Huanäine ínel jiaahuak:
“Dios, ímine emou huéiye,
em néshui yáa báreka,
jáchin jum libro royopo ino bétana ä jiojteri pámani.”
⁸ Ínel bát jíaka: “Jü animaalim súahuame, jü Diostau bíchaa náikiahuame, jü altarpó ójbo sítiahuame entok jü huakas táijpo táahuame Dios bejrim béchíbo, katë am huáatiak entok katim enchi al-leetuak; ìri síme leyta jíá páman jojohua jïöbe.” ⁹ Entok sep ínel jiaahua: “Ímine emou huéiye, Dios, em néshui yáa báreka. Juka bát huémnta mékke ä óóre, juka chúkula huémnta áma tahuanaké béchíbo.” ¹⁰ Jum ínëli éehuápote Diostamak huitti jíápsihuäpo yáari, juka Jesucristota takaahua Diostau bíchaa ä náikiahuaka pámani, séjtuli entok jíbapo béchíbo yáahuakamta.

¹¹ Entok tua lütüriapo síme sacerdote chíkti táapo ä jojóa, juka oficio tékilta, jume animaalim juebénasi sússuahuamta; të ímëri jume Dios bejrim kaabeta úuhua. ¹² Të Cristo, áu tójaka séjtul jíba ä yáuhuak, jíbapo béchíbo, juka jiokot áu sikamta, jume Dios bejrim yáarim béchíbo. Huanäi Diosta bátam bétana yejtek. ¹³ Huämi bát bíchaa ä boobíchaihui, jume ä béj-reka kateme ä guókim bétuk am tóijnäu tájti. ¹⁴ Bueituk juka Diostau bíchaa náikiata séjtul jíba yáaka, jíbapo béchíbo yúmalasi am tahuariak, jume

Diostau bíchaa huitti náikiarim. ¹⁵ Jü Espíritu Santo kët itou ä lütüriate, chúkula ínel jiausuka:

¹⁶ Jü Señor ínel jiaahuak:

Íri ájária jü noki ámemak ín tütenakëhui,
chúkula huamei taahuarimmechi.

Jume ín leyimne bem jíápsipo órenake,
entokne bem kóba súahuapo am jiojtenake.

¹⁷ Noksuka júchi huatek nooka, ínel jíaka:

Kaibu éntokne ámeu huáatinake,
jume bem Dios bejrimmehui entok jü Diosta néshui kaa bem yáakähui.

¹⁸ Bueituk jume Dios bejri yáarim jiokorisuhuakapo, kaitatunake, jü Diostau bíchaa náikiari jume Dios bejri yáarim béchíbo.

Diostaute ruktipo yúmala

¹⁹ Én éntok hermaanom, kaitatte obisi éaka arate áman kiimu, jum símek béppa santosi täyahuähui, Jesucristota ójbo béchíbo. ²⁰ Bemela böo jíápsamta Áapo itom étaporíak, cortinata órekaí pámani. Íri éntok ä takaahua. ²¹ Diosta káripo tékiakamtate jípure, juka buére tékil sacerdoociota joamta. ²² Íahuite rúktinake, kaita jíápsipo ésolatata, huitti itom ä súalëpo tuísi jünéaka. Kaa türik bétanate itom jíápsibáksianake; jume takahuam éntok báam kaa chícha machimmeyi. ²³ Lütülate kutti ito jípunake, Dios éehuamta johuäpo, kaa kom éaka itom ä boobíchápo, bueituk jü itom ä mák-rókame, ä nokäu chúpánake. ²⁴ Jábeta kaa yumápote ä ania báreka éenake, entok tühuaata joaka yore nákuhäpo, náu al-lee béchíbo. ²⁵ Jíbate ito náu totoijnake; katte jume kaa náu yayajaka joyhualame bénasi am báanake; entokte kuttílasi náu noknake, huaka taahuata äbo huémnta jüneriaka.

Téjhuaataka junne Dios bejrim yáuhuak

²⁶ Ítapo itom éäpo Dios bejrik yáakätek, jü lütüriatat jünehuamta mabetchulataka, Cristota áu tójakäu béja kaitatunake, jume Dios bejrim itom yáakä béchíbo. ²⁷ Ál-la jü bette noki Diosta chúpäu máusi machika, táji pójteka am buänake, jume Diosta béj-reme. ²⁸ Jü Moiséjta ley béppa sikame guoyim ö bájim bíchápo, kaita éntok át nátamaijhuaka mëna. ²⁹ Enchim éäpo, ¿jaikisusu nat béppa ára ä mabeta jáni, juka bette nok chúpemta, jü Diosta Üusitat chepteme, entok juka nokta náu tütehuakapo ójbo guötekame, chícha machiku ä náikiamtachi? Ímëri santosi yáahuaka junne. ¿Ä béj-rekam, Diosta tühua Espíritu kaitäpo bitcha! ³⁰ Bueitukte ä täya, juka ínel jíakamta: “Ínapone ä áttiak, juka nássuahuaka yoret nóttiriahuamta, entok ínapone ä béjtuanake”, ti jiaahua jü Señor. Entok

júchi: “Jü Señor ä pueblobeu bette nokta chúpanake.”

³¹ ¡Tepa jaanti maachi, jü Dios jíápsamta mámpo huátti-huame!

³² Të huámëi taahuarimmehuem huáate, júnakoy juka Dios machiriata mabetchuka. Entok jìokot aneka jünem áma yuumak, Diosta úttiärayi jum naamuksi anhuäpo. ³³ Të huate enchimmehui, tua lütüriapo guojajjuhuakem jìokot enchimneu siika, sìmem bíchäpo, éntokem júchi täbuiasi am jáläeka taahuak, huame enchim Bénasi ámeu huémta jípureme. ³⁴ Bueituk jume pereesom jünem két jìokoleka tüisi am bitchak, éntokem juka jita enchim úhuahuäpo jünem al-leaka át yeu sájjak, jünéaka chë türi herenciata enchim jìpurèhui, téhuekapo kaa lülütemta. ³⁵ Bueituk katem ä täru báare, juka enchim át éähui; bueituk ímì yookäteko jita buéresi mabethuamtem jìpunake. ³⁶ Türi, jü yánti jíápseka Diostat boobit-huame, bueituk ínëli juka Diosta nésahui yáalataka, juka Áapörík yore mák bärehuem mabetnake. ³⁷ Bueituk jü jìojteri ínel jiaahua: Júchi chúbala jíba, jü yebijnakeme yebijnake, entok kaa bínhuatunake. ³⁸ Të jü lútula Diostamak huéeme Diostat éaka jíápsinake; të jü amáu nóttékame kaibu ín jíapsi al-leetuanake. ³⁹ Të ítapote kaa amáu notte, jum emo täruhuäpo, ál-late át éehuamta jípure, itom jíapsi jíápsinakë béchïbo.

Diostat éehuame

11 Jü huitti jita boobit-huame, Dios éehuä páman huéiye, entok kaa ä bíchaka kutti jíápsihuame. ² Bueituk jume itom bát kat-riam íäri béchïbom juka tühuata áme bétana nokhuamta jájamek.

³ Diostat éehuápámante át jüneiya ániata yáahuakahui, Diosta nokibeyi, bueituk ínëli jü itom bíchäu, kaa bít-huamtay yáahuak.

⁴ Diostat éehuäpo Abel animaalim súaka Diostau bíchaa náikiahuamta chë türik Diostau tójjak, Caínta béppa. Íäri béchïbo Diosta tüisi áa bétana nokäu jájamek, lútula jíápseka jume Diostau bíchaa náikiarim ä yáakä béchïbo. Éntok ínëli ä muksulatuk junne, Abelta yáakäu jíba áa bétana nooka.

⁵ Enoc Diostat ä éä béchïbo núk sákahuak, kókkohuamta kaa bíchaka. Entok kaabe ä téuhuak, bueituk Dios ä nuk siika. Të kee jee núk sákahuaka, Diosta bíchäpo tüisi jíápsaka täyahuak. ⁶ Dios éehuamta kaa jípureme Diosta kaibu al-leetuanake, bueituk Diostau rúktihuäpo úttia, jü jüneehuame Áapörík anëhui, entok huame ä jariame bem kobakäu am mámaka.

⁷ Noéta Diostat éä béchïbo, Áapo ä téjhuak, juka huéekakemta ketune kee jee bíttuyo. Diosta mauj yöreka ä

jotáytek, juka arcata, ä familiahua áma emo jínëunakë béchïbo. Íkái Dios éehuamta jípureka ániat jíápsame bette nokta ámet chúpatebok, entok lútula jíápsihuamta herenciapo mabetak. Íri éntok Dios éehuamta bétana huéiye.

⁸ Diostat éehuäpo Abraham núnuhuak. Huanäi yeu siika, jum ä yebijnakeu herenciapo mabet báreka. Të yeu sika kaa jüneiyay jákun áu yebijnakèhui. ⁹ Diostat éehuä béchïbo áma jóakay, kaa áma jomemta Bénasi jum buíata ä máknäipo, kaa ä áttiakamta Bénasi, Isaactamak entok Jacobtamak lona kárimpo. Ímëi éntok juka ä máknäu herenciapo áamak áttiakay. ¹⁰ Bueituk buére jóäraata boobícháihuiy, óusi nahuakamta. Íkái éntok Dios ä jünaktek, entok ä yáuhuak.

¹¹ Diostat éehuä béchïbo jü Sara kaa äasoaka, úttiäraata mabetak ára ä asoanäkë béchïbo. Huanäi asoak jamyölata-ka junne, bueituk ä súsualek, juka nokta asoanakee, ti áu jíayhuakamta. ¹² Íäri béchïbo këtchi, huépülak abe mukemtabechi juebénakam át yeu sájjak, téekapo chókim Bénasi, entok juka sëeta bahue mayoat óreka kara náikiahuamta Bénasi.

¹³ Dios huáatihuä pámani, ímëi sìmetakam kókkok, juka bem mabetnakëu kee jee mabetaka. Të kíalim mékkariat am bíchaka am súsualeka am tebotuak. Entokim nokaka ínel jiaahua: “Katte ímì joome, entokte kia buía ániat kaate.” ¹⁴ Bueituk jume ínëli jíame, huittim yore jüneetua, täbui naciónta emo jariähui. ¹⁵ Bueituk bempo hua bufärat bem yeu sájakäbet éätek, lütüriapom tiempota jípurey áman bem nótti béchïbo. ¹⁶ Të bempo chë türik jípu péiyay, téhuekapo. Íäri béchïbo Dios kaa ámey tihueka ámeu áu Dios tíya, bueituk buere jóäraata am yáariak.

¹⁷ Dios éehuä béchïbo, Abraham jìöbilahuak Isaacta më iaahuaka Diostau bíchaa ä náikiahuäpo. Ínëli jü ä máknäu mabetnakeme huépülak jíba üuseka Diostau bíchaa ä náikiaka áahuä tójjak. ¹⁸ Ínëli téjhuaritukay: “Isaacta bétanë nat tómti kat-riam jìpunake.” ¹⁹ Jüneiyay Diosta úttia-ta jìpurèhui, jume kókkolam násuk jábeta ä tóbnoktianakë béchïbo. Ä ínëlipö, ä úusihua áapo júchi mabetak.

²⁰ Dios éehuä béchïbo, Isaac Diosta tühua aahuak, chúkula simeku ámeu ayunakemta, Jacobta entok Esáuta béchïbo. ²¹ Dios éehuä béchïbo Jacob, muk báreka, Joséta úusim hueuhuëpulam béchïbo Diosta tühua aahuak. Huanäi Diostau rúkteka ä yörek, ä boroonia puntat huíjjüteka. ²² José muk báreka am téjhuak, jume israelita usiarim yeu sákanakèhui, entok nésahuek ä takaa ótam bétana.

²³ Ä áchayim Dios éehuä béchïbo báij metpo Moiséjtam éssok, bueituk musála machisim ä bitchay, entokim reyta kutti noki kaa májhuek. ²⁴ Dios éehuä béchïbo Moisés, béja yótaka kaa entok reyta mala asoapo áu náikia íak. ²⁵ Áapo

íkáï yeu púhuak, jü Diosta gentemak jìokot ä bínñähui, bueituk jum kaa türiku chúbala al-leaka náasä huéenakeu, sïimeta tójjak. ²⁶ Jü Cristotamak jìokot anhuame simek béppa ríkoapo ä jípurek, jum Egiptopo tómi tesoroata bép-pa, bueituk juka ä yónakeu bitchay. ²⁷ Diostat éehuä béchïbo Egiptota tö siika, juka reyta ómtira kaa májhueka. Ínëli áu jípurek, juka kara bít-huamta bíchamta bénasi.

²⁸ Dios éehuä béchïbo pájkuata yáhuak, entok juka ójbo sítiahuamta, jü kësam usiarim súame bempörim kaa am táktianaké béchïbo. ²⁹ Dios éehuä béchïbo Bahue Sfikiri pámanim yeu sájjak, buía huakiapo bénasi. Jume egipcìom két ánëli ayu báreka, báapom kókkok.

³⁰ Dios éehuä béchïbo jume Jericó pueblopo sami kóräim huáttek, guoy búsan táapo kontiriáhuaka. ³¹ Dios éehuä béchïbo Rahab júyapo yorememmak boböyeme kaa ámemak muukuk, jume Diosta nésauroi kaa yáakammaki, jume áman bíttuarim yánti ä mabetakä béchïbo.

³² Entok, ¿jítasune két noknake jáni? Bueituk jü tiempo inou bínake, Gedeónta bétana ettejjoa béchïbo, Barac, Sansón, Jekté, David, Samuel, entok profheetam bétana. ³³ Ímëri Dios éehuä béchïbo reyesim buiáramim úttiapo nüuka, entokim lútula huémata yáhuak, Diosta am mák rókakáhuim jájamek, entokim yóokom tem páttiak. ³⁴ Táij béete rúpaktemtam tuuchak; ejpara buahuim ayukápom yeu sájjak; úttiáraata kaa ayukápom úttiáraata yeu huikkék; nás-suahuápom úttiata nüuka; entokim kaa áma joome batalón sontarom tennituak. ³⁵ Jume jáamuchim bem kókkolam jábitekame mabetak.

Huate éntok kókosi jìokot johuaka junne, búttia báahuakam kaa báarek, juka chë türi kókkoka jábitehuamta mabet báreka. ³⁶ Huate kaa huátiahuaka tiusi jìokot yáhuak, entokim benmuchahuak, entokim pereesotehuaka cárcelpo jóahuak. ³⁷ Tétammeyim mamasuahuak; bem takaa éntok nasukaman chúktiahuak serruchommei; bem jiopnaké béchïbom jiöbilahuak; ejpara buahuimmeyim súahuak. Yünim naa sájjak, kabara entok chiva béhuam sánkoka, poloobemtaka, kókosi sirok éaka, jájana kaa tüisi bít-huaka. ³⁸ Katim ímï ániapo jíapsi íaahuaka bít-huay. Mékka ánia see päriapom naa kaatey, júya ániachi. Káu guójöku entok buía guójökum jójjoasuk. ³⁹ Ímëi simetaka, akim ä jájamek jiöbe, juka tüisi bem jiap-sähui. Të Dios éehuäpo katim ä mabetak, juka bem mák báahuaka nok-ri. ⁴⁰ Bueituk Dios huaka chë türük ito béchïbo yáhuak, kaa bempolaim jíba yúmalasi emo jípu íaaka, ál-la ítapote két ámemak náikiahuak.

Jesústate jíba bínnake

12 Ánëli ketchi, ítapo ito chíkola juebénaka Diostat jíapsekame itom bíchame jípureka, juka kaa türük en-

tok béttesi machik itom kom tábemtate tóijnake; entokte yánti éaka tenninake, juka böot tennihuamta ítopat jípureka, ² Jesústa jíba bíchaka. Bueituk Áapo Dios éehuamta yáala, entok yúmalasi ä tahuariala. Entok Áapo al-leehuamta áapat jípureka, kúrusit jìokot aayuk, tiusi jájana bít-huaka junne. Huanäi én rey bankot kattek Diosta báta bétana.

³ Bueituk áachem emo temaje, jü Áaporikúu sikamtahui, jáchin jume kaa türük joame ä béj-reka jáptek, bueitukem jum enchim át éäpo kaa huátta báanake, lótteka. ⁴ Bueituk emëe katem jee kókkok, juka kaa türük béj-reka enchim nás-suäpo. ⁵ ¿Jachem ä kóptiasula béjja, juka kutti nokta? Bueituk enchim üusekam ténasi enchimneu nooka, ínel jíaka:

In üusi, katë kia kaitäpo ä bít báare,

juka Señorta kuttílasi enchi majtiayo,

éntoke kaa kóm ée báare, kutti nokta emou ä nokayo.

⁶ Bueituk jü Señor ä nákéu kuttílasi majtia,

entok ä bébeba, juka usiapo ä mabetakähui.

⁷ Emëe juka kutti yore majtiahuamta ára mabetätek, Dios enchim üusekam ténasi enchim bitcha. Bueituk, ¿jábasa jü usiari ä áchay bétana kutti yore majtiahuamta kaa mákhuame? ⁸ Të emëe kaa kutti majtiahuakatek, katem ára usiaripo náikiahua, bueituk simetakam kutti yore majtiahuamta mámak-hua. ⁹ Täbuiasi ä bít-huäpo, ímï buíapote itom áchayim jípurey, kuttílasi itom mamajtiame, entokte am yörey. ¿Jachute kaa chë júne ä jopo yúmala, juka téhuekapo itom áchay nésauroi, itom jíapsinaké béchïbo?

¹⁰ Lútüriapo huámëri kaa jaiki táapo kuttílasim itom mamajtiay, bempörim ä türei pámani; të íri simeta itou türi-naké béchïbo, bueituk áamak huépülsi itom jíapsi íaaka.

¹¹ Lútüriapo jü kutti yore majtiahuame yorehuä johuay, juka kaa al-leehuamta entok sirokhuamta; të ál-la chúkula yánti lútula éehuamta huéria, huame kuttílasi áma huam sákalame béchïbo.

Jinhua maachi Jü Diosta nok jáhui kaa jobahuame

¹² Huári béchïbo, jume mámam kón huéchilamem tóboktia, entok jume tónom karaktilame. ¹³ Éntokem ili böom rú-tuktia, enchim guókim béchïbo, bueituk jü guók rábiktilame kaa böot yeu huéenake, ál-la türilataka tahuanake.

¹⁴ Yánti éehuamtem jípure, entok huépülsi jíapsihuamta. Júnëlem simemmak kaate, bueituk íkáï kaa jípureme kaibu Diosta bínnake. ¹⁵ Tüisem át suuhua, kolopti jábe kaa ä já-jamnake, juka Diosta túhua. Diosta nésauroi kaa ä yáakä béchïbo, ä jíapsipo chibu éehuame át ayu táytinake. Huanäi íri böota ä páttiria báanake. Íari béchïbo éntok, juebénakam juénakuu emo nasontenake. ¹⁶ Kaabe jak enchim násuk annake, jámutta kaa jubeka áamak jíapsaka, ö juka Diosta bétana yörisi machik kaa yöreka, Esáuta ayu-

ka Bénasi. Bueituk huépul puraato buáhuamta béchibo, ju-
ka ä késam usiari áttiarita nénkak. ¹⁷ Bém ä jüneria,
chúkula Diosta tühua mabet péaka, kaa jehuitarahuak.
Huanäi ínëli kaa ä jájamek, juka jíapsi kuaktihuamta, bua-
naka ä jariaka junne.

¹⁸ Bueituk katem jü káhui ára át mámtehuamtau rúktila.
Íri éntok táijpo bétey, tüisi kaa machika kut huathuattépo
éntok buére jekäpo. ¹⁹ Huanäi trompeeta jáhui jíkkaijtuk,
éntok jáhui nokame. Jume ä jíkkajakame éntok jikot ji-
aahuay, kaa éntok ámeu nok íaaka. ²⁰ Juka nésauta bem
jíkkajähuiim kara yánti éaka mabetay: “Bueituk jita animal
júyat jálojtekätek tétammey ö kúta buahuimmeyi maaaa-
sunay.” ²¹ Buéresi jínhua machiakay jü bít-huame; fári
béchibo jü Moisés ínel jiaahuak: “Guómtilatakane ino
yoohua.”

²² Eme éntokem áu rúktila, jü káhui Síóntahui, jü Dios
jíápsamta buére jóaráhui, téhuekapo jóára Jerusaléntahui,
éntok jume ángelesim juebena mílimtaka emo jáläekam-
mehui, ²³ huame késam usiarim emo náu totoijhuäpo náu
animmehui, bem téhuam éntok téhuekapo jójoteri, éntok
Dios símemmeu Jueztahui, éntok lútula huépo espíritum-
mehui, jume yúmalasi yáarimmehui, ²⁴ éntok Jesústahui,
juka bemela nokta náu tütehuakapo násuk huéekamtahui,
éntok jü ójbo sítiatahui; íri éntok chë tüisi nooka, jü Abelta
ójbo béppa.

²⁵ Tüisem át suuhua, kaa ä omoute béchibo, juka nokam-
ta. Huámëi júnakoy buíapo bétte nokta ámeu nokhuakam-
ta, katim ä mabetak; karam ä guójaniaka taahuak. Ítapo
kétchi, kaa ä mabetakäteko, juka kutti nokta téhueka bé-
tana huémta. ²⁶ Júnakoy huári nok jáhui kétchi buíata áu
yoyootuak, té éni nokta chúpa rókaka nok-la, ínel jíaka:
“Ketunene séjtul huépo, áu ä yoyootuanake, té kaa buíata
jíbba, ál-la juka téhuekata kétchi.” ²⁷ Íri nooki, “ketune séj-
tul huépo huéeme”, ínel jiau báare: jü yáataka ára sékána
órehuame mékka órena, bueituk juka kara sékána óre-
huamta áma tahuanaké béchibo. ²⁸ Inëlite juka rey nésauta
johuäpo kara sékána órehuamta mabet-lataka, atä
baysaunake, éntokte íkai itom jípurë násuk, ä nésahui joa-
ka Diostate al-leetuanake, ä yörihuäpo suamsi ito nüyeka.
²⁹ Bueituk itom Dios tájji jü jita lülütíame.

Cristota éä páman jíapsihuame

13 Emóem nákeka jíba náu aane, náu huéerim Bénasi.
² Katem áabia kópte, jü enchim jóapo jábeta mabet-
huäpo, bueituk huate kaa jünéaka bem jóapom ángelesim
mabetak.

³ Jume pereesommehuem huáate, ámemak pereesomtu-
ka Bénasi, éntok jume jikot bít-huame, eme két enchim
takaapo ámemak ä innëam ténasi.

⁴ Símemmet huéchiapo bíttunake, jü emo jubiahuame;
íkai éntokem türi páman jíba ä huéria báare; té kaa emo
jubeka éntok kaa emo kunaka náu jíapsihuame, Diosta
bíchäpo yäura bít-huamtam jípunake.

⁵ Jum jita jípu péehuäpo katem kaa náksi jita jípu péiya;
juka én enchim jípurëmakem al-leiya, bueituk Áapo ínel ji-
aahuak: “Kaibune enchi tö simnake, éntokne kaa enchi tói-
jnake.” ⁶ Inëlite huitti éaka ára ínel jiaahua:

Jü Señor ára nee ania; kaibune máujnake,
juka yoremta jita inou yáanakey junne.

⁷ Enchim pajtorimmehuem huáate, juka Diosta noki
enchimmeu nokakammehui. Ámechem suuhua, jáchin
bem tahuanakëhui, jum naa kújakteka jáchin bem jíáp-
säpo. Huanärem jum bem Dios éä páman jíapsa.

⁸ Jesucristo jíba ájária, tuuka, éni, éntok jíbapo béchibo.

⁹ Katem tábuiasi jájaana emo majtiahuaü bíchaa emo
huériutebo báare, kaita huitti täyahuä pámani. Bueituk
türi, juka jíapsita Diosta tühuapo kutti yéchuäpo, té kaa
juka buáhuamta bétana yore majtiahuäpo; bueituk ímíri
kaabetau tüisi siika, jume íkai yáakammehui.

¹⁰ Huépul altartate jípure; ímíri karam itomak ára áma
jíbuä, jume tabernáculopo oficio tékilta joame. ¹¹ Bueituk jü
sumo sacerdote animaalim ójbo huériaka jume Dios be-
jrim yáarim béchibo, áman kíkkibake jum símek béppa
santosi täyahuähui. Huanäi ímëi animaalim takaahuam,
pákunim yeu tóijhuaka táttaahua. ¹² Ínëli kétchi Jesús, ä
ójboy juka pueblota santosi tahuaria báreka, puertapo
pákun kókosi jikot ansuk. ¹³ Campamentopote pákun áu
yeu kannake, jikot ä bít-huä huériaka. ¹⁴ Bueituk ímite
yü tutti buére jóarata kaa jípure; ál-late huaka chúkula
boobit-huamta jaria. ¹⁵ Inëlite Diosta béchibo jíba ä jo
báanake, Áapörík huámi. Áa béchibo náikiatate buiknake,
itom tempo yeu huémta, éntokte ä téhuam huatem jüner-
iatuanake. ¹⁶ Tühua johuame éntok jü kaa chúkteka emo
aniahuame, katem ä kóptia; bueituk juka kaa emo ámpole-
ka jíapsihuamta, Dios ä türe.

¹⁷ Jume enchim pajtorim nésauritem johua, éntokem áme
bétuk emo nüye; bueituk bempom jáchin enchim jiapsäu
suaya, éntokim Diosta bíchäpo yeu jábuana, enchim
béchibo. Inëlim al-leaka ä jonake, kaitat jáchin éaka. Buei-
tuk kaa ä ínëlituk éntok, enchim béchibo júne kaa türi-
nake.

¹⁸ Ito bechibem Diostau nooka; bueitukte huitti éiya,
Diosta bíchäpo tüisi ito jiapsähui. Itom naa kújektépoté
símeta tüisi jo báare. ¹⁹ Éntokne júchi enchimmeu ä aahua,
ínëli enchim ä yáa sáhueka, bueituk juka enchimmeu ín
nóttinakeu läuti ä yáatunaké béchibo.

Ä chúpëpo Diosta tühua, entok teboterim

²⁰Jü yanti éehuäpo Dios kókkolam násuk ä jfabitetuak, juka itom Señor Jesucristota. İri jü kabarammeu buére pastor, entok ä ójboyi jü noki náu tütehuak, jíbapo béchibo.²¹ Én éntok Dios áma enchim yúmatuanake, sime tühuaata entok ä nésahui johuäpo. Jesucristota nésahuekápáman türihuaamta enchimmet yáanake. Jü simek béppa ujyori éntok áa béchibotunake, sime huasu-huasuktiriammechi. Júnentunake.

²²Enchimmeune ujbuanna, ín hermaanom, juka kutti nokta kaa enchim kom éetuanakë béchibo; bueítuk íkáine kaa jaikik enchimmeu jíojte. ²³Enchimne jünee íaa, jü itom hermaano Timoteo béja kaa cárcelpo káttek. Áapörík láuti yepsak, áamakne áman enchim bínnake.

²⁴Jume enchim pajtorimem sımem tebotua, entok sımem jume santosi jíápsame. Jume Italiapo joome enchim tebotua.

²⁵Jü Diosta tü eäu enchim béchibotunake. Júnentunake.

Santiago

Teboteri

1 Ínapo Santiago, Diosta nésauta joriame éntok itom Señor Jesucristota, huame dooce tribum Israelitam ániat chíbejtillammeune tebote.

Huä jita täyahuame Diosta bétana huéeme

² In hermaanom, tüisem emo al-leetua jita obiachisi jiokot máchiraata enchimmeu hué násuk junne. ³ Béjem júneya: Eme Diosta súalétek obiachisi huémnta násuk júnem yánti jíapsinake. ⁴ Júnëlem yánti jíapsinake, enchim tü jíapsi yúmalatunakë béchïbo, kaita éntok jita enchimmeu bïnakë béchïbo.

⁵ Senuk enchim násuk jita júneehumta áu bëyey, Diostau ä áunake. Huanäi Áapo Dios ä miknake. Bueituk Áapo yún yore ä miika; kaa ä ámpoleka itom ä mákka, kabeta yeu puaka. ⁶ Të Diostat eaka ä áunake. Katë täbuiasi éenake, ínel jíaka: “Jamak kaita nee miknake.” Bueituk hua kaita súaleme jume bahue máarem jekata naasam huiikë bénasi maachi. ⁷ Júnëli hua kaita súaleme kaibu jita mabetnake, Señorta bétana. ⁸ Huä yoreme guoyik éame kaa áma bíbinhuatu, jum jita ä joäpo.

⁹ Huä hermaano kaa béttek jíapsekame áu al-leetuanake, Diosta ä tóboktiakä béchïbo. ¹⁰ Të hua rikoapo jíapsame áu al-leetuanake kaita áu bėj-riakähui; bueituk huäri jú ili júya sehua ténasi huakiataka tahuanake. ¹¹ Bueituk juka täata kaa huéeläpo táttasi yeu ä yejtek, hua ili júya huaknake; sehua éntok huénnake. Huanäi hua ä musäla machiakäü luutinake. Júnëli két tahuanake, jú riiko síme ä tékilimpo.

Jíta béttesi yoreu huéeme kaachin ériahuame

¹² Tüisi al-leaka tahuanake, hua yoreme juénakuú bíchaa yühuaka kutti huéeka tahuakame; bueituk ínëli kutti huéeka tahuakatek, juka jíapsi coronata mabetnake. Íkai Dios jume ä nákemmeu am mik rókaka nok-la. ¹³ Senu juénakuú bíchaa yühuakatek kaa ínel jiaunake: “Dios nee juénakun yüak”; bueituk Dios kara juénakuú bíchaa yütu, éntok Áapo kaabeta juénakuú bíchaa yuyüa. ¹⁴ Ál-la senu ára jioptuatu, juka juéna éerita at ayukä béchïbo. Íri juéna éeri éntok ä huíike, ä náyote báreka. ¹⁵ Íkai juéna éerita ayukäpo

yeu tomtomte, jú Dios bejri. Íri Dios bejri yahuakatek éntok, áu náu tójaka bürusi áu yáako, huanäi áma yeu tomtinake, jú kókkohuame.

¹⁶ In hermaanom ín nákéhui, katem jíöbe. ¹⁷ Síme hua tühua mikpo huéeme éntok yúmalasi mikpo huéeme jikat bétana huéiye, hua itom Áchay machiriata átteakamta bétana. Áapörikut kaita täbuiasi anhuame ayka, kía ilikkisi junne. ¹⁸ Áapo ä éäpo itom bemelasi yáuhuak, ä noki lütüri-ayí, símem béppa bát itom yoremtnakë béchïbo.

Nokta hué páman ä joame

¹⁹ Íari béchïbo, hermaanom ín nákéhui, síme yoremem tüisi jíkkaj báreka éenake, kaa läuti nok yómmia báreka éenake, éntok kaa läutipo öomtinake. ²⁰ Bueituk hua yoremnta ómtira kaa Diosta lütüria johua. ²¹ Huäri béchïbo, juka jaiti máchiraatem omoutenake, éntok huaka kaa huéeläpo juénaraata kétchi. Huaka nokta enchimmet ethuakamta, yánti jíapsekem ä mabetnake. Íri ára jíapsita enchim jínëuria.

²² Të huaka nokta hué pámanem ä jonake. Katem kía ä jíkkaj-leromtu báanake, emesu emo bätattähua. ²³ Bueituk senu juka nokta kía ä jíkkajátek, të kaa huam nokta hué páman huétek, íri jú yoreme espeejopo ä pújba bíchamta bénasi maachi. ²⁴ Bueituk áapo áma áu bíchaka sikátek, läuti áa bea kóptinake áu jáchinakähui. ²⁵ Të hua tua leyit suaka ä bíchame, huam súmataka itom bútti-ahuakapo, éntok jíba áma aneme, kaa kía ä kóptia báreka ä jíkkajame, ál-la ä jo sáyhuäu joame, íri juebena tühuata bínnake, nokta hué páman ä hué béchïbo.

²⁶ Kía jábe júne enchim násuk áu Dios huátë tíame, të kaa áu nín yüeme, kía áu bätattähua, éntok hua ä Dios huátëu kía kaita bėj-re. ²⁷ Huä tua kálakosi Dios huátëme, Dios Áchayta bíchäpo, íri ájária: usi lepem anianake, éntok jámut jókoptulam bem jiokot éäpo anianake, éntok ím ániapo juénaraa ayukamta bétana áu suayanake.

Katë enchi ára anianakemtat jíba pupujte

2 In hermaanom, hua itom Señor Jesucristo lóoriata átteakamta enchim súalë béchïbo, katem nat béppa chë emo éria. ² Bueituk senu yoremnta oro aniokamta éntok bėj-rek sánkokamta enchim násuk kibakek, senu éntok

póobetaka kaa türük sánkokamta kétéchi, ³ huanärem huaka béj-remta sánkokamta al-leaka bichätek éntok ínel áu jíakätek: “Émpë ímí tülíku yeesa”; hua póobetau éntok: “Empo éntok júmü kékka”, ö “Ímíre ín guókpo yeesa”; ⁴ ¿Jachem kaa emo nat béppa éria, ínëli aneka, éntokem juëna éehuamta emo jípurë bétana emo yeu buísse?

⁵ In hermaanom ín nákéhui, akem ä jikkaja: ¿Jachu Dios kaa huame poloobem ímí ániapo aneme yeu púala, bem rikomtunakë béchíbo Diosta súalhuäpo?, éntok, ¿téhuekapo Diosta reytaka néshueu ä nákeme am mák rókaka herenciapo bem mabetnakë béchíbo? ⁶ Të eme huaka póobeta kaitäpo bitcha. ¿Jachu kaa jume rikom juka tékilta kaa yúmalasi enchim béjtuame? ¿Jachu kaa bempo ámëria huame yäurau enchim yeu totojame? ⁷ ¿Jachu kaa bempo am junneria béj-reka nooka, jume tü téhuam Diosta enchimmet yuktiarim?

⁸ Eme lütüriapo huaka tua leyta huë páman anétek, huaka Diosta jíá bënasi: “Emobeu jëla anemté em emo ériä bënasi ä náknake”; huanärem tüisi ä johua. ⁹ Të eme kaa ná-nancha emo ériätek, katem tühuata johua, buëituk jú ley enchim nätua kaa tühuata enchim joä bétana. ¹⁰ Bueituk jábe júne síme leyta yáakätek, të jáksu huëpo ilikkít júne jíöbekätek, síme leyit jioj-la. ¹¹ Bueituk Dios ínel jiaahua: “Jubekätekë kara täbuik juube.” Éntok két ínel jiaahua: “Katë jábeta mënake.” Éläposë em jubi pátäku kaa täbuik juube, tërë jábeta mëako, síme leyta béppë simla. ¹² Inëlem nooka, éntok ínëlem aane, íkái jünëriaka: hua ley itom búttiakamta jíäpo ámani itot chúpánake. ¹³ Bueituk jume kaabeta nakjiokolekame ánëli két ámeu huéenake, kaabeta bem nakjiokolekä béchíbo; të hua yore nakjiokolihuame jíba yölataka huéenake, hua noki béttesi yóret chúpahuamta béppa.

Diostat ehuame éntok jú tékkil

¹⁴ In hermaanom, ¿jita béchíbosu türi, jú Dios ehuame éntok kaa ä joäteko? ¿Jachu hua Dios ehuame ä jípurëu ä jínëunake jáni? ¹⁵ Maasen senu hermaanota o hermaanata kaa sánkok, éntok hua chíkti táapo bem buäyeu ámeu bëyeyo, ¹⁶ enchim násuk senu ínel ámeu jíätek: “Katem jáchin éaka kaate, emo em súkkaria, éntokem jibuaka jóboa”, të kaa huaka takaahuapo ámeu bëyemta am mikätek, ¿jita béchíbosu türi? ¹⁷ Júnëli kétéchi, jú Dios ehuame kaa ä joätek, jú ä Dios ehuame kaita béj-reka mukilata bënasi tatahua.

¹⁸ Të senu jamak ínel jiaunake: “Empo Dios ehuamta jipure, ínapo éntok tékilta johua.” Nechë ä bíttua, juka em Dios ehuamta kaita tékilta yáalataka; ínapo éntok enchi ä bittuanake juka ín Dios ehuamta ín tékiliy. ¹⁹ Empo ínel ä súale: Dios huépulai jíbba. Türi junëli; két jume lemoo-

niom ä súale, éntokim máuj-rimmea emo yoyoa. ²⁰ ¿Jachë ä jünëria báare, empo yoreme kaa suakame, juka Dios ehuamta kaa tékilmak huémta kaita béj-rëhui, éntok ä mukilatukähui? ²¹ ¿Jachu kaa jú tékiliy tüisi taahuak, itom áchay Abraham, júnak huaka ä üusi Isaac Diosta mámpo ä tójaka, kabaram súsuahuaí bënasi ä mëbáreka? ²² ¿Jachë kaa júneiya? Jú Dios eehuame tékilmak náu huéiye, éntok hua Dios eehuame tékilmak yúmalasi chúppe. ²³ Éntok ímí chúppuk, jú jiojteri ínel jíame: “Jü Abraham Dios ehuamta jipurek, éntok ä Dios ehuamta béchíbo tühuapo náiki-ahuak”, éntok Diosta amigo ti téhuaahuak.

²⁴ Béjem júneiya, juka yoremta jú tékiliy Diosta tü yórem-po ä náikiähui, kaa hua Diosta súalhuamtay jíbba. ²⁵ Júnëli kétéchi, huámechí taahuarimmechi jú jámut Rahab büru yorememmak boböyëihui, ¿jachu kaa hua ä tékiliy tühuata jájamek? Bueituk huame sáyhuakame mabetaka, chë türi böota am nütuak. ²⁶ Jáchin hua takaahua kaa espírituta jipureka mukilatunake, ánëli két hua Dios eehuame kaa tékilmak náu huétek, ket mukila.

Jü nínni

3 In hermaanom, katem enchim násuk katim juebéna-ka yore majtia tiaka annake, jünéaka íkái tékiakätek chë bétte nokta itot chúpñakëhui. ² Bueitukte síme juebé-nasi jábem jíápsipo kókosi jojua. Senu ä nokiy kaabeta omtitüätek, íri tua jú tü yórem chúpila, éntok ä takaahua ä yüinäkë béchíbo áma yuuma. ³ Ítapo jume kábäim pepereenatua itom éä páman am kannakë béchíbo. Júnëlite síme bem takaahua ára naa kúaktia. ⁴ Ámechem suuhua kétéchi, jume barcommechi: jáchin bueereka júne éntok jeka útteakamta am huériay junne, senu ili rueerata tímón téamtay aram kúaktiatu, ä sáhuemta ä huë ía páman ä huéenakë béchíbo. ⁵ Júnëli kétéchi jú nínni ilitchika junne, të buériata johua. Jú tájji ilitchika junne, jáchin machisi juka júya ániata tátta! ⁶ Jú nínni éntok hua tájta bënasi maachi, juënaray ím ániapo ayukamtay tápuni. Huä nínni itom takaahuapo jünakteri, éntok síme itom takaahua chícha machisi tahuariala. Áapo huaka ániat nate chíkola juëna éerita tóbotoboktia, éntok áapo júne in-fiernoy béetiari. ⁷ Bueituk síme animal ím buíapo joome, huikichim, bakochim, éntok bahuapo joome junne, aram yekatu, éntok jú yoreme ä útteara bétuk am jípure; ⁸ të kía jábe yoreme junne ä nínni kaa yüe; íkái juënaraata senu kara ä kétécha; hua jóguo áy kókókko huamtay tápuni. ⁹ Jú níniyte Dios Áchayta bétana tühuata nooka, éntokte áy juënak nooka, huame yoremem batte Diosta bënasi yáarimmechi. ¹⁰ Huépul tempo yeu sisime jú tü nooki, éntok hua juëna nooki. In hermaanom, íri kaa ínëli huépo yúmalá. ¹¹ ¿Jachu huépü báam yeu pótäpo huame baa

chökom éntok bää kákkam áma yeu huéenake jáni? ¹² In hermaanom, ¿jachu hua chuna óguo két jume oliivo takam jípunake jáni? O, ¿jume páras óguom chuna takam jípunake? ¡Ëe; kaibu! Júnëli kétchi, baubää chökom yeu huépo bää kákkam kaa áma yeu huéenake.

Huä tua jita täyahuame jikat bétana huéiye

¹³ ¿Jábesu enchim násuk tüisi jita ára áu joale, éntok jita áu täya tíiya? Yeu á buijnake, tüisi áu nüyeka kaa buéresi áu ériaka. ¹⁴ Të eme emo chibureka kaa emo bíbit péátek, éntok emo ée bėj-rihuamta enchim jíápsipo ayuak, katem jita emo täyale, bueitukem lútüriata bėj-reka nooka. ¹⁵ Bueituk iri ílë bénaaka täyahuame kaa jikat bétana huéiye; ál-la ím buíapo joome; yoremta kóba súahuäpo yeu simlataka, diablo ä áttiak. ¹⁶ Bueituk kaa emo bíbit péehuäpo náu omtihuäpo, éntok emo ée bėj-huäpo, huämi ay-ka jú naa múksi huéeme éntok síme hua kaa tühua. ¹⁷ Të hua tüisi jita ára joame jikat bétana huéeme bát huépo tühua áusüli; chúkula yánti jíapsihuamta huéria; náksi maachi; türi; yore jiokolihumtay tápuni; éntok tü an-huamta chúppa. Tua lútüriata itom téjhua, éntok kaa yore bätattähua. ¹⁸ Jume yánti jíapsita jariame yánti jíapsitam echa, juka lútüriata jíchupaa béchïbo.

Ímí ániapo ayukamta türihuame

4 ¿Jáksu yeu huéiye hua náu nássuahuame éntok náu nok nássuahuame enchim násuk ayukame? ¿Jachu kaa huame juëna éerim enchim jíápsipo ayukamta bétana huéiye, hua enchim jíapsi náyoteme? ² Jítem jípu péiya, të kaitëm jípure; yorem súuhua, éntokem kaa huéeläpo jábetat jita innëa, éntokem kara ä yuuma. Nássuäem éntokem át tekipanua, tem kaa ä jípure jita enchim áttea péähui, bueitukem kaa Diostau ä aahua. ³ Jítem aahua, tem kaa ä mabeta, bueituk kaa tühuaata béchïbem ä aahua, enchim áy emo al-leetuahuäpo ä kima báreka. ⁴ ¡Eme Diostamak kaa lútula jíápsame, yoremem kaa huépülak jíba jubekame! ¿Jachem kaa jüneiya, juka kaa tü éerita ím ániapo ayukamta guojaahuame Diosta bėj-reka kathuähui? Kíalïku jábe junne huaka kaa tü éerita ím ániapo ayukamtat huéé báareme, Diosta bėj-reka tatahua. ⁵ Eme jamak juka jïojteta kía ínel ä jíä bénasi éiya: “Jü Espíritu, Diosta itot órekähui; iri éntok jíba itom áttea péiya.” ⁶ Të Áapo chë yún tühuaata yore miika. Íari béchïbo ínel jiaahua: “Dios huame emo buere ériame bėj-reka huéiye, éntok huame kaa emo buere ériammeu tühuaata johua.” ⁷ Diosta éä pámanem ä mámpo emo tójaka, diablota bėj-reka óusi jápte; huanäi enchim tö búitinake. ⁸ Diostahuem rúkte; Áapo éntok enchimmeu rúktinake.

Emëe juëna yóremem emoem mám báksia; eme éntok guoyik éame, enchim jíápsipem huépülsi jíba emo jípure. ⁹ Sirokäem; katem emo al-leetua; buanäem. Enchim achimem buanimpo kúaktia, éntok enchim al-leäu sirokhuäpo kétchi. ¹⁰ Señorta bétukem emo jípure; Áapo éntok enchim tóboktianake, tühuaata enchimmeu yáaka.

Hermaanotat nokhuame

¹¹ Hermaanom, katem jájana nat nooka. Huä hermanotat jájana nokame entok ä hermaano nánätuame, leyta bėj-reka nooka, entok leyta nánätua. Të empo leyta nánätuátek, katë leyta hué páman huéiye, ál-lë yäurapo emo yéyecha. ¹² Huépülay jíba hua leyta yore mákame, ára yore jínëume, entok ára yore tärutuame. Të, ¿empo? ¿Jábesäe, täbuik em nätuanakë béchïbo?

Katem yoko taahuarit emo jíapsi máchile

¹³ Nechem jíkkaja, eme huame ínel jíame: “Ëni entok yokote áman pueblou kannake; huanäite huásuktiapo áman aneka jita nénkinake entok jita kobanake”, ¹⁴ kaa jünéaka yokoríapo jita bénak ayunakëhui. Bueituk, ¿jítasä hua itom jíapsähui? Lútüriapo kía báij huéchiriata bënna, jáchín huäri chúbala jíba yeu mamachia. Huanäi läutiposu kaitatunake. ¹⁵ Júnëlem jíátek chë türi: “Juka Señorta ínel éay, jíapsinakete, éntokte íkái yáanake, o jita täbuik junne.” ¹⁶ Të ñni emoem úttile, emo buere ériaka. Síme hua ílë bënaka emo úttihuame kaa türi. ¹⁷ Huä tühuaata täyaka, entok kaa ä joame, kaa tühuaapo aane.

Jume riikom yore jiokot joame bėj-rihuame

5 ¡Nechem jíkkaja, eme riikom! Buanäem, éntokem buan chaaye, jú jiokot éehuame enchimmeu yú-manekemta béchïbo. ² Huä enchim rikoa moyira, entok hua enchim sánko buiichia téepärim ä buäla. ³ Huä enchim ooro entok enchim tómi tósali poposíhuila; hua ä poposú-raa éntok enchim yeu buísse. Ínëli huaka símeta enchim jípurëu táijpo béeteka enchim tejalnake. Juebena tómitem náu tóij-la; huame taahuarim éntok béja yúmase. ⁴ Ën éntok chaaye, hua tékil bėjhua, huame tekipanualeerom enchim buíampo chúpukamta tóboktiakame kobari, am bätattähuaaka kaa enchim am béjtuakähui; éntok hua jiokot ujbuahuame etta tóboktiakame bétana huéeme hua Señor chë símem béppa nésahuemta nákapo huéchila. ⁵ Kíalem jájana jíápsaka, emo al-leetua ímí buíapo, entok enchim éä páman jíápsak. Jíápsipem emo áuhuiriak, huakasim áuhuiriahuä bénasi. Ën éntok béja yuuma, huakasim súanáhui. ⁶ Huä tü yóremtachem nokta béttesi chúppak, éntokem ä mëak; áapo éntok kaa áu nok-riak.

Yántem jíapsa, Diostau oraciompo nokaka

⁷ Huári béchïbo, hermaanom, yántem jíapsa, Señorta yepsäu tájti. Áachem suuhua, jáchin hua et-leero huaka buíapo chúpemta boobinnake, boobíchaka yánti jíapseka huaka yúkuta bathuemta éntok chúkula huéchëu tájti.

⁸ Enchimet két ayunake, hua yánti jíapsihuame, éntokem huaka enchim jíapsi chë tutti yétcha; bueituk hua Señorta yebijnakeu kaita nápat bëye. ⁹ Hermaanom, katem nat nooka, kaa bétesni nokta enchimet chúpátunakë béchïbo; ínëli jü Juez puertapo huéiyek. ¹⁰ In hermaanom, profetammechem suuhua, bueitukim jïokot éehuamta éntok yánti jíapsihuamta jipurey, huame Señorta téhuam-po nokakame. ¹¹ Én éntok, të am úttile, tühuata am ma-betak tíaka, huame óusi éaka jïokot máchiraata bíchakame. Béjem ä jíkkaij-la, jáchin juka Jobta yánti jíapsekähui, éntok jáchin juka Señorta áa bétana éähui; bueituk Áapo tüisi yore jïokolë, éntok yore beu jita ínnëa.

¹² Të simeta béppa, ín hermaanom, katem téhuekata téhuampo nooka, o buíata téhuampo, o jita täbuik téhuampo junne. Ál-la huépulsem lütüriata nooka: jü em “jehuiteria”, jehuituake; jü em “ëe”, ëetunake, kaa bétesni nokta enchimet chúpátunakë béchïbo.

¹³ Senu enchim násuk jïokot éätek, Diostau oraciompo noknake. Senu al-leätek, buiknake, Diosta úttileka. ¹⁴ Senu enchim násuk kökorëtek, jume igleesiapo yoiyöturim náu núnunake; éntokim Diostau ä buanianake, aceiteta át tekaka, Señorta téhuampo. ¹⁵ Huä huitti Diostat éehuaka emo buaniahuame ä jínëunake, huaka kökoremta. Jü Señor éntok ä yéchanake, éntok huaka juénaraata ä yáalatuk júne át jïokoritunake. ¹⁶ Huame kaa tühuam enchim yáarim, náhuem yeu am buíjnake, éntokem Diostau emo buanianake, enchim türinakë béchïbo. Huä tü yóreme tü jíapsekame Diostau buanátek, iri Diostau buanhuame útteata jípure. ¹⁷ Jü profeta Elías ito bënasi yóremtaka, éeripo ito bénaakay. Të Diostau buaanak, chíkti ä jíapsimaki, kaa yúknakë béchïbo. Huanäi ím buíapo kaa yúkkuk, báij huásuktia áma búsan metpo. ¹⁸ Júchi éntok Diostau buaanak; huanäi téhueka yúkuta äbo kóm bíttuak. Huanäi buíapo jita chüppuk.

¹⁹ Hermaanom, senu enchim násuk huaka lütüriata öbialataka huëtek, senu éntok ä kúaktiakätek, ²⁰ jüneenake: hua kaa tüisi huémta kúaktiaka böo türikun yeu ä tójame, huépul jíapsita kókkohuamta bétana jínëunake, éntok juebena kaa tühua yáarimmet jïokorituna.

1 Pedro

Teboteri

1 Ínapo jü Peero Jesucristota apóstol huame bem buiärapo bittuarimmeune tebote, jume Pontopo, Galaciapo, Capadociapo, Ásiapo, éntok Bitiniapo chíbejtílamehui. ² Eme jume bannaataka Dios Áchayta täyäu yeu púari, Espíritu Santoy tü tátabri, juka Dios nésauta enchim yáanakë béchíbo, alë bénasi Jesucristota ojboy enchim jíapsi tütetunakë béchíbo. Tühua éntok yánti jíapsihuame buéresi enchimneu ayunake.

Tua lútüria boobit-huame

³ Tua yörisi maachi itom Señor Jesucristota Dios Átchay, áapo itom bemela yoremsi yáhuak, buéresi itom ä jìokolekä béchíbo, yü jíapsihuamta tua itom boobitnakë béchíbo, Jesucristota kókkolam násuk jíabitekä béchíbo, ⁴ átteata itom mabetnakë béchíbo, kaa momoyemta, kaa nanasantemta, éntok kaa mumukemta áman téhuekapo ëriata enchim béchíbo, ⁵ Diostat enchim át eä béchíbo, Áapo ä úttiäray enchim suaya, enchim ä jájamnakë béchíbo juka yore jínëhuamta hua taahuari äbo huémtat yeu machinakemta.

⁶ Íari béchíbo eme al-leiya, éläposu én kaa jaiki táapo Diosta ínel éai kaa al-leehuamtem jípunake, enchim at eäu jüneria béchíbo, ⁷ hua orota béppa chë béj-reme. Jáchin huäri ooro luuluuteka júne tájiai jüneriatunake, alë bénasi jü enchim ä súalëu jüneriasuka tua úttílna, uyjóriata jípunake éntok yörina hua taahuarit Jesucristota yeu machiayo.

⁸ Huä enchim nákehüi kaa ä bil-lataka junne; hua enchim ä súaleka kía én kaa ä bíchaka junne, enchim át al-lee kókköhüi, ⁹ juka enchim at eä béchíbo enchim jípunakëu mabet-lataka, juka jíapsita enchim jínëuriahuamta.

¹⁰ Jume profetam hua Diosta tü eäu enchim bétana náikiarita bétana nokakame, ä jüneriaka tüisim át suaka nátemajek i yore jínëhuamta bétana, ¹¹ tüisi át nátemajeka jábeta bétana ä nokähüi, éntok jita táaposu Cristota Espíritu ámet aneme ä ayunake tíiya, hua kaita jee hueisu huaka Cristota jìokot yánä bétana nokakame, éntok chúkula huäri sáu juka uyjóriata yebijnake tñame. ¹² Ímëhüi yeu machiak kaa bempörim béchíbo, ál-la ito béchíbo

íkáï bem nokakähüi én enchimneu nokhuame huame Espíritu Santota téhueka bétana jípureme bétana; juka Diosta ángelesim bít péähüi.

Tülisi itom ito nünake bétana nokhuame

¹³ Kíalíkem huéchiapo emo nüye, kaa búruk éaka suamsi eaka, éntokem át boobíchaihui hua Diosta tü eäu enchimneu nüpanakemta Jesucristota yeu machianakeyo. ¹⁴ Jume usiari ára sáyhuame bénasi katem huaka juénaraata bannaataka kaita täyaka enchim jo péäu jo báare, ¹⁵ ál-la jáchin hua enchim núnukame santosi áu nüye, eme két alë bénasi símepo santosi emo nünake; ¹⁶ bueítuk ínel jìojteri: “Katem chichä machisi jíápsa, bueítuk ínapo Santo.”

¹⁷ Bueítuk Áchaypo eme ä jípurëteko, huaka kaabeta yeu púaka nokta ámet chúpamta hueepulammet bem yári béchíbo, jíbem Diosta májhue ä yöreka emo boojoria síme jume taahuarim ím ániat enchim anëpo tájti. ¹⁸ Júnëaka huam kaitapo kía jájana enchim jíápsakäpo enchim jínëutukähüi, juka enchim áchayim bétana enchim mabetakähüi, kaa hua jita momoyemtayi, ooro, ö tómi tósali, ¹⁹ ál-la Cristota ójbo musäla machikuyi, hua ili kabarata yúmalataka éntok kaita jita kaa türík jípuremta ójbo bënakuyi, ²⁰ béja yeu púataka kee jee ániata jünaktehuay naateka, të ímëi taahuari chúkula huéemmet yeu machiak enchim nákhua béchíbo; ²¹ éntok áapörík huämem Diosta súale, huaka kókkolam násuk ä jíabitetuakamta éntok uyjóriata ä mik-lata, Diosta enchim súalnakë béchíbo éntok áapörík bétana jita enchim boobinnakë béchíbo.

²² Jukem Diosta lútüria joaka enchim jíapsi tü tátab-la, jü Espíritu Santota éäpo kaa kía bálit enchim emo náknakë béchíbo, jünentukem emo nákke chíkti enchim jíapsimaki, enchim jíapsi tútti yécharika. ²³ Eme júchi bemelasi yeu tómtíla, kaa huame áchayriam kókokkame éäpo, ál-la hua kaa nanasantumta éäpo, jü Diosta noki jíápsamtayi, jü jíba béchíbo ayunakeme. ²⁴ Bueítuk:

Síme huaakas kía júya síarita bénasi maachi, éntok síme hua yoremta uyjória júya sehua ténasi maachi.

Huä júya huahuake, jü sehua éntok huehueche, ²⁵ të hua Señorta nooki jíba béchíbo ayunake.

Ïri éntok ájãria, jü nooki evangeliopo huam enchimmeu nokhuakame.

2 Júnentukem síme juëna éerita tójaka, éntok yore bái-tattãihuamta, ára nókichiata, jábetat jita ínnëhuamta, éntok jájana jáihuamta, ² ili usita jübua tómtilata chípeã bénasi eme két huame kauhua espiritualim kaa tábui jítamak kuutilam huáatianake, ïri jü Diosta noki, ámei enchim yötunakë béchïbo Diosta súalhuãpo jínëhuamta tua enchim jájamnakë béchïbo; ³ të béja eme juka Señorta tūhuabet jünëelatuko.

Jü tétta jíápsame

⁴ Señor Jesucristotahuem rúkte, jü tétta jíápsamtahui, hua lútula huëpo huame yoremem omoutekãhui, të Diosta yeu púari éntok áapörík béchïbo béj-reme. ⁵ Eme két jume tétta jíápsame bénasi emo ériaka emo réutebonake, enchimmea huaka ä kárihua ä yáanakë béchïbo, buëitukem Diosta tékil boojoria béchïbo näikiari, juka jíápsita bétana huémta áapörík Diosta türëu áu enchim huérianakë béchïbo Jesucristota huãmi. ⁶ Bueituk júnen két jioj-teri:

Juyú, buere joãra Sión,
juka tétata tua nésahuemta ejkinampo huémta yétcha,
huaka yeu púata éntok chë musãla machik,
éntok hua ä súaleme kaa tiusi tahuarianake.

⁷ Enchim béchïbo, eme ä súaleme, áapo musãla maachi, të huame kaa ä súaleme béchïbo éntok:

Huã tétta jume káarim jojoame kaa huáatiakãu,
ïri tua jü tétta nésahueme ejkinapo tahuakame.

⁸ Éntok:

Huã tétta át tëtítitihuame,
éntok hua tétta yore tábeme.

Bueitukim át tëtíteite jü nokichi, bem kaa áma huam jíápsi báre béchïbo; huãri béchïbom két yeu púahuak.

Jü Diosta yorembra

⁹ Të eme tua hua génte yeu púari, Diosta yãura tékkil boojoriame, nación tūhuata joame, tua lütüriapo Diosta yorembra, huaka kaa machiku enchim aney huam machiria át guómtisi machikun bíchaa enchim núnuamta tūhua bétana enchim noknakë béchïbo. ¹⁰ Eme huame bannaataka kaa pueblotukaïhuim, të ënem Diosta yorembra; bannaataka kaa yore nak jiolihumta jájamlatukaïhui, të én ál-lem ä jájamlã, juka yore nak jiolihumta.

Diosta nésauta joame bénasem emo nüye

¹¹ Eme nákuame, enchimmeune nooka sékãna enchim jomemtukã bénasi, éntok enchim boojõã bénasi, huaka

juëna éerita enchim tóijnakë béchïbo, huaka tü jíápsita béj-reka huémta, ¹² jïba bénasi tülisi emo nüyeka jume kaa Jesucristota súaleme násuku; huam enchim bétana nokhuãpo enchim juëna yórememtukã bénasi Diosta am úttílnakë béchïbo hua Diosta am jiokorë taahuarichi, hua tūhua enchim yáaribet suaka.

¹³ Señorta béchïbo hua jábe nésahuemta bétukem emo jípure, ä reytuk junne, chë ä nésahuë béchïbo, ¹⁴ kía ä góbernadortuk junne, áapo äbo am bíttuala, yorememmet nokta am chúpanakë béchïbo, éntok huame tü yóremem bétana tūhuata am noknakë béchïbo. ¹⁵ Bueituk ïri jü Diosta huáatiãhui: juka tūhuata joaka jume yoremem kaa susuakame enchim bétana jájana jíame enchim nok páttianakëhui.

¹⁶ Kaabeta mámpo emo jípuremta bénasem emo nüye, të kaa huame íat jáhuiteka juka juënaraata joame bénasi, ál-la huame Diosta nésahui joame bénasi. ¹⁷ Símemem yöre. Hermanomem nákke. Diojtem májhue. Reytem yöre.

Jü Cristota ejemplo ä jiokot aneepo

¹⁸ Eme jóapo sáhuame, enchim tekem bétukem emo jípure, tua am yöreka; kaa huame tü yorememmeu jïbba, ál-la két huame béttek jíápsekammeu junne. ¹⁹ Bueituk ínëli anhuame türi Diosta bíchãpo senu én Diosta ä yöre béchïbo kaa al-leetuahuãteko, kaa ä ínnë éãu júne ín-nëateko. ²⁰ Bueituk jita tūhuasa júri kaa tūhuata joaka enchim chónhuãhui éntokem, jïba áamak al-leiya? Të eme tūhuata joaka jiokot máchiraata bichãtek éntokem jïba áamak al-leãtek, lútula huëpo ïri türi Diosta bíchãpo. ²¹ Bueituk íari béchïbem núnuhuak; bueituk Cristo két ito béchïbo jiokot máchiraata bitchak, ejemplota itom mákaka, enchim alë bénasi emo boojorianakë béchïbo. ²² Áapo kaita juënaraata yáhuak; kaita hua ára nókíchia jíkkaijhuak ä tempo. ²³ Áapo juënasi áa bétana nokhuay júne kaa juënasi am yómmiak; jiokot johuaka júne kaa am bé-reka nookak, ál-la huaka áu johuamta hua tua lütüriata joamta mámpo ä tójjak. ²⁴ Áapo hua itom juëna yáarim ä takahuapo núk siika jum kúrusichi, itom hua juënaraata bétana kókkoka tūhuapo itom jíápsinakë béchïbo; bueitukem jiokochã yáahuaka béchïbo áma yorela. ²⁵ Bueituk emëe huame kabaram emo näikimtelatukã bénasi aaney, të ënem hua enchim jíápsi suayamtau rúktilla.

Jume kukunakame éntok jujubekame jáchin emo nü-nakëhui

3 Júnëli kétchi eme jáamuchim kukunakame, enchim kunam bétukem emo jípure, huame tü nokta kaa súaleme kobatunakë béchïbo kaa nokiayi, të tülisi bem ju-

bim emo nüyëubeyi, ² tülisi éntok yörisi machisi enchim emo nüyëubet suaka. ³ Huä ujoyória enchimmet ayunakeme kaa hua yeutana takahuapo enchim átteanakëhui, hua buéresi ujoyória emo chíkhuame, óoro átteahuame, sánko buéresi ujoyorisi yáataka átteahuame, ⁴ ál-la hua huáijhua jíapsita bétana huéeme, hua kaa momoyeme, iri jü kaa béttek jíapsihuame éntok yánti jíapsihuame; iari tua chë béj-re Diosta bíchápo. ⁵ Bueitukim junéli két tülisi emo nüey bannaataka huame jáamuchim tü jíapsekame, Diostat éame, bem kukunam bétuk emo jípureka; ⁶ juka Sarata Abrahamta “yöreka Señor ti áu ä jijiä bénasi”. Huäri bétana asoarimtakem taahuak, tühuata jóáteko, kaitat ée májhueka.

⁷ Eme jujubekame, két áma huamsu, ámemakem aane suamsi emo nüyeka, jünéaka juka jámutta chë kaa útteakamta jíapsekähui, éntok enchim beu juka tühuauta ay jíapsihuamta am átteakähi, Diostau bíchaa enchim buanäu jíkkaijtunakë béchïbo.

Tü éeri tüisi itom ay tahuanakëhui

⁸ Én éntokem simetaka huépülsi jíba éiya, huatem béu jita innéaka, emo nákeka emo sailakamta bénasi, emo jiolekoka, éntok kaa emo buérialoka. ⁹ Juénasi áu ayuhuak kaa juénasi ámeu ayunake, juénasi aihuátek jünne kaa juénasi ä yómmianake, ál-la tühuata jo báanake, jünéaka tühuata átteä iaahuaka enchim núnutukähui. ¹⁰ Bueituk: Huä al-leaka jíapsi báareme, éntok taahuarim türi bí báareme, ä ninni yünake kaa juénak ä noknakë béchïbo, éntok ä teni júne kaa ára nókichiata ä noknakë béchïbo; ¹¹ juénarata tójaka tühuata jonake; yánti náu jíapsihuamta jariunake éntok ä boojorianake. ¹² Bueituk huame Señorta pusim juka lütüriata joame türeka bitcha, éntok juka bempörim áu buanäu jíkkaja; tee jü Señor huame kaa tühuata joame kaa türeka am béj-reka bitcha.

¹³ ¿Jábesu két kaa tühuata enchimmet yáanake jáni tühuata enchim joayo? ¹⁴ Të eme jita jiokot máchiraata bichátek tühuata joaka, úttesem al-leiya. Huä béchïbem kaa emo máujtua bempörim bétana, éntokem kaa naa múksi emo éetua, ¹⁵ ál-lem juka Dios Señorta úttile enchim jíapsipo, éntokem jíba huechiapem emo jípureka aane enchim emo nok-ríanakë béchïbo, síme huame tühua enchim boobichäu bétana enchim temájeme yómmia béchïbo kaa buere jíaka éntok yörisi machisi nokaka. ¹⁶ Tülisem emo nüye huame jájana enchimmet nokame, enchim juéna yorememtukä bénasi, tüisi tahuanakë béchïbo, Cristota bétana tülisi enchim emo nüyëu jájana

jíame. ¹⁷ Bueituk chë türi emé jiokot máchiraata bicháteko tühuata joaka, Diosta ínel ä huáatiayo, kaa tühuata enchim joäpo béppa.

¹⁸ Bueituk jü Cristo két jiokot máchiraata bitchak séjtul jíbba, itom Dios bejrim béchïbo, hua tü yöreme jume juéna yöremem béchïbo, Diostau itom huéria báreka, lütüriapo jü ä takahua mëhuak, të espíritupo jíba jíapsaka taahuak. ¹⁹ Huämi espíritupo két áapo huame bannaataka kókkokame anëu siika. Huanäi ámeu nookak, ²⁰ huame bannaataka ámeu nokta kaa jíkkaij báaremmehui, Diosta bínhua ámet boobíchaïhui junne, huame taahuarim Noéta jíapsayo, juka arcata johuayo, huam kaa jaiki géntem, guoj náikim jíba áma jíneïhuak, buere baniapo. ²¹ Jü yore batöhuame hua júnako báata am jínëukä bénasi, én két yore jínëu Jesucristota jíabitekä béchïbo, kaa huaka takahuapo béppa chícha máchiraata itot ayukamta itom úhuaaka; ál-la Diostau bíchaa tülisi itom ito nü báreka éenakë béchïbo. ²² Huä téhuekau jikau sikame Diosta báta bétana kátekame; éntokim áapörík bétuk emo jípуре jume Diosta ángelesim, jume yäuram, éntok jume útteata jípureme.

Diosta éä paman emo nüyeme

4 Juka Cristota ito béchïbo jiokot máchiraata ä takahuapo mabetakä béchïbo, enchimmet két huäri éeri ayunake; bueituk hua takahuapo jiokot máchiraata ínnëukame kaa éntok júchi juénaku annake, ² huame taahuarim itou bëyeme kaa huaka ím ániapo yoremem kaa huéeläpo ukulëu huáatiaka jíapsi béchïbo, ál-la Diosta éäpo áman itom jíapsinakë béchïbo. ³ Büru táapem béja jume tua Diosta kaa súaleme al-leetua béchïbo jita yáasuk, kaa túrata joaka, kaa huéeläpo juka huakajta bétana huémta ukuleka, nanaakoka, kaa tíura pájkota huëpo rejteka, yü tütti naakoramtaka, huame diosim kaa yöri máchím yöreka. ⁴ Ímëi béchïbo át guómtisi maachi hua áme bénasi kaa huéeläpo juénarata kaa enchim joähui, kíalíkum jájana enchimmet jiaahua. ⁵ Të bempo lütüriata nénkinake hua jíapsammet éntok kókkolammet nokta chúpanakemta bíchápo. ⁶ Bueituk íari béchïbo két jü tü nooki Diosta bétana huéeme nokhuak jume kókkolamme-hui, nokta ámet chúpatunakë béchïbo takahuapo aneka bem yáari béchïbo, të jíba espíritupo am jíapsinakë béchïbo Diosta jíapsä bénasi.

⁷ Të síme ayukamta lütinakeu abe yuuma; íä béchïbem suamsi emo nüye, éntokem Diostau buanaka jíapsa. ⁸ Símeta béppa nánanchem tüisi emo nákke, bueituk jü emo nákhuaeme juebena Dios bejri yáarim tuchanake. ⁹ Nánanchem emo mamabeta kaa jájana jíaka. ¹⁰ Huëpulaka bem huéeläpo bem miiki senukuu ä buíjnake, Diosta

buéresi tühua al-leaka näikim buísemta Bénasi éaka.

¹¹ Seenu nokátek tua juka Diosta noki huépo áman nok-nake; senu tékiata máktukátek Diosta úttiärata ä mikäpo áman ä boojorianake, juka Diosta tua yörinä béchibo Jesucristota béchibo, hua lóoriata átteakame éntok juka nésayhuamta jíbapo béchibo éntok jíbapo béchibo. Júneltunake.

Cristota béchibo jikot máchira ínnēhuame

¹² Eme nákuame, katem át guómte hua jikot máchira enchim ay jïöbilahuamtachi enchimmeu ayukame, huaka kaa jaibu enchim emo ínnē máchilēu enchimmeu huétia-ka; ¹³ ál-lem al-leepo yúmala Cristota béu jikot máchiraata enchim bíchá béchibo, bueituk ä uyjóriahuata yörisi machik yeu machiak két enchim buéresi al-leenakē béchibo. ¹⁴ Cristota téhuam béchibo jájana enchimmet nokhuátek, tüisi tühua enchimmet ayka, bueituk hua Diosta Espíritu uyjória áusüli enchimmet ayka. Lútula huépo bempo ä béj-reka nooka, tē enchim béchibo áapo jí-ba yörihua. ¹⁵ Eme jábe junne jikot máchiraata bichátek, éläpo kaa jábeta ä mēlatukä béchibo, o ä äekbuä béchibo, o ä juéna yóremtukä béchibo, o kaita ä jünériäpo áu ä kikkibachä béchibo. ¹⁶ Tē seenu Cristota ä súalē béchibo jikot máchiraata bichátek kaa áu títuuanake, ál-la Diosta úttinake huári béchibo.

¹⁷ Bueituk jü taahuari béja yúmala huaka nokta chúpanake Jesucristota súalemmet naateka. Itot báchá naatek, jáchisu ámeu chúpanake jáni huame Diosta tü noki kaa súalekammehui? ¹⁸ Bueituk jü tü yoreme jikotampo jínēihua, jáchisu áu huéenake jáni jü juéna yórem-tahui, Diostamak kaita huáatiamtahui? ¹⁹ Ä junēlituk huame Diosta éäpo jikot máchiraata bíchame, jita jo árahuekamta, ä noki chúchupamta mámpo bem jíapsi yéchanake, éntokim tühuaa jonake.

Diosta súaleme suayahuähui

5 Huame yoiyöturi enchim násuk yeu púarimmeune jikot jiaahua, ínapo két yöturitaka áme béuchi, éntok Cristotau jikot máchiraata sikamta bíchakame, éntok jü két uyjória yeu ä machinakepo annakeme, enchimmeune ínel jiaahua: ² Jume Diosta súaleka enchim násuk anemem

suaya, am suaya kaa útteapo, enchim tü jíápsekä béchibo ál-la; kaa huaka béjtuahuamta huátiaka, ál-lem kaitat boobíchaka chíkti enchim jíapsimak ä yáanake. ³ Katem huame enchim suayäú úttiapo sau báare, ál-lem ejem-plotam mákka jume Jesucristota súaleme. ⁴ Huanäi huaka am suayame béppa nésahuemta yeu machiakem huaka coronata ujyorik kaa momoyemta mabetnake.

⁵ Alē Bénasi, eme jübua yoyötume, jume yoiyöturim mámpo emo jípure. Éntok síme nánancha emo nok jíikka-jaka kaa béttek jíapsitem náu jípunake; bueituk:

Dios am béj-reka huéiye,

jume emo buérialeme,

éntok kaa emo buérialemmeu tühuaa johua.

⁶ Júnentukem Dios útteakamta mámam bétuk emo jípure, áapörík enchim tóbnoktianakē béchibo taahuata yúmako.

⁷ Símeta huaka enchim kóm éähuem ä mámpo tójja, bueituk áapo enchim suaya.

⁸ Suamsem emo nüye, éntokem kaa kótche; bueituk hua enchim béj-ri, jü diablo, leonta omtē Bénasi, chíkola huerama, jábeta ä buänakeu jariaka. ⁹ Huákärem béj-reka óusi jápte, jíba Bénasi Diosta súaleka, jünéaka jukai junēli huémta huame huate enchim hermanom síme ániat anemmeu ayukähui. ¹⁰ Tē jü Dios síme tü eäú tápuni, hua ä yü uyjória itom mik báreka itom núnukame Jesucristota béchibo, chúkula kaa jaiki táapo enchim imi ániapo jikot ansukäpo, áapo enchim tü tátabnake, enchim óusi éetuanake, enchim útteata máknake, éntok kaitat jáchin éaka enchim jíapsituanake. ¹¹ Áapörík béchibotunake jü yórihuame, éntok jü nésayhuame jíbapo béchibo. Júneltunake.

Teboteri chúpēpo huéeme

¹² Silvánotamak, hua tua yúmalasi hermanopo ín jípurēu-makne kaa jaiki nokta enchimmeu jïojtek, enchimmeu nokaka jáchin enchim emo núnake bétana éntok hua én enchim boojoriau tua jü Diosta lütüriatukä bétana nokaka.

¹³ Jume Jesucristota súaleme Babiloniapo aneme enchim-mak náu yeu púari, éntok Marcos ín üusi, enchim tebottua.

¹⁴ Emóem tebotua enchim emo náké béchibo.

Yánti jíapsihuame símem enchimmaktunake, síme eme jume Jesucristota mabet-lame. Júneltunake.

2 Pedro

Teboteri

1 Ínapo Simon Peero, Jesucristota sáuhuēhui éntok ápostol áapörík bétana yeu púari, enchimmeune jiojte, eme jume ito beu itom Dios itom jínëukame Jesucristota lútüria béchïbo huaka Diostat ehuamta tua musäla machik jájamlame. ² Huä Diosta tü eäu éntok yánti jápsihuame chēhuasu enchimmet ayunake Diosta éntok itom Señor Jesústa enchim täyakä béchïbo.

Jume Diosta jápsi jípureme

³ Sime hua jápsihuamta bétana huéeme, éntok Diostau huáatihüä bétana huéeme itom miiki áapörík Diosta úttearamea hua ä uyjóriay éntok yörisi machiku ay itom núnu kamta itom täyakä béchïbo, ⁴ huámëi huämi buéresi musäla machik itou nätua, huäri huam Diosta bënasi enchim jápsinakë béchïbo, huaka ím ániapo yore jápsi nasontemta takahuata jita ukulëu béchïbo ayukamta tóij-lataka. ⁵ Íäri béchïbo eme két át jiápseka tekipanuanake, enchim ä súalëhuem tü éerita rúktia, jü tü éeritau éntok jítat jüneehumta, ⁶ jítat jüneehumta éntok emo yüihumta, emo yüihumta éntok yánti jápsihuamta, yánti jápsihuamta éntok Dios huáatihumta, ⁷ Dios huáatihumta éntok sailapo emo huatiahume, emo huáatihumta éntok yore nákuamta.

⁸ Bueituk íkái enchimmet ayuak éntok jíba enchimmet ä yötui, kaibem kía jápsina, kaita joaka, jíbem tekipanuanake itom Señor Jesucristota chēhuasu enchim täyanakë béchïbo. ⁹ Të hua sime íkái kaa jípureme hua kaa mékka bíchamta bënasi maachi; líptita bënasi maachi, bueituk huaka bannaataka kaa ä tühua yáarim bétana ä tü huéchi-latukäu kóptiala. ¹⁰ Huäri béchïbo, hermanom, tuem át jiápseka tekipanua Diosta enchim núnutukä bétana éntok enchim yeu púatuakä bétana enchim ä lütüria yáanakë béchïbo; bueituk ínel anëtekem jauhuey jünem kaa huáttinake. ¹¹ Bueituk junëli jíbem buéresi al-leriahuaka mabetana, áman huaka itom jínëukamta itom Señor Jesucristota yü nésahuepo.

¹² Íäri béchïbo, ínapo jíba enchim áu huáatitua, enchim ä jünériay junne, éntok huaka lütüriata én enchim jípurebet útteata enchim nülatuk junne. ¹³ Ino béchïbo türi, én

takahuapo aneka enchim ín búsanakēhui enchimmeu nokaka; ¹⁴ jünéaka lauti íkái takahuata ín tö simnakēhui, itom Señor Jesucristota nee jüneetuäpo ámani. ¹⁵ Ínapo két át jiápseka tekipanuanake, chükula nee muksuko íahui enchim huáatinakë béchïbo.

Jume Cristota uyjória bíchakame

¹⁶ Bueitukte itom Señor Jesucristota útteara bétana enchimmeu nookak éntok júchi ä yebijnakeu bétana, të kaa kía nokta árai huäpo áman yáata nokaka, ál-la huaka ä yörisi máchiraata itom pusímmea itom bíl-latukäpo ámani. ¹⁷ Bueituk áapörík jü Dios Áchayta bétana yöríhuamta éntok uyjóriata mabetak áman buere uyjóriata bétana jáhui áu kóm bíttuahuak ínel jíaka: “Íri ájaria jü ín Ūusi ín nákéhui; áapo jü tua nee al-leetuakame.” ¹⁸ Itapo éntok íkái jáhuita jikkajak téhueka bétana kóm bíttuahuakamta, áman káuhui santo ti téhuaahuakapo áamak aneka.

¹⁹ Atä jípure kétchi jume profetam nooki, të én chë lütüriapo tahualata. Türi enchim béchïbo enchim át suähui hua nokichi hua machiria kaa machiku bétemtat enchim suä bënasi, machiriata yeu kíktëu tájti éntok Jesucristota enchim jápsita machiriäu tájti, hua buere chóki matchuu bíchaa yeu hueramame ti téttehuaahuame. ²⁰ Tem bát íkái jünéria, kía jita noki júne profetam bétana huémta jiojteripo ayukamta kaa yoremta éäpo áachä jüneenakēhui, ²¹ bueituk kía jauhuey júne profetam noki kaa yoremem éäpo nokhuak, ál-la jume yoremem Diosta yeu púarim Espiritu Santota éäpo áman nookak.

Profetam ára nókichim éntok maestrom ára nókichim

(Jud. 4-13)

2 Të két bannaataka jume profetam ára nókichiram aaney Israelta yoremraata násuku, maestrom ára nókichiram enchim násuk annákë bënasi, huame kaa jünakiachisi täbuik enchim majtianakeme, hua tua lütüriata bétana huémata tatabbáreka. Señorta am jínëukamta jünem kaabë tíanake, junëlim láutipo huaka kaitäpo bem tahuanake emo jariuria. ² Éntok juebénaka huaka kaa tühuaata bem majtiahukau jonake. Jümëi béchïbo jü tü nooki Jesucristota bétana huéeme jájana át noknake. ³ Én-

tok tómita buéresi bem huáatiä béchibom ára nókichiata enchim majtiaka enchim ä úhuaanake. Huámechiri béja jauhuey naateka béttesi nokta ámet chúpaturakeu kaa bínhuatunake, juka jikot máchiraata bem bínakēhui, bem kaitäpo tahuanaakeu j́ba yúmanake.

⁴ Bueituk Dios huame ángesim Dios bejrira yáakame kaa am jikokrek, ál-la béetekum kómam guótiak huam kaa machiku pereesopo am tójjak, hua taahuari ámet nokta chúpaturakeu tájti. ⁵ Éntok juka yoremraata bannaataka huémta júne kaa jikokrek, Noéta j́bba, huaka lúturiata bétana nokäuta éntok guoy búsaním áamakí; huame juéna yórememmu buere bániata, diluvio téamta, bíttuak áma am kókkó íaaka. ⁶ Alë bénasi huame pueblom Sodoma éntok Gomorra nokta ámet chúppak am luutinakë béchibo, náposasi am tahuariaka, éntok ejemplopo am yéttak, huame kaa túhuata jo báareme béchibo. ⁷ Të juka tü yórem Lotta áma yeu huíkkak, huaka juéna yóremem kaa huéeläpo juénasi bem anübeu kaa al-leamta. ⁸ Bueituk i tü yóreme áme násuk jóakay chíkti táapo ä jíapsi kaa al-leetu-ay huaka kaa túhuata jume yoremem joäú bíchaka éntok huaka nokta kaa túrik jíkkajaka. ⁹ Jú Señor jita juénarata bétana júne huame tü yóremem ára jínëu, jume juéna yóremem éntok am érianake jikot máchiraata am bínakë béchibo áman taahuata nokta ámet chúpaturakeu yúmayo.

¹⁰ Chë júne siroksi machisi ámeu huéenake huame takahuata bétana huémta guojaasemmehui, huame takahuata jita ukulëpo áman kateme, jaiti máchiraata boojoriame, éntok huame Señorta yäura kaitäpo bíchame. Ímëi kaabeta jáchin ériaka yäurata bék-reka aane, kaabetam májhueka huame yörisi machisi néshuemmet jájana jiaahua. ¹¹ Huame Diosta ángesim chë útteaka éntok chë néshueka junne kaa béttesi nokta ámet jíjímma, Señorta bíchapo.

¹² Të ímëi yoremem hua kaa bem át júneäubet júne juénasi nokame, huame animal kaa júneame súa béchibo yeu tómtilamta mámpo jípuhuame bénasim jum bem kaa túhua yáarimmak kókkonake, ¹³ hua kaa túhua bem yári béchibo béjhuata mabetak, béjasum chíkti táapo huaka kaa túhuata bem jonakeu musäule. Ímëi ínel jume jaiti mamachim, éntok mántam, enchimmak jíbuäka júnen jíba kaa túhuata boojoria, éntokim jíba emo al-leetua.

¹⁴ Bempo kía jíba jume jáamuchimmet pupujte, katim íchakte juénarata joaka, huame géntem kaa bem jíapsi tútti jípureme náyote. Bem jíapsi jita chíkti huáatiaubet jóyhuala, éntokim kaa túhuata násuk usiarim. ¹⁵ Huakam böota lútula huémta tójaka tábuikut kaate, jú profeta Balaam jú Beorta üusi böochi, huári huaka juénaraata béjhua chë nákkak. ¹⁶ Të béttesi nokta jíkkajak kaa túhuata ä yáakä

béchibo; bueituk jú animal kara nokame ä püaateme yorem ténasi áu nokaka hua profetata kaa súara ä yáa báreü táktiak.

¹⁷ Ímëi kía jume pozom kaa báakame bénasi mamachi, namuta buere jékata huéria bénasi mamachi; áme béchibo hua tua kaa máchira náikiari jíba béchibo. ¹⁸ Bueitukim buéresi kaita bék-remta nokaka takahuata ukulëubei ámeu bíchaa am huiike, huame jioj-lataka kateme tua tójj-lame én júbuwa jíapsi kúaktilame. ¹⁹ Búttiataka bem jíapsinake tíakam ámeu nooka, të bempöisu jú kaa túhuata bétuk emo jípure. Bueituk kía jábe júne úttearäpo kobahuak hua ä kobakamta bétuk áu jípunake. ²⁰ Tua lúturiapo bempo hua juénaraata ím ániapo ayukamta bétana áma yeu sákalataka, juka Señor Jesucristota, juka yore jínëumta, bem täyaka béchibo, éntokim júchi áma emo kuuriakätek emo nénkilamta tahuanaake. Huanäi hua ámeu huéenakeme chë júne jikot machinake bannaataka kee bem ä tátäyäpo béppa. ²¹ Bueituk chë túri éiyey áme béchibo juka Jesucristota tü noki kaa täyako, ä täyasulataka éntok júchi bem amáú nóttëpo béppa, juka Diosta néshui bem téjhuahuakau tójaka. ²² Të hua noki tua lúturiata jíapo ámanim aane, hua ínel jíame: “Huä chüu júchi ä bísachi buäye, kohui éntok úbataka júchi techoapo áu bíaktia.”

Jü taahuari Señorta át yebijnakeu yúmanake

3 In nákkhui, iri jú jíósia guosa huépo ín enchimmu jíojtëhui, éntokne náhuichimpo enchimmu nokaka enchim bússa enchim jítau huáatinakë béchibo, ² huame santo profetam jauhuey nok-läu enchimmu huáatinakë béchibo, éntok hua Señor itom jínëukamta néshui apóstolím itom téjhuakaubehui.

³ Íkai bát júneriaka, bueituk jume taahuarim äbo huéenakemmet yore junnerianakeme yáijnakëhui, bem takahua jita ukulëpo áman jíba kateka, ⁴ ínel jíaka: “¿Jáchisu yeu siika jú júchi ä yebijnake bétana ä nokakähui? Bueituk huame itom áchayim kókkoka taahuarit naateka síme jíba bénasi huéiye, ániata jünaktehuakapo naateka én tájti.” ⁵ Ímëi ínel jünaktekam kaa ä júneria báare, juka téhuekata Diosta ínel jíakä béchibo yáatukähui, éntok juka buíata báatukaí bétana éntok báy ä jíapsähui. ⁶ Huä béchibo, jú ánia bannaataka huéeme buéria baníay lütek. ⁷ Të jú téhueka éntok jú buíya én ayukame Diosta éäpo bëri hua taahuari nokta ámet chúpaturakepo tájti, tájjiay ä luutinakë béchibo, chíkti juéna yórememmak náuhui.

⁸ Të eme nákuhame, íkarem júneria: jú Señorta béchibo jú senu taahuari senu mil huásuktiriata bénasi maachi, éntok senu mil huásuktiria júne senu taahuata bénasi maachi áa béchibo. ⁹ Jú Señor kaibu ä surujtianake, huaka

taahuata ä noki chúpa béchibo huatem éä bénasi, ál-la simem boobíchaïhui, taahuarim itom réhuasimeka, kaabeta áu tárü ïaaka ál-la simem emo jíapsi kúakti ïaaka.

¹⁰ Të hua taahuari Señorta át yebijnakeu yúmanake hua-ka lak-ronta ják tukaapo yepsakäpo bénasi; huaachi taahuarit jü téhueka luutinake mausi buére kusisi jáka, sime hua jikat ayukame béetisuka kaitäpo tahuana, jü buía entok sime hua át ayukame két táatunake.

¹¹ Íkai sime ayukamta kaitäpo tahuanakey, jáchisu enim kaa Diostau huáateka túlisi emo nüyeka jíapsinake, ¹² boobíchaka éntok emo bamijtuaka huaka taahuata Diosta yéchari yúmanakeu béchibo, hua taahuarit juka téhuekata béeteka kaitäpo tahuanakeyo, éntok hua áman jikkat ayukamta tájaka ä kájoktinakeyo. ¹³ Të ítapo ä boobíchaïhui áapörík júnen jáká béchibo bemela téhuekata, bemela buíata, huam tühuata jonäpo.

¹⁴ Huári béchibo, eme nákhuame, íkai boobíchaka tuem chíkti enchim jíapsimak át tekipanua kaita juënarata

enchimmet téunä béchibo, éntok áapörík bétana kaita nokta béttesi machik enchimmet ä jíkkaijnaké béchibo, yánti jíápsaka. ¹⁵ Éntokem kaa ä koptia, Señorta simem jínëu báreka lauti itom ä huériähui; jü hermano Pablo itom nákéhui itou jiojtekä bénasi, súahuata ä mikhuakapo ámani, ¹⁶ sime ä jiojteri jëlaimpo íari bétana nokaka; huame násuk obiachi ámet júnee béchibo, huámëisan huame kaita tua täyame éntok náuhui éame am nánayote, két huame huate jiojterim junne, bempöisu kaa tüisi bem emo tahuanaké béchibo.

¹⁷ Júnëlituk eme, ín nákéhui, bát íkai júneriaka, emoem suaya, jáchinai júne jume juëna yóremem enchim báitáhuak hua enchim óusi eäu kóm huéenake. ¹⁸ Al-lem yötu jum tühuapo éntok itom Señor Jesucristota, itom jínëukamta, täyahuäpo. Áapörík béchibo sime ujoyória näikiatunake, ëni éntok jíba béchibo. Júnentunake.

1 Juan

Jü noki áí jíapsihuame

1 Jü kesam huëpo ayukäihui, jü itom jikkajakähui, jü pusimmey itom bichakähui, jü sime nau itom bíchakähui, entok jü mamamme y itom at mámtekähui, Noki jíapsihuamta yore mikamta bétanate enchimmeu jiojte. İri jü nooki jíápsame. ² Áapo, jü jíapsihuame machisi au bittebok. İtapo éntokte ä bitchak, éntokte jıba áa bétana jume géntemmu nookak; én éntokte enchim ä téjhua İri ájária, jü jıba béchıbo jíapsihuamta yore mikame, jü bannaataka Dios Áchaytamak aneme, jü én itou áu yeu machiriakame. ³ Jü itom bíchakáu bétanate enchimmeu nooka, éntok jü itom nok jıkkajakäuta bétana, enchim kéchá jüneriaka itomak huépülsi enchim emo jípunaké béchıbo. Jü huépülsi náu itom ito jípurëu lútula huépote jü Dios Áchaytamak ä jıpure, éntok ä Üsuhua Jesucristota-maki. ⁴ Huári bétanate enchimmeu jiojte tua yúmalasi enchim al-leenaké béchıbo.

Dios jü machiria

⁵ İri ájária, jü nooki Jesucristota itom majtiakähui, jü itom én nokähui: Dios jü machiria. Jáchin jum machiriapo kaita kaa máchira ayka, alé bénasi két áapörikut kaita juë-nara at ayuk. ⁶ İtapo huépülsi Diostamak náu ito jípuré tíáteko, éntok kaa machiku rejtetek, ára nókichimte, entokte kaa luturiata johua. ⁷ Të İtapo machiku rejtetek, Áapörük, machiku aane bénasi, jıbate huépülsi náu ito jípunake, huanä ä Üsuhua Jesucristota ójbo itom bák-sianake, sime itom Dios bejrimmechi.

⁸ Të İtapo kaa Dios bejrita kaa itot ayuk tíátek, itote bäi táttähua. Entok jü lütüria kaa itot ayka. ⁹ Të İtapo jume itom Dios bejrim kaa Diostau yeu buisekäte, Áapo huitti entok lútula huëpo itom Dios bejrimmet itom jiokorinake, entok sime kaa tühuapo itom bák-sianake. ¹⁰ Të İtapo Dios bejrita kaa ito yáalä tíátek, Diostate ára nókichı johua. Ä nokihua entok kaa itot ayúk.

Cristo itom nok-riame

2 Emëe ín usiälam, ikäine enchimmeu jiojte Dios bejrita kaa enchim jonáké béchıbo. Të jábe júne jü ito ná-suk aneme Dios bejrita yáakäte, Dios Áchaytau bíchaa it-

om nok-rianakemtate jıpure, Jesucristota, jü tua lütüriata joamta. ² Áapo ínel jü itom Dios bejrim béchıbo Diosta omtëu tü yáakame ä jíapsi nénkaka, éntok kaa itom Dios bejrim béchıbo jıbba, ál-la két sime ániat aneme Dios bejrim béchıbo.

³ Ínelite jüneyia itom ä täyähui, ä ley nésauhui joáteko. ⁴ Huä ínel jiame: İnapone ä täya, të ä ley nésauhui kaa joátek, jü junëli jiame kia ára nókichı, entok jü lütüria kaa at ayuk. ⁵ Jü ä noki ëriame íachiri Diosta yore nákehui tua lütüriapo yúmalasi at ayka. İari béchıbote jüneyia Áamak itom anëhui. ⁶ Jü jıba Diostamak áu anëtfame, Jesucristota áu ä nükäpo bénasi áu nüpo yúmala.

Jü bemela nésauri

⁷ In hermaanom, kanne bemela nésauta enchimmeu jiojte, ál-la juka bannaataka nesauta, jü kesampo naateka enchim jıpurëu. İri antiguo nésauri jü nooki bat huëpo naateka enchim jıkkajakäihui. ⁸ Kaa bemelatu jiobe İri nésahui të ä bemelatukä bénasine enchimmeu jiojte. Cristo, áapo ä chuppak ikäi nesauta. Eme entok, én kécha johua. Buetuk jü kaa machiria beja simsu, entok jü tua machiria beja machi.

⁹ Jü machiriapo au anëtfame entok ä hermaano kaa bibitpeame, ketune kaa machiku aane. ¹⁰ Jü ä hermaano nákeme machiriapo jıba anë, áapo entok kaa teitinake jum Dios bejriapo. ¹¹ Të jü ä hermaano kaa bibitpeame, kaa machiku aane entok kaa machiku huerama entok kaa jüneyia jákun bíchaa ä huëhui, bueituk jü kaa máchiriai lıptıtaka kaa bitcha.

¹² Eme ín usiälam, enchimmeune jiojte, bueituk béjem jiokorisuak enchim kaa tü yáarimmechi, Jesucristota béchıbo. ¹³ Eme áchayhuarim, enchimmeune jiojte, bueitukem juka kësampo huentta täya. Eme jübua yoyötume, enchimmeune jiojte, bueitukem béja jü diablota kobalata-ka kaate.

Enchimmeune jiojte, eme ín usiälam, bueitukem juka Áchayhuarita täya. ¹⁴ Enchimmeune jiojte, eme áchayhuarim, bueitukem kësampo huentta täya. Enchimmeune jiojte, eme jübua yoyötume, bueitukem ütutak jum Diosat ehüäpo, entok jü Diosta noki jıba enchimmet aane enchim jíapsipo, éntokem diablota kobalataka kaate.

¹⁵ Katem juka ániat kaa türük johuamta nakbare entok juka ániat ayukamta, bueituk jábe juka ániat ayukamta naketek jü Dios Achayta yore nakeu kaa at ayuk. ¹⁶ Bueituk síme jü ániat ayukame, juka takahuata ukulehui, jume pusim ukulehui, entok jü au jítaleka jíapsihuame, kaa Dios Áchayta bétana huéiye, ál-la, ímī ániata bétana. ¹⁷ Jü ánia luutinake éntok at ayukame ukulhuame. Të juka Diosta nésahui joame jíba béchibo jíapsinake.

Jü anticristo

¹⁸ In usiälam, jume taahuarim béja lútisëka huéiye. Eme béja ä jikkajisula, juka áu Cristo tíamta yebijnake bétana. Én béja juebénaka emo Cristo tíame yeu machila. Kíalíkute jüneiya béja jume taahuarim yúmasëhui. ¹⁹ Ito násukim yeu sákala, të ímēi kaa ito beu éiyay, bueituk ito beu éatekim jíba itomak an éiyey. Të símem kaa ito beu am eäu jünakiachinakë béchibo, yeuhim sájjak.

²⁰ Të eme juka Jesucristota Espíritu Santota jípure, éntokem símeta jüneria. ²¹ Lütüriata kaa enchim täya bénasine enchimneu jiojte. Të ál-la enchim ä täya béchibo: bueituk jü ára nókíchiria juka lütüriata kaa attiak.

²² ¿Jábesu jü ára nókichi? ¿Jachu kaa hua Jesústa kaa Cristo tíame? Iri jü anticristo, bueituk áapo juka Dios Achayta entok ä üusihua kaa ä aane tíiya. ²³ Síme hua Diosta üusi kaa aane tíame, Dios Achayta kaa jipure, jü Diosta üusi au täya tiaka ä jüneriatebome Dios Achayta ket jipure.

²⁴ Késam huëpo enchim jikkajakäu, jíbem enchim jíapsipo ä éria. Bueituk juka késam huëpo enchim jikkajakäu enchim jíapsipo jípuretek, Diosta Üusi entok ä Achayta-mak jíbem annake, ²⁵ Jesucristo éntok íkái nooka, jíba béchibo jíapsihuamta itom mak rókka.

²⁶ Júkäine enchimneu jiojte jume enchim bäi táttähuame bétana nokaka. ²⁷ Të juka Espíritu Santota Jesucristota bétana enchim mabetakau jíba enchimmet anëtek, jü jabeta enchim majtianakeu kaa enchimneu bëye; jachin juka Espíritu Santota jíba símeta enchim majtia, entok tua lütüria entok kaa ára nokichi. Jachin Áapörik enchim ä majtiakä bénasi, áachem aane.

²⁸ Én éntok, ín usiälam, jíbem Cristotachem chäye, Áapörik júchi yepsayo áapörikutte jíba eenake, äbo ä yepsakte kaa sekäna bíchaa kannake ä tíhueka. ²⁹ Béjem jüneiya Áapörik lútula ä jiapsähui, kéchem jüneepo yúmala símem jume lútula jíapsame Diostachim yeu yorem-tula.

Jume Diosta üusim

3 Áachem suuhua, jáchin juka Achayhuarita itom nákehui, Diosta üusim ti itom téhuaanakë béchibo,

entokte ajäria. Juari béchibo jume ániat jíapsame katim itom täya, áapörik kaa bem täya béchibo. ² Eme ín nákehui, énte Diosta usiälam. Të ketune ke jee jüneriatu jü jáchin itom taahuanakëhui, jüniata Áapörik yepsak ä bénasi itom bittunakëhui, bueitukte áapörik binnake tua ä jáchinakähui. ³ Síme hua boobit-huamta Áapörikut jípureme, áapo símek béppa túlisi au báksia, ínēli Jesucristota símek béppa kalakosi kaa chicha machiakä bénasi.

⁴ Síme jü Dios bejrita joame, Diosta nésauri bėj-reka huéiye, bueituk hua Dios bejri yáari Diosta nésauri bėj-rita johua. ⁵ Jüneäem Jesucristota itom Dios bejri yáarim tucha báreka yepsakähui, éntok áapörikut kaita Dios bejrim at ayuk. ⁶ Síme hua jíba áamak áaneme, juka Dios bejrita kaa johua. Síme juka Dios bejrita joame, kaa ä bil-la, éntok kaa ä täya. ⁷ In usiälam, kaabe enchim bätäunake. Huä lútula jíapsame, lútula jíapsihuäpo aane, Áapörik lútula jíapsa bénasi. ⁸ Të hua Dios bejrita joame diablo ä áttiak, bueituk jü diablo késam huëpo naateka jíba Dios bejrita johua. Të jü Diosta Üusi íari béchibo äbo yepsak, juka diablota, tékil kaitäpo tahuaria báreka.

⁹ Síme jü Diosta éäpo bemelasi yoremtulame juka Dios bejritam kaa johua, bueituk Diosta jíapsi at áyuk. Entok karam Dios bejrita johua, bueituk Diosta éäpo bemelasi yorem-tula. ¹⁰ Ímírim jünakiachi jume Diosta üusim éntok huame diablota üusim: Jü kaa lútula jíapsame éntok ä hermaano kaa nákeme, kaa Dios áttiari.

Itote nánancha náknake

¹¹ Iri ajäria jü nooki késam huëpo enchim jikkajakähui: Itom ito nak sáihuähui. ¹² Katte hua Caínta bénasi ito binnake, jü diablota áttia, ä saila mäakame. ¿Jatchiaka ä mäak? Bueituk Caínta, joäu kaa türiakay, ä sailahua joäu éntok, türiakay.

¹³ Eme ín hermaanom, katem jáchin ä éria, jume ániat jíapsame enchim omtiayo. ¹⁴ Ítapote jüneiya kókkohuäpo yeu sakalataka jíapsihuäpo itom aanëhui. Bueitukte itom hermaanom nákke, ä hermaano kaa nákeme, kókkohuäpo aane. ¹⁵ Síme jü ä hermaano kaa ä bibit peame, yore suáhuamta johua. Éntokem jüneiya, jü jábeta mëelame käibu jíba béchibo yü jíapsihuamta jipunake. ¹⁶ Inēlite át jüneiya jü tua yore nákuamtachi, Áapörik ä jíapsi ito béchibo nénkakäpo. Kíaliku ítapo két jume itom hermaanom béchibo itom jíapsi nénkipo yúmala. ¹⁷ Jü imī ániat jita jípureme huaka ä hermaano jiokot éamta jüneriaka júne ä jíapsihua áu bíchaa námakasi joätek, ¿jáchisu jüntuk Diosta áu náké tíanake? ¹⁸ Eme ín usiälam, katte kía teniy itom ito náké tíanake, ál-la chikti itom jíapsimaki éntok itom joäubeyi.

Diostatte eenake

¹⁹Júnelite jünenake lútüriapo ito anëhui, éntok itom jíap-simte ä bíchäpo huitti jípunake. ²⁰Juka itom jíapsi kaa itou kutti nokayo, Dios itom jíapsi béppa chë jüneiya. Entok Áapo simeta jüneria. ²¹Eme ín nákehüim, juka itom jíapsi kaa kutti itot nokayo, Diostatte eiya. ²²Kífa jita júne itom áu aahuayo itom ä maknake, éntokte ä bétana ä mabetnake, bueituk ä nésahuite johua, entok juka ä türëuhui. ²³Íri ájária jü ä nésauri: ä Üusi Jesucristota itom súalnakëhui, éntok nánancha itom ito náknakëhui, itom ä téjhuakapo bénasi. ²⁴Ä nésahue páman huéeme, Diostamak huéiye, Dios éntok, áamaki. Inélite jüneiya áapörík jíba itomak anëhui, juka ä Espiritu Santo itom ä mak-lapo.

Diosta Espiritu éntok anticristota espíritu

4 Eme nákhuae, katem síme huame espíritu súaale. Bächem am bitchaka at jüneenake, Diosta bétana am katëhui, bueituk juebena profeetam ára nókichiram ániat yeu sákala. ²Ímirem át jüneenake Diosta Espiritu jípuremtachi: Jábe júne Jesucristota, Diosta, yorem takahuapo äbo ä yebij-la tíame, huári Diosta bétana huéiye. ³Të síme espíritu Jesucristota, kaa yorem takahuapo äbo ä yebij-la tíame kaa Diosta Espiritu bétana huéiye, íri jü anti Cristo. Eme béja ä jikkaijlatukay, äbo ä huë bétana. Én éntok, béja ím ániapo aane.

⁴Eme ín usiälam, eme Diosta átteam. Béjem yölataka káate, bueituk jü enchimmet aneme chë úttiak jü ániat ánemta béppa. ⁵Bempo ím ániapo joome; kíalikum ím ániapo ayukamta bétana jíba nooka; huári béchibo jume ániat aneme éntok am jikkaja. ⁶Ítapote Diosta átteam. Huä Diosta täyame itom jikkaja. Të hua Diosta kaa täyame éntok, kaa itom jikkaja. Inélite ä täya juka espíritu lütüriata, éntok juka espíritu kaa lütüriata.

Dios jü tua yore nákeme

⁷Eme nákhuae, nánanchate ito náknake, bueituk hua-ka emo nákhuae Dios ä átteak. Síme hua jábeta nákeme Diosta eäpo yeu tomtila, éntok Diosta täya. ⁸Jü kaa yore nákeme, kaa Diosta täya, bueituk Dios, tua jü yore nákeme. ⁹Jü Diosta itom nákeu ímí jünakiachi, huépülak jíba Üuseka äbo ä bíttuakäpo, bueituk ä béchibotaka itom jíapsi iä-ka. ¹⁰Ímí huam örek jü yore nákhuae: kaa itom Diosta nakekä béchibo, ál-la Ápörík itom nákekä béchibo, huanäi ä Üusihua äbo bíttuak, itom Dios bejrita ä béjtua iäaka.

¹¹Eme nákhuae, Diosta junéli itom nákey, ítapote ket nanancha ito nakpo yúmala. ¹²Jauhuey júne kaabe Diosta bíl-la. Të nánancha itom ito nákeyo, Dios jíba itot aane, én-

tok yore ä nákeu yumálasí itot chúpila. ¹³Íari béchibote jüneiya jíba áamak ito anëhui, éntok áapörík jíba itochi itomak anëhui, ä Espiritu Santo itom ä mak-lä béchibo. ¹⁴Ítapo éntok, ä bíl-la, éntokte ä jüneriatebo, Diosta ä Üusi-hua äbo bíttuakähui, jü ániat jíápsame jínëume. ¹⁵Jábe junne Jesústa Diosta ä Üusekä bétana ä súaleme, Dios jíba áamak aane, áapo éntok, Dióstamaki.

¹⁶Ítapo ä jüneria, éntokte ä súale, jáchin machisi Diosta itom nákehui. Dios, tua jü yore nákhuae. Jü yore nákeme jíba Diostamak aane, Dios éntok, áamaki. ¹⁷Júnéli itot au yúmariala jü yore nákhuae, bueituk huári taahuari bette nokta chupey kaitatte jachin eaka huitti eenake, Áapörík ahuä nüye bénasi, ítapote ket ímí ániapo álë bénasi ito nü-nake. ¹⁸Jum emo nákhuae kaita máijhuame aika, ál-la jü yúmala yore nákhuae juka máuj-rata yeu bebbä. Bueituk jü maijhuame kökosi yore johua. Kíalíku jü májhuemat jü yore nákhuae kaa yúmala at aika.

¹⁹Ítapote Áapörík nákke, áapörík bat itom nákekä béchibo. ²⁰Jábe júne Diosta au náké tíáteko, éntok ä hermaano kaa bibitpéaka, kía ára nókichi. Bueituk jü ä hermaano ä bíchau kaa ä nákeme, ¿jáchisu júntuk Diosta náknake, kaa ä bíchaka? ²¹Ítapote Áapörík bétana íkái nésauta jípure. Jü Diosta nákeme, ä hermaano két náknake.

Jü Dios ehuäpo ániat yöome

5 Síme jü Jesústa Cristo tíame, Diosta bétana yeu yoremntula. Éntok síme hua üusekamta nákeme, hua-ka ä bétana úsarihuata két nákke. ²Ímíte at jüneiya jume Diosta üusim itom nákehui, Diosta naketeko éntok ä nésauri joáteko. ³Íri ínel jü Diosta nákhuae, ä nésahui johuäpo. Ä nésauri éntok, kaa béttesi maachi, ⁴bueituk jábe júne Diosta bétana bemelasi yeu yoremntulame juka ím ániapo kaa türík johuamta béppa yölataka huéiye. Ítapo két juka ím ániapo kaa türík johuamta béppa yölataka kaate, juka Jesucristota itom súalekä béchibo. ⁵¿Jábasa júntuk jü ím ániapo kaa türík johuamta béppa yölataka huéeme? ¿Jachu kaa jü Jesústa Diosta Üusitukäu súaleme jáku?

Jü Espirituta testimonio

⁶Íri ájária jü Jesucristo, báapo éntok ójbopo äbo yep-sakame, éntok kaa báapo jíbba, ál-la báapo éntok ójbopo. Jü Espiritu ä jüneriatebo; bueituk jü Espiritu áapo jü lütüria. ⁷Bájimme jume téhuekapo ä jüneriatebome: Jü Áchayhuari, jü Vervo, éntok jü Espiritu Santo. Entok ímí bájika náhuim huépülai. ⁸Ímí buíapo bájimme jume áa jüneriatebome: Jü Espiritu Santo, jü báa, éntok jü ójbo. Ímí bájika nanabeu tekipanua. ⁹Juka yoremem joaka

jüneriahuamtate mabeta, të Diosta joaka jüneriahuame chë yörisi maachi. Bueituk İri ájaria jü Diosta jüneriate-böhui ä üusi bétana. ¹⁰Jü Diosta Üusi súaleme, Diosta jüneriahuäu áa jíapsipo jípure; jü Diosta kaa suáleme, ä ára nókichi johua, bueituk kaa ä sual-la juka Diosta, ä Üusi bétana nokähui. ¹¹İri ájaria jü Diosta jüneriahuähui: yü jíapsihumta Diosta, itom makähui. İri jíapsihuame, ä Üusibet áyuk. ¹²Jü Diosta Üusi jípureme, jíapsihumta jípure; jü Diosta Üusi kaa jípureme, kaa jíapsita jípure.

Jü jíbapo béchibo jíapsihumta jünee huame

¹³Íkäine enchimneu jiojte, eme jume Diosta Üusi súalemmehui, yúmalasi enchim jüneenakë béchibo juka jíba béchibo jíapsihumta enchim jípuréhui, éntok jíba juka Diosta Üusi enchim súalnakë béchibo.

¹⁴Ítapo jüneya áapörík, Diosta, éä páman jita itom au nokay, itom ä nok jíkkaijnakhui. ¹⁵Jüneaka áapörík itom jíkkajä bétana, kette jüneya itom áu aahuakau jíba itom ä miknakéhui.

¹⁶Senu juka ä hermaano Dios bejrita kaa ay ä muk mátkhik joamta jüneriätek, Diostau ä buanianake ä jiokori nésauhueka. Huanäi jü Dios ä jiokorinake. Bueituk Dios bejri aika ay kókkohuame, huäri béchibone kaa enchim am buania sáuhue. ¹⁷Sime juénara kaa türi jiöbe, të kaa tühua két aika kaa ay kókkohuame.

¹⁸Jüneate jábeta júne Diosta bétana bemela yoremtulata kaa juénaraata boojoriähui, bueituk jü Diosta Üusi ä suaya. Kíalíku jü diablo kaachin ä johua.

¹⁹Jüneate Diosta itom átteakähui, éntok huame huate géntem ím ániapo aneme diablota bétuk emo jípuréhui.

²⁰Jüneate kétéchi juka Diosta Üusi äbo yepsakähui, éntok súahuata itom ä mikakähui juka tua lütüriapo Diosta itom jünerianakë béchibo. Ítapo éntok, jü tua lütüriapo Diosta-mak aane, bueitukte jü Diosta Üusi Jesucristotamak aane. Áapo éntok, jü tua lütüriapo Dios, éntok jü jíba béchibo jíapsihumta yore mikame. ²¹In usiälam, emoem suaya; katem ámeu mujmujte, jume yorem yáarimmehui. Júnentunake.

2 Juan

Jü lütüria éntok jü yore nákhuae

1 Ínapo Juan, jü yöturi, émoune tebote, empo jámmut yeu púari, éntok jume em asoammehui. Tua lütüri- apone enchim nákke, éntok kaa ínapo jíbba, síme huame lütüriata täyame kétchi. ² Ínapone enchim nákke, Diosta lütüria itom täyakä béchibo. Íri Diosta lütüria jíba béchibo itot aika. ³ Tua tühua éntok yore ä jiokolihuame éntok yanti jápsihuame enchimmaktunake, jü Dios Áchayta bétana, éntok itom Señor Jesucristota huämi, jü Dios Áchayta Üusi, ä lütüria pámani, éntok enchim ä náké pámani.

⁴ Tüisine al-leaka taahuak, huate em asoam bíchaka éntok am jüneriaka jum Diosta lütüria páman am katèhui, huam Dios Áchayta itom sáhuë pámani. ⁵ Én éntokne chikiti ín jápsimak emou nooka, empo jámmut, nánancha itom ito náknake tíaka. Í nésahui ín emou jiojtèu kaa bemela, hua kèsam huëpo naateka itom át sáihuäu jíbba. ⁶ Íri ájaria jü enchim át sáihuähui: Enchim emo náknakèhui, kèsam huëpo naateka enchim ä jikkajäpo Bénasi. Kíaliku jü yore nákeme Diosta nésau johua, juka ito nák sáihuähui.

Jume yore bätättähuame

⁷ Juebénaka yore bäi táttähuame ániat yeu sákala, juka Jesucristota, Diosta Üusi, kaa yorem takahuaka ím buíapo

ä yebij-la tíame. Júkái nokame, jüri ájaria jü yore bätättähuame, jü anticristo. ⁸ Emóem suaya, kaabe enchim bätäunake. Huaka enchim tékil bėjhuä; katem ä tärü báare. Yumälasem juka enchim kobari mabetnáke.

⁹ Kía jábe júne sékána bíchaa au näyotekame, éntok kaa Cristota doctrinapo jíba anetek, kaa Diosta jípure, të jü Cristota doctrinapo jíba aneme, íri Dios Áchayta jípure éntok ä Üusihua. ¹⁰ Jábe íkái doctrinata kaa huériaka enchim- meu yepsako, katem enchim jóapo ä mamabeta, éntok katem ínel au jiaahua: “Al-leake yepsa.” ¹¹ Bueituk hua junëli áu jákame, juka ä juëna tékil áamak átteaka tatahua.

Enchimmeune hue báreka éiya

¹² Juebenakne enchimmeu jiojtebáare jioëbe, të kaa tintayi éntok jiošiapo ä jiojte báare, bueitukne enchimmeu nóiti báare. Pújapo enchim bíchaka nok béchibo, bueituk jü Diosta bétana itom al-leäu au chupanake.

¹³ Jü iglesia, enchim iglesiammak hueri joomem, enchim Bénasi yeu púarim, enchimmehum tebote. Júnentunake.

3 Juan

Teboteri

1 Empo Gáayo, tua lútüriapo ín nákehüi, émoune tebote, ínapo Juan, jü yöturi.

²Empo nákhuame, ínapone símeku tüisi emou huée ía éntoke takahuapo al-lehuamta enchi jípunakēhui, jachin juka em jíapsi al-lehuäpo yötu Bénasi. ³Tüisine al-leaka taahuak, jume huate hermaanom äbo yájaka emo bétana türik am nokak tíaka, jáchin huam lütüria páman em huēhui. ⁴Kaita éntok chē nee al-leetua, jume ín majti-akāhuim lütüria páman am katē bétana ín jíkkajāhui.

⁵Empo nákhuame, huitti emo nühuäpo türi jum em joāhui, jume hermaanommeu tūhuata joāka, tē chē junne jume ito násuk kaa täyahuame. ⁶Bempom iglesiata bíchäpo ä jüneriatebo juka yore nakhuamta em jípurēhui, éntok türi eiyej empo am böo tójakāteko, éntok Diosta ne-sahüi johuäpo itot náikiata jípu béchībo bempörim bat bíchaa böota bem hueriunakepo. ⁷Bueituk bempo yeu sákala Jesucristota téhuam bem nakē béchībo, jume Diosta kaa súaleme bétana kaita mabetaka. ⁸Kíalíku ítapo jume junēli rejteme aníapo yúmala, jum lütüriata yore majti-ahuäpo náu tekipanoä béchībo.

Diótrefesta am bej-reka anēhui

⁹Ínapone jume Jesucristota súalhuäpo nau animmeu jio-jtek, tē jü Diótrefes, íri huaka simempat bát au

kechahuamta türeme, kayta itomak jípubareka tahuala.

¹⁰Íari béchībo, ínapo áman sikātek, huaka kaa tūhuata ä joäune yeu buíjnake, juka kaa huéeläpo juénasi itot ä nokāhui. Kía huárimak kaa al-leaka, jume hermaanom kaa mamabeta, éntok huame am mabet báareme júne kaa am mabet íaa. Éntok iglesiapo yeu am bebbä.

¹¹Empo nákhuame, katē huaka juénasi anemta mamato, ál-la juka tūhuata joamta. Tūhuata joamta Dios ä áttiak. Tē jü kaa tūhuata joame, Diosta kaa bil-la.

Demetriota bétana tūhua nokhuame

¹²Síme Demetriota bétana türik nooka, éntok hua lütüria ä joäu júne yeu ä buísse, ä tü yóremtukāhui. Ítapo júne két türik áa bétana nooka, éntok eme ket júneiya juka itom nokäu lütüriatukāhui.

Teboteri ä chúpēpo

¹³Ínapo juebenak emou jiojte báare jiojbe, tene kaa tintay éntok plumay ä jiojte báare, ¹⁴bueitukne läuti enchi ino bít máchile. Huanäite ito pujba bíchaka náu ettejonake.

¹⁵Jü yanti jíapsihuame émomaktunake. Jume em amigom ím aneme enchi tebotua. Émpē síme itom ín amigom hueepulam tebotuä.

Judas

Teboteri

1 Judas, Jesucristota saulero, entok Jacobota saila, huame Dios Atchaipo santopo núnurimmehui entok Jesucristopo ériarim, ² Nak jiokolihuame, yánti éehuame, entok yore nákhuame, ïri juebénasi enchimneu burunake.

Jume ára nókichiriata majtáme

(2 P. 2:1-17)

³ Eme nákhuame, tüisine enchimneu jiojte péiyay, juka jínëuriata nau itom jípurè bétana; én éntok úttea enchimneu ín jiojtenakèhui, kuttflasi enchimneu nokaka, óusi eeaka enchim nok nássuanakè béchïbo, Diostat ehuäpo. Bueituk jü séjtul huëpo santom mak-ri. ⁴ Bueituk huate yoremem éhuil áma kimula, huame bannaataka naateka noki béttesi ámet chúpatukäi béchïbo näikiari. Juëna yöremem; huaka Diosta tü eäü náyotekam yëuriapo bénasi bem jo bárëu johua; entokim Diosta kaa anë tíiya, huaka kaabeta chë áa béppa nésahuemta, entok juka itom Señor Jesucristota.

⁵ Enchimne áu huáati ïa, bueituk sejtulem béja ä jüneriai, bueituk jü Señor juka pueblota jínëuk, Egiptopo yeu am núk sikari, chúkula éntok huame kaa ä súalekame am súuhuak. ⁶ Entok jume bem ángelesimtukä páman kaa emo ériakame, ál-la bem áma anëu tö sájakame, kaa machiku am ériala, yü tutti bem pereesomtunakepo, buére taahuarit nokta ámet chúpëpo tájti. ⁷ Ket jü Sodooma entok Gomoora pueblom bënna, entok jume buere joaram áme chíkola jokame, jume áme bénasi kaa emo jubeka náu jíapsihuäpo entok täbuiasi emo jujubeka at joyhualataka kara ä tojaka; ímëri ejemplomtuari, táijta kaa jaibu tukëpo jikot aneka.

⁸ Júnëlituk junne, alëbénasi jume tettenkume bem takaahuamim násonte, Diosta yäuratam kaa yöre, entokim jume Diosta ángelisim buere úttiata jípureme bette nokpo bejre. ⁹ Të jü arcángel Miguel diablotamak nássuäka Moiséjta takaahua béchïbo, bétte juenasi nokhuamta huëpo kaa bat nookak, ál-la ínel jiaahuak: “Jü Señor kutti nokta emót chupanake.” ¹⁰ Të ímëri juenasi bette noktam nooka, sîmeta kaa bem täyähui bétana; entok juka bem

täyaka jíapsabet entokim emo násonte, jume animalim kaa susuakame bénasi.

¹¹ Jíokochi áme béchïbotunake! Jume Caínta böo nukame; entokim tómiipo emo nénkak, Balaamta böt jibekäpo; entokim kókkok, Coréta huatem bej-reka áu tóboktiakäpo. ¹² Ímëi áma chïcha machisim bittu, enchim náu jíhuäpo emo nakhuäpo nau anëpo. Kabetam tihueka bempom jíba enchim násuk emo ania báreka eiya. Namuta kaa bäaka bénomme; jekata am hueriabareü bícham kaate, júyam kaa tatakame bénomme. Guosa huëpom kókkola, entokim nahuamak békti póponri. ¹³ Bahue máarem úttiaka bem kaa tihuëpom sómóchia, huame chókim naa ten-neme bénasim mamachi; huámei béchïbo jü kaa máchiraa áme bétana näikiari jíba béchïbo.

¹⁴ Ímëi bétana ket nookak, jü Enoc, hua Adántat yeu sákariam guoybusanim huëpo huéeme, ínel jíaka: “Én ími yepsak, jü Señor, jume santo juebena mílimmaki, ¹⁵ sîmemmet bétte nokta chúpa báreka, éntok huame kaa tühuata joame jüneetua báreka, sîme kaa tüisi bem ayuka bétana, entok sîme jume Diosta bej-reka béttesi áacham nokakä béchïbo.” ¹⁶ Ímëi éhuil jábemmet nonokame, huatemmechi juenak nooka, bem türë eä páman kateka, bem teniay buéresi jita éettejhua, entok jábemmakim tü áne, jita ámet yeu huik báreka.

Jü kutti nooki

¹⁷ Të eme, ín nákéhui, áahuem huáate, hua noki bannaataka jume Señor Jesucristota apóstolim nokakäbehui, ¹⁸ huame ínel enchimneu jíakammehui: “Júnakoy taahua-ta yumäpo yore junnerianakeme yeu machinake, huam bem juëna éeri páman rejtinakeme.” ¹⁹ Imëri emo näikimtehuamta johua, huaka bem takaahua ukulëu boojoriaka; entokim Espiritu Santota kaa jípure.

²⁰ Të emëe, ín nákéhui, enchim Dios éehuame tuysi santosi täyahuamtachi, huachïrem emo yöturia, Espiritu Santopo oraciónta joaka. ²¹ Diosta yore nakepem jíba aane, ä boobíchaka juka Señor Jesucristota yore nak jiokolëhui, yü jíapsihuamta béchïbo.

²² Huame huatem kara huitti ä súalemmehuem nooka, am jíapsi yúyüi béchïbo. ²³ Huatemem jínëu, huam táijpo yeu am huíikeka; huatem éntokem nak jiokolë, sum éaka,

katem ä jipu peiya, juka takahuat bem sánko chicha machiku nasontulata,

Diosta úttihuame

²⁴ Huä tua útteakame kaa enchim huáttinakë béchïbo enchim suayanake, entok kaita chicha machik enchimmet

ayuk, áman enchim nüpanake, símek béppa ujjorik ayukäpo, buére al-lerimaki. ²⁵ Jü huépul Dios jíbba, símeta täyame, itom jínëulero, jü símek béppa ujjooria entok síme Rey nésauroi áa béchïbo, jü rey nesauri entok utteara, ä yörihuame, ëni éntok jíba yü huasuhuasuktiapo. Júnentunake.

El Apocalipsis

Jesucristo áu yeu machiriak

1 Jü Jesucristota áu yeu machiriakähui, ä nésahui joame am jüneetuanakë béchibo, Diosta ä mákakä pámani, juka läuti yeu huéenakemta. Huanäi ä jüneriatebok, ángeltamak Juantau ä bíttuak. ²Juan Diosta noki nooka, entok Jesucristota bétana humentá nooki, entok síme juka ä bíchakähui.

³Diosta tü éeri jípure, jü Diosta noki nokame, entok jume ikäi Diosta profecía jíkkajame, jüjterita ériame entok ä jíapo áman jíápsame. Bueítuk jü taahuari béja yúmaseka huéiye.

Juan jume Ásiapo guóy búsan Jesucristota sualhuäpo nau anim tebotua

⁴Ínapo, Juan jume guóy búsan Jesucristota sualhuäpo nau anim joomemmehui. Diosta tühua entok yánti éehuame enchimmaki, jü éni, entok chë bannaataka jíápsaíhui, entok äbo yebijnakeme, entok jume guóy búsan espíritu banko rey nésaupo kátekamta bíchäpo aneme, ⁵entok Jesucristo, síme huitti ä bíchakäu lütüriateme.

Áapo jü kësam-riapo kókkolam násuk jíabitekame, entok jume reyim béppa yäura úttiata jípureme ä iä pámani, jü itom nákekame entok jume itom Dios bejrim ä ójboy bák-siakame. ⁶Huanäi reyim entok sacerdotempo itom yáuhuak, ä Dios Áchay béchibo. Ä úttilhuame áa béchibotunake, entok jü buere úttiära ániapo ayukame, jíba huásu-huásuktiampo. Júnentunake.

⁷Én beja, namupo äbo huéiye! Entok síme pusim ä bínake, entok jume ä takahua kúrusit kókosi ä yáakame junne. Entok síme jume pueblom ániat aneme jiókot jíakam ä buanrianake. Jeehui, júnentunake.

⁸“Ínapone jü Alfa entok jü Omega, jü bat huéeme, entok jü ä chupëpo huéeme”, ínel jiaahua jü Señor, jü én aneme entok bannaataka aneíhui, entok jü yebijnakeme, jü síme úttiärata jípureme.

Jü Yoremta Üusi bít-huakahui

⁹Ínapo Juan enchim hermaano entok jiókot anhuäpo enchim jáläekame, Diosta reytaka nésahuepo entok Jesucristotat yanti boobít-huäpo. Isla Patmos ti téhuaakapone

aaney, Diosta noki béchibo, entok Jesucristota huatemmeu ín nokä béchibo.¹⁰ Ínapone Espíritu Santota úttiära bétuk aaney Señorta taahuaripo. Huanäine nok jíahuita ín ama bétana jíkkajak, trompeetata jíahui bénaka, tüisi kusisi, ¹¹ínel jíaka:

—Ínapone jü Alfa éntok jü Omeega, jü kësampo entok jü ä chupëpo huéeme. Libropë ä jüjote, juka em bíchähui. Huanäre guóy búsan Cristota sualhuäpo nau animmeu ä bíttua, Ásiapo jomemmehui: Efeso pueblohui, Esmirna pueblohui, Pérgamo pueblohui, Tiatira pueblohui, Sardis pueblohui, Filadelfia pueblohui, entok Laodicea pueblohui.

¹²Kúaktekane, ä bít bábareka, juka inou nokamta. Huanäine guóy búsan kanteelam áma jíjübuahuame oropo yáarim bítchak. ¹³Jume guóy búsan candelerom násuk éntok, huépülak Yoremta Üusi bénakne bítchak, guókimmeu núkisi sánkokamta. Jenotahuit áman éntok cinto orota jípurey. ¹⁴Ä kóbba entok ä choonim, tósali-tukaimme, kabara bóata bénasi, entok sá pam bénasi. Ä pusim éntok, táijta béetë benaakay. ¹⁵Ä guókim éntok, bronceta bélojkosi horno táijpo buásata benaakay; ä jíahui éntok, yún báam tüisi kusisi kón huéchëpo benak nok jíahuiakay. ¹⁶Ä bátatana mámpo guóy búsan chókim jípurey. Ä tempo éntok, senu ejparam yeu huéiye, náu bíchaa buahuaiakay. Ä pujba éntok, täata benaakay, tüisi síme ä úttiäray ä machiriapo.

¹⁷Ä bíchakane éntok mukukamta bénasine huétchek, ä guókpó. Áapo éntok ä báta mámam ino béppa óreka, ínel inou jiaahua:

—Katë májhue. Ínapone jü kësampo huéeme entok jü ä chupëpo huéeme, ¹⁸jü jíápsame entok jü mukilatukaihui. Bueítuk én éntok, jíba huásu-huásuktiapone jíápsa. Júnentunake. Entokne am jípure, jume kókkohua llaavem, entok jume infierno llaavem. ¹⁹Akë ä jüjote, juka jita em bíchakähui, entok juka én ayukamta, entok juka chúkula ikäi chäka ayunakemta. ²⁰Jü kaa át jüneeahuäpo ín bátatana mámpo guoy búsan chókkim em bíchakähui, entok jume guóy búsan candelerom oropo yáarim: Jume guóy búsan chókkim, guoy búsan iglesiammehuim ángelesim; jume guoy búsan candelerom oropo yáarim éntok, jume em bíchakähui, guoy búsan iglesiamme.

Jü Diosta nooki Áasiau bíttuari guoy búsan Cristota sualhuäpo nau animmeu: Diosta nooki pueblo Efesou bíttuari

2¹ Efeesopo Cristota sualhuäpo nau animmeu ángeltahuë jïojte: “Ä bátatana mámpo jü guoy búsan chókim jípureme, jü guoy búsan oro candelerom násuk naa hueramame, íkái nooka: ² Ínapone ä täya, juka em juähui, entok juka bétte tékilta joaka yánti em emo nüyehui. Jume kaa türik joame katë am bibit péiya. Éntoke am täya, jume apóstolpo emo naíkiamë kaa apóstolimtaka, buëituk ára nókichipë ä téula. ³ Jiokot ansulatake yánti jíapsa, éntoke át boobitchula, éntoke bétte tékilta joaka tekipanuala, ín téhuam em emo náké béchïbo, éntoke kaa kóm éiya. ⁴ Tëne senu huémta em jípurëu kaa emót türe, buëituk juka tua bat em nákeíhuë tóij-la. ⁵ Áhuë huáate, jáksë jiöbeka kón huétchek. Éntoke emo jíapsi kuaktiaka, juka bat em jojuaihuë yáuhua. Bueituk kaa ä junëlituko, läutine emou yepsaka juka em candelerotane enchi ühua-ka sékana órenake, buëituk kaa enchi emo jíapsi kuaktiako. ⁶ Bueituk íkäre jípure: juka kaa türik nicolaítam joähue kaa bibit péiya, ín kaa türëu këtchi. ⁷ Jü nákakame ä jikkaijnake, juka Espírítu santota Cristota sualhuäpo nau animmeu ä nokähui. Juka yöokamtane, júya taka jíapsihuamta hueriamta ä buätuanake. Íri júya éntok Diosta paraíso násuk huéiyek.”

Diosta nooki pueblo Esmirnaú bíttuari

⁸ Esmirna iglesiapo ángeltahuë jïojte: “Jü bát huéeme éntok ä chúpëpo huéeme, jü mukukame entok jíabeit-ekame, íkái nooka: ⁹ Ínapone em yári täya, entok jiokot em bíthuähui, entok em poobëra. Të empo rikoë. Entokne am täya, jume bettek emo bétana nokaka emo judíom tíame. Të kaa junëli, ál-lam Satanásta sinagoogam. ¹⁰ Katë májhue, juka jita emou huéenakepo. Ímíri jü diablo cárcelpo huatem jóatebonake, enchim jiöbila béchïbo. Huanärem guoj mamni táapo jiokot annake. Em mukëpo tájtë huitti éaka jíapsa. Huanäine ínapo enchi ä máknake, juka coronata jíba béchïbo jíapsihuamta. ¹¹ Jü nákakame ä jikkaijnake, juka Espírítu Santota Cristota sualhuäpo nau animmeu ä nokähui. Jü yöokamtahui, guosa huëpo kókkohuame kaa áu huéenake.”

Jü nooki pueblo Pérgamou bíttuari

¹² Pérgamo iglesiapo ángeltahuë jïojte: “Jü ejparam náu bíchaa buahuim entok buahui síbulay jípureme, íkái nooka: ¹³ Ínapone símeta em joäu täya, entok ják em anëhui diablota bankot kátekäpo, të jíbe ín téhuam émomak jípure. Éntoke inot éehuamta kaa omoutela, huámëchi

taahuarimmet jü Antipas kaa au náyoteka ín testigo enchim násuk ä mëhuak junne, jum Satanásta jóakäpo. ¹⁴ Huatekne enchi béj-reka huémta jípure: buëitukim émomak áma aane, jume Balaamta majtiari kee tójame. Huári Balacta majtiay, jáchin jume israelita usiarim am jioptuanakë béchïbo, juka ídolommeu bíchaa näikiata am buä-nakëhui, entok kaa emo jubeka náu totöhuamta. ¹⁵ Éntoke kët áma am jípure, jume nicolaítam majtiarita kee tójame, juka kaa ín türëhui. ¹⁶ Huári béchïbo, emoë jíapsi kuaktia; buëituk kaa ä junëlituko, läutëlane emou yebijnake. Huanäine ámemak náassuanake, ejparam ín tempo yeu huémmei. ¹⁷ Jü nákakame ä jikkaijnake, juka Espírítu jume iglesiammeu ä nokähui. Juka yölataka áma yeu sikamtane, juka maná éSORITA am buätuanake, éntokne ket ili téta tósalik ä máknake. Jü ili tétat éntok, huëpul téhuam bemela át jïojteri; júmëi kaabe täyanake, hua tétata ma-betakame jíbba.”

Diosta nooki pueblo Tiatirau bíttuari

¹⁸ Tiatira iglesiapo ángeltahuë jïojte: “Jü Diosta Üusi, jü táji béetemta bënasi pusekame, éntok bronze bélojkosi táijpo buásata bënam guókekame, íkái nooka: ¹⁹ Ínapone ä täya, juka em tékkil, entok jáchin em yore nákéhui, entok Diostat em éähui, entok kaa emo ámpoleka huatem jita joriähui, entok yánti éaka em jíapsahui, entok jü chükula em yáakäu chë juebenakähui jü bat em yáakäu béppa. ²⁰ Tëne enchi béj-remta huatek jípure: Júri jámut Jezabel aú profetä tíame ä éäpo áman am majtia, të ä majtiabeyi am bäi táttähua, jume ín nésauta joame, am náyote kaa emo jubeka nau am tö íaaka, entok juka ídolommeu bíchaa näikiata am buätuaka. ²¹ Tëne béja taahuarim ä máksula, Diostau bíchaa ä jíapsi kuaktianakë béchïbo. Të kaa áu jíapsi kuaktia báare; kaa emo jubeka náu totöhuamta jíba boojoria báare. ²² Huári béchïbo ínapone kókoay ä böyëpo ä tahuatua, entok jume kaa ä jubeka áamak töyeme. Jiokot anhuäpone emo am bíttuanake, kaa türik áamak johuamta bétana kaa emo am jíapsi kuaktiako. ²³ Ä asoamne kókosi yáanake, bem kókkonakë béchïbo. Huanäi síme jume iglesiam ä júneriaka tahuanake, nee ájáriatukähui, kóbapo éerim éntok jíapsipo ínnëhuamta nee júneriähui. Éntokne huéu-huëpulam ä máknake, juka enchim tekipanuaaka kobakäu béekik. ²⁴ Të eme éntok, jume huatem Tiatirapo aneme, jume íkái doctrinata kaa jípureme, entok jume kaa ä täyame, juka Satanásta bétana obiachisi huémta, bempörim ä téttehuä bënasi, ínapone ínel enchimmeu jiaahua: Kaitane béttek éntok enchimmet yéchanake. ²⁵ Të juka enchim jípurëhui, kuttem ä buísse, ín yepsäu tájti. ²⁶ Huaka yöokamta éntok ín tékil ériakamta símeta lüteu tájti, ínapone yäura úttiata ä máknake,

naciónim, béppa. ²⁷ Huanäi tepa kutkutti ámet nésaunake, sisiguok jibeiyai, éntokim ili sóttöri babupo yáari Bénasim jámtiana, ín Áchay bétana ín ä mabetakä Bénasi. ²⁸ Éntokne buere chókita kethuey yeu sisimemta ä máknake. ²⁹ Huä náakame ä jikkajinake, juka Espiritu Santota jume Cristota sualhuäpo nau animmeu ä nokähui.”

Jü nooki pueblo Sardisiu bíttuari

3 ‘Sardispo Cristota sualhuäpo nau animmeu ángeltahuë jiojte: “Jü guoy búsan Diosta espíritum jípureme, entok jume guoy búsan chókkim, íkái nooka: Ínapone em tékil täya. Téhuame jípureka jíápsa, tërë mukila. ² ;Katë koptelaka símekuchë suuhua! Juka huatek emou tahualatë kutti nüye, kee jee ä lüteyo. Bueitukne ä bil-la, juka em joähui kaa ä yúmalähui, Diosta bíchápo. ³ Áhuë huáate, juka em mabet-läbehui, entok em jikkaj-läbehui; éntoke ä ériaka emo jíapsi kuaktia. Bueituk kocheka enchi aneyo, lak-ronta Bénasine emou yebijnake. Éntoke kaa júneenake ják horapo emou ín yebijnakähui. ⁴ Të yorememe kaa tua jaikim Sardispo jípure, bem súpem kee chíchá yáame. Ímëri ínomakim rejtinake, totösalik sánkoka. Bueituk ínomakim rejtipo yúmala. ⁵ Jü yöokame tösalik sánkotuana entokne ä téhuam kaa tuchanake, jum libro jíapsihuäpo; entokne ín Áchayta bíchápo ä téhuam yeu buíjnake, entok ä ángelism bíchápo. ⁶ Huä náakame ä jikkajinake, juka Espiritu Santota jume Cristota sualhuäpo nau animmeu ä nokähui.”

Jü nooki pueblo Filadelfiau bíttuari

⁷ Filadelfiapo Cristota sualhuäpo nau animmeu ángeltahuë jiojte: “Íkái nooka jú santo, jú tua lütüriapo ájária, jú Davidta llavem jípureme. Jü ä éetapokäpo, kaabe ára ä pát-páttia; entok ä páttiakäu, kaabe ára ä étapo: ⁸ Ínapone juka em tékil täya. Íari béchibone em bíchápo puerta étaporita tóij-la. Íkäri kaabe ára ä páttia. Bueitukë kaa tua úttiak jiöbe, tërë ín noki éeriala, éntoke ín téhuam kaa omoutela. ⁹ Ímine Satanásta sinagogapo anemene emou rúktia, jume kaa lütüriapo emo judíom tíame, tem kaa judíom, ál-lam ára nókichi. Ínapone emou am rúktituanake, entokne em guókpo emou tónnommea am jáptetuanake, am júneenakë béchibo, enchi ín nákähui. ¹⁰ Bueituk juka noki kaa huanti jiapseka ä bobitchaka em ériakä béchibo, ínapo ket enchi érianake, hua taahuarit síme ániat jikot anhuäpo, jume ániat buápo jíápsame jiöbila béchibo. ¹¹ Éni ímí, ínapo láuti yebijnake. Em jípurehuë kutti buísse, bueituk juka em corona, kaabeta enchi ä úhuanakë béchibo. ¹² Juka yöokamta, ín Diosta tiöpopone ä pilar kechanake, entok huämi kaibu éntok yeu simnake.

Entokne ín Diosta téhuam át jiojtenake, entok ín Diosta buere jóära téhuam, jú Jerusalén bemela. Íri ín Diosta áttia, téhueka bétana kóm huéiye. Entokne ket ín bemela téhuam át jiojtenake. ¹³ Huä náakame ä jikkajinake, juka Espirituta jume igleesiammeu ä nokähui.”

Jü nooki pueblo Laodiceau bíttuari

¹⁴ ‘Laodicea Cristota sualhuäpo nau animmeu ángeltahuë jiojte: “Jü júnentume, jú huitti ä bíchakäu lütüriateme, jú késam huëpo síme Diosta yáakähui, ínel jiaahua: ¹⁵ Ínapone em tékil täya. Katë sébbe, éntoke kaa táтта. ;Bueituk chë türi éiyey, empo sébiako, o táttaytuko! ¹⁶ Të ili enchi súkkatukä béchibo entok kaa sébeka kaa em táttaakä béchibo, ín tempone enchi yeu bísatnake. ¹⁷ Bueituk empo ínel jiaahua: Ínapone riiko, entokne chë rikotula, entok kaita inou bëye. Të katë júneiyya, kaita al-leehuumta emót ayuakähui, éntoke jikot maachi. Poobëe, líptie, éntoke kaa sánkok. ¹⁸ Huäri béchibo ínapone consejota enchi mákka: orota táijpo buásatane inou enchi jinnü íaa, em rikotunakë béchibo. Éntoke súpë tösálim jinnuka am sánkote, kaa tiusi bichitaka em hueramnakë béchibo. Éntoke kóli-iriota em pújpo huáttia, em bínnakë béchibo. ¹⁹ Ínapone kutti nokaka kókosí am bébba, jume símem ín nákähui. Íari béchibo emuë ériaka, emo suaya éntoke emo jíapsi kuaktia. ²⁰ Ínapone én ímí puertata poona. Bueituk jábe ín nokäu jikkajaka, juka puertata étapokátek, áune kibaknake, entokne kúptey áamak jibuánake áapo entok ínomaki. ²¹ Juka yöokamta, íno náaponä yejtetuanake, ín banko rey nésaupo, jachin ín yöoka entok banko rey nésaupo ín Áchaymak nee yejteka Bénasi. ²² Huä náakame ä jikkajinake, juka Espiritu Santota jume Cristota sualhuäpo nau animmeu ä nokähui.”

Jü téhuekapo Diosta yörihuähui

4 Chúkula ikái simsuko anä bitcha, téhuekapo puerta étaporita; Jü jáhui bát huéeme ín jikkajakähui, trompeeta jáhuita Bénasi inou nookak, ínel jíaka: —¡Ábe jámu! Huanäine enchi am bíttuanake, juka chúkula yeu huéenakemta, íkái simsuko. ² Huanäine sej chukti Espiritu Santopo taahuak. Íneline banko rey nésaupo téhuekapo yéchata bitchak, jum banko rey nésaupo éntok, seenuk áma kátekamta. ³ Jü áma kátekame éntok, téta jaspe entok cornalina ténaakay. Jum banko rey nésaupo chíkola éntok senu kurues ama órekay, esmeraldata bénaaka. ⁴ Jum banko rey nésaupo chíkola, veinticuatro banko rey nésaourim jokay. Veinticuatro yoiyö-turim áma jokamene bitchak, totösalik sánkokame, coronam oropo yáarim kóbat jípureka. ⁵ Jum banko rey

nésauta bétuk éntok, yúku bérokti entok yúku omtira jáhuimak áma yeu huéiyey. Jü banko rey nésauta pújbapo éntok, guoy búsan lámparam tájy béetey. Íméri beja jume guoy búsan Diosta espíritum. ⁶Jü banko rey nésauta pújbapo éntok, bahue bík-riota bénaka áma bökay, cristal-ta bénaka.

Jü banko rey nésauta chíkola éntok, jume naiki jiápsame áma jábuekay, pújbapo entok amatana yún puseka. ⁷Jü bát huéeka jiápsame leonta bénaakay. Jü guósa huépo huéeme éntok, beceerota bénaakay. Jü bájikun huépo huéeme éntok, yorem pújbata bénak pújbakay. Jü naikiku huéeme éntok, águila nilata bénaakay. ⁸Jume naikika jiápsame éntok, huéhuëpulkam búsan másam jípurey. Áme chíkola entok bétuku pusimmeyim tápuniakay. Taahuapo entok tukaarit naa búrujti katim yáateka ínel jiaahuay:

Santo, santo, santo,
jü Señor Dios,
ä úttiäray simeta ára joame,
hua jiápsaíhui, entok jiápsame,
entok hua äbo yebijnakeme.

⁹Entok jíbba huame jiápsaka ä baysahueme lóoriata entok yörisi maachik banko rey nésaupo kátekamta am máká béléki, juka síme huásu-huásuktiapo jiápsamta, ¹⁰jume veinticuatro yoiyöturim áahuim tónommia jájapte, jü banko rey nésaupo kátekamta pújbapo, entokim ä yöre, juka huásu-huásuktiapo jiápsamta; entokim bem coronam banko rey nésaupo kátekamta pújbapo öore, ínel jíaka:

¹¹Señor, empo ä mabetpo yúmala,
juka lóoriata, entok em yörihuamta,
entok juka úttiärata;
bueituk empo simeta yáala,
entok em ínel éapom ayka,
entokim yáataka ímí aayuk.

Jü Kabara entok jiösia bitari

5 Huanäine jü banko rey nésaupo kátekamta bátatana mámpo, senu librom órekame bitchak. Huáijhuatana entok yeutana át jiojterim, guoy búsan sellokari.

²Huanäine senu ángelta úttia yaurata jípuremta bitchak, tüisi kusisi chayeka nátemajemta:

—¿Jábesu ché yörisi machi jáni, librom ä étaponaké béchibo?, entok, ¿jume sellom ä búttianaké béchibo?

³Kaabe aaney, téhuekapo, buíapo, entok buíata bétuk junne, jü jábe ára liibrom étaponakeme, entok kía am bí béchibo junne. ⁴Huanäine tüisi buan táytek, yúmalasi au jípuremta kaa téyhuaka béchibo, bueituk kaabe ára librom étapoy, entok kaabe ára am bitchay. ⁵Huanäi senu yöturi ínel inou jiaahua:

—Katé buaana, bueituk jü León Judáta yoremempo yeu simlame, Davidta bétana yoiyöturimmet yeu tómtilame, yölataka áma yeu simla. Jüri ára am étapo, jume liibrom, entok jume guoy búsan seellom ára búttia.

⁶Huanäine jü banko rey nésauta násuk entok naiki jiápsaka áma aneme násuk, entok yoiyöturim násuku, Kabaratane áma huéekamta bitchak. Mukiapo tóij-ritaka kókosi yáarita bénaakay. Guoy búsanim ahuakay, entok guoy búsanim pusekay. Huámëi ínel jume guoy búsan Diosta espíritum síme ániat bíttuarim. ⁷Huanäi banko rey nésaupo kátekamtau rúkteka, librom ä bátatana mámpo ä jípureü nüka. ⁸Huanäi jume librom ä nüko, jume naiki jiápsaka áma aneme entok jume veinticuatro yoiyöturim jü Kabaratahuim tónommia jáptek. Símetakam arpan jípurey, entokim copam oropo yáarim jípurey, inciensoy tatapunim. Ímëi jume santom oraciónim. ⁹Entokim bemela buikim buiikay, ínel jíame:

Émpë am nüpo yúmala, jume liibrom,
entok sellom em étaponaké béchibo;
bueituk empo jiokot yáahuaka mëhuak,
éntoke em ójboy Diosta béchibo itom jínnek,
síme yöremraata, entok yún täbuiasi nokame,
entok pueblom, entok naciónim.

¹⁰Éntoke Diosta béchibo réyesim entok sacerdotemsi itom yáala.

Huanäite ímí buíapo nésaunake.

¹¹Huanäine banko rey nésauta entok jume jiápsaka áma aneme entok jume veinte áma naiki yoiyöturim chíkola, ángelesim jáhuiatane jíkkajak, entokne am bitchak. Ímëi juebena millonimtukay. ¹²Tüisim kusisi ínel jiaahuay:

Jü Kabara jiokot yáataka mëhuakame,
jüri am mabetpo yúmala, juka úttiärata,
juka rikorata, jita täyahumta, juka tüisi úttiata,
juka ä yörihuaka entok símek béppa uyjóriata,
entok juka ä úttíluähui.

¹³Entok síme jü téhuekapo yári, entok buíata béppa, entok buíata bétuku, bahuepo ayukame, simetaka náu lópola ínelim jiaahuay:

Jü banko rey nésaupo kátekamtahui,
entok Kabaratahui, bempörim béchibotunake,
jü úttíluame, jü yörihuähui, jü símek béppa uyjória,
entok jü yáura úttiära, jíba huásu-huásuktiapo.

¹⁴Jume naikika jiápsaka áma aneme ínelim jiaahuay:
—¡Júnentunake!

Huanäi jume veinticuatro yoiyöturim bem pújbammeyim múmüla chätuka ä yörek, juka jíba yü huásu-huásuktiapo jiápsamta.

Jume seellom

6 Huanäine Kabarata bitchak, sellota huépülak ä étapoko. Jume naikika jiápsaka áma aneme násukne huépülak jíkkajak, yúku omtemta bénasi jíamta:

—¡Binë huéeka ä bitcha!

²Huanäine ä bitchak, kábay tósalita. Huä át jikat kátekame éntok, kúta huíkóta jípurey; entok huépü coronata mákhuak. Huanäi yöoka áma yeu siika, entok jíba yösimey.

³Juka guosa huépo sellota Kabarata ä étapoko, juka guosa huépo jiápsaka áma anemtane jíkkajak, ínel jíamta:

—¡Binë huéeka ä bitcha!

⁴Huanäi júchi senu kábay áma yeu siika, kutkosi síkirika. Huä át kátekame éntok, úttiärata mákhuak, juka yánti jíapsihumta buíapo ayukamta ä tejalnakë béchíbo, entok emo am súanakë béchíbo. Huanäi bueürum ejparam mákhuak.

⁵Juka sellota bájikum huémta ä étapoko, juka bájikum huépo jiápsaka áma anemtane jíkkajak, ínel jíamta:

—¡Binë huéeka ä bitcha!

Huanäine senu kábay chukurik bitchak. Jü át kátekame éntok, ä mámpo bajkulata jípurey. ⁶Huanäine senu jáhui-ta jíkkajak, jume naikika jiápsaka áma aneme násuku, ínel jíamta:

—¡Senu kilo tiríjkom, senu taahuari tékiltam bėj-re! Éntok, ¡báij kilo cebaadam, senu taahuari tékiltam bėj-re! Të juka aceiteta entok vinota, ¡katë áu suuhua!

⁷Juka sellota naikikum huémta ä étapoko, juka naikikum huépo jiápsaka áma anemtane jíkkajak, ínel jíamta:

—¡Binë huéeka ä bitcha!

⁸Ámanne remteka kábay sahuarik bitchak. Jü át kátekame éntok, muerte ti téhuaakay. Jü infierno éntok, áa sáu huéiyey. Huanärim úttiata mákhuak, buíata naikisi náikimterita huéeläpo, ejparammea am súanakë béchíbo, tébaayi, kókoayi, entok animal yoyolika buíapo anemmeyí.

⁹Juka sellota mamniku huémta ä étapok, altarta bétukne am bitchak, jume Diosta bétana bem nokakä béchíbo kókkolame, entok huitti Diostat éaka bem jíápsakä béchíbo. ¹⁰Entokim úttesi kusisi chaayey, ínel jíakari:

—¿Jauhuey tájti, Señor, santo entok tua ájáriame, Akë am bíttuanake, juka em úttia yäura, éntoke itom ójbo am béjtutuanake, jume ímí buíapo jíápsame?

¹¹Huanärim súpé totósalim mákhuak, entokim téjhuaahuak, júchi chúbala jimyore sáyhuaka, jume Cristota súalhuäpo ámemak anim yumäu tájti, entok bem-pörim bénasi két am kókkonakë béchíbo.

¹²Juka sellota búsaniku huémta ä étapokne ä bitchak. Huanäi jü buía tüisi áu yoyöak. Jü tää éntok, chukurisi

taahuak, lutu sánkom bénasi. Mecha éntok tókti síme ójbo-ta bénasi taahuak. ¹³Jume chókim éntok, téhueka bétana buíau kón huáttek, juka chuna óguota takam kón huáttia bénasi, jekata tüisi úttiaka am yoyoako. ¹⁴Huanäi jü téhueka kaitatuk, jíosiata buekak náu bitiahuaka bénasi. Entok síme káhuim, entok bahuépo káhuim yeu jokame, sékänam jotek. ¹⁵Jume buíapo reyim, entok jume buéresi éri-ahuame, jume riikom, jume capitanim, jume yäurata jípureme, entok síme sáyhuaka, entok kaa sáyhuaka aneme, káu guójökum ésusuk, entok júyapo téta buérem násuku. ¹⁶Huanärim juya káhuimmeu entok téta buéremmeu ínel jiaahua:

—¡Ítochem kón huátte, éntokem itom éssó, hua yörisi machi banko yäurapo kátekamta bétana, entok Kabarata ómtira ito béppa anë bétana! ¹⁷Bueítuk jü buére taahuari bem ómtira béja yuumak. ¿Jábesu ára óusi huéeka taahuana-ke jáni?

Jume ciento cuarenta y cuatro mil sellotuarim

7 Íkai simasuk éntokne naiki ángelesim jäbuekame bitchak, ánia buíapo naiki kátana bëkatana. Júmëi béja jekata kétéchalatukay, jákun bíchaa junne, kaa jek íaaka, buíata béppa, bahueta béppa, entok kía jita júyata béppa junne. ²Täbui ángeltane ket bitchak, täata yeu huë bétana, jikau huémta, entok Dios jíápsamta sellota jípuremta. Huanäi tüisi kusisi ámet cháchayek, jume naiki ángelesim-mechi, jume úttiärata mákhuakammechi, buíatau entok bahuetau kaa tühuata bem ámeu yáanakë béchíbo, ínel ámeu jíaka:

³—Kátem bát áu suuhua, jü buíatahui entok bahuetahui entok júyammeu junne, Diosta nésauta joame kóba méjëku sellota itom am óresuk jübua.

⁴Huanäine am jíkkajak, am jaikitukähui, jume sellotuarim: ciento cuarenta y cuatro miltukaimme, síme jume Israelta üusimmet yeu sákalame. ⁵Judátat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Rubéntat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Gadtat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; ⁶Asertat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Neftalítat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Manaséstat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; ⁷Simeóntat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Levíitat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Isacartat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; ⁸Zabulóntat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Joséat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim; Benjamíntat yeu sákalame, dóoce mil sellotuarim.

Juebénaka totösalik sánkokame

⁹ Íkái simasuk éntok, juebena yóremraata síme naciónim-po jomemne bitchak, entok yóremraata kaa náu anim entok pueblom kaa nánalaik nokame, banko reypo kátekamta bíchäpo jäbuekame, entok Kabarata bíchäpo, totösalik sánkokame, bem mámpo éntok tako sáhuata jípureme. Ímëi éntok kara näikiatuy. ¹⁰ Entokim tüisi úttia chaayey, ínel jíakari:

¡Jü jínëuria Dios banko reypo kátekamta bétana huéiye, entok Kabarata bétana!

¹¹ Entok síme ángelesim banko reyta, entok jume yoioyö-turim, entok jume naiki jíápsaka áma aneme, chíkolam jäbuekay. Huanärim banko reyta bíchäpo tónommia jáptek, kóm chätuka. Diostam yöreka ä úttilek, ¹² ínëli jíaka: ¡Júneltunake! ¡Jü Diosta tühua, entok jü looria, entok jita täyahuame, entok jü Diosta baysahueka jíapsihuame, símem béppa yörihuame, jü úttiära, entok jü úttia kaa lüteme, itom Diosta béchibotunake, jíba yü huásu-huásuktiapo! ¡Júnentunake!

¹³ Huanäi senu yöturi inou nookak, ínel jíaka: —Ímëi totösalik sánkokame, ¿jábésamme? Entok, ¿jákun bétanasum äbo yáij-la?

¹⁴ Ínapo éntok ínel áu jiaahua:

—Señor, émpë jüneiya.

Huanäi áapo ínel inou jiaahua:

—Ímëi ínel jume úttesi jikot anhuäpo entok kókosi machikuu yeu sákalame, entokim bem sánkota báksiala, entokim Kabarata ójbopo totösalisi am básuala. ¹⁵ Íari béchibom Diosta banko rey kátekamta bíchäpom aane. Entokim taahuarit entok tukaarit naa búrujti ä tiöpopo ä néshai johua. Jü banko reypo kátekame éntok ä jöota áme béppa cháanake. ¹⁶ Katim napat tébäurinake, entokim kaa júchi bäi kókkonake. Jü täa kaa áme béppatunake, entok jita táttaria júne kaa ámeu ayunake. ¹⁷ Bueituk jü Kabara banko rey násuk aneme am suayanake, entok bäa jíápsame yeu huëu bíchaa ámepat huéesimnake. Dios éntok jume bem pusim ópua tútenake.

Jü guoy búsan seello

8 Juka guoy búsan sellota ä étapoko, jum téhuekapo yánti taahuak media horata huéeläpo. ² Huanäine guoy búsan ángelesim Diosta bíchäpo jäbuekame bitchak. Huanärim guoy búsan trompeetam mákhuak. ³ Chúkula tábuí ángel áma yepsak. Huanäi altariu kíktek, inciensota áma táttahuäpo oro áusülik jípureka. Huanäi yün incien-

sota mákhuak, jume Diosta súaleka oraciónta joammak nahuä kütianakë béchibo, oro altarta béppa banko reyta pújbapo. ⁴ Huanäi juári ángelta mámpo yeu siika, Diostau bíchaa, jü inciensota buiichia, jume Diosta súaleme oraciónmak náuhui. ⁵ Jü ángel éntok, incensariota nuka. Huanäi óbammea ä tápuniak, altarpo ayukammeyi. Huanäi buíau kóm ä guötiak. Huanäi yúku omtiriam ayu táytek, éntok jáhuim, éntok yúku béroktiriam; buía éntok két áu yoyoak.

Jume trompeetam

⁶ Huanäi jume guoy búsan ángelesim guoy búsan trompeetam jípureme, akim am kujtaytek.

⁷ Jü ángel bát huéeme trompeetata kúkusek. Huanäi téjam entok táji ójbomak náu kütiahuak. Ímëri buíata béppa kóm guötiahuak. Huanäi jü júya bueere báisi näikimteri huéeläpo béekika tájjak, entok síme jü báso síali tájjak.

⁸ Jü ángel guoyiku huéeme trompeetata kúkusek. Huanäi júya káhuí buëuruta bénaaka, táijpo béeteka, bahuéu kóm jímmaahuak. Huanäi jü bahue báisi näikimteri huéeläpo béekika ójbosi áu yáuhuak. ⁹ Huanäi bahuëpo jíápsame kókkok, jü báisi näikimteri huéeläpo béekika, entok jume barcom két tejalhuak, báisi näikimteri huéeläpo béekika.

¹⁰ Jü ángel bájiku huéeme trompeetata kúkusek. Huanäi téhueka bétana huépul chóki buëuruka kachimbata bénasi béeteka kón huétchek. Huanäi jume bathuem entok báam yeu huépo báisi näikimteri huéeläpo béekimmet kón huétchek. ¹¹ Jü chóki éntok, “Chíburá” ti téhuakay. Huanäi jume báam báisi näikimteri huéeläpo béekika chibusim aayuk. Huanäi yün yóremraa kókkok, jume báam chibusí ayukä béchibo.

¹² Jü ángel naikipo huéeme trompeetata kúkusek. Huanäi jü täa báisi näikimteri huéeläpo béekika kaa türika taahuak; anëli ket jü meeça, entok jume chókkim. Júnëlim kaa machisi taahuak, juka báisi näikimteta ámet ayukamta, kaita machiriata ayunakë béchibo, taahuata báisi näikimteri huéeläpo béekika, entok tukaapo junne.

¹³ Sepne ä bitchak, entokne ä jíkkajak, senu ángel téhueka násuk nëkamta, ínëli kusisi jíamta:

—¡Ay, ay, ay, jume buíapo jíápsammehui! ¡Bueitukim abe trompeetam kuuse, jume huate báij ángelesim!

9 Jü ángel mamniku huéeme trompeetata kúkusek. Huanäine téhueka bétana senu chókita buíau kón huéchemta bitchak. Entok tüisi mékka kóm guójöriata llavem mákhuak. ² Huanäi juka guójöriata tüisi mékkak kómik étapok. Huanäi jü buiichia áma jíkau siika, orno buëurupo buichiata yeu huë bénasi. Huanäi jü täa entok jü jeeka kaa machisim taahuak, jü buichiria guójöriapo yeu huémta béchibo. ³ Jum buichiapo éntok, guöchim yeu sáj-

jak, entokim buíau kón huáttek. Huanärim útteata mákhuak, machilim buíapo aneme bénasi. ⁴ Huanärim júya síarita buíapo ayukamta kaa nasonte sáyhuaka téjhuaahuak, entok jita síarik junne, entok jita buére júyatta junne, ál-la yoremem kaa Diosta seello kóba méjériat jípureme. ⁵ Të katim am súa íaahuaka téjhuaahuak; kíalim kókosi kaa pappheumta ámeu joö íaahuay, mamni metpo. Jü bem jóguo éntok, machil jujariata bénasi kókosi kaa papperisi ínnëtuy. ⁶ Huámechí taahuarimmet éntok, jume yoremem kókkohuamta jariunake, të kaibum ä téunake. Entokim kókkó péenake, të jü kókkohuame am tö búitinake.

⁷ Jume guóchim éntok, kábäim náu nássuahuäu bíchaa kateme bénasi jita jípurey. Kóbat éntokim coronam oro áusülisi náu yáari bénam jípurey. Jü bem pújba éntok, yoremta pújba bénaakay. ⁸ Jume chonim éntok, jámutta chomin bénaakay. Támim éntok, leonim támim bénaakay. ⁹ Bem takahuam éntok sisiguok súpem bénakim jípurey, sontarom bénasi. Bem másam jáhui éntok yún kábäim carrom náu nássuahuäu bíchaa tennë bénasi jíkkajituy. ¹⁰ Machilim bénasim buásiakay, entokim bem buásiapo jíikiam bénasi ä jípurey. Bem buásiampo éntokim jóguota jípurey, mamni metpo jume yoremem bem kókosi jonákë béchibo. ¹¹ Entok jü ángel guójöriapo mékka kóm yeu simlame áma reytaka nésahuey, bempörim béppa. Íri éntok hebreo nokpo Abadón ti téhuak; griego nokpo éntok, Apolión.

¹² Jü jíokot jíayhuame bát huéeme simsuk, të ketune guoyika bëye.

¹³ Jü ángel búsanipo huéeme trompetata kúkusek. Huanäine senu jáhuita jíkkajak, naiki ahuám násuku oro altar Diosta bíchäpo órekaipo. ¹⁴ Jü ángel búsanipo huém-tahui, juka trompetata jípuremtahui, ínel jiaahuak:

—Jume naiki ángelesimë búttia, buére bathue Eufretesta náapo súmarim.

¹⁵ Huanärim búttiahuak, jume naiki ángelesim, juka yóremraata báisi náikimteripo huéeläpo bekik bem súanakë béchibo, bueítukim huári horata, taahuata, metta, entok huásuktiriata béchibo yeu púaritukay. ¹⁶ Jume sontarom kákabäeka náikiahuakamene jíkkajak. Guoy cien milloonimtukayme.

¹⁷ Júnelne am bitchak, jume kábäim, tenkupo bénasi, entok jume ámet josakame: Bem táhuichim sisiguokiy emo páttialatukay, síkilika táijta bénaaka, kútkosi tehuelika jacinto ténasi, entokim sahuaritukay, azufre ténasi. Jume kábäim éntok, leónta bénak kókokakay. Bem tempo éntok, tájji, buichiria, entok azufre yeu huéiyey. ¹⁸ Íri báij huépo chibuk jekakä béchibo, jü yóremraa báisi náikimteri huéeläpo kókkok, jü táijta, buichiriata entok azufreta

béchibo; bem tempo yeu huémtoyim ínel aayuk. ¹⁹ Jume kábäim úttiära bem tempo entok bem buásiat ayukay, bueítuk jume bem buásiam bakochim bébenaakay. Bem kóbay éntokim jábeta kókosi johuay.

²⁰ Jü huate yóremraa, íri chibu jeka yeu sikamtay kaa kókkokame, íkärím bíchaka júne kaa emo jíapsi kuaktiak, kaa türík bem joäu bétana. Jume lemooniom bem yörëu júnem kaa tójjak, oropo yáarim, tómi tósalipo, broncepo, tétapo entok kútapo yáarim junne. Ímëi ídolom; katim bitcha, katim jíkkaja, entokim kara naa kaate. ²¹ Entokim kaa emo jíapsi kuaktiak, jábeta bem mēlatukä bétana, móriata bem boojoria bétana junne, kaa emo jubeka náu jíapsihuamta bétana junne, entok bem jita ékbuä bétana junne.

Jü ángel ili librommaki

10 Senu ángelta úttiakamtane bitchak, téhueka bétana kómhuémta namupo bitiataka ä kóba béppa éntok, kuruejta jípurey. Ä pújbahua éntok täata bénaakay. Ä guókim éntok táij béeteka jikau rúpaktemta bénaakay. ² Ä mámpo ili libro étaporim jípurey. Huanäi bátatana guókimmea bahueta béppa cheptek. Jume míkötana guókimmea éntok, buíata béppa. ³ Huanäi tüisi kusisi cháchayek, leónta omtaka ä jíä bénasi. Ä cháchaysuk éntok, guoy búsan yúku omtiriam jáhuim jíkkajituatebok. ⁴ Jume guoy búsan yúku omtiriam jáusuk, ínapone am jíojte báarey. Të téhueka bétana senu jáhuitane jíkkajak, ínel ínou jáamta:

—¡Akë am sellotua! ¡Katë yeu am buíbuise, jume guoy búsan yúku omtiriam nokakähui, éntoke kaa am jíjiojte!

⁵ Jü ángel bahueta béppa entok buíata béppa huéeka im bíchakähui téhuekau jikau mámték. ⁶ Juka jíba yü huásu-huásuktiapo jíápsamtau, ä noki perentak juka téhuekata yáalamta entok juka áma ayukamta, buíata entok juka áma ayukamta, bahueta entok juka áma ayukamta, bát kéchaka, ínel jiaahuak:

—Sime ánia búiteme béja chúppuk. ⁷ Ál-la jü guoy búsan ángelta jáhui taahuarim yúmako, juka trompetata béja ä kuj táyteko, juka Diosta éhuil éсотaka jípurëhui ál-la síme chúpilataka tahuanake, áapörík jume ä nésauta joame éntok profetam ä téjhuaakäpo ámani.

⁸ Jü jáhui téhueka bétana ín jíkkajakähui júchi ínou nookak. Huanäi ínel jiaahua:

—Jü ángel bahueta béppa entok buíata béppa huéekamtahüé huéiye. Huanärë jume ili libro étaporim ä mámpo ä jípurëhuë nüye.

⁹ Huanäine jü ángeltau siika, jume ili librom nee ä mák sáhueka. Áapo éntok ínel ínou jiaahua:

—Jínya, Akë am buäye. Huanäi em tópapë chibusi ámey éenake. Em tempo éntokim kákkanake, mumu sítörim bënasi.

¹⁰ Huanäine jume ili librom ángelta mámpo nüka, entokne am buäka. Huanärim ín tempo mumu sítörim bënasi kákkaka taahuak. Të nee am buäsuk éntok ín tópapone chibusi ámey éiyak. ¹¹ Huanäi áapo ínel ínou jiaahuak:

—Úttia júchi bënasi én em noknakëhui, juka nokta Dios-ta bétana emou kóm yúmamta, büru pueblom bétana, naciónim bétana, tattäbui nókta nokam bétana, entok rey-im bétana.

Jume guoyi Diosta testigom

11 Huanäine ili bakata mákhuak, áy jujünaktehuä benak. Huanäi ínel ínou jiaahuak:

—¡Kiktëe! Huanäi éntoke juka Diosta tiöpo jünakte, entok juka altarta, éntoke am näikia, jume áma ä úttileka ä yöreme. ² Të juka tebatta tiöpo päku yeutana órekamta, yehuä ä bëa. Katë ä jújünakte, bueituk kaa judíom mámpo tóij-ri. Bempo éntok át chécheptisunake, cuarenta áma guoy metpo, jü Diosta buére pueblo santopo täyahuat-tachi. ³ Huanäine jume guoy testiigom íno bétana noknakeme, mil guoy ciento áma sesenta taahuarimpo, ámanne am bíttuanake, chukurik lutuka sánkokame.

⁴ Ímëi íno bétana nokame, jume guoy oliivom entok jume guoy kanteelam áma jájäbohuähui, bëja buíapo anemta Diosta bíchäpo jábuekame. ⁵ Jábeta kókosi am yáa báareyo, táji bem tempo yeu sisime, jume am bëj-reka kateme táa báreka. Jábe junne kókosi am yáa báreka éáteko, alë bënasi mukpo yúmala. ⁶ Ímëi úttiärata jípure, téhuekata bem páttianakëhui, kaa yúknakë béchíbo, Diosta noki bem nokäu tájti. Entokim úttiärata jípure, báam ójbosi bem am yáanakë béchíbo, entok buíata bëppa chibu jekata ayunakë béchíbo, jaikisi bem ínel éäpo. ⁷ Jume testiigom Diosta bétana noksuko, jü animal máusi maachi guójöria mékka kóm bétana jikau huéeme, ámemak náassuanake, entok yölataka áma yeu huéenake, entok am súanake. ⁸ Jume bem takahuam éntok, buére jóära itom Señorta kúrusit poponhuakapo yeu töritaka tahuanake, bueituk täbuiasi téhuaahuäpo Sodooma entok Egipto ti téttehuaahua. ⁹ Entok jume síme pueblompo joomem, famiiliam, entok kaa nanälaisi nokame, entok síme naciónim, bem takahuam kókkolame áma bínnake, báij taahuari áma meeliapo, entokim jíba kaa am mäatebonake. ¹⁰ Jume ímí buíapo bëppa jíápsame úttesim al-leenake, am kókkokä béchíbo. Huanärim tepa al-leaka nátepua náu jita emo miknake. Bueituk ímëi guoyika Diosta bétana nokame, kókosi machik jita ámeu yáalatukay, jume ím buíapo jíápsammehui. ¹¹ Të báij taahuari áma meeliam huéeyo, jü espíritu

jíápsame Diosta bétana ámeu bíttuari ámet kibakek.

Huanärim jíabetaka jáptek. Síme jume am bíchakame éntok guómték; huanäi tüisi maujra amet huetchek.

¹² Huanäri jume guoy testiigom jíahuita tüisi úttiakamta téhueka bétana nokta jíkkajak, ínel ámeu jíamta:

—¡Äbem jikau kaate!

Huanärim namupo téhuekau bíchaa jikau jámuk. Huame am bëj-reka am sáyokame éntok am bitchak. ¹³ Huämi horapo buía tüisi áu yoyoak. Íari béchíbo, guoj mamnita näikimteri huéeläpo huetchek jü buére jóära, buíata áu yoyoakä béchíbo, entok guoy búsan mil yoremem kókkok. Jume huate éntok, tüisim májhueka taahuak. Huanärim Diosta téhuekapo kátekamta úttilek.

¹⁴ Jü jikot jiahuame guoy huépo bëja simasuk. Én éntok, jikot jiahuame bájipo huéeme läuti äbo huéiye.

Jü trompeeta guoy búsanipo huéeme

¹⁵ Jü ángel guoy búsanipo huéeme trompeetata kúkusek. Huanäi buére jíahuim téhuekapo jíkkaijtuk, ínel jíakari:

Jume reyimtaka néshueme ániat ayukame, itom Dios entok ä Cristo am áttiaka tahuanake.

Áapo éntok nésaunake jíba yü huásu-huásuktiapo.

¹⁶ Jume veinte áma naiki yoiyöturim, Diosta bíchäpo bem banko yäurapo jokame, tónommeyim jáptek kóm chätuka, huanärim Diosta yosireka ä úttilek, ¹⁷ ínel jíaka:

Enchite baisauhue, Señor Dios,

símëta ára joame,

empo jíba aneme,

entok jíba anëihui, entok äbo yebijnakeme.

Bueituk juka tüisi yäura úttiärata, bëjë ä nüla.

Entok em nésaunakëhui, bëjë ä naatela.

¹⁸ Jume naciónim, éntok öomtek;

jü em kaa al-lea ómtira éntok yuumak.

Jume kókkolammet bette noki em chúpanakëhui éntok két yuumak.

Entok kétchi, jume em nésaunta joame, jume profeetam, jume enchi súaleme, jume em téhuam yöreme, kaa buéresi emo ériame entok buéresi emo ériame yörihuame junne,

Akë am bëjtuanake, juka síme tühuata bem kobaka jájamlähui.

Éntoke am tejalnake, jume buíat ayukamta tejaleme.

¹⁹ Huanäi jü Diosta tiöpo etapohuak téhuekapo. Jü altar kajón huáijhua órekame éntok ára bíttuka taahuak.

Huanäi yúku béroktiriam ruruti omteka jiaahuak, éntok buía áu yoyoak, éntok buéresi téjam huáttek.

Jü jámmut entok jü dragón

12 Senu señal buéresi téhuekapo yeu machiak: senu jámmut, täata súpekari. Ä guókpo éntok mecha órekay. Ä kóba béppa éntok, coronata guoj mamni áma guoyim chókekamta. ² Asoa báreka éntok, huantriammea téiney, bueituk jü asoa huantriam béja áu yúmalatukay. ³ Huanäi jútchi, senu señal téhuekapo yeu machiak: senu dragón kútiko síkiri tüisi buéuruka, guoy búsaním kóbakay, entok guoj mamnim ahuakay. Jume kóbam éntok huehuépulaka guoy búsan ili coronam jípurey. ⁴ Ä buásia éntok, jume chókim téhuekapo ayukame báisi náikimteri huéeläpo béekim am huíksimey. Huanäi bufata béppa chíbela am guótiak. Jü dragón éntok kíktek, jámut asoa báaremtau yúmakari, ä asoa yeu tómtek sep ä buä báreka. ⁵ Huanäi jü jámut ili outa asoak. Íri béja áma yeu púatukay, kuttílasi ámet nésau íaahuaka, síme jume naciónimmechi. Huanäi jü jámut usi outa asoaka sep ä úuhuahuak, Diosta reytaka ä anépo ä annaké béchíbo. ⁶ Jü jámut éntok mékka ánia see päriau bíchaa búitek; Dios júkái áa béchíbo náikialatukay, jum ä annakeípo. Áma ane-ka, símeta ä huáatiäu jípunake, mil guoy ciento áma sesenta taahuarimpo.

⁷ Chúkula éntok, téhuekapo buere nássuahuak: Jü arcángel Míkkel éntok ä ángelesim dragóntamakim nássuay. Jü dragón két jume ä ángelesim huériaka, jü Míkeltamak nás-suak, ⁸ tērim kaa yóok. Huári béchíbo téhuekapo kaitam áma jípureka taahuak, jü dragón entok jume ä ángelesim. ⁹ Huanäi päkun yeu béebiahuak, jü buere dragón, jü baakot binhua jauhuey naateka aneme, jü diablo entok Satanás ti két téttehuaahuame. Íri síme ániata bäi táttähua. Síme ä ángelesimmak békti bufau kóm béebiahuak.

¹⁰ Huanäine jíahuita kusisi jámmta jíkkajak téhueka bétana, ínel jámmta:

—Ábo yebij-la béja jü jínēuria, entok jü úttiära, entok itom Diosta reytaka nésahuēhui, entok juka Cristota nésahuēhui. Bueituk béja yeu béebiahuak, jü kaa tühuata am joä tíaka jíba am nátuame, jume itom sailam. Jüri béja tukaarit entok taahuapo naa búrujti itom Diosta bíchäpo am nátuay. ¹¹ Itom sailam éntok Kabarata ójbo guótiakamtayi entok Diosta nésauopo jíápsaka bem nokähui, huáyirim yólataka yeu sájjak; entokim bem jíápsim júnem kaa beutirek, bem kókkou núkisi. ¹² ¡Íari béchíbem al-leiya, síme jü téhueka, entok eme áma jíápsame! ¡Jume huatemmeu ál-la tepa jikot machisi ámeu huéenake, jume bufapo entok bahuepo jíápsammehui, bueituk jü diablo, tüisi kujtiaka entok omteka, enchimmeu kóm simla; júneiya kaa jaiki taahuarim áu béyēhui!

¹³ Jü dragón, bufau áu kóm béebiahuakau júneriaka, juka jámutta ili outa asoakamta guók jájja táytek. ¹⁴ Tē jü jámmut guoy águila mása bueerem mákhuak, ámey ä nínaké béchíbo, mékka ánia see päriau bícha, ä annakepo, bakot-tau mékka, jum báij huásuktiria áma méeliapo símeta ä buänakeu jípunaké béchíbo. ¹⁵ Jü bakot éntok, ä tempo huämi, jámutta sáu báam bathueta bénasi guótiak, bathueta ä núk sim íaaka. ¹⁶ Tē jü buía jámutta aniak, bueituk jü buía áu étapok. Huanäi juka bathueta yún báata huériamta huíuktiak, juka báata dragónta tempo bétana yeu sikamta. ¹⁷ Huanäi jü dragón tüisi jámuttau kujteaka öomtek. Huanäi am bėj-reka siika, jume huate gentem jámuttat yeu sákalammechi, ámemak nássuaseka, jume Diosta nésau joame, entok jíba Cristota lútüriata jípureka ä nokame.

Jume guoy animaalim máusi mamachi

13 See bahue mayoatne kíktek. Huanäine senu animal máusi machik guoy búsaním kóbakamta éntok guoj mamnim ahuakamta bitchak, bahuepo jikau huémnta. Bem ahuammet éntok, guoj mamni diadeenam; bem kóbammet éntok, téhuam jiojterim Diosta bėj-reka juénasi jíame. ² Jü animal máusi maachi ín bíchakäu éntok, yóokota bénaakay. Ä guókim éntok, osota guókim bénaakay. Ä teni éntok, leónta teni bénaakay. Jü dragón éntok ä úttiärahua ä mákkak, entok jü banko yäurata kutkutti ä nésaunakēhui. ³ Huépul ä kóbahua muk máchisi kókosi yáata bénakne bitchak, tē jü muk máchisi kókosi ä yáaripo éntok, türiaka yorelata. Huanäi síme jü yóremra át guómtek. Huanärim jü animal máusi machita sáu kat táytek. ⁴ Huanärim ä úttilek, juka dragónta, juka animal máusi machik yäurata ä mákakäu béchíbo; entokim ä yosireka taahuak, juka animal máusi maachik, ínel jíakari: —¿Jábesu íri animal máusi machita bénasi áu óuleme? Entok, jábeseu áamak nássua báreka éenake jáni?

⁵ Két tenta mákhuak, buéresi jita ä noknaké béchíbo, Diosta bėj-reka jájana ä jiaunaké béchíbo. Entok yäurata mákhuak, cuarenta áma guoy metpo, jita ä yáanaké béchíbo. ⁶ Ä tenta étapoka éntok, jájana jiau táytek, Diosta bėj-reka. Entok ä téhuam bétana, ä tíöpo bétana, éntok huame téhuekapo aneme bétana két jájana jiaahuak. ⁷ Huanäi santom bej-reka nássuatuahuak, entok am kobatuahuak. Entok ket yäurata mákhuak, síme yóremra kaa náu anim béppa, entok pueblommechi, entok huame juebena täbui nokta nokammechi, entok naciónimmechi. ⁸ Huanäirim síme ä yóreka áu mújtek, jume imi bufapo jíápsame, jume bem téhuam jum Kabara, mukukamta libro yü jíápsinake me jiojtepo, kaa áma jiojteri jípureme, jauhuey ániata naatekápó naateka.

⁹ Jábe nákakame ä jikkaijnake: ¹⁰ Bueituk jábe preeesota hueriateko, preeesotaka núk sákana; jábe ejparammea më báahuame, ejparammea muknake. Tuttem jiápseka Cristotat éiya, eme Diosta pueblo, imi ayuk jü kutti jiapseka at boobit-huame.

¹¹ Chúkula éntokne ket täbui animal máusi machik bitchak, buíapo yeu jikau huémnta. Guoyim ahuakay, kabarata ahuam bénom, të dragónta bénasi nookay. ¹² Éntok síme yáurata huaka animal máusi machik bat huémnta jípurey, áapörík bíchäpo. Huanäi síme ániat jóakammeu nookak, juka animal máusi machik bat huémnta am úttíl sáhueka, juka kókosi yáahuakamta, türiaka yorekamta. ¹³ Éntok két buére señaalim johuay. Bueituk táijta junne téhueka bétana buíau kom huéetuay, yóremraata bíchäpo. ¹⁴ Entok am bäi táttáhuay, jume buíapo jóakame, jume señaalim ä jotuaihuayi, animal máusi machita bíchäpo. Am sáhuuek, jume buíapo jóakame, animal máusi machita bénak am yáa iaka, hua ejparammey kókosi yáahuakame, entok júchi jiápsakame. ¹⁵ Huanäi jü animal máusi maachi chúkula huéeme úttiärata mákhuak, juka animal máusi machik bat huémnta bénak yáari, ä jíabitetuanakë béchíbo, bueituk juka alë bénak yáarita noknakë béchíbo, éntok am súdebonakë béchíbo, símem jume kaa ä úttilekame. ¹⁶ Huanäi símem jume il-lichimmet éntok yoiohuemmet, rikommet éntok poloobemmet, búttiataka tekipanuummet éntok súmataka tekipanuummet, markata ámet yéchatebok, mam bátatana ö chë kóba méjèku. ¹⁷ Huanäi kaabe ára jita jinnuy, entok kara jita nenkay, ál-la hua markata jípureme jíbba, ö jü animal máusi machik téhuam, ö jume ä téhuua número. ¹⁸ Ími koba suahuari aika; jü át jüniamé ä näikianake, juka animal máusi machita número, bueituk yorem número. Jü ä número éntok, búsan ciento áma sesenta y seis.

Jume ciento cuarenta áma naiki mil buikame

14 Kabaratane bitchak, káhui Siónta béppa huéekamta, áapörimak éntok, ciento cuarenta áma naiki miilim-taka. Ä téhuam entok ä Áchayhua téhuam, bem kóba méjèriammet jiojteritam jípurey. ² Huanäine senu jíahuíta téhueka bétana jikkajak, yún báam kusisi jíá bénasi, éntok yúkuta buéresi omtë bénasi jámta. Jü jíahui ín jikkajáihui éntok, arpariom bem arpam ponä bénasi jikkaijtuy. ³ Huanärim senu buiiki bemelam buikay, buére yörisi machi banko yáurata bíchäpo, entok jume naikika jiápsaka áma aneme entok jume yoioyoturim bíchäpo. Huanäi kaabe ára am tátäyay, jume buiikim, ál-la jume ciento cuarenta áma naiki miilim, ími buíapo jiápsame násuk jínëurime jíbba. ⁴ Ímëi béja jume jáamuchimmak kaa emo náy-otekame, bueitukim jahuey jünem kaa jubek. Ímëi ámëria,

jume Kabarata guojaaseme ják júne ä hueramäpo. Ímëi yóremraata násuk jínëurime, kësam ofrendata Diostau buíjhuäpo bénasi, entok Kabaratau bícha. ⁵ Bem tempo éntok, kaita ára nókíchiria téihuak, bueituk katim chicha maachim, Dios buére yörisi machi banko yáurata bíchäpo.

Jü báij ángelesim nooki

⁶ Täbui ángeltane bitchak, téhueka násuk nëkamta, tü nokta jíbapo béchíbo jiápsamta jípuremta, ä nok báreka jume buíapo jóakammehui, síme naciónimmehui, famiil-iammehui, tattábui nókta nokammehui, éntok pueblommehui. ⁷ Túisi úttia ínel jiaahuay:

—¡Diostem májhueka jikau ä chátchaaka ä yöre! Bueituk yuumak jü hora, ä yáura ä bíttebonakëhui. Éntokem ä úttile, juka téhuekata, entok buíata, juka bahueta, entok jume báam yeu pótame yáalamta.

⁸ Täbui ángel áa sáú siika, ínel jíaka:

—¡Béja huétchek! ¡Béja huétchek, jü buére jóära Babilonia, bueituk jü vino kaa emo jubeka náu totóhuame, síme jume naciónim ä jítualä béchíbo!

⁹ Jü ángel bájiku huéeme éntok áme sáú siika, túisi kusisi jíaka:

—Jábe júne juka animal máusi maachik, entok juka alë bénak yáari, úttilekame entok ä markata ä kóba méjèku, ö ä mámpo mabetakame, ¹⁰ áapo ket ä jínake, juka Diosta ómtirá vino túisi máusi machisi jiokot anhuamta. Íri Diosta copa ómtiriapo yeu töri, kaitamak kütiataka. Huanäi jiokot machisi yána, tájjiyi entok azufreyi, santo ángelesim entok Kabarata bíchäpo. ¹¹ Jü jiokot bem anëu buiichia éntok, jíba yü huásu-huásuktiapo jikau huéiye. Entokim kaa jimyoore, taahuapo entok tukaapo junne, jume animal máusi machita entok juka alë bénak yáarita úttileme, entok jábe junne juka ä téhuam marka mabetakame. ¹² ¡Ími bíttunake, jü Diosta pueblo yánti bem jíapsinakëhui, huame Diosta nésauro joame, entok Jesústa kaa koptíame!

¹³ Senu jíahuitane jikkajak, téhueka bétana inou ínel jámta:

—Jiojtëe: “Úttesim al-leenake, ími naateka, jume kókkolam, Señortat éaka kókkokame.” Jeehui, ti jiaahua jü Espiritu Santo, bem tékil bétanam jimyorenake, bueituk jü bem yáakäu áme bétana nokaka taahua.

Jü buíapo jíchupahuame

¹⁴ Ámanne bitchak, huanäine senu namu tósalita bitchak. Namuta béppa éntok, senuk kátekamta, Yoremnta Üusi bénom. Ä kóbat éntok senu coroona oropo yáarík jípurey ä mámpo éntok osa buaahuim. ¹⁵ Huanäi tiöpo bétana täbui

ángel áma yeu siika, tüisi kusisi chayeka, hua namuta béppa kátekamtahui:

—¡Osamë áman etpo kibacha! ¡Huanärë jíchupata to-boktia, bueituk jü hora béja yuumak, jíchupä béchibo! Bueituk jü eechi béja chúpila.

¹⁶ Huanäi jü namuta béppa kátekame ä osam echú kibachak. Huanäi juka buíapo etta tóboktiak.

¹⁷ Senu ángel tiöpo téhuekapo kátekamta bétana yeu siika, ket senu osa buahuim jípureka. ¹⁸ Huanäi altarpö tábui ángel yeu siika, táijta béppa úttiärata jípureka. Huanäi tüisi kusisi át cháchayek, hua osa buahuim jípurementachi, ínel jíaka:

—¡Em osa buahuimë áman kibacha! ¡Huanärë paraj takam náu lópola buíapo chákame chúkta, bueituk jume paraj takam béja buássi!

¹⁹ Jü ángel éntok ä osam buíata béppa búitiriak. Huanäi am chúktiak, jume páraj taakam, jume páraj eechim buíapo ayukame. Huanäi jume páraj takam canoa bueürupo am töaka am chirijtiak, jum Diosta omtirapo.

²⁰ Jume páraj takam éntok, buére jóära päkun chirijtiahuak. Huanäi am töhuakapo éntok, ójbo yeu siika. Baniata bé-nasi báij cien kilometropo chíbejtek, bueituk kábäi pereenammeu tájti yuumak.

Guoy búsan kókoam simeta chúpëpo huéenakeme

15 Téhuekapone tábui señalta bitchak, buéuruk entok at guomtisi maachik: Guoy búsan ángelesim guoy búsan kókoam simeta chúpëpo äbo huéenakeme jípürëhui. Bueituk ímëyi chúppey, jü Diosta omtëhui.

² Kétne ä bitchak, bahue vik-riota bénnak, tájimak náu kütiarita, entok jume yölataka yeu sákalame, bahue vik-riota béppa jäbuekame, Diosta arpam jípureka. Ímëi áma yölataka yeu sájjak, juka animal máusi machita béppa, entok alë bénak yáarita béppa, entok ä tepojtim béppa, entok ä téhua número béppa. ³ Huanäi Moisés Diosta bétuk jíápsame buikimim buiikay, entok Kabarata bétana buiikim, ínel jíaka:

Buéresi entok ujoyoori síme jita em yáalähui, Señor Dios, síme Útteata jípuremente.

Lútulaimme, tepam huéchiasi maachi, entokim lütüria, jume em böom, empo síme ániat Rey.

⁴ ¿Jábesu kaa enchi máujnake, Señor, entok em téhuam úttinake?

Bueituk empo jiba santo; huari béchibo, síme naciónim, emou yáijnake, entokim enchi úttinake, bueituk jü lütüria em yáaläu béja bít-huak.

⁵ Chúkula íkái simsukne ä bitchak, téhuekapo tiöpo tua Diosta tabernaculo étapohuakamta. ⁶ Tiöpo bétana éntok, guoy búsan ángelesim áma yeu sájjak, jume guoy búsan kókoam bem mámpo jípureka, lino totösalmim bebelojkom súpeka, entok táupo huásala cíntom oropo yáarim jípureka. ⁷ Huanäi huépülaka jume naiki jíápsaka áma aneme jume guoy búsan ángelesim guoy búsan copam oropo yáarim am mákkak, Diosta ómtiriay tátapunim, hua jíba yü huásu-huásuktiapo jíápsame. ⁸ Jü tiöpo éntok buiichiy tápunak, Diosta lóoria entok ä úttiära áma ayukä béchibo. Huanäi kaabe ára áman kibakey, jum tiöpopo, jume guoy búsan ángelesim jume guoy búsan kókoam bem mámpo jípürëu am lütiau tájti.

Jume copam Diosta omtëu jípuremente

16 Senu jíahuiata tüisi kusikne jikkajak, tiöpo bétana jume guoy búsan ángelesimem ínel jiamta: —Ámanem sájaka buíata béppa am töa, jume guoy búsan coopam Diosta ómtiriay tátapunim.

² Jü ángel bat huéeme áman siika. Huanäi ä copapo ayukamta buíata béppa töak. Huanäi animal máusi machi markata jípurementem entok juka alë bénak yáarita úttilem-met sähua juénaka entok úttesi chícha jubaka ámet yeu siika, jume yorememmechi.

³ Jü ángel guoyiku huéeme ä copapo ayukamta bahueta béppa töak. Jü bahue bäa éntok yorem mukilata ójbo benasi áu yáuhuak. Huanäi síme bahuepo jíápsaka aneme kókkok.

⁴ Jü ángel bájjiku huéeme bathuemmet entok ják báam yeu póttöpo juka ä copapo ayukamta áme béppa töak. Huanärím ójbosi emo yáuhuak, jume báam. ⁵ Huanäine juka ángelta báammeu bíttuata jikkajak, ínel jiamta:

—Empo huépülsi lütüriata jíba ára joame, Señor, Empo jíápsame éntok jíápsaihui, jü Santo, bueitukë íneli bétte nokta ámet chúpapak. ⁶ Bueituk bempo em gentepom joome entok profetam ójbo guötiak; én éntok empo ójbo-ta am jítuak. Akim ä mabetpo yúmala.

⁷ Kétne senuk jikkajak altarta kátekä bétana, ínel jiamta: —Lütüriapo Señor Dios, simeta ára joame, empo lütüriapo entok kuttílasi em noki ámet chúpapak.

⁸ Jü ángel naikiku huéeme ä copapo ayukamta táata béppa töak. Tää éntok úttiäraata mákhuak, ä tájjy yöremraata am táanakë béchibo. ⁹ Huanäi símem úttesi jiookot machisi tájaka taahuak. Tërim kaa Diostau emo jíapsi kuaktiak, entokim kaa ä úttilek, ál-lam jájjana áa bétana nookak, áapo úttiärata jípuremente, íkái chibuk jekamta béchibo.

¹⁰ Jü ángel mamniku huéeme ä copapo ayukamta jü animal máusi machita ä yeyesä banko béppa ä töak. Huanäi néshueka reytaka ä kátekäpo kaa machika taahuak.

Huanärim kökosi ä innëaka emo nín kékkey. ¹¹ Huanärim Dios téhüekapo jiápsamta bétana jájana nookak, juka kökosi bem innëau béchibo entok bem sáhuam béchibo. Júnentaka júnem kaa emo jíapsi kuaktiak Diosta bėj-reka bem jiapsä násuk junne.

¹² Jü ángel búsaniku huéeme ä copapo ayukamta buére bathue Éufratesta béppa töak. Jü ä baa éntok huaakek, böota ayunakë béchibo, reyim täata yeu huë bétana kateme áma huám am kannakë béchibo.

¹³ Huanäine jü dragónta tem bétana entok jü animal máusi machita tem bétana entok jü profeeta ára nókichi tem bétana bajj espíritu chicha machim bátächim benamne yeu kateme bitchak. ¹⁴ Bueituk lemooniom espíritumme. Señalimim johua, entokim reyim síme ániat anemmehum kaate, áma náu am tóij báreka jum nás-suahuäpo hua Diosta símeta ára joä buére táapo.

¹⁵ “¡Áchem suuhua! Ínapone lak-ronta bënasi äbo huéiye. Túisi yúmalasi al-lehuamta jipunake jü kaa kócheka jiápsame entok ä sánkohua suayame. Bueituk ä sánkohua kaa suayame éntok, tiusi kaa sánkoka hueramnake.” ¹⁶ Huanäi áma náu am tójjak, jume reyim, hebreo nokpo Armagedón ti téhuaakapo.

¹⁷ Jü ángel guoy búsaniku huéeme ä copapo ayukamta jekapo ä guótiak. Huanäi senu buére jáhui áma yeu siika, áman tiöpo téhüekapo kátekä bétana, jum buére banko yaurata bétana, ínel jíaka:

—¡Béja chúpila!

¹⁸ Huanäi béroktiriam ayu táytek, entok jáhuim entok yúku omtiriam; entok buía tüisi áu yoyoak. Yoremta ímí buíata béppa jiápsay naateka, jauhuey junne kaa ínëli úttia áu yoyoolatukay, jü buíya. ¹⁹ Huanäi jü buére jóära báisi náikim huétchek, entok jume huate buére jóära ániat ayukame huáttek. Huanäi Dios buére jóära Babiloniatau huáhuaatek, ómtira vinota ä jítua báreka, bueituk áapo áu ä bíttuak ä omtëpo. ²⁰ Huanäi síme jume buía káhuim bahue násuk jokame, entok jume júya káhuim, ámam kaitatuk. ²¹ Huanäi téhüeka bétana yóremrata béppa téjam tüisi buereka kóm huáttek, cuarenta kilota béppa bétteka. Huanäi jü yóremra Diosta bétana jájana nookak, íri kaa túhua téjam bétana ámeu sikamta béchibo, bueitukim úttesi jìokot yáahuak.

Jü jámut yún yorememmak jiápsame jìokot noki át chú-pahuame

17 Huanäi yepsak huépülaka, jum guoy búsan ángeles-impó huéeme, jume guoy búsan copam jípureihui. Huanäi ínomak nookak, ínel inou jíaka:

—Ábe huéiye; huanäine enchi ä bíttuanake jáchin jìokot machisi áu ä huénakehui, jü jámut yún yorememmak

jíapsilamtahui, yun báam béppa kátekame. ² Huärimakim totösula, jume reyim ímí ániat jiápsame; jume ímí buíapo jóakame éntok, jü ä kaa tíura vinoyim naakosula.

³ Huanäi Espíritupo ánia see päriau bíchaa nee núk siika. Huanäine huépul jámutta bitchak, animal kútko síkirikut béppa kátekamta, yún téhuam Diosta bėj-reka juénasi jíame át jìojtetaka, guoy búsaním kóbakamta entok guoj mamnim ahuakamta. ⁴ Jü jámut éntok kútkosi síkirim entok síkili azuulik sánkokay, entok oroyi entok téta ujjorim-meyi entok perlammeyi túlisi áu yáalatukay. Ä mámpo éntok oro copata jípurey; jita kaa bíbit máchik entok jábetamak júne ä boböyëu jaiti máchiray tápuniakay. ⁵ Ä kóba méjériat éntok, senu téhuam kara ámet júneetume jìojtetukay: “Jü buére Babilonia, jü jáamuchim kaa titihuéram áiye, entok síme juka ímí buíapo jaiti machik johuamta kétchi.” ⁶ Huanäine jünëiak juka jámutta naa múki-latukaíhui santom ójbuayi entok jume Jesústa téhuam súaleka kókkokame ójbuayi. Ä bíchakane guómték, entokne úttesi át guómtilatata taahuak. ⁷ Jü ángel éntok ínel inou jiaahua:

—¿Jatchiakasë át guómtila? Ínapo enchi téjhuaanake, juka jámutta bétana esotaka kaa jüneriahuamta, entok jü animal máusi machik ä huéria bétana, jü guoy búsaním kóbakame entok guoj mamnim ahuakame. ⁸ Jü animal máusi machi em bíchakáhui bannaataka jiápsay; én éntok kaa jiápsa. Të én éntok, mékka kóm guójöría bétana jikau jámu báare. Jikau jámusuk, jíbapo béchibo áu tárunau bíchaa huéenake. Jume buíapo jiápsame ániata naatekápó bem téhuam kaa jum libro yü jíapsihuäpo jìojterime guómtinakemme, animal máusi machita bíchaka, hua bannaataka jiápsaihui; én éntok kaa jiápsa, entok júchi jíapsinake.

⁹ Íri jü kóba suahuata jípuremta béchibo: Jume guoy búsan kóbam guoy búsan káhuimme; huámechi béppa káttek, jü jámmut. ¹⁰ Entokim guoy búsan reyim. Mamnikam béja huáttila; huépülaka én nésahue; senu éntok ketune kee yepsa; të yepsak éntok kaa bínhua ímí annake. ¹¹ Jü animal máusi machi bannaataka jiápsaihui, én éntok béja kaa jiápsa. Íri jü rey guoj naikiku huéeme, entok kétchi jü guoy búsaním násuk náikiari; entok áu ä tárunakeu bíchaa huéiye.

¹² Jume guoj mamni ahuam em bíchakáhui, guoj mamni reyimme. Ketunem kee ä mabeta, reytaka bem nésaunaképo. Të senu horapom yaurata mabetnake, reyim bënasi, jü animal máusi machitamaki. ¹³ Ímëi nanancha éiya, entokim bem úttiárata entok bem yäura juka animal máusi machita ä máknake. ¹⁴ Kabaratamakim náassuanake; jü Kabara éntok am kobanake, bueituk Áapo síme reyim bép-pa Rey, entok síme nésahueme béppa nésahue. Jume Áa-

mak aneme éntok, Diosta bétana núnurim entok yeu púarim entok jume át jiápseka kaa ä koptíame.

¹⁵ Jü ángel két ínel inou jiaahua:

—Jume baa búrum jámut yún yorememmak jíapsilamta kátekápo em bíchakähui, pueblomme; juebena gentemme, tábui nókta nokame, entok naciónimme. ¹⁶ Jü animal máusi maachi entok jume guoj mamni ahua animal máusi machitat em bíchakäu, ímëi juka jámut kaa tihuëraata kaa bíbit péenake, entokim áapola sipasola kaa súpekamta tóijnake, entokim ä takahua huakaj buänake, entokim táijpo ä táanake. ¹⁷ Bueítuk Dios bem jíápsipo ä yétchak, ä éäu am yáanakë béchibo: nánancha éaka bem yäura animal máusi machitam ä máknake, Diosta noki chúpëu tájti. ¹⁸ Jü jámut em bíchakäu éntok, jü buére jóära ímëi ániat reyim béppa nésahueme.

Jü Babilonia huéchékame

18 Íkai simasuk éntokne senu ángelta téhueka bétana kóm huémta bitchak, yäura úttiäraata jípuremta. Jü buía éntok ä machiriahua ä looriayi. ² Huanäi úttia kusisi cháchayek, ínel jíaka:

—¡Béja huétchek! ¡Béja huétchek, jü buére Babilonia! Lemooniom éntok áma jóatela, entok síme espíritu jaiti mamachika áma éusula, entok síme huikit jaiti mamachim entok kaa bíbit máchikam áma tosatela. ³ Bueítuk síme naciónim ái naakok, jü úttesi kaa ä tiura vinoyi. Jume reyim ániat jíápsame éntok áamak totösuk. Jume ímëi ániat jita nenenkame éntok áma rikotuk, jü jita yún uyyorik áma ayukamtayi.

⁴ Huanäine senu jíahuita jíkkajak, téhueka bétana ínel jiamta:

—Ámem yeu kaate, eme ín pueblo, juka kaa túhuata bem joähui kaa enchim ámemak ä jonákë béchibo, entok juka chibu jékata ámeu ayunakemta kaa enchimmet huéenkë béchibo. ⁵ Bueítuk jü kaa túhua bem joäu téhuekau tájti yúmala; Dios éntok síme bem kaa túhuabeu huahuaatek. ⁶ Akem ä mákka, áapörík enchim ä mákakä bénasi, entok guosa nat béppem ä béjtua, jum copapo. Juka jííhuamta huatem béchibo ä yáakáhuem ä yáaria, guosa áa béppa chë úttiakamta. ⁷ Ahuä buérialékä béchibo, entok tüisi al-leesuka ä jíápsakä béchibo, chë júnem kókosi ä éetua éntokem ä buantua; bueítuk ä jíápsipo ínel jiaahua: “Ínapone reinata bénasi káttek, entokne kaa jókoptula, entokne kaibu buanhuamta bínnake.” ⁸ Huarí béchibo senu táapo síme chibuka át jeknake: kókkohuame, buanhuame, entok tébaa. Entok tájji táana, bueítuk buére úttiak jü Dios, jü Señor juka nokta béttek át chúpame.

⁹ Jume reyim ániat aneme áamak totösulame entok al-leaka áamak jíapsilame buannakemme; entokim jíáp-

sipo kókosi ä sirok-rianake, juka buichiata bíchaka ä táahuayo. ¹⁰ Mékka jábueka jikot ä johuay májhuekam ínel jiaunake:

—¡Ay, ay! ¡Empo buére jóära Babilonia, jü buére jóära tüisi úttiakame! ¡Bueítuk senu horapo Diosta noki béttesi emót chúppuk!

¹¹ Jume ániat jita nénkilerom éntok buaana, entokim jíapsi kókosi ä sirok-ria, bueítuk béja kaabe juka bem né-nenkäu jínnu: ¹² oro áusülipo, platapo, téta uyyori, perlampo yáata, sánko lino finopo yáata, síkirika, sedapo yáata, kútkoka, síme jita kúta túlisi jubata, jita marfilpo yáata, jita kúta yeu púaripo yáata, jita cobre yáata, sisiguok yáata, entok mármolpo yáata, ¹³ entok canelata entok buáhuamta kiasi jubak jojoame, inciensota, mirrata, olibanota, vinota, aceiteta, harina chë türita, tirijkom, animaalim jita pupúateme, kabaram, kábäim, carrom, entok súmataka tekipanuame, bueítuk ímëi yóremraata jíapsim.

¹⁴ Huanärim jü buére jóäratau ínel jiaunake:

—¡Béjë kaa am jípure jume taka kiuhua, tepa em türëhui! ¡Jíba béchibë ä tärük, juka uyyorisi em jípusukähui, entok em rikoata!

¹⁵ Jume íkai tekipanuame, entokim rikotuk jü buére jóära-ta huämi, mékkam jábueka tahuanake, májhueka jikot ä johuayo. Buanakam ä sirok-rianake, ¹⁶ ínel jíaka:

—¡Ay, ay jü buére jóärata béchibo! ¡Áapo lino finota entok kútkok entok síkirim súpekay, oroyi, téta uyyorimney entok périlammeyi! ¹⁷ ¡Bueítuk senu horapo tejalhuak, jü yún jita rikora ä jípureihui!

Jume barcopo huéhueriame nésahueme entok síme jume barcompo kakateme, entok síme jume marinerom bahuepo tekipanuaka emo aniamé mékkam jábueka taahuak. ¹⁸ Ä béetëu buichiata bíchakam cháchayek, ínel jíaka:

—¿Jíta buére jóärasu í buére jóärata bénaakay?

¹⁹ Huanärim bem kóbam béppam emo buíatuak, chayeka, buanaka entok jikot jíaka:

—¡Ay, ay jü buére jóärata béchibo! Yún jita ä jípureibeyim rikotuk, síme jume bahuepo barcom jípureme. ¡Bueítuk senu chúbalaposu tejalhuak!

²⁰ ¡Empo téhueka al-leäe, jü buére jóärata bétana! ¡Éntokem al-leiya, eme Diosta yoremraapo joome, entok após-tolim entok profetam! ¡Bueítuk Dios jikot nokta át chúpaka ä yäura bíttuak, enchim béchibo!

²¹ Huanäi senu ángel úttiakame huépul tétata nüka, buére téta morinota bénnak. Huanäi bahuéu kóm ä jímmak, ínel jíaka:

—¡Téta úttiaka kóm jímmaahuaka bénasi kóm tatabna, jü Babilonia, jü buére jóära! Huanäi jauhuey junne kaa téuna. ²² Jauhuey junne em böommet béja kaa jíkkajitunake, arpa ponhuame, entok baka kúsia, entok trompeeta. Entok

jita tékil mámpo johuame junne kaa emót téuna; morino jáhui junne kaa emót jákkaijtunake. ²³ Jauhuey junne béja kaa emót machirianake, jü lámparata machiria, entok emo jubhuame pajko jáhui kaa emót jákkaijtuna. Bueituk jume em jita nenkileerom ími ániat úttiitam jípurey, éntoke em móriay síme naciónim, báitattäusuk. ²⁴ Bueituk jümü buére jóarapo ójbo áma téihuak, profetam entok Diosta yoremraapo joomem entok síme jume ími ániat súahuakame ójbo.

Jü téhuekapo Diosta úttíluame

19 Íkái simsko senu jáhuitane jákkajak, tüisi kuusik téhueka bétana, juebenam yun náu anë bénasi, ínel jáamta:

¡Aleluya! Jínëuria, entok yörihuame,
entok lóoria, entok úttiära,
itom Señor Dios am áttiak.

² Bueituk áapo lútulaisi entok lütüriapo áman ä yäura bít-tebok.

Áapo jü jámut buére kaa tihuemtat nokta béttek át chúp-pak,

bueituk ä kaa tiuray ániata nasontek.

Entok jume Diosta nésau joame áma súahuakame ä bej-tutuak apörükuchi.

³ Juchim ínel jiaahua:

—¡Aleluya! Ä buichia éntok jíba huásu-huásuktiapo jíkau huéiye.

⁴ Jume veinte áma naiki yoiyöturim entok jume naiki jápsaka áma aneme tónommia jápteka buíau kóm chätuk. Huanärim Diosta úttilek, juka yörisi machi buére banko yäurapo kátekamta. Huanärim ínel jiaahuay:

—¡Júnentunake! ¡Aleluya!

⁵ Huanäi jü buére yörisi machi banko yäurapo senu jáhui yeu siika, ínel jáaka:

Itom Diostem úttile, síme eme ä nésauri joame,
entok ä yöreme, junëli jume chë kaa ériahuame
entok jume ériahuame junne.

Jü Kabarata jubë pajkopo kuptey jübuähuame

⁶ Huanäine jáhuita jákkajak, juebenam náu anë bénasi, báa bürum jáhui bénasi éntok buére yúku omtiriam jáhui bénasi, ínel jáamta:

¡Aleluya! Bueituk jü Señor itom Dios símeta ára joame reytaka nésahue.

⁷ Ujyorisite éenake, entokte al-leenake,

entokte lóoriata ä máknake,

bueituk Kabarata jubëu pajko béja yuumak.

Ä kunaseme éntok tülisi áu yáaka sánkotela.

⁸ Áapo éntok lino finoyi tülisi machiyi entok belojkoy súpetuahuak.

Bueituk jü lino fino, Diosta pueblopo joomem Diosta bíchäpo tülisi huéchiasi anhuame.

⁹ Jü ángel éntok ínel inou jiaahua:

—Akë ä jiojte: “Al-leehuame áme béchibotunake, jume Kabarata jubë pajkopo jübuä iaahuaka núnurim.”

Huanäi ínel inou jiaahua:

—Ímëi Diosta nokim lütüriamme.

¹⁰ Huanäine ángelta guókpo áu tónommia kíktek, ä yöri báreka. Áapo éntok ínel inou jiaahua:

—Ëe, jákatë júkái johua! Bueituk ínapo Diosta nésauri johua, emo bénasi, entok Cristota huám émomak aanim, entok Jesústa bétana nok lütüria kaa koptíame bénasi. Diostë yöre.

Bueituk jü Jesústa nok lütüria profeciata espíritu.

Jü kábäi tósaliit jikat yessimeme

¹¹ Huanäine téhuekata étaporikne bitchak; kábäi tósali éntok áma yeu machiak. Jü át yessimeme éntok, jü huitti Diostat jápseka tua lütüriapo ájária ti téhuak, bueituk lütüriapo huám nésahue, entok nássua. ¹² Ä pusim éntok tájita béetë bénaakay. Ä kóbat éntok yún diadeemam huériay. Entok senu téhuam át jiojterim jípurey, kaabeta éntok täyähui, áapo jíbba. ¹³ Ä súpem éntok símekut ójbokay; ä téhuam éntok, “Diosta Nookim”, tim téhuaakay. ¹⁴ Jume téhuekapo sontarom éntok, lino fino totösaliit entok tülisi machik sánkoka áa sáukim kaatey, kábäi totösaliimmechi. ¹⁵ Ä tem bétana éntok ejpara buahui síbulaika yeu huéiye, jume naciónim, ay kókosi yáa báreka. Áapo éntok kutkutti jfbebia sisiguokiya ámet nésaunake. Huanäi Dios símeta ára joame tüisi omteka ámet cheptinake, jum vino-ta jojuhäpo. ¹⁶ Ä sánkot entok ä máchammet ímëi téhuam át jiojteri: “Símem reyimmeu Rey síme nésahueme áapo sauhue.”

¹⁷ Huanäine senu ángelta täat huékamta bitchak. Huanäi tüisi kusisi cháchayek, síme huikichim téhueka násuk nenëyemmehui, ínel jáaka:

—¡Äbem kaate, éntokem Diosta buére kuptey

jübuähuäpo náu rúkte, ¹⁸ bueituk reyim entok jume sontaro yö yáarim huaakas enchim buänakë béchibo, entok yöreme úttiakame huaakas, kábäim entok ámet josakame huaakas, entok símem sümataka entok kaa sümataka aneme huaakas, jume chë kaa ériahuame entok jume ériahuame huaakas!

¹⁹ Huanäine animal máusi machita bitchak, entok reyim ániat aneme entok bem sontarom, emo náu tóij-lame jü kábäit yessimemtamak nássua báreka, entok ä sontarom-maki. ²⁰ Huanäi jü animal máusi machi peresotehuak,

áapörimak éntok jü profeeta ára nókichi ä bíchäpo señaal-im yáakame. Jümëi am bäitäulatukay, jume animal máusi machita marka mabetakame entok alë bénasi yáata út-tilekame. Ímëi guoyika jíápsakam táji baubäata bénaku azuufrey béetëpom kóm guötiahuak. ²Jume huate éntok súahuak, jume ejparam kábäit yessimemta tempo yeu huémtayi. Huanäi sime jume huikichim huakajta ára buäyeme am buäka jóbuak.

Jume mil huásuktiriam

20 Senu ángeltane bitchak, téhueka bétana kóm huémta, mékka kóm guójöria llavem huériaka, cadeena bueürum éntok mámpo jípureka. ²Huanäi juka dragónta buíssek, jü bakot binhua jakhuey huéeme, jüri beja jü diablo entok Satanás. Huanäi mil huásuktiapo ä súmmak. ³Huanäi mékka kóm guójöku kömä jímmak. Huanäi ä páttiak, entok ä sello áa béppa yéttchak, jume naciónim béja kaa ä bäitataunakë béchïbo, mil huásuktiri-am yumäu tájti. Íkai simasuk éntok júchi chúbala búttiana.

⁴Huanäine banko yauram bitchak. Huanärim éntok ámet jotek, jume yaurata mabet-lame Diosta noki jábetat chúpanakeme. Huanäine két am bitchak, jume kóba chúktiahuakame Jesústa lütüria bem nokakä béchïbo entok Diosta noki béchïbo. Ímëi animal máusi machita entok jume alë bénak yáarik kaa úttilékame, entok juka markata bem kóba méjériat entok bem mámpo júne kaa mabetak. Huanärim jíabiteka jíápsak, entokim Cristotamak mil huásuktiapo nésahuek. ⁵Të jume huate kókkolame katim júchi jíabitek, mil huásuktiriam yúmak jübua. Íri jü kësampo jíabitehuame. ⁶¡Tüisim al-leenake, jume kësampo jíabitehuäpo jíabitekame! Jü mukia guoyikun huéeme kaita ámeu yáanake, ál-lam sacerdotemtunake, Diosta entok Cristota béchïbo, entokim áamak nésaunake mil huásuktiaapo.

⁷Mil huásuktiriam yúmak, Satanás búttiana, ä páttiatiukäpo. ⁸Huanäi yeu sika naiki kätana naciónim, sime ániat ayukame bäitáunake, Gogta entok Magogta, náu am tóij báreka am nássuanakë béchïbo. Ímëi éntok bahue sêeta bénasi búrunake. ⁹Huanärim sime ániat bétana ámam jikau náu yájjak. Diosta yoremem nau anëpo entok buére jóära Diosta nákhëuim kóntiak. Të Dios téhueka bétana táijta kóm simtuak. Huanäi simem táiyak. ¹⁰Huanäi jü diablo am báitahuakame baubäa azuufrey táji béetëpo kóm jímmaahuak, jum animal janti machita entok profeeta ára nókichita anëpo. Huanäi jü tüisi kókosi buanhuame kaa chúkteka ámeu ayutuana, taahuarit entok tukaarit naa búrujti jíba yü huásu-huásuktiapo.

Buére rey banko tósali yäura bít-huame

¹¹Huanäine buére rey banko tósalik bitchak, entok juka áma kátekamta. Ä bíchäpo jü buíya entok jü téhueka yehuim ténnek. Huanäi jü bem annakepo ják júne kaa téihuak. ¹²Huanäine jume kókkolam bitchak, jume chë yörisi maachim entok kaa yörisi maachim, Diosta bíchäpo jábuekame. Huanäi jume librom étapohuak, entok tábui librom kétchi; ímëi éntok jíápsihuame liibrom. Huanäi jume kókkolam yäura bíttuahuak, bueítuk juka jita bem yáakäu jum librompo jïojterita jíapo ámani. ¹³Huanäi jü bahue kókkolam ä jípurëu yeu am sákatuak. Jü muerte entok jü Hades kókkolam anëipo jume kókkolamim yeu sákatuak. Huanäi huehuëpulaka yäura bíttuahuak, sime jita bem yáakäpo ámani. ¹⁴Huanäi jü muerte entok jü Hades baubäa tájihuim kóm guötiahuak; íri kókkohuame jü guoyikun huéeme. ¹⁵Sime jume bem téhuam kaa áma jïojteri jípureme jum jíápsihuame libropo, baubäa tájihuim kóm guötiahuak.

Téhueka bemela entok buía bemela

21 Senu téhueka bemelatane bitchak, entok senu buía bemelata; bueítuk jü téhueka bat huéeme entok buía bat huéeme lütekamme. Bahue júne béja kaitatuk. ²Entok ínapo Juan juka buére jóära Diosta yeu púari, Jerusalén bemelatane bitchak, Diosta téhueka bétana kóm huémta, kuna báaremta túlisi áu yáalata bénasi, ä jub báaremta béchïbo. ³Huanäine téhueka bétana senu jáhuíta tüisi kúsisí jíamta jíkkajak:

—¡Dios én sime gentetamak jóuhuak! Ámemak jíápsinake; bempo éntok ä pueblotunake. Dios éntok ámemaktunake, bem Diostaka. ⁴Dios bem pusim sime ópua tútenake; entok kókkohuame kaitatunake, entok buanhuame junne. Kókosi éehuame junne, entok huántiriam junne, bueítuk jü jita bát ayukaihui béja lütek.

⁵Jü rey bankopo kátekame éntok ínel jiaahua:

—Ínapone simeta én bemelasi johua.

Huanäi ínel inou jiaahua:

—Akë ä jïojte, bueítuk í nokhuame tua lütüria entok lú-tula huëpo huéiye.

⁶Huanäi ínel inou jiaahua:

—Béja yáasuhuak. Ínapone jü Alfa entok Omega, jü bát huéeme entok chúpëpo huéeme. Huaka báimukemta, ínapone ä báa miknake, kaita béjtuahuaka, jume báam yeu chépteme jíápsihuamta yore mákame. ⁷Huä yökame simeta íkai mabetnake. Ínapo éntok áu Diostunake; áapo éntok ín üussitunake. ⁸Të jume nanahuiam, jume Diosta kaa súalëram, jume jaiti máchiraaku jíápsame, jume jábeta

súalame, jume kaa emo jubeka náu jíápsame, jume mória-ta boojoriame, jume dios yorem yáarim yöreme, entok síme jume ára nókíchim, jum baubaa táijta béetëpo entok azuufrekäpom annake. Ýri jü guoyikun huëpo kókkohuame.

Jü Jerusalén bemela

⁹ Huanäi senu ángel jume guoy búsanimmak näikiari, guoy búsan copam guoy búsan kaa tühua kókoammey chúkula hueenakemtay tápunim jípureme, inou siika. Huanäi ínomak nookak, ínel jíaka:

—Binë huéiye. Ínapone juka kunasemta enchi bíttuak, jü Kabarata juubi.

¹⁰ Huanäi Espíritupo senu buére káhuui entok mejikachikun nee núk siika. Huanäi buére jóära Diosta yeu púari Jerusalénta nee bíttuak, téhueka Diosta tehueka bétana kóm huémata. ¹¹ Diosta lóoria jípurey; ä machiria éntok téta tüisi ujyorita bénaakay, téta jaspeta bénasi; cristalta bénasi naa machiakay. ¹² Buére jóära Jerusalén chíkola éntok téta kóräita buëruk mejikachik jípurey, doocem puertakamta. Puertampo éntok huëpül ángelesim jäbuekay, entok téhuam puertammet jiojteritukay; ímëi jume dooce familiam Israelta úusim téhuam. ¹³ Täata yeu huë bétana, báij puertam; norte bétana, báij puertam; sur bétana, báij puertam; täata áman huéchë bétana, báij puertam. ¹⁴ Jü buére jóära téta kóräi éntok dooce tétam nahuakay. Ámet éntok áma jiojteritukay, jume dooce Kabarata apóstolim téhuam.

¹⁵ Jü ínomak nokame éntok ili bakata áy jujúnaktehuamta oropo yáata jípurey, buére jóärata entok ä puertam entok ä téta kóräi jünakte báreka. ¹⁶ Jü buére jóära naa reekisi náikim tébiakay; ä tébia entok ä buékaa ket nánälaitukay. Jü ángel éntok ä ili bakay ä jünaktek, juka buére jóärata: guoy mil áma guoy cien kilómetrotukay, ä tébia. Entok jíkau bíchaa entok ä buékaa ket nánälaitukay. ¹⁷ Huanäi sep téta kóräita jünaktek. Sesenta y cinco méetrom jípurey; jü ángel yoremata áy jujúnaktemtay ä jünaktek.

¹⁸ Jü kóräi éntok téta jaspepo yáaritukay; jü buére jóära éntok oro áusülitukay; vik-rio kálakosi bénasi bélojkoakay. ¹⁹ Jume buére jóärata kóräi nahuam éntok, síme ujyori tétammeyim túlisi yáaritukay. Jü nahua bát huéeme jaspetakay; jü guoyiku huéeme zafrotukay; jü bájiku huéeme ágatatakay; jü naikiku huéeme esmerál-latakay; ²⁰ jü mamniku huéeme ónicetakay; jü búsaniku huéeme cornaliinatukay; jü guoy búsuniku huéeme crisólitotukay; jü guoj naikiku huéeme beriilotukay; jü bátaniku huéeme topaaciotukay; jü guoj mamniku huéeme crisopra satukay; jü oncepo huéeme jaciintotukay; jü doocepo huéeme amatistatakay. ²¹ Jume dooce puertam éntok dooce pérlam-

tukay; huëpü puerta huëpül pérlay yáatukay. Jü buére jóära böo éntok oro áusülitukay; bik-riota bénasi naa machiakay.

²² Kanne tiöpota áma bitchak, bueítuk jü Señor Dios síme úttiäraata jípureme, áapo áma tiöpo, entok jü Kabara kétchi. ²³ Täata entok mechata ä machirianakëhui kaa áu bëye, buére jóäratahui, bueítuk Diosta lóoria béchibo bíttu. Jü Kabara éntok ä machiria. ²⁴ Jume naciónim jínëutunakeme ä machiriapom naa kannake. Jume reyim ániat aneme éntok bem yún jita jípureu áu tóijnake, ä yöreka. ²⁵ Ä puertam taahuapo jauhuey júne kaa páttiatunake, bueítuk jümü kaita tukaaritunake. ²⁶ Huanäi jume naciónim lóoria entok bem yörihuäu áu huérian. ²⁷ Kaita jita chicha machi áma kibaknake, o jaiti machik jojoame, entok ára nókíchia-ta boojoriame junne; ál-la jume bem téhuam libro jíapsihumata Kabarata áttiampo jiojterim.

22 Chúkula bathueta kaa chicha machik nee bíttuak, báa ámey jíapsihuame, vik-riota bénasi bélojkom. Ímëi Diosta entok Kabarata banko rey bétuk bétanam yeu huéiye, ² jü buére jóärata böo násuku. Ímëi náapo éntok, júya áma yötu, jíapsihumata yore mákame, bathueta íatana entok huáyтана. Huásuktiapo doocesi tatakay. Chíkti metpo tatakay. Jume buére júya sáhuam éntok, naciónim ámey jítto béchibotukay. ³ Huanäi hua juénasi éehuame áma kaitatunake. Diosta entok Kabarata banko rey áma annake; ä néshui joame éntok ä yörinake. ⁴ Entokim ä pújba bínnake. Ä téhuam éntokim bem kóba méjëriammet jípunake. ⁵ Jümü kaita tukaaritunake. Huanäi éntok lámpara machiria entok taa machiria kaa ámeu bínnake, bueítuk Dios Señor ä machiria am máknake. Entokim rey nésaupo yü huásu-huásuktiapo nésaunake.

Cristota yebijnakeu abe yuuma

⁶ Huanäi jü ángel ínel inou jiaahua:

—Í nokhuame tua lütüria entok lütula huëpo huéiye. Jü Señor Dios, profeta espíritum áttiakame, ä ángel äbo bíttuak, ä nésauro joame juka läuti yeu huéenakemta am jüneria íaaka.

⁷ —Empo, ¡läutine yebijnake!

¡Diosta tü éäu áamaktunake, jü ä ëriame íkai profeciata nooki, ími librompo!

⁸ Ínapo Juan íkäine jikkajak, entokne ä bitchak. Chúkula éntokne ä jikkaijsuka entok ä bíttchuka, guókpone áu tónommia kíktek ä yöri báreka, jü ángel íkai nee bíttuakamtahui. ⁹ Të áapo ínel inou jiaahua:

—Ëe, ¡júkärë kaa johua! Bueítuk ínapone Diosta nésauro johua, emo bénasi, entok Cristotahuam émomak aanim, jume profetam, entok síme jume ími libro jiojteta nok jikkajaka ä joame. ¡Díostë yöre!

¹⁰ Két ínel inou jiaahua:

—Katë ä äeso, íkái nokta libro profeciápo huémta, bueítuk taahuari yúmaseka huéiye. ¹¹ Jü kaa lútula jíápsame éläpo kaa lútula jíápsinake; jü jaiti machik joame éläposu jíba jaiti machik jonake; jü lútula jíápsame éläpo jíba lútula jíápsinake; entok Diosta béchibo huépülsi jíápsame jíba junéli jíápsinake.

¹² —Jeehui, ¡ínapone láuti yebijnake, juka enchim kobari ínomak huériaka! Íméine hueepulam nátepola am máknake, juka bem kobakähui. ¹³ Ínapone Alfa entok Omega, jü ä naatëpo huéeme entok ä chúpëpo huéeme, jü bát huéeme entok ä lütëpo huéeme.

¹⁴ Yúmalasi al-lehuamta jípunake, jume bem sánkom báksiam. Lútüriatam jípunake, jü júya jíápsihumtahui entok buére jóära puertampo huám ámam kimu béchibo.

¹⁵ Të jume chüum päkum tahuanake; alë bénasi jume móriäram, jume kaa emo jubeka nau jíápsame, jume yore súame, jume ídodom yöreme, entok síme juka ára nókichinata türeme entok ä joame.

¹⁶ —Ínapo Jesús ín ángeltane enchimmeu bíttuak, íkái iglesiampo enchimmeu ä nok íaaka. Ínapone jü naahua

entok jü Davidtat yeu simlame, jü chóki mékka machisi machiriam kethuey yeu sisimeme.

¹⁷ Huanäi jü Espíritu Santo entok jü jubiari ínëlim jiaahua:

—¡Binë huéiye!

Jü íkái nok jíkkajakame két ínel jiaunake:

—¡Binë huéiye!

Jü bäi mukeme äbo huéenake. Jábe júne ínel éame éntok, báa jíápsihumta yore mákame jínake, kaita béjtuaka.

¹⁸ Ínapo én íkái ámeu nooka, síme huame ímí libropo jiojteta jíkkajammehui: Bueítuk jábetaka junne ímí áa béppa áu ä rúktiakätek, Dios jume béttesi kökoam ímí libropo jiojteta áu bíttuanake. ¹⁹ Entok jábe junne nokta ímí libropo jiojtëpo huémta ä úhuaako, Dios ä áttia ä úhuanake, jum libro jíápsihumta huëpo, entok buére jóära santo näikiarita, entok jita ímí libropo jiojterita.

²⁰ Jü íkái nokame ínel jiaahua:

—Tua lütüria chúbalaposune äbo yebijinake.

Júnentunake. ¡Jeehui! ¡Äbe huéiye, Señor Jesús!

²¹ Jü ítom Señor Jesucristota tühua enchimmaktunake. Júnentunake.